BIBL. NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
6 C
9.

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
IV. 9. h

32. 2. D 7

5. 9. D. 13

Digitized by Google

Digitized by Google

Esemplare integro.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS I.

Cum correctionibus Pauli Manutii.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

VENETIIS, M. D. LIIII.

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO S. R. E. PRESBYTERO, CARDINALI RAVENNAE, BENEDICTO ACCOLTO PAVLVS MANVTIVS ALDI F. S. D.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

m AXIME *eſſet optandum*, Accolte *clariſſime, ut, quæ olim à doctiſſimis uiris magno labore, magniſq; uigilijs ſunt elucubrata, ea nõſtram ad ætatem omnia peruenire potuiſſent. artium plurimarum ſcientia, quarum adiumento ad uitam recte inſtituendam indigemus, non deſideraretur. uerum ita caſu neſcio quo accidit, ut ex ijs ſcriptis, quæ ueteres illi, homines ſapientiſſimi, reliquerunt, non ſolum multa prorſus interierint, ſed etiam, quæ in hunc diem ſeruata ſunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut ſæpiſſime uix, aut ne uix quidem intelligi poſſint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte ſuſtulit. cuius induſtria multos excitauit, ut eandem rem aggreſſi, iacentem literarum laudem pro ſuis quiſque uiribus ſubleuaret. quod ſi alij fecerunt, tantum æmulatione gloriæ permoti: certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo cauſæ, quòd, cum pater ſtudioſis id, quod in hoc genere promiſerat, morte præuentus præſtare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quaſi ad filios ſoleat non paternæ ſolum rei, ſed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. hæc me res, ut debet, multum mouet, ſed auctoritas*

tua plurimum : quam ego tanti ſoleo facere, ut quamcunque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honeſta uideatur eſſe . tu igitur cum nos ad hoc poſteritatis adiuuandæ ſtudium & uehementer, & ſæpe ſis cohortatus, effeciſti, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quàm reliquorum omnium, conſilia ſunt . quòd ſi labore, ſtudio, diligentia profici in hoc genere quidquam poteſt, ut certe poteſt : magnopere ſpero fore, ut neque officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando pœniteat. cuius rei quaſi ſpecimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominum ſub tuo nomine emittimus. nam cum uſu, & conſuetudine ita comparatum ſit, ut, quibus rebus principes uiri delectentur, in ijs rebus multi ſuum ſtudium probare uelint; ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus : commode me facturum exiſtimaui, ſi quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre uoluptatibus intellexiſſem : ſoles enim quotidie fere à grauiſſimarum artium tractatione, in hæc ſtudia, quæ ſibi ab humanitate nomen aſciuerunt, quaſi in hortum amœniſſimum diuertere : ubi te modo oratorum, & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquia mirifice delectant : ut præter id temporis, quod ualetudini dare ſoles, quod ſane puſillum eſt, hora nulla ſit, quam non in literis, & cum uirtute traducas. quam tuæ uitæ rationem qui ignorant, mirantur ſcilicet, unde illa tibi in aduerſis rebus fortitudo tanta, unde ani-

mi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipſa, quæ in rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto po- terit infringere; contra cuius uim duplici te præſidio munieris, artium maximarum cognitione, & men- tis optimæ conſcientia. hæc eſt aliarum uirtutum, quæ in te ſunt multæ, quaſi princeps & regina quæ- dam; ut in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem poſſim. Nam de prudentia, de pieta- te, de iuſtitia, ne uidear aſſentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem; quæ tamen ita nota eſt, ut non, qui eam laudet, aſſentator, ſed, qui non laudet, ma- leuolus exiſtimetur. cum enim hæc dandi beneficij ra- tio eiuſmodi ſit, ut nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica uideatur uia; propterea quòd in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum ſpe- ctare ſolent, ut eandem gratiam, aut etiam cum fœ- nore recipiant: non eſt, quòd in hoc te labi quiſquam arbitretur; cum & rariſſime contingat, cuiuſquam opera ut egere uidearis, et tu tamen quamplurimis ob eximiam naturæ tuæ liberalitatem, atque amplitudi- nem benigne facere & ſoleas, & poſſis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime pro- penſus, tum uero ipſa te ratio atque doctrina ita confor mauit, ut ad eos honeſtandos, qui ſe ijs artibus, in qui- bus ipſe excellis, dedidere, tuum ſoleas ſtudium liben- tiſſime conferre. quæ quidem humanitas & beneficen tia tua non ſane uideo qui poſſit in ullo maior eſſe, quàm in me tuendo fuit. quæ eſt enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermiſſa? quis di- ligentius eſt adhortatus, ut hanc reſtituendæ antiqui-

*tatis laudem, qua pater meus olim excelluit, pene af-
flictam excitarem? quis eam ipſam ad rem perficien-
dam plura contulit? cum etiam magnis principibus,
tui ſimillimis, ita me commendaris, ut iudicij tui te-
ſtimonio permoti, non minimis ad ſe præmijs euoca-
rint. quæ cum recordor, etſi me ipſum probe noui,
tamen interdum mihi aſſentor, & mihi aliquid ui-
deor eſſe, quòd à te ſim ornatus. hæc me inanis am-
bitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex diffi-
cultate capio remunerandi, ſi non tollat, minuat qui-
dem certe. quanquam tu is es, qui te ſatis ſuperq; re-
muneratum exiſtimas, ſi modo id, quod dediſti, ab eo,
qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio
præſtando noli credere quenquam eſſe qui me uincat.
& huius quidem rei confido fore ut aliquando eiuſ-
modi à me ſigna dentur, quæ nullum cuiquam de
mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant.
nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore
poſſumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis ora-
tionum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino ne-
que amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me con-
tuliſti, digna res uidetur: ſed, ut ſpero, muneris no-
ſtri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo ſuble-
uabit. Vale.*

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM, QVAE PRIMO VOLVMINE CONTINENTVR,

INDEX.

Pro P. *Quintio, oratio prima, c.* 1
Pro Sex. *Roſcio Amerino, oratio* II. 19
Pro Q. *Roſcio Comœdo, oratio* III. 47
Diuinatio in C. *Verrem, oratio* IIII. 57
In C. *Verrem liber* II. *oratio* V.
In C. *Verrem liber* III. *oratio* VI.
In C. *Verrem liber* IIII. *oratio* VII.
In C. *Verrem liber* V. *oratio* VIII.
In C. *Verrem liber* VI. *oratio* IX.
In C. *Verrem liber* VII. *oratio* X.
Pro M. *Fonteio, oratio* XI. 28
Pro A. *Cæcina, oratio* XII. 29

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO, ORATIO I.

VAE res in ciuitate duæ plurimum poſſunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, et eloquentia. quarum alteram C. Aquili ueреor, alteram metuo. eloquentia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, non nihil commoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero non mediocriter pertimeſco. neque hoc tantopere querendum uideretur, hæc ſumma in illis eſſe; ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. uerum ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer; P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ ſunt, cum aduerſario gratioſiſſimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quod M. Iunius, qui hanc cauſam Aquili aliquoties apud te egit, homo & in alijs cauſis exercitatus, & in hac multum & ſæpe uerſatus, hoc tempore abeſt, noua legatione impeditus: & ad me uentum eſt, qui ut ſumma haberem cætera, temporis quidem certe uix ſatis habui, ut rem tantam, tot controuerſijs implicatam, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi conſueuit in cæteris cauſis eſſe adiumento, id quoque in hac cauſa deficit: nam quo minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui: quæ quanta ſit, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quæ quo plura ſunt C. Aquili, eo te, & hos, qui

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tibi in conſilio adſunt, meliori mente noſtra uerba audire oportebit; ut multis incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. quòd ſi tu iudex nullo præſidio fuiſſe uidebere contra uim, & gratiam ſolitudini, atque inopiæ; ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex ueritate cauſa pendetur: profectò nihil eſt iam ſanctum, atque ſincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiuſquam grauitas & uirtus iudicis conſoletur. certe aut apud te, et eos, qui tibi adſunt, ueritas ualebit: aut, ex hoc loco repulſa ui, et gratia, locum, ubi conſiſtat, reperire non poterit. non eo dico C. *Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides, & conſtantia: aut quo non in iјs, quos tibi aduocaſti, uiris electiſſimis ciuitatis, ſpem ſummam habere* P. *Quintius debeat. quid ergo eſt? primum magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit, quòd uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq́; dum cogitat, non minus ſæpe ei uenit in mentem poteſtatis, quàm æquitatis tuæ: propterea quòd omnes, quorum in alterius manu uita poſita eſt, ſæpius illud cogitant, quid poſſit is, cuius in ditione ac poteſtate ſunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduerſarium* P. *Quintius uerbo* Sex. *Neuium, re uera huiuſce ætatis homines diſertiſſimos, fortiſſimos, ornatiſſimos noſtræ ciuitatis, qui cōmuni ſtudio ſummis opibus* Sex. *Neuium defendunt; ſi id eſt defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem uelit, iniquo iudicio opprimere poſſit: nam quid hoc iniquius, aut indignius* C. *Aquili dici, aut commemorari poteſt, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq́; defendam, priore loco cauſam dicere? cum præſertim* Q. Hor

tenſius, qui hoc iudicio partes accuſatoris obtinet, contra me ſit dicturus; cui ſummam cópiam facultatemq́; dicendi natura largita eſt. ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum et uitandi illorum impetus poteſtas adempta nobis erit, &, ſi qua in re, id quod parati ſunt facere, falſum crimen, quaſi uenenatum aliquod telum, iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit. id accidit prætoris iniquitate, et iniuria: primum, quòd contra omnium conſuetudinem iudicium prius de probro, quàm de re maluit fieri: deinde, quòd ita conſtituit id ipſum iudicium, ut reus, antequàm uerbum accuſatoris audiſſet, cauſam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum eſt, qui, quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Neuij ſtudio & cupiditati morem gerunt, et in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur, in quibus quo plus propter uirtutem nobilitatemq́; poſſunt, eo minus, quantum poſſint, debent oſtendere. Cum tot tantiſq́; difficultatibus affectus atque afflictus, in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, miſericordiam P. Quintius confugerit; cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus æquus reperiri potuerit; cum ei ſummam per iniuriam omnia inimica, atque infeſta fuerint: te C. Aquili, uosq́;, qui in conſilio adeſtis, orat, atque obſecrat, ut multis iniurijs iactatam atque agitatam æquitatem, in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini. id quo facilius facere poſſitis, dabo operam, ut, à

principio res quẽadmodum geſta et contracta ſit, cogno
. M. *ſcatis.* C. Quintius *fuit* P. Quintij *huius frater, ſane cæterarum rerum paterfamilias et prudens, et attentus, una in re paulo minus conſideratus, qui ſocietatem cum* Sex. Neuio *fecerit, uiro bono, ueruntamen non ita inſtituto, ut iura ſocietatis, & officia certi patrisfamilias noſſe poſſet: non quo ei deeſſet ingenium: (nam neque parum facetus ſcurra* Sex. Neuius, *neque inhumanus præco eſt unquam exiſtimatus) quid ergo eſt? cum ei natura nihil melius, quàm uocem, dediſſet, pater nihil præter libertatem reliquiſſet; uocem in quæſtum contulit, libertate uſus eſt, quo impunius dicax eſſet. quare, quòd ſocium tibi eum uelles adiungere, nihil erat, niſi ut in tua pecunia condiſceret, qui pecuniæ fructus eſſet. tamen inductus conſuetudine, ac familiaritate* Quintius *fecit, ut dixi, ſocietatem earum rerum, quæ in* Gallia *comparabantur. erat ei pecuaria res ampla, et ruſtica ſane bene culta, & fructuoſa. tollitur ab atrijs* Licinijs, *atque à præconum conſeſſu in* Galliam Neuius, *et trans alpes uſque transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenij: nam qui ab adoleſcentulo quæſtum ſibi inſtituiſſet ſine impendio; poſteaquam neſcio quid impendit, et in commune contulit, mediocri quæſtu contentus eſſe non poterat: nec mirum, ſi is, qui uocem uenalem habuerat, ea, quæ uoce quæſiuerat, magno ſibi quæſtui fore putabat. itaque hercule haud mediocriter de communi, quidquid poterat, ad ſe in priuatam domum ſeuocabat. qua in re ita diligens erat, quaſi ij, qui magna fide ſocietatem gererent,* Arbitrium *pro ſocio condemnari ſolerent. uerum his de*

rebus non neceſſe habeo dicere ea, quæ me P. *Quin=tius cupit commemorare. tametſi cauſa poſtulat, ta=men, quia poſtulat, non flagitat, præteribo. cum annos iam complures ſocietas eſſet, & cum ſæpe ſu=ſpectus* Quintio Neuius *fuiſſet, neque ita commode poſſet rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione geſſerat; moritur in* Gallia *Quintius, cum adeſſet* Neuius, *& moritur repentino. hæredem teſta=mento reliquit hunc* P. *Quintium, ut, ad quem ſum=mus mœror morte ſua ueniebat, ad eundem ſummus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo poſt, in* Galliam *proficiſcitur Quintius: ibi cum iſto* Neuio *familiariter uiuit: annum fere una ſunt, cum & de ſocietate inter ſe multa communicarent, et de to ta illa ratione atque re* Gallicana *: neque interea uer=bum ullum interpoſuit* Neuius, *aut ſocietatem ſibi quip piam debere, aut priuatim Quintium debuiſſe. cũ æris alieni aliquantulum eſſet relictum, quibus nominibus pecuniam* Romæ *curari oporteret; auctionem in* Gallia P. *hic Quintius* Narbone *ſe facturum eſſe proſcribit ea=rum rerum, quæ ipſius erant priuatæ. ibi tum uir opti mus* Sex. Neuius *hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode poſſe eo tempore, quæ proſcripſiſſet, uendere:* Romæ *ſibi nummorum fa cultatem eſſe, quam, ſi ſaperet, communem exiſtima=ret pro fraterna illa neceſſitudine, et pro ipſius affinita te: nam* P. *Quintij conſobrinam habet in matrimonio* Neuius, *& ex ea liberos. quia, quod uirum bonum fa cere oportebat, id loquebatur* Neuius, *credidit Quin=tius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta*

quoque imitaturum. auctionem uelle facere deſiſtit: Romam proficiſcitur: decedit ex Gallia Romam ſimul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuiſſet; per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius diſſolueret. hoc eo per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe quantum deberetur, niſi à quæſtoribus quæſiſſet quantum ſolueretur. decidis, ſtatuisq; tu propter neceſſitudinem, quæ tibi cum Scapulis eſt, quid ijs ad denarium ſolueretur. hæc omnia Quintius agebat auctore, & conſuaſore Neuio. nec mirum, ſi eius utebatur conſilio, cuius auxilium ſibi paratum putabat: non modo enim pollicitus erat in Gallia, ſed Romæ quotidie, ſimul atque ſibi hic annuiſſet, numeraturum ſe dicebat. Quintius porro iſtum poſſe facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia cauſa, cur mentiretur, non erat, non putabat. quaſi domi nummos haberet, ita conſtituit Scapulis ſe daturum: Neuium certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixiſſet. tum iſte uir optimus (uereor, ne ſe derideri putet, quòd iterum iam dico optimus) qui hunc in ſummas anguſtias adductum putaret; ut eum ſuis conditionibus in ipſo articulo temporis aſtringeret, aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius de rebus rationibusq; ſocietatis omnibus deciſiſſet, & ſciſſet ſibi cum Quintio controuerſiæ nihil futurum. poſterius, inquit, iſta uidebimus, Quintius: nunc hoc uelim cures, ſi tibi uidetur, quod dixiſti. negat ſe alia ratione facturum: quod promiſiſſet, non plus ſua referre, quàm ſi, cum auctionem uenderet, domini iuſſu quippiam promiſiſſet. deſtitutione illa

perculſus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert, in Galliam mittit, ut ea, quæ proſcripſerat, uenirent. deteriore tempore abſens auctionatur: Scapulis diffici liore conditione diſſoluit. tunc appellat ultro Neuium, ut, quoniam ſuſpicaretur aliqua de re fore controuerſiam, uideret, ut quamprimum, & quamminima cum moleſtia tota res tranſigeretur. dat iſte amicum M. Trebellium: nos communem neceſſarium, qui iſtius domi erat educatus, & quo utebatur iſte plurimum, propinquum noſtrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quòd hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iſte mediocri præda contentus non erat. itaque ex eo tempore res eſſe in uadimonium cœpit. cum uadimonia ſæpe dilata eſſent; et cum aliquantum temporis in ea re eſſet conſumptum, neque quidquam profectum eſſet: uenit ad uadimonium Neuius. obſecro C. Aquili, uosq́; qui adeſtis in conſilio, ut diligenter attendatis, ut ſingulare genus fraudis et nouam rationem inſidiarum cognoſcere poſſitis. ait ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi uideretur, ſe uendidiſſe: curaſſe, ne quid ſibi ſocietas deberet: ſe iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere: ſi quid agere ſecum uelit Quintius, non recuſare. hic, cum rem Gallicanam cuperet reuiſere, hominem in præſentia non uadatur. ita ſine uadimonio diſceditur. deinde Romæ dies XXX fere Quintius commoratur: cum cæteris, quæ habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficiſci poſſet. proficiſcitur: Roma egreditur ante diem IIII. Cal. Februarij, Scipione et Norbanio conſulibus. quæſo, ut eum diem memoriæ

mandetis. L. Albius Sex. *filius,* Quirina, *uir bonus, & cumprimis honeſtus, una profectus eſt. cum ueniſſent ad* Vada Volaterrana *quæ nominantur, uident perfamiliarem* Neuij, *qui ex* Gallia *pueros uenales iſti adducebat,* L. Publicium. *qui ut* Romam *uenit, narrat* Neuio, *quo in loco uiderit* Quintium. *quod niſi ex* Publicio *narratum* Neuio *eſſet, non tam cito res in contentionem ueniſſet. tum* Neuius *ipſe pueros circum amicos dimittit: ipſe ſuos neceſſarios ab atrijs* Licinijs, *& à faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam* Seſtiam *ſibi adſint hora ſecunda poſtridie. ueniunt frequentes: teſtificantur iſti* P. Quintium *non ſtitiſſe, et ſe ſtitiſſe. tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur. diſceditur. poſtulat à* Burrieno *prætore* Neuius, *ut ex edicto bona poſſidere liceat. iuſſit bona proſcribi eius, qui cum familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas liberis iſtius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum eſſe officium tam ſanctum, atque ſolenne, quod non auaritia comminuere, atque uiolare ſoleat. etenim ſi ueritate amicitia, fide ſocietas, pietate propinquitas colitur: neceſſe eſt, iſte, qui amicum, ſocium, affinem fama ac fortunis ſpoliare conatus eſt, uanum ſe, & perfidioſum, et impium eſſe fateatur. libellos* Sex. Alphenus *procurator* P. Quintij, *familiaris et propinquus* Sex. Neuij, *deijcit: ſeruulum unum, quem iſte prehenderat, abducit: denunciat, ſeſe procuratorem eſſe, iſtum æquum eſſe famæ fortuniſq́;* P. Quintij *conſulere, et aduentum eius expectare: quod ſi facere nolit, atque imbiberit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere; ſeſe nihil precari,*

&, ſi

et, ſi quid agere uelit, iudicio defendere. hæc dum Ro*mæ geruntur,* Quintius *interea contra ius & conſuetudinem edicto prætoris de ſaltu agroq́; communi à ſeruis communibus ui detruditur.* Exiſtima C. Aquilii *id, modo, & ratione omnia* Romæ Neuium *feciſſe, ſi hoc, quod per literas iſtius in* Gallia *geſtum eſt, recte, atque ordine factum uidetur. expulſus atque eiectus è prædio* Quintius, *accepta inſigni iniuria, confugit ad* C. Flaccum *imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. is eam rem quàm uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere.* Alphenus *interea* Romæ *cum iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo ſane ſuo: propterea quòd iſte caput petere non deſinebat. iſte poſtulat, ut procurator iudicatum ſolui ſatiſdaret. negat* Alphenus *æquum eſſe procuratorem ſatiſdare, quod reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. appellantur tribuni: à quibus cum eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, ut* Idibus Sept. P. Quintium *ſiſti* Sex. Alphenus *promitteret. uenit* Romam Quintius, *uadimonium ſiſtit: iſte, homo acerrimus, bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, annum & ſex menſes nihil petit, quieſcit, conditionibus hunc, quoad poteſt, producit: à* Cn. Dolabella *denique prætore poſtulat, ut ſibi* Quintius *iudicatum ſolui ſatiſdet, ex formula, quòd ab eo petat, cuius ex edicto prætoris* Romani *bona dies* XXX *poſſeſſa ſint. non recuſabat* Quintius, *quin ita ſatiſdare iuberet, ſi bona poſſeſſa eſſent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico: unum hoc dico, nouum: et*

hoc ipſum tacuiſſe mallem ; quoniam utrunque quiuis intelligere potuiſſet. iubet P. *Quintium ſponſionem cum* Sex. *Neuio facere, ſi bona ſua ex edicto* P. *Bur=rieni prætoris dies* X X X *poſſeſſa non eſſent. recu=ſabant, qui aderant tum Quintio: demonſtrabant, de re iudicium fieri oportere, ut aut uterque inter ſe, aut neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſſe famam alterius in iudicium uenire. clamabat porro ipſe Quintius, ſeſe idcirco nolle ſatiſdare, ne uideretur indicaſſe, bona ſua ex edicto poſſeſſa non eſſe: ſponſionem porro ſi iſtiuſmo di faceret, ſe, id quod nunc euenit, de capite ſuo priore loco cauſam eſſe dicturum.* Dolabella *(quemadmodum ſolent homines nobiles: ſeu recte, ſeu perperam facere cœperunt, ita in utroque excellunt, ut nemo noſtro lo co natus aſſequi poſſit) iniuriam facere fortiſſime per=ſeuerat; aut ſatiſdare, aut ſponſionem iubet facere, & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrime ſub=moueri. conturbatus ſane diſcedit Quintius: neque mi rum, cui hæc optio tam miſera, tamq; iniqua daretur, ut aut ipſe ſe capitis damnaret, ſi ſatiſdediſſet: aut cau ſam capitis, ſi ſponſionem feciſſet, priore loco diceret. cum in altera re cauſæ nihil eſſet, quin ſecus iudicaret ipſe de ſe, quod iudicium grauiſſimum eſt; in altera ſpes eſſet ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, un=de eo plus opis auferret, quo minus attuliſſet gratiæ: ſponſionem facere maluit, fecit, te iudicem* C. Aquili *ſumpſit, ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij, cauſaq; tota conſiſtit.* Iudicium *eſſe* C. Aquili *non de re pecu=niaria, ſed de fama fortuniſq;* P. *Quintij uides. cum maiores ita conſtituerint, ut, qui pro capite diceret, is*

poſteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſam dicere intelligis: eos porro, qui defendere conſuerunt, uides accuſare, & ea ingenia conuerti ad perniciem, quæ antea uerſabantur in ſalute atque auxilio ferendo. Illud etiam reſtiterat, quod heſterno die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus, quàm diu diceremus, præſtitueres: quam rem facile à prætore impetraſſent, niſi tu, quod eſſet tuum ius, & officium, parteſq́; docuiſſes. neque nobis adhuc præter te quiſquam fuit, ubi noſtrum ius contra illos obtineremus: neque illis unquam ſatis fuit illud obtinere, quod probari omnibus poſſet: ita ſine iniuria potentiam leuem, atque inopem eſſe arbitrantur. uerum, quoniam tibi inſtat Hortenſius, *ut eas in conſilium; à me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam; queritur, priore patrono cauſam defendente, nunquam perorari potuiſſe: non patiar iſtam manere ſuſpicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me poſſe cauſam commodius demonſtrare, quàm antea demonſtrata ſit: neque tamen tam multa uerba faciam: propterea quòd & ab illo, qui ante dixit, informata iam cauſa eſt; et à me, qui neque excogitare, neque pronunciare multa poſſum, breuitas poſtulatur, quæ mihimet ipſi amiciſſima eſt. faciam, quod te ſæpe animaduerti facere* Hortenſi: *totam cauſæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id ſemper facis, quia ſemper potes: ego in hac cauſa faciam, propterea quòd in hac uideor poſſe facere. quod tibi natura dat ut ſemper poſſis, id mihi cauſa dat ut hodie poſſim. certos mihi fines, terminoſq́; conſtituam, extra*

quos egredi non poſſim, ſi maxime uelim: ut et mihi ſit propoſitum de quo dicam; et Hortenſius *habeat expoſita, ad quæ reſpondeat; & tu* C. Aquili *iam ante animo proſpicere poſſis, quibus de rebus auditurus ſis.* Negamus, *te bona* P. Quintij Sexte Neui *poſſediſſe ex edicto prætoris. in eo ſponſio facta eſt. oſtendam, primum cauſam non fuiſſe, cur à prætore poſtulares, ut bona* P. Quintij *poſſideres: deinde ex edicto te poſſidere non potuiſſe: poſtremo, non poſſediſſe.* Quæſo C. Aquili, *uosq; qui eſtis in conſilio, ut, quid pollicitus ſim, diligenter memoriæ mandetis: etenim rem facilius totam accipietis, ſi hæc memineritis: & me facile ueſtra exiſtimatione reuocabitis, ſi extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipſe circundedi.* Nego *fuiſſe cauſam, cur poſtularet: nego, ex edicto poſſidere potuiſſe: nego poſſediſſe. hæc tria cum docuero, perorabo.* Non *fuit cauſa, cur poſtularet. qui hoc intelligi poteſt? quia* Sex. Neuio *neque ex ſocietatis ratione, neque priuatim quidquam debuit* Quintius. *quis huic rei teſtis eſt? idem, qui acerrimus aduerſarius. in hac re te, te inquam teſtem* Neui *citabo. annum, et eo diutius poſt mortem* C. Quintij *fuit in* Gallia *tecum ſimul* Quintius. *doce, te petiiſſe ab eo iſtam neſcio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquando mentionem feciſſe, dixiſſe deberi: debuiſſe concedam. moritur* C. Quintius, *qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius* P. Quintius *in* Galliam *ad te ipſum uenit, in agrum communem, eò denique, ubi non modo res erat, ſed ratio quoque omnis, & omnes literæ. quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet, quis*

tam negligens, quis tam tui Sexte diſſimilis, qui, cum res ab eo, qui contraxiſſet, receſſiſſet, & ad hæredem perueniſſet, non hæredem, cum primum uidiſſet, cer= tiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam ueniret, aut intra parietes, aut ſum mo iure experiretur? itá ne eſt? quod uiri optimi fa= ciunt, ſi qui ſuos propinquos ac neceſſarios caros & ho neſtos eſſe atque haberi uolunt, id Sex. Neuius non fa= ceret? qui uſque eò feruet, ferturq; auaritia, ut de ſuis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam par tem huic propinquo ſuo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, ſi qua deberetur, non peteret, qui, quia, quod debitum nunquam eſt, id datum non eſt, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui ſanguinem, uitamq; eripere conatur? huic tu mole= ſtus eſſe uidelicet noluiſti, quem nunc reſpirare libere non ſinis. quem nunc interficere nefarie cupis, eum tum pudenter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obſeruantem, uirum bonum, puden tem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appella= re. ſæpe, ut fit, cum ipſe te confirmaſſes, cum ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere, cum paratus meditatusq; ueniſſes, homo timidus, uirginali uerecundia, ſubito ip ſe te retinebas, excidebat repente oratio; cum cuperes ap pellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat pro= fecto. credamus hoc, Sex. Neuium, cuius caput oppu gnet, eius auribus peperciſſe. ſi debuiſſet Sexte, petiſſes ſtatim: ſi non ſtatim, paulo quidem poſt: ſi non paulo, at aliquando, ſex quidem illis menſibus profecto, anno uertente ſine controuerſia. anno et ſex menſibus uero,

cum tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto fere, appellas. quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iam, ſed abundanti pecuniæ ſic diſſolutus fuiſſet, ut fuit Sex.Neuius*? cum hominem nomino, ſatis mihi uideor dicere. debuit tibi* C. Quintius*: nunquam petiſti. mortuus eſt ille: res ad hæredem uenit: cum eum quotidie uideres, poſt biennium denique appellas. dubitabitur, utrum ſit probabilius,* Sex.Neuium *ſtatim, ſi quid deberetur, petiturum fuiſſe, an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. in* Gallia *agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, &* Romæ *iudicia fiebant. reſtat, ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit, aut unica liberalitas. ſi negligentiã dices, mirabimur: ſi bonitatem, ridebimus: neque, præterea quid poſſis dicere, inuenio.* Satis *eſt argumenti, nihil eſſe debitum* Neuio*, quòd tam diu nihil petiuit. quid, ſi hoc ipſum, quod nunc facit, oſtendo teſtimonio eſſe, nihil deberi? quid enim nunc agit* Sex.Neuius*? qua de re controuerſia eſt? quod eſt hoc iudicium, in quo iam biennium uerſamur? quid negotij geritur, in quo ille tot et tales uiros defatigat? pecuniam petit: nunc denique? ueruntamen petit: audiamus. de rationibus & controuerſijs ſocietatis uult dijudicari, ſero, uerum aliquando tamen: concedamus. non, inquit, id ago* C. Aquili*, neque in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos utitur* P.Quintius*: utatur ſane, non peto. quid igitur pugnas? an, quod ſæpe multis in locis dixiſti, ne in ciuitate ſit? ne locum ſuum, quem adhuc hone=*

ſtiſſime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamentis ſuis omnibus? apud iudicem cauſam priore loco dicat? et, eam cum orarit, tum denique uocem accuſatoris audiat? quid? hoc quò pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at, ſi id uelles, iam pridem actum eſſe poterat. ut honeſtiore iudicio confligere? at ſine ſummo ſcelere P. Q*uintium, propinquum tuum, iugulare non potes. ut facilius iudicium ſit? at neque* C. Aquilius *de capite alterius libenter iudicat; &* Q. Hortenſius *contra caput non didicit dicere. quid à nobis autem* C. Aquili *refertur? pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiat ſtatim: non recuſamus. num quid præterea? ſi ueretur, ut res iudicio facto parata ſit; iudicatum ſolui ſatis accipiat. quibus à me uerbis ſatis accipiet, iiſdem ipſe, quod peto, ſatiſdet. actum iam poteſt eſſe* C. Aquili*: iam tu potes diſcedere liberatus moleſtia prope dicam non minore, quàm* Quintius*. quid agimus* Hortenſi*? quid de hac conditione dicimus? poſſumus aliquando depoſitis armis, ſine periculo fortunarum, de re pecuniaria diſceptare? poſſumus ita rem noſtram perſequi, ut hominis propinqui caput incolume eſſe patiamur? poſſumus petitoris perſonam capere, accuſatoris deponere? immo, inquit, abs te ſatis accipiam, ego autem tibi non ſatiſdabo. quis tandem nobis iſta iura tam æqua deſcribit? quis hoc ſtatuit, quod æquum ſit in* Quintium, *id iniquum eſſe in* Neuium? Q*uintij bona, inquit, ex edicto prætoris poſſeſſa ſunt. ergo, id ut confitear, poſtulas: ut, quod nunquam factum eſſe iudicio defendimus, id, perinde quaſi factum ſit, noſtro iudicio confir-*

memus. inueniri ratio C. *Aquili non poteſt, ut ad ſuum quiſque quamprimum ſine cuiuſquam dedecore, infamia, pernicieq; perueniat? profecto, ſi quid deberetur, peteret: non omnia iudicia fieri mallet, quàm unum illud, unde hæc omnia naſcuntur. qui inter tot annos ne appellarit quidem* Quintium, *cum poteſtas eſſet agendi quotidie; qui, quo tempore primum male agere cœpit, in uadimonijs differendis tempus omne conſumpſerit; qui poſtea quoque uadimonium miſſum fecerit, hunc per inſidias ui de agro communi deiecerit; qui, cum de re agendi nullo recuſante poteſtas fuiſſet, ſponſionem de probro facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudicium, unde hæc nata ſunt omnia, conditionem æquiſſimam repudiet; fateatur, ſe non pecuniam, ſed uitam et ſanguinem petere: is non hoc palam dicit? mihi ſi quid deberetur, peterem, atque adeo iam pridem abſtuliſſem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tam copioſa aduocatione uterer, ſi petendum eſſet: extorquendum eſt inuito atque ingratis, quod non debet; eripiendum, atque exprimendum eſt: de fortunis omnibus* P. Quintius *deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt: adhibenda uis eſt ueritati: minæ iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur, ut his rebus aliquando uictus, & perterritus ipſe cedat. quæ mehercule omnia, cum, qui contra pugnent, uideo, et cum illum conſeſſum conſidero, adeſſe atque impendere uidentur, neque uitari ullo modo poſſe. cum autem ad* C. *Aquili oculos animumq; retuli; quo maiore conatu ſtudioq; aguntur, eo leuiora infirmioraq; exiſtimo. ni=*

hil igitur debuit, ut tu ipſe prædicas. quid, ſi debuiſſet? continuó ne cauſa fuiſſet, cur à prætore poſtulares, ut bona poſſideres? non opinor id quidem neque ius eſſe, neque cuiquam expedire. quid igitur demonſtrat? uadimonium ſibi ait eſſe deſertum. antequam doceo id factum non eſſe, libet mihi C. Aquili *ex officij ratione, atque ex omnium conſuetudine rem ipſam, et factum ſimul* Sex. Neuii *conſiderare. ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, qui cum tibi affinitas, ſocietas, omnes denique cauſæ, & neceſſitudines ueteres intercedebant? ilico ne ad prætorem ire conuenit? continuó ne uerum fuit poſtulare, ut ex edicto bona poſſidere liceret? ad hæc extrema & inimiciſſima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in poſterum, quod grauius atque crudelius facere poſſes, reſeruares? nam quid homini poteſt turpius, quid uiro miſerius, aut acerbius uſu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri poteſt? pecuniam ſi cuipiam fortuna ademit, aut ſi alicuius eripuit iniuria, tamen, dum exiſtimatio eſt integra, facile conſolatur honeſtas egeſtatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis utitur, alterius opes, id quod miſerrimum eſt, non expectat: hoc tamen in miſeriis adiumento & ſolatio ſubleuatur. cuius uero bona uenierunt; cuius non modo illæ ampliſſimæ fortunæ, ſed etiam uictus ueſtitusq; neceſſarius ſub præcone cum dedecore ſubiectus eſt; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, ſed, ſi fieri poteſt, infra etiam mortuos amandatur: etenim mors honeſta ſæpe uitam quoque turpem exornat; uita turpis ne morti quidem*

honeſtæ locum relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto poſſidentur, huius omnis fama & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur: de quo libelli in celeberri-mis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe ta-cite obſcureq́; conceditur. cui magiſtri fiunt, et domi-ni conſtituuntur, qui, qua lege & qua conditione pe-reat, pronuncient; de quo homine præconis uox prædi cat, & pretium conficit; huic acerbiſſimum uiuo ui-dentiq́; funus ducitur: ſi funus id habendum ſit, quò non amici conueniunt ad exequias cohoneſtandas, ſed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ la cerandas & diſtrahendas. itaque maiores noſtri raro id accidere uoluerunt; prætores, ut conſiderate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palam fraudantur, cũ experiundi poteſtas non eſt, timide tamen & pedeten-tim iſtuc deſcendunt, ui ac neceſſitate coacti, inuiti, multis uadimonijs deſertis, ſæpe illuſi ac deſtituti: con ſiderant enim, quid et quantum ſit, alterius bona pro-ſcribere. iugulare ciuem ne iure quidem quiſquam bo nus uult: mauult enim commemorare, ſe, cum poſſet perdere, pepercisse, quàm, cum parcere potuerit, per-didiſſe. hæc in homines alieniſſimos, denique in inimi-ciſſimos uiri boni faciunt et hominum exiſtimationis, et communis humanitatis cauſa; ut, cum ipſi nihil al teri ſcientes incommodarint, nihil ipſis iure incommo-di cadere poſſit. ad uadimonium non uenit: quis? pro-pinquus. ſi res iſta grauiſſima ſua ſponte uideretur, tamen eius atrocitas neceſſitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit: quis? ſocius. etiam gra-uius aliquid ei deberes concedere, qui cum te aut uo-

luntas congregaſſet, aut fortuna coniunxiſſet. ad uadimonium non uenit: quis? is, qui tibi præſto ſemper fuit. ergo in eum, qui ſemel hoc commiſit, ut tibi præſto non eſſet, omnia tela conieciſti, quæ parata ſunt in eos, qui permulta male agendi cauſa fraudandiq; fecerunt? ſi de prædijs tuis ageretur Sex. Ne*ui, ſi in paruula re captionis aliquid uererere, non ſtatim ad* C. *Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui conſuluntur, concurriſſes? cum ius amicitiæ, ſocietatis, affinitatis ageretur, cum officij rationem atque exiſtimationis duci conueniret, eo tempore tu non modo ad* C. *Aquilium, aut* L. *Lucullum, ſed ne ipſe quidem te conſuluiſti, ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti: ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad uadimonium non uenit: quid ago? ſi mehercule hæc tecum duo uerba feciſſes, quid ago? reſpiraſſet cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi & conſilio dediſſes: tu te collegiſſes: non in eam turpitudinem ueniſſes, ut hoc tibi eſſet apud tales uiros confitendum, quia tibi uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cepiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc hoc conſulo poſt tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, conſulere oblitus es. quæro abs te* C. *Aquili,* L. *Lucullle,* P. *Quintili,* M. *Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam ſocius et affinis meus, qui cum mihi neceſſitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens intercedit. poſtulóne à prætore, ut eius bona mihi poſſidere liceat? an, cum* Romæ *domus eius, uxor, liberi ſint, domum potius denunciem?*

quid eſt, quod hac tandem de re uobis poſſit uideri? profecto, ſi recte ueſtram bonitatem atque pruden-tiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri. primum, expectare: deinde, ſi latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos con-uenire; quærere, quis procurator ſit; domum denun ciare. dici uix poteſt, quàm multa ſint, quæ reſpon-deatis ante fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire. quid ad hæc Neuius? *ridet ſcilicet noſtram amentiam, qui in uita ſua ra-tionem ſummi officii deſideremus, & inſtituta bono-rum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum iſta ſumma ſanctimonia ac diligentia? uiderint iſta of ficia uiri boni: de me autem ita conſiderent: non quid habeam, ſed quibus rebus inuenerim, quærant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim. memini: uetus eſt de ſcurra, multo facilius diuitem, quàm patremfamilias fieri poſſe. hæc ille ſi uerbis non audet, re quidem uera palam loquitur: etenim ſi uult uirorum bonorum inſtituto uiuere, multa opor-tet diſcat atque dediſcat: quorum illi ætati utrunque difficile eſt. non dubitaui, inquit, cum uadimonium deſertum eſſet, bona proſcribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas, conce damus. quid, ſi nunquam deſeruit? ſi iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem & malitiam ficta eſt? ſi uadimonium omnino tibi cum* P. Quintio *nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam ſi deſertum uadimonium eſſet, tamen in iſta poſtula-tione & proſcriptione bonorum improbiſſimus reperie-*

bare. num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? uulgaria & obſoleta ſunt, res autem noua & inaudita. quid ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm cauſa poſtulat. ais eſſe uadimonium deſertum. quæſiuit à te ſtatim, ut Romam *rediit,* Quintius, *quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim,* Nonis Febr. *diſcedens in memoriam rediit* Quintius, *quo die* Roma *in* Galliam *profectus ſit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie* Cal. Februarij. Nonis Febr. *ſi* Romæ *fuit, cauſæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. quid? hoc inueniri qui poteſt? profectus una* L. Albius, *homo in primis honeſtus. dicet teſtimonium. profecti ſunt familiares &* Albii & Quintii. *dicent hi quoque teſtimonium. literæ* P. Quintij, *teſtes tot, quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiantur; cum adſtipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiuſmodi cauſa* P. Quintius *laborabit? & diutius in tanto metu miſer, periculoq; uerſabitur? & uehementius eum gratia aduerſarij perterrebit, quàm fides iudicis conſolabitur? uixit enim ſemper inculte atque horride: natura triſti ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuiis uerſatus eſt: id egit, ut amicos obſeruantia, rem parſimonia retineret: antiquam officii rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. at ſi in cauſa pari diſcedere inferior uideretur, tamen eſſet non mediocriter cōquerendum. nunc in cauſa*

ſuperiore, ne ut par quidem ſit, poſtulat: inferiorem eſſe patitur, duntaxat uſque eò, ne cum bonis, fama, fortuniſq; omnibus Sex. Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui, quod primum pollicitus ſum, C. Aquili, cauſam omnino, cur poſtularet, non fuiſſe: quòd neque pecunia debebatur; & , ſi maxime deberetur, commiſſum nihil eſſe, quare ad iſtam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto prætoris bona P. Quintij poſſideri nullo modo potuiſſe. recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. non eſt is Quintius: niſi latitant, qui ad negotium ſuum relicto procuratore proficiſcuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

*

quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neui abſentem Quintium defendi? aut quo modo? tum, cum poſtulabas, ut bona poſſideres? nemo affuit: neque enim quiſquam diuinare poterat te poſtulaturum: neque quenquam attinebat id recuſare, quod prætor, ſed ex edicto ſuo iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cum proſcribebas. ergo affuit, non paſſus eſt, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia. uideamus, quæ deinde ſint conſecuta. hominem P. Quintij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi adimit, curat ut domum reducatur ad Quintium. hic quoque ſumme conſtat procuratoris diligentis officium. debere

tibi dicis Quintium. procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas, ſequitur: iudicium poſtulas, non recuſat. quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. at quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere: nihil minus. eques R. *locuples, ſui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties* Neuius *in* Galliam *profectus eſt, procuratorem* Romæ *reliquit. & audes* Sex. Neui *negare abſentem defenſum eſſe* Quintium, *cum eum defenderit idem qui te ſolebat? et cum is iudicium acciperet pro* Quintio, *cui tu & rem & famam tuam commendare proficiſcens, et concredere ſolebas; conaris hoc dicere, neminem extitiſſe, qui* Quintium *iudicio defenderet? poſtulabam, inquit, ut ſatiſdaret: iniuria poſtulabas. ita uidebare. recuſabat* Alphenus. *ita: uerum prætor decernebat.* Tribuni *igitur appellabantur. hic te, inquit, teneo: non eſt iſtud iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium à* Tribunis *petas. hoc ego, cum attendo qua prudentia ſit* Hortenſius, *dicturum eſſe eum non arbitror: cum autem antea dixiſſe audio, & cauſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poſſit, non reperio: fatetur enim libellos* Alphenum *deieciſſe, uadimonium promiſiſſe; iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba, quæ* Neuius *edebat, non recuſaſſe, ita tamen, more & inſtituto per eum magiſtratum, qui auxilij cauſa conſtitutus eſt. aut hæc facta non ſint, neceſſe eſt; aut* C. Aquilius, *talis uir, iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quæ quiſque in uerba poſtula-*

rit; cuius procurator à prætore ad tribunos appellare auſus ſit; eum non defendi; eius bona recte poſſideri poſſe; ei miſero, abſenti, ignaro fortunarum ſuarum, omnia uitæ ornamenta per ſummum dedecus & ignominiam diripi conuenire. quod ſi probari nemini poteſt, illud certe probari omnibus neceſſe eſt, defenſum eſſe iudicio abſentem Quintium*. quod cum ita eſt, ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. At enim tribuni pl. ne audierunt quidem. fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto prætoris* R. *oportuiſſe parere. quid, ſi* M.Brutus *interceſſurum ſe dixit palam, niſi quid inter ipſum* Alphenum *&* Neuium *conueniret? uidetur ne interceſſiſſe appellatio tribunorum non more, ſed auxilij cauſa? quid deinde fit?* Alphenus*, ut omnes intelligere poſſent iudicio defendi* Quintium*, ne qua ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio, uiros bonos complures aduocat: teſtatur iſto audiente, ſe pro communi neceſſitudine id primum petere, ne quid atrocius in* P.Quintium *abſentem ſine cauſa facere conetur: ſin autē inimciſſime atque infeſtiſſime contendere perſeueret, ſe paratum eſſe omni recta atque honeſta ratione defendere: quod petat, non deberi: ſe iudicium id, quod edat, accipere. eius rei, conditioniſq; tabellas obſignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire nōn poteſt. fit rebus omnibus integris, neque proſcriptis, neque poſſeſſis bonis, ut* Alphenus *promittat* Neuio *ſiſti* Quintium*. uenit ad uadimonium* Quintius*: iacet res in controuerſiis iſto calumniante biennium, uſque dum inueniretur, qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet, et in hoc ſingulare iudicium*

dicium cauſa omnis concluderetur. quod officium A=quili commemorari procuratoris poteſt, quod ab Al=pheno præteritum eſſe uideatur? quid affertur, quare P. Quintius abſens negatur eſſe defenſus? an uero id, quod Hortenſium, quia nuper iniecit, & quia Neuius ſemper id clamitat, dicturum arbitror; non fuiſſe Ne=uio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod ſi uelim confiteri, illud opinor concedent, non procuratorem P. Quintij neminem fuiſſe, ſed gratioſum fuiſſe. mihi autem ad uincendum ſatis eſt, fuiſſe procuratorem, qui cum experiri poſſet. qualis is fuerit, ſi modo abſentem defendebat per ius et magiſtratum, nihil ad rem arbitror pertinere. erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te eſſet educatus, quem tu à puero ſic inſtituiſſes, ut nobili ne gladiatori quidem hæreret. ſicut tu ſemper ſumme concu=piſti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. tu contra Burrieni, qui iniuriam decerne=bat; omnium denique illorum, qui tum & poterant per uim & ſcelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu iſtos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palam, ſed his ipſis, quos aduocaſti. tametſi nolo eam rem commemorando renouare; cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico, ſi propter partium ſtudium potens erat Alphenus, potentiſſimus Neuius: ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Ne=uius impetrabat: neque enim inter ſtudium ueſtrum

quidquam, ut opinor, interfuit: ingenio, uetuſtate, artificio tu facile uiciſti. ut alia omittam, hoc ſatis eſt: Alphenus cum ijs, & propter eos perijt, quos diligebat: tu, poſtquam, qui tibi erant amici, non poterant uincere; ut amici tibi eſſent, qui uincebant, effeciſti. quòd ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magiſtratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni cauſa conſiſteret: quid hoc tempore Quintio ſtatuendum eſt? cui neque magiſtratus adhuc æquus inuentus eſt; neque iudicium redditũ eſt uſitatum; non conditio, non ſponſio, non denique ulla unquam interceſſit poſtulatio, mitto æqua, uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita. de re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuerſia eſt: nihil ad me attinet: cauſam capitis dicas, oportet. accuſa, ubi ita neceſſe eſt: non, inquit, niſi tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum neceſſario eſt: præſtituendæ horæ ad arbitrium noſtrum: iudex ipſe arceſſetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui ſplendorem noſtrum & gratiam negligat. pro me pugnabit L. Philippus; eloquentia, grauitate, honore florentiſſimus ciuitatis: dicet Hortenſius, excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione: aderunt autem homines nobiliſſimi, ac potentiſſimi, quorum frequentiam et conſeſſum non modo P. Quintius, qui de capite decernit, ſed quiuis, qui extra periculum ſit, perhorreſcat. hæc eſt iniqua certatio, non illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi conſiſteret quidem contra te, locum reliquiſti. quare aut doceas oportet, Alphenum negaſſe ſe pro-

curatorem eſſe, non deieciſſe libellos, iudicium accipere noluiſſe: aut, cum hæc facta ſint, ex edicto te bona P. *Quintij non poſſediſſe concedas. etenim, ſi ex edicto poſſediſti; quæro, cur bona non uenierint? cur cæteri ſponſores, et creditores conuenerint? nemóne fuit, cui deberet* Q*uintius? fuerunt, & complures fuerunt: propterea quòd* Caius *frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo eſt? homines erant ab hoc omnes alieniſſimi, & ijs debebatur; neque tamen quiſquam inuentus eſt tam inſignite improbus, qui uiolare* P. Q*uintij exiſtimationem abſentis auderet. unus fuit, affinis, ſocius, neceſſarius,* Sex. Neuius, *qui, cum ipſe ultro deberet, quaſi eximio præmio ſceleris expoſito, cupidiſſime contenderet, ut per ſe afflictum atque euerſum propinquum ſuum non modo honeſte partis bonis, uerum etiam communi luce priuaret. ubi erant cæteri creditores? denique hoc tempore ubi ſunt? quis eſt, qui fraudationis cauſa latuiſſe dicat? quis, qui abſentem defenſum neget eſſe* Q*uintium? nemo inuenitur. at contra omnes, quibuſcum ratio huic aut eſt, aut fuit, adſunt, defendunt; fides huius multis locis cognita ne perfidia* Sex. *Neuij derogetur, laborant. in huiuſmodi ſponſionem teſtes daret oportebat, ex eo numero qui hæc dicerent: uadimonium mihi deſeruit: me fraudauit: à me nominis eius, quod inficiatus eſſet, diem petiuit: ergo experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur teſtes, qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint: unum tamen hoc cogitent, ita ſe graues eſſe, ut, ſi ueritatem uolent retinere, grauitatem poſſint obtinere; ſin eam*

negligent, ita leues, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probandum auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro: primum, qua ratione Neuius ſuſceptum negotium non tranſegerit, hoc eſt cur bona, quæ ex edicto poſſidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad iſtam rationem nemo acceſſerit: ut neceſſario confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuiſſe, neque te ipſum id, quod turpiſſime ſuſcepiſſes, perſeuerare et tranſigere potuiſſe. quid, ſi tu ipſe Sex. Neui ſtatuiſti bona P. Quintij ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, id in tua, quoniam contra te eſt, grauiſſimum debet eſſe. emiſti bona Sex. Alpheni, L. Sylla dictatore uendente: ſocium tibi in his bonis edidiſti Quintium. plura non dico. cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas, qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem ſpoliatum fama fortuniſq; omnibus arbitrabare. Diffidebam mehercule C. Aquili ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere: ſic cogitabam, cum contra dicturus eſſet Hortenſius, & cum eſſet attente auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt cum P. Quintio, cum à me peteret, & ſumme contenderet, ut propinquum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modo tantam cauſam perorare, ſed omnino uerbum facere conari. cum cupidius inſtaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſsimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere conaretur; qui uero

cum ipſo contenderent, eos, etiam ſi quid antea recti aut uenuſti habere uiſi ſunt, id amittere: ne quid mihi eiuſmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus eſſem, me uereri. tum mihi Roſcius *& alia multa confirmandi mei cauſa dixit: & mehercule, ſi nihil diceret, tacito ipſo officio & ſtudio, quod adhibebat erga propinquum ſuum, quemuis commoueret. etenim cum artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur: tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid ſi, inquit, habes eiuſmodi cauſam, ut hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui poſſit biduo, ad ſummum triduo* DCC *millia paſſuum ambulare? tamen'ne uereris, ut poſſis hæc contra* Hortenſium *contendere? minime, inquam. ſed quid id ad rem? nimium, inquit: in eo cauſa conſiſtit. quo modo? docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul* Sex. Neuij, *quod ſi ſolum proferretur, ſatis eſſe deberet. quod abs te* C. Aquili, *& à uobis, qui adeſtis in conſilio, quæſo, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe & audaciam; hinc ueritatem et pudorem, quoad potuerit, reſtitiſſe.* Bona *poſtulas ut ex edicto poſſidere liceat: quo die? te ipſum* Neui *uolo audire: uolo inauditum facinus ipſius, qui id commiſit, uoce conuinci. dic* Neui *diem. ante* V. Calend. *intercalares. bene agis. quàm longe eſt hinc in ſaltum ueſtrum* Gallicanum? Neui *te rogo.* DCC *millia paſſuum. optime. de ſaltu deijcitur* Quintius, *quo die? poſſumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet di=*

cere, intelligo: uerum & ſero, & nequidquam pudet. deijcitur de ſaltu C. Aquili pridie Cal. intercalares, biduo poſt, aut, ut ſtatim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo DCC millia paſſuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconſideratam: ò nuncium uolucrem. adminiſtri & ſatellites Sex. Neuij Roma trans alpes in Sebuſianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiuſmodi nuncios, ſeu potius Pegaſos habeat. hic ego, ſi Craſſi omnes cum Antonijs exiſtant; ſi tu L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc cauſam uoles cum Hortenſio dicere; tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. non enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquentia: eſt quædam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. an, antequam poſtulaſti ut bona poſſideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo à ſua familia ui deijceretur? utrunlibet elige. alterum incredibile eſt, alterum nefarium, & ante hoc tempus utrunque inauditum. DCC millia paſſuum uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo: ſi enim illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. hoc conſilium Aquilio & talibus uiris, tam cupidum, tam audax, tam temerarium, probabitur? quid hæc amentia? quid hæc feſtinatio? quid hæc immaturitas tanta ſignificat? non uim? non ſcelus? non latrocinium? non denique omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem? mittis iniuſſu prætoris: quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cum iuſſiſſet, tum mittere non ne pote-

ras? poſtulaturus eras: quando? poſt dies XXX: *nempe ſi te nihil impediret; ſi uoluntas eadem maneret; ſi ualeres; denique ſi uiueres.* Prætor *iuſſiſſet: opinor ſi uellet, ſi ualeret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet. nam, per deos immortales, ſi* Alphenus *procurator* P. Q*uintii tibi tum ſatiſdaret, et iudicium accipere uellet, denique omnia, quæ poſtulares, facere uoluiſſet, quid ageres? reuocares eum, quem in* Gal*liam miſeras? at hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis diis penatibus præceps eiectus, iam, quod indigniſſimum eſt, ſuorum ſeruorum manibus, nuncio atque imperio tuo uiolatus eſſet. corrigeres hæc ſcilicet tu poſtea. de cuiuſquam uita dicere audes, qui hoc concedas. neceſſe eſt, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuiſſe, ut, cum, poſtea quid futurum eſſet, ignorares, (accidere autem multa poſſent) ſpem maleficii præſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atque hæc perinde loquor, quaſi ipſo illo tempore, cum te prætor iuſſiſſet ex edicto poſſidere, ſi in poſſeſſionem miſiſſes, debueris aut potueris* P. Q*uintium de poſſeſſione deturbare. omnia ſunt* C. Aquili *eiuſmodi, quiuis ut perſpicere poſſit, in hac cauſa improbitatem & gratiam cum inopia & ueritate contendere.* Prætor *te quemadmodum poſſidere iuſſit? opinor, ex edicto. ſponſio quæ in uerba facta eſt? ni ex edicto prætoris bona* P. Q*uintii poſſeſſa non ſint. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet poſſidere? num quid eſt cauſæ* C. Aquili, *quin, ſi longe aliter poſſedit, quàm prætor edixit, iſte ex edicto non poſſederit, ego ſpon-*

ſione uicerim? nihil, opinor. cognoſcamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERINT. *de te loquitur* Neui, *quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto ueniſſe: tibi, quid facias, definit, te inſtituit, tibi præcepta dat.* EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. *quo modo?* QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. *quid tum?* DOMINVM, *inquit*, INVITVM DETRVDERE NON PLACET. *eum ipſum, qui fraudandi cauſa latitet; eum ipſum, quem iudicio nemo defendat; eum ipſum, qui cum omnibus creditoribus ſuis male agat, inuitum de prædio detrudi uetat. proficiſcenti tibi in poſſeſſionem prætor ipſe* Sex. Neui *palam dicit, ita poſſideto, ut tecum ſimul poſſideat* Quintius: *ita poſſideto, ut* Quintio *ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obſeruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui* Romæ *domus, uxor, liberi, procurator eſſet; eum, qui tibi uadimonium non deſeruiſſet: hæc omnia mitto; illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos lares familiares. hoc dico,*

*

Neuium ne appellauiſſe quidem Quintium, *cum ſimul eſſet, experiri poſſet quotidie: deinde quòd omnia iu-*

dicia difficillima cum ſumma ſua inuidia, maximoq́; periculo P. *Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die tranſigi poſſet: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta eſſe concedit. quo in loco conditionem tuli, ſi uellet pecuniam petere,* P. *Quintium iudicatum ſolui ſatiſdaturum, dum ipſe, ſi quid peteret, pari conditione uteretur. oſtendi, quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona poſſideri poſtularentur, præſertim cum* Romæ *domus eius, uxor, liberi eſſent, & procurator æque utriuſque neceſſarius. docui, cum deſertum eſſe dicat uadimonium, omnino uadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne* Romæ *quidem eum fuiſſe. id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui et ſcire deberent, et cauſam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quòd neque fraudandi cauſa latitaſſet, neque exilij cauſa ſolum uertiſſe diceretur.* Reliquum *eſt, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copioſiſſime defenſum eſſe contendi, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, ſed ab equite* R. *propinquo & neceſſario ſuo, quem ipſe* Sex. Neuius *procuratorem relinquere antea conſueſſet: neque eum, ſi tribunos appellarit, iccirco minus iudicio pati paratum fuiſſe, neque potentia procuratoris* Neuio *ius ereptum: contra, iſtum potentia ſua tum tantum modo ſuperiorem fuiſſe, nunc nobis uix reſpirandi poteſtatem dare. quæſiui, quæ cauſa fuiſſet, cur bona non ueniſſent, cum ex edicto poſſiderentur. deinde illud quoque*

requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contra dicat, omnesq́; pro P. Quintio pugnent, præſertim cum in tali iudicio teſtimonia creditorum exiſtimentur ad rem maxime pertinere. poſtea ſum uſus aduerſarii teſtimonio, qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quem, quo modo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. tum illam incredibilem celeritatem, ſeu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo DCC millia paſſuum eſſe decurſa, aut Sex. Neuium diebus compluribus ante in poſſeſſionem miſiſſe, quàm poſtularet, ut ei liceret bona poſſidere. poſtea recitaui edictum, quod aperte dominum de prædio detrudi uetaret: in quo conſtitit Neuium ex edicto non poſſediſſe, cum confiteretur ex prædio ui detruſum eſſe Quintium: omnino autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui, quòd bonorum poſſeſſio ſpectetur non in aliqua parte, ſed in uniuerſis, quæ teneri ac poſſideri poſſint: dixi, Romæ domum fuiſſe, quò iſte ne aſpirarit quidem; ſeruos complures, ex quibus iſte poſſederit neminem, ne attigerit quidem; unum fuiſſe, quem attingere conatus ſit, prohibitum fuiſſe, quieuiſſe. in ipſa Gallia cognoſtis in prædia priuata Quintii Sex. Neuium non ueniſſe: denique ex hoc ipſo ſaltu, quem, per uim expulſo ſocio, poſſedit, ſeruos priuatos Quintii non omnes eiectos eſſe. ex quo, & ex cæteris dictis, factis, cogitatisq́; Sex. Neuii quiuis poteſt intelligere, iſtum nihil aliud egiſſe, neque nunc agere, niſi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicii totum agrum, qui communis eſt, ſuum facere poſſit. Nunc,

cauſa perorata, res ipſa et periculi magnitudo C. *Aqui*
li cogere uidetur, ut te, atque eos, qui tibi in conſilio
ſunt, obſecret, obteſteturq; P. Q*uintius per ſenectu-*
tem, ac ſolitudinem ſuam, nihil aliud, niſi ut ueſtræ
naturæ bonitatiq; obſequamini: ut, cum ueritas cum
hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam,
quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem
uenimus; eodem die illorum minas, quas ante horre-
bamus, negligere cœpimus. ſi cauſa cum cauſa conten
deret, nos noſtram perfacile cuiuis probaturos ſtatue-
bamus. quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret,
iccirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſu
mus. ea res enim nunc in diſcrimen uerſatur, utrum
ne poſſit ſe contra luxuriem, ac licentiam ruſticana il
la atque inculta parſimonia defendere; an deformata,
atque ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati,
petulantiæq; addicatur. non comparat ſe tecum gratia
P. Q*uintius* Sex. N*eui, non opibus, non facultate con-*
tendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi
concedit. fatetur ſe non belle dicere, non ad uolunta-
tem loqui poſſe, non ab afflicta amicitia transfugere,
atque ad florentem aliam deuolare, non profuſis ſum-
ptibus uiuere, non ornare magnifice ſplendideq; conui-
uium, non habere domum clauſam pudori et ſancti-
moniæ, patentem atque adeo expoſitam cupiditati &
uoluptatibus: contra, ſibi officium, fidem, diligen-
tiam, uitam omnino ſemper horridam atque aridam
cordi fuiſſe. iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his
moribus, ſentit. quid ergo eſt? non uſque eò tamen,
ut in capite fortuniſq; hominum honeſtiſſimorum do-

minentur ij, qui, relicta bonorum uirorum diſciplina, & quæſtum, & ſumptum Gallonij *ſequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq́; uixerunt. ſi licet uiuere eum, quem* Sex. Neuius *non uult; ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito* Neuio; *ſi fas eſt reſpirare* P. Quintium *contra nutum ditionemq́;* Neuij; *ſi, quæ pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum, atque infelicem aliquando tamen poſſe conſiſtere. ſin & poterit* Neuius *id, quod libet; & ei libebit, quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui mœror dignus inueniri calamitate tanta poteſt? miſerum eſt, exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt, ab aliquo circumueniri: acerbius, à propinquo. calamitoſum eſt, bonis euerti: calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt, à forti atque honeſto uiro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius uox præconio quæſtu proſtitit. indignum eſt, à pari uinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt, cauſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit* Quintius, *omnia periclitatus eſt* C. Aquili: *non prætorem modo, à quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet; ſed ne amicos quidē* Sex. Neuij, *quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent.*

denique ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt: ipſius Sex. *Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior* P. *Quintio nemo eſt, ut aliquando miſericordiam caperet; aliquam, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet; ut ſecum aliquid, integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus atque perterritus, quem præter te appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes, fortunasq́; commendat: tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquæ uitæ: multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, ſed miſer confugit. è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in ſuis paternis bonis dominari uideret, ipſe filiæ nubili dotem conficere non poſſet, nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. itaque te hoc obſecrat* C. Aquili, *ut, quam exiſtimationem, quam honeſtatem in iudicium tuum prope acta iam ætate decurſaq́; attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit, ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimaq́; ignominia notetur; ne ornamentis eius omnibus* Sex. Neuius *pro ſpolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus, quæ exiſtimatio* P. Quintium *uſque ad ſenectutem perduxit, eadem uſque ad rogum proſequatur.*

quidquam, ut opinor, interfuit: ingenio, uetuſtate, artificio tu facile uiciſti. ut alia omittam, hoc ſatis eſt: Alphenus cum iis, & propter eos periit, quos diligebat: tu, poſtquam, qui tibi erant amici, non poterant uincere; ut amici tibi eſſent, qui uincebant, effeciſti. quòd ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magiſtratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni cauſa conſiſteret: quid hoc tempore Quintio ſtatuendum eſt? cui neque magiſtratus adhuc æquus inuentus eſt; neque iudicium redditũ eſt uſitatum; non conditio, non ſponſio, non denique ulla unquam interceſſit poſtulatio, mitto æqua, uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita. de re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuerſia eſt: nihil ad me attinet: cauſam capitis dicas, oportet. accuſa, ubi ita neceſſe eſt: non, inquit, niſi tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum neceſſario eſt: præſtituendæ horæ ad arbitrium noſtrum: iudex ipſe arceſſetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officii, qui ſplendorem noſtrum & gratiam negligat. pro me pugnabit L. Philippus; eloquentia, grauitate, honore florentiſſimus ciuitatis: dicet Hortenſius, excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione: aderunt autem homines nobiliſſimi, ac potentiſſimi, quorum frequentiam et conſeſſum non modo P. Quintius, qui de capite decernit, ſed quiuis, qui extra periculum ſit, perhorreſcat. hæc eſt iniqua certatio, non illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi conſiſteret quidem contra te, locum reliquiſti. quare aut doceas oportet, Alphenum negaſſe ſe pro-

curatorem eſſe, non deieciſſe libellos, iudicium accipe-
re noluiſſe: aut, cum hæc facta ſint, ex edicto te bona
P. Quintij non poſſediſſe concedas. etenim, ſi ex edi-
cto poſſediſti; quæro, cur bona non uenierint? cur cæ-
teri ſponſores, et creditores conuenerint? nemó ne fuit,
cui deberet Quintius? fuerunt, & complures fuerunt:
propterea quód Caius frater aliquantum æris alieni reli
querat. quid ergo eſt? homines erant ab hoc omnes alie
niſſimi, & ijs debebatur; neque tamen quiſquam in-
uentus eſt tam inſignite improbus, qui uiolare P. Quin
tij exiſtimationem abſentis auderet. unus fuit, affinis,
ſocius, neceſſarius, Sex. Neuius, qui, cum ipſe ultro de
beret, quaſi eximio præmio ſceleris expoſito, cupidiſſi-
me contenderet, ut per ſe afflictum atque euerſum pro-
pinquum ſuum non modo honeſte partis bonis, uerum
etiam communi luce priuaret. ubi erant cæteri credito-
res? denique hoc tempore ubi ſunt? quis eſt, qui frau-
dationis cauſa latuiſſe dicat? quis, qui abſentem defen
ſum neget eſſe Quintium? nemo inuenitur. at contra
omnes, quibuſcum ratio huic aut eſt, aut fuit, adſunt,
defendunt; fides huius multis locis cognita ne perfidia
Sex. Neuij derogetur, laborant. in huiuſmodi ſpon-
ſionem teſtes daret oportebat, ex eo numero qui hæc di-
cerent: uadimonium mihi deſeruit: me fraudauit: á
me nominis eius, quod inficiatus eſſet, diem petiuit: er
go experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum
reliquit. horum nihil dicitur. parantur teſtes, qui hæc
dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint. unum
tamen hoc cogitent, ita ſe graues eſſe, ut, ſi ueritatem
uolent retinere, grauitatem poſſint obtinere; ſin eam

negligent, ita leues, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probandum auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro: primum, qua ratione Neuius *ſuſceptum negotium non tranſegerit, hoc eſt cur bona, quæ ex edicto poſſidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad iſtam rationem nemo acceſſerit: ut neceſſario confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuiſſe, neque te ipſum id, quod turpiſſime ſuſcepiſſes, perſeuerare et tranſigere potuiſſe. quid, ſi tu ipſe* Sex. Neui *ſtatuiſti bona* P. Quintij *ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, id in tua, quoniam contra te eſt, grauiſſimum debet eſſe. emiſti bona* Sex. Alpheni, L. Sylla *dictatore uendente: ſocium tibi in his bonis edidiſti* Quintium. *plura non dico. cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas, qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem ſpoliatum fama fortuniſq; omnibus arbitrabare.* Diffidebam *mehercule* C. Aquili *ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere: ſic cogitabam, cum contra dicturus eſſet* Hortenſius, *& cum eſſet attente auditurus* Philippus, *fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic* Q. Roſcio, *cuius ſoror eſt cum* P. Quintio, *cum à me peteret, & ſumme contenderet, ut propinquum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modo tantam cauſam perorare, ſed omnino uerbum facere conari. cum cupidius inſtaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſsimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere conaretur; qui uero*

cum ipſo contenderent, eos, etiam ſi quid antea recte aut uenuſti habere uiſi ſunt, id amittere: ne quid mihi eiuſmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus eſſem, me uereri. tum mihi Roſcius & alia multa confirmandi mei cauſa dixit: & mehercule, ſi nihil diceret, tacito ipſo officio & ſtudio, quod adhibebat erga propinquum ſuum, quemuis commoueret. etenim cum artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur: tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid ſi, inquit, habes eiuſmodi cauſam, ut hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui poſſit biduo, ad ſummum triduo DCC millia paſſuum ambulare? tamen ne uereris, ut poſſis hæc contra Hortenſium contendere? minime, inquam. ſed quid id ad rem? nimium, inquit: in eo cauſa conſiſtit. quo modo? docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul Sex. Neuij, quod ſi ſolum proferretur, ſatis eſſe deberet. quod abs te C. Aquili, & à uobis, qui adeſtis in conſilio, quæſo, ut diligenter attendatis. profectò intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe & audaciam; hinc ueritatem et pudorem, quoad potuerit, reſtitiſſe. Bona poſtulas ut ex edicto poſſidere liceat: quo die? te ipſum Neui uolo audire: uolo inauditum facinus ipſius, qui id commiſit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V. Calend. intercalares. bene agis. quàm longe eſt hinc in ſaltum ueſtrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia paſſuum. optime. de ſaltu deijcitur Quintius, quo die? poſſumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet di-

cere, intelligo: uerum & ſero, & nequidquam pudet. deijcitur de ſaltu C. Aquili *pridie* Cal. *intercalares, biduo poſt, aut, ut ſtatim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo* DCC *millia paſſuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconſideratam: ò nuncium uolucrem. adminiſtri & ſatellites* Sex. Neuij *Roma trans alpes in Sebuſianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiuſmodi nuncios, ſeu potius Pegaſos habeat. hic ego, ſi Craſſi omnes cum* Antonijs *exiſtant; ſi tu* L. Philippe, *qui inter illos florebas, hanc cauſam uoles cum* Hortenſio *dicere; tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. non enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquentia: eſt quædam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. an, antequam poſtulaſti ut bona poſſideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo à ſua familia ui deijceretur? utrunlibet elige. alterum incredibile eſt, alterum nefarium, & ante hoc tempus utrunque inauditum.* DCC *millia paſſuum uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo: ſi enim illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. hoc conſilium* Aquilio *& talibus uiris, tam cupidum, tam audax, tam temerarium, probabitur? quid hæc amentia? quid hæc feſtinatio? quid hæc immaturitas tanta ſignificat? non uim? non ſcelus? non latrocinium? non denique omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem? mittis iniuſſu prætoris: quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cum iuſſiſſet, tum mittere non ne pote-*

ras? poſtulaturus eras: quando? poſt dies XXX: *nempe ſi te nihil impediret; ſi uoluntas eadem maneret; ſi ualeres; denique ſi uiueres.* Prætor *iuſſiſſet: opinor ſi uellet, ſi ualeret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet. nam, per deos immortales, ſi* Alphenus *procurator* P. Q*uintii tibi tum ſatiſdaret, et iudicium accipere uellet, denique omnia, quæ poſtulares, facere uoluiſſet, quid ageres? reuocares eum, quem in* Gal*liam miſeras? at hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis diis penatibus præceps eiectus, iam, quod indigniſſimum eſt, ſuorum ſeruorum manibus, nuncio atque imperio tuo uiolatus eſſet. corrigeres hæc ſcilicet tu poſtea. de cuiuſquam uita dicere audes, qui hoc concedas. neceſſe eſt, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuiſſe, ut, cum, poſtea quid futurum eſſet, ignorares, (accidere autem multa poſſent) ſpem maleficii præſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atque hæc perinde loquor, quaſi ipſo illo tempore, cum te prætor iuſſiſſet ex edicto poſſidere, ſi in poſſeſſionem miſiſſes, debueris aut potueris* P. Q*uintium de poſſeſſione deturbare. omnia ſunt* C. Aquili *eiuſmodi, quiuis ut perſpicere poſſit, in hac cauſa improbitatem & gratiam cum inopia & ueritate contendere.* Prætor *te quemadmodum poſſidere iuſſit? opinor, ex edicto. ſponſio quæ in uerba facta eſt? ni ex edicto prætoris bona* P. Q*uintii poſſeſſa non ſint. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet poſſidere? num quid eſt cauſæ* C. Aquili, *quin, ſi longe aliter poſſidit, quàm prætor edixit, iſte ex edicto non poſſederit, ego ſpon=*

ſione uicerim? nihil, opinor. cognoſcamus edictum: QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERINT. de te loquitur Neui, quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto ueniſſe: tibi, quid facias, definit, te inſtituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. quid tum? DOMINVM, inquit, INVITVM DETRVDERE NON PLACET. eum ipſum, qui fraudandi cauſa latitet; eum ipſum, quem iudicio nemo defendat; eum ipſum, qui cum omnibus creditoribus ſuis male agat, inuitum de prædio detrudi uetat. proficiſcenti tibi in poſſeſſionem prætor ipſe Sex. Neui palam dicit, ita poſſideto, ut tecum ſimul poſſideat Quintius: ita poſſideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obſeruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator eſſet; eum, qui tibi uadimonium non deſeruiſſet: hæc omnia mitto; illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos lares familiares. hoc dico,

*

Neuium ne appellauiſſe quidem Quintium, cum ſimul eſſet, experiri poſſet quotidie: deinde quòd omnia iu=

dicia difficillima cum ſumma ſua inuidia, maximoq; periculo P. *Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die tranſigi poſſet: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta eſſe concedit. quo in loco conditionem tuli, ſi uellet pecuniam petere,* P. *Quintium iudicatum ſolui ſatiſdaturum, dum ipſe, ſi quid peteret, pari conditione uteretur. oſtendi, quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona poſſideri poſtularentur, præſertim cum* Romæ *domus eius, uxor, liberi eſſent, & procurator æque utriuſque neceſſarius. docui, cum deſertum eſſe dicat uadimonium, omnino uadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne* Romæ *quidem eum fuiſſe. id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui et ſcire deberent, et cauſam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quòd neque fraudandi cauſa latitaſſet, neque exilij cauſa ſolum uertiſſe diceretur.* Reli*quum eſt, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copioſiſſime defenſum eſſe contendi, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, ſed ab equite* R. *propinquo & neceſſario ſuo, quem ipſe* Sex. Neuius *procuratorem relinquere antea conſueſſet: neque eum, ſi tribunos appellarit, iccirco minus iudicio pati paratum fuiſſe, neque potentia procuratoris* Neuio *ius ereptum: contra, iſtum potentia ſua tum tantum modo ſuperiorem fuiſſe, nunc nobis uix reſpirandi poteſtatem dare. quæſiui, quæ cauſa fuiſſet, cur bona non ueniſſent, cum ex edicto poſſiderentur. deinde illud quoque*

requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contra dicat, omneſq; pro P. Quintio pugnent, præſertim cum in tali iudicio teſtimonia creditorum exiſtimentur ad rem maxime pertinere. poſtea ſum uſus aduerſarii teſtimonio, qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quem, quo modo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. tum illam incredibilem celeritatem, ſeu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo DCC millia paſſuum eſſe decurſa, aut Sex. Neuium diebus compluribus ante in poſſeſſionem miſiſſe, quàm poſtularet, ut ei liceret bona poſſidere. poſtea recitaui edictum, quod aperte dominum de prædio detrudi uetaret: in quo conſtitit Neuium ex edicto non poſſediſſe, cum confiteretur ex prædio ui detruſum eſſe Quintium: omnino autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui, quòd bonorum poſſeſſio ſpectetur non in aliqua parte, ſed in uniuerſis, quæ teneri ac poſſideri poſſint: dixi, Romæ domum fuiſſe, quò iſte ne aſpirarit quidem; ſeruos complures, ex quibus iſte poſſederit neminem, ne attigerit quidem; unum fuiſſe, quem attingere conatus ſit, prohibitum fuiſſe, quieuiſſe. in ipſa Gallia cognoſtis in prædia priuata Quintii Sex. Neuium non ueniſſe: denique ex hoc ipſo ſaltu, quem, per uim expulſo ſocio, poſſedit, ſeruos priuatos Quintii non omnes eiectos eſſe. ex quo, & ex cæteris dictis, factis, cogitatiſq; Sex. Neuii quiuis poteſt intelligere, iſtum nihil aliud egiſſe, neque nunc agere, niſi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicii totum agrum, qui communis eſt, ſuum facere poſſit. Nunc,

cauſa perorata, res ipſa et periculi magnitudo C. *Aquili cogere uidetur, ut te, atque eos, qui tibi in conſilio ſunt, obſecret, obteſteturq;* P. *Quintius per ſenectutem, ac ſolitudinem ſuam, nihil aliud, niſi ut ueſtræ naturæ bonitatiq; obſequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. ſi cauſa cum cauſa contenderet, nos noſtram perfacile cuiuis probaturos ſtatuebamus. quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus. ea res enim nunc in diſcrimen uerſatur, utrum ne poſſit ſe contra luxuriem, ac licentiam ruſticana illa atque inculta parſimonia defendere; an deformata, atque ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. non comparat ſe tecum gratia* P. *Quintius* Sex. *Neui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur ſe non belle dicere, non ad uoluntatem loqui poſſe, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profuſis ſumptibus uiuere, non ornare magnifice ſplendideq; conuiuium, non habere domum clauſam pudori et ſanctimoniæ, patentem atque adeo expoſitam cupiditati & uoluptatibus: contra, ſibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino ſemper horridam atque aridam cordi fuiſſe. iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus, ſentit. quid ergo eſt? non uſque eò tamen, ut in capite fortuniſq; hominum honeſtiſsimorum do-*

minentur ij, qui, relicta bonorum uirorum diſciplina, & quæſtum, & ſumptum Gallonij ſequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiáq; uixerunt. ſi licet uiuere eum, quem Sex. Neuius *non uult; ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito* Neuio; *ſi fas eſt reſpirare* P. Quintium *contra nutum ditionemq́;* Neuij; *ſi, quæ pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum, atque infelicem aliquando tamen poſſe conſiſtere. ſin & poterit* Neuius *id, quod libet; & ei libebit, quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui mœror dignus inueniri calamitate tanta poteſt? miſerum eſt, exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt, ab aliquo circumueniri: acerbius, à propinquo. calamitoſum eſt, bonis euerti: calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt, à forti atque honeſto uiro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius uox præconio quæſtu proſtitit. indignum eſt, à pari uinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt, cauſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit* Quintius, *omnia periclitatus eſt* C. Aquili: *non prætorem modo, à quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet; ſed ne amicos quidē* Sex. Neuij, *quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent.*

denique ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt: ipſius Sex. Neu*ij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſe= crauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen pro= pinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus pro pior* P. Q*uintio nemo eſt, ut aliquando miſericordiam caperet; aliquam, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet; ut ſe= cum aliquid, integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agi tatus atque perterritus, quem præter te appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes, fortunaſq́; com mendat: tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquæ uitæ: multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, ſed miſer confugit. è fun= do ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appeti= tus, cum illum in ſuis paternis bonis dominari uideret; ipſe filiæ nubili dotem conficere non poſſet, nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. itaque te hoc obſecrat* C. A*quili, ut, quam exiſtimationem, quam honeſta= tem in iudicium tuum prope acta iam ætate decurſaq́; attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit, ſexageſimo deni que anno dedecore, macula, turpiſſimaq́; ignominia no= tetur; ne ornamentis eius omnibus* Sex. Ne*uius pro ſpo= lijs abutatur; ne per te ferat, quo minus, quæ exiſtima tio* P. Q*uintium uſque ad ſenectutem perduxit, eadem uſque ad rogum proſequatur.*

RRO SEX. ROSCIO AMERINO,
ORATIO II.

I c REDO *ego uos iudices mirari, quid ſit, quòd, cum tot ſummi oratores hominesq́; nobiliſsimi ſedeant, ego potiſſimum ſurrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate ſim cum his, qui ſedeant, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adeſſe in hac cauſa, iniuriam nouo ſcelere conflatam putant oportere defendi, defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adſint, propterea quòd officium ſequuntur; taceant autem iccirco, quia periculum metuunt. quid ergo? audaciſsimus ego ex omnibus? minime. at tanto officioſior, quàm cæteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, ut aliis eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut cauſam* Sex. Ro*ſcii reciperem? quia, ſi quis iſtorum dixiſſet, quos uidetis adeſſe, in quibus ſumma auctoritas eſt, atque amplitudo; ſi uerbum de rep. feciſſet, id quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt; multo plura dixiſſe, quàm dixiſſet, putaretur: ego etiam ſi omnia, quæ dicenda ſunt, libere dixero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit: deinde, quòd cæterorum neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem, & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter ætatem, & prudentiam; ego ſi quid liberius dixero, uel occultum eſſe propterea, quòd non dum ad remp. acceſsi, uel ignoſci adoleſcen-*

tiæ meæ poterit. tametſi non modo ignoſcendi ratio, uerum etiam cognoſcendi conſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt. accedit illa quoque cauſa, quòd à cæteris forſitan ita petitum ſit, ut dicerent, ut utrumuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur: à me autem ij contenderunt, qui apud me et amicitia, et beneficiis, et dignitate plurimum poſſunt: quorũ ego neque beneuolentiam erga me ignorare, nec auctoritatem aſpernari, nec uoluntatem negligere debeam. his de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti; nõ electus unus, qui maximo ingenio, ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere: neque uti ſatis firmo præſidio defenſus Sex. Ro*ſcius, uerũ uti ne omnino deſertus eſſet. forſitan quæratis, qui iſte terror ſit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales uiros impediat, quo minus pro capite et fortunis alterius, quemadmodum conſueuerunt, cauſam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare non mirum eſt: propterea quòd conſulto ab accuſatoribus eius rei, quæ conflauit hoc iudicium, mentio facta non eſt. quæ res ea eſt? bona patris huiuſce* Sex. *Roſcii, quæ ſunt ſexagies, quæ de uiro fortiſsimo et clariſsimo* L. S*ylla, quem honoris cauſa nomino, duobus millibus nummum ſeſe dicit emiſſe adoleſcens uel potentiſsimus hoc tempore noſtræ ciuitatis* L. C*ornelius* C*hryſogonus. is à uobis iudices hoc poſtulat, ut, quoniam in alienam pecuniam tam plenam, atque præclaram nullo iure inuaſerit, quoniamq; ei pecuniæ uita* Sex. *Roſcii obſtare, atque officere uideatur, deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnem, metumq; tollatis. ſeſe hoc incolumi non arbitratur huius innocentis patrimonium tam amplum, &*

copioſum poſſe obtinere; damnato & eiecto ſperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriam effundere, atque conſumere. hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctesq; ſtimulat ac pungit, ut euellatis poſtulat: ut ad hanc ſuam prædam tam nefariam adiutores uos profiteamini. ſi uobis æqua & honeſta poſtulatio uidetur iudices; ego contra breuem poſtulationem affero, &, quo modo mihi perſuadeo, aliquanto æquiorem. Primum à Chryſogono peto, ut pecunia fortuniſq; noſtris contentus ſit, ſanguinem & uitam ne petat: deinde à uobis iudices, ut audacium ſceleri reſiſtatis, innocentium calamitatem leuetis, & in cauſa Sex. Roſcij periculum, quod in omnes intenditur, propulſetis. quòd ſi aut cauſa criminis, aut facti ſuſpicio, aut quælibet denique uel minima res reperietur, quamobrem uideantur illi non nihil tamen in deferendo nomine ſecuti; poſtremo ſi præter eam prædam, quam dixi, quidquam aliud cauſæ inueneritis: non recuſamus, quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur nihil, niſi ut ijs ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt; ſi hoc ſolum hoc tempore pugnatur, ut ad illam opimam præclaramq; prædam damnatio Sex. Roſcij, uelut cumulus, accedat: non'ne cum multa indigna, tum uel hoc indigniſſimum eſt, uos idoneos habitos, per quorum ſententias, iusq; iurandum id aſſequantur, quod antea ipſi ſcelere & ferro aſſequi conſuerunt? qui ex ciuitate in ſenatum propter dignitatem, ex ſenatu in hoc conſilium delecti eſtis propter ſeueritatem. ab his hoc poſtulare homines ſicarios atque gladiatores, non modo ut

do ut ſupplicia uitent, quæ à uobis pro maleficijs ſuis metuere atque horrere debent, uerum etiam ut ſpolijs Sex. Roſcij *hoc iudicio ornati auctiq; diſcedant? his de rebus tantis, tamq; atrocibus neque ſatis me commode dicere, neque ſatis grauiter conqueri, neque ſatis libere uociferari poſſe intelligo: nam commoditati ingenium, grauitati ætas, libertati tempora ſunt impedimento. huc accedit ſummus timor: quem mihi natura pudorq; meus attribuit, & ueſtra dignitas, & uis aduerſariorum, &* Sex. Roſcij *pericula. quapropter uos oro atque obſecro iudices, ut attente bonaq; cum uenia uerba mea audiatis. fide ſapientiaq; ueſtra fretus, plus oneris ſuſtuli, quàm ferre me poſſe intelligo. hoc onus ſi uos aliqua ex parte alleuabitis, feram, ut potero, ſtudio & induſtria iudices. ſin à uobis, id quod non ſpero, deſerar; tamen animo non deficiam, & id, quod ſuſcepi, quoad potero, perferam. quòd ſi perferre non potero, opprimi me onere officij malo, quàm id, quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt, aut propter perfidiam abijcere, aut propter infirmitatem animi deponere.* Te *quoque magnopere* M. Fanni *quæſo, ut, qualem te iam antea populo* R. *præbuiſti, cum huic idem quæſtioni iudex præeſſes, talem te & nobis, & populo* R. *hoc tempore impertias. quanta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ ſit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc primum committitur, cum interea cædes indigniſſimæ maximæq; factæ ſint. omnes hanc quæſtionem te prætore de manifeſtis maleficiis, quotidianoq;*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*ſanguine haud remiſſius ſperant futuram. qua uocife-
rationein cæteris iudiciis accuſatores uti conſueuerunt,
ea nos hoc tempore utimur, qui cauſam dicimus. peti-
mus abs te M. Fanni, à uobiſq; iud. ut quamacerrime
maleficia uindicetis, ut quamfortiſſime hominibus au-
daciſſimis reſiſtatis, ut hoc cogitetis, niſi in hac cauſa,
qui ueſter animus ſit, oſtendetis, eò prorumpere homi-
num cupiditatem, & ſcelus, et audaciam, ut non mo-
do clam, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum
M. Fanni, ante pedes ueſtros iudices, inter ipſa ſubſellia
cædes futuræ ſint. etenim quid aliud hoc iudicio tenta-
tur, niſi ut id fieri liceat? accuſant ii, qui in fortunas
huius inuaſerunt: cauſam dicit is, cui præter calamita
tem nihil reliquerunt. accuſant ii, quibus occidi patrem
Sex. Roſcii bono fuit: cauſam dicit is, cui non modo lu-
ctum mors patris attulit, uerum etiam egeſtatem. ac-
cuſant ii, qui hunc ipſum iugulare ſumme cupierunt:
cauſam dicit is, qui etiam ad hoc ipſum iudicium cum
præſidio uenit, ne hic ibidem ante oculos ueſtros trucide
tur. denique accuſant ii, quos populus poſcit: cauſam
dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde reſtat.
atque ut facilius intelligere poſſitis iudices, ea, quæ facta
ſunt, indigniora eſſe, quàm hæc ſunt, quæ dicimus; ab
initio res quemadmodum geſta ſit, uobis exponemus;
quo facilius & huius hominis innocentiſſimi miſerias,
& illorum audaciam cognoſcere poſſitis, & reip. ca-*
3 *lamitatem. Sex. Roſcius pater huiuſce, municeps
Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecu-
nia non modo ſui municipij, uerum etiam eius uicini-
tatis facile primus, tum gratia atque hoſpitijs florens*

hominum nobiliſſimorum. nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus *erat ei non modo hoſpitium, uerum etiam domeſticus uſus, et conſuetudo: quas, ut æquū eſt, familias honeſtatis amplitudiniſq; gratia nomino. itaque ex ſuis omnibus commodis hoc ſolum filio reliquit. nam patrimonium domeſtici prædones ui ereptum poſſident: fama et uita innocentis ab hoſpitibus, amiciſq; paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium dignitas, et ſalus in diſcrimen ueniret, præter cæteros in ea uicinitate eam partem, cauſamq; opera, ſtudio, auctoritate defendit. etenim rectum putabat, pro eorū honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. poſteaquam uictoria conſtituta eſt, ab armiſq; receſſimus; cum proſcriberentur homines, atque ex omni regione caperentur ij, qui aduerſarij fuiſſe putabantur; erat ille* Romæ *frequens, atque in foro, & in ore omnium quotidie uerſabatur, magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, quàm timere ne quid ex ea calamitatis ſibi accideret. erant ei ueteres inimicitiæ cum duobus* Roſcijs Amerinis*: quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſellijs uideo, alterum tria huiuſce prædia poſſidere audio. quas inimicitias ſi tam cauere potuiſſet, quàm metuere ſolebat, uiueret: neque enim iud. iniuria metuebat: nam duo iſti ſunt* T. Roſcij*, quorum alteri* Capitoni *cognomen eſt, iſte, qui adeſt,* Magnus *uocatur: homines eiuſmodi: alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper ſe ad eum laniſtam contulit,*

qui, cum ante hanc pugnam tyro eſſet ſcientia, facile ipſum magiſtrum ſcelere, audaciaq; ſuperauit. nam cum hic Sex. *Roſcius eſſet* Ameriæ, T. *autem iſte* Roſcius Romæ; *cum hic filius aſſiduus in prædijs eſſet, cumq; ſe uoluntate patris rei familiari, uitæq; ruſticæ dediſſet, iſte autem frequens* Romæ *eſſet; occiditur ad balneas* Palatinas *rediens à cœna* Sex. Roſcius. *ſpero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum, ad quem ſuſpicio maleficii pertineat. uerum id, quod adhuc eſt ſuſpicioſum, niſi perſpicuum res ipſa fecerit, hunc affinem culpæ iudicatote.* Occiſo Sex. *Roſcio primus* Ameriam *nunciat* Manlius Glaucia *quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris iſtius* T. Roſcii: *& nunciat domum, non filii, ſed* T. Capitonis *inimici. & cum poſt horam primam noctis occiſus eſſet, primo diluculo nuncius hic* Ameriam *uenit. decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis peruolauit; non modo ut exoptatum inimico nuncium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quam recentiſſimum, telumq; paulo ante è corpore extractum oſtenderet. quatriduo, quo hæc geſta ſunt, res ad* Chryſogonum *in caſtra* L. Syllæ Volaterras *defertur: magnitudo pecuniæ demonſtratur: bonitas prædiorũ, (nam fundos decem & tres reliquit, qui* Tyberim *fere omnes tangunt) huius inopia & ſolitudo commemoratur. demonſtrant, cum pater huiuſce* Sex. Roſcius, *homo tam ſplendidus & gratioſus, nullo negotio ſit occiſus, perfacile hunc, hominem incautum, & ruſticum, &* Romæ *ignotum, de medio tolli poſſe. ad eam rem operam ſuam pollicentur. ne diutius uos teneam iudices,*

ocietas coitur; cum iam proſcriptionis mentio nulla fieret; & cum, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos ſeſe periculis arbitrarentur: hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps fit Chryſogonus: tria prædia uel nobiliſſima Capitoni propria traduntur, quæ hodie poſſidet: in reliquas omnes fortunas iſte T. *Roſcius nomine Chryſogoni, quemadmodum ipſe dicit, impetum facit. hæc bona ſexagies* HS, *emuntur duobus millibus nummum. hæc omnia iudices imprudente* L. *Sylla facta eſſe certe ſcio. neque enim mirum, cum eodem tempore & ea, quæ præterita ſunt, & ea, quæ uidentur inſtare, præparet; cum & pacis conſtituendæ rationem, & belli gerendi poteſtatem ſolus habeat; cum omnes in unum ſpectent, unus omnia gubernet; cum tot tantiſq; negotijs diſtentus ſit, ut reſpirare libere non poſſit; ſi aliquid non animaduertat; cum præſertim tam multi occupationem eius obſeruent, tempuſq; aucupentur, ut, ſimul atque ille deſpexerit, aliquid huiuſcemodi moliantur. huc accedit, quòd, quamuis ille felix ſit, ſicut eſt, tamen tanta felicitate nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem neque ſeruum, neque libertum improbum habeat. interea iſte* T. *Roſcius, uir optimus, procurator Chryſogoni, Ameriam uenit; in prædia huius inuadit; hunc miſerum, luctu perditum, qui non dum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet, nudum eijcit domo, atque focis patrijs dijſq; penatibus præcipitem iudices exturbat: ipſe ampliſſimæ pecuniæ fit dominus: qui in ſua re fuiſſet egentiſſimus, erat, ut fit, inſolens in aliena: multa palam domum ſuam aufere-*

bat, plura clam de medio remouebat: non pauca ſuis adiutoribus large effuſeq́; donabat, reliqua conſtituta auctione uendebat. quod Amerinis *uſque eò uiſum eſt indignum, ut urbe tota fletus gemitusq́; fieret: etenim multa ſimul ante oculos uerſabantur; mors hominis florentiſſimi,* Sex. Roſcij *crudeliſſima; filii autem eius egeſtas indigniſſima, cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius ne iter quidem ad ſepulcrum patrium reliquiſſet; bonorum emptio, flagitioſa poſſeſſio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quàm uidere in* Sex. Roſcii, *uiri optimi, atque honeſtiſſimi, bonis iactantem ſe, ac dominantem* T. Roſcium. *itaque decurionum decretum ſtatim fit, ut decemprimi proficiſcantur ad* L. Syllam; *doceantq́; eum, qui uir* Sex. Roſcius *fuerit; conquerantur de iſtorum ſcelere, & iniuriis; orent, ut & illius mortui famam, et filii innocentis fortunas conſeruatas uelit. atque ipſum decretum quæſo cognoſcite.* DECRETVM DECVRIONVM. *legati in caſtra ueniunt. intelligitur iud. id quod iam ante dixi, imprudente* L. Sylla *ſcelera hæc & flagitia fieri: nam ſtatim* Chryſogonus *& ipſe ad eos accedit, & homines nobiles allegat iis, qui peterent, ne ad* Syllam *adirent, &* omnia Chryſogonum, *quæ uellent, eſſe facturum pollicerentur. uſque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quàm de his rebus* Syllam *doceri. homines antiqui, qui ex ſua natura cæteros fingerent, cum ille confirmaret ſeſe nomen* Sex. Roſcii *de tabulis exempturum, prædia uacua filio traditurum, cumq́; id ita futurum* T. Roſcius Capito, *qui in* X. *legatis erat, adpromitteret, crediderunt,*

Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procraſtinare iſti cœperunt, deinde aliquanto lentius, nihil agere atque deludere, poſtremo, id quod facile intellectum eſt, inſidias uitæ huiuſce Sex. Roſcii *parare, neque ſeſe arbitrari poſſe diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere. quod is ſimul atque ſenſit, de amicorum cognatorumq; ſententia* Romam *confugit, et ſeſe ad* Cæciliam Nepotis *filiam, quã honoris cauſa nomino, contulit, qua pater uſus erat plurimum. in qua muliere iud. etiam nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt, quaſi exempli cauſa ueſtigia antiqui officii remanent. ea* Sex. Roſcium *inopem, eiectum domo, atque expulſum ex ſuis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hoſpitiq; oppreſſo iam, deſperatoq; ab omnibus opitulata eſt. eius uirtute, fide, diligentia factum eſt, ut hic potius uiuus in reos, quàm occiſus in proſcriptos referretur. nam poſtquam iſti intellexerunt, ſumma diligentia uitam* Sex. Roſcii *cuſtodiri, neque ſibi ullam cædis faciundæ poteſtatem dari; conſilium ceperunt plenum ſceleris, et audaciæ, ut nomen huius de parricidio deferrent; ut ad eã rem aliquem accuſatorem ueterem compararent, qui de ea re poſſet dicere aliquid, in qua re nulla ſubeſſet ſuſpicio; denique, ut, quoniam crimine non poterant, tempore ipſo pugnarent: ita loqui homines, quòd iudicia tam diu facta non eſſent, condemnari eum oportere, qui primus in iudicium adductus eſſet; huic autem patronos propter* Chryſogoni *gratiam defuturos; de bonorum uenditione, & de iſta ſocietate uerbum eſſe facturum neminem; ipſo nomine parricidii, & atroci-*

tate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum
ab nullo defenſus eſſet. hoc conſilio, atque adeo hac a-
mentia impulſi, quem ipſi, cum cuperent, non potue-
runt occidere, eum iugulandum uobis tradiderũt. quid
4 *primum querar? aut unde potiſſimum exordiar iudi*
ces? aut quod, aut à quibus auxilium petam? deorum
ne immortalium? populi'ne Romani? *ueſtram'ne, qui*
ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implo-
rem? pater occiſus nefarie, domus obſeſſa, ab inimi-
cis bona adempta, poſſeſſa, direpta: filii uita infeſta,
ſæpe ferro atque inſidiis appetita. quid ab his tot male-
ficiis ſceleris abeſſe uidetur? tamen hæc aliis nefariis cu
mulant, atque adaugent: crimen incredibile confin-
gunt: teſtes in hunc & accuſatores huiuſce pecunia
comparant: hanc conditionem miſero ferunt, ut optet
utrum malit, ceruices Roſcio *dare, an inſutus in cu-*
leum ſupplicium parricidarum, per ſummum dedecus
uitam amittere. patronos huic defuturos putauerunt:
deſunt: qui libere dicat, qui cum fide defendat, id
quod in hac cauſa eſt ſatis, quoniam quidem ſuſcepi,
non deeſt profecto iudices. & forſitan in ſuſcipienda
cauſa temere impulſus adoleſcentia fecerim: quoniam
quidem ſemel ſuſcepi, licet hercules undique omnes ter
rores, minæ, periculaq; impendeant omnia, ſuccur-
ram, atque ſubibo. certum eſt, deliberatumq;, quæ ad
cauſam pertinere arbitror, omnia non modo dicere,
uerum etiam libenter, audacter, libereq; dicere. nul-
la res tanta exiſtat iudices, ut poſſit uim mihi maio-
rem adhibere metus, quàm fides: etenim quis tam diſ-
ſoluto animo eſt, qui, hæc cum uideat, tacere, ac ne-

gligere poſſit? patrem meum, cum proſcriptus non eſſet, iugulaſtis: occiſum in proſcriptorum numerum retuliſtis: me domo mea per uim expuliſtis: patrimonium meum poſſidetis: quid uultis amplius? etiam'ne ad ſubſellia cum ferro atque telis ueniſtis, ut hic aut iuguletis, aut condemnetis Sex. Roſcium? *hominem longe audaciſſimũ nuper habuimus in ciuitate* C. Fimbriam, *&, quod inter omnes conſtat, niſi inter eos, qui ipſi quoque inſaniunt, inſaniſſimum. is cum curaſſet in funere* C. Marij, *ut* Q. Scæuola *uulneraretur, uir ſanctiſſimus atque ornatiſſimus noſtræ ciuitatis, de cuius laude neque hic locus eſt ut multa dicantur, neque plura tamen dici poſſunt, quàm populus* R. *memoria retinet; diem* Scæuolæ *dixit, poſteaquam comperit eum poſſe uiuere. cum ab eo quæreretur, quid tandem accuſaturus eſſet eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quiſquam ſatis commode poſſet: aiunt hominem, ut erat furioſus, reſpondiſſe, quòd non totum telum corpore recepiſſet. quo populus* R. *nihil uidit indignius, niſi eiuſdem uiri mortem: quæ tantum potuit, ut omnes ciues ſuos perdiderit, & afflixerit: quos quia ſeruare per compoſitionem uolebat, ipſe ab ijs interemptus eſt. eſt'ne hoc illi dicto atque facto* Fimbriæ *non ſimillimum? accuſatis* Sex. Roſcium: *quid ita? quia de manibus ueſtris effugit, quia ſe occidi paſſus non eſt. illud, quia in* Scæuola *factum eſt, magis indignum uidetur: hoc, quia fit à* Chryſogono*, non eſt ferendum. nam, per deos immortales, quid eſt in hac cauſa, quod defenſionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquentiam magnopere*

deſiderat? totam cauſam iud. explicemus, atque ante
oculos expoſitam conſideremus. ita facillime, quæ res
totum iudicium contineat, & quibus de rebus nos di-
cere oporteat, & quid uos ſequi conueniat, intellige-
tis. Tres ſunt res, quantum ego exiſtimare poſſum,
quæ obſtent hoc tempore Sex. Roſcio, crimen aduerſa-
riorum, & audacia, & potentia. criminis confictio-
nem accuſator Erutius ſuſcepit: audaciæ partes Roſcii
ſibi popoſcerunt: Chryſogonus autem, is, qui plurimum
poteſt, potentia pugnat. de hiſce omnibus rebus me di-
cere oportere intelligo. quid igitur eſt? non eodem mo-
do de omnibus: ideo quòd prima illa res ad meum offi-
cium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R.
impoſuit. ego crimen oportet diluam: uos & audaciæ
reſiſtere, & hominum eiuſmodi pernicioſam atque in-
tolerandam potentiam primo quoque tempore extin-
S *guere, atque opprimere debetis. Occidiſſe patrem Sex.*
Roſcius arguitur. ſceleſtum dii immortales ac nefarium
facinus, atque eiuſmodi, quo uno maleficia ſcelera o-
mnia complexa eſſe uideantur. etenim ſi, id quod præ-
clare à ſapientibus dicitur, uultu ſæpe læditur pietas;
quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum qui mor-
tem obtulerit parenti? pro quo mori ipſum, ſi res poſtu-
laret, iura diuina atque humana cogebant; in hoc tan-
to, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita raro
extitit, ut, ſi quando auditum ſit, portenti ac prodigii
ſimile numeretur, quibus tandem te C. Eruti argumen-
tis accuſatorem cenſes uti oportere? non'ne & auda-
ciam eius, qui in crimen uocetur, ſingularem oſtendere,
& mores feros, immanemq; naturam, et uitam uitiis

flagitiiſq; omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata atque perdita? quorum tu nihil in Sex. R*oſcium, ne obiiciendi quidem cauſa, contuliſti.* Patrem occidit Sex. R*oſcius: qui homo? adoleſcentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta.* V*etus uidelicet ſicarius, homo audax & ſæpe in cæde uerſatus? at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis.* L*uxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo, et indomitæ animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt. de luxuria purgauit* E*rutius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo fere interfuiſſe. nihil autem unquam debuit. cupiditates porro quæ poſſunt eſſe in eo, qui, ut ipſe accuſator obiecit, ruri ſemper habitarit, & in agro colendo uixerit? quæ uita maxime diſiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. quæ res igitur tantum iſtum furorem* Sex. R*oſcio obiecit? patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quam ob cauſam? neceſſe eſt enim eam quoque iuſtam, & magnam, & perſpicuam fuiſſe. nam ut illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri à filio ſine plurimis & maximis cauſis: ſic hoc ueriſimile non eſt, odio fuiſſe parenti filium ſine cauſis multis, & magnis, & neceſſariis. rurſus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri diſpliceret. at perſpicuum eſt, nullum fuiſſe. pater igitur amens, qui odiſſet eum ſine cauſa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium conſtantiſsimus. ergo illud iam perſpicuum profecto eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odii cauſam patri, neque*

neque ſceleris filio fuiſſe. neſcio, inquit, quæ cauſa odij fuerit: fuiſſe odium intelligo, quia antea, cum duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus eſt, ſecum omni tempore uolebat eſſe, hunc in prædia ruſtica relegarat. quod Erutio accidebat in mala nugatoriaq; accuſatione, idem mihi uſu uenit in cauſa optima. illa, quo modo crimen commentitium confirmaret, non inueniebat: ego, res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire non poſſum. quid ais Eruti? tot prædia, tam pulchra, tam fructuoſa Sex. Roſcius filio ſuo relegationis ac ſupplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patresfamilias, qui liberos habent, præſertim homines illius ordinis, ex municipiis ruſticanis, non'ne optatiſſimum ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familiari maxime ſeruire, & in prædiis colendis operæ plurimum ſtudijq; conſumere? at amandarat hunc ſic, ut eſſet in agro, ac tantummodo aleretur ad uillam, ut commodis omnibus careret. quid, ſi conſtat, hunc non modo colendis prædiis præfuiſſe, ſed certis fundis patre uiuo frui ſolitum eſſe? tamen'ne hæc attenta uita, & ruſticana, relegatio atque amandatio appellabitur? uides Eruti, quantum diſtet argumentatio tua ab re ipſa, atque à ueritate. quod conſuetudine patres faciunt, id quaſi nouum reprehendis: quod beneuolentia fit, id odio factum criminaris. quod honoris cauſa pater filio ſuo conceſſit, id eum ſupplicii cauſa feciſſe dicis. neque hæc tu non intelligis, ſed uſque eo, quid arguas, non habes, ut non modo tibi contra nos dicendum putes, uerum etiam contra rerum naturam, contraq; conſuetudinem hominum, contraq;

opiniones omnium. At enim, cum duos filios haberet, alterum à ſe non dimittebat, alterum ruri eſſe patiebatur. quæſo Eruti*, ut hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi cauſa, ſed commonendi gratia dicam. ſi tibi fortuna non dedit, ut patre certo naſcerere, ex quo intelligere poſſes, qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certe dedit, ut humanitatis non parum haberes. eò acceſſit ſtudium doctrinæ, ut ne à literis quidem alienus eſſes. ecquid tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) ſenex ille* Cæcilianus *minoris facere* Eutychum *filium ruſticum, quàm illum alterum* Chereſtratum*? (nam, ut opinor, hoc nomine eſt) alterum in urbe ſecum honoris cauſa habere, alterum rus ſupplicij cauſa relegaſſe? quid ad iſtas ineptias abis, inquies? quaſi uero mihi difficile ſit quamuis multos nominatim proferre (ne longius abeam) uel tribules, uel uicinos meos, qui ſuos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas aſſiduos eſſe cupiunt. uerum homines notos ſumere odioſum eſt: cum & illud incertum ſit, uelint ne hi ſeſe nominari; & nemo uobis magis notus futurus ſit, quàm eſt hic* Eutychus*; et certe ad rem nihil interſit, utrum hunc ego comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro* Veiente *nominem: etenim hæc conficta arbitror à poetis eſſe, ut effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamq; imaginem noſtram uitæ quotidianæ uideremus. age nunc, refer animum, ſis, ad ueritatem; & conſidera, non modo in* Vmbria *atque in ea uicinitate, ſed in his ueteribus municipiis quæ ſtudia à patribusfamilias maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminum ſummam laudem* Sex. Ro=

ſcio uitio et culpæ dediſſe. at non modo hoc patrum uoluntate liberi faciunt; ſed permultos & ego noui, &, niſi me fallit animus, unuſquiſque ueſtrum, qui et ipſi incenſi ſunt ſtudio, quod ad agrum colendum attinet, uitamq́; hanc ruſticam, quam tu probro et crimini putas eſſe oportere, et honeſtiſſimam et ſuauiſſimam eſſe arbitrantur. quid cenſes hunc ipſum Sex. Roſcium, quo ſtudio, et qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? ut ex his propinquis eius, hominibus honeſtiſſimis, audio; non tu in iſto artificio accuſatorio callidior es, quàm hic in ſuo. uerum, ut opinor, quoniam ita Chryſogono uidetur, qui huic nullum prædium reliquit; et artificium obliuiſcatur, & ſtudium deponat, licebit. quod tametſi miſerum, & indignum eſt, feret tamen æquo animo iudices, ſi per uos uitam & famam poteſt obtinere. hoc uero eſt, quod ferri non poteſt, ſi & in hanc calamitatem uenit propter prædiorum bonitatem & multitudinem; et, quòd ea ſtudioſe coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miſeriæ ſit, quòd aliis coluit, non ſibi; niſi etiam, quòd omnino coluit, crimini fuerit. næ tu Eruti accuſator eſſes ridiculus, ſi illis temporibus natus eſſes, cum ab aratro arceſſebantur, qui conſules fierent: etenim, qui præeſſe agro colendo flagitium putes, profectò illum Atilium, quem ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſſi erant, conuenerunt, hominem turpiſſimum, atque inhoneſtiſſimum iudicares. at hercule maiores noſtri longe aliter & de illo, & de cæteris talibus uiris exiſtimabant: itaque ex minima tenuiſſimaq́; rep. maximam & florentiſſimam nobis reliquerunt: ſuos enim agros ſtudioſe colebant,

non alienos cupide appetebant: quibus rebus & agris, & urbibus, & nationibus remp. atque hoc imperium, et populi R. *nomen auxerunt. neque ego hæc eo profero, quo conferenda ſint cum hiſce, de quibus nunc quærimus; ſed ut illud intelligatur, cum apud maiores noſtros ſummi uiri, clariſſimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. ſedere debebant, tamen in agris quoque colendis aliquantum operæ, temporisq; conſumpſerint; ignoſci oportere ei homini, qui ſe fateatur eſſe ruſticum, cum ruri aſſiduus ſemper uixerit; cum præſertim nihil eſſet, quod aut patri gratius, aut ſibi iucundius, aut re uera honeſtius facere poſſet.* Odium *igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor oſtenditur* Eruti, *quòd hunc ruri eſſe patiebatur. nunquid eſt aliud? immo uero, inquit, eſt: nam iſtum exhæredare in animo habebat. audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nam illa opinor tu quoque concedis leuia eſſe atque inepta. conuiuia cum patre non inibat: quippe qui ne in oppidum quidem niſi perraro ueniret. domum ſuam iſtum non fere quiſquam uocabat: nec mirum, quem neque in urbe uideret, neque rure uocaturus eſſet. uerum hæc quoque tu intelligis eſſe nugatoria. illud, quod cœpimus, uideamus; quo certius argumentum odii reperiri nullo modo poteſt. exhæredare pater filium cogitabat. mitto quærere, qua de cauſa: quæro, qui ſcias? tametſi te dicere atque enumerare cauſas omnes oportebat: & id erat certi accuſatoris officium, qui tanti ſceleris argueret, explicare omnia uitia, atque peccata filii, quibus incenſus parens potuerit animum in-*

ducere, ut naturam ipſam uinceret, ut amorem illum penitus inſitum eiiceret ex animo, ut denique patrem ſeſe obliuiſceretur: quæ ſine magnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe non arbitror. uerum concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cum taces, nulla eſſe concedis. illum quidem uoluiſſe exhæredare, certe tu planum facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid ſaltem commode, ut ne plane uidearis id facere, quod aperte facis, huius miſeri fortunis, & horum uirorum talium dignitati illudere. exhæredare filium uoluit: quam ob cauſam? neſcio. exhæredauit'ne? non. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid eſt aliud, iudicio, ac legibus, ac maieſtate ueſtra abuti ad quæſtum, atque ad libidinem, niſi hoc modo accuſare, atque id obiicere, quod planum facere non modo non poſſis, uerum ne coneris quidem? nemo noſtrum eſt Eruti, *quin ſciat tibi inimicitias cum* Sex. Roſcio *nullas eſſe: uident omnes, qua de cauſa huic inimicus uenias: ſciunt huiuſce pecunia te adductum eſſe. quid ergo eſt? ita tamen quæſtus te cupidum eſſe oportebat ut horum exiſtimationem, & legem* Memmiam *putares aliquid ualere oportere. accuſatores multos eſſe in ciuitate utile eſt, ut metu contineatur audacia. ueruntamen hoc ita eſt utile, ut ne plane illudamur ab accuſatoribus. innocens eſt quiſpiam: ueruntameu, quanquam abeſt à culpa. ſuſpicione tamen non caret. tametſi miſerum eſt, tamen ei, qui hunc accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere: cum enim aliquid habeat, quod poſſit criminoſe ac ſuſpicioſe dicere,*

cere, aperte ludificari, & calumniari ſciens non uideatur. quare facile omnes patimur eſſe quamplurimos accuſatores: quòd innocens, ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt; nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. utilius eſt autem abſolui innocentem, quàm nocentem cauſam non dicere. anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut ſignificent, ſi fures uenerint. at fures internoſcere non poſſunt, ſignificant tamen, , ſi qui noctu in Capitolium uenerint: & quia id eſt ſuſpicioſum, tametſi beſtiæ ſunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ eſt cautior. quòd ſi luce quoque canes latrent, cum deos ſalutatum aliqui uenerint: opinor, ijs crura ſuffringantur; quòd acres ſint etiam tum, cum ſuſpicio nulla ſit. ſimillima eſt accuſatorum ratio. alij ueſtrum anſeres ſunt, qui tantummodo clamant, nocere non poſſunt: alij canes, qui & latrare, & mordere poſſunt. cibaria uobis præberi uidemus: uos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratiſſimum eſt. deinde, ſi uoletis, etiam tum, cum ueriſimile erit aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote. id quoque concedi poteſt. ſin autem ſic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidiſſe, neque dicere poſſitis aut quare, aut quo modo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis: crura quidem uobis nemo ſuffringet; ſed, ſi ego hos bene noui, literam illam, cui uos uſque eò inimici eſtis, ut etiam eas omnes oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut poſtea neminem alium niſi fortunas ueſtras accuſare poſſitis. Quid mihiad defendendum dediſti bone accuſator? quid hiſce autem

ad ſuſpicandum? ne exhæredaretur, ueritus eſt. audio: ſed, qua de cauſa uereri debuerit, nemo dicit. habebat pater in animo: planum fac. nihil eſt; non, qui cum deliberarit, quem certiorem fecerit, unde iſtud uobis ſuſpicari in mentem uenerit. cum hoc modo accuſas Eruti, non'ne hoc palam dicis? ego, quid acceperim, ſcio: quid dicam, neſcio. unum illud ſpectaui, quod Chryſogonus aiebat, neminem iſti patronum futurum; de bonorum emptione, deq́; ea ſocietate neminem eſſe, qui uerbum facere hoc tempore auderet. hæc te opinio falſa in iſtam fraudem impulit. non mehercule uerbum feciſſes, ſi tibi quenquam reſponſurum putaſſes. operæpretium erat, ſi animaduertiſtis iudices, negligentiam eius in accuſando conſiderare. credo, cum uidiſſet, qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent, quæſiſſe, num ille, aut ille defenſurus eſſet; de me ne ſuſpicatum quidem, quòd antea cauſam publicam nullam dixerim. poſteaquam inuenit, neminem eorum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens eſſe cœpit, ut, cum in mentem ueniret ei, reſideret, deinde ſpatiaretur, nonnunquam etiam puerum uocaret, credo cui cœnam imperaret, prorſus ut ueſtro conſeſſu, & hoc conuentu pro ſumma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit. ſurrexi ego. reſpirare uiſus eſt, quòd non alius potius diceret. cœpi dicere. uſque eò animaduerti iudices eum iocari, atque alias res agere, antequam Chryſogonum nominaui. quem ſimul atque attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari uiſus eſt. intellexi, quid eum pupugiſſet. iterum, ac tertio nominaui. poſtea homines curſare ultro & citro non deſti

terunt, credo, qui Chryſogono nunciarent, eſſe aliquem in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet; aliter cauſam agi, atque ille exiſtimaret; aperiri bonorum emptionem, uexari peſſime ſocietatem, gratiam potentiamq́; eius negligi, iudices diligenter attendere, populo rem indignam uideri. quæ quoniam te fefellerunt Eruti; quoniamq́; uides uerſa eſſe omnia, cauſam pro Sex. Roſcio ſi non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros ſperabas, uides iudicare: reſtitue nobis aliquando ueterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: confitere huc ea ſpe ueniſſe, quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De parricidio cauſa dicitur: ratio ab accuſatore reddita non eſt, quam ob cauſam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam prope quotidiana ſunt, maxime, & primum quæritur, quæ cauſa maleficii fuerit; id Erutius in parricidio quæri non putat oportere. in quo ſcelere iudices, etiam cum multæ cauſæ conueniſſe unum in locum, atque inter ſe congruere uidentur; tamen non temere creditur; neque leui coniectura res penditur; neque teſtis incertus auditur; neque accuſatoris ingenio res iudicatur; cum multa antea commiſſa maleficia, tum uita hominis perditiſſima, tum ſingularis audacia oſtendatur, neceſſe eſt, neque audacia ſolum, ſed ſummus furor, atque amentia. hæc cum ſint omnia, tamen extent oportet expreſſa ſceleris ueſtigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium ſit admiſſum. quæ niſi multa, & manifeſta ſunt; profecto

res tam ſceleſta, tam atrox, tam nefaria credi non poteſt: magna eſt enim uis humanitatis: multum ualet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentum atque monſtrum certiſſimum eſt, eſſe aliquem humana ſpecie, & figura, qui tantum immanitate beſtias uicerit, ut, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit, eos indigniſſime luce priuarit; cum etiam feras inter ſeſe partus, atque educatio, & natura ipſa conciliet. non ita multis ante annis aiunt T. Clœlium *quendam* Terracinenſem, *hominem non obſcurum, cum cœnatus cubitum in idem conclaue cum duobus adoleſcentibus filiis iſſet, inuentum eſſe mane iugulatum. cum neque ſeruus quiſquam reperiretur, neque liber, ad quem ea ſuſpicio pertineret; id ætatis autem duo filii propter cubantes ne ſenſiſſe quidem ſe dicerent: nomina filiorum de parricidio delata ſunt. quid poſtea? erat ſane ſuſpicioſum. neutrum ſenſiſſe? auſum autem eſſe quenquam ſe in id conclaue committere, eo potiſſimum tempore, cum ibidem eſſent duo adoleſcentes filii, qui & ſentire, & defendere facile poſſent? erat porro nemo, in quem ea ſuſpicio conueniret. tamen, cum planum iudicibus eſſet factum, aperto oſtio dormientes eos repertos eſſe; iudicio abſoluti adoleſcentes, & ſuſpicione omni liberati ſunt. nemo enim putabat quenquam eſſe, qui, cum omnia diuina atque humana iura ſcelere nefario polluiſſet, ſomnum ſtatim capere potuiſſet: propterea quòd qui tantum facinus commiſerunt, non modo ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare quidem ſine metu poſſunt. uidetis'ne, quos nobis poetæ tradiderunt patris*

ulciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe, cum præſertim deorum immortalium iuſſis atque oraculis id feciſſe dicantur; tamen ut eos agitent furiæ, neque conſiſtere uſquam patiantur? quòd ne pii quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt. ſic ſe res habet iudices: magnam uim, magnam neceſſitatem, magnam poſſidet religionem paternus, maternuſq; ſanguis. ex quo, ſi qua macula concepta eſt, non modo elui non poteſt, uerum uſque eò permanat ad animum, ut ſummus furor, atque amentia conſequatur. nolite enim putare, quemadmodum in fabulis ſæpe numero uidetis, eos, qui aliquid impie ſcelerateq; commiſerint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. ſua quenque fraus, et ſuus terror maxime uexat: ſuum quenque ſcelus agitat, amentiaq; afficit: ſuæ malæ cogitationes, conſcientiæq; animi terrent. hæ ſunt impiis aſſiduæ domeſticæq; furiæ, quæ dies noctesq; parentum pœnas à conſceleratiſſimis filiis repetant. hæc magnitudo maleficii facit, ut, niſi pene manifeſtum parricidium proferatur, credibile non ſit; niſi turpis adoleſcentia, niſi omnibus flagitiis uita inquinata, niſi ſumptus effuſi cum probro atque dedecore, niſi prorupta audacia, niſi tanta temeritas, ut non procul abhorreat ab inſania. accedat huc oportet odium parentis, animaduerſionis paternæ metus, amici improbi, ſerui conſcii, tempus idoneum, locus opportune captus ad eam rem: pene dicam, reſperſas manus ſanguine paterno iudices uideant, oportet, ſi tantum facinus, tam immane, tam acerbum credituri ſunt. quare hoc, quo minus eſt credibile, niſi oſtenditur; eo magis eſt, ſi conuincitur, uin-

dicandum. itaque cum multis ex rebus intelligi poteſt, maiores noſtros non modo armis plus, quàm cæteràs nationes, uerum etiam conſilio ſapientiáq; potuiſſe; tum ex hac re uel maxime, quòd in impios ſingulare ſupplicium inuenerunt. qua in re quantum prudentia præſtiterint iis, qui apud cæteros ſapientiſſimi fuiſſe dicuntur, conſiderate. Prudentiſſima ciuitas Athenienſium, dum ea rerum potita eſt, fuiſſe traditur. eius porro ciuitatis ſapientiſſimum Solonem dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quoque utuntur, ſcripſerit. is cum interrogaretur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet; reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. ſapienter feciſſe dicitur, cum de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat; ne non tam prohibere, quàm admonere uideretur. Quanto maiores noſtri ſapientius, qui, cum intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando uiolaret audàcia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: ut, quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet, ij magnitudine pœnæ maleficio ſummouerentur. inſui uoluerunt in culeum uiuos, atque ita in flumen deijci. ò ſingularem ſapientiam iudices. non'ne uidentur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe, cui repente cœlum, ſolem, aquam, terramq; ademerunt? ut, qui eum necaſſet, unde ipſe natus eſſet; careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. noluerunt feris corpus obijcere, ne beſtijs quoque, quæ tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus uteremur: non ſic nudos in flumen deijcere, ne, cum delati eſſent

in mare, ipſum polluerent, quo cætera, quæ uiolata ſunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare eſt, cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam eſt commune, quàm ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt, dum poſſunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita poſtremo eijciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. tanti maleficij crimen, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt cõſtitutum, probare te Eruti *cenſes poſſe talibus uiris, ſi ne cauſam quidem maleficij protuleris? ſi hunc apud bonorum emptores ipſos accuſares, eiq́; iudicio* Chryſogonus *præeſſet; tamen diligentius paratiusq́; ueniſſes. utrum, quid agatur, non uides; an, apud quos agatur? agitur de parricidio: quod ſine multis cauſis ſuſcipi non poteſt. apud homines autem prudentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimum quidem maleficium ſine cauſa admittere. eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedam, & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem* Sex. Roſcius *occiderit: quæro, quo modo occiderit. ita quæro abs te* C. Eruti, *quo modo, & ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondendi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles, interrogandi. quo modo occidit? ipſe percuſſit, an alijs occidendum dedit? ſi ipſum arguis:* Romæ *non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro, ſeruoſ'ne, an liberos?*

quos homines? indidem'ne Ameria, an hoſce ex Vrbe *ſicarios? ſi* Ameria, *qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi* Roma, *unde eos nouerat* Roſcius? *qui* Romam *multis annis non uenit, neque unquam plus triduo fuit. ubi eos conuenit? qui cum locutus eſt? quo modo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? non'ne his ueſtigiis ad caput maleficii perueniri ſolet? & ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitam huiuſce depinxeris: hunc hominem ferum, atque agreſtem fuiſſe: nunquam cum homine quoquam collocutum eſſe: nunquã in oppido conſtitiſſe. qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad huius innocentiam poterat eſſe; in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq; uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. uita autem hæc ruſtica, quam tu agreſtem uocas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt. uerum hæc miſſa facio: illud quæro, is homo, qui, ut tute dicis, nunquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, abſens præſertim, conficere potuerit. multa ſunt falſa iudices, quæ tamen argui ſuſpicioſe poſſunt: in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit, culpam ineſſe concedam.* Romæ Sex. Roſcius *occiditur, cum in agro* Amerino *eſſet filius. literas, credo, miſit alicui ſicario, qui* Romæ *nouerat neminem. arceſſiuit ali-*

quem: at quando? nunciũ miſit: quem? aut ad quem? pretio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquem: nihil horum ne confingi quidem poteſt: & tamen cauſa de parricidio dicitur. reliquum eſt, ut per ſeruos id admiſerit. ò dij immortales, rem miſeram & calamitoſam. quod in tali crimine innocenti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quæſtionem polliceatur: id Sex. Ro*ſcio facere non licet: uos, qui hunc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer, uictus quotidiani adminiſter, ex tanta familia* Sex. Ro*ſcio relictus non eſt. te nunc appello* P. Scipio*, te* Metelle*: uobis aduocatis, uobis agentibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quæſtionem ab aduerſarijs* Sex. Ro*ſcius poſtulauit. meminiſtis'ne* T. Ro*ſcium recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt?* Chry*ſogonum iudices ſectantur, apud eum ſunt in honore, & in pretio. etiam nunc, ut ex his quæratur, ego poſtulo, hic orat, atque obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? dubitate etiam nunc iudices, ſi poteſtis, à quo ſit* Sex. Ro*ſcius occiſus: ab eo'ne, qui propter illius mortem in egeſtate & inſidiis uerſatur, cui ne quærendi quidem de morte patris poteſtas permittitur; an ab iis, qui quæſtionem fugitant, bona poſſident, in cæde, atque ex cæde uiuunt. omnia iudices in hac cauſa ſunt miſera, atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri poteſt. mortis paternæ de ſeruis paternis quæſtionem habere filio non licet. ne tandiu quidem dominus erit in ſuos, dum ex iis de patris morte quæratur. ueniam, neque ita multo poſt, ad hunc locum. nam hoc totum ad* Ro*ſcios pertinet: de quorum audacia tum me dicturũ pollicitus ſum, cum* Eru*tij cri-*

mina diluiſſem. Nunc Eruti ad te uenio. conueniat mihi tecum, neceſſe eſt; ſi ad hunc maleficium iſtud pertinet, aut ipſum ſua manu feciſſe, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut ſeruos. liberoſ'ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque ubi, neque per quos, neque qua ſpe, aut quo pretio, potes oſtendere. ego contra oſtendo, non modo nihil eorum feciſſe Sex. Roſcium, ſed ne potuiſſe quidem facere; quòd neque Romæ multis annis fuerit, neque de prædiis unquam temere diſceſſerit. Reſtare tibi uidebatur ſeruorum nomen, quò, quaſi in portum reiectus à cæteris ſuſpicionibus, confugere poſſes: ubi ſcopulum offendis eiuſmodi, ut non modo ab hoc crimen reſilire uideas, uerum omnem ſuſpicionem in uoſmet ipſos recidere intelligas. quid eſt ergo, quò tandem accuſator inopia argumentorum confugerit? eiuſmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc, propter multitudinem ſicariorum, nullo negotio facere potuiſti. interim mihi uideris Eruti una mercede duas res aſſequi uelle, nos iudicio perfundere, accuſare autem eos ipſos, à quibus mercedem accepiſti. quid ais? uulgo occidebantur? per quos? & à quibus? non'ne cogitas te à ſectoribus huc adductum eſſe? quid poſtea? neſcimus, per iſta tempora eoſdem fere ſectores fuiſſe collorum, & bonorum? ii denique, qui tum armati dies noctesq; concurſabant, qui Romæ erant aſſidui, qui omni tempore in præda et ſanguine uerſabantur, Sex. Roſcio temporis illius acerbitatem iniquitatemq; obiicient? & illam ſicariorum multitudinem, in qua ipſi duces ac principes erant, huic

crimini putabunt fore? qui non modo Romæ *non fuit, ſed omnino, quid* Romæ *ageretur, neſciret; propterea quòd ruri aſſiduus, quemadmodum tute confiteris, fuit.* Vereor*, ne aut moleſtus ſim uobis iudices, aut ne ingeniis ueſtris uidear diffidere, ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſeram.* Erutii *criminatio tota, ut arbitror, diſſoluta eſt. niſi forte expectatis, ut illa diluam, quæ de peculatu, ac de eiuſmodi rebus commentitiis, inaudita nobis ante hoc tempus ac noua, obiecit. quæ mihi iſte uiſus eſt ex alia oratione declamare, quam in alium reum commentaretur: ita neque ad crimen parricidii, neque ad eum, qui cauſam dicit, pertinebant. de quibus quoniam uerbo arguit, uerbo ſatis eſt negare. ſi quid eſt, quod ad teſtes reſeruet; ibi nos quoque, ut in ipſa cauſa, paratiores reperiet, quàm putabat.*

Venio *nunc eò, quò me non cupiditas ducit, ſed fides: nam ſi mihi liberet accuſare, accuſarem alios potius, ex quibus poſſem creſcere: quod certum eſt non facere, dum utrumuis licebit: is enim mihi uidetur amplisſimus, qui ſua uirtute in altiorem locum peruenit, non qui aſcendit per alterius incommodum & calamitatem.* Deſinamus *aliquando ea ſcrutari, quæ ſunt inania: quæramus, ubi maleficium et eſt, & inueniri poteſt. iam intelliges* Eruti*, certum crimen quàm multis ſuſpicionibus coarguatur. tametſi neque omnia dicam, & leuiter unumquodque tangam: neque enim id facerem, niſi neceſſe eſſet: & id erit ſigni me inuitum facere, quòd non proſequar longius, quàm ſalus huius, & mea fides poſtulabit.* Cauſam *tu nullam reperiebas in* Sex. Roſcio*, at ego in* T. Roſcio *reperio: te-*

cum enim mihi res eſt T.Roſci, quoniam iſtic ſedes, ac te palam aduerſarium eſſe profiteris. de Capitone poſt uiderimus, ſi, quemadmodum paratum eſſe audio, teſtis prodierit. tum alias quoque ſuas palmas cognoſcet, de quibus me ne audiſſe quidem ſuſpicatur. L.Caſſius ille, quem populus R. ueriſſimum et ſapientiſſimum iudicē putabat, identidem in cauſis quærere ſolebat, cui bono fuiſſet. ſic uita hominum eſt, ut ad maleficium nemo conetur ſine ſpe, atque emolumento accedere. hunc quæſtorem, ac iudicem fugiebant, atque horrebant ii, quibus periculum creabatur: ideo quòd, tametſi ueritatis erat amicus, tamen natura non tam propenſus ad miſericordiam, quàm inclinatus ad ſeueritatem uidebatur. ego, quanquam præeſt huic quæſtioni et contra audaciam fortiſſimus, et ab innocentia clementiſſimus, tamen facile me paterer, uel illo ipſo acerrimo iudice quærente, uel apud Caſſianos iudices, quorum etiam nunc ii, quibus cauſa dicenda eſt, nomen ipſum reformidant, pro Sex.Roſcio dicere: in hac enim cauſa cum uiderent illos ampliſſimam pecuniam poſsidere, hunc in ſumma mendicitate eſſe, illud quidem non quærerent, cui bono fuiſſet; ſed eò perſpicuum crimen, et ſuſpicionem potius ad prædam adiungerent, quàm ad egeſtatem. quid, ſi accedit eodem, ut tenuis antea fueris? quid, ſi, ut auarus? quid, ſi, ut audax? quid, ſi, ut illius, qui occiſus eſt, inimiciſsimus? num quærenda cauſa, quæ te ad tantum facinus adduxerit? quid ergo horum negari poteſt? tenuitas hominis eiuſmodi eſt, ut diſsimulari non queat, atque eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiam præfers, qui ſocietatem coieris de municipis,

cognatiq; fortunis cum alieniſsimo. quàm ſis audax (ut alia obliuiſcar) hinc omnes intelligere potuerunt, quòd ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot ſicariis, ſolus tu inuentus es, qui cum accuſatoribus ſederes, atque os tuum non modo oſtenderes, ſed etiam offerres. inimicitias tibi fuiſſe cum Sex. Roſcio, *et magnas rei familiaris controuerſias, concedas, neceſſe eſt.* Reſtat *iudices, ut hoc dubitemus, uter potius* Sex. Roſcium *occiderit; is, ad quē morte eius diuitiæ uenerint; an is, ad quem mendicitas: is, qui antea tenuis fuerit; an is, qui poſtea factus ſit egentiſsimus: is, qui ardens auaritia feratur infeſtus in ſuos; an is, qui ſemper ita uixerit, ut quæſtum noſſet nullum, fructum autē eum ſolum, quem labore peperiſſet: is, qui omnium ſectorum audaciſsimus ſit; an is, qui propter fori iudiciorumq; inſolentiam non modo ſubſellia, uerum etiam urbem ipſam reformidat: poſtremo iudices, id quod ad rem mea ſententia maxime pertinet, utrum inimicus potius, an filius. hæc tu* Eruti *tot et tanta ſi nactus eſſes in reo, quàm diu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quā oratio deficeret: etenim in ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt, ut dies ſingulos poſsis conſumere: neque ego non poſſum: non enim mihi tantū derogo, tametſi nihil arrogo, ut te copioſius, quàm me, putem poſſe dicere. uerū ego forſitan propter multitudinē patronorum in grege annumerer: te pugna* Cannenſis *accuſatorē ſat bonū facit. multos cæſos non ad* Thraſimenū *lacū, ſed ad* Seruilium *uidimus. quis ibi non eſt uulneratus ferro* Phrygio? *nō neceſſe eſt omnes commemorare,* Curtios, Marios, *denique* Mamercos, *quos iam ætas à præliis auocabat; poſtremo*

Priamum ipſum, ſenem Antiſtium, quem non modo ætas, ſed etiam leges pugnare prohibebant. iam quos nemo propter ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt, qui inter ſicarios, & de ueneficijs accuſabant. qui omnes, quod ad me attinet, uellem uiuerent: nihil enim mali eſt, canes ibi quamplurimos eſſe, ubi permulti obſeruandi, multaq́; ſeruanda ſunt. uerum, ut fit, multa ſæpe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui ſummam rerum adminiſtrabat; erant interea, qui ſuis uulneribus mederentur, qui, tanquam ſi offuſa reip. ſempiterna nox eſſet, ita ruebant in tenebris, omniaq́; miſcebant. à quibus miror, ne quod iudiciorum eſſet ueſtigium, non ſubſellia quoque eſſe combuſta: nam et accuſatores, & iudices ſuſtulerunt. hoc commodi eſt, quòd ita uixerunt, ut teſtes omnes, ſi cuperent, interficere non poſſent: nam, dum hominum genus erit; qui accuſet eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. uerum, ut cœpi dicere, & Erutius, hæc ſi haberet in cauſa, quæ commemoraui, poſſet ea quamuis diu dicere, & ego iudices poſſum: ſed in animo eſt, quemadmodum ante dixi, leuiter tranſire, ac tantummodo perſtringere unamquanque rem; ut omnes intelligant, me non ſtudio accuſare, ſed officio defendere. Video igitur cauſas eſſe permultas, quæ iſtum impellerent. uideamus nunc, ecquæ facultas ſuſcipiendi maleficij fuerit. Vbi occiſus eſt Sex. Roſcius? Romæ. quid tu Roſci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rem? et alii multi. quaſi nunc id agatur, qui ex tanta multitudine occiderit; ac non hoc quæra-

tur, eum, qui Romæ ſit occiſus, utrum ueriſimilius ſit ab eo eſſe occiſum, qui aſsiduus eo tempore Romæ fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non acceſſerit. age nunc, cæteras facultates quoque conſideremus. erat tum multitudo ſicariorum, id quod commemorauit Erutius: et homines impune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum, qui in bonis erant occupati; aut eorum, qui ab ijs conducebantur, ut aliquem occiderent. ſi eos putas, qui alienum appetebant; tu es in eo numero, qui noſtra pecunia diues es: ſin eos, qui leuiore nomine appellant, percuſſores uocant; quære, in cuius fide ſint, et clientela: mihi crede, aliquem de ſocietate tua reperies. & quidquid tu contra dixeris, id cum defenſione noſtra contendito. ita facillime cauſa Sex. Roſcii cum tua conferetur. Dices, quid poſtea, ſi Romæ aſsiduus fui? reſpondebo: at ego omnino non fui. fateor me ſectorem eſſe; uerum & alii multi: at ego, ut tute arguis, agricola et ruſticus. non continuo, ſi me in gregem ſicariorum contuli, ſum ſicarius: at ego profecto, qui ne noui quidem quenquã ſicarium, longe abſum ab eiuſmodi crimine. permulta ſunt, quæ dici poſſunt, quare intelligatur ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficii ſuſcipiendi: quæ non modo iccirco prætereo, quòd te ipſum non libenter accuſo; uerum eo magis etiam, quod, ſi de illis cædibus uelim commemorare, quæ tum factæ ſunt iſta eadem ratione, qua Sex. Roſcius occiſus eſt, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. uideamus nunc ſtrictim, ſicut cætera, quæ poſt mortem Sex. Roſcii abs te T. Roſci facta ſunt: quæ ita aperta

& manifeſta ſunt, ut mediusfidius iudices inuitus ea dicam: uereor enim, cuiuſmodi es Roſci, ne ita hunc uidear uoluiſſe ſeruare, ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte, quod ſalua fide poſsim, parcere, rurſus immuto uoluntatem meam: uenit enim mihi in mentem oris tui. te ne, cum cæteri ſocii tui fugerent, ac ſe occultarent, ut hoc iudicium non de illorum præda, ſed de huius maleficio fieri uideretur; potiſſimum tibi partes iſtas depopoſciſſe, ut in iudicio uerſarere, & ſederes cum accuſatore? qua in re nihil aliud aſſequeris, niſi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia. Occiſo Sex. Roſcio, *qui primus* Ameriam *nunciat?* Mallius Glaucia, *quem iam antea nominaui, tuus cliens & familiaris. quid attinuit eum potiſſimum nunciare, quod, ſi nullum iam ante conſilium de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; ſocietatem neque ſceleris, neque præmii cum homine ullo coieras, ad te minime omnium pertinebat? ſua ſponte* Mallius *nunciat? quid, quæſo, eius intererat? an, cum* Ameriam *non huiuſce rei cauſa ueniſſet, caſu accidit, ut id, quod* Romæ *audierat, primus nunciaret? cuius rei cauſa uenerat* Ameriam*? non poſſum, inquit, diuinare. eò rem iam adducam, ut nihil diuinatione opus ſit. qua ratione* Roſcio Capitoni *primum nunciauit? cum* Ameriæ Sex. Roſcii *domus, uxor, liberiq; eſſent, cum tot propinqui cognatiq; optime conuenientes; qua ratione factum eſt, ut iſte tuus cliens, ſceleris tui nuncius* T. Roſcio Capitoni *potiſſimum nunciaret? occiſus eſt à cœna rediens, nondum lucebat, cum* Ameriæ *ſcitum eſt. quid*

hic

hic incredibilis curſus? quid hæc tanta celeritas, feſtinatioq́; ſignificat? non quæro, quis percuſſerit. nihil eſt Glaucia, quod metuas: non excutio te, ſi quid forte ferri habuiſti, non ſcrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam, cuius conſilio occiſus ſit, inuenio; cuius manu ſit percuſſus, non laboro. unum hoc ſumo, quod mihi apertum tuum ſcelus, resq́; manifeſta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito ſciuit? fac audiſſe ſtatim. quæ res eum nocte una tantum itineris contendere coegit? quæ neceſſitas eum tanta premebat, ut, ſi ſua ſponte iter Ameriam faceret, id temporis Roma proficiſceretur? nullam partem noctis requieſceret? etiam'ne in tam perſpicuis rebus argumentatio quærenda, aut coniectura capienda ſit? non'ne uobis hæc, quæ audiſtis, cernere oculis uidemini iudices? non illum miſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem à cœna uidetis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum? non uerſatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? non adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manibus in curru collocat Automedontem illum, ſui ſceleris acerbiſſimi, nefariæq́; uictoriæ nuncium? non orat, ut eam noctem peruigilet? ut honoris ſui cauſa laboret? ut Capitoni quamprimum nunciet? quid erat, quod Capitonem primum ſcire uoluerit? neſcio: niſi hoc uideo, Capitonem in his bonis eſſe ſocium: de tribus et decem fundis tres nobiliſſimos fundos eum uideo poſſidere. audio præterea, non hanc ſuſpicionem nunc primum in Capitonem conferri, multas eſſe infames palmas, hanc primam eſſe tamen lemniſcatam, quæ Romæ deferatur: nullum modum eſſe hominis occidendi, quo ille

non aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere, quem, contra morem maiorum, minorem annis L X *de ponte in* Tyberim *deiecerit. quæ, ſi prodierit, atque adeo cum prodierit, ſcio enim proditurum eſſe, audiet. ueniat modo, explicet ſuum uolumen illud; quod ei planum facere poſſum* Erutium *conſcripſiſſe: quod aiunt illum* Sex. Roſcio *intentaſſe, & minitatum eſſe, ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. ò præclarum teſtem iudices: ò grauitatem dignam expectatione: ò uitam honeſtam, atque eiuſmodi, ut libentibus animis ad eius teſtimonium ueſtrum iuſiurandum accommodetis. profecto non tam perſpicue iſtorum maleficia uideremus, niſi ipſos cæcos redderet cupiditas, et auaritia, et audacia. alter ex ipſa cæde uolucrem nuncium* Ameriam *ad ſocium, atque ad magiſtrum ſuum miſit, ut, ſi diſſimulare omnes cuperent ſe ſcire ad quem maleficium pertineret, tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omnium oculos poneret. alter, ſi dijs immortalibus placet, teſtimonium etiam in* Sex. Roſcium *dicturus eſt. quaſi uero id nunc agatur, utrum id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicandum ſit. itaque more maiorum comparatum eſt, ut in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe, tamen, ſi ſua res ageretur, teſtimonium non diceret. nam illud in talem uirum non audeo dicere: ſi diceret, non crederetur. uidete nunc, quàm uerſa & mutata in peiorem partem ſint omnia. cum de bonis, et de cæde agatur, teſtimonium dicturus eſt is, qui et ſe-*

ctor eſt, & ſicarius, hoc eſt, qui et illorum ipſorum bonorum, de quibus agitur, emptor atque poſſeſſor eſt, & eum hominem occidendum curauit, de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi auſculta: uide ne tibi deſis: tua quoque res permagna agitur. multa ſcelerate, multa audacter, multa improbe feciſti, unum ſtultiſſime, profecto tua ſponte, non de Erutij *ſententia. nihil opus fuit te iſti credere: neque enim accuſatore muto, neque teſte quiſquam utitur eo, qui de accuſatoris ſubſellio ſurgit. huc accedit, quòd paulo tamen occultior, atque tectior ueſtra iſta cupiditas eſſet. nunc quid eſt, quod quiſquam ex uobis audire deſideret? cum, quæ facitis, eiuſmodi ſint, ut ea dedita opera à uobis contra uoſmet ipſos facere uideamini.* Age, *nunc illa uideamus iudices, quæ ſtatim conſecuta ſunt.* Ad Volaterras *in caſtra* L. Syllæ *mors* Sex. Roſcij *quatriduo, quo is occiſus eſt,* Chryſogono *nunciatur. quæritur etiam nunc, quis eum nuncium miſerit. non'ne perſpicuum eſt, eundem, qui* Ameriam? *curat* Chryſogonus, *ut eius bona ueneant ſtatim. qui non norat hominem, aut rem? atqui ei uenit in mentem prædia concupiſcere hominis ignoti, quem omnino nunquam uiderat. ſoletis, cum aliquid huiuſmodi auditis iudices, continuo dicere: neceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem, aut uicinum. ij plerunque indicant, per eos plerique produntur. hic nihil eſt, quòd ſuſpicionem hanc putetis. non enim ego ita diſputabo: ueriſimile eſt* Roſcios *iſtam rem ad* Chryſogonum *detuliſſe: erat enim eis cum* Chryſogono *iam antea amicitia: nam cum multos ueteres à maioribus* Roſcij

patronos, hoſpiteſq; haberent, omnes eos colere atque obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem et clientelam contulerunt. hæc poſſum omnia uere dicere: ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certo ſcio non negare, ad hæc bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo. ſi eum, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritis'ne dubitare iudices, qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij. num quiſnam præterea? nemo eſt iudices. num ergo dubium eſt, quin ii obtulerint hanc prædam Chryſogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. ſi nihil in iſta pugna Roſcii, quod operæpretium eſſet, fecerant, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmiis donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt; non'ne ſatis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur, hominis aliquid haberi? cur tria prædia, tantæ pecuniæ ſtatim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua ſunt, iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poſſidet? non ne perſpicuum eſt iudices, has manubias Roſciis Chryſogonum re cognita conceſſiſſe? uenit in Decemprimis Legatus in caſtra Capito. totam uitam, naturam, moreſq; hominis ex ipſius legatione cognoſcite. niſi intellexeritis iudices, nullum eſſe officium, nullum ius tam ſanctum, atque integrum, quod non eius ſcelus, atque perfidia uiolarit, et imminuerit; uirum optimum eſſe eum iudicatote. impedimento eſt, quo minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorum Legatorum conſilia, et uoluntatem Chryſogono enunciat: monet, ut prouideat,

ne palam res agatur: oſtendit, ſi ſublata ſit uenditio bonorum, illum pecuniam grandem amiſſurum, ſeſe capitis periculum aditurum: illum acuere, hos, qui ſimul erant miſſi, fallere: illum identidem monere, ut caueret; hiſce inſidioſe ſpem falſam oſtendere: cum illo contra hos inire conſilia, horum conſilia illi enunciare: cum illo partem ſuam depaciſci, hiſce, aliqua fretus hora ſemper, omnes aditus ad Syllam intercludere. poſtremo iſto hortatore, auctore, interceſſore ad Syllam Legati non adierunt: iſtius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipſis cognoſcere poteritis, ſi accuſator uoluerit teſtimonium eis denunciare, pro re certa ſpem falſam domum retulerunt. in priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modo malitioſius geſſiſſet ſui quæſtus, aut commodi cauſa, uerum etiam negligentius, eum maiores ſummum admiſiſſe dedecus exiſtimabant: itaque mandati conſtitutum eſt iudicium, non minus turpe quàm furti; credo propterea, quòd quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus, in his operæ noſtræ uicaria fides amicorum ſupponitur: quam qui lædit, oppugnat omnium commune præſidium, et, quantum in ipſo eſt, diſturbat uitæ ſocietatem: non enim poſſumus omnia per nos agere: alius in alia eſt re magis utilis: iccirco amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. quid recipis mandatum, ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuerſurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis officio ſimulato officis, et obſtas? recede de medio; per alium tranſigam. ſuſcipis onus officii, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minime uidetur graue iis, qui minime ipſi leues ſunt.

ergo iccirco turpis hæc culpa eſt, quod duas res ſanctiſſimas uiolat, amicitiam, & fidem. nam neque mandat quiſquam fere, niſi amico; neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. perditiſſimi eſt igitur hominis, ſimul & amicitiam diſſoluere, et fallere eum, qui læſus non eſſet, niſi crediſſet. ita'ne eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpiſſimo iudicio condemnetur neceſſe eſt: in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortunæ uiui commendatæ ſunt, atque concreditæ, ignominia mortuum affecerit, is inter honeſtos homines, atque adeo inter uiuos numerabitur? in minimis priuatisq;
* *rebus etiam negligentia in crimen mandati iudiciumq; infamia reuocatur; propterea quod, ſi recte fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum, qui mandatum receperit: in re tanta, quæ publice geſta, atque commiſſa ſit, qui non negligentia priuatum aliquod commodum læſerit; ſed perfidia, legationis ipſius cerimoniam polluerit, maculaq; affecerit; qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? ſi hanc ei rem priuatim Sex. Roſcius mandauiſſet, ut cum Chryſogono tranſigeret, atque decideret; inq; eam rem fidem ſuam, ſi quid opus eſſe putaret, interponeret: ille, qui ſeſe facturum recepiſſet, non'ne, ſi ex eo negotio tantulum in rem ſuam conuertiſſet, damnatus per arbitrum, & rem reſtitueret, & honeſtatem omnem amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roſcius mandauit: ſed, id quod multo grauius eſt, ipſe Sex. Roſcius cum fama, uita, bonisq; omnibus à decurionibus publice Roſcio mandatus eſt: & ex eo T. Roſcius non paulum neſcio quid in rem ſuam conuertit, ſed hunc fun-*

ditus euertit bonis: ipſe tria prædia ſibi depactus eſt; uoluntatem decurionum ac municipum omnium tantidem, quanti fidem ſuam, fecit. Videte iam porro cætera iudices, ut intelligatis fingi maleficium nullum poſſe, quo iſte ſeſe non contaminarit. In rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt, æqueq; turpe, atque illud, de quo ante dixi: neque iniuria: propterea quod auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidem læditur, cui ſe commiſerit? atqui ea ſunt animaduertenda peccata maxime, quæ difficillime præcauentur. tecti eſſe ad alienos poſſumus: intimi multa apertiora uideant neceſſe, eſt: ſocium uero cauere qui poſſumus? quem etiam ſi metuimus, ius officij lædimus. recte igitur maiores eum, qui ſocium fefelliſſet, in uirorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. at uero T. Roſcius non unum rei pecuniariæ ſocium fefellit; (quod tametſi graue eſt, tamen aliquo modo poſſe ferri uidetur) uerum nouem homines honeſtiſſimos, eiuſdem muneris, legationis, officij, mandatorumq; ſocios, induxit, decepit, deſtituit, aduerſarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt, ſocium officij metuere non debuerunt; eius malitiam non uiderunt, orationi uanæ crediderunt. itaque nunc illi homines honeſtiſſimi propter iſtius inſidias parum putantur cauti prouidiq; fuiſſe. iſte, qui initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo ſociorum conſilia aduerſarijs enunciauit, deinde ſocietatem cum ipſis aduerſariis coiit; terret etiam nos, ac minatur, tribus prædiis, hoc eſt

præmiis ſceleris, ornatus. in eiuſmodi uita iudices, in his tot tantisq; flagitiis hoc quoque maleficium, de quo iudicium eſt, reperietis. etenim quærere ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidioſe facta uidetis, ibi ſcelus quoque latere inter illa tot flagitia putatote. tametſi hoc quidem minime latet; quod ita promptum, & propoſitum eſt, ut non ex illis maleficiis, quæ in illo conſtat eſſe, hoc intelligatur; uerum ex hoc, etiam ſi quod illorum forte dubitabitur, conuincatur. quid tandem, quæſo, iudices? num aut ille laniſta omnino iam à gladiis receſſiſſe uidetur, aut is diſcipulus magiſtro tantulum de arte concedere? par eſt auaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia: etenim, quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſcite nunc diſcipuli æquitatem. Dixi iam antea, ſæpenumero poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quæſtionem: tu ſemper T. Roſci recuſaſti. quæro abs te, ij ne, qui poſtulabant, indigni erant, qui impetrarent; an iſte non commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua uidebatur? poſtulabant homines nobiliſſimi, atque integerrimi noſtræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, talesq; à populo R. putantur, ut, quidquid dicerent, nemo eſſet, qui non æquum putaret. poſtulabant autem pro homine miſerrimo, atque infeliciſſimo; qui uel ipſe ſeſe in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte quæreretur. res porro abs te eiuſmodi poſtulabatur, ut nihil intereſſet, utrum eam rem recuſares, an de maleficio confiterere. quæ cum ita ſint, quæro abs te, quam ob cauſam recuſaris. cum occiditur Sex. Roſcius, ibidem

fuerunt. ſeruos ipſos, quod ad me attinet, neque arguo, neque purgo. quòd à nobis hoc pugnari uideo, ne in quæſtionem dentur, ſuſpicioſum eſt: quòd uero apud uos ipſos in honore tanto ſunt, profecto neceſſe eſt, ſciant aliquid, quod ſi dixerint, pernicioſum uobis futurum ſit. In dominos quæri de ſeruis, iniquum eſt. an'ne quæritur? Sextus enim Roſcius reus eſt: neque enim, cum de hoc quæritur, uos dominos eſſe dicitis. cum Chryſogono ſunt. ita credo: literis eorum, et urbanitate Chryſogonus ducitur, ut inter ſuos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos, ex tot elegantiſſimis familijs lectos, uelit hos uerſari, homines pene operarios, ex Amerina diſciplina patrisfamiliæ ruſticani. non eſt ita profecto iudices; non eſt ueriſimile, ut Chryſogonus horum literas adamarit, aut humanitatem; non, ut rei familiaris negotio diligentiam cognorit eorum, et fidem. eſt quiddam, quod occultatur: quod quo ſtudioſius ab ipſis opprimitur, & abſconditur, eo magis eminet & apparet. quid igitur? Chryſogonus ſui maleficij occultandi cauſa quæſtionem de his haberi non uult? minime iudices. non in omnes arbitror omnia conuenire. ego in Chryſogono, quod ad me attinet, nihil eiuſmodi ſuſpicor: neque hoc mihi nunc primum in mentem uenit dicere. meminiſtis me ita diſtribuiſſe initio cauſam; in crimen, cuius tota argumentatio permiſſa Erutio eſt; et in audaciam, cuius partes Roſcijs impoſitæ ſunt. quidquid maleficij, ſceleris, cædis erit, proprium id Roſciorum eſſe debebit. nimiam gratiam potentiamq; Chryſogoni dicimus & nobis obſtare, & perferri nullo modo poſſe, et à uobis, quoniam poteſtas

data eſt, non modo infirmari, uerum etiam uindicari oportere. ego ſic exiſtimo; qui quæri uelit ex ijs, quos conſtat, cum cædes facta ſit, affuiſſe, eum cupere uerum inuenire; qui recuſet, eum profecto, tametſi uerbo non audet, tamen re ipſa de maleficio ſuo confiteri. Dixi initio iudices, *nolle me plura de iſtorum ſcelere dicere, quàm cauſa poſtularet, ac neceſſitas ipſa cogeret: nam & multæ res afferri poſſunt, & unaquæque earum multis cum argumentis dici poteſt. uerum ego, quod inuitus ac neceſſario facio, neque diu, neque diligenter facere poſſum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter iudices attigi. quæ poſita ſunt in ſuſpicionibus, de quibus ſi cœpero dicere, pluribus uerbis ſit differendum; ea ueſtris ingenijs coniecturæq; committo.* Venio *nunc ad illud nomen aureum* Chry*ſogoni: ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuitur: de quo iudices neque quo modo dicam, neque quo modo taceam, reperire poſſum. ſi enim taceo, uel maximam partem relinquo: ſin autem dico, uereor ne non ille ſolus, id quod ad me nihil attinet, ſed alij quoque plures læſos ſe eſſe putent. tametſi ita res ſe habet, ut mihi in communem cauſam ſectorum dicendum nihil magnopere uideatur: hæc enim cauſa noua profecto et ſingularis eſt.* Bonorum Sex. Ro*ſcij emptor eſt* Chry*ſogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierunt, aut quo modo uenire potuerunt. atque hoc non ita quæram iudices, ut id dicam, eſſe indignum hominis innocentis bona ueniſſe. ſi enim hæc audientur, ac libere dicentur; non fuit tantus homo* Sex. R*oſcius in ciuitate, ut de eo potiſſimum conque-*

ramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt iſta ipſa lege, quæ de proſcriptione eſt, ſiue Valeria eſt, ſiue Cornelia, (non enim noui, nec ſcio) uerum iſta ipſa lege bona Sex. Roſcij uenire qui potuerunt? ſcriptum enim ita dicunt eſſe, ut eorum bona ueneant, qui proſcripti ſunt: quo in numero Sex. Roſcius non eſt: aut eorum, qui in aduerſariorum præſidijs occiſi ſunt. dum præſidia ulla fuerunt, in Syllæ præſidijs fuit. poſteaquam ab armis receſſerunt, in ſummo otio rediens à cœna Romæ occiſus eſt. ſi lege, bona quoque lege ueniſſe fateor. ſin autem conſtat, contra omnes non modo ueteres leges, uerum etiam nouas occiſum eſſe: bona quo iure, aut quo modo, aut qua lege uenierint, quæro. in quem hoc dicam, quæris Eruti? non in eum, quem uis, & putas: nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipſius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chryſogonum feciſſe dico, ut ementiretur, ut malum ciuem Roſcium fuiſſe fingeret, ut eum apud aduerſarios occiſum eſſe diceret, ut his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam paſſus non ſit. denique etiam illud ſuſpicor, omnino hæc bona non ueniſſe: id quod poſtea, ſi per uos iudices licitum erit, aperietur: opinor enim eſſe in lege, quam ad diem proſcriptiones, uenditionesq; fiant, nimirum ad Cal. Iun. aliquot poſt menſes & homo occiſus eſt, & bona ueniſſe dicuntur. profectò aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt; nosq; ab iſto nebulone facetius eludimur, quàm putamus: aut, ſi redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione ſunt: nam lege quidem bona uenire non potuiſſe conſtat. intelligo,

me ante tempus iudices hæc ſcrutari, et propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roſcii mederi debeam, reduuiam curem: non enim laborat de pecunia, non ullius rationem ſui commodi ducit: facile egeſtatem ſuam ſe laturũ putat, ſi hac indigna ſuſpicione, et ficto crimine liberatus ſit. uerum quæſo à uobis iudices, ut hæc pauca, quæ reſtant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipſo putetis, partim pro Sex. Roſcio: quæ enim mihi ipſi indigna et intolerabilia uidentur, queq; ad omnes, niſi prouidemus, arbitror pertinere; ea pro me ipſo, ex animi mei ſenſu ac dolore pronuncio: quæ ad huius uitæ caſum, cauſamq; pertineant, & quid hic pro ſe dici uelit, & qua conditione contentus ſit, iam in extrema oratione noſtra iudices audietis. Ego hæc à Chryſogono mea ſponte, remoto Sex. Roſcio, quæro: primum, quare ciuis optimi bona uenierint: deinde, quare hominis eius, qui neque apud aduerſarios occiſus eſt, bona uenierint, cum in eos ſolos lex ſcripta ſit: deinde, quare aliquando poſt eam diem uenierint, quæ dies in lege præfinita eſt: deinde, cur tantulo uenierint. quæ omnia ſi, quemadmodum ſolent liberti nequam, & improbi facere, in patronum ſuum uoluerit conferre, nihil egerit: nemo eſt enim, qui neſciat, propter magnitudinem rerum multa multos partim conniuente, partim imprudente L. Sylla commiſiſſe. placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? non placet iudices; ſed neceſſe eſt. etenim ſi Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaq; reguntur, ſæpe uentis uehementioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili

frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit; quorum nihil pernicie cauſa diuino conſilio, ſed ui ipſa, et magnitudine rerum factum putamus; at contra, commoda, quibus utimur; lucemq;, qua fruimur; ſpiritumq;, quem ducimus, ab eo nobis dari, atque impertiri uidemus: quid miramur, L. Syllam, cum ſolus remp. regeret, orbemq; terrarum gubernaret, imperijq; maieſtatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt, quod uis diuina aſſequi non poſſit, ſi id mens humana adepta non ſit. uerum ut hæc miſſa faciam, quæ iam facta ſunt: ex ijs, quæ nunc maxime fiunt, non'ne quiuis poteſt intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum eſſe Chryſogonum, qui Sex. Roſcij nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris cauſa accuſare dixit Erutius.

deſunt non pauca.

aptam, & ratione diſpoſitam ſe habere exiſtimant, qui in Salentinis aut in Brutijs habent, unde uix ter in anno audire nuncium poſſunt. alter tibi deſcendit de Palatio, et ædibus ſuis: habet animi relaxandi cauſa rus amœnum & ſuburbanum, plura præterea prædia, neque tamen ullum niſi præclarum & propinquum:

domus referta uaſis Corinthijs & Deliacis, in quibus eſt authepſa illa, quam tanto pretio nuper mercatus eſt, ut, qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum uenire arbitrarentur. quid præterea cælati argenti? quid ſtragulæ ueſtis? quid pictarum tabularum? quid ſignorum? quid marmoris apud illum putatis eſſe? tantum ſcilicet, quantum è multis ſplendidisq; familijs, in turba & rapinis coaceruari una in domo potuit. Familiam uero quantam, & quàm uariis cum artificiis habeat, quid ego dicam? mitto haſce artes uulgares, coquos, piſtores, lecticarios: animi & aurium cauſa tot homines habet, ut quotidiano cantu uocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisq; conuiuiis tota uicinitas perſonet. In hac uita iudices quos ſumptus quotidianos, quas effuſiones fieri putatis? quæ uero conuiuia? honeſta, credo, in eiuſmodi domo. ſi domus hæc habenda eſt potius, quàm officina nequitiæ, et diuerſorium flagitiorum omnium. Ipſe uero quemadmodum compoſito & delibuto capillo paſſim per forum uolitet cum magna caterua togatorum, uidetis iudices; ut omnes deſpiciat; ut hominem præ ſe neminem putet; ut ſe ſolum beatum, ſolum potentem putet. quæ uero efficiat, & quæ conetur, ſi uelim commemorare, uereor iudices, ne quis imperitior exiſtimet me cauſam nobilitatis uictoriamq; uoluiſſe lædere. tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi non placeat, uituperare: non enim uereor, ne quis alienum me animum habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet. ſciunt ii, qui me norunt, me pro illa tenui infirmaq; parte, poſteaquam id, quod maxime uolui, fieri

non potuit, ut componeretur; id maxime defendiſſe, ut ij uincerent, qui uicerunt: quis enim erat, qui non uideret humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat non ſe ad eos iungere, quibus incolumibus, et domi dignitas, & foris auctoritas retineretur. quæ perfecta eſſe, & ſuum cuique honorem, et gradum redditum, gaudeo iudices, uehementerq́; lætor: eaq́; omnia deorum uoluntate, ſtudio populi R. conſilio, & imperio, et felicitate L. Syllæ geſta eſſe intelligo. quòd animaduerſum eſt in eos, qui contra omni ratione pugnarunt: non debeo reprehendere. quòd uiris fortibus, quarum opera eximia in rebus gerendis extitit, honos habitus eſt: laudo. quæ ut fierent, iccirco pugnatum eſſe arbitror; meq́; in eo ſtudio partium fuiſſe confiteor. ſin autem id actum eſt, & iccirco arma ſumpta ſunt, ut homines poſtremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuſcuiuſque impetum facerent; & id non modo re prohibere non licet, ſed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in iſto bello non recreatus, neque reſtitutus, ſed ſubactus oppreſſusq́; populus R. eſt. uerum longe aliter eſt: nihil horum eſt iudices: non modo non lædetur cauſa nobilitatis, ſi iſtis hominibus reſiſtetis, uerum etiam ornabitur. etenim qui hæc uituperare uolunt, Chryſogonum tantum poſſe queruntur: qui laudare uolunt, conceſſum ei non eſſe commemorant. ac iam nihil eſt, quod quiſquam aut tam ſtultus, aut tam improbus ſit, qui dicat: uellem quidem liceret; hoc dixiſſem: dicas licet. hoc feciſſem: facias licet; nemo prohibet. hoc decreuiſſem:

decerne, modo recte: omnes approbabunt. hoc iudicaſſem: laudabunt omnes, ſi recte et ordine iudicaris. dum neceſſe erat, resq́; ipſa cogebat, unus omnia poterat. qui poſteaquam magiſtratus creauit, legesq́; conſtituit: ſua cuique procuratio auctoritasq́; eſt reſtituta. quam ſi retinere uolunt ij, qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. ſin has cædes, & rapinas, & hos tantos, tamq́; profuſos ſumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quidquam ne ominis quidem cauſa dicere: unum hoc dico: noſtri iſti nobiles, niſi uigilantes, & boni, & fortes, & miſericordes erunt, iis hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta ſua concedant neceſſe eſt. quapropter deſinant aliquando dicere, male aliquem locutum eſſe, ſi quis uere ac libere locutus ſit: deſinant ſuam cauſam cum Chryſogono communicare: deſinant, ſi ille læſus ſit, de ſe aliquid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miſerumq́; ſit, eos, qui equeſtrem ſplendorem pati non potuerunt, ſerui nequiſſimi dominationem ferre poſſe. quæ quidem dominatio iudices in aliis rebus antea uerſabatur; nunc uero quam uiam munitet, quò iter affectet, uidetis: ad fidem, ad iuſiurandum, ad iudicia ueſtra, ad id, quod ſolum prope in ciuitate ſincerum, ſanctumq́; reſtat. hic'ne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiam potens eſſe uult? ò rem miſeram, atque acerbam. neque mehercules hoc indigne fero, quòd uerear, ne quid poſſit: uerum, quòd auſus eſt, quòd ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad perniciem poſſe innocentis, id ipſum queror: iccircò'ne expergefacta nobilitas, armis, atque ferro remp. recuperauit,

ut ad libidinem ſuam liberti ſeruuliq; nobilium, bona, fortunas ueſtras, noſtraſq; uexare poſſent? ſi id actum eſt, fateor me erraſſe, qui hoc maluerim: fateor inſaniſſe, qui cum illis ſenſerim: tametſi inermis iudices ſenſi. ſin autem uictoria nobilium ornamento, atque emolumento reip. populoq; R. debet eſſe: tum uero optimo, et nobiliſſimo cuique meam orationem gratiſſimã eſſe oportet. quòd ſi quis eſt, qui & ſe, et cauſam lædi putet, cum Chryſogonus uituperetur; is cauſam ignorat, ſe ipſum prope non nouit: cauſa enim ſplendidior fiet, ſi nequiſſimo cuique reſiſtetur: ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc ſplendore cauſæ ſeparatur. uerum hæc omnis oratio, ut iam ante dixi, mea eſt: qua me uti reſp. et dolor meus, et iſtorum iniuria coegit. ſed Roſcius horum nihil indignum putat: neminem accuſat: nihil de ſuo patrimonio queritur: putat homo imperitus morum, agricola, et ruſticus, iſta omnia, quæ uos per Syllam geſta eſſe dicitis, more, lege, iure gentium facta: culpa liberatus, et crimine nefario ſolutus, cupit à uobis diſcedere: ſi hac indigna ſuſpicione careat, animo æquo ſe carere ſuis omnibus commodis dicit: rogat, oratq; te Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſsimis in ſuam rem conuertit, ſi nulla in re te fraudauit, ſi tibi optima fide ſua omnia conceſsit, adnumerauit, appendit, ſi ueſtitum, quo ipſe tectus erat, annulumq; de digito ſuum tibi tradidit, ſi ex omnibus rebus ſe ipſum nudum, neque præterea quidquam, excepit; ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus uitam in egeſtate degere. prædia mea tu poſsides: ego alie

na miſericordia uiuo. concedo; et quòd animus æquus eſt, et quia neceſſe eſt. mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt. fero. familia mea maxima uteris: ego ſeruum habeo nullum. patior, et ferẽdum puto. quid uis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obſto? ſi ſpoliorum cauſa uis hominem occidere, ſpoliaſti. quid quæris amplius? ſi inimicitiarum, quæ ſunt tibi inimicitiæ cum eo, cuius antea prædia poſſediſti, quàm ipſum cognoſti? ſin metuis: ab eó ne aliquid metuis, quem uides ipſum ab ſeſe tam atrocem iniuriam propulſare non poſſe? ſin, quòd bona, quæ Roſcij fuerunt, tua facta ſunt, iccirco hunc illius filium ſtudes perdere: non'ne oſtendis id te uereri, quod præter cæteros tu metuere non debeas, ne quando liberis proſcriptorum bona patria reddantur? facis iniuriam Chryſogone, ſi maiorem ſpem emptionis tuæ in huius exitio ponis, quàm in iis rebus, quas L. Sylla geſſit. quòd ſi tibi cauſa nulla eſt, cur hunc miſerum tanta calamitate affici uelis; ſi tibi omnia ſua præter animam tradidit, nec ſibi quidquam paternum, ne monumenti quidem cauſa, reſeruauit: per deos immortales, quæ iſta tanta crudelitas eſt? quæ tam fera immaniſq; natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus, ut, cum integram prædam ſine ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia detrahere mallet? ſcis hunc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil unquam contra rem tuam cogitaſſe: & tamen oppugnas eum: quem neque metuere potes, neque odiſſe debes, nec quidquam habere iam reliqui uides, quod ei detrahere poſſis: niſi

hoc indignum putas, quòd ueſtitum ſedere in iudicio ui
des, quem tu è patrimonio tanquam è naufragio nu=
dum expuliſti. quaſi uero neſcias hunc et ali, et ueſtiri
à Cæcilia Balearici filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſſima
fœmina: quæ cum patrem clariſſimum, ampliſſimos
patruos, ornatiſſimum fratrem haberet, tamen, cum
eſſet mulier, uirtute perfecit, ut, quanto honore ipſa
ex illorum dignitate afficeretur, non minora illis orna=
menta ex ſua laude redderet. An, quòd diligenter defen
ditur, id tibi indignum facinus uidetur? mihi crede, ſi
pro patris eius hoſpitijs, & gratia uellent omnes huius
hoſpites adeſſe, et auderent libere defendere, ſatis copio=
ſe defenderetur: ſin autem pro magnitudine iniuriæ,
proq́; eo, quòd ſumma reip. in huius periculo tentatur,
hæc omnes uindicarent; conſiſtere mehercule uobis iſto
in loco non liceret. nunc ita defenditur, non ſane ut mo
leſte ferre aduerſarij debeant, neque ut ſe potentia ſupe
rari putent. quæ domi gerenda ſunt, ea per Cæciliam
tranſiguntur. fori iudicijq́; rationem Meſſalla, ut uide=
tis iudices, ſuſcepit. qui ſi iam ſatis ætatis atque roboris
haberet, ipſe pro Sex. Roſcio diceret. quoniã ad dicendum
impedimento eſt ætas, et pudor, qui ornat ætatem; cau
ſam mihi tradidit, quem ſua cauſa cupere ac debere in=
telligebat. ipſe aſſiduitate, conſilio, auctoritate, diligen
tia perfecit, ut Sex. Roſcij uita erepta de manibus ſecto=
rum, ſententijs iudicum permitteretur. nimirum iudices
pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit:
hæc acta res eſt, uti nobiles reſtituerentur in ciuitatem,
qui hoc facerent, quod facere Meſſallam uidetis, qui ca
put innocentis defenderent, qui iniuriæ reſiſterent, qui,

quantum poſſent, in ſalute alterius, quàm in exitio, mallent oſtendere. quod ſi omnes, qui eodem loco nati ſunt, facerent: et reſp. ex illis, et ipſi ex inuidia minus laborarent. uerum ſi à Chryſogono iudices non impetramus, ut pecunia noſtra contentus ſit, uitam ne petat; ſi ille adduci non poteſt, ut, cum ademerit nobis omnia, quæ noſtra erant propria, ne lucem quoque hanc, quæ communis eſt, eripere cupiat; ſi non ſatis habet auaritiam ſuam pecunia explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus ſit: unum perfugium iudices, una ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio, eadem quæ reip. ueſtra priſtina bonitas, et miſericordia. quæ ſi manet, ſalui etiam nunc eſſe poſſumus. ſin ea crudelitas, quæ hoc tẽpore in rep. uerſata eſt, ueſtros quoque animos, id quod fieri profecto non poteſt, duriores acerbioresq; reddidit: actum eſt iudices: inter feras ſatius eſt ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate uerſari. ad eam'ne rem uos reſeruati eſtis, ad eam'ne rem delecti, ut eos condemnaretis, quos ſectores, ac ſicarii iugulare non potuiſſent? ſolent hoc boni Imperatores facere, cum prælium committunt, ut in eo loco, quo fugam hoſtium fore arbitrentur, milites collocent, in quos, ſi qui ex acie fugerint, de improuiſo incidant. nimirum ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emptores, uos hic tales uiros ſedere, qui excipiatis eos, qui de ſuis manibus effugerint. dij prohibeant iudices, ut hoc, quod maiores conſilium publicũ uocari uoluerunt, præſidium ſectorum exiſtimetur. an uero iudices uos non intelligitis,, nihil aliud agi, niſi ut proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur? et eius rei initium in ueſtro iureiurando atque in Sex. Roſcij periculo quæri? dubium eſt, ad quem maleficium pertineat, cum uideatis ex alte

ra parte ſectorem, inimicum, ſicarium, eundemq; accuſatorem hoc tempore; ex altera egentem, probatum ſuis filium, in quo nō modo culpa nulla, ſed ne ſuſpicio quidem potuit conſiſtere? nunquid hic aliud uidetis obſtare Roſcio, niſi quòd patris bona uenierunt? quòd ſi id uos ſuſcipitis, et eadem in re operam ueſtram profitemini; ſi iccirco ſedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales iudices, ne noua, et multo crudelior per uos proſcriptio inſtaurata eſſe uideatur. illam priorem, quæ facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt, tamen ſenatus ſuſcipere noluit, ne quid acrius, quàm more maiore comparatum eſt, publico conſilio factum uideretur. hanc uero, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, niſi hoc iudicio à uobis reiicitis, et aſpernamini: uidete per deos immortales, quem in locū remp. peruenturā putetis. homines ſapientes, et iſta auctoritate, et poteſtate præditos, qua uos eſtis, ex quibus rebus maxime reſp. laborat, iјs maxime mederi cōuenit. ueſtrum nemo eſt, quin intelligat populum R. qui quondam in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur, hoc tempore domeſtica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices: hanc pati nolite diutius in hac rep. uerſari: quæ non modo id habet in ſe mali, quòd tot ciues atrociſſime ſuſtulit; uerum etiam hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incōmodorum: nam cū omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus, etiam qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnē humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO, ORATIO III.

Multa, quæ deſunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is ſcilicet uir optimus, et ſingulari fide præditus, qui ſuo iudicio tabulis ſuis teſtibus uti conatur. ſolent fere dicere qui per tabulas hominis honeſti pecuniam expenſam tulerunt: egó ne talem uirum corrumpere potui, ut mea cauſa falſum in codicem referret? expecto, quàm mox Cherea hac oratione utatur. egó ne hanc manum plenam perfidiæ, et hos digitos meos impellere potui, ut falſum perſcriberent nomen? quòd ſi ille ſuas proferet tabulas, proferet ſuas quoque Roſcius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit. cur potius illius, quàm huius credetur? ſcripſiſſet ille, ſi non iuſſu huius expenſum tuliſſet? non ſcripſiſſet hic, quod ſibi expenſum ferri iuſſiſſet? nam quemadmodum turpe eſt ſcribere, quod non debeatur: ſic improbum eſt non referre, quod debeas: æque enim tabulæ condemnantur eius, qui uerum non retulit; et eius, qui falſum perſcripſit. ſed ego copia et facultate cauſæ confiſus, uide, quò progrediar. ſi tabulas C. Fannius accepti et expenſi profert ſuas, in ſuam rem, ſuo arbitratu ſcriptas: quo minus ſecundum illum iudicetis, non recuſo. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcunque retuliſſet, id ratum haberet? ratum habebit Roſcius, profer. quod

tibi fuerit perſuaſum, huic erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. paulo ante à M. *Perpenna* P. *Saturi tabulas poſcebamus, nunc tuas* C. *Fanni Cherea ſolius flagitamus: et, quo minus ſecundum eas lis detur, non recuſamus. quid ita non profers? non conficit tabulas? immo diligentiſſime. non refert parua nomina in codices? immo omnes ſummas. leue, et tenue hoc nomen* HS CCCIↃↃↃ *ſunt? quo modo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quo modò* HS CCCIↃↃↃ *in codice accepti et expenſi non ſunt? prò dij immortales, eſſe'ne quenquam tanta audacia præditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit, id perſuadere alteri conetur? Nimium cito ait me indignari de tabulis: non habere ſe hoc nomen in codice accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſarijs patere contendit. uſque eò ne te diligis, et magnifice circunſpicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, ſed aduerſariis petas? ſuum codicem teſtis loco recitare, arrogantiæ eſt: ſuarum perſcriptionum, et liturarum aduerſaria proferre, non amentia eſt? quòd ſi eandem uim, diligentiam, auctoritatemq; habent aduerſaria, quam tabulæ: quid attinet codicem inſtituere, conſcribere? ordinem conſeruare? memoriæ tradere literarum uetuſtatem? ſed ſi, quòd aduerſariis nihil credimus, iccirco codicem ſcribere inſtituimus: quod etiam apud omnes leue et infirmum eſt, id apud iudicem graue & ſanctum eſſe ducetur? quid eſt, quòd negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt, quòd diligenter conficia=*

mus tabulas? qua de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſancte: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem et religionem amplectuntur: hæc ſunt deiecta, illæ in ordinem confectæ. itaque aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit: tabulas recitauit. tu C. Piſo, tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes. ergo, quæ clara ſunt conſuetudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: Quàm pridem hoc nomen Fanni in aduerſaria retuliſti? erubeſcit: quid reſpondeat, neſcit: quid fingat extemplo, non habet. ſunt duo menſes iam, dices: tamen in codicem acceptum et expenſum referri debuit. amplius ſunt ſex menſes: cur tandiu iacet hoc nomen in aduerſariis? quid, ſi tandem amplius triennium eſt? quo modo, cũ omnes, qui tabulas conficiant, menſtruas pene rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accepti et expenſi digeſta habes, an non? ſi non, quo modo tabulas conficis? ſi etiam: quamobrem, cum cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduerſarijs relinquebas? nolebas ſciri, debere tibi Roſcium: cur ſcribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduerſarijs ſcriptum habebas? ſed hæc quanquam firma eſſe uideo: tamen ipſe mihi ſatisfacere non poſſum, niſi à C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum eſt, quod conor: difficile eſt, quod polliceor: niſi eundum et aduerſarium,

et teſtem habuerit Roſcius, nolo uincat. Pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem, in qua legitimæ partis ſponſio facta eſt. hic tu ſi amplius HS nummo petiſti, quàm tibi debitum eſt; cauſam perdidiſti: propterea quòd aliud eſt iudicium, aliud eſt arbitrium. iudicium eſt pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum, quantum poſtulauimus, conſequamur. eius rei ipſa uerba formulæ teſtimonio ſunt. quid eſt in iudicio? directum, aſperum, ſimplex. ſi peteret HS IↃↃↃ dari; hic, niſi planum facit HS IↃↃↃ ad libellam ſibi deberi, cauſam perdit. quid eſt in arbitrio? mite, moderatum, quantum æquius et melius ſit dari. ille tamen confitetur plus ſe petere, quàm debeatur; ſed ſatis ſuperq; habere dicit, quod ſibi ab arbitro tribuatur. itaque alter cauſæ confidit, alter diffidit. quæ cum ita ſint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipſis HS IↃↃↃ, de tuarum tabularum fide compromiſſum feceris, arbitrum ſumpſeris, quantum æquius et melius ſit dari repromitti ue; ſi pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romæ eſſet: Romæ eſt. iam utinam adeſſet in iudicio: adeſt. utinam ſederet in conſilio C. Piſonis: ipſe C. Piſo eſt. eundem'ne tu arbitrum, & iudicem ſumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas, & eundem in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludebas? quis unquam ab arbitrum, quantum petiit, tantum abſtulit? nemo: quantum enim æquius eſſet ſibi dari, petiit. de quo nomine ad arbitrum adiſti, de

eo ad iudicem ueniſti. cæteri cum ad iudicem cauſam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab arbitro ad iudicem uenire eſt auſus: qui cum de hac pecunia, de tabularum fide arbitrum ſumpſit, indicauit ſibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes cauſæ ſunt confectæ: adnumeraſſe ſeſe negat: expenſum tuliſſe non dicit, cum tabulas non recitat. reliquum eſt, ut ſtipulatum ſe eſſe dicat: præterea enim quemadmodum certam pecuniam petere poſſit, non reperio. Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præſente? quis ſpopondiſſe me dicit? nemo. hic ego ſi finem faciam dicendi, ſatis fidei et diligentiæ meæ, ſatis cauſæ et cõtrouerſiæ, ſatis formulæ et ſponſioni, ſatis etiam iudici feciſſe uidear, cur ſecundum Roſciũ iudicari debeat. pecunia petita eſt certa, cum tertia parte ſponſio facta eſt. hæc pecunia, neceſſe eſt, aut data, aut expenſa lata, aut ſtipulata ſit. datam non eſſe, Fannius confitetur: expenſam latam non eſſe, codices Fannij confirmant: ſtipulatam non eſſe, taciturnitas teſtium concedit. quid ergo eſt? quòd et reus is eſt, cui et pecunia leuiſſima, et exiſtimatio ſanctiſſima fuit ſemper; & iudex eſt is, quem nos non minus bene de nobis exiſtimare, quàm ſecundum nos iudicare uelimus; & aduocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem, ut iudicem unum, uereri debeamus: perinde ac ſi in hanc formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domeſtica concluſa, et comprehenſa ſint, perinde dicemus. illa ſuperior fuit oratio neceſſaria, hæc erit uoluntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Piſonem: illa pro reo, hæc pro Roſcio: illa uictoriæ, hæc bonæ exiſtimatio-

nis cauſa comparata. Pecuniam petis Fanni à Roſcio; quàm? dic audacter, et aperte: utrum quæ tibi ex ſocietate debeatur, an, quæ ex liberalitate huius promiſſa ſit, et oſtentata? quorum alterum eſt grauius, et odioſius: alterum leuius, & facilius. quæ ex ſocietate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendum eſt, neque negligenter defendendum: ſi qua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimationis, et pene dicam capitis, tria hæc ſunt, fiduciæ, tutelæ, ſocietatis: æque enim perfidioſum & nefarium eſt fidem frangere, quæ continet uitam; et pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; & ſocium fallere, qui ſe in negotio coniunxit. quæ cum ita ſint: qui ſit qui ſocium fraudarit, et fefellerit, conſideremus: dabit enim nobis iam tacite uita acta in alterutram partem firmum et graue teſtimonium. Q. Roſcius? quid ais? non'ne, ut ignis in aquá coniectus continuo reſtinguitur, & refrigeratur: ſic referuens falſum crimen in puriſſimam et caſtiſſimam uitam collatum ſtatim concidit, & extinguitur? Roſcius ſocium fraudauit? poteſt hoc homini huic hærere peccatum? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis; plus ueritatis, quàm diſciplinæ poſſidet in ſe: quem populus R. meliorem uirum, quàm hiſtrionem eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus eſt ſcena propter artificium, ut digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam. ſed quid ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominem ſcilicet pluribus uerbis commendo. eſt'ne quiſquam omnium mortalium, de quo melius exiſtimes tu? eſt'ne quiſquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officioſior, liberalior uideatur?

quid tu Saturi, qui contra hunc uenis, exiſtimas aliter? non'ne, quotieſcunque in cauſa in nomen huius incidiſti, toties hunc & uirum bonum eſſe dixiſti, & honoris cauſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſſimo, aut amiciſſimo facere conſueuit. qua in re mihi ridicule es uiſus eſſe inconſtans, qui eundem & læderes, & laudares; & uirum optimum, et hominem improbiſſimum eſſe diceres. eundem tu et honoris cauſa appellabas, et uirum primarium eſſe dicebas, et ſocium fraudaſſe arguebas. ſed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas; crimen gratiæ concedebas: de hoc, ut exiſtimabas, prædicabas; Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus, animiſq; hominum abſurdum. quid, ſi tandem aliquem timidum dementem, diuitem inertem nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet. ueruntamen, qui fraudarit, uideamus. C. Fannium Cheream Roſcius fraudauit. oro, atque obſecro, uos, qui noſtis, uitam inter ſe utriuſque conferte; qui non noſtis, faciem utriuſque conſiderate. non'ne ipſum caput, et ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, et clamitare calliditatem uidentur? non'ne ab imis unguibus uſque ad uerticem ſummum, ſi quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus uidetur? qui iccirco capite et ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam præclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neque tamen pro beneficio ei par gratia refertur: nam Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum lenonem cum agit, agit Cheream. perſona illa, lutulen=

ta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, uitáq; eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude et malitia exiſtimarit, nihil uidetur: niſi forte, quòd præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. quamobrem etiam atque etiam conſidera C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur: Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis auidum. incredibile eſt. quemadmodum ſi Fannius Roſcium fraudaſſe diceretur, utrunque ex utriuſque perſona ueriſimile uideretur, & Fannium per malitiam feciſſe, et Roſcium per imprudentiam deceptum eſſe: ſic, cum Roſcius Fannium fraudaſſe arguatur, utrunque incredibile eſt, & Roſcium quidquam per auaritiam appetiſſe, & Fannium quidquam per ſe bonitate amiſiſſe. principia ſunt huiuſmodi: ſpectemus reliqua. HS IↃↃↃ Q. Roſcius fraudauit Fannium, qua de cauſa? ſubridet Saturius ueterator, ut ſibi uidetur. ait, propter ipſa HS IↃↃↃ. uideo: ſed tamen, cur ipſa HS IↃↃↃ tam uehementer concupierit, quæro. nam tibi M. Perpenna, C. Piſo certe tanti non fuiſſet, ut ſocium fraudaretis. Roſcio cur tanti fuerit, cauſam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in ſuis nummis uerſabatur. auarus erat? immo etiam ante, quàm locuples, ſemper liberaliſſimus munificentiſſimusq; fuit. prò deum hominumq; fidem, qui HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ quæſtus facere noluit, (nam certe HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ merere & potuit, & debuit, ſi poteſt Dionyſia HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ merere) is

per ſummam fraudem, & malitiam, et perfidiam HS *IↃↃↃ appetijt? et illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honeſta, hæc ſordida: illa iucunda, hæc acerba: illa propria, hæc in cauſa, et in iudicio collocata. decem his annis proximis* HS *ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit, noluit: laborem quæſtus recepit, quæſtum laboris reiecit: populo* R. *adhuc ſeruire non deſtitit, ſibi ſeruire iam pridem deſtitit. hoc tu unquam* Fanni *faceres? ſed ſi hos quæſtus recipere poſſes, non eodem tempore et geſtum et animam ageres? dic nunc te ab* Roſcio HS IↃↃↃ *circunſcriptum eſſe: qui tantas, et tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit.* Q*uid ego nunc illa dicam, quæ uobis in mentem uenire certo ſcio? fraudabat te in ſocietate* Roſcius. *ſunt iura, ſunt formulæ de omnibus rebus conſtitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare poſſit: expreſſæ ſunt enim ex uniuſcuiuſque damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria publicæ à prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. quæ cum ita ſint; cur non* Arbitrium *pro ſocio adegeris* Q. Roſcium, *quæro. formulam non noras? notiſſima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis? propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? propter magnitudinem criminis? ita ne uero; quem per arbitrum circunuenire non poſſes, cuius de ea re proprium erat iudicium; hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimen aut obiice, ubi licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tametſi iam hoc tuo teſtimo-*

nio crimen ſublatum eſt : nam quo tu tempore illa formula uti noluiſti, nihil hunc in ſocietatem fraudis feciſſe oſtendiſti . fecit pactionem : num tabulas habet, an non? ſi non habet, quemadmodum pactio eſt? ſi habet, cur non nominas? dic nunc, Roſcium *abs te petiſſe, ut familiarem ſuum ſumeres arbitrum : non petiit. dic pactionem feciſſe, ut abſolueretur : non pepigit. quære quare ſit abſolutus : quòd erat ſumma innocentia, & integritate . quid enim factum eſt ? ueniſti domum ultro* Roſcij *: ſatisfeciſti : quòd temere commiſiſſes in iudicium ut denunciarent, rogaſti ut ignoſceret: te affuturum negaſti : deberi tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti. iudici hic denunciauit: abſolutus eſt. tamen fraudis ac furti mentionem facere audes? perſtat in impudentia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat . iccirco uidelicet, ne condemnaretur ? quid erat cauſæ, cur metueret ne condemnaretur ? res erat manifeſta : furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat ? exorditur magna cum expectatione ueteris hiſtrionis exponere ſocietatem.* Panurgus, *inquit, fuit* Fannii. *is fuit ei cum* Roſcio *communis . hic primum queſtus eſt non leuiter* Saturius, *communem factum eſſe gratis cum* Roſcio, *qui pretio proprius fuiſſet* Fannii . *largitur eſt ſcilicet homo liberalis, & diſſolutus, & bonitate affluens* Fannius Roſcio *. ſic puto . quoniam ille hic conſtitit pauliſper, mihi quoque neceſſe eſt paulum commorari .* Panurgum *tu* Saturi *proprium* Fannii *dicis fuiſſe : at ego totum* Roſcii *fuiſſe contendo. quid erat enim* Fannii *? corpus : quid* Roſcii *? diſciplina . facies non erat, ars erat pretioſa. ex qua parte erat* Fannii, *non erat* HS IↃↃↃ *: ex*

qua parte erat Roſcij, amplius erat HS CCCIↃↃↃ. *ne=mo enim illum ex trunco corporis ſpectabat, ſed ex arti ficio comico æſtimabat. nam illa membra merere per ſe non amplius poterant duodecim æris: diſciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat ſe non minus* HS CCCIↃↃↃ. *ò ſocietatem captioſam et indignam, ubi alter* HS IↃↃↃ, *alter,* CCCIↃↃↃ *quod ſit, in ſocietatem affert. niſi ieccirco moleſte pateris, quòd* HS IↃↃↃ *tu ex arca proferebas,* HS CCCIↃↃↃ *ex diſciplina et artificio Roſcius promebat: quam enim rem, et expectationem, quod ſtudium, & quem fauorem ſecum in ſenam attulit Panurgus? quòd Roſcii fuit diſcipulus. qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui denique huius nomen audierant, illum eruditum et perfectum exiſtimabant. ſic eſt uulgus; ex ueritate pauca, ex opi=nione multa æſtimat. quid ſciret ille, perpauci animad=uertebant: ubi didiciſſet, omnes quærebant: nihil ab hoc prauum et peruerſum produci poſſe arbitrabantur. ſi ueniret ab Statilio, tametſi artificio Roſcium ſupera=ret, aſpicere nemo poſſet: nemo enim, ſicut ex improbo patre probum filium naſci, ſic ex peſſimo hiſtrione bo=num comœdum fieri poſſe exiſtimaret. quia ueniebat à Roſcio, plus etiam ſcire, quàm ſciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote comœdo uſu uenit: qui poſtea quàm è ſcena non modo ſibilis, ſed etiam conuitio explodeba=tur, ſicut in aram confugit in huius domum, diſcipli=nam, patrocinium, nomen. itaque perbreui tempore, qui ne in nouiſſimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos peruenit comœdos. quæ res extulit eum? una commen=datio huius: qui tamen Panurgum illum non ſolum, ut*

Roſcij diſcipulus fuiſſe diceretur, domum recepit, ſed etiam ſummo cum labore, ſtomacho, miſeriaq; erudijt: nam quo quiſque eſt ſolertior, & ingenioſior, hoc docet iracundius, & laborioſius: quod enim ipſe celeriter arripuit, id cum tarde percipi uidet, diſcruciatur. paulo longius oratio mea prouecta eſt hac de cauſa, ut conditionem ſocietatis diligenter cognoſceretis. quæ deinde conſecuta? Panurgum, inquit, hunc ſeruum communem Q. Flauius Tarquinienſis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dediſti: lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti: utrum pro dimidia parte, an pro tota ſocietate? planius dicam: utrum pro me, an pro me, & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum eſt: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: ſuam quiſque partem iuris poſſideat, ac perſequatur. at enim tu tuum negotium geſſiſti bene: gere et tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidiſti: magno & tu tuam partem decide. HS CCCIↃↃↃ tu abſtuliſti: ſi ſit hoc uero, HS CCCIↃↃↃ tu quoque aufer. ſed hanc deciſionem Roſcij, oratione, & opinione augere licet, re & ueritate mediocrem & tenuem eſſe inuenietis: accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia prædiorum: qui ager neque uillam habuit, neque ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multa pluris eſt, quàm tunc fuit: neque id eſt mirum: tum enim propter Reip. calamitates omnium poſſeſſiones erant incertæ; nunc, deum immortalium benignitate, omnium fortunæ ſunt certæ: tum erat ager incultus

ſine tecto, nunc eſt cultiſſimus cum optima uilla. ueruntamen, quoniam natura tam maleuolus es, nunquam iſta te moleſtia & cura liberabo. præclare ſuum negotium geſſit Roſcius, fundum fructuoſiſſimum abſtulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmodum uis, decide. uertit hic rationem, et id, quod probare non poteſt, fingere conatur. de tota re, inquit, decidiſti, ergo huc uniuerſa cauſa deducitur, utrum Roſcius cum Flauio ſua de parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. nam ego Roſcium, ſi quid communi nomine tetigit. confiteor præſtare debere ſocietati. ſocietatis, non ſuas lites redemit, cum fundum à Flauio accepit. quid ita ſatis non dedit, amplius à ſe neminem petiturum? qui de ſua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem. qui pro ſocijs tranſigit, ſatiſdat neminem eorum poſtea petiturum. quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in mentem? neſciebat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate: ſciebat. neſciebat Fannium Roſcio eſſe ſocium: præclare: nam iſte cum eo litem conteſtatam habebat. cur igitur decidit, et non reſtipulatur, neminem amplius petiturum? cur de fundo decidit, et iudicio non abſoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Roſcium ſtipulatione alliget, neque à Fannio iudicio ſe abſoluat? eſt hoc primum & ex conditione iuris, & ex conſuetudine cautionis grauiſſimum, & firmiſſimum argumentum: quod ego pluribus uerbis amplecterer, ſi non alia certiora & clariora teſtimonia in cauſa haberem. et ne forte me hoc fruſtra pollicitum eſſe prædices, te, te inquam Fanni ab tuis ſubſellijs contra te teſtem ſuſcitabo. criminatio tua quæ eſt? Roſcium

cum Flauio pro ſocietate decidiſſe: quo tempore? abhinc annis XV. defenſio mea quæ eſt? Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe. repromittis tu abhinc triennium Roſcio. quid? recita iſtam reſtipulationem clarius: attende quæſo Piſo: Fannium inuitum, & huc atque illuc tergiuerſantem, teſtimonium contra ſe dicere cogo. quid enim reſtipulatio clamat? QVOD À FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIVM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. tua uox eſt Fanni. quid tu auferre potes à Flauio, ſi Flauius nihil debet? quid hic porrò nunc reſtipulatur, quod iampridem ipſe exigit? quid uero Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne, quod debuit, diſſoluit? cur in re tam ueteri, in negotio tam confecto, in ſocietate diſſoluta, noua hæc reſtipulatio interponitur? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor? teſtis? arbiter? quis? tu Piſo: tu enim Q. Roſcium pro opera, pro labore, quod cognitor fuiſſet, quod uadimonia obiſſet, rogaſti ut Fannio daret HS CCCIↃↃↃ hac conditione, ut, ſi quid ille exegiſſet à Flauio, partem eius dimidiam Roſcio diſſolueret. ſatis ne iſta reſtipulatio dicere tibi uidetur aperte, Roſcium pro ſe decidiſſe? at enim forſitan hoc tibi ueniat in mentem, repromiſiſſe Fannium Roſcio, ſi quid à Flauio exegiſſet, eius partem dimidiam; ſed omnino exegiſſe nihil. quid? tu non exitum exactionis, ſed initium repromiſſionis ſpectare debes: neque, ſi ille perſequi noluit, non, quod in ſe fuit, indicauit Roſcium ſuas, non ſocietatis lites redemiſſe. quid, ſi tandem planum facio, poſt deciſionem ueterem Roſcij, poſt repromiſſionem recentem

hanc Fannij HS CCCIↃↃↃ *Fannium à* Q. *Flauio* *Panurgi nomine abſtuliſſe? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtimationi* Q. *Roſcij audebit? paulo ante quærebam, id quod uehementer ad rem pertinebat, qua de cauſa Flauius cum de tota lite faceret pactionem, neque ſatis acciperet à Roſcio neque iudicio abſolueretur à Fannio. nunc uero, id quod mirum et incredibile eſt, requiro, quamobrem, cum de tota re decidiſſet cum Roſcio,* HS CCCIↃↃↃ *ſeparatim Fannio diſſoluit. hoc loco Saturi quid pares reſpondere, ſcire cupio; utrum, omnino Fannium à Flauio* HS CCCIↃↃↃ *non abſtuliſſe, an alio nomine, et alia de cauſa abſtuliſſe? ſi alia de cauſa, quæ ratio tibi cum eo interceſſerat? nulla. addictus erat tibi? non fruſtra tempus contero: omnino, inquit,* HS CCCIↃↃↃ *à Flauio non abſtulit neque Panurgi nomine, neque cuiuſquam. ſi planum facio, poſt hanc recentem ſtipulationem Roſcij* HS CCCIↃↃↃ *à Flauio te abſtuliſſe: nunquid cauſæ eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſime uictus? quo teſte igitur hoc planum faciam? uenerat, ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi teſtis eſt producendus, qui pecuniam datam dicat. quis eſt ex his grauiſſimus? ſine controuerſia, qui omnium iudicio comprobatus eſt, iudex. quem igitur ex his tribus à me teſtem ſpectabis? petitorem? Fannius eſt: contra ſe nunquam teſtimonium dicet. reum? Flauius eſt: is iampridem eſt mortuus: ſi uiueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluuius eſt. quid is dicit?* HS CCCIↃↃↃ *Panurgi nomine Flauium Fannio diſſoluiſſe. quem tu ſi ex cen*

ſu ſpectas, eques R. eſt: ſi ex uita, homo clariſſimus eſt: ſi ex te, iudicem ſumpſiſti: ſi ex ueritate, id, quod ſcire potuit et debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honeſto, iudici tuo credi oportere. circunſpicit, æſtuat, negat nos Cluuij teſtimonium recitaturos. recitabimus: erras: inani, & tenui ſpe te conſolaris. recita teſtimonium T. Manilij, & C. Luſcij Ocreæ, duorum ſenatorum, hominum ornatiſſimorum, qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis, Luſcio & Manilio, an et Cluuio non eſſe credendum? planius atque apertius dicam: utrum Luſcius & Manilius nihil de HS CCCIƆƆƆ ex Cluuio audierunt, an Cluuius falſum Luſcio et Manilio dixit? hoc ego loco, ſoluto et quieto ſum animo: et, quorſum recidat reſponſum tuum, non magnopere laboro: firmiſſimis enim, et ſanctiſſimis teſtimonijs uirorum optimorum cauſa Roſcij cõmunita eſt. ſi iam tibi deliberatum eſt, quibus abroges fidem iuriſiurandi: reſponde. Manilio et Luſcio negas eſſe credendum? dic, aude. eſt tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuerſæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luſcium et Manilium dicam ordine eſſe ſenatores, ætate grandes natu, natura ſanctos et religioſos, copijs rei familiaris locupletes, et pecunioſos? non faciam: nihil mihi detraham, cum illis exactæ ætatis ſeueriſſime fructum, quem meruerunt, retribuam: magis mea adoleſcentia indiget illorũ bona exiſtimatione, quàm illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meã laudem. tibi uero Piſo diu deliberandum, et concoquendum eſt, utrum potius Chereæ iniurato in ſua lite, an Manilio et Luſcio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum eſt, ut Cluuium falſum

dixiſſe Luſcio et Manilio contendat. quod ſi facit, qua impudentia eſt? eum ne teſtem improbabit, quem iudicē probarit? ei negabit credi oportere, cui ipſe crediderit? eius teſtis ad iudicem fidem infirmabit, cuius propter fidem et religionem iudicis teſtes comparabat? quem ego ſi ferrem iudicem, refugere non deberet: cum teſtem producam, reprehendere audebit? dixit enim, inquit, iniuratus Luſcio et Manilio. ſi diceret iuratus, crederes? at quid intereſt inter periurum, et mendacem? qui mentiri ſolet, peierare conſueuit. quem ego, ut mentiatur, inducere poſſum; ut peieret, exorare facile potero: nam qui ſemel à ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium perduci conſueuit: quis enim, deprecatione deorum, non conſcientiæ fide commouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mendaci conſtituta eſt: non enim ex pactione uerborum, quibus iuſiurandum comprehenditur, ſed ex perfidia et malitia, per quam inſidiæ tenduntur alicui, dij immortales hominibus iraſci, et ſuccenſere conſueuerunt. at ego hoc ex contrario contendo. leuior eſſet auctoritas Cluuij, ſi diceret iuratus, quàm nunc eſt, cum dicit iniuratus: tum enim forſitan improbis nimis cupidus uideretur, qui qua de re iudex fuiſſet, teſtis eſſet: nunc omnibus inimicis neceſſe eſt caſtiſſimus, & conſtantiſſimus eſſe uideatur, qui id, quod ſcit, familiaribus ſuis dicit. dic nunc, ſi potes, ſi res, ſi cauſa patitur, Cluuium eſſe mentitum. mentitus eſt Cluuius? ipſa mihi ueritas manum iniecit, et pauliſper conſiſtere, et commorari cogit. unde hoc totum ductum, & conflatum mendacium eſt? Roſcius eſt

uidelicet homo callidus & uerſutus hoc initio cogitare cœpit: quoniam Fannius à me petit HS IↃↃↃ, petam à C. Cluuio equite R. ornatiſſimo homine, ut mea cauſa mentiatur: dicat deciſionem factam eſſe, quæ facta non eſt; HS CCCIↃↃↃ à Flauio data eſſe Fannio, quæ data non ſunt. eſt hoc principium improbi animi, miſeri ingenij, nullius conſilij. quid deinde? poſteaquam ſe præclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauiſſimum: mobilem? immo conſtantiſſimum: familiarem? immo alieniſſimum. hunc poſteaquam ſalutauit, rogare cœpit, blande et concinne ſcilicet; mentire mea cauſa, uiris optimis tuis familiaribus præſentibus dic Flauium cum Fannio de Panurgo decidiſſe, qui nihil tranſegit: dic HS CCCIↃↃↃ dediſſe, qui aſſem nullum dedit. quid ille? ego uero cupide et libenter mentiar tua cauſa: et, ſi quando me uis peierare, ut paululum tu compendij facias, paratum fore ſcito. non fuit cauſa, cur tantum laborem caperes, et ad me uenires: per nuncium hoc, quod erat tam leue, tranſigere potuiſti. pro deum hominumq; fidem: hoc aut Roſcius unquam à Cluuio petiſſet, ſi HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roſcio petenti conceſſiſſet, ſi uniuerſæ prædæ particeps eſſet? uix medius fidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius ſimili hoc poſtulare auderes, & impetrare poſſes: quod cum eſt ueritate falſum, tum ratione quoque eſt incredibile. obliuiſcor enim Roſcium et Cluuium uiros eſſe primarios: improbos, temporis cauſa eſſe fingo. falſum ſubornauit teſtem Roſcius Cluuium: cur tam ſero? cur, cum altera penſio ſoluenda eſſet, non tum, cum prima? nam iam antea

HS IↃↃↃ diſſoluerat. deinde, ſi iam perſuaſum erat Cluuio ut mentiretur: cur potius HS CCCIↃↃↃ, quam CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ, data dixit Fannio à Flauio, cum ex reſtipulatione pars eius dimidia Roſcij eſſet? iam intelligis C. Piſo, ſibi ſoli, ſocietati nihil Roſcium petiſſe. hoc cum ſentit Saturius eſſe apertum, reſiſtere, & repugnare contra ueritatem non audet: aliud fraudis & inſidiarum in eodem ueſtigio diuerticulum reperit. petiſſe, inquit, ſuam partem Roſcium à Flauio confiteor: uacuam, & integram reliquiſſe Fannij, concedo: ſed quod ſibi exegit, id commune ſocietatis factum eſſe contendo. quo nihil captioſius, neque indignius poteſt dici. quæro enim potuerit ne Roſcius ex ſocietate ſuam partem petere, nec ne? ſi non potuit, quemadmodum abſtulit? ſi potuit, quemadmodum non ſibi exegit? nam quod ſibi petitur, certe alteri non exigitur. an ita eſt? ſi, quod uniuerſæ ſocietatis fuiſſet, petiſſet: quod tum exactum eſſet, æqualiter omnes partirentur. nunc cum petierit quod ſuæ partis eſſet: non, quod tum abſtulit, ſoli ſibi exegit? quid intereſt inter eum qui per ſe litigat, et qui cognitor eſt datus? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit. alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. ita ne uero? cognitor ſi fuiſſet tuus; quod uiciſſet iudicio, ferres tuũ: ſuo nomine petijt; quod abſtulit, tibi, non ſibi exegit? quod ſi quiſquam petere poteſt alteri, qui cognitor non eſt factus: quæro, quid ita, cum Panurgus eſſet interfectus, et lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eſſet, tu in eam litem cognitor Roſcij ſis factus? cum præſertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic pe-

teres : quodcunque tibi exigeres, id in ſocietatem recideret. quod ſi ad Roſcium nihil eius perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem : ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit, quoniam tuus cognitor non eſt factus. quid enim huic rei reſpondere poteris Fanni? cum de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? ſi non reliquit, quemadmodum HS CCCIↃↃↃ ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi et petere debes? ſimillima enim, et maxime gemina ſocietas hæreditatis eſt. quemadmodũ ſocius in ſocietate habet partem: ſic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres ſibi ſoli, non cohæredibus petit : ſic ſocius ſibi ſoli, non ſocijs petit : et quemadmodũ uterque pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit; hæres ex ſua parte, qua hæreditatem adijt; ſocius ex ea, qua ſocietatem coijt. quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres : ſic cum exegit ſuam partem, et tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. niſi forte tu peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. perſtat in ſententia Saturius; quodcunque ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt : qua, malum, ſtultitia fuit Roſcius, qui ex iuris peritorum conſilio et auctoritate reſtipularetur à Fannio diligenter, ut, quod is exegiſſet à Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret, ſiquidem ſine cautione, & repromiſſione nihilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat?

deſiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS, QVI DIVINATIO DICITVR. ORATIO IIII.

I QVIS ueſtrum iudices, aut eorum, qui adſunt, forte miratur, me, qui tot annos in cauſis iudicijsq́; publicis ita ſim uerſatus, ut defenderim multos, læſerim neminem, ſubito nunc mutata uoluntate ad accuſandum deſcẽdere: is, ſi mei conſilij cauſam rationemq́; cognouerit, una & id, quod facio, probabit, & in hac cauſa profectò neminem mihi eſſe præponendum actorem putabit. Cum Quæſtor in Sicilia fuiſſem iudices, itaq́; ex ea prouincia deceſſiſſem, ut Siculis omnibus iucũdam diuturnamq́; memoriam Quæſturæ nominiſq́; mei relinquerem: factum eſt, uti cum ſummum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. qui nunc populati, atque uexati, cuncti ad me publice ſæpe uenerunt, ut ſuarum fortunarum omnium cauſam defenſionemq́; ſuſciperem. me ſæpe eſſe pollicitum, ſæpe oſtendiſſe dicebant, ſi quod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid à me requirerent, commodis eorum me non defuturum. ueniſſe tempus aiebant, non iam ut commoda ſua, ſed ut uitam ſalutemq́; totius prouinciæ defenderem: ſeſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos confugerent, habere, quòd eorum ſimulacra ſanctiſſima C. Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet:

quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs efficere po tuiſſet, eas omnes ſeſe hoc uno Prætore per triennium pertuliſſe: rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer, quos me incolumi nemini ſupplices eſſe oporteret. tuli grauiter, & acerbe iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines ſpes falleret, qui opem à me, atque auxilium expectaſſent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adoleſcentia dediſſem, tempore atque officio coactus ad accuſandum traducerer. dicebam, habere eos actorem Q. Cæcilium, qui præſertim Quæſtor in eadem prouincia poſt me Quæſtorem fuiſſet. quo ego adiumento ſperabam hanc à me moleſtiam poſſe dimoueri, id mihi erat aduerſarium maxime: nam illi multo mihi hoc facilius remiſiſſent, ſi iſtum non noſſent, aut ſi iſte apud eos Quæſtor non fuiſſet. adductus ſum iudices officio, fide, miſericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri conſuetudine, inſtitutoq; maiorum, ut onus hoc laboris, atque officij non ex meo, ſed ex meorum neceſſariorum tempore mihi ſuſcipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res iudices conſolatur, quod hæc, quæ uidetur eſſe, accuſatio mea, non potius accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimanda: defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quam ob rem ſi mihi unus eſt accuſandus, propemodum manere in inſtituto meo uideor, & non omnino à defendendis hominibus ſubleuandisq; diſcedere. quod ſi hanc cauſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem; ſi aut hoc à me Siculi non petiſ-

ſent, aut mihi cum Siculis cauſa tantæ neceſſitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me Reipub. cauſa facere profiterer, ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere præditus, cuius furta atque flagitia non in Sicilia ſolum, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphylia, Romæ denique ante oculos omnium maxima turpiſſimaq́; noſſemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandem eſſet, qui meum factum aut conſilium poſſet reprehendere? quid eſt, prò deum hominumq́; fidem, in quo ego Reip. plus hoc tempore prodeſſe poſſim? quid eſt, quod aut populo R. gratius eſſe debeat, aut ſocijs exteriſq́; nationibus optatius eſſe poſſit, aut ſaluti fortuniſq́; omnium magis accommodatum ſit? populatæ, uexatæ, funditus euerſæ prouinciæ: ſocij, ſtipendiarijq́; populi R. afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed exitij ſolatium quærunt. qui iudicia manere apud ordinem ſenatorium uolunt, queruntur accuſatores ſe idoneos non habere. qui accuſare poſſunt, iudiciorum ſeueritatem deſiderant. populus R. interea, tametſi multis incommodis difficultatibuſq́; affectus eſt, tamen nihil æque in Rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq́; requirit. iudiciorum deſiderio tribunitia poteſtas efflagitata eſt. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas poſtulatur. iudicum culpa atque dedecore etiam cenſorium nomen, quod aſperius antea populo uideri ſolebat, id nunc poſcitur, id iam populare, atque plauſibile factum eſt. in hac libidine hominum nocentiſſimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offenſione, cum hoc unum his tot incommodis remedium eſ=

ſe arbitrarer, ut homines idonei, atque integri cauſam Reipub. legumq́; ſuſciperent : fateor me ſalutis omnium cauſa ad eam partem acceſſiſſe Reip. ſubleuandæ, quæ maxime laboraret. nunc, quoniam, quibus rebus adductus ad cauſam acceſſerim, demonſtraui, dicendum neceſſario eſt de contentione noſtra, ut in conſtituendo accuſatore, quod ſequi poſſitis, habeatis. Ego ſic intelligo iudices : cum de pecunijs repetundis nomen cuiuſpiam deferatur, ſi certamen inter aliquos ſit, cui potiſſimum delatio detur, hæc duo in primis ſpectari oportere; quem maxime uelint actorem eſſe ij, quibus factæ eſſe dicantur iniuriæ; & quem minime uelit, is qui eas iniurias feciſſe arguatur. in hac cauſa iudices, tametſi utrunque eſſe arbitror perſpicuum, tamen de utroque dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere, hoc eſt de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ ſunt, quorum cauſa iudicium de pecunijs repetundis eſt conſtitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum ciuitates uaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. adſunt, queruntur Siculi uniuerſi : ad meam fidem, quam habent ſpectatam iam, & diu cognitam, confugiunt : auxilium ſibi per me à uobis atque à populo R. legibus petunt : me defenſorem calamitatum ſuarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ totius eſſe uoluerunt. utrum Q. Cæcili hoc dices. me non Siculorum rogatu ad cauſam accedere, an optimorum fideliſſimorumq́; ſociorum uoluntatem apud hos grauem eſſe non oportere? ſi id audebis

dicere, quod C. Verres, cui te inimicum eſſe ſimulas, maxime exiſtimari uult, Siculos hoc à me non petiſſe: primum cauſam inimici tui ſubleuabis: de quo non præiudicium, ſed plane iudicium iam factum putatur, quòd ita percrebuit, Siculos omnes actorem ſuæ cauſæ contra illius iniurias quæſiſſe. hoc ſi tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipſe, cui maxime hæc res obſtat, negare non audet: uideto, ne nimium familiariter inimicitias exercere uideare. deinde ſunt teſtes uiri clariſſimi noſtræ ciuitatis, quos omnes à me nominari non eſt neceſſe. eos, qui adſunt, appellabo: quos, ſi mentirer, teſtes eſſe impudentiæ meæ minime uellem. ſcit is, qui eſt in conſilio, C. Marcellus: ſcit is, quem adeſſe uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide atque præſidio Siculi maxime nituntur, quòd omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt, hi ſciunt, hoc non modo à me petitum eſſe, ſed ita ſæpe, & ita uehementer eſſe petitum, ut aut cauſa mihi ſuſcipienda fuerit, aut officium neceſſitudinis repudiandum. ſed quid ego his teſtibus utor? quaſi res dubia, aut obſcura ſit. adſunt homines ex tota prouincia nobiliſſimi, qui præſentes uos orant atque obſecrant iudices, ut in actore cauſæ ſuæ deligendo ueſtrum iudicium à ſuo iudicio ne diſcrepet, omnium ciuitatum totius Siciliæ legationes adſunt, præter duas ciuitates: quarum duarum ſi adeſſent, duo crimina uel maxima minuerentur, quæ cum his ciuitatibus C. Verri communicata ſunt. at enim cur à me potiſſimum hoc præſidium petiuerunt? ſi eſſet dubium, petiſſent à me præſidium, nec ne: dicerem, cur petiſ-

ſent. nunc uero, cum id ita perſpicuum ſit, ut oculis iudicare poſſitis: neſcio, cur hoc mihi detrimento eſſe debeat, ſi id mihi obiiciatur, me potiſſimum eſſe dele-ctum. uerum id mihi non ſumo iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, ſed ne in opinione quidem cuiuſquam relinquo, me omnibus patronis eſſe præpoſitum. non ita eſt: ſed uniuſcuiuſque, temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, ducta ratio eſt. mea fuit ſemper hæc in hac re uoluntas, & ſententia, quemuis ut hoc mallent, de iis qui eſſent idonei, ſuſcipere, quàm me; me ut mallent, quàm neminem. Reliquum eſt, iam ut illud quæramus: cum hoc conſtet, Siculos à me petiſſe, ecquid hanc rem apud uos, animosq; ueſtros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in ſuo iure repetundo ſocii populi R. ſupplices ueſtri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quaſi uero dubium ſit, quin tota lex de pecuniis repetundis ſociorum cauſa conſtituta ſit. nam ciuibus cum ſunt ereptæ pecuniæ, ciuili fere actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex ſocialis eſt: hoc ius nationum exterarum eſt: hanc habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam, quàm antea; ueruntamen, ſi qua reliqua ſpes eſt, quæ ſociorum animos conſolari poſſit, ea tota in hac lege poſita eſt. cuius legis non modo à populo R. ſed etiam ab ultimis nationibus iampridem ſeueri cuſtodes requiruntur. quis igitur eſt, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum cauſa lex ſit conſtituta? Sicilia tota, ſi una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit,

quod in unaquaque re beneficio ſenatus populiq; R. iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuiſti, atque abſtuliſti: quo nomine abs te ſeſtertium millies ex lege repeto. ſi uniuerſa, ut dixi, prouincia loqui poſſet, hac uoce uteretur. quoniam id non poterat, harum rerum actorem quem idoneum eſſe arbitrata eſt, ipſa delegit. in huiuſmodi re quiſquam tam impudens reperietur, qui ad alienam cauſam inuitis iis, quorum negotium eſt, accedere, aut aſpirare audeat? ſi tibi Q. Cæcili hoc Siculi dicerent; te non nouimus; neſcimus, qui ſis; nunquam te antea uidimus; ſine nos per eum noſtras fortunas defendere, cuius fides eſt nobis cognita: non ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt, utrunque ſe noſſe, alterum ſe cupere defenſorem eſſe fortunarum ſuarum, alterum plane nolle. cur nolint, etiam ſi tacent, ſatis dicunt. uerum non tacent. tamen his inuitiſſimis te offeres? tamen in aliena cauſa loquere? tamen eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quam abs te defenſos eſſe malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neque uelle ſua cauſa, nec, ſi cupias, poſſe arbitrantur? cur eorum ſpem exiguam reliquarum fortunarum, quam habent in legis et iudicij ſeueritate poſitam, ui extorquere conaris? cur te interponis inuitiſſimis iis, quibus maxime lex conſultum eſſe uult? cur, de quibus in prouincia non optime es meritus, eos nunc plane fortunis omnibus conaris euertere? cur iis non modo perſequendi iuris ſui, ſed etiam deplorandæ calamitatis adimis poteſtatem? nam te actore quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut per te alium, ſed ut per aliquem te ipſum ulciſcantur, laborare

laborare? At enim ſolum id eſt, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obſcurum eſt, à quo Verres minime ſe accuſari uelit. ecquis unquam tam palam de honore, tam uehementer de ſalute ſua contendit, quàm ille atque illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? ſunt multa, quæ Verres in me eſſe arbitratur, quæ ſcit in te Q. Cæcili non eſſe: quæ cuiuſmodi in utroque noſtrum ſunt, paulo poſt commemorabo. nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi aſſentiare: nullam rem in me eſſe, quam ille contemnat; nullam in te, quam pertimeſcat. itaque magnus ille defenſor, et amicus eius tibi Hortenſius ſuffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: et ait, hoc ſe honeſte, ſine ulla inuidia, ac ſine ulla offenſione contendere: non enim, inquit, illud peto, quod ſoleo, cum uehementius contendi, impetrare; reus ut abſoluatur, non peto: ſed ut ab hoc potius, quàm ab illo accuſetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile eſt, quod honeſtum, quod non inuidioſum: quod cum dederis, ſine ullo tuo periculo, ſine infamia illud dederis, ut is abſoluatur, cuius ego cauſa laboro. et ait idem, ut aliquis metus adiunctus ſit ad gratiam; certos eſſe in conſilio, quibus oſtendi tabellas uelit: id eſſe perfacile: non enim ſingulos ferre ſententias, ſed uniuerſos conſtituere: ceratá unicuique tabellam dari cera legitima, non illa infami ac nefaria. atque is non tam propter Verrem laborat, quàm quòd eum minime res tota delectat: uidet enim, ſi à pueris nobilibus, quos adhuc eluſit, ſi à quadruplatoribus quos non ſine cauſa contempſit ſemper, ac pro nihilo putauit, accuſandi uolun

tas ad uiros fortes, ſpectatosq; homines translata ſit, ſe in iudicijs dominari non poſſe. huic ego homini iam ante denuncio: ſi à me cauſam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam eſſe mutandam, et ita tamen mutandam, ut meliore et honeſtiore conditione ſit, quam qua ipſe eſſe uult; ut imitetur homines eos quos ipſe uidit, ampliſſimos, L. Craſſum, et M. Antonium, qui nihil ſe arbitrabantur ad iudicia cauſasq; amicorum præter fidem, & ingenium afferre oportere. nihil erit, quod me agente arbitretur iudicium ſine magno multorum periculo poſſe corrumpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum cauſam receptam, populi R. ſuſceptam eſſe arbitror: ut mihi non unus homo improbus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iamdiu flagitat, extinguenda atque delenda ſit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorum ſpe relinquere, quam in oratione mea ponere. Tu uero Cæcili quid potes? quo tempore, aut qua in re non modo ſpecimen cæteris aliquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? in mentem tibi non uenit, quid negotij ſit, cauſam publicam ſuſtinere? uitam alterius totam explicare? atque eam non modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorum defendere? cognoſce ex me, quoniam hoc primum tempus diſcendi nactus es, quàm multa eſſe oporteat in eo, qui alterum accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis, mea uoluntate concedam. primum integritatem, atque

innocentiam ſingularem: nihil eſt enim, quod minus ferendum ſit, quàm rationem ab altero uitæ repoſcere eum, qui non poſſit ſuæ reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis niſi à Siculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum & ſuſpicioſum, non te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur, ſed, cum iiſdem literis illius prætura, & tua quæſtura conſignata ſit, aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur. deinde accuſatorem firmum, uerumq; eſſe oportet: eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intelligo eſſe non poſſe. nec ea dico, quæ, ſi dicam, tamen infirmare non poſſis: te, antequam de Sicilia deceſſeris, in gratiam rediſſe cum Verre: Potamonem ſcribam, & familiarem tuum retentum eſſe à Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Cæcilium fratrem tuum, lectiſſimum, atque ornatiſſimum adoleſcentem, non modo non adeſſe, neque tecum tuas iniurias perſequi, ſed eſſe cum Verre, cum illo familiariſsime atque amiciſsime uiuere. ſunt hæc, et alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta: quibus ego nunc non utor. hoc dico, te, ſi maxime cupias, tamen uerum accuſatorem eſſe non poſſe: uideo enim permulta eſſe crimina, quorum tibi ſocietas cum Verre eiuſmodi eſt, ut ea in accuſando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum ſibi in cellam imperauiſſet, & cum eſſet tri-

tici modius HS II, pro frumento in modios ſingulos duodenos ſeſtertios exegiſſe. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda. ego hoc uno crimine illum condemnem neceſſe eſt. tu Cæcili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes, an obijcies? ſi obijcies: id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipſe feciſti? audebis ita accuſare alterum, ut, quo minus tute con demnere, recuſare non poſſis? ſi prætermittes, qualis erit iſta tua accuſatio? quæ domeſtici periculi metu, certiſſimi & maximi criminis non modo ſuſpicionem, uerum etiam mentionem ipſam pertimeſcat. Emptum eſt ex S. C. frumentum ab Siculis prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis ſoluta non eſt. graue eſt hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accuſante nullum: eras enim tu quæſtor: pecuniam publicam tu tractabas: ex qua, etiam ſi cuperet prætor, tamen, ne qua deductio fieret, magna ex parte tua poteſtas erat. huius quoque igitur criminis te accuſante mentio nulla fiet. ſilebitur toto iudicio de maximis, & notiſſimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede Cæcili, non poteſt in accuſando, ſocios uere defendere is, qui cum reo criminum ſocietate coniunctus eſt. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. quid? hoc Verre prætore factum eſt ſolum? non, ſed etiam quæſtore Cæcilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret, & debuiſti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio ſuo non audiet, quod cum faciebat, quemadmodum defenſurus eſſet, non reperiebat. atque ego hæc, quæ

In medio poſita ſunt, commemoro. ſunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut iſtius credo animos, atque impetus retardaret, cum quæſtore ſuo benigniſsime communicauit. hæc tu ſcis ad me eſſe delata: quæ ſi uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos non modo uoluntatem fuiſſe coniunctam, ſed ne prædam quidem adhuc eſſe diuiſam. quapropter ſi tibi indicium poſtulas dari, quod tecum una fecerit: concedo, ſi id lege permittitur. ſin autem de accuſatione dicimus: concedas oportet iis, qui nullo ſuo peccato impediuntur, quo minus alterius peccata demonſtrare poſsint. ac uide, quantum interfuturum ſit inter meam, atque tuam accuſationem. ego, etiam quæ tu ſine Verre commiſiſti, Verri crimini daturus ſum, quod te non prohibuerit, cum ſummam ipſe haberet poteſtatem. tu contra, ne quæ ille quidem fecit, obiicies, ne qua ex parte coniunctus cum eo reperiare. Quid illa Cæcili? contemnenda ne tibi uidentur eſſe? ſine quibus cauſa ſuſtineri, præſertim tanta, nullo modo poteſt. aliqua facultas agendi, aliqua dicendi conſuetudo, aliqua in foro, iudiciis, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quam ſcopuloſo, difficiliq; in loco uerſer: nam cum omnis arrogantia odioſa eſt, tum illa ingenii, atque eloquentiæ multo moleſtiſsima. quamobrem nihil dico de meo ingenio; neque eſt, quod poſsim dicere; neque, ſi eſſet, dicerem: aut enim id mihi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis, quidquid eſt: aut, ſi id parum eſt, ego maius id commemorando facere non poſſum. de te Cæcili iam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenq; noſtrum familiariter tecum lo-

quar. tu ipſe quemadmodum exiſtimes, uide etiam atque etiam: & tu te collige: &, qui ſis, et quid facere poſſis, conſidera. putas ne te poſſe de maximis, acerbiſſimisq; rebus, cum cauſam ſociorum, fortunasq; prouinciæ, ius populi R. *grauitatem iudicij, legumq; ſuſceperis, tot res, tam uarias, uoce, memoria, conſilio, ingenio ſuſtinere? putas ne te poſſe, quæ* C. *Verres in quæſtura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Aſia, Pamphyliaq; patrarit, ea, quemadmodum locis, temporibusq; diuiſa ſint, ſic criminibus & oratione diſtinguere? putas ne poſſe, id quod in eiuſmodi reo maxime neceſſarium eſt, facere, ut, quæ ille libidinoſe, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna uideantur eſſe ijs, qui audient, atque illis uiſa ſunt, qui ſenſerunt? magna ſunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hæc contemnere. dicenda, demonſtranda, explicanda ſunt omnia: cauſa non ſolum exponenda, ſed etiam grauiter copioſeq; agenda eſt: perficiendum eſt, ſi quid agere aut perficere uis, ut homines te non ſolum audiant, uerum etiam libenter ſtudioſeq; audiant. in quo ſi te multum natura adiuuaret, ſi optimis à pueritia diſciplinis atque artibus ſtuduiſſes, & in his elaboraſſes, ſi literas græcas Athenis, non Lilybæi, latinas Romæ, non in Sicilia didiciſſes: tamen eſſet magnum, tantam cauſam, tam expectatam & diligentia conſequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & uoce, et uiribus ſuſtinere. fortaſſe dices: quid? ergo hæc in te ſunt omnia? utinam quidem eſſent: ueruntamen, ut eſſe poſſent, magno ſtudio mihi à pueritia eſt elabora-*

tum. quod ſi ego hæc propter magnitudinem rerum, ac difficultatem aſſequi non potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quàm longe tu te ab his rebus abeſſe arbitrare, quas non modo antea nunquam cogitaſti, ſed ne nunc quidem, cum in eas ingrederis, quæ & quantæ ſint, ſuſpicari potes? ego, qui, ſicut omnes ſciunt, in foro iudicijsq; ita uerſer, ut eiuſdem ætatis aut nemo, aut pauci plures cauſas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotijs datur, in his ſtudijs, laboribusq; conſumam, quo paratior ad uſum forenſem, promptiorq; eſſe poſſim: tamen ita deos mihi uelim propitios, ut, cum illius diei mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum ſit, non ſolum commoueor animo, ſed etiam toto corpore perhorreſco. iam nunc mente, & cogitatione proſpicio, quæ tum ſtudia hominum, qui concurſus futuri ſint, quantam expectationem magnitudo iudicij ſit allatura, quantam auditorum multitudinem C. Verris *infamia concitatura, quantam denique audientiam orationi meæ improbitas illius factura ſit. quæ cum cogito, iam nunc timeo, quidnam pro offenſione hominum, qui illi inimici, infenſiq; ſunt, & expectatione omnium, & magnitudine rerum dignum eloqui poſſim. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: &, ſi quid ex uetere aliqua oratione,* IOVEM *ego* Optimum Maximum, *aut,* VELLEM, *ſi fieri potuiſſet, iudices; aut aliquid eiuſmodi ediſcere potueris; præclare te paratum in iudicium uenturum arbitraris. ac ſi nemo tibi reſponſurus eſſet, tamen ipſam cauſam, ut ego arbitror, demonſtrare non poſſes. nunc ne illud quidem*

cogitas, tibi cum homine diſertiſsimo, & ad dicendum paratiſsimo futurum eſſe certamen? quicum modo diſſerendum, modo omni ratione pugnandum, certandumq́; ſit. cuius ego ingenium ita laudo, ut non pertimeſcam: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quàm decipi putem poſſe. nunquam ille me opprimet conſilio, nunquam ullo artificio peruertet: nunquam ingenio me ſuo labefactare atque infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq́; dicendi: ſæpe in iiſdem, ſæpe in contrariis cauſis uerſati ſumus. ita contra me ille dicet, quamuis ſit ingenioſus, ut nonnullum etiam de ſuo ingenio iudicium fieri arbitretur. te uero Cæcili quemadmodum ſit eluſurus, quàm omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi poteſtatem optionemq́; facturus ſit, ut eligas utrum uelis; factum eſſe, nec ne; uerum eſſe, an falſum: utrũ dixeris, id contra te futurum. qui tibi æſtus, qui error, quæ tenebræ dii immortales erunt, homini minime malo? quid, cum accuſationis tuæ membra diuidere cœperit, & in digitis ſuis ſingulas partes cauſæ conſtituere? quid, cum unumquodque tranſigere, expedire, abſoluere? ipſe profecto metuere incipies, ne innocenti periculum faceſſeris. quid, cum commiſerari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traiicere cœperit? commemorare quæſtoris cum prætore neceſsitudinem conſtitutam? morem maiorum? ſortis religionem? poteris ne eius orationis ſubire inuidiam? uide modo, etiam atque etiam conſidera: mihi enim uidetur periculum fore, ne ille non modo uerbis te obruat, ſed geſtu ipſo ac motu corporis præſtringat aciem inge-

nij tui, teq́; ab inſtitutis tuis, cogitationibusq́; abdu-cat. atque huiuſce rei iudicium iam continuo uideo fu-turum. ſi enim mihi hodie reſpondere ad hæc, quæ dico, potueris; ſi ab iſto libro, quem tibi magiſter ludi neſcio quis ex alienis orationibus compoſitum dedit, uerbo uno diſceſſeris: poſſe te & illi quoque iudicio non deeſ-ſe, & cauſæ atque officio tuo ſatisfacere arbitrabor: ſin mecum in hac proluſione nihil fueris, quem te in ip ſa pugna cum acerrimo aduerſario fore putemus? Eſto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at uenit paratus cum ſubſcri ptoribus exercitatis & diſertis. eſt tamen hoc aliquid, tametſi non eſt ſatis: omnibus enim rebus is, qui prin-ceps in agendo eſt, ornatiſsimus & paratiſsimus eſſe debet. ueruntamen L. Apuleium eſſe uideo proximum ſubſcriptorem, hominem non ætate, ſed uſu forenſi at-que exercitatione tironem. deinde, ut opinor, habet Allienum, hunc tamen à ſubſellijs: qui quid in dicen-do poſsit, nunquam ſatis attendi: in clamando qui-dem uideo eum eſſe bene robuſtum atque exercitatum. in hoc ſpes tuæ ſunt omnes: hic, ſi tu eris actor conſti-tutus, totum iudicium ſuſtinebit. ac ne is quidem tan-tum contendet in dicendo, quantum poteſt; ſed conſu-let laudi & exiſtimationi tuæ, & ex eo, quod ipſe po-teſt in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen ali-quid eſſe uideare. ut in actoribus Græcis fieri uidemus; ſæpe illum, qui eſt ſecundarum, aut tertiarum par-tium, cum poſsit aliquanto clarius dicere, quàm ip-ſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quammaxime excellat: ſic faciet Allienus, tibi ſer-uiet, tibi lenocinabitur: minus aliquanto contendet,

quam poteſt. iam hoc conſiderate, cuiuſmodi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri, cum & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet, aliquantum detra cturus ſit, et Cæcilius tum denique ſe aliquid futurum putet, ſi Allienus minus uehemens fuerit, et ſibi primas in dicendo partes conceſſerit. quartum quem ſit habiturus, non uideo, niſi quem forte ex illo grege oratorum, qui ſubſcriptionem ſibi poſtularunt, cuicunque uos delationem dediſſetis. ex quibus alieniſſimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hoſpes aliquis ſit recipiendus. quibus ego non ſum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut ſingulatim unicuique reſpondeam. ſic breuiter, quoniam non conſulto, ſed caſu in eorum mentionem incidi, quaſi præteriens ſatisfaciam uniuerſis. tanta ne uobis inopia uideor eſſe amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, ſed de populo ſubſcriptor addatur? uobis autem tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Meniæ ueſtri ordinis reos reperiatis? cuſtodem, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi quàm multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? qui, non ſolum ne quid enuncies, ſed etiam ne quid auferas, cuſtodiendus ſis. ſed de iſto cuſtode toto ſic uobis breuiſſime reſpondebo: non eſſe hos tales uiros commiſſuros, ut ad cauſam tantam à me ſuſceptam, mihi creditam quiſquam ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit: etenim fides mea cuſtodem repudiat, diligentia ſpeculatorem reformidat. uerum ut ad te Cæcili redeam, quàm multa te deficiant, uides: quàm multa ſint in te, quæ

reus nocens in accuſatore ſuo cupiat eſſe, profecto iam intelligis. quid ad hæc dici poteſt? non enim quæro, quid tu dicturus ſis. uideo, mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet. qui ſi recte monere uolet, ſuadebit tibi, ut hinc diſcedas, neque mihi uerbum ullum reſpondeas: quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi feciſſe Verrem? arbitror: neque enim eſſet ueriſimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui conſuleret, fuiſſe. ſed cæteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarum inuenerunt: tu, dum tuas iniurias per te, id quod non poteſt, perſequi conaris, id agis, ut cæterorum quoque iniuriæ ſint impunitæ, atque inultæ. & hoc te præterit, non id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat; ſed etiam illud, qui poſſit ulciſci: in quo utrunque ſit, eum ſuperiorem eſſe: in quo alterum, in eo, non quid is uelit, ſed quid facere poſſit, quæri ſolere. quòd ſi ei potiſſimum cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem cenſes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo eſſe læſum, an prouinciam Siciliam eſſe uexatam, ac perditam? opinor, concedis, multo hoc eſſe grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accuſando prouincia: nam prouincia accuſat, cum is agit cauſam, quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius cauſæ adoptauit. at eam tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoque animos poſſet alieno incommodo commouere. minime: nam id quoque ad rem pertinere arbitror,

*qualis iniuria dicatur, quæ cauſa inimicitiarum pro=
feratur. cognoſcite ex me: nam iſte eam profecto, niſi
plane nihil ſapit, nunquam proferet. Agonis eſt
quædam Lilybætana, liberta Veneris Erycinæ, quæ
mulier ante hunc quæſtorem copioſa plane & locu=
ples fuit. ab hac præfectus Antonij quidam ſympho=
niacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſ
ſe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia eſt om=
nium Venereorum, & eorum qui à Venere ſe libera=
uerunt; ut præfecto illi religionem Veneris, nomenq;
obijceret, dixit & ſe, & omnia ſua Veneris eſſe. ut
hoc quæſtori Cæcilio uiro optimo, & homini æquiſſi=
mo nunciatum eſt: uocari ad ſe Agonidem iubet: iu=
dicium dat ſtatim, ſi pareret eam ſe, & ſua Veneris
eſſe dixiſſe. iudicant recuperatores id, quod neceſſe
erat: neque enim erat cuiquam dubium, quin illa di=
xiſſet. iſte in poſſeſſionem bonorum mulieris mittit:
ipſam Veneri in ſeruitutem adiudicat: deinde bona
uendit: pecuniam redigit. ita dum pauca mancipia
Veneris nomine Agonis ac religione retinere uult, for=
tunas omnes libertatemq; ſuam iſtius iniuria perdidit.
Lilybæum Verres uenit poſtea: rem cognoſcit: factum
improbat: cogit quæſtorem ſuum pecuniam, quam
ex Agonidis bonis redegiſſet, eam mulieri omnem ad=
numerare & reddere. eſt adhuc, id quod uos omnes
admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mutius: quid
enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtima=
tionem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem?
uehementius ad quæſtoris libidinem coercendam? ſum=
me hæc omnia mihi uidentur eſſe laudanda. ſed repen*

te è ueſtigio ex homine, tanquam aliquo Circæo pocu-
lo, factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos:
nam ex illa pecunia magnam partem ad ſe auertit:
mulieri reddidit, quantulum uiſum eſt. hic tu ſi læ-
ſum te à Verre eſſe dices, patiar, & concedam; ſi iniu
riam tibi factam quereris, defendam, & negabo. de-
inde de iniuria, quæ tibi facta ſit, neminem noſtrum
grauiorem uindicem eſſe oportet, quàm te ipſum, cui
facta dicitur. ſi tu cum illo poſtea in gratiam rediſti,
ſi domi illius aliquoties fuiſti, ſi ille apud te poſtea cœ-
nauit: utrum, te perfidioſum, an præuaricatorem exi
ſtimari mauis? uideo eſſe neceſſe alterutrum. ſed ego
tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum uelis, eli
gas. quid, ſi ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo fa-
cta ſit, cauſa remanet? quid habes, quod poſſis dicere,
quam ob rem non modo mihi, ſed cuiquam antepona-
re? niſi forte illud, quod dicturum te eſſe audio: quæ-
ſtorem illius fuiſſe. quæ cauſa grauis eſſet, ſi certares
mecum, uter noſtrum illi amicior eſſe deberet. in conten
tione ſuſcipiendarum inimicitiarum ridiculum eſt pu-
tare, cauſam neceſſitudinis ad inferendum periculum
iuſtam uideri oportere: etenim ſi plurimas à tuo præ-
tore iniurias accepiſſes, tamen eas ferendo maiorem
laudem, quam ulciſcendo mererere: cum uero nul-
lum illius in uita rectius factum ſit, quàm id, quod
tu iniuriam appellas; hi ſtatuent, hanc cauſam,
quam ne in alio quidem probarent, in te iuſtam ad
neceſſitudinem uiolandam uideri? qui ſi ſummam
iniuriam ab illo accepiſti: tamen, quoniam quæſtor
eius fuiſti, non potes eum ſine ulla uituperatione ac-

cuſare. ſi uero nulla tibi facta eſt iniuria: ſine ſcelere eum accuſare non potes. quare cum incertum ſit de iniuria: quenquam eſſe horum putas, qui non malit te ſine uituperatione, quàm cum ſcelere diſcedere? at uide, quid differat inter meam opinionem, ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior ſis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, quòd quæſtor illius fueris. ego, ſi ſuperior cæteris rebus eſſes, te hanc unam ob cauſam accuſatorem repudiari putarem oportere: ſic enim à maioribus noſtris accepimus, prætorem quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere, nullam neque iuſtiorem, neque grauiorem cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quàm coniunctionem ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicam numeris ſocietatem. quam ob rem ſi iure eum poſſis accuſare, tamen, cum is tibi parentis numero fuiſſet, id pie facere non poſſes. cum uero neque iniuriam acceperis, & prætori tuo periculum crees: fatearis, neceſſe eſt, te illi iniuſtum impiumq; bellum inferre conari. etenim iſta quæſtura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda ſit, quamobrem, qui quæſtor eius fueris, accuſes: non ut ob eam ipſam cauſam poſtulandum ſit, ut tibi potiſſimum accuſatio detur. neque fere unquam uenit in contentionem de accuſando qui quæſtor fuiſſet, quin repudiaretur. itaque neque L. Philoni in C. Seruilium nominis deferendi poteſtas eſt data, neque M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neque Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus eſt, ſed ne libido uiolandæ neceſſitudinis auctoritate iudicum comprobaretur. neque ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio

contendit, ut tu mecum: quæſtor enim Albutij fuerat: ut tu Verris. Iulius hoc ſecum auctoritatis ad accuſandum afferebat, quòd ut hoc tempore nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus ad cauſam acceſſerat. ſemper hæc cauſa plurimum ualuit: ſemper hæc ratio accuſandi fuit honeſtiſſima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis inimicitias ſuſcipere, ad periculum accedere, operam, ſtudium, laborem interponere. etenim ſi probabilis eſt eorum cauſa, qui iniurias ſuas perſequi uolunt, qua in re dolori ſuo, non Reip. commodis ſeruiunt: quanto illa cauſa honeſtior, quæ non ſolum probabilis uideri, ſed etiam grata eſſe debet; nullapriuatim accepta iniuria, ſociorum atque amicorum populi R. dolore atque iniurijs commoueri? nuper cum in P.Gabinium uir fortiſſimus & innocentiſſimus L. Piſo delationem nominis poſtularet, & contra Q.Cæcilius peteret, iſq; ſe ueteres inimicitias iamdiu ſuſceptas perſequi diceret: cum auctoritas & dignitas Piſonis ualebat plurimum, tum illa erat cauſa iuſtiſsima, quòd eum ſibi Achæi patronum adoptarant: etenim cum lex ipſa de pecunijs repetundis ſociorum, atque amicorum populi R. cauſa cõparata ſit; iniquum eſt, non eum legis iudicijq; actorem idoneum maxime putari; quem actorem cauſæ ſuæ ſocij, defenſoremq; fortunarum ſuarum potiſsimum eſſe uoluerunt. an quod ad commemorandum eſt honeſtius; id ad probandum non multo uideri debet æquius? utra igitur eſt ſplendidior, utra illuſtrior commemoratio? accuſaui eum; quicum quæſtor fueram, quicum me ſors conſuetudoq; maiorum, quicum me deorũ hominumq;

Iudicium coniunxerat: an, accuſaui rogatu ſociorum atque amicorum; delectus ſum ab uniuerſa prouincia, qui eius iura fortunaſq; defenderem? dubitare quiſquam poteſt, quin honeſtius ſit, eorum cauſa, apud quos quæſtor fueris, quàm eum, cuius quæſtor fueris, accuſare? clariſsimi uiri noſtræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi ampliſsimum pulcherrimumq; ducebant, ab hoſpitibus clientibuſq; ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi R. ditionemq; eſſent, iniurias propulſare, eorumq; fortunas defendere. M. Catonem illum ſapientem, clariſsimum uirum, & prudentiſsimum, cum multis graues inimicitias geſsiſſe accepimus propter Hiſpanorum, apud quos conſul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium ſcimus M. Silano diem dixiſſe propter unius hominis Egritomari paterni amici, atque hoſpitis iniurias: neque enim magis animos hominum nocentium res unquam ulla commouit, quàm hæc maiorum conſuetudo longo interuallo repetita, atque relata. ſociorum querimoniæ delatæ ad hominem non inertiſsimum: ſuſceptæ ab eo, qui uidebatur eorum fortunas fide, diligentiaq; ſua poſſe defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atque adeo inſtitutum referri, ac renouari moleſte ferunt. putant fore, uti, ſi paulatim hæc conſuetudo ſerpere, ac prodire cœperit, per homines honeſtiſsimos uiroſq; fortiſsimos, non imperitos adoleſcentulos, aut illiuſmodi quadruplatores, leges iudiciaq; adminiſtrentur. cuius conſuetudinis, atque inſtituti patres maioreſq; noſtros non pœnitebat, tum, cum P. Lentulus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M'. Aquilium ſubſcriptore

ptore C. Rutilio Rufo; aut cum P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſteaquam bis conſul & cenſor fuerat, L. Cottam in iudicium uocabat. iure tum florebat populi R. nomen: iure auctoritas huius imperij, ciuitatiſq; maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc homine paruis opibus, ac facultatibus præditoſimulant ſeſe mirari: cum moleſte ferant. quid ſibi iſte uult? accuſatorem ne ſe exiſtimari, qui antea defendere conſueuerat? nunc præſertim, ea iam ætate, cum ædilitatem petat. ego uero ætatis non modo meæ, ſed multo etiam ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare improbos, et miſeros calamitoſoſq; defendere. et profecto aut hoc remedium eſt ægrotæ, ac prope deſperatæ reip. iudicijſq; corruptis, ac contaminatis paucorum uitio ac turpitudine, homines ad legum defenſionem iudiciorumq; auctoritatem quamhoneſtiſſimos, et integerrimos, diligentiſſimoſq; accedere: aut, ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit, profecto nulla unquam medicina his tot incommodis reperietur. nulla ſalus reip. maior eſt, quàm eos, qui alterum accuſant, non minus de laude, de honore, de fama ſua, quàm illos, qui accuſantur, de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere. itaque ſemper ij diligentiſſime, laborioſiſſimeq; accuſarunt, qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis uenire arbitrati ſunt. quamobrem hoc ſtatuere iudices debetis, Q. Cæcilium, de quo nulla unquam opinio fuerit, nullaq; in hoc ipſo iudicio expectatio futura ſit, qui neque, ut ante collectam famam conſeruet, neque, uti reliqui temporis ſpem confirmet, laborat; non

nimis hanc cauſam ſeuere, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum: habet enim nihil, quod in offenſione deperdat, ut turpiſſime flagitioſiſſimeq́; diſcedat: nihil de ſuis ueteribus ornamentis requiret. à nobis multos obſides habet populus R. *quos ut incolumes conſeruare, tueri, confirmare, ac recuperare poſſimus, omni ratione erit dimicandum. habet honorem, quem petimus: habet ſpem, quam propoſitam nobis habemus: habet exiſtimationem multo ſudore, labore, uigilijs collectam: ut, ſi in hac cauſa noſtrum officium, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum* R. *incolumia, ac ſalua poſſimus: ſin tantulum offenſum titubatumq́; ſit, ut ea, quæ ſingulatim ac diu collecta ſunt, uno tempore uniuerſa perdamus. quapropter iudices, ueſtrum eſt, deligere quem exiſtimetis facillime poſſe magnitudinem cauſæ, ac iudicij ſuſtinere fide, diligentia, conſilio, auctoritate. uos ſi mihi* Q. *Cæcilium antepoſueritis; ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor; populus* R. *ne tam honeſtam, tam ſeueram, diligentemq́; accuſationem neque uobis placuiſſe, neque ordini ueſtro placere arbitretur, prouidete.*

ACCVSATIONIS IN C. VER= REM LIBER II. ORATIO V.

QVOD erat optandum maxime iudi= ces, et quod unum ad inuidiam ueſtri ordinis, infamiamq; iudiciorum ſedan dam maxime pertinebat; id non hu= mano conſilio, ſed prope diuinitus da= tum, atque oblatum uobis ſummo reip. tempore uide= tur: inueterauit enim iam opinio pernicioſa reip. uobiſq; periculoſa, quæ non modo Romæ, ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebruit, his iudicijs, quæ nunc ſint, pecunioſum hominem, quamuis ſit nocens, neminem poſſe damnari. nunc in ipſo diſcrimine ordinis iudiciorumq; ueſtrorum; cum ſint parati qui concioni= bus et legibus hanc inuidiam ſenatus inflammare conen tur: reus in iudicium adductus eſt C. Verres, homo uita atque factis, omnium iam opinione damnatus, pecu= niæ magnitudine, ſua ſpe, ac prædicatione abſolutus. huic ego cauſæ iudices cum ſumma uoluntate, & ex= pectatione populi R. actor acceſſi; non ut augerem in= uidiam ordinis, ſed ut infamiæ communi ſuccurrerem: adduxi enim hominem, in quo reconciliare exiſtima= tionem iudiciorum amiſſam, redire in gratiam cum populo R. ſatisfacere exteris nationibus poſſetis; depe= culatorem ærarij, uexatorem Aſiæ, atque Pamphyliæ, prædonem iuris urbani, labem atque perniciem prouin ciæ Siciliæ. de quo ſi uos ſeuere, religioſeq; iudicaueri= tis: auctoritas ea quæ in uobis remanere debet, hæ=

rebit: ſin iſtius ingentes diuitiæ iudiciorum religionem ueritatemq́; perfregerint: ego hoc tamen aſſequar, ut iudicium potius reip. quàm aut reus iudicibus, aut accuſator reo defuiſſe uideatur. equidem, ut de me confitear iudices, cum multæ mihi à C. Verre inſidiæ terra mariq́; factæ ſint, quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorum ſtudio, officioq́; repulerim: nunquam tamen neque tantum periculum mihi adire uiſus ſum, neque tantopere pertimui, ut nunc in ipſo iudicio. neque tantum me expectatio accuſationis meæ, concurſusq́; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehementiſſime perturbor, commouet; quantum iſtius inſidiæ nefariæ, quas uno tempore mihi, uobis, M. Glabrioni prætori, ſocijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique ſenatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs eſſe metuendum, qui, quod ipſis ſolis ſatis eſſet, ſurripuiſſent, ſe tantum rapuiſſe, ut id multis ſatis eſſe poſſit: nihil eſſe tam ſanctum, quod non uiolari; nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit. quòd ſi, quam audax eſt ad conandum, tam eſſet obſcurus in agendo: fortaſſe aliqua in re nos aliquando fefelliſſet. uerum hoc adhuc percommode cadit, quòd cum incredibili eius audacia ſingularis ſtultitia coniuncta eſt. nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, ſic in ſpe corrumpendi iudicij perſpicua ſua conſilia, conatusq́; omnibus fecit. ſemel ait ſe in uita pertimuiſſe, tum, cum primum reus à me factus ſit: quòd, cum è prouincia recens eſſet, inuidiaq́; et infamia non recenti, ſed uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudicium corrumpendum tempus alienum offenderet. ita-

que cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam poſtulauiſſem, inuenit iſte qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem diem poſtularet: non ut idem conficeret diligentia, et induſtria ſua, quod ego meo labore, et uigilijs conſecutus ſum: etenim ille Achaicus inquiſitor ne Brunduſium quidem peruenit; ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obij, ut omnium populorum, priuatorumq́; literas, iniuriasq́; cognoſcerem: ut perſpicuum, cuiui eſſe poſſit, hominem ab iſto quæſitum eſſe, non qui reum ſuum adduceret, ſed qui meum tempus obſideret. nunc homo audaciſſimus, atque amentiſſimus hoc cogitat. intelligit me ita paratum, atque inſtructum in iudicium uenire, ut non modo in auribus ueſtris, ſed in oculis omnium ſua furta, atque flagitia defixurus ſim: uidet ſenatores multos eſſe teſtes audaciæ ſuæ: uidet multos equites R. frequentes præterea ciues atque ſocios, quibus ipſe inſignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amiciſſimis ciuitatibus legationes cum publicis auctoritatibus, ac teſtimonijs conueniſſe. quæ cum ita ſint: uſque eò de omnibus bonis male exiſtimat, uſque eò ſenatoria iudicia perdita profligatáq; eſſe arbitratur: ut hoc palam dictitet, non ſine cauſa ſe cupidum pecuniæ fuiſſe, quoniam tantum in pecunia præſidium experiatur eſſe: ſeſe (id quod difficillimum fuerit) tempus ipſum emiſſe iudicij ſui, quo cætera facilius emere poſſet, ut, quoniam criminum uim ſubterfugere nullo modo poterat, procellam temporis deuitaret. quòd ſi non modo in cauſa, uerum in aliquo honeſto præſidio, aut in alicuius eloquentia, aut gratia ſpem aliquam

colloca ſſet, profectò non hæc omnia colligeret, atque au cuparetur, non uſque eò deſpiceret, contemneretq; ordinem ſenatorium, ut arbitratu eius deligeretur ex ſenatu, qui reus fieret, qui, dum hic, quæ opus eſſent, compararet, cauſam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iſte ſperet, & quò animum intendat, facile perſpicio. quamobrem uero ſe confidat aliquid perficere poſſe hoc prætore, & hoc conſilio, intelligere non poſſum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit: ea ſpe iſtum fuiſſe præditum, ut omnem rationem ſalutis in pecunia poneret; hoc erepto præſidio ut nullam ſibi rem adiumento fore arbitraretur: etenim quod eſt ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ iſtius uitam tot uitijs flagitijsq; conuictam, iampridem omnium uoluntate, iudicioq; damnatam, aliqua ex parte poſſit defendere? cuius ut adoleſcentiæ maculas ignominiasq; prætercam, quæſtura primus gradus honoris quid aliud habet in ſe, niſi Cn. Carbonem ſpoliatum à quæſtore ſuo pecunià publica? nudatum & proditum conſulem? deſertum exercitum? relictam prouinciam? ſortis neceſſitudinem, religionemq; uiolatam? cuius legatio exitium fuit Aſiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus eſt, cum in Cn. Dolabellam ſcelus ſuum illud priſtinum renouauit, & inſtaurauit quæſtorium, cum eum, cui legatus, & proquæſtore fuiſſet, & in inuidiam ſuis maleficijs adduxit, & in ipſis periculis non ſolum deſeruit, ſed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius prætura urbana ædium ſacrarum

fuit, publicorumq́; operum depopulatio: ſimul in iure dicendo bonorum poſſeſſionumq́; contra omnium inſtituta addictio, & condonatio, iam uero omnium uitiorum ſuorum plurima & maxima conſtituit monumenta, & indicia in prouincia Sicilia: quam iſte per triennium ita uexauit, ac perdidit, ut ea reſtitui in antiquum ſtatum nullo modo poſſit, uix autem per multos annos, innocenteſq́; pretores aliqua ex parte recreari aliquando poſſe uideatur. hoc prætore Siculi neque ſuas leges, neque noſtra S.C. neque communia iura tenuerunt. tantum quiſque habet in Sicilia, quantum hominis auariſſimi, & libidinoſiſſimi aut imprudentiam ſubterfugit, aut ſatietati ſuperfuit. nulla res per triennium, niſi ad nutum iſtius, iudicata eſt: nulla res cuiuſquam tam patria, atque auita fuit, quæ non ab eo, imperio iſtius abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorum bonis nouo nefarioq́; inſtituto coactæ: ſocij fideliſſimi in hoſtium numero exiſtimati: ciues Romani ſeruilem in modum cruciati, et necati: homines nocentiſſimi propter pecuniam iudicio liberati, honeſtiſsimi, atque integerrimi abſentes rei facti, indicta cauſa damnati & eiecti: portus munitiſsimi, maximæ tutiſsimæq́; urbes piratis, prædonibuſq́; patefactæ: nautæ, militeſq́; Siculorum, ſocij noſtri, atque amici fame necati: claſſes optimæ, atque opportuniſsimæ cum magna ignominia populi R. amiſſæ & perditæ. idem iſte prætor monumenta antiquiſsima partim Regum locupletiſsimorum, quæ illi ornamento urbibus eſſe uoluerunt, partim etiam noſtrorum imperatorum, quæ uictores ciuitatibus Siculis

aut dederunt, aut reddiderunt, ſpoliauit, nudauitq́; omnia. neque hoc ſolum in ſtatuis publicis, ornamentiſq́; fecit: ſed etiam delubra omnia ſanctiſſimis religionibus conſecrata depeculatus eſt: deum denique nullum Siculis, qui ei paulo magis affabre, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit. in ſtupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare, pudore deterreor: ſimul illorum calamitatem commemorando augere nolo, quibus liberos coniugeſq́; ſuas integras ab iſtius petulantia conſeruare non licitum eſt. at enim hæc ita commiſſa ſunt ab iſto, ut non cognita ſint ab omnibus. hominem eſſe arbitror neminem, qui nomen iſtius audierit, quin facta quoque eius nefaria commemorare poſſit: ut mihi magis timendum ſit, ne multa crimina prætermittere, quam ne qua in iſtum fingere exiſtimer: neque enim mihi uidetur hæc multitudo, quæ ad audiendum conuenit, cognoſcere ex me cauſam uoluiſſe, ſed ea, quæ ſcit, mecum recognoſcere. quæ cum ita ſint: iſte homo amens ac perditus alia mecum ratione pugnat. non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non auctoritate cuiuſquam, non potentia nititur: ſimulat, his ſe rebus confidere. ſed uideo, quid agat: neque enim agit occultiſſime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt hominum arrogantium, nomina: qui non tam me impediunt, quòd nobiles ſunt; quàm adiuuant, quòd noti ſunt: ſimulat ſe eorum præſidio confidere, cum interea aliud quiddam iandiu machinetur. quam ſpem nunc habeat in manibus, et quid moliatur, breuiter iam iudices exponam: ſed prius, ut ab

initio res ab eo conſtituta ſit, quæſo cognoſcite. Vt primum è prouincia rediĳt, redemptio eſt huius iudiciĳ facta grandi pecunia: manſit in conditione atque pacto uſque ad eum finem, dum iudices reiecti ſunt. poſteaquam reiectio iudicum facta eſt: quòd & in ſortitione, iſtius ſpem fortuna populi R. & in reĳciendis iudicibus mea diligentia iſtorum impudentiam uicerat; renunciata eſt tota conductio. præclare ſe res habebat: libelli nominum ueſtrorum conſiliĳq; huius in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullæ ſordes uidebantur his ſententiĳs allini poſſe: cum iſte repente ex alacri, atque læto ſic erat humilis, atque demiſſus, ut non modo populo R. ſed etiam ſibi ipſe condemnatus uideretur. ecce autem repente, his diebus paucis, comitiĳs conſularibus factis, eadem illa uetera conſilia pecunia maiore repetuntur, eædemq; ueſtræ famæ, fortuniſq; omnium inſidiæ per eoſdem homines comparantur, quæ res primo indices pertenui nobis argumento, indicioq; patefacta eſt: poſt aperto ſuſpicionis introitu ad omnia intima iſtorum conſilia ſine ullo errore peruenimus: nam ut Hortenſius conſul deſignatus domum reducebatur è campo, cum maxima frequentia, à multitudine; fit obuiam caſu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quàm contumeliæ cauſa nominatum uolo: etenim ea dicam, quæ ille ſi commemorari noluiſſet, non tanto in conuentu, tam aperte, palamq; dixiſſet: quæ tamen à me pedetentim cauteq; dicentur, ut amicitiæ noſtræ, & dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur. uidet ad ipſum fornicem Fabianum in turba Verrem: ap-

pellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gra=tulatur: ipſi Hortenſio, qui conſul erat factus, pro=pinquis neceſſarijsq́; eius, qui tum aderant, uerbum nullum facit: cum hoc conſiſtit, hunc amplexatur, hunc iubet ſine cura eſſe. renuncio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs eſſe abſolutum. quod cum tam multi homines honeſtiſsimi audiſſent, ſtatim ad me defertur, immo uero, ut quiſque me uiderat, narra=bat. alijs illud indignum, alijs ridiculum uidebatur: ridiculum ijs, qui iſtius cauſam in teſtium fide, in cri minum ratione, in iudicum poteſtate, non in comitijs conſularibus poſitam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perſpiciebant, & hanc gratulationem ad iu dicium corrumpendum ſpectare arbitrabantur: ete=nim ſic ratiocinabantur, ſic honeſtiſsimi homines inter ſe, & mecum loquebantur, aperte iam & perſpicue nulla eſſe iudicia; qui reus pridie iam ipſe ſe condemna tum putabat, is, poſteaquam defenſor eius conſul eſt factus, abſoluitur. quid igiur? quòd tota Sicilia, quòd omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publi=cæ priuatæq́; literæ Romæ ſunt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito conſule deſignato. quid iudices? non cri=mina, non teſtes, non exiſtimationem populi R. ſequen tur? non: omnia in unius poteſtate, ac moderatione uertentur. uere loquar iudices uehementer me hæc res commouebat: optimus enim quiſque ita loquebatur: iſte quidem tibi eripietur, ſed nos non tenebimus iudi-cia diutius: etenim quis poterit Verre abſoluto de tranſ ferendis iudicijs recuſare? erat omnibus moleſtum: ne=que eos tam iſtius perditi ſubita lætitia, quàm hominis

ampliſsimi noua gratulatio commouebat. cupiebam diſsimulare, me id moleſte ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate cælare. ecce autem illis ipſis diebus, cum prætores deſignati ſortirentur, & M. Metello obtigiſſet, ut is de pecunijs repetundis quæreret: nunciatur mihi, tantam iſti gratulationem eſſe factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori ſuæ nunciarent. ſane ne hæc quidem res mihi placebat: neque tamen, quid tantopere in hac ſorte metuendum mihi eſſet, intelligebam: unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiſcos complures cum pecunia Sicilienſi à quodam ſenatore ad equitem Romanum eſſe translatos: ex his quaſi X fiſcos ad ſenatorem illum relictos eſſe comitiorum meorum nomine: diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum uocatos. ex quibus quidam, qui ſe omnia mea cauſa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit, demonſtrat qua iſte oratione uſus eſſet: commemoraſſe iſtum, quam liberaliter eos tractaſſet, & iam antea, cum ipſe præturam petiſſet, et proximis cõſularibus prætorijsq; comitijs: deinde eſſe pollicitum quantum uellent pecuniæ, ſi me ædilitate deieciſſent: hic alios negaſſe audere; alios reſpondiſſe, non putare perfici poſſe: inuentum tamen eſſe fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romilia, ex optima diuiſorum diſciplina, patris iſtius diſcipulum, atque amicum, qui, HS quingentis millibus depoſitis, id ſe perfecturum polliceretur: & fuiſſe tamen nonnullos, qui ſe una facturos eſſe dicerent. quæ cum ita eſſent: ſane beneuolo animo me, ut magnopere caue-

rem, præmonebat. ſolicitabar rebus maximis uno, atque eo perexiguo tempore. urgebant comitia: & his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat iudicium: ei quoque negotio fiſci Sicilienſes minabantur. agere, quæ ad iudicium pertinebant, libere, comitiorum metu deterrebar: petitioni toto animo ſeruire, propter iudicium non licebat. minari denique diuiſoribus, ratio non erat, propterea quòd eos intelligere uidebam, me hoc iudicio diſtrictum, atque obligatum futurum. atque hoc ipſo tempore Siculis denunciatum eſſe audio, primum ab Hortenſio, *domum ad illum ut uenirent: Siculos ſane in eo liberos fuiſſe, qui, quam ob rem accerſerentur, cum intelligerent, non ueniſſent. interea comitia noſtra, quorum iſte ſe, ut cæterorum hoc anno comitiorum, dominum eſſe arbitrabatur, haberi cœpta ſunt. curſare iſte homo potens cum filio blando & gratioſo circum tribus: paternos amicos, hoc eſt diuiſores, appellare omnes, & conuenire. quod cum eſſet intellectum, & animaduerſum, fecit animo libentiſſimo populus* R. *ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. poſteaquam illa petitionis magna cura liberatus ſum, animo cœpi multo magis uacuo, ac ſoluto nihil aliud niſi de iudicio agere, & cogitare. reperio iudices hæc ab iſtis conſilia inita, & conſtituta, ut, quacunque opus eſſet ratione, res ita duceretur, ut apud* M. Metellum *prætorem cauſa diceretur: in eo eſſe hæc commoda, primum* M. Metellum *amiciſſimum, deinde* Hortenſium *conſulem, non ſolum, ſed etiam* Q. Metellum: *qui quàm iſti ſit amicus, attendite: dedit enim prærogatiuam*

tinam ſuæ uoluntatis eiuſmodi, ut iſti pro prærogatiuis iam reddidiſſe uideatur. an me taciturum tantis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto reipub. exiſtimationiſq; meæ periculo cuiquam conſulturum potius, quàm officio & dignitati meæ? accerſit alter conſul deſignatus Siculos: *ueniunt nonnulli, propterea quòd* L. Metellus *eſſet prætor in* Sicilia: *cum ijs ita loquitur, ſe conſulem eſſe, fratrem ſuum alterum* Siciliam *prouinciam obtinere, alterum eſſe quæſiturum de pecunijs repetundis:* Verri *ne noceri poſsit, multis rationibus eſſe prouiſum. quid eſt quæſo* Metelle *iudicium corrumpere, ſi hoc non eſt? teſtes, præſertim* Siculos, *timidos homines, & afflictos, non ſolum auctoritate deterrere, ſed etiam conſulari metu, & duorum prætorum poteſtate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditiſsimum atque alieniſsimum de officio, ac dignitate decedis, & committis, ut quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum eſſe uideatur? nam hoc* Verrem *dicere aiebant: te non fato, ut cæteros ex ueſtra familia, ſed opera ſua conſulem factum. duo igitur conſules, & quæſitor erunt ex illius uoluntate. non ſolum effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligentem, nimium ſeruientem populi exiſtimationi,* M. Glabrionem: *accedet nobis etiam illud: iudex eſt* M. Cæſonius *collega noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus: quem minime expediat eſſe in eo conſilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quòd iam antea, cum iudex in* Iuniano *con-*

ſum, ut eo iudice, quam prætore, hanc rem tranſigi malim, & iurato ſuam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. nunc ego iudices iam uos conſulo, quid mihi faciendum putetis: id enim conſilij mihi profecto taciti dabitis, quod egomet mihi neceſſario capiendum intelligo. ſi utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, induſtriæ, diligentiæq; capiam fructum, & ex accuſatione perficiam, ut nemo unquam poſt hominum memoriam paratior, uigilantior, compoſitior ad iudicium ueniſſe uideatur. ſed in hac laude induſtriæ meæ reus ne elabatur, ſummum periculum eſt. quid eſt igitur, quod fieri poſſit? non obſcurum, opinor, neque abſconditum. fructum iſtum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tempora reſeruemus. nunc hominem tabulis, teſtibus, priuatis, publicisq; literis, auctoritatibusq; accuſemus. res omnis mihi tecum erit Hortenſi*. dicam aperte. ſi te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſa contendere putarem, ego quoque in accuſando, atque in explicandis criminibus operam conſumerem. nunc quoniam pugnare contra me inſtituiſti non tam ex tua natura, quàm ex iſtius tempore, & cauſa, malitioſe: neceſſe eſt iſtiuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere. tua ratio eſt, ut ſecundum binos ludos mihi reſpondere incipias: mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita fiet, ut tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta, meum hoc conſilium neceſſarium. uerum illud, quod inſtitueram dicere, mihi rem tecum eſſe, huiuſmodi eſt. ego cum hanc cauſam* Siculorum *rogatu recepiſſem, idq; mihi amplum, & præclarum*

exiſtimaſſem, eos uelle meæ fidei diligentiæq; periculum facere, qui innocentiæ, abſtinentiæq; feciſſent: tum ſuſcepto negotio maius mihi quiddam propoſui, in quo meam in remp. uoluntatem populus R. *perſpicere poſſet. nam illud mihi nequaquam dignum induſtria, conatuq; meo uidebatur, iſtum à me in iudicium iam omnium iudicio condemnatum uocari, niſi iſta tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas, qua per hoſce annos in quibuſdam iudicijs uſus es, etiam in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur. nunc uero, quoniam hæc te omnis dominatio regnumq; iudiciorum tantopere delectat; & ſunt homines, quos libidinis, infamiæq; ſuæ neque pudeat, neque tædeat: qui quaſi de induſtria in odium offenſionemq; populi* R. *irruere uideantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum, ueruntamen dignum in quo omnes neruos ætatis, induſtriæq; meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, & audacia premitur, & urgetur infamia iudiciorum: profiteor, huic generi hominum me inimicum, accuſatorem, odioſum, aſsiduum, acerbum aduerſarium. hoc mihi ſumo: hoc mihi depoſco, quod agam in magiſtratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus* R. *ex* Cal. Ian. *ſecum agere de rep. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus ædilitatis meæ populo* R. *ampliſsimum, pulcherrimumq; polliceor. moneo, prædico, ante denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe, quiq; ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam ſuam profeſsi ſunt, ab-*

ſtineant

ſtineant in hoc iudicio manus, animosq́; ab hoc ſcelere nefario. erit tum conſul Hortenſius *cum ſummo imperio, & poteſtate: ego autem ædilis, hoc eſt paulo amplius, quàm priuatus: tamen hæc huiuſmodi res eſt, quam me acturum eſſe polliceor, ita populo* R. *grata atque iucunda, ut ipſe conſul in hac cauſa præ me minus etiam, ſi fieri poſsit, quàm priuatus eſſe uideatur. omnia non modo commemorabuntur, ſed etiam expoſitis certis rebus agentur, quæ intra decem annos, poſteaquam iudicia ad ſenatum tranſlata ſunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioſeq́; facta ſunt. cognoſcet ex me populus* R. *quid ſit, quamobrem, cum equeſter ordo iudicaret, annos prope quinquaginta continuos nullo iudice equite* R. *iudicante ne tenuiſsima quidem ſuſpicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam conſtituta ſit: quid ſit, quòd iudiciis ad ſenatorium ordinem tranſlatis, ſublatáq́; populi* R. *in unumquenque noſtrum poteſtate,* Q. Calidius *damnatus dixerit, minoris* HS XXX M *prætorium hominem honeſte non poſſe damnari: quid ſit, quòd* P. Septimio *ſenatore damnato,* Q. Hortenſio *prætore, de pecuniis repetundis, lis æſtimata ſit eo nomine, quòd ille ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet: quòd in* C. Herennio, *quòd in* C. Popilio *ſenatoribus, qui ambo peculatus damnati ſunt; quòd in* M. Attilio, *qui de maieſtate damnatus eſt, hoc planum factum eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quòd inuenti ſunt ſenatores, qui* C. Verre *prætore urbano ſortiente, exirent in eum reum, quem incognita cauſa condemnarent: quòd inuentus eſt ſenator, qui cum iudex eſſet, in eodem iu-*

dicio ab reo pecuniam acciperet, quam iudicibus diuideret, et ab accuſatore, ut reum damnaret. iam uero quo modo illam labem, ignominiam, calamitatemq; totius ordinis conquerar? hoc factum eſſe in hac ciuitate, cum ſenatorius ordo iudicaret, ut diſcoloribus ſignis, iuratorum hominum ſententiæ notarentur. hæc omnia me diligenter, ſeuereq; acturum eſſe polliceor. quo me tandem animo fore putetis, ſi quid in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe uiolatum, atque commiſſum? cum præſertim planum facere multis teſtibus poſſim, C. Verrem in Sicilia multis audientibus ſæpe dixiſſe, ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret: neque ſibi ſoli pecuniam quærere, ſed ita triennium illud præturæ Sicilienſis diſtributum habere, ut ſecum præclare agi diceret, ſi unius anni quæſtum in rem ſuam conuerteret, alterum patronis, & defenſoribus ſui traderet, tertium illum uberrimum quæſtuoſiſſimumq; annum totum iudicibus reſeruaret. ex quo mihi uenit in mentem illud dicere, quod apud M. Glabrionem nuper cum in reijciendis iudicibus commemoraſſem, intellexi uehementer populum R. commoueri: me arbitrari fore, uti nationes exteræ legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetundis iudiciumq; tolleretur. ſi enim iudicia nulla ſint, tantum unumquenque ablaturum putant, quantum ſibi ac liberis ſuis ſatis eſſe arbitretur: nunc, quod eiuſmodi iudicia ſint, tantum unumquenque auferre, quantum ſibi, patronis, aduocatis, Prætoribus, iudicibus ſatis futurum ſit: hoc profecto infinitum eſſe: ſe auariſſimi hominis cupiditati ſatisfacere poſſe, no-

centiſſimæ uictoriæ non poſſe. ò commemoranda iudi-dicia, præclaramq́; exiſtimationem noſtri ordinis, cum ſocij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quæ à maioribus noſtris ſociorum cauſa comparata ſunt. an iſte unquam de ſe bonam ſpem habuiſſet, niſi de uobis malam opinionem animo imbibiſſet? quo maiore etiam, ſi fieri poteſt, apud uos odio eſſe debet, quàm eſt apud populum R. cum in auaritia, ſcelere, periurio uos ſui ſimiles eſſe arbitretur. cui loco per deos immortales iudices conſulite, ac prouidete. moneo, prædicoq́; id, quod intelligo, tempus opportuniſſimum uobis hoc diuinitus datum eſſe, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs ſeueritas, nulla religio, nulla denique iam exiſtimantur eſſe iudicia. itaque à populo R. contemnimur, deſpicimur, graui, diuturnaq́; iam flagramus infamia: neque enim ullam aliam ob cauſam populus R. tribunitiam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit: quam cum poſcebat, uerbo illam poſcere uidebatur, re uera iudicia poſcebat. neque hoc Q. Catulum hominem ſapientiſſimum, atque ampliſſimum fugit: qui, Cn. Pompeio uiro fortiſſimo, & clariſſimo de tribunitia poteſtate referente, cum eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt ſumma auctoritate uſus: patres conſcriptos iudicia male & flagitioſe tueri: quòd ſi in rebus iudicandis populi Rom. exiſtimationi ſatisfacere uoluiſſent, non tantopere homines fuiſſe tribunitiam poteſtatem deſideraturos. ipſe denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad Vrbem conſul deſignatus habuit, ubi, id quod maxi-

me expectari uidebatur, oſtendit ſe tribunitiam poteſtatem reſtituturum; factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixiſſet, populatas, uexatasq; eſſe prouincias, iudicia autem turpia, & flagitioſa fieri, ei rei ſe prouidere, ac conſulere uelle: tum uero non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus R. ſignificauit uoluntatem. nunc autem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant, quemadmodum ſe unuſquiſque ueſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandisq; legibus. uident, adhuc poſt legem tribunitiam unum ſenatorem uel tenuiſsimum eſſe damnatum: quod tametſi non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, non habent: nulla eſt enim laus, ibi eſſe integrum, ubi nemo eſt, qui aut poſſit, aut conetur corrumpere. hoc eſt iudicium, in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine ſtatuetur, poſsit ne ſenatoribus iudicantibus homo nocentiſsimus, pecunioſiſsimusq; damnari. deinde eſt huiuſmodi reus, in quo homine nihil ſit, præter ſumma peccata, maximamq; pecuniam: ut, ſi liberatus ſit, nulla alia ſuſpicio, niſi ea, quæ turpiſsima eſt, reſidere poſsit. non gratia, non cognatione, non alijs recte factis, non denique aliquo mediocri uitio tot tantaq; eius uitia ſubleuata eſſe exiſtimabuntur. poſtremo ego cauſam ſic agam iudices: eiuſmodi res, ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam, ut nemo à uobis, ut iſtum abſoluatis, per gratiam conetur contendere. habeo autem certam uiam, atque rationem, qua omnes illorum conatus inueſtigare, & conſequi poſsim. ita res à me agetur, ut in eorum con-

ſilijs omnibus non modo aures hominum, ſed etiam oculi populi R. intereſſe uideantur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atque infamiam delere, ac tollere poteſtis. conſtat inter omnes, poſt hæc conſtituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc ſplendore, atque hac dignitate conſilium fuiſſe. hic ſi quid erit offenſum; omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non poteſt, ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur. quapropter primum ab dijs immortalibus, quod ſperare mihi uideor, hoc idem iudices peto, ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iampridem inuentus eſt, reperiatur. deinde, ſi plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius, quàm uim perſeuerantiamq́; ad illorum improbitatem perſequendam defuturam. uerum quod ego laboribus, periculis, inimicitiisq́; meis tum, cum admiſſum erit, dedecus ſeuere me perſecuturum eſſe polliceor; id ne accidat, tu tua ſapientia, auctoritate, diligentia M. Glabrio potes prouidere. ſuſcipe cauſam iudiciorum: ſuſcipe cauſam ſeueritatis, integritatis, fidei, religionis: ſuſcipe cauſam ſenatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo R. & in laude, & in gratia eſſe poſsit. cogita, qui ſis, quo loco. quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem: qua lege populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, ſeueriſsimisq́; iudicibus uſus eſt. circumſtant te ſummæ auctoritates, quæ te obliuiſci laudis domeſticæ non ſinant, quæ te dies noctesq́; commoneant,

fortiſſimum tibi patrem, ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare ſi Glabrionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scæuolæ prudentiam ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atque horum famæ comparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo prætore, delectoq; conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis: mihi certum eſt non committere, ut in hac cauſa prætor nobis, conſiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nunc ſerui ac ſupplices. non modo ius ſuum fortunasq; omnes eorum imperio amittant, uerum etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. non ſinam profecto, cauſa à me perorata, XL diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. non committam, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit, quæ conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, cenſendiq; cauſa. huius iudicij & laudis fructum, et offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemq;, noſtram: ſcientiam quid agatur, memoriamq; quid à quoque dictum ſit, omnium puto eſſe oportere. faciam hoc non nouum, ſed ab ijs, qui nunc principes

noſtræ ciuitatis ſunt, ante factum; ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouum iudices cognoſcetis, quòd ita teſtes conſtituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis atque oratione firmauero, tum teſtes ad crimen accommodem; ut nihil inter illam uſitatam accuſationem, atque hanc nouam interſit, niſi quòd in illa tunc, cum omnia dicta ſunt, teſtes dantur, hic in ſingulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq́; ſit. ſi quis erit, qui perpetuam orationem, accuſationemq́; deſideret: altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiæ * *illorum conſilio noſtro occurramus, neceſſario fieri intelligat. hæc primæ actionis erit accuſatio.*

Dicimus C. Verrem, cum multa libidinoſe, multa crudeliter in ciues R. atque in ſocios, multa in deos, hominesq́; nefarie fecerit, tum præterea quadringenties ſeſtertium ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. hoc teſtibus, hoc tabulis, priuatis publiciſq́; auctoritatibus ita uobis planum faciemus, ut hoc ſtatuatis, etiam ſi ſpatium ad dicendum noſtro commodo, uacuoſq́; dies habuiſſemus, tamen oratione longa nihil opus fuiſſe. Dixi.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III. ORATIO VI.

N EMINEM ueſtrum ignorare arbitror iudices, hunc per hoſce dies ſermonem uulgi, atque hanc opinionem populi R. fuiſſe, C. Verrem altera actione reſponſurum non fuiſſe, neque ad iudicium affuturum. quæ fama non iccirco ſolum emanarat, quòd iſte certe ſtatuerat, ac deliberauerat, non adeſſe; uerum etiam, quòd nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus, tam multis teſtibus euictus, ora iudicum aſpicere, aut os ſuum populo R. oſtendere auderet. eſt idem Verres, qui fuit ſemper, ut ad audendum proiectus, ſic paratus ad audiendum: præſto eſt, reſpondet, defenditur: ne hoc quidem ſibi reliqui fecit, ut in rebus turpiſsimis, cum manifeſto teneatur, ſi reticeat, & abſit, tamen impudentiæ ſuæ pudentem exitum quæſiſſe uideatur. patior iudices, & non moleſte fero, me laboris mei, uos uirtutis ueſtræ fructum eſſe laturos: nam ſi iſte id feciſſet, quod primo ſtatuerat, ut non adeſſet; minus aliquanto, quàm mihi opus eſſet, cognoſceretur, quid ego in hac accuſatione comparanda, conſtituendaq́; elaboraſſem: ueſtra uero laus tenuis plane, atque obſcura iudices eſſet: neque enim hoc à uobis populus R. expectat, neque eo poteſt eſſe contentus, ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit, & ſi fortes fueritis in

eo, quem nemo ſit auſus defendere. immo uero adſit, reſpondeat, ſummis opibus, ſummo ſtudio potentiſsimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, ueſtra integritas cum iſtius pecunia, teſtium conſtantia cum illius patronorum minis, atque potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cum in contentionem certamenq; uenerint. abſens ſi iſte eſſet damnatus, non tam ipſe ſibi conſuluiſſe, quam inuidiſſe ueſtræ laudi uideretur: neque enim ſalus ulla maior reip. hoc tempore reperiri poteſt, quam populum R. *intelligere, diligenter reiectis ab accuſatore iudicibus, ſocios, leges, remp. ſenatorio conſilio maxime poſſe defendi. neque tanta fortunis omnium pernicies poteſt accidere, quam opinione populi* R. *rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaque mihi uideor magnam, et maxime ægram, & prope depoſitam reip. partem ſuſcepiſſe, neque in eo magis meæ, quàm ueſtræ laudi exiſtimationiq; ſeruiſſe: acceſſi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq; tollendam, ut cum hæc res pro uoluntate populi* R. *eſſet iudicata, aliqua ex parte mea diligentia conſtituta auctoritas iudiciorum uideretur: poſtremo, ut eſſet hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciariæ controuerſiæ conſtitueretur: etenim ſine dubio iudices in hac cauſa ea res in diſcrimen adducitur: reus eſt enim nocentiſſimus: qui ſi condemnatur, deſinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum poſſe; ſin abſoluitur, deſinemus nos de iudicijs transferendis recuſare. tametſi de abſolutione iſtius neque ipſe iam ſperat, nec populus* R. *me-*

tuit. de impudentia ſingulari, quòd adeſt, quòd reſpondet, ſunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atque amentia ne hoc quidem mirandum uidetur: multa enim & in deos, & in homines impie nefarieq; commiſit. quorum ſcelerum pœnis agitatur, et à mente conſilioq; deducitur. agunt eum præcipitem pœnæ ciuium R. *quos partim ſecuri percuſſit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem ſuſtulit. rapiunt eum ad ſupplicium dij patrij, quòd iſte inuentus eſt, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, et parentes pretium pro ſepultura liberum poſceret. religiones uero, cerimoniæq; omnium ſacrorum, fanorumq;, uiolatæ, ſimulacraq; deorum, quæ non modo ex ſuis templis ablata ſunt, ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa, atque abdita, conſiſtere eius animum ſine furore atque amentia non ſinunt. neque iſte mihi uidetur ſe ad damnationem offerre ſolum, neque hoc auaritiæ ſupplicio communi, qui tot ſceleribus ſe obſtrinxerit, contentus eſſe: ſingularem quandam pœnam iſtius immanis, atque importuna natura deſiderat. non id ſolum quæritur, ut iſto damnato bona reſtituantur ijs, quibus erepta ſunt: ſed et religiones deorum immortalium expiandæ, & ciuium* R. *cruciatus, multorumq; innocentium ſanguis iſtius ſupplicio luendus eſt: non enim furem, ſed ereptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ; non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum religionumq;; non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium, ſociorumq; in ueſtrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiuſmodi reum poſt*

hominum memoriam fuiſſe arbitrer, cui damnari expediret: nam quis hoc non intelligit, iſtum abſolutum dijs hominibusq; inuitis, tamen ex manibus populi R. *eripi nullo modo poſſe? quis hoc non perſpicit, præclare nobiſcum actum iri, ſi populus* R. *iſtius unius ſupplicio contentus erit? ac non ſic ſtatuerit, non iſtum maius in ſeſe ſcelus concepiſſe, cum fana ſpoliarit, cum tot homines innocentes necarit, cum ciues* R. *morte, cruciatu, cruce affecerit, cum prædonum duces accepta pecunia dimiſerit; quam eos, ſi qui iſtum tot, tantis, tam nefarijs ſceleribus coopertum iurati ſententia ſua liberarent? non eſt, non eſt in hoc homine cuiquam peccandi locus iudices: non is eſt reus, non id tempus, non id conſilium (metuo, ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus aut occulte ſurripi, aut impune eripi poſſit. his ego iudicibus non probabo* C. Ver*rem contra leges pecunias cepiſſe? ſuſtinebunt tales uiri, ſe tot ſenatoribus, tot equitibus* R. *tot ciuitatibus tot, hominibus honeſtiſſimis ex tam illuſtri prouincia, tot populorum, priuatorumq; literis non credidiſſe? tantæ populi* R. *uoluntati reſtitiſſe? ſuſtineant. reperiemus, ſi iſtum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, iſtum in quæſtura pecuniam publicam* Cn. Carboni *conſuli datam auertiſſe: quibus perſuadeamus, iſtum alieno nomine à quæſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis, pecuniam abſtuliſſe. erunt, qui & in eo quoque audaciam eius reprehendant, quòd aliquot nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani*

detraxerit. erunt etiam fortaſſe iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent, quòd iſte M. Marcelli, *&* P. Africani *monimenta, quæ nomine illorum; re uera populi* R. *&* *erant, & habebantur, ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſociorum, atque amicorum non dubitauerit auferre. emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid de illis reſpondeat, quos in eorum locum ſubditos domi ſuæ reſeruauit. quærat, non ſolum quemadmodum noſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit mederi. meminerit, ſe priore actione clamore populi* R. *infeſto, atque inimico excitatum, confeſſum eſſe, duces à ſe prædonum ſecuri non eſſe percuſſos; ſe iam tum eſſe ueritum, ne ſibi crimini daretur, eos ab ſe pecunia liberatos. fateatur id, quod negari non poteſt, ſe priuatum hominem prædonum duces uiuos, atque incolumes domi ſuæ, poſteaquam* Romam *redierit, uſque dum per me licuerit, tenuiſſe. hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. ex hoc quoque euaſerit. proficiſcar eò, quò me iampridem uocat populus* R. *de iure enim libertatis, & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium, & recte putat. confringat iſte ſane ui ſua conſilia ſenatoria, quæſtiones omnium perrumpat, euolet ex ueſtra ſeueritate. mihi credite, arctioribus apud populum* R. *laqueis tenebitur. credet ijs equitibus* R. *populus* R. *qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem* R. *qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. credent omnes* V *&*

XXX tribus homini grauiſſimo, atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe præſente ciuem R. ſecuri percuſſum eſſe dixit. audietur à populo R. uir primarius eques R. L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cum eum Syracuſis amplius centum ciues R. cognoſcerent, lacrymanteſq́; defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. probabit fidem, & auctoritatem, & religionem ſuam L. Suetius, homo omnibus ornamentis præditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumijs iſtius imperio crudeliſsime per uim morte eſſe mulctatos. hanc ego cauſam cum agam beneficio populi R. de loco ſuperiore, non uereor, ne aut iſtum uis ulla ex populi R. ſuffragijs eripere, aut à me ullum munus ædilitatis amplius, aut gratius populo R. eſſe poſſit. quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil eſt iam, quod in hac cauſa peccare iudices quiſquam, niſi ueſtro periculo, poſſit. mea quidem ratio cum in præteritis eſt rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque prouiſa eſt. ego meum ſtudium in remp. iam illo tempore oſtendi, cum longo interuallo ueterem conſuetudinem retuli, & rogatu ſociorum, atque amicorum populi R. meorum autem neceſſariorum, nomen hominis audaciſſimi detuli. quod meum factum lectiſsimi uiri, atque ornatiſſimi, quo in numero è uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui iſtius quæſtor fuiſſet, & ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur, non modo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cum id poſtularet, facerent poteſtatem. in Siciliam ſum inquirendi cauſa profectus: quo in negotio

induſtriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, & teſtium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quòd cum ueniſſem ſenator ad ſocios populi R. qui in ea prouincia quæſtor fuiſſem, ad hoſpites meos, ac neceſſarios cauſæ communis defenſor diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxilium petiuiſſent. nemini meus aduentus labori aut ſumptui neque publice, neque priuatim fuit. uim in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantam habere poteram iſtorum ſtudio, quos iſte uexarat. Romam ut ex Sicilia rediŋ, cum iſte, atque iſtius amici, homines lauti & urbani, ſermones huiuſcemodi diſſipaſſent, quo animos teſtium retardarent; me magna pecunia à uera accuſatione eſſe deductum: tametſi probabatur nemini, quòd & ex Sicilia teſtes erant iŋ, qui quæſtorem me in prouincia cognouerant, & hinc homines maxime illuſtres, qui ut ipſi noti ſunt, ſic noſtrum unumquenque optime norunt; tamen uſque eò timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad reŋciendos iudices uenimus. ſciebam, in reŋciendis iudicibus nonnullos memoria noſtra pactionis ſuſpicionem non uitaſſe, cum in ipſa accuſatione eorum induſtria, ac diligentia probaretur. ita reieci iudices, ut hoc conſtet, poſt hunc ſtatum reip. quo nunc utimur, ſimili ſplendore, & dignitate conſilium nullum fuiſſe. quam iſte laudem communem ait ſibi eſſe mecum: qui cum P. Galbam iudicem reieciſſet, M. Lucretium retinuit: & cum eius patronus ex eo quæreret, cur ſuos familiariſſimos Sex. Peduceum, Q. Conſidium, Q. Iunium reŋci paſſus eſſet, reſpondit, quòd

eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiæq́; cognoſceret. itáque iudicibus reiectis ſperabam iam onus meum uobiſcum eſſe commune: putabam, non ſolum notis, ſed etiam ignotis probatam meam fidem eſſe, & diligentiam: quod me non fefellit: nam comitijs meis, cum iſte infinita largitione contra me uteretur, populus R. iudicauit iſtius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuiſſet, apud ſe contra honorem meum nihil poſſe debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum conſediſtis, quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq́; cupidus, qui non conſpectu, conſeſſuq́; ueſtro commoueretur? cum in eo ueſtra mihi dignitas fructum diligentiæ referret, id ſum aſſecutus, ut una hora, qua cœpi dicere, reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito ſpem iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die teſtium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipſo abſoluto remp. ſtare non poſſe: ut alter dies amicis iſtius, & defenſoribus non modo ſpem uictoriæ, ſed etiam uoluntatem defenſionis auferret: ut tertius dies ſic hominem proſterneret, ut morbo ſimulato, non quid reſponderet, ſed quemadmodum non reſponderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his teſtibus, et urbanis, et prouincialibus, ſic obrutus, atque oppreſſus eſt, ut his ludorum diebus interpoſitis, nemo iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. quapropter ego, quod ad me attinet iudices, uici: non enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationem populi R. concupiui. meum fuit, cum cauſa accedere ad accuſandum: quæ cauſa fuit iuſtior, quàm

à tam illuſtri prouincia defenſorem conſtitui & deligi? reip. conſulere: quid iam reipub. honeſtius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. *& in laude, & in gratia poſsit eſſe? oſtendere, ac perſuadere, hominem nocentem adductum eſſe: quis eſt in populo* R. *qui hoc non ex priore actione abſtulerit, omnium ante damnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in unum locum conferantur, uix cum huius parua parte æquari, conferriq; poſſe? uos, quod ad ueſtram famam, exiſtimationem, ſalutemq; communem pertinet iudices, proſpicite, atque conſulite. ſplendor ueſter facit, ut peccare ſine ſummo reip. detrimento, ac periculo non poſsitis: non enim poteſt ſperare populus* R. *eſſe alios in ſenatu, qui recte poſsint iudicare, uos ſi non potueritis. neceſſe eſt, cum de toto ordine deſperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. hoc ſi uobis ideo leuius uidetur, quòd putatis onus eſſe graue, & incommodum, iudicare: intelligere debetis, primum intereſſe, utrum id onus uoſmet ipſi reieceritis, an, quòd probare populo* R. *fidem ueſtram, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi poteſtas erepta ſit. deinde etiam illud cogitate, quanto periculo uenturi ſimus ad eos iudices, quos propter odium ueſtri populus* R. *de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi iudices. homines ſcitote eſſe quoſdam, quos tantum odium ueſtri ordinis teneat, ut hoc palam iam dictitent, ſe iſtum, quem ſciant eſſe hominem improbiſſimum, hoc uno nomine abſolui uelle; ut ab ſenatu iudicia per ignominiam, turpitudinemq; auferantur.*

rantur.

rantur. hæc me iudices pluribus uerbis uobiſcum agere coegit non timor meus de ueſtra fide, ſed ſpes illorum noua: quæ cum Verrem à porta ſubito ad iudicium retraxiſſet; nonnulli ſuſpicati ſunt, non ſine cauſa illius conſilium tam repente eſſe mutatum. nunc ne querimoniæ genere uti poſsit Hortenſius, & ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator; nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium, quàm tacere aduerſarios; & ne aliter, quàm ego uelim, meum laudet ingenium, cum dicat, me, ſi multa dixiſſem, ſubleuaturum fuiſſe eum, quem contra dicerem; quia non dixerim, perdidiſſe: morem illi geram: utar oratione perpetua; non quoniam hoc ſit neceſſe; uerum ut experiar, utrum ille ferat moleſtius, me tunc tacuiſſe, an nunc dicere. hic tu fortaſſe eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: niſi omni tempore, quod mihi lege conceſſum eſt, abuſus ero, querere, deum atque hominum fidem implorabis, circunueniri C. Verrem, quòd accuſator nolit tandiu, quandiu liceat, dicere. quod mihi lex mea cauſa dedit, eo mihi non uti non licebit? nam accuſandi mihi tempus mea cauſa datum eſt, ut poſſem oratione mea crimina cauſamq; explicare. hoc ſi non utor, non tibi iniuriam facio, ſed de meo iure aliquid, & commodo detraho. cauſam enim, inquit, cognoſci oportet. ea re quidem, quòd aliter condemnari reus, quamuis ſit nocens, non poteſt. id igitur tu moleſte tuliſti, à me aliquid factum eſſe, quo minus iſte condemnari poſſet? nam cauſa cognita poſſunt multi abſolui: incognita quidem condemnari nemo poteſt.

adimo enim comperendinatum: quod habet lex in ſe moleſtiſſimum: bis ut cauſa dicatur. quod aut mea cauſa potius eſt conſtitutum, quàm tua; aut nihilo tua potius, quàm mea. nam ſi, bis dicere, eſt commodum: certe utriuſque commune eſt. ſi eum, qui poſterius dixit, opus eſt redargui: accuſatoris cauſa, ut bis ageretur, conſtitutum eſt: uerum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus. antea uel iudicari primo poterat, uel, amplius, pronunciari. utram igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem; qua uel cito abſolui, uel tarde condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem reſtituo: qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa, ſemel auditis teſtibus, condemnati ſunt, nequaquam tam manifeſtis, neque tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere. accuſabo: reſpondebis. teſtibus editis, ita mittam in conſilium, ut, etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem, tamen iſti turpe ſibi exiſtiment, non primo iudicare. uerum ſi cauſam cognoſci opus eſt, parum'ne cognita eſt? diſſimulamus Hortenſi: quod ſæpe in dicendo experti ſumus. quis nos magnopere attendit unquam, in hoc quidem genere cauſarum, ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non'ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicium eſt? dixi prima actione, me, planum eſſe facturum, C. Verrem HS quadringenties contra legem abſtuliſſe. quid? hoc planius egiſſem, ſi ita narraſſem: Dio quidam fuit Haleſinus: qui, cum eius filio, prætore Sacerdote, hæreditas à propinquo permagna ueniſſet, nihil habuit neque ne-

gotij, neque controuerſiæ. Verres ſimul ac tetigit prouinciam, ſtatim Meſſanam literas dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ commiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſe ipſum cogniturum. poſſum deinceps totam rem explicare, deinde ad extremum id, quod accidit, dicere: Dionem HS decies centena millia numeraſſe, ut cauſam certiſſimam obtineret: præterea greges equarum eius iſtum abigendos curaſſe: argenti ueſtiſq; ſtragulæ quod fuerit, curaſſe auferendum. hæc neque cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq; attenderet? cum Dio ipſe prodiret; cum cæteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuiſſent: cum per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe: cum tabulæ uirorum bonorum proferrentur: cum, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eo nummos ſumi, ut Verri darentur: cum amici, hoſpites, patroni Dionis, homines honeſtiſſimi, hæc eadem ſe audiſſe dicerent. opinor, cum hæc fierent, tum uos audiretis, ſicut audiſtis, tum cauſa agi uideretur. ſic à me ſunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum eſſet, in quo quiſquam ueſtrum perpetuam accuſationem requirat. nego eſſe quidquam à teſtibus dictum, quod aut ueſtrum cuipiam eſſet obſcurum, aut cuiuſquam oratoris eloquentiam quæreret. etenim ſic me ipſum egiſſe memoria tenetis, ut in teſti-

bus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem; ut, cum rem totam in medio propoſuiſſem, tum denique teſtem interrogarem. itaque non modo uos, quibus eſt iudicandum, noſtra crimina tenetis: ſed etiam populus R. totam accuſationem cauſamq; cognouit. tametſi ita de meo facto loquor, quaſi ego illud mea uoluntate potius, quàm ueſtra iniuria adductus fecerim. interpoſuiſtis accuſatorem, qui, cum ego mihi C & X dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem, C & VIII ſibi in Achaiam poſtularet: menſes mihi tres cum eripuiſſetis, ad agendum maxime appoſitos; reliquum omne tempus huius anni me uobis remiſſurum putaſtis: ut, cum horis noſtris nos eſſemus uſi, tu, binis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſponderes; deinde ita tempus duceretur, ut à M'. Glabrione pratore & à magna parte horum iudicum ad prætorem alium, iudicesq; alios ueniremus. hæc ſi ego non uidiſſem; ſi me non omnes noti ignotiq; monuiſſent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus reijceretur: credo, ſi meis horis in accuſando uti noluiſſem, uererer, ne mihi crimina non ſuppeterent, ne oratio deeſſet, ne uox uireſq; deficerent, ne, quem nemo prima actione defendere auſus eſſet, eum ego bis accuſare non poſſem. ego meum conſilium tum iudicibus, tum populo R. probaui. nemo eſt, qui alia ratione iſtorum iniuriæ, atque impudentiæ potuiſſe obſiſti arbitretur: etenim qua ſtultitia fuiſſem, ſi, quam diem, qui iſtum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cum ita cauerent; ſi poſt Cal. Ian. in conſilium iretur; in eam diem ego, cum potuiſſem ui-

tare, incidiſſem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo eſt cauſam omnem exponere, habenda ratio eſt diligenter. itaque primum illum actum iſtius uitæ turpiſſimum, & flagitioſiſſimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ ſuæ flagitijs, peccatisq́; audiet: nihil ex illa impura adoleſcentia ſua: quæ qualis fuerit, aut meminiſtis, aut ex eo, quem ſui ſimillimum produxit, recognoſcere poteſtis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neque ſolum, quid iſtum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, conſiderabo. uos quæſo date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſſim. omne illud tempus, quod fuit antequam iſte ad magiſtratus, remq́; publicam acceſſit, habeat per me ſolutum, ac liberum. ſileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipſius pertulit, prætereantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. Quæſtor Cn. Papirio conſule fuiſti abhinc annos quatuordecim. ex ea die ad hanc diem quæ feciſti, in iudicium uoco. hora nulla uacua à furto, à ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi ſunt anni conſumpti in quæſtura, & legatione Aſiatica, & prætura urbana, & prætura Sicilienſi. quare hæc eadem erit quadripartita diſtributio totius accuſationis meæ. Quæſtor ex S.C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi conſularis: ut cum conſule Cn. Carbone eſſes, eamq́; prouinciam obtineres

erat tum diſſenſio ciuium : de qua nihil ſum dicturus, quid ſentire debueris : unum hoc dico, in eiuſmodi tempore ac ſorte ſtatuere te debuiſſe, utrum malles ſentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat, ſibi quæſtorem obtigiſſe hominem ſingulari luxuria, atque inertia : ueruntamen ornabat eum beneficijs officijsq; omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata eſt : profectus eſt quæſtor in prouinciam : uenit in Galliam expectatus ad exercitum conſularem cum pecunia : ſimul ac primum ei occaſio uiſa eſt, (cognoſcite hominis principium magiſtratuum gerendorum, & reip. adminiſtrandæ) auerſa pecunia publica quæſtor conſulem, exercitum, prouinciamq; deſeruit. uideo, quid egerim : erigit ſe : ſperat ſibi auram poſſe aliquam afflari in hoc crimine uoluntatis, aſſenſionisq; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio ſit : quibus illam relictionem, proditionemq; conſulis ſui gratam ſperat fore. quaſi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit, ac non apertiſſime conſulem, exercitum, prouinciamq; compilarit, & propter impudentiſſimum furtum aufugerit : eſt enim obſcurum, aut eiuſmodi factum eius, ut poſſit aliquis ſuſpicari, C. Verrem, quòd ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc eſt ad ſuos, tranſiſſe, nihil feciſſe propter pecuniam. uideamus, rationes quemadmodum retulerit : iam ipſe oſtendet, quamobrem Cn. Carbonem reliquerit : iam ſe ipſe indicabit. primum breuitatem cognoſcite. ACCEPI, *inquit,* VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGEN

TOS XVII NVMMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PRO QVAESTORIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILLE SEXCENTA TRIGINTAQVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. *hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu* Hortenſi, *aut quiſquam hominum retulit? quid hoc eſt? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuſmodi eſt? illa tamen* HS *ſexcenta millia, quæ ne falſo quidem potuit, quibus data eſſent, deſcribere, quæ ſe Arimini ſcribit reliquiſſe, quæ ipſa* HS *ſexcenta millia reliqua facta ſunt, neque* Carbo *attigit, neque* Sylla *uidit, neque in ærarium relata ſunt. oppidum ſibi elegit Ariminum, quod tum, cum iſte rationes referebat, oppreſſum direptumq́; erat. non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet, ſatis multos ex illa calamitate Ariminenſium teſtes nobis in hanc rem reliquos eſſe. recita denuo.* P. LENTVLO L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RATIONVM RES RELATARVM. *recita.* EX S.C. *ut hoc pacto rationes referre liceret, eo* Syllanus *repente factus eſt, non ut honos, & dignitas nobilitati reſtitueretur. quòd ſi illinc inanis profugiſſes; tamen iſta tua fuga, nefaria proditio conſulis tui, ſcelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus conſul, ſeditioſus homo* Cn. Carbo *fuit. fuerit alijs: tibi quando eſſe cœpit? poſtea quàm tibi pecuniam, rem frumen*

tariam, rationes omnes ſuas, exercitumq́; commiſit: nam ſi tibi antea diſplicuiſſet, idem feciſſes, quod anno poſt M. Piſo quæſtor, cum L. Scipioni conſuli obtigiſ= ſet: non attigit pecuniam: non ad exercitum profe= ctus eſt: quod de rep. ſenſit, ita ſenſit, ut nec fidem ſuam, nec morem maiorum, nec neceſſitudinem ſortis læderet. etenim ſi hæc perturbare omnia, & permi= ſcere uolumus, totam uitam periculoſam, infeſtamq́; reddemus, ſi nullam religionem ſors habebit, nullam ſocietatem coniunctio ſecundæ, dubiæq́; fortunæ, nul= lam auctoritatem mores, atque inſtituta maiorum. omnium eſt communis inimicus, qui fuit hoſtis ſuo= rum. nemo unquam ſapiens proditori credendum pu tauit. ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit, ab ſe hominem, atque ab exercitu ſuo remo= uit, Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat, ubi iſte ſummæ rei, cau= ſæq́; nocere nihil poſſet. ei poſtea præmia tamen libe= raliter tribuit: bona quædam proſcriptorum in agro Beneuentano diripienda conceſſit: habuit honorem ut proditori, non ut amico fidem. nunc, quamuis ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uoluerint, ſed quid ipſis in tali re metuendum ſit, cogitare. commune eſt hoc malum, communis metus, commune periculum. nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quàm eæ, quæ latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis no= mine. nam eum, qui palam eſt aduerſarius, facile cauendo uitare poſſis: hoc uero occultum, inteſtinum, ac domeſticum malum non modo non exiſtit, uerum

etiam opprimit, antequam perſpicere, atque explorare potueris. ita'ne uero? tu, cum quæſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos non ſolum pecuniæ, ſed etiam conſulis; particeps omnium rerum, conſiliorumq́; fueris; habitus ſis in liberum loco, ſicut mos maiorum ferebat; repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? ò ſcelus: ò portentum in ultimas terras exportandum: non enim poteſt ea natura, quæ tantum facinus commiſerit, hoc uno ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiaq́; uerſetur. itaque idem iſte, quem Cn. Dolabella poſtea, C. Malleolo occiſo, pro quæſtore habuit, (haud ſcio, an maior etiam hæc neceſſitudo fuerit, quàm illa Carbonis, ac plus iudicium uoluntatis ualere, quàm ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonem, fuit: nam, quæ in iſtum ualebant crimina, contulit in illum, cauſamq́; illius omnem ad inimicos accuſatoresq́; detulit: ipſe in eum, cui legatus, cui pro quæſtore fuerat, inimiciſſimum, atque improbiſſimum teſtimonium dixit. ille miſer cum eſſet; tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tum multo ex maxima parte iſtius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella uoluntatem neglexerit, ac uiolarit, eosq́; ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiam prodiderit, atque oppugnarit. nolite, quæſo, iudices, breuitate orationis meæ potius, quàm rerum

ipſarum magnitudine crimina ponderare: mihi enim properandum neceſſario eſt, ut omnia uobis, quæ mihi conſtituta ſunt, poſſim exponere. quamobrem, quæſtura iſtius demonſtrata, primiq; magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proſcriptionum ac rapinarum prætermittam: neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinam ſumere: ſuis eum certis proprijſq; criminibus accuſabo. quamobrem, hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto, legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt, ò dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellæ principium maximæ calamitatis fuit. nam ut iſte profectus eſt, quacunque iter fecit, eiuſmodi fuit, non ut legatus populi R. ſed ut quædam calamitas peruadere uideretur. in Achaia (prætermittam minora omnia, quorum ſimile forſitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, niſi ſingulare, niſi quod, ſi in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magiſtratum Sicyonium nummos popoſcit. ne ſit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret, animaduertit. improbum, ſed non inauditum. genus animaduerſionis uidete: quæretis, ex quo genere hominem iſtum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus atque humidis in loco anguſto fieri iuſſit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. ſocium, atque amicum, fumo excruciatum, ſemiuiuum reliquit. iam quæ iſte ſigna, quas tabulas pictas ex Achaia ſu-

ſtulerit, non dicam hoc loco: eſt alius mihi locus ad
hanc cupiditatem demonſtrandam ſeruatus. Athenis
audiſtis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum.
dictum hoc eſt in Cn. Dolabellæ iudicio: dictumq́; etiam
æſtimatum. huius conſilij non modo participem C. Ver
rem, ſed principem fuiſſe reperietis. Delum uenit: ibi
ex fano Apollinis religioſiſſimo noctu clam ſuſtulit ſi=
gna pulcherrima, atque antiquiſſima eáq; in onera=
riam nauem ſuam conijcienda curauit. poſtridie cum
ſpoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant,
grauiter ferebant: eſt enim tanta apud eos eius fani re=
ligio, atque antiquitas, ut in ec loco ipſum Apollinem
natum eſſe arbitrentur. uerbum tamen facere non au=
debant; ne forte ea res ad Dolabellam ipſum pertineret.
tum ſubito tempeſtates coortæ ſunt maximæ iudices, ut
non modo proficiſci, cum cuperet, Dolabella non poſſet,
ſed uix in oppido conſiſteret: ita magni fluctus eijcieban
tur. hic nauis illa prædonis iſtius, onuſta ſignis reli=
gioſis, expulſa atque eiecta fluctu, frangitur: in litore
ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellæ repo=
nuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſci=
tur. non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus hu
manitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc
tamen in metu periculoq; tuorum tibi ſcelerum ue=
niat in mentem. poteſt'ne tibi ulla ſpes ſalutis commo=
da oſtendi, cum recordaris, in deos immortales quàm
impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apol
linem'ne tu Delium ſpoliare auſus es? illi'ne tu tem=
plo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo, manus
impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia

non ijs artibus, et diſciplinis inſtitutus eras, ut ea, quæ literis mandata ſunt, diſceres, atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delum, atque ibi Apollinem Dianamq́; peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantaq́; eius auctoritas religionis et eſt, et ſemper fuit, ut ne Perſæ quidem, cum bellum toti Græciæ, dijs, hominibusq́; indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quidquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari, homo improbiſſime, atque amentiſſime, audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & ſi tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum eſſe tantum malum, quod non tibi pro ſceleribus tuis iandiu debeatur? in Aſiam uero poſtquam uenit, quid ego aduentu iſtius prandia, cœnas, equos, muneraq́; commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. Chio per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe, item Erythris, & Halicarnaſſo. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidiſſe, cuius ex nomine Tenedus nominatur, hunc ipſum inquam Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in Comitio uidiſtis, abſtulit magno cum gemitu ciuitatis. illa uero expugnatio fani antiquiſſimi, & nobiliſſimi Iunonis Samiæ quàm luctuoſa Sa=

mijs fuit? quàm acerba toti Aſiæ? quàm clara apud omnei? quàm nemini ueſtrum inaudita? de qua expugnatione cum legati ad C.Neronem in Aſiam Samo ueniſſent, reſponſum tulerunt; eiuſmodi querimonias, quæ ad legatum populi R. pertinerent, non ad prætorem, ſed Romam deferri oportere. quas iſte tabulas illinc, quæ ſigna ſuſtulit? quæ cognoui egomet apud iſtum in ædibus nuper, cum obſignandi gratia ueniſſem. quæ ſigna nunc Verres ubi ſunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in ſylua denique diſpoſita ſub diuo uidimus. cur ea, quandiu alium prætorem cum ijs iudicibus, quos in horum locum ſubſortitus es, de te in conſilium iturum putaſti, tandiu domi fuerunt: poſteaquam noſtris teſtibus nos, quàm horis tuis, uti malle uidiſti, nullum ſignum domi reliquiſti, præter duo, quæ in medijs ædibus ſunt, quæ ipſa Samo ſublata ſunt? non putaſti me tuis familiariſſimis in hanc rem teſtimonia denunciaturum? qui tuæ domi ſæpe fuiſſent, ex quibus quærerem, ſigna ſcirent ne fuiſſe, quæ non eſſent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum uiderent, te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra queſtorem, ſectoremq; pugnare? qua de re Charidemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe, cum eſſet Trierarchus, & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur, iuſſu Dolabellæ fuiſſe una cum iſto Sami, ſeſeq; tum ſcire ſpoliatum eſſe fanum Iunonis, & oppidum Samum, poſteaq; ſe cauſam apud Chios, ciues ſuos, Samijs accuſantibus publice dixiſſe,

eoq; ſe eſſe abſolutum, quòd planum feciſſet, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad ſe pertinere. Aſpendum uetus oppidum, & nobile in Pamphylia ſcitis eſſe, pleniſſimum ſignorum optimorum. non dicam, illinc hoc ſignum ablatum eſſe, & illud: hoc dico, nullum te Aſpendi ſignum Verres reliquiſſe, omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, ſpectantibus omnibus, ploſtris euecta, aſportataq; eſſe. atque etiam illum Aſpendium cithariſtam, de quo ſæpe audiſtis id, quod eſt Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, ſuſtulit, et in intimis ſuis ædibus poſuit; ut etiam illum ipſum artificio ſuo ſuperaſſe uideatur. Pergæ fanum antiquiſſimum, & ſanctiſſimum Dianæ ſcimus eſſe. id quoque à te nudatum, et ſpoliatum eſſe, ex ipſa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum eſſe dico. quæ, malum, eſt iſta tanta audacia, atque amentia? quas enim ſociorum, atque amicorum urbes adiſti legationis iure, & nomine; ſi in eas ui cum exercitu, imperioq; inuaſiſſes, tamen, opinor, quæ ſigna, atque ornamenta ex his urbibus ſuſtuliſſes, hæc non in tuam domum, neque in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum deportaſſes. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracuſas, urbem ornatiſſimam, cepit. quid de L. Scipione? qui bellum in Aſia geſſit, Antiochumq; Regem potentiſſimum uicit. quid de Flaminino? qui Regem Philippum, & Macedoniam ſubegit. quid de L. Paulo? qui Regem Perſen ui ac uirtute ſuperauit. quid de L. Mummio? qui urbem pulcherrimam, atque ornatiſſimam Corinthum, pleniſſimam rerum om=

nium, ſuſtulit, urbesq; Achaiæ, Bœotiæq; multas ſub imperium populi R. *ditionemq; ſubiunxit. quorum domus cum honore, & uirtute florerent, ſignis, & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totam, templa deorum, omnesq; Italiæ partes illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. uereor, ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obſoleta uideantur: ita enim tum æquabiliter omnes erant huiuſmodi, ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocentiæ non ſolum hominum, uerum etiam temporum illorum eſſe uideatur.* P. *Seruilius, uir clariſsimus, maximis rebus geſtis, adeſt, de te ſententiam laturus eſt: Olympum ui, copijs, conſilio, uirtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortiſsimi uiri profero: nam poſtea Seruilius imperator populi* R. *Olympum, urbem hoſtium, cepit, quàm tu in ijſdem illis locis legatus quæſtorius oppida pacata ſociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curaſti. tu quæ fanis religioſiſsimis per ſcelus, & per latrocinium abſtuliſti, ea nos uidere, niſi in tuis, amicorumq; tuorum tectis, non poſſumus:* P. *Seruilius, quæ ſigna atque ornamenta ex urbe hoſtium, & uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure ſuſtulit, ea populo* R. *apportauit, per triumphum uexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. cognoſcite ex literis publicis hominis ampliſsimi diligentiam. recita.* RATIONES RELATAE P. SERVILII. *non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam uniuſcuiuſque magnitudinem, figuram, ſtatum literis definiri uides. certe maior eſt uirtutis,*

uictoriæq; iucunditas, quàm iſta uoluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi R. quàm te tua furta notata, atque deſcripta. dices, tua quoque ſigna, & tabulas pictas ornamento urbi, foroq; populi R. fuiſſe. memini: uidi ſimul cum populo R. forum, Comitiumq; adornatum ad ſpeciem magnifico ornatu, ad ſenſum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarum, ſpolijs ſociorum, atque amicorum. quo quidem tempore iudices iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus eſt: uidit enim eos, qui iudiciorum dominos ſe dici uolebant, harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocij uero, nationesq; exteræ ſpem omnium tum primum abiecere rerum, ac fortunarum ſuarum: propterea quòd caſu legati ex Aſia, atque Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt, qui deorum ſimulacra ex ſuis fanis ſublata in foro uenerabantur: itemq; cætera ſigna, & ornamenta cum cognoſcerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc ſermonem tum eſſe audiebamus, nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret de exitio ſociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea, qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & condemnari ſolebant, ibi eſſe palam poſita ea, quæ ab ſocijs per ſcelus ablata, ereptaq; eſſent. hic ego non arbitror illum negaturum, ſigna ſeſe plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. ſed, ut opinor, ſolet hæc, quæ rapuit, & furatus eſt, non nunquam dicere ſe emiſſe, quoniam quidem in Achaiam, Aſiam,

Pamphyliam

*Pamphyliam ſumptu publico; & legationis nomine,
cum imperio, & ſecuribus mercator ſignorum tabula=
rumq; pictarum miſſus eſt. habeo & iſtius & patris
eius accepti tabulas omnes, quas diligentiſſime legi, at=
que digeſſi: patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te
confeciſſe. nam in iſto iudices hoc nouum reperietis. au
dimus aliquem tabulas nunquam confeciſſe: quæ eſt
opinio hominum de Antonio, falſa: nam fecit diligen=
tiſſime. uerum ſit hoc genus aliquod minime proban=
dum. audimus alium non ab initio feciſſe, ſed ex tem=
pore aliquo confeciſſe. eſt aliqua etiam huiuſce rei ra=
tio. hoc uero nouum, & ridiculum eſt, quod hic nobis
reſpondit, cum ab eo tabulas poſtularemus; uſque ad
M. Terentium, & C. Caſſium conſules confeciſſe,
poſtea deſtitiſſe. alio loco, hoc cuiuſmodi ſit, conſide=
rabimus. nunc nihil ad me attinet: horum enim tem=
porum, in quibus nunc uerſor, habeo tabulas &
tuas, & patris. plurima ſigna pulcherrima, pluri=
mas tabulas deportaſſe te, negare non potes: atque
utinam neges. unum, oſtende in tabulis aut tuis, aut
patris tui, emptum eſſe: uiciſti. ne hæc quidem duo
ſigna pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum
ſtant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ
ſteterunt, habes quo modo emeris; hæc inquam duo,
quæ in ædibus tuis ſola iam ſunt, quæ ſectorem ex=
pectant, relicta, ac deſtituta à cæteris ſignis. At
credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atque
effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione ali=
qua, aut modo continebantur. quàm multis iſtum
ingenuis, quàm multis matribus familias in illa*

tetra atque impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis? ecquo in oppido pedem poſuit, ubi non plura ſtuprorum, flagitiorumq́; ſuorum, quàm aduentus ſui ueſtigia reliquerit? ſed ego omnia, quæ negari poterunt, prætermittam. etiam hæc, quæ certiſſima ſunt, & clariſſima, relinquam. unum aliquod de nefarijs iſtius factis eligam, quo facilius ad Siciliam poſſim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq́; impoſuit, peruenire. Oppidum eſt in Helleſponto Lampſacum, iudices, in primis Aſiæ prouinciæ clarum, & nobile: homines autem ipſi Lampſaceni tum ſumme in omnes ciues Romanos officioſi, tum præterea maxime ſedati, et quieti, prope præter cæteros ad ſummum Græcorum otium potius, quàm ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iſte à Cn. Dolabella efflagitaſſet, ut ſe ad Regem Nicomedem, Regemq́; Sadalam mitteret, cumq́; iter hoc ſibi magis ad quæſtum ſuum, quàm ad reip. tempus accommodatum depopoſciſſet; ut illo itinere ueniret Lampſacum, cum magna calamitate, et prope pernicie ciuitatis. deducitur iſte ad Ianitorem, quendam hoſpitem: comitesq́; eius item apud cæteros hoſpites collocantur, ut mos erat iſtius, atque ut eum ſuæ libidines flagitioſæ facere admonuerant, ſtatim negotium dat illis ſuis comitibus, nequiſſimis, turpiſſimisq́; hominibus, ut uideant, & inueſtigent, ecquæ uirgo ſit, aut mulier, digna, quamobrem iſte Lampſaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad iſtius libidines: qui miro artificio, quocunque uenerat, hæc inueſtigare omnia ſolebat. is ad eum rem iſtam defert; Philodamum eſſe

quendam, genere, honore, copijs, exiſtimatione facile principem Lampſacenorum: eius eſſe filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd uirum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, ſed eam ſumma integritate pudicitiaq; exiſtimari. homo ut hæc audiuit, ſic exarſit ad id, quod non modo ipſe nunquam uiderat, ſed ne audierat quidem ab eo, qui ipſe uidiſſet; ut ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma ui retinere cœpit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire non poſſet, alia ſibi ratione uiam munire ad ſtuprum cœpit: Rubrium, delicias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuum, & conſcium, parum laute diuerſari dicit, ad Philodamum deduci iubet. quod ubi eſt Philodamo nunciatum: tametſi non erat ignarus, quantum ſibi ac liberis ſuis iam tum mali conſtitueretur, tamen ad iſtum uenit, oſtendit munus illud ſuum non eſſe: ſe, cum ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tum ipſos tantum prætores & conſules, non legatorum aſſeclas, recipere ſolere. iſte, qui una cupiditate raperetur, totum illius poſtulatum cauſamq; neglexit: per uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, poſteaquam ius ſuum obtinere non potuit; ut humanitatem conſuetudinemq; ſuam retineret, laborabat. homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimusq; noſtrorum hominum exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum illum Rubrium inuitus in domum ſuam recepiſſe: magnifice, & ornate, ut erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium com-

parat: rogat Rubrium, ut, quos ei commodum ſit, inuitet; locum ſibi ſoli, ſi uideatur, relinquat: ut etiam filium ſuum, lectiſſimum adoleſcentem, foras ad propinquum ſuum quendam mitteret ad cœnam. tum Rubrius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. mature ueniunt: diſcumbitur: fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut græco more biberetur. hoſpes hortatur: poſcunt maioribus poculis: celebratur omnium ſermone lætitiaq; conuiuium. poſteaquam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt; quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro uocari iubes? homo, qui & ſumma grauitate, & iam id ætatis, & parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum ille, ut aliquid reſponderet, negauit moris eſſe Græcorum, ut in conuiuio uirorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enimuero ferendum hoc non eſt: uocetur mulier. et ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuam clauderent, & ipſi ad fores aſſiſterent, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filiæ ſuæ uis afferretur; ſeruos ſuos ad ſe uocat, his imperat, ut ſe ipſum negligant, filiam defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantum domeſtici mali filio ſuo nunciet. clamor interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij, atque hoſpitis: iactatur domi ſuæ uir optimus, & homo honeſtiſſimus. pro ſe quiſque manus affert: aqua denique feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. hæc ubi filio nunciata ſunt, ſtatim exanimatus ad ædes contendit, ut & uitæ patris, & pudicitiæ ſororis ſuccurreret. omnes eodem animo Lampſaceni, ſimul ut hoc

audiuerunt, quòd eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conuenerunt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat à Rubrio, quaſi in præſidio, ad auferendã mulierem collocatus, occiditur: ſerui nonnulli uulnerantur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. iſte, qui ſua cupiditate tantos tumultus concitatos uideret, cupere aliquà euolare, ſi poſſet. poſtridie mane homines in concionem ueniunt: quærunt, quid optimum factu ſit: pro ſe quiſque, ut in quoque erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur: inuentus eſt nemo, cuius non hæc & ſententia eſſet, & oratio: non eſſe metuendum, ſi iſtius nefarium ſcelus Lampſaceni ulti ui, manuq; eſſent, ne ſenatus populusq; R. in eam ciuitatem animaduertendum putaret: quòd ſi hoc iure legati populi R. in ſocios, nationesq; exteras uterentur, ut pudicitiam liberorum ſeruare ab eorum libidine tutam non liceret; quiduis eſſe perpeti ſatius, quàm in tanta ui, atque acerbitate uerſari. hæc cum omnes ſentirent, & cum in eam rationem pro ſuo quiſque ſenſu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in qua iſte diuerſabatur, profecti ſunt. cædere ianuam ſaxis, inſtare ferro, ligna & ſarmenta circundare, ignem ſubiicere cœperunt. tum ciues R. qui Lampſaci negotiabantur, concurrunt, orant Lampſacenos, ut grauius apud eos nomen legationis, quàm iniuria legati putaretur: ſeſe intelligere, hominem illum eſſe impurum, ac nefarium; ſed quoniam nec perfeciſſet, quod conatus eſſet, neque futurus eſſet Lampſaci poſtea, leuius eorum peccatum fore, ſi homini

ſcelerato peperciſſent, quàm ſi legato non peperciſſent. ſic iſte multo ſceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quòd eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticæ domi ſuæ uiuus exuſtus eſt: idq́; ita illi merito accidiſſe exiſtimatum eſt, ut lætarentur omnes, neque ulla animaduerſio conſtitueretur. hic ſociorum ambuſtus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq́; euolauit: neque adhuc cauſam ullam excogitare potuit, quamobrem commiſerit, aut quid euenerit, ut in tantum periculum ueniret: non enim poteſt dicere, cum ſeditionem ſedare uellem, cum frumentum imperarem, cum ſtipendium cogerem, cum aliquid denique reip. cauſa gererem, quòd acrius imperaui, quòd animaduerti, quòd minatus ſum. quæ ſi diceret; tamen ignoſci non oporteret, ſi, nimis atrociter imperando ſocijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipſe cauſam illius tumultus neque ueram dicere, neque falſam confingere audeat; homo autem ordinis ſui frugaliſſimus, qui tum accenſus C. Neroni fuit, P. Tettius hæc eadem ſe Lampſaci cognoſſe dixerit; uir omnibus rebus ornatiſſimus C. Varro, qui tum in Aſia tribunus militum fuit, hæc eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubitare, quin iſtum fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit, quàm ad ueſtrum iudicium reſeruare? niſi uero illud dicet, quod & in teſtimonio Tettij priore actione interpellauit Hortenſius: quo tempore quidem ſigni ſatis dedit, ſi quid eſſet, quod poſſet dicere, ſe tacere non poſſe: ut, quandiu in cæteris rebus tacuerit, ſcire omnes poſſemus, nihil habuiſſe quod

diceret. hoc tum dixit, Philodamum & eius filium à C. Nerone eſſe damnatos. de quo ne multa diſſeram, tantum dico, ſecutum id eſſe Neronem, & eius conſilium; quòd Cornelium lictorem occiſum eſſe conſtaret, putaſſe non oportere eſſe cuiquam, ne in ulciſcenda quidem iniuria, hominis occidendi poteſtatem. in quo uideo, Neronis iudicio non te abſolutum eſſe improbitatis, ſed illos damnatos eſſe cædis. Verum iſta damnatio tamen cuiuſmodi fuit? audite quæſo iudices, & aliquando miſeremini ſociorum, & oſtendite aliquid his in ueſtra fide præſidij eſſe oportere. Quòd toti Aſiæ iure occiſus uidebatur iſtius ille uerbo lictor, re uera miniſter improbiſſimæ cupiditatis; pertimuit iſte, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur: rogat & orat Dolabellam, ut de ſua prouincia decedat, ad Neronem proficiſcatur: ſe demonſtrat incolumem eſſe non poſſe, ſi Philodamo uiuere, atque aliquando Romam uenire licuiſſet. commotus eſt Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in Aſiam hominis nequiſſimi cauſa, in alienam prouinciam, proficiſceretur. poſteaquam ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami cauſam cognoſceret. uenerat ipſe, qui eſſet in conſilio, & primus ſententiam diceret: adduxerat etiam præfectos, & tribunos militares ſuos; quos Nero omnes in conſilium uocauit: erat in conſilio etiam, æquiſſimus iudex, ipſe Verres: erant nonnulli togati, creditores Græcorum: quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſque legati plurimum prodeſt gratia. ille miſer defenſorem reperire neminem poterat: quis

enim eſſet aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiuſdem ui, & imperio non moueretur? accuſator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampſacenorum; qui, ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet per eiuſdem iſtius lictores à populo pecuniam poſſet exigere. cum hæc omnia tanta contentione, tantis copijs agerentur; cum illum miſerum multi accuſarent; nemo defenderet; cumq; Dolabella cum ſuis præfectis pugnaret in conſilio; Verres fortunas agi ſuas diceret; idem teſtimonium diceret, idem eſſet in conſilio., idem accuſatorem paraſſet; hæc cum omnia fierent; & cum hominem conſtaret occiſum; tamen tanta uis iſtius iniuriæ, tanta in iſto improbitas putabatur, ut de Philodamo, amplius, pronunciaretur. quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellæ ſpiritus? quid huius lacrymas, & concurſiones proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atque innocentiſſimi, nonnullis in rebus animum nimis timidum, atque demiſſum? qui, in illa re quid facere potuerit, non habebat: niſi forte id, quod omnes tum deſiderabant, ut ageret eam rem ſine Verre, et Dolabella. quidquid eſſet ſine his actum, omnes probarent. tum uero quod pronunciatum eſt, non per Neronem iudicatum, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. condemnatur enim perpaucis ſententijs Philodamus, & eius filius. adeſt, inſtat, urget Dolabella, ut quamprimum ſecuri feriantur, quo quamminime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. conſtituitur in foro Laodiceæ ſpectaculum acerbum, & miſerum, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad ſupplicium, ex al-

tera parte filius, ille, quòd pudicitiam liberorum, hic, quòd uitam patris, famamq; ſororis defenderet. flebat uterque, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum, & gemitum Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios populi R. atque amicos, propter hominis flagitioſſimi ſingularem nequitiam, atque improbiſſimam cupiditatem. nemo iam Dolabella neque tui, neque tuorum liberum, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentum ſanguine lui uelles? iccirco ne exercitum, atque hoſtem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? quòd enim eum tibi quæſtoris in locum conſtitueras, iccirco tibi amicum in perpetuum fore putaſti? neſciebas, ab eo Cn. Carbonem conſulem, cuius re uera quæſtor fuit, non modo relictum, ſed etiam ſpoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es iſtius perfidiam tum, cum ſe ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipſe nocens acerrimum teſtimonium dixit, cum rationes ad ærarium niſi damnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt, ut eas capere, ac ſuſtinere non prouinciæ populi R. non nationes exteræ poſſint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, niſi id ad nutum tuum præſto fuerit, niſi libidini tuæ cupiditatiq; patuerit, immittentur

homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modo pacatæ, uerum etiam ſociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient, ut ab ſe, atque ab liberis ſuis legati populi R. *ſcelus, atque libidinem propulſare poſſint? nam quæro abs te, circunſeſſus ne ſis* Lampſaci? *cœperit ne domum, in qua diuerſabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne legatum populi* R. *comburere uiuum* Lampſaceni? *negare non potes: habeo enim teſtimonium tuum, quod apud* Neronem *dixiſti: habeo quas ad eundem literas miſiſti. recita hunc ipſum locum de teſtimonio.* TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. *bellum'ne populo* R. Lampſaceni *ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine noſtro uolebant? uideo enim, & ex ijs, quæ legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo legatus populi* R. *circunſeſſus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, ſed aliqua ex parte uiolatus ſit, niſi publice ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellum indici, atque inferri ſolere. quæ fuit igitur cauſa, cur cuncta ciuitas* Lampſacenorum *de concione, quemadmodum tute ſcribis, domum tuam concurreret? tu enim neque in literis, quas* Neroni *mittis; neque in teſtimonio cauſam tanti tumultus oſtendis ullam. obſeſſum te dicis: ignem allatum, ſarmenta circundata, lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſam huius tanti terroris occultas. nam ſi quam* Rubrius *iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate feciſſet; de tui co-*

mitis iniuria queſtum ad te potius, quàm te oppugnatum uenirent. cum igitur, quæ cauſa illius tumultus fuerit, teſtes à nobis producti dixerint, ipſe celarit: non ne cauſam hanc, quam nos propoſuimus, tum illorum teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? huic homini parcetis igitur iudices? cuius tanta peccata ſunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimum tempus expectare ad ulciſcendum, neque uim tantam doloris in poſterum differre potuerint. circunſeſſus es. à quibus? à Lampſacenis: barbaris hominibus credo, aut ijs, qui populi R. nomen contemnerent: immo uero ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſſimis: porro autem populi R. conditione ſocijs, fortuna ſeruis, uoluntate ſupplicibus: ut perſpicuum ſit omnibus, niſi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis ſceleris fuiſſet, ut Lampſaceni moriendum ſibi potius, quàm perpetiendum putarent, nunquam illos in eum locum progreſſuros fuiſſe, ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu legationis mouerentur. nolite per deos immortales cogere ſocios, atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo, niſi uos uindicatis, utentur neceſſario. Lampſacenos in iſtum nunquam ulla res mitigaſſet, niſi eum pœnas Romæ daturum credidiſſent. etſi talem acceperant iniuriam, quàm nulla lege ſatis digne perſequi poterant: tamen incommoda ſua ueſtris committere legibus, & iudicijs, quàm dolori ſuo permittere, maluerunt. Tu mihi, cum circunſeſſus à tam illuſtri ciuitate ſis propter tuum ſcelus, atque flagitium; cum coegeris homines miſeros, & calamitoſos, quaſi deſperatis noſtris legi-

bus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cum te in oppidis, ciuitatibus amicorum non legatum populi R. ſed tyrannum libidinoſum, crudelemq; præbueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq; noſtri famam tuis probris, flagitijsq; uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque è flamma ſociorum euolaris: hic tibi perfugium ſperas futurum? erras. ut huc incideres, non ut hic conquieſceres, illi te uiuum exire paſſi ſunt. Ais, iudicium eſſe factum, te iniuria circunſeſſum eſſe Lampſaci, quòd Philodamus cum filio condemnatus ſit. quid, ſi doceo, ſi planum facio, teſte homine nequam, uerum ad hanc rem tamen idoneo, (te ipſo inquam teſte docebo) te huius circunſeſſionis tuæ cauſam, & culpam in alios tranſtuliſſe, neque in eos, quos tu inſimularis, eſſe animaduerſum? iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. recita, quas ad Neronem literas miſit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. Themiſtagoram, & Theſſalum ſcribit populum concitaſſe: quem populum? qui te circunſedit, qui te uiuum comburere conatus eſt. ubi hos perſequeris? ubi accuſas? ubi defendis ius, nomenq; legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipſius Verris teſtimonium. uideamus, quid idem iſte iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE, ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudi=

cium? quid Philodami damnatio? legatus cum eſſes circunſeſſus; cumq́;, quemadmodum tute ad Neronem ſcripſiſti, populo R. communiq́; cauſæ legatorum facta eſſet iniuria inſignis: non es perſecutus: dicis tibi in animo eſſe alio tempore perſequi. quod fuit id tempus? quando es perſecutus? cur imminuiſti ius legationis? cur cauſam populi R. deſeruiſti, ac prodidiſti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquiſti? non ne te ad ſenatum cauſam deferre, non de tam atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populum concitarant, conſulum literis euocandos curare oportuit? nuper, M. Aurelio Scauro poſtulante, quòd is Epheſi ſe quæſtorem ui prohibitum eſſe dicebat, quo minus è fano Dianæ ſeruum ſuum, qui in illud aſylum confugiſſet, abduceret; Pericles Epheſius, homo nobiliſſimus, Romam euocatus eſt, quòd auctor iniuriæ illius fuiſſe argueretur. tu, ſi, te legatum ita Lampſaci tractatum eſſe, ſenatum docuiſſes, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipſe circunſeſſus pene incenderere, eius autem rei duces & auctores, et principes fuiſſe, quos ſcribis, Themiſtagoram, & Theſſalum quis; non commoueretur? quis non ex iniuria, quæ tibi eſſet facta, ſibi prouideret? quis non in ea re cauſam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiuſmodi eſſe debet, quod non modo inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume uerſetur. magnum hoc Lampſacenum crimen eſt libidinis, atque improbiſſimæ cupiditatis: accipite nunc auaritiæ propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit: quæ cum præſidij cauſa Myn=

dum proſequeretur. illi ſtatim myoparonem egregium de ſua claſſe, ornatum, atque armatum dederunt. hoc præſidio Myndum *profectus eſt.* Nam *quid* Mileſijs *lanæ publicæ abſtulerit, item de ſumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magiſtratum* Mileſium, *tametſi dici tum uere, tum grauiter, & uehementer poteſt, tamen dicere prætermittam, eáq; omnia teſtibus integra reſeruabo. illud, quod neque taceri ullo modo poteſt, neque dici pro dignitate, cognóſcite. milites remigesq;* Miletum Myndo *pedibus reuerti iubet: ipſe myoparonem pulcherrimum, de decem* Mileſiorum *nauibus electum,* L. Magio, & L. Rabio, *qui* Myndi *habitabant, uendidit. hi ſunt homines, quos nuper ſenatus in hoſtium numero cenſuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi* R. *hoſtes uſque ab* Dianio, *quod in* Hiſpania *eſt, ad* Sinopem, *quæ in* Ponto *eſt, nauigauerunt. ô dij immortales, incredibilem auaritiam, ſingularemq; audaciam. nauem tu de claſſe populi* R. *quam tibi* Mileſia *ciuitas, ut te proſequeretur, dediſſet, auſus es uendere? ſi te magnitudo maleficij, ſi te hominum exiſtimatio non mouebat; ne illud quidem cogitabas, huius improbiſſimi furti, huius adeo nefariæ prædæ tam illuſtrem, ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram? an, quia tum* Cn. Dolabella *in eum, qui ei myoparoni præfuerat,* Mileſijsq; *rem geſtam renunciarat, animaduertere tuo rogatu conatus eſt, renunciationemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorum legibus, tolli iuſſerat; iccirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare? multum te iſta feſellit opinio, & quidem multis in locis: ſemper enim*

exiſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore, ſi aut referri aliquid in literas publicas uetuiſſes, aut, quod relatum eſſet, tolli coegiſſes. hoc quàm nihil ſit, tametſi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didiciſti, tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. ſunt illi quidem dicto audientes, quandiu adſunt ij, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt, non ſolum illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſam adſcribunt, cur non tum in literas relatum ſit. manent iſtæ literæ Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebunt: decem enim naues iuſſu L. Murænæ populus Mileſius ex pecunia uectigali populi R. fecerat, ſicut pro ſua quæque parte Aſiæ cæteræ ciuitates. quamobrem unam ex decem non prædonum repentino aduentu, ſed legati latrocinio, non ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam, in literas publicas retulerunt. ſunt Romæ legati Mileſij, homines nobiliſſimi, ac principes ciuitatis: qui tametſi menſem Februarium & conſulum deſignatorum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, ſed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domeſticarum metu, quid illo myoparone factum ſit, oſtendent, C. Verrem in ea claſſe, quæ contra piratas ædificata ſit, piratam ipſum conſceleratum fuiſſe. C. Malleolo, quæſtore Cn. Dolabellæ, occiſo, duas ſibi hæreditates ueniſſe arbitratus eſt, unam quæſtoriæ procurationis, (nam à Dolabella ſtatim pro quæſtore iuſſus eſt eſſe) alteram tutelæ. nam cum pupilli Malleoli tutor eſſet, in bona eius impetum fecit. nam

Malleolus in prouinciam ſic copioſe profectus erat, ut domi prorſus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & ſyngraphas fecerat: argenti optime cælati grande pondus ſecum tulerat: (nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo, et cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formoſos homines reliquit. iſte, quod argenti placuit, inuaſit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteraq́; quæ in Aſia facillime comparantur, quæ ille reliquerat, aſportauit: reliqua uendidit, pecuniam exegit. cum ad HS XX quinquies redegiſſe conſtaret: ut Romam rediit, nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: ſeruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formoſos, & literatos, ſuos eſſe dicebat, ſe emiſſe. cum ſæpius mater, & auia pueri poſtularent, uti, ſi non redderet pecuniam, nec rationem daret, diceret ſaltem, quantum pecuniæ Malleoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies HS DC eodem modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS ſexcenta facta) quo modo Chryſogono expenſa lata ſint, cur id nomen infimum, in lituraq́; ſit, uos exiſtimabitis. tamen HS ſexcenta millia cum accepta retuliſſet, HS quinque millia ſoluta non ſunt. homines, poſteaquam reus factus eſt, alij redditi, alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicarijq́; retinentur. hæc eſt iſtius præclara

tutela

tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mortui ſodalis, en metus uiuorum exiſtimationis. cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam ac uexandam tradidiſſet; cum tibi expoſita eſſet omnis ad prædandum Pamphylia, contentus his tam opimis rebus non fuiſti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à ſodalis filio abſtinere non potuiſti? iam te non Siculi, non oratores, ut dictitas, circumueniunt, non ij, qui decretis, edictisq́; tuis in te concitati, infeſtiq́; ſunt: Malleolus à me productus, & mater eius atque auia: quæ miſeræ, flentes, euerſum à te puerum patrijs bonis eſſe dixerunt. quid expectas? an, dum ab inferis ille Malleolus exiſtat, atque abs te officia tutelæ, ſodalitatis, familiaritatisq́; flagitet? ipſum putato adeſſe. homo auariſsime et ſpurciſsime, redde bona ſodalis filio, ſi non quæ abſtuliſti, at quæ confeſſus es. cur cogis ſodalis filium hanc primam in foro uocem cum dolore & querimonia emittere? cur ſodalis uxorem, ſodalis ſocrum, domum denique totam ſodalis mortui contra te teſtimonium dicere? cur pudentiſsimas, lectiſsimasq́; fœminas in tantum uirorum conuentum inſolitas, inuitasq́; prodire cogis? recita omnium teſtimonia. TESTIMONIA MATRIS ET AVIAE. *Pro quæſtore uero quo modo iſte commune Miliadum uexarit; quo modo Lyciam, Pamphyliam, Piſidiam, Phrygiamq́; totam, frumento imperando, æſtimando hac ſua, quam tum primum excogitauit, Sicilienſi æſtimatione, afflixerit, non eſt neceſſe demonſtrare uerbis. hoc ſcitote, his nominibus, quæ res per eum geſtæ ſunt, cum iſte ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret, neque ea*

ſumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus ſolis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem eſſe æſtimatam. quæ omnia, etiam ſi uoluntate Dolabellæ fiebant, per iſtum omnia tamen gerebantur. conſiſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodem genere. recita. DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POPVLO R. PECVNIAE REDACTAE. QVOD À COMMVNI MILIADVM. *te hæc coegiſſe, te æſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eademq; ui, & iniuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtemq; peruaſiſſe demonſtro. itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit, iſtum in ſua poteſtate ac ditione tenuit. homo adoleſcens, cum iſtius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoſceret, fecit perite, & callide, uolumen eius rerum geſtarum maximum iſti oſtendit, ab homine, quæ uoluit, in Dolabellam abſtulit, iſtum teſtem produxit: dixit iſte, quæ uelle accuſatorem putauit. quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt, ſi uti uoluiſſem, magna copia fuiſſet, qui, ut ſe periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quò ego uellem, deſcenſuros pollicebantur. eorum ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, ſed ne perfugæ quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habendi ſunt, qui hæc omnia fecerunt. ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorem, maxime laudari uolo. rationes ad ærarium, antequam Dolabella condemnatus eſt, non audet referre. impetrat à ſe-*

natu, ut dies ſibi prorogaretur, quòd tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolabellæ obſignatas diceret: perinde quaſi exſcribendi poteſtatem non haberet. ſolus eſt hic, qui nunquam rationes ad ærarium referat. audiſtis quæſtoriam rationem tribus uerſiculis relatam: legationis, non niſi condemnato, & eiecto eo, qui poſſet reprehendere: nunc denique præturæ: quam ex S. C. ſtatim referre debuit, uſque ad hoc tempus non retulit, quæſtorem ſe in ſenatu expectare dixit. perinde quaſi non, ut quæſtor ſine prætore poſſet referre, ut tu Hortenſi; ut omnes, eodem modo ſine quæſtore prætor. dixit, idem Dolabellam impetraſſe. omen magis patribus conſcriptis, quàm cauſa placuit. probauerunt. uerum quæſtores quoque iam pridem uenerunt: cur non retuliſti? illarum rationum ex ea fece legationis, quæſtoriæq; tuæ procurationis illa ſunt nomina, quæ Dolabellæ neceſſario ſunt æſtimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PRO PR. *quòd minus Dolabella Verri acceptum retulit, quàm Verres illi expenſum tulerit,* HS *quingenta triginta quinque millia: & quòd plus fecit Dolabella Verrem accepiſſe, quàm iſte in ſuis tabulis habuit,* HS *ducenta triginta duo millia: & quòd plus frumenti fecit accepiſſe iſtum,* HS *decies & octingenta millia, quod tu homo caſtiſſimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn. Poſthumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iſte habet nullum. hinc* HS *quater decies P. Tadio nu-*

merata Athenis, teſtibus planum faciam. hinc empta apertiſsime prætura: niſi forte id etiam dubium eſt, quo modo iſte prætor factus ſit. homo ſcilicet aut induſtria, aut opera probata, aut frugalitatis exiſtimatione præclara, aut denique, id quod leuiſſimum eſt, aſſiduitate, qui ante quæſturam cum meretricibus lenonibusq́; uixiſſet, quæſturam ita geſſiſſet, quemadmodum cognouiſtis, Romæ poſt quæſturam illam nefariam uix triduum conſtitiſſet, abſens non in obliuione iacuiſſet, ſed in aſſidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuiſſet; is repente, ut Romam uenit, gratis prætor factus eſt. alia porro pecunia, ne accuſaretur, data. cui ſit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem eſſe, tum inter omnes, recenti negotio, facile conſtabat. homo ſtultiſſime et amentiſſime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimen ſubterfugere uelles; ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare, ſi, quibus pecuniam credebas, ijs expenſum non ferres, neque in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expenſum illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſam dicturum exiſtimaſti? Verum ad illam iam ueniamus præclaram præturam, criminaq́; ea, quæ notiora ſunt his, qui adſunt, quàm nobis, qui meditati ad dicendum paratiq́; uenimus. in quibus, non dubito, quin offenſionem negligentiæ uitare, atque effugere non poſſim. multi enim ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta eſt: quibus ego in rebus in=

terfui. his omnibus, qui iſtius iniurias norunt, hoc eſt populo R. *uniuerſo, me uehementer excuſatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa prætercam, ſed quòd alia teſtibus integra reſeruari uelim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis prætermittenda exiſtimem. fatebor etiam illud inuitus, me prorſus, cum iſte punctum temporis nullum uacuum peccato præterire paſſus ſit, omnia, quæ ab iſto commiſſa ſunt, non potuiſſe cognoſcere. quapropter ita me de prœturæ criminibus auditote, ut ex utroque genere, & iuris dicendi, & ſartorum tectorum exigendorum, ea poſtuletis, quæ maxime digna ſunt eo reo, cui paruum ac mediocre obijci nihil oporteat. nam ut prætor factus eſt; qui auſpicato à* Chelidone *ſurrexiſſet, ſortem nactus eſt urbanæ prouinciæ, magis ex ſua &* Chelidonis, *quàm ex populi* R. *uoluntate. qui principio qualis in edicto conſtituendo fuerit, cognoſcite.* P. Annius *Aſellus mortuus eſt* C. Sacerdote *prætore. is cum haberet unicam filiam, neque cenſus eſſet; quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis ſuis hæredem inſtitueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta prætorum, conſuetudo iùris eius, quod erat tum, cum* A*ſellus eſt mortuus. iſte, prætor deſignatus, (utrum admonitus, an tentatus, an, qua eſt iſte ſagacitate in his rebus, ſine duce ullo, ſine indice peruenerit ad hanc improbitatem, neſcio: uos tantum hominis audaciam, amentiamq; cognoſcite) appellat hæredem* L. *Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam. non enim mihi perſuadetur, iſtum ab illo prius*

appellatum. dicit, ſe poſſe ei condonare edicto hæreditatem: docet hominem, quid poſſit fieri. illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iſte tametſi ſingulari eſt audacia, tamen ad pupillæ matrem ſummittebat; malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edictum tam improbum & inhumanum interponeret. tutores, pecuniam prætori ſi pupillæ nomine dediſſent, grandem præſertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodum ſine periculo ſuo dare poſſent, non uidebant: ſimul & iſtum fore tam improbum non arbitrabantur. ſæpe appellati, pernegauerunt. iſte ad arbitrium eius, cui condonarat hæreditatem ereptam liberis, quàm æquum edictum ſcripſerit, quæſo cognoſcite. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM. *quis unquam crederet Verrem mulierum aduerſarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum uideretur? Cupiditati hominum dit ſe obuiam ire. quid potius non modo his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic, quæſo, cætera: delectat enim me hominis grauitas, ſcientia iuris, auctoritas.* QVI AB A. POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS, POST'VE EA, FECIT, FECERIT. *fecit, fecerit? quis unquam edixit iſto modo? quis unquam eius rei fraudem aut periculum propoſuit edicto, quæ neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, auctoritate omnium, qui conſulebantur, teſtamentum P. Annius fecerat, non improbum, non inofficioſum,*

non inhumanum. quod ſi ita feciſſet, tamen poſt illius mortem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat. imitatus eſſes illum ipſum C. Voconium, qui lege ſua hæreditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri: ſanxit in poſterum; qui poſt eos cenſores cenſus eſſet, ne quis hæredem uirginem, ne'ue mulierem faceret. in lege Voconia non eſt, fecit, fecerit: neque in ulla præteritum tempus reprehenditur, niſi eius rei, quæ ſua ſponte ſcelerata ac nefaria eſt; ut, etiam ſi lex non eſſet, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita ſancta eſſe legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, teſtamentaria, nummaria, cæteræ complures, in quibus non ius aliquod nouum populo conſtituitur, ſed ſancitur, ut, quod ſemper malum facinus fuerit, eius quæſtio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ciuili ſi quis noui quid inſtituit, omnia, quæ ante acta ſunt, rata eſſe patitur? cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuffias, ipſam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus ſtatui ius, quo poſt eam legem populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto, prætoris edictum legem annuam dicunt eſſe. tu edicto plus complecteris, quàm lege. ſi finem edicto prætoris afferunt Calendæ Ianuarij, cur non initium quoque edicti naſcitur à Calendis Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo prætor alius futurus eſt: in illum, quo alius prætor fuit, regredietur? ac ſi hoc iuris non unius cauſa hominis edixiſſes, cautius compoſuiſſe s. ſcribis, ſi quis hæredem fecit, fecerit. quid, ſi plus

legarit, quàm ad hæredem, hæredeſ'ue perueniat, quod per legem Voconiam ei, qui cenſus ſit, licet? cur hoc, cum in eodem genere ſit, non caues? quia non generis, ſed hominis cauſam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio eſſe commotum. atque hoc ſi in poſterum edixiſſes, minus eſſet nefarium, tamen eſſet improbum: ſed tum uituperari poſſet, in dubium uenire non poſſet: nemo enim committeret: nunc eſt eiuſmodi edictum, ut quiuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annij ſecundis hæredibus. itaque cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario proœmio eſſet ornatum, ecquis eſt inuentus poſtea prætor, qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit, ſed ne metuit quidem quiſquam, ne quis ediceret: nam poſt te prætorem multi teſtamenta eodem modo fecerunt, in his nuper Annia ea de multorum propinquorum ſententia, pecunioſa mulier, quòd cenſa non erat, teſtamento fecit hæredem filiam. itaque hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate, quod Verres ſua ſponte inſtituiſſet, id neminem metuiſſe, ne quis reperiretur, qui iſtius inſtitutum ſequi uellet: ſolus enim tu inuentus es, cui non ſatis fuerit corrigere uoluntates uiuorum, niſi etiam reſcinderes mortuorum. tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti: uoluiſti, ex improuiſo ſi quæ res natæ eſſent, ex urbano edicto decernere. quam poſtea tu tibi defenſionem relinquebas, in ea maxime offendiſti, cum tuam auctoritatem tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi eſt, res hæc acerba uideatur, atque indigna, ſic unicuique ueſtrum, qui ſimili ſenſu, atque indulgen=

tia filiarum commouemini: quid enim natura nobis iucundius, quid charius eſſe uoluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia, indulgentiaq́; conſumatur? homo importuniſſime, cur tantam iniuriam P. An*nio mortuo feciſti? cur hunc dolorem cineri eius, atque oſſibus inuſſiſti, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, & , cui tibi eſſet commodum, condonares? quibuſcum uiui bona noſtra partimur, iis prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq́; poterit? nec petitionem, inquit, nec poſſeſſionem dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non ſolum fortunæ, ſed etiam ingenuitatis? miramur, ad arma contra iſtum hominem* Lampſacenos *iſſe? miramur, iſtum, de prouincia decedentem, clam* Syracuſis *profugiſſe? nos ſi alienam uicem pro noſtra iniuria doleremus, ueſtigium iſtius in foro eſſet relictum? pater dat filiæ: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. de ſuis bonis ita dat, ut ab iure non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. at ego concedo: prohibe, ſi potes, ſi habes qui te audiat, ſi poteſt tibi dicto audiens eſſe quiſquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus* R. *non manu uindicaſſet, niſi te huic tempori, atque huic iudicio reſeruaſſet? poſteaquam ius prætorium conſtitutum eſt, ſemper hoc iure uſi ſumus, ſi tabulæ teſtamenti non proferrentur, tum, uti proximum quenque potiſsimum hæredem eſſe oporteret, ſi is inteſtato mortuus eſſet, ita ſecundum eum poſſeſsio daretur. quare hoc ſit æquiſsimum, facile eſt docere: ſed in re tam*

uſitata, ſatis eſt oſtendere, omnes antea ius ita dixiſſe, & hoc uetus edictum, translatitiumq́; eſſe. cognoſcite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & ſimul, dum eſt unde ius ciuile diſcatur, adoleſcentes ei in diſciplinam tradite. mirum eſt hominis ingenium, mira prudentia. Minutius *quidam mortuus eſt ante iſtum prætorem. eius teſtamentum erat nullum: lege hæreditas ad gentem* Minutiam *ueniebat. ſi habuiſſet iſte edictum, quod ante iſtum, & poſtea omnes habuerunt; poſſeſſio* Minutiæ *genti eſſet data. ſi quis teſtamento ſe hæredem eſſe arbitraretur, quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem, aut, pro præde litis uindiciarum cum ſatis accepiſſet, ſponſionem faceret. ita de hæreditate certaret. hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper uſi ſumus. uidete, ut hoc iſte correxerit. componit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere poſſit, unius hominis cauſa conſcriptum eſſe: tantum quòd hominem non nominat: cauſam quidem totam perſcribit: ius, conſuetudinem, æquitatem, edicta omnium negligit.* EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR, SI POSSESSOR, SPONSIONEM NON FACIET. *iam quid id ad prætorem, uter poſſeſſor ſit? non ne id quæri oportet, utrum poſſeſſorem eſſe oporteat? ergo, quia poſſeſſor eſt, non moues poſſeſſione: ſi poſſeſſor non eſſet, non dares: nuſquam enim ſcribis, neque tu aliud quidquam edicto amplecteris, niſi eam cauſam, pro qua pecuniam acceperas.* Iam *hoc ridiculum eſt.* SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR; ET

TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVÀM È LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. *hoc translatitium eſt. ſequi illud oportet: ſi tabulæ teſtamenti non proferentur. quid ait? ſe ei daturum, qui ſe dicat hæredem eſſe. quid ergo intereſt, proferantur, nec ne? ſi protulerit, uno ſigno ut ſit minus, quàm ex lege oportet: non des poſſeſſionem: ſi omnino tabulas non proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem unquam poſtea alium edixiſſe? ualde ſit mirum, neminem fuiſſe, qui iſtius ſe ſimilem dici uellet. ipſe in* Sicilienſi *edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. item, ut illo edicto, de quo ante dixi, in* Sicilia *de hæreditatum poſſeſſionibus dandis, edixit idem, quod omnes* Romæ *præter iſtum.* EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. *at, per deos immortales, quid eſt, quod de hoc dici poſſit? iterum enim iam quæro abs te, ſicut modo in illo capite* Anniano *de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum poſſeſſionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre nolueris. utrum digniores homines exiſtimaſti eos, qui habitabant in prouincia, quã nos, qui æquo iure uteremur: an aliud* Romæ *æquum eſt, aliud in* Sicilia*? non enim hoc poteſt hoc loco dici, multa eſſe in prouincijs aliter edicenda. non de hæreditatum quidẽ poſſeſſionibus, non de mulierũ hæreditatibus: nam utroque genere uideo non*

modo cæteros, ſed te ipſum totidem uerbis edixiſſe, quot uerbis edici Romæ *ſolet. quæ* Romæ *magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea ſola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto* Sicilienſi *ſuſtuliſſe uideo. & cum edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit deſignatus, componeret, qui ab iſto ius ad utilitatem ſuam nundinarentur: tum uero in magiſtratu contra illud edictum ſuum ſine ulla religione decernebat. itaque* L. Piſo *multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita interceſsit, quòd iſte aliter, atque ut edixerat, decreuiſſet. quod uos oblitos eſſe non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad* Piſonis *ſellam iſto prætore ſolitus ſit conuenire. quem iſte collegam niſi habuiſſet, lapidibus coopertus eſſet in foro. ſed eo leuiores iſtius iniuriæ uidebantur, quòd erat in æquitate, prudentiáq;* Piſonis *paratiſsimum perfugium, quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patrono homines uterentur. nam quæſo redite in memoriam iudices, quæ libido iſtius in iure dicendo fuerit, quæ uarietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent, quàm plena, atque referta* Chelidonis*: à qua muliere cum erat ad eum uentum, & in aurem eius inſuſurratum, alias reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat; alias inter alios contrarium ſine ulla religione decernebat, ac proximis paulo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe* Verrinum*: alij etiam frigidiores erant; ſed,*

quia ſtomachabantur, ridiculi uidebantur eſſe, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet. quæ ego non commemorarem, (neque enim perfacete dicta, neque porro hac ſeueritate digna ſunt) niſi uos illud uellem recordari, iſtius nequitiam, et iniquitatem tum in ore uulgi, atque in communibus prouerbijs eſſe uerſatam. In plebem uero Romanam utrũ ſuperbiam prius memorem, an crudelitatem? ſine dubiò crudelitas grauior eſt, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis eſſe, quemadmodum ſit iſte ſolitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribunus pl. in concione egit, cum eum, quem uirgis iſte cæciderat, in proſpectum populi R. produxit. cuius rei cognoſcendæ faciam uobis ſuo tempore poteſtatem. ſuperbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuiſsimum quenque contempſerit, deſpexerit, liberum eſſe nunquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, & honeſtos complures fecit hæredes: in his fecit ſuum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proſcriptum. ei cum cautum uellet, ſcripſit, ut hæredes iurarent, ſe curaturos, ut ex ſua cuiuſque parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proſcriptum perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeunt ad Verrem: docent, non oportere ſe iurare facturos eſſe quod contra legem Corneliam eſſet, quæ proſcriptum iuuari uetat: impetrant, ut ne iurent. dat his poſſeſsionem. id ego non reprehendo: etenim erat iniquum, homini proſcripto, egenti, de fraternis bonis quidquam dari: & ille libertus, niſi ex teſtamento patroni iuraſſet, ſcelus ſe facturum arbitrabatur.

itaque ei Verres poſſeſsionem hæreditatis negat ſe datu-rum, ne poſſet patronum ſuum proſcriptum iuuare: ſimul ut eſſet pœna, quòd alterius patroni teſtamento obtemperaſſet das poſſeſsionem ei, qui non iurauit. con cedo: prætorium eſt. adimis tu ei, qui iurauit? quo exemplo? proſcriptum iuuat: lex eſt: pœna eſt. quid ad eum, qui ius dicit? utrum reprehendis, quòd patro num iuuabat eum, qui tum in miſerijs erat: an, quòd alterius patroni mortui uoluntatem conſeruabat, à quo ſummum beneficium acceperat? utrum horum re-prehendis? & hoc tum de ſella uir optimus dixit, equi-ti R. tam locupleti libertinus ſit homo hæres? mode-ſtum ordinem, quòd illinc uiuus ſurrexit. poſſum ſex-centa decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam non dicam interceſsiſſe, ipſa decretorum nouitas iniqui-tasq; declarat. uerum ut ex uno de cæteris coniectu-ram facere poſsitis, id quod priore actione cognoſtis, audite. C. Sulpicius Olympius fuit. is mortuus eſt C. Sacerdote prætore, neſcio an ante, quàm Verres præ turam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatem adijt, poſſedit Sacerdo-te prætore ſine ulla controuerſia. poſteaquam Verres magiſtratum inijt; ex edicto iſtius, quod edictum Sa-cerdos non habuerat, Sulpicij patroni filia ſextam par tem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non ade-rat. Lucius frater eius cauſam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur, in poſſeſsionem ſe ire iuſſurum. L. Gellius cauſam Ligu-ris defendebat: docebat, edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere, quæ ante eum prætorem ue-

niſſent : ſi hoc tum fuiſſet edictum , fortaſſe Ligurem hæreditatem aditurum non fuiſſe . æqua poſtulatio , ſumma hominum auctoritas pretio ſuperabatur . uenit Romam Ligur : non dubitabat , quin , ſi ipſe Verrem conueniſſet , æquitate cauſæ , & auctoritate ſua commouere hominem poſſet : domum ad eum uenit : rem demonſtrat : quàm pridem ſibi hæreditas ueniſſet, docet : quod facile in cauſa æquiſſima homini ingenioſo fuit : multa , quæ quemuis mouere poſſent, dixit : ad extremum petere cœpit, ne uſque eò ſuam auctoritatem deſpiceret , gratiamq; contemneret , ut ſe tanta iniuria afficeret . homo Ligurem accuſare cœpit , qui in re aduentitia, atque hæreditaria tam diligens, tam attentus eſſet : debere eum aiebat ſuam quoque rationem ducere : multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis , quos circa ſe haberet . non poſſum illa planius commemorare , quàm ipſum Ligurem pro teſtimonio dicere audiſtis . quid enim Verres ? utrum'ne his quidem teſtibus credetur , an hæc ad rem non pertinent ? non M. Octauio ? non L. Liguri ? quis nobis credet ? cui nos ? quid eſt Verres , quod planum fieri teſtibus poſſit , ſi hoc non fit ? an id , quod dicunt , leue eſt ? nihil leuius, quàm prætorem urbanum hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere, omnibus ijs , quibus hæreditas uenerit, cohæredem prætorem eſſe oportere. an uero dubitamus , quo ore iſte cæteros homines inferiore loco, auctoritate , ordine , quo ore homines ruſticanos ex municipijs , quo denique ore , quos nunquam liberos putauit , libertinos homines ſolitus ſit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem , hominem ornatiſſi

mum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poſcere pecuniam non dubitarit? In ſartis tectis uero quemadmodum ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerunt, qui ſenſerunt. ſunt alij, qui dicant. notæ res, ac manifeſtæ prolatæ ſunt, & proferuntur. dixit C. *Fannius, eques* R. *frater germanus* Q. *Titinij iudicis tui, tibi ſe pecuniam dediſſe. recita teſtimonium* C. *Fannij. nolite* C. *Fannio dicenti credere, noli inquam tu* Q. *Titini* C. *Fannio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem:* C. *Verrem inſimulat auaritiæ, & audaciæ: quæ uitia uidentur in quemuis potius, quàm in iſtum conuenire. dixit* Q. *Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. recita nomina* Q. *Tadij. recita teſtimonium* Q. *Tadij. ne tabulis quidem* Q. *Tadij, nec teſtimonio credetur. quid igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud, omnibus omnia peccata, & maleficia concedere, niſi hoc, hominum honeſtiſſimorum teſtimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniaq́; populi* R. *loquar? de iſtius impudentiſsimo furto, ſeu potius nouo ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in æde Caſtoris, celeberrimo, clariſſimoq́; monimento, quod templum in oculis, quotidianoq́; aſpectu populi* R. *eſt poſitum, quo ſæpenumero ſenatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentiſsimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in ſermone hominum audaciæ ſuæ monimentum æternum relinquere.* Aedem *Caſtoris iudices* P. *Iunius*

nius habuit tuendam, L. Sylla Q. Metello conſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius conſules ædes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, & M. Ceſius: factum eſt. S. C. quibus de ſartis tectis cognitum & iudicatum non eſſet, uti C. Verres, P. Cælius prætores cognoſcerent, & iudicarent. qua poteſtate iſte permiſſa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis, ueruntamen, cum eſſet omnibus in rebus apertiſſime impudentiſſiméq; prædatus, hoc uoluit clariſſimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum, de quo non audire aliquando, ſed uidere quotidie poſſemus: quæſiuit, quis ædem Caſtoris ſartam tectam deberet tradere. Iunium ipſum mortuum eſſe ſciebat: ſcire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum eſſe filium. homo, qui ſemper ita palam dictitaſſet, pupillos, et pupillas certiſſimam prædam eſſe prætoribus, optatum negotium ſibi in ſinum delatum eſſe dicebat. monimentum illa amplitudine, illo opere quamuis ſartum tectum, integrumq; eſſet, tamen aliquid ſe inuenturum, in quo moliri, prædariq; poſſet, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Caſtoris tradi oportebat. is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cum eo ſine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. iſte ad ſe Rabonium uocat: quærit, ecquid ſit, quod à pupillo traditum non ſit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem eſſe, ſigna, & dona comparere omnia, ipſum templum omni opere eſſe integrum: indignum iſti

uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq́; opere ſe non opimum præda, præſertim à pupillo, diſcedere. uenit ipſe in ædem Caſtoris: conſiderat templum: uidet undique tectum, pulcherrime laqueatum, prætereà cætera noua, atque integra: uerſat ſe: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iſte Liguri dixerat eſſe circa ſe multos: tu Verres, hic quod moliare, nihil habes: niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quærit, quid ſit, ad perpendiculum: dicunt ei, fere nullam eſſe columnam, quæ ad perpendiculum eſſe poſſit. iam mehercule, inquit, ſic agamus; columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem noſſet, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla; & qui non putaret ſibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum eſſet; negat, id ſibi deberi; negat, oportere exigi. iſte Rabonium quieſcere iubet: & ſimul ei nonnullam ſpem ſocietatis oſtendit. hominem modeſtum, & minime pertinacem facile coercet: columnas ita ſe exacturum eſſe confirmat. noua res atque improuiſa, pupilli calamitas nunciatur ſtatim C. Muſtio uitrico pupilli, qui nuper eſt mortuus; M. Iunio patruo, P. Potitio tutori, homini frugaliſſimo. hi rem ad uirum primarium, ſummo officio, ac uirtute præditum, M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro ſua fide, ac diligentia pluribus uerbis, ne per ſummam iniuriam pupillum Iunium fortunis patrijs conetur euertere. iſte, qui iam ſpe, & opinione prædam illam deuoraſſet, neque ul-

la æquitate orationis, neque auctoritate M. Marcelli commotus eſt: itaque, quemadmodum oſtendiſſet, ſe id exacturum eſſe reſpondit. cum ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius intercluſos uiderent, apud quem non ius, non æquitas, non miſericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiuſquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: ſtatuunt id ſibi optimum eſſe factu, quod cuiuis ueniſſet in mentem; petere auxilium à Chelidone: quæ iſto prætore non modo in iure ciuili, priuatorumq́; omnium controuerſijs populo R. præfuit, uerum etiam in his ſartis tectis dominata eſt. uenit ad Chelidonem C. Muſtius, eques R. publicanus, homo cum primis honeſtus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus: uenit homo ſummo honore, pudore, & ſummo officio, ſpectatiſſimus ordinis ſui P. Potitius tutor. ò multis acerbam, ò miſeram, atque indignam præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum ueniſſe arbitramini? qui nulla conditione iſtam turpitudinem ſubiſſent, niſi officij, neceſſitudinisq́; ratio coegiſſet. ueniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det poſſeſſionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obſignabant. domus erat non meretricio conuentu, ſed prætoria turba referta. ſimul ac poteſtas primum data eſt, adeunt hi, quos dixi: loquitur Muſtius: rem demonſtrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. reſpondet illa, ut

meretrix, non inhumane : libenter ait ſe eſſe facturam, et ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam : reuerti iubet. tum diſcedunt. poſtridie reuertuntur : negat illa poſſe hominem exorari, permagnam eum dicere ex illa re pecuniam confici poſſe. Vereor, ne quis forte de populo, qui priore actione non affuit, hæc, quia propter inſignem turpitudinem ſunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea uos antea iudices cognouiſtis. dixit iuratus P. Potitius, tutor pupilli Iunij : dixit M. Iunius, tutor, & patruus. Muſtius dixiſſet, ſi uiueret : ſed pro Muſtio, recenti re de Muſtio auditum dixit L. Domitius : qui cum ſciret me ex Muſtio uiuo audiſſe, quòd eo ſum uſus plurimum; (etenim id iudicium, quod prope omnium fortunarum ſuarum C. Muſtius habuit, me uno defendente uicit) cum hoc, ut dico, ſciret L. Domitius me ſcire, ad eum res omnes Muſtium ſolitum eſſe deferre; tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit; aliò reſponſionem ſuam deriuauit. tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum à me premeretur, omnia potius reſponderet, quàm Chelidonem nominaret. primo neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat : deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu geſſiſſe præturam, quam L. Domitius ab ſe nominari uix ſibi honeſtum eſſe arbitrabatur? reiecti à Chelidone, capiunt conſilium neceſſarium, ut ſuſcipiant ipſi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, tranſigunt HS ducentis millibus. refert ad iſtum rem Rabonius; ut ſibi uidebatur, ſatis grandem pecuniam, & ſatis im=

pudentem eſſe. iſte, qui aliquanto plus cogitaſſet, male accipit uerbis Rabonium*, negat eum ſibi illa deciſione ſatisfacere poſſe. ne multa, locaturum ſe eſſe confirmat. tutores hæc neſciunt: quod actum erat cum* Rabonio*, putant id eſſe certiſſimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. iſte uero non procraſtinat: locare incipit, non proſcripta, atque edicta die, alieniſsimo tempore, ludis ipſis Romanis, foro ornato. itaque renunciat* Rabonius *illam deciſionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit* Iunius *patruus. iſti color immutatus eſt; uultus, oratio, mens denique excidit: quid ageret, cœpit cogitare: ſi opus pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam prædam eſſe. itaque excogitat: quid? nihil ingenioſe, nihil quod quiſquam poſſit dicere improbe, uel callide: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. ſi pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa conſuetudo in bonis, prædibus, prædijsq́; uendundis, omnium conſulum, cenſorum, prætorum, quæſtorum denique? ut optima conditione ſit is, cuia res ſit, cuium periculum? excludit eum ſolum, cui prope dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat: quid enim quiſquam ad meam pecuniam me inuito aſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus,*

& prædijs populo cautum eſt. & ſi non putas cautum; ſcilicet tu prætor in mea bona, quos uoles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſinas? operæpretium eſt ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe, qui illud edictum de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO. QVAE PVPILLI IVNII. *dic, dic, quæſo clarius.* C. VERRES PRAET. VRB. ADDIDIT. *corriguntur leges cenſoriæ: quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Caſſius, Cn. Seruilius cenſores addiderunt, uult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic quid addidit.* QVI DE L. MARCIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, EVM SOCIVM NE ADMITTITO, NEVE EI PARTEM DATO, NEVE EI REDIMITO. *quid ita? ne uitioſum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples eſſet? at erat, & eſſet amplius, ſi uelles, populo cautum prædibus, & prædijs. hic te ſi res ipſa, ſi indignitas iniuriæ tuæ non commouebat; ſi pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ, D. Bruti, cuius prædia ſubierant periculum; M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, eiuſmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare poſſes, (in tabulas enim retuliſti) nec cum defenſione aliqua confiteri? addicitur id opus* HS DLX *millibus, cum tutores* HS LXXX *millibus id opus ad iſtius, hominis iniquiſſimi, arbitrium ſe effecturos eſſe clamarent. etenim quid erat operis? id, quod uos uidiſtis. omnes illæ columnæ, quas dealba-*

tas uidetis, machina appoſita, nulla impenſa deiectæ, eiſdemq; lapidibus repoſitæ ſunt. hoc tu HS DLX *millibus locauiſti. atqui in illis columnis dico eſſe quæ à tuo redemptore commotæ non ſint: dico eſſe ex qua tantum tectorium uetus delitum ſit, & nouum inductum. quòd ſi tanta pecunia columnas dealbari putaſſem, certe nunquam ædilitatem petiuiſſem. at ut uideatur tamen res agi, & non eripi pupillo:* SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS, REFICITO. *quid erat, quod reſcinderet, cum ſuo quenque loco lapidem reponeret?* QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI A VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. *deridet, cum ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium.* PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. *quibus de bonis? eius, qui, quod tu* HS DLX *millibus locaſti,* HS LXXX *millibus effecturum eſſe clamauit. quibus de bonis? pupilli. cuius ætatem, & ſolitudinem, etiam ſi tutores non eſſent, defendere prætor debuit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas, ſed etiam bona tutorum ademiſti.* HOC OPVS BONO SVO QVOQVE FACITO. *lapis aliquis cædendus, & apportandus fuit machina ſua? an illò non ſaxum, non materies aduecta eſt: tantum operis ſed in iſta locatione fuit, quantum paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt, et manupretij machinæ? utrum exiſtimatis, minus operis eſſe, unam columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo; an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius ſit*

nouam facere. oſtendam, in ædibus priuatis, longa difficiliq; uectura, columnas ſingulas ad impluuium HS XL *millibus non minus magnas locatas. ſed ineptum eſt de tam perſpicua iſtius impudentia pluribus uerbis diſputare, præſertim cum iſte aperte tota lege omnium ſermonem, atque exiſtimationem contempſerit, qui etiam ad extremum conſcripſerit,* REDIVIVA SIBI HABETO. *quaſi quidquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex rediuiuis conſtitueretur. at enim pupillo redimi non licebat, non neceſſe erat rem ad ipſum peruenire, poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. omnes excluſi ſunt non minus aperte, quàm pupillus. diem præſtituit operi faciundo* Cal. Dec. *locat circiter* Idus Sept. *anguſtijs temporis excluduntur omnes. quid ergo?* Rabonius *iſtam diem quo modo aſſequitur? nemo* Rabonio *moleſtus eſt, neque* Cal. Dec. *neque* Nonis, *neque* Idibus. *denique aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius, quàm opus effectum eſt. poſteaquam reus factus eſt, primo negabat opus in acceptum referre poſſe. cum inſtaret* Rabonius, *in me cauſam conferebat, quòd tum codicem obſignaſſem. petit à me* Rabonius, *& amicos allegat, facile impetrat. iſte, quid ageret, neſciebat. ſi in acceptum non retuliſſet, putabat ſe aliquid defenſionum habiturum:* Rabonium *porro intelligebat rem totam eſſe patefacturum: tametſi quid poterat eſſe apertius, quàm nunc eſt, ut uno minus teſte haberet* Rabonio? *opus in acceptum retulit quadriennio poſt, quàm diem operi dixerat. hac conditione, ſi quis de populo redemptor acceſſiſſet, cum die cæteros redempto-*

res excluſiſſet, tum in eius arbitrium ac poteſtatem uenire nolebat, qui ſibi ereptam prædam arbitraretur. nam quid argumentamur, quò iſta pecunia peruenerit? fecit iſte indicium. primum cum uehementius cum eo D. Brutus *contenderet, qui de ſua pecunia* HS DXL *millia numerauit; quòd iam iſte ferre non poterat, opere addicto, prædibus acceptis, de* HS DLX *millibus remiſit* D. Bruto HS CX *millia. hoc, ſi aliena res eſſet, certe facere non potuiſſet. deinde nummi numerati ſunt* Cornificio*: quem ſcribam ſuum fuiſſe, negare non poteſt. poſtremo ipſius* Rabonij *tabulæ prædam illam iſtius fuiſſe clamant. recita nomina* Rabonij*. hic etiam priore actione* Q. Hortenſius *pupillum* Iunium *ueniſſe prætextatum in ueſtrum conſpectum, & teſtes ſecum, patruo teſtimonium dicente, queſtus eſt: & me populariter agere, atque inuidiam commouere, quòd puerum producerem, clamitauit. quid erat* Hortenſi *tandem in illo puero populare? quid inuidioſum?* Gracchi, *credo, aut* Saturnini, *aut alicuius hominis eiuſmodi produxeram filium, ut nomine ipſo, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarem.* P. Iunij *erat, hominis de plebe* Romana, *filius: quem pater moriens tum tutoribus, & propinquis, tum legibus, tum æquitati magiſtratuum, tum iudicijs ueſtris commendandum putauit. hic iſtius ſcelerata locatione, nefarioq́; latrocinio, bonis patrijs fortuniſq́; omnibus ſpoliatus, uenit in iudicium, ſi nihil aliud, ſaltem ut eum, cuius opera ipſe multos annos eſt in ſordibus, paulo tamen obſoletius ueſtitum uideret.*

itaque tibi Hortenſi *non illius ætas, ſed cauſa; non ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur: neque te tam commouebat, quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla uenerat: ueſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium, atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptum eſſe, grauiter & acerbe homines ferebant. neque erant hæ lacrymæ populares magis, quàm noſtræ, quàm tuæ* Q. Hortenſi, *quàm horum, qui ſententiam laturi ſunt. ideo quòd communis eſt cauſa, commune periculum; communi præſidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, reſtinguenda eſt: habemus enim liberos paruos: incertum eſt, quàm longa noſtrum cuiuſque uita futura ſit: conſulere uiui ac proſpicere debemus, ut illorum ſolitudo, & pueritia quàmfirmiſſimo præſidio munita ſit: quis eſt enim, qui tueri poſſit liberum noſtrorum pueritiam contra improbitatem magiſtratuum? mater credo. ſcilicet magno præſidio fuit* Anniæ *pupillæ mater, fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iſte infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud iſtiuſmodi prætorem, à quo* M. Marcelli *tutoris in cauſa pupilli* Iunij *& oratio, & uoluntas, & auctoritas repudiata eſt. quæremus etiam, quid iſte in ultima* Phrygia, *quid in extremis* Pamphyliæ *partibus fecerit; qualis in bello prædonum prædo ipſe fuerit; qui in foro populi* R. *pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iſte in hoſtium præda molitus ſit, qui manubias ſibi tantas ex* L. Metelli *manubijs fecerit, qui*

maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quàm
ille omnes ædificandas, locauerit? expectemus, quid di=
cant ex Sicilia teſtes? quis unquam templum illud aſpe
xit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ te=
ſtis eſſet? quis à ſigno Vertumni in Circum maximum
uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua
commoneretur? quam tu uiam thenſarum, atque pom
pæ eiuſmodi exegiſti, ut tu ipſe illà ire non audeas. te
putet quiſquam, cum ab Italia freto diſiunctus eſſes,
ſocijs temperaſſe, qui ædem Caſtoris teſtem furtorum
tuorum eſſe uolueris, quam populus R. quotidie, iudi
ces etiam tum, cum de te ſententiam ferrent, uiderent?
Atque etiam iudicium in prætura publicum exercuit:
non enim prætereundum eſt ne id quidem. petita mul=
cta eſt apud iſtum prætorem à Q. Opimio: qui addu=
ctus eſt in iudicium uerbo, quòd, cum eſſet tribunus
pl. interceſſiſſet contra legem Corneliam, quòd in tribu=
natu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis uolunta=
tem. de quo iudicio ſi uelim dicere omnia, multi appel=
landi lædendiq; ſunt: quod mihi non eſt neceſſe. tan=
tum dicam, paucos homines, ut leuiſſime dicam, arro=
gantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum et iocum
fortunis omnibus euertiſſe. is mihi etiam queritur, quòd
à nobis IX ſolis diebus prima actio ſui iudicij tranſacta
ſit; cum apud ipſum tribus horis Q. Opimius ſenator
populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiſerit.
cuius propter indignitatem iudicij, ſæpiſſime eſt actum
in ſenatu, ut genus hoc totum mulctarum, ac iudicio=
rum eiuſmodi tolleretur. Iam uero in bonis Q. Opimij
uendendis quas iſte prædas, quàm aperte, quàm impro

be fecerit, longum eſt dicere, hoc dico: niſi uobis id hominum honeſtiſſimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis cauſa putatote. iam qui ex calamitate ſenatoris populi R. cum prætor iudicio eius præfuiſſet, ſpolia domum ſuam referre, et manubias detrahere conatus ſit; is ullam ab ſeſe calamitatem poterit deprecari? nam de ſubſortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protuliſti, audeam dicere? difficile eſt: non enim me tua ſolum et iudicum auctoritas, ſed etiam annulus aureus ſcribæ tui deterret. non dicam id, quod probare difficile eſt. hoc dicam, quod oſtendam; multos ex te uiros primarios audiſſe, cum diceres, ignoſci tibi oportere, quòd falſum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, niſi prouidiſſes, tibi ipſi tum pereundum fuiſſe. hoc modo iſte ſibi, et ſaluti ſuæ proſpicere didicit, referendo in tabulas et priuatas et publicas quod geſtum non eſſet, tollendo quod eſſet, & ſemper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eò enim uſque progreditur, ut ne defenſionem quidem maleficiorum ſuorum ſine alijs maleficijs reperire poſſit. eiuſdem modi ſubſortitionem homo amentiſſimus ſuorũ quoque iudicum fore putauit per ſodalem ſuum Q. Curtium, iudicem quæſtionis: cui niſi ego ui populi, et hominum clamore, atque conuitio reſtitiſſem, ex hac decuria noſtra, cuius mihi copiam quamlargiſſime factam oportebat, erepta eſſet facultas bonorum, cum is annuerat: in ſuum conſilium ſine cauſa ſubſortiebatur. *

Deſideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

MVLTA mihi neceſſario iudices prætermittenda ſunt, ut poſſim aliquo modo de ijs rebus, quæ meæ fidei commiſſæ ſunt, dicere: recepi enim cauſam Siciliæ: ea me ad hoc negotium prouincia attraxit. ego tamen, hoc onere ſuſcepto, & recepta cauſa Sicilienſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius: ſuſcepi enim cauſam totius ordinis: ſuſcepi cauſam populi R. quòd putabam tum denique recte iudicari poſſe, ſi non modo reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ cauſam ueniendum eſt, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs; ut & uiribus quam integerrimis agere, et ad dicendum temporis ſatis habere poſſim. atque adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi uidentur eſſe de prouinciæ dignitate, uetuſtate, utilitate dicenda. nam cum omnium ſociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis: tum præcipue Siciliæ, iudices, plurimis iuſtiſſimisq; de cauſis: primum, quòd omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam fidemq; populi R. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij eſt, prouincia eſt appellata: prima docuit maiores noſtros, quàm præclarum eſſet exteris gentibus imperare: ſola fuit ea fide beneuolentiaq; erga populum R. ut ciuitates eius inſulæ, quæ ſemel in amici-

tiam noſtram uen'iſſent, nunquam poſtea deficerent, pleræque autem & maxime illuſtres in amicitia perpetuo manerent. itaque maioribus in Africam ex hac prouincia gradus imperij factus eſt: neque enim tam facile opes Carthaginis tantæ concidiſſent, niſi illud & rei frumentariæ ſubſidium, et receptaculum claſſibus noſtris pateret. quare P. Africanus, Carthagine deleta, Siculorum urbes ſignis, monimentiſq; pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime lætari arbitrabatur, apud eos monimenta uictoriæ plurima collocaret. denique ille ipſe M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hoſtes, miſericordiam uicti, fidem cæteri Siculi perſpexerunt, non ſolum ſocijs in eo bello conſuluit, uerum etiam ſuperatis hoſtibus temperauit, urbem pulcherrimam Syracuſas, quæ cum manu munitiſſima eſſet, tum loci natura terra, ac mari claudebatur, cum ui conſilioq; cepiſſet, non ſolum incolumem paſſus eſt eſſe, ſed ita reliquit ornatam, ut eſſet idem monimentum uictoriæ, manſuetudins, continentiæ, cum homines uiderent, et quid expugnaſſet, & quibus peperciſſet, & quæ reliquiſſet. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit, ut ne hoſtium quidem urbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur. itaque ad omnes res Sicilia prouincia ſemper uſi ſumus: ut, quidquid ex ſeſe poſſet efferre, id non apud eos naſci, ſed domi noſtræ conditum putaremus. quando illa frumentum, quod deberet, non ad diem dedit? quando id, quod opus eſſe putaret, non ultro pollicita eſt? quando id, quod imperaretur, recuſauit? itaque ille M. Cato ſapiens cellam penariam reip. noſtræ, nutricem

plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti ſumus Italico maximo difficillimoq; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, ſed pro ærario illo maiorum uetere ac referto fuiſſe: nam ſine ullo ſumptu noſtro, corijs, tunicis, frumentoq; ſuppeditato, maximos exercitus noſtros ueſtiuit, aluit, armauit. quid, illa, quæ forſitan ne ſentimus quidem iudices, quanta ſunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: quòd habent propinquam, fidelem, fructuoſamq; prouinciam, quò facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus ſuppeditandis cum quæſtu, compendioq; dimittit, partim retinet, ut arare, ut paſcere, ut negotiari libeat, ut denique ſedes, ac domicilium collocare. quod commodum non mediocre populi R. eſt, tantum ciuium R. numerum, tam prope ab domo, tam bonis fructuoſisq; rebus detineri. et quoniam quaſi quædam prædia populi R. ſunt uectigalia noſtra, atque prouinciæ; quemadmodum propinquis uos ueſtris prædijs maxime delectamini, ſic populo R. iucunda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciæ. iam uero hominum ipſorum iudices ea patientia, uirtus, frugalitasq; eſt, ut proxime ad noſtram diſciplinam illam ueterem, non hanc quæ nunc increbuit, uideantur accedere. nihil cæterorum ſimile Græcorum, nulla deſidia, nulla luxuria: contra ſummus labor in publicis, priuatisq; rebus, ſumma parſimonia, ſumma diligentia. ſic porro noſtros homines diligunt, ut his ſolis neque publicanus, neque negotiator odio ſit, magiſtratuum autem noſtrorum iniurias ita multorum tulerunt; ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præſi-

diumq; ueſtrum publico conſilio confugerent. tametſi & illum annum pertulerant, qui ſic eos afflixerat, ut ſalui eſſe non poſſent, niſi C. Marcellus quaſi aliquo fato ueniſſet, ut bis ex eadem familia ſalus Siciliæ conſtitueretur, poſtquam M. Antonij infinitum illud imperium ſenſerant. ſic à maioribus ſuis acceperant, tanta populi R. in Siculos eſſe beneficia, ut etiam iniurias noſtrorum hominum perferendas putarent. in neminem ciuitates ante hunc teſtimonium publice dixerunt. hunc denique ipſum pertuliſſent, ſi humano modo, ſi uſitato more, ſi denique uno aliquo in genere peccaſſet. ſed cum perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, ſuperbiam; cum omnia ſua commoda, iura, beneficia ſenatus, populiq; R. unius ſcelere, ac libidine perdidiſſent: hoc ſtatuerunt, aut iſtius iniurias per uos ulciſci, et perſequi, aut, ſi uobis indigni eſſent uiſi, quibus opem auxiliumq; ferretis, urbes, ac ſedes ſuas relinquere, quandoquidem iam ante iſtius iniurijs exagitati reliquiſſent. hoc conſilio à L. Metello legationes uniuerſæ petiuerunt, ut quamprimum iſti ſuccederet: hoc animo toties apud patronos de ſuis miſerijs deplorarunt: hoc commoti dolore poſtulata conſulibus, quæ non poſtulata, ſed in iſtum crimina uiderentur eſſe, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fidem, continentiamq; cognouerant, prope de uitæ meæ ſtatu, dolore, ac lacrymis ſuis deducerent, ut ego iſtum accuſarem; à quo mea longiſſime ratio uoluntasq; abhorrebat. quanquam in hac cauſa multo plures partes mihi defenſionis, quàm accuſationis, ſuſcepiſſe uideor. poſtremo homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primiq;, publice

publice priuatimq; uenerunt. grauiſſima, atque honeſtiſſima quæque ciuitas uehementiſſime ſuas iniurias perſecuta eſt. at quemadmodum, iudices, uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quàm forſitan ipſi uelint: ſaluti enim eorum potius conſulam, quàm uoluntati. ecquem exiſtimatis unquam ulla in prouincia reum abſentem, contra inquiſitionem accuſatoris, tantis opibus, tanta cupiditate eſſe defenſum? quæſtores utriuſque prouinciæ, qui iſto prætore fuerant, cum faſcibus mihi præſto fuerunt. hi porro, qui ſucceſſerunt, uehementer iſtius cupidi, liberaliter ex iſtius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. uidete, quid potuerit, qui quatuor in prouincia quæſtores ſtudioſiſſimos defenſores, propugnatoresq; habuerit, prætorem uero cohortemq; totam ſic ſtudioſam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quàm Verrem ipſum, qui plenus deceſſerat, prouinciam fuiſſe. minari Siculis, ſi decreſſent legationem, quæ contra iſtum diceret: minari, ſi qui eſſent profecti: alijs, ſi laudarent, benigniſſime promittere: grauiſſimos priuatarum rerum teſtes, quibus nos præſentibus denunciauimus, eos ui cuſtodijsq; retinere. quæ cum omnia facta ſint, tamen unam ſolam ſcitote eſſe ciuitatem Mamertinam, quæ publice legatos, qui iſtum laudarent, miſerit. eius autem legationis principem ciuitatis nobiliſſimum C. Heium iuratum dicere audiſtis, iſti nauem onerariam maximam Meſſanæ eſſe publice coactis operis ædificatam. idemq; Mamertinorum legatus, iſtius laudator, non ſolum iſtum bona ſua, uerum etiam

ſacra, deosq́; penates, à maioribus traditos, ex ædibus ſuis eripuiſſe dixit. præclara laudatio, cum duabus in rebus legatorum una opera conſumitur, in laudando, atque repetendo. atque ea ipſa ciuitas qua ratione illi amica ſit, dicetur certo loco: reperietis enim quæ cauſæ beneuolentiæ ſint Mamertinis erga iſtum, eas ipſas cauſas ſatis iuſtas eſſe damnationis. alia ciuitas nulla, iudices, publico conſilio laudat. uis illa ſummi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, ut aut leuiſſimi quidam ex miſerrimis, deſertiſſimisq́; oppidis inuenirentur, qui iniuſſu populi, ac ſenatus proficiſcerentur; aut ij, qui contra iſtum legatos decreuerant, et teſtimonium publicum, mandataq́; acceperant, ui ac metu retinerentur. quod ego in paucis tamen uſu ueniſſe non moleſte fero, quo reliquæ tot, & tantæ, & tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus auctoritatis apud uos haberet, cum uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi poſſe, quo minus experirentur, ecquid uos querimoniæ ualerent antiquiſſimorum, fideliſſimorumq́; ſociorum. nam quod fortaſſe non nemo ueſtrum audierit, iſtum à Syracuſanis publice laudari: id tametſi priore actione ex Heraclij Syracuſani teſtimonio, cuiuſmodi eſſet, cognouiſtis; tamen uobis alio loco, ut ſe tota res habet, quod ad eam ciuitatem attinet, demonſtrabitur: intelligetis enim, nullis hominibus quenquam tanto odio, quanto iſtum Syracuſanis, eſſe, & fuiſſe. At enim iſtum ſoli Siculi perſequuntur, ciues R. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, ſaluum eſſe cupiunt. primum, ſi ita eſſet, tamen uos in quæſtione de pecunijs repetundis,

quæ ſociorum cauſa conſtituta eſt, lege iudicioq́; ſociali, ſociorum querimonias audire oporteret. ſed intelligere potuiſtis priore actione, ciues R. ex Sicilia plurimos, honeſtiſſimos, maximis de rebus, & quas ipſi accepiſſent iniurias, & quas ſcirent alijs eſſe factas, pro teſtimonio dicere. ego hoc, quod intelligo iudices, ſic confirmo. uideor mihi gratum feciſſe, Siculis, quod eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo ſim perſecutus. non minus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe: qui hoc exiſtimant, iuris, libertatis, rerum fortunarumq́; ſuarum ſalutem in iſtius damnatione conſiſtere. quapropter de iſtius prætura Sicilienſi, non recuſo, quin ita me audiatis, ut, ſi cuiquam generi hominum, ſiue Siculorum, ſiue noſtrorum ciuium, ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorum, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit; ſi non horum omnium communis hoſtis, prædoq́; fuerit; ſi cuiquam denique ulla in re unquam temperauit; ut uos quoque temperetis. Qui, ſimul atque ei ſorte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romæ, & ad Vrbem, antequam proficiſceretur, quærere ipſe ſecum, & cogitare cum ſuis cœpit, quibuſnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniam facere poſſet. nolebat in agendo diſcere, (tametſi non prouinciæ rudis erat, & tiro) ſed in Siciliam paratus ad prædam, meditatusq́; uenire cupiebat. o præclare coniectum à uulgo in illam prouinciam omen communis famæ, atque ſermonis, cum ex nomine iſtius, quid in prouincia facturus eſſet, perridiculi homines augurabantur. etenim quis dubitare poſſet, cum iſtius in quæſtura fugam, & furtum re-

cognoſceret, cum in legatione oppidorum fanorumq; ſpoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia præturæ, qualis iſte in quarto actu improbitatis futurus eſſet? atque ut intelligatis eum Romæ quæſiſſe non modo genera furandi, ſed etiam nomina: certiſsimum accipite argumentum, quo facilius de ſingulari eius impudentia exiſtimare poſſitis. Quo die Siciliam tetigit, (uidete, ſatis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendam prouinciam uenerit) ſtatim Meſſana literas Haleſam mittit: quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror: nam ſimul atque è naui egreſſus eſt, dedit operam, ut Haleſinus ad ſe Dio continuo ueniret: ſe de hæreditate uelle cognoſcere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone ueniſſet. ea erat iudices pergrandis pecunia. hic eſt Dio iudices nunc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs teſtibus, multorumq; tabulis uobis priore actione ſatisfactum eſt, HS undecies numeratum eſſe, ut eam cauſam, in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio poſſet eſſe, iſto cognoſcente obtineret: præterea greges nobiliſſimarum equarum abactos: argenti, ueſtisq; ſtragulæ, domi quod fuerit, eſſe direptum: ita HS undecies Q. Dionem, quòd hæreditas ei obueniſſet, nullam aliam ob cauſam, perdidiſſe. quid? hæc hæreditas quo prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij ſenatoris filiæ; eodem, quo M. Liguri ſenatori; C. Sacerdote prætore. quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? non plus, quàm Liguri Sacerdote prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: niſi forte exiſtimatis ei quadruplatores ad fretum præſto fuiſſe. ad urbem cum

eſſet, audiuit, Dioni cuidam Siculo permagnam ueniſſe hæreditatem, hæredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere; niſi poſuiſſet, Veneri Erycinæ eſſe mulctatum. tametſi poſitæ eſſent ex teſtamento; putabat tamen, quoniam Veneris nomen eſſet, cauſam pecuniæ ſe reperturum. itaque apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hæreditatem: non enim quæſtor petit, ut eſt conſuetudo, is, qui Erycum montem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam iſtius excurſor & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote prætore condemnatus iniuriarum. etenim erat eiuſmodi cauſa, ut ipſe prætor cum quæreret calumniatorem, paulo tamen conſideratiorem reperire non poſſet. hunc hominem Veneri abſoluit, ſibi condemnat. maluit uidelicet homines peccare, quàm deos; ſe potius à Dione, quod non licebat, quàm Venerem, quod non debebatur, auferre. quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem? qui cauſam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit; hominis honeſtiſſimi; tametſi ciuis R. uirtutis cauſa iandiu eſt, tamen omnium Siculorum primi, ac nobiliſſimi. quid ipſius Q. Cæcilij Dionis, hominis probatiſſimi, ac prudentiſſimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorum omnium teſtimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum eſt. dixit hoc idem M. Lucullus, ſe de his Dionis incommodis pro hoſpitio, quod ſibi cum eo eſſet, iam ante cognoſſe. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius hæc cognouit, quàm tu Hortenſi, qui Romæ fuiſti? ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauiſſime per literas cũ Verre queſtus es. noua

tibi hæc ſunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione, nihil de ſocru tua, fœmina primaria, Seruilia, uetere Dionis hoſpita, audiſti? non ne multa mei teſtes, quæ tu ſcis, neſciunt? non ne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit non iſtius innocentia, ſed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLORI, DIONIS. *ſatis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo, qui è Chelidonis ſinu in prouinciam profectus eſſet, Veneris nomine quæſiſſe uidetur? accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Soſipus & Epicrates fratres ſunt Agyrinenſes. horum pater ab hinc duos & XX annos eſt mortuus. in cuius teſtamento quodam loco, ſi commiſſum quid eſſet, multa erat Veneri. ipſos XX annos, cum tot interea prætores, tot quæſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſſent, hæreditas ab his Veneris nomine petita non eſt. cauſam Verres cognoſcit: per Volcatium pecuniam accepit, fere ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorum teſtimonium audiſtis antea: uicerunt Agyrinenſes fratres, ita, ut egentes inaneſq; diſcederent. At enim ad Verrem pecunia iſta non peruenit. quæ eſt iſta defenſio? utrum, aſſeueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res eſt. Verres calumniatores apponebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabantur: qui dabant, cauſas obtinebant: tu mihi ita defendas? non eſt iſta Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoque teſtes idem dicunt: Volcatio dicunt ſeſe dediſſe. quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC*

millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet, unam libellam dediſſet? ueniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenties accepiſſe te arguo contra leges: nego, tibi ipſi ullum nummum eſſe numeratum: ſed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum, cuius in manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, ſcribæ, medici, accenſi, aruſpices, præcones, manus erant tuæ: quo quiſque te maxime cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm ſi centum cohortes fugitiuorum fuiſſent, tua manus ſine controuerſia fuit. quidquid ab horum quopiam captum eſt, id non modo tibi datum, ſed in tua manu numeratum iudicari neceſſe eſt. nam ſi hanc defenſionem probabitis, Non accepit ipſe: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquam tam reus, tam nocens adducetur, qui iſta defenſione non poſſit uti. etenim cum Verres utatur, quis erit unquam poſthac reus tam perditus, qui non ad Q. Mutij innocentiam referatur, ſi cum iſto conferatur? neque nunc tam mihi iſti Verrem defendere uidentur, quàm in Verre defenſionis tentare rationem. qua de re iudices uobis magnopere prouidendum eſt. pertinet hoc ad ſummam reip. & ad exiſtimationem ordinis, ſalutemq; ſociorum. ſi enim innocentes exiſtimari uolumus, non ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. primum omnium, opera

tanta danda eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ, capitiq; conſulant: deinde, ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, miſſos faciamus; ſemper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſimi, ueruntamen ea liberalitas eſt probanda, quæ ſine periculo exiſtimationis eſt, ut in illo fuit. cum ab eo quidam uetus aſſectator ex numero amicorum non impetraret, ut ſe præfectum in Africam duceret, & id ferret moleſte: noli, inquit, mirari, ſi tu à me hoc non impetras: ego iampridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore arbitror, peto, ut mecum præfectus proficiſcatur, & adhuc impetrare non poſſum. etenim re uera multo magis eſt petendum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus, ut eant nobiſcum in prouinciam, quàm hoc illis in beneficij loco deferendum. ſed tu, cum et tuos amicos in prouinciam, quaſi in prædam, inuitabas; ac cum illis, ac per eos prædabare; & eos in concione annulis aureis donabas: non ſtatuebas, tibi non ſolum de te, ſed etiam de illorum factis rationem eſſe reddendam? cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos, atque uberes ex ijs cauſis, quas ipſe inſtituerat in conſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere; tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendam. dubium nemini eſt, quin omnes omnium pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant; quin nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi, cum hæc à quopiam ueſtrum petita ſunt, prætor improbus, cui nemo inter-

dicere poſſit, det quem uelit iudicem, iudex nequam & leuis, quod prætor iuſſerit, iudicet. ſi uero illud quoque accedet, ut prætor in ea uerba iudicium det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritiſſimus, non poſſit aliter iudicare: ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto. ſi apparet fundum Capenatem, quo de agitur, ex iure eum P. Seruilij eſſe, neque is fundus Q. Catulo reſtituetur: non neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruilium Q. Catulo fundum reſtituere, aut condemnare eum, quem non oporteat? eiuſdem modi totum ius prætorium, eiuſdem modi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre prætore. decreta eiuſmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS. *C. Fuſicium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. Iudicia huiuſmodi.* QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES R. ESSENT. *uerum ut totum genus amplectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiuſdem ciuitatis, ut de eo prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorum ſententia ſtatuit, quam legem Siculi Rupiliam uocant, ſortiatur. quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, ſenatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternæ ciuitates reiectæ ſunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur.*

quod Siculus à ciue Romano, ciuis R. datur. cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium R. conuentu proponi ſolent. inter aratores & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. hæc omnia iſto prætore non modo perturbata, ſed plane & Siculis, & ciuibus R. erepta ſunt. primum ſuæ leges. quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem commodum erat, præconem, aruſpicem, medicum ſuum dabat: aut, ſi legibus erat iudicium conſtitutum, et ad ciuem ſuum iudicem uenerant, libere ciui iudicare non licebat. edictum enim hominis cognoſcite: quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuam poteſtatem: Si quis perperam iudicaſſet, ſe cogniturum: cum cognoſſet, animaduerſurum. idq́; cum faciebat, nemo dubitat, quin, cum iudex alium de ſuo iudicio putet iudicaturum, ſeq́; in eo capitis periculum aditurum, uoluntatem ſpectet eius, quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturum. ſelecti è conuentu, aut propoſiti ex negotiatoribus iudices, nulli. hæc copia, quam dico, iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte ſua dare non ſolebat, ſed C. Verris. cuiuſmodi cohortem putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti uidetis edictum. SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS. *eum quoque oſtendam, ſi quando ſit datus, coactu iſtius, quod non ſenſerit, iudicaſſe. ex lege Rupilia ſortitio nulla, niſi cum nihil intererat iſtius. lege Hieronica iudicia plurimarum controuerſiarum ſublata uno nomine omnia. de conuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantam poteſtatem habuerit, uidetis: quas res geſſerit, cognoſcite.* Heraclius eſt, Hie-

ronis filius, Syracuſanus, homo in primis domi ſuæ nobilis, & ante hunc prætorem uel pecunioſiſſimus Syracuſanorum, nunc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaritia, atque iniuria, pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS tricies uenit teſtamento propinqui ſui Heraclij: plena domus cælati argenti optimi, multæq; ſtragulæ ueſtis, pretioſiſſimorumq; mancipiorum. quibus in rebus iſtius cupiditates, & inſaniam quis ignorat? erat in ſermone res, magnam Heraclio pecuniam ueniſſe, non ſolum Heraclium diuitem, ſed etiam ornatum ſupellectili, argento, ueſte, mancipijs futurum. audit hæc etiam Verres: et primo, illo ſuo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur, ut eum roget inſpicienda, quæ non reddat: deinde à quibuſdam Syracuſanis admonetur: hi autem quidam erant affines iſtius, quorum uxores iſte nunquam alienas exiſtimauit, Cleomenes, et Aeſcrio: qui quantum apud iſtum, et quàm turpi de cauſa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominem admonent, rem eſſe præclaram, refertam omnibus rebus: ipſum autem Heraclium hominem eſſe maiorem natu, non promptiſſimum; & eum, præter Marcellos, patronum, quem iure ſuo adire, aut appellare poſſet, habere neminem: eſſe in eo teſtamento, quo ille hæres eſſet, ſcriptum, ut ſtatuas in palæſtra deberet ponere. faciemus, ut palæſtritæ negent ex teſtamento eſſe poſitas: petant hæreditatem, quod eam palæſtræ commiſiſſe dicant. placuit ratio Verri: nam hoc animo prouidebat; cum tanta hæreditas in controuerſiam ueniſſet, iudicioq; peteretur, fieri non poſſe, ut ſine præda ipſe diſcederet. approbat conſilium:

auctor eſt,ut quamprimum agere incipiant,hominemq́; id ætatis minime litigioſum quamtumultuoſiſſime adoriantur. ſcribitur Heraclio dica. primo mirantur omnes improbitatem calumniæ. deinde, qui iſtum noſſent, partim ſuſpicabantur, partim plane uidebant adiectum eſſe oculum hæreditati. interea dies aduenit, quo die ſeſe ex inſtituto, ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat: paratus ad hanc dicam ſortiendam uenerat. tum eum docet Heraclius non poſſe eo die ſortiri, quòd lex Rupilia uetaret diebus XXX ſortiri dicam, quibus ſcripta eſſet. dies XXX nondum fuerant. ſperabat Heraclius, ſi illum diem effugiſſet, ante alteram ſortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maxime expectabat, ſucceſſurum. iſte omnibus iudicijs diem diſtulit, & eam diem conſtituit, ut hanc Heraclij dicam ſortiri poſt dies XXX ex lege poſſet. poſteaquam ea dies uenit, iſte incipit ſimulare ſe uelle ſortiri. Heraclius cum aduocatis adit,et poſtulat, ut ſibi cum palæſtritis, hoc eſt cum populo Syracuſano, æquo iure diſceptare liceat. aduerſarij poſtulant, ut in eam rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur: Heraclius contra, ut iudices è lege Rupilia dentur, ut ab inſtitutis ſuperiorum, ab auctoritate ſenatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur, quid ego iſtius in iure dicendo libidinem demonſtrem? quis ueſtrum non ex urbana iuriſdictione cognouit? quis unquam iſto prætore, Chelidone inuita,lege agere potuit? non iſtum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romæ. cum id,quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius eſſe certum

Siculis, inter ſe quo iure certarent; legem eſſe Rupiliam, quam prætor Rupilius ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet; hoc omnes ſemper in Sicilia conſules prætoresq; ſeruaſſe: negauit ſe iudices è lege Rupilia ſortiturum: quinque iudices, quos commodum ipſi fuit, dedit. quid huic homini facias? quod ſupplicium dignũ libidini eius inuenies? præſcriptum tibi cum eſſet homo deterrime, et impudentiſsime, quemadmodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R. auctoritas, legatorum decem, ſummorum hominum, dignitas S. C. intercederet; cuius conſulto P. Rupilius prætor ex legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituerat; cum omnes ante te prætores Rupilias leges in cæteris rebus, et in iudicijs maxime obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo præ tua præda tot res ſanctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus exiſtimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullum exemplum, quod ſequi uelles? uerum, ut inſtitui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione, nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſam cognoſcerent, ſed qui, quod imperatum eſſet, iudicarent; eo die nihil actum eſt; adeſſe iubentur poſtridie. Heraclius interea, cum omnes inſidias à prætore fortunis ſuis fieri uideret, capit conſilium de amicorum, & propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudicium: itaque Syracuſis illa nocte profugit. iſte poſtero die mane, cum multo maturius, quàm unquam antea, ſurrexiſſet, iudices citari iubet: ubi comperit Heraclium non adeſſe, cogere incipit eos, ut abſentẽ Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt,

ut, ſi ei uideatur, utatur inſtituto ſuo, ne cogat ante horam decimam de abſente ſecundum præſentem iudicare. impetrant. interea ſane perturbatus & ipſe, et eius amici, & conſiliarij, moleſte ferre cœperunt, Heraclium profugiſſe. putabant abſentis damnationem, præſertim tantæ pecuniæ, multo inuidioſiorem fore, quàm ſi præſens damnatus eſſet. eò accedebat; quòd iudices è lege Rupilia *dati non erant, multo etiam turpiorem, & iniquiorem uiſum intelligebant. itaque hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq; facta eſt. nam illis quinque iudicibus uti ſeſe negat: iubet id, quod initio è lege* Rupilia *fieri oportuerat, citari* Heraclium*, & eos, qui dicam ſcripſerant: aitq; iudices è lege* Rupilia *uelle ſortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atque obſecraret* Heraclius*, impetrare non potuerat, id ei poſtera die uenit in mentem, è lege* Rupilia *ſortiri dicas oportere. educit ex urna tres: ijs, ut abſentem* Heraclium *condemnent, imperat: itaque condemnant. quæ, malum, iſta fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putaſti? ecquando his de rebus tales uiros audituros exiſtimaſti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honeſtæ ciuitati turpiſſima perſona calumniæ? neque hoc ſolum, ſed ita res agatur, ut ne ſimulatio quidem æquitatis ulla adhibeatur? nam per deos immortales, quid intereſt, utrum prætor imperet, uiq; cogat aliquem de ſuis bonis omnibus decedere; an huiuſmodi iudicium det, quo iudicio, indicta cauſa, fortunis omnibus euerti neceſſe ſit? profecto*

enim negare non potes, te ex lege Rupilia ſortiri iudicium debuiſſe, cum præſertim Heraclius id poſtularet. ſin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege receſſiſſe: ipſe te impedies, ipſe tu tua defenſione implicabere. quare enim primum ille ipſe adeſſe noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam iudices alios ſortitus es, ſi eos, qui erant antea dati, utriuſque dederas uoluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Poſtumius quæſtor ſortitus eſt: hanc ſolam tu illo conuentu reperiere ſortitus. ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracuſano illam hæreditatem. primum, ſi id confiteri uelim, tamen iſtum condemnetis neceſſe eſt: neque enim permiſſum eſt, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex iſta reperietis hæreditate ita iſtum prædatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracuſanum in maximam inuidiam ſua infamia, alieno præmio perueniſſe; paucos Syracuſanos, eos, qui ſe nunc publice laudationis cauſa ueniſſe dicunt, et tunc participes prædæ fuiſſe, et nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad cōmunem litium æſtimationem ueniſſe. poſteaquam damnatus eſt abſens; non ſolum illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat HS tricies, ſed omnium bonorum paternorum ipſius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palæſtræ Syracuſanorum, hoc eſt Syracuſanis, poſſeſſio traditur. quæ eſt iſta prætura? eripis hæreditatem, quæ uenerat à propinquo, uenerat teſtamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui teſtamentum fecit, huic Heraclio ante aliquanto, quàm eſt mortuus, omnia utenda

ac poſſidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cum ille aliquanto ante te prætorem eſſet mortuus, controuerſia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. uerum eſto, eripe hæreditatem propinquis, da palæſtritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, teſtamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui ſimul ac profugit; quàm impudenter, quàm palam, quàm acerbe, dij immortales, illa bona direpta ſunt: quàm illa res calamitoſa Heraclio, quæſtuoſa Verri, turpis Syracuſanis, miſeranda omnibus uidebatur: nam illud quidem ſtatim curatur, ut, quidquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad iſtum deferatur; quidquid Corinthiorum uaſorum, ſtragulæ ueſtis. hæc, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta & oppreſſa, uerum ex tota prouincia ad iſtum comportari neceſſe eſſet. mancipia, quæ uoluit, abduxit: alia diuiſit: auctio facta eſt. in qua cohors iſtius inuicta dominata eſt. uerum illud eſt præclarum. Syracuſani, qui præfuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re diſpertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in ſenatu: dicebant, ſcyphorum paria complura, hydrias argenteas, pretioſam ueſtem ſtragulam, multa mancipia pretioſa Verri data eſſe: dicebant, quantum cuique eius iuſſu nummorum eſſet datum. gemebant Syracuſani, ſed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS CCL millia iuſſu prætoris data. fit maximus clamor omnium, non modo optimi cuiuſque, neque eorum, quibus indignum ſemper uiſum erat, bona priuati, populi nomine, per ſummam iniuriam

erepta:

erepta : uerum etiam ipſi illi auctores iniuriæ, et ex aliqua particula ſocij prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, ſibi ut haberet hæreditatem. tantus in curia clamor factus eſt, ut populus concurreret. res, ab omni conuentu cognita, celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitaſſent; hoſtis omnibus, qui acclamaſſent; exarſit iracundia, ac ſtomacho; ueruntamen fuit tum ſui diſſimilis. noſtis os hominis: noſtis audaciam: tamen tum rumore populi, & calmore, et furto manifeſto grandis pecuniæ perturbatus eſt. ubi ſe collegit, uocat ad ſe Syracuſanos: quia non poſſet negare, ab illis pecuniam datam; non quæſiuit procul alicunde, (neque enim probaret) ſed proximum pene alterum filium, quem illam pecuniam diceret abſtuliſſe, oſtendit ſe reddere coacturum. qui poſteaquam id audiuit; habuit dignitatis, & ætatis, et nobilitatis ſuæ rationem: uerba apud ſenatum fecit: docuit, ad ſe nihil pertinere: de iſto id, quod omnes uidebant, neque ille quidem obſcure, locutus eſt: itaque illi Syracuſani ſtatuam poſtea ſtatuerunt: & is ubi primum potuit, iſtum reliquit, de prouinciaq́; deceſſit. et tamen aiunt eum queri ſolere nonnunquam, ſe miſerum, quòd non ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuiſti: gener electus adoleſcens unum annum tecum fuit: ſodales, uiri fortes, legati tui primo anno te reliquerunt: unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui ſi ſemper una fuiſſet, tamen ſumma cura tum tuæ, tum multo etiam magis ſuæ famæ peperciſſet. quid eſt, quod tu alios accuſes? quid eſt, quamobrem putes te tuam

culpam non modo deriuare in aliquem, ſed commu-nicare cum aliquo poſſe? numerantur illa HS ducen-ta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſtea per pſeudotyron reuertantur, tabu-lis uobis, & teſtibus iudices planum faciam. ex hac iniquitate iſtius, & improbitate iudices, quòd præda ex illis bonis ad multos Syracuſanos inuito populo ſena tuq; Syracuſano uenerat, & illa ſcelera quoque per Theomnaſtum, & Aeſchrionem, & Dionyſodorum, et Cleomenem inuitiſſima ciuitate facta ſunt: primum, ut urbs tota ſpoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum eſt conſtitutus: ut omnia ſigna iſte per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex ædibus ſacris, omnes undique tabulas pictas, deorum denique ſimu-lacra, quæ uellet, auferret: deinde, ut in curia Syracu ſis, quem locum illi Buleuterium uocant, honeſtiſſimo lo co, et apud illos clariſſimo, ſub illius ipſius M. Marcelli, qui cum Syracuſanis locum eum eripere belli, ac uicto-riæ lege poſſet, conſeruauit, & reddidit, ſtatua ex ære facta, ibi inauratam iſti, & alteram filio ſtatuam po-ſuerint; ut, dum iſtius hominis memoria maneret, ſe-natus Syracuſanus ſine lacrymis, & gemitu in curia eſſe non poſſet. per eoſdem iſtius iniuriarum, furtorum, uxorumq; ſocios iſtius imperio Syracuſis Marcellea tol-luntur, maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diem feſtum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debi-tum reddebant, tum generi, nomini, familiæ Marcello-rum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Aſia, cum eam prouinciam totam occupaſſet, Mucia non ſuſtulit. hoſtis, & hoſtis in cæteris rebus nimis fe-

rus, & immanis, tamen honorem hominis, deorum religione conſecratum, uiolare noluit. tu Syracuſanis unum diem feſtum Marcellis impertiri uetuiſti, per quos illi adepti ſunt, ut cæteros dies feſtos agere poſſent. at uero præclarum diem repoſuiſti, Verrea ut agerent, et ut ad eum diem, quæ ſacris epuliſq; opus eſſent, in complures annos locarentur. Iam in tanta iſtius impudentia remittendum aliquid uidetur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere uideamur: nam me dies, uox, latera deficiant, ſi hoc nunc uociferari uelim, quàm miſerum indignumq; ſit, iſtius nomine apud eos diem feſtum eſſe, qui ſeſe iſtius opera funditus extinctos eſſe arbitrentur. ò Verrea præclara, quoquam ſi acceſſiſti, quò non attuleris tecum iſtum diem: etenim quam tu domum, quam urbem adiìſti, quod fanum dènique, quod non euerſum, atque exterſum reliqueris? quare appellentur ſane iſta Verrea, quæ non ex nomine, ſed ex manibus, naturáq; tua conſtituta eſſe uideantur. quàm facile ſerpat iniuria, & peccandi conſuetudo quàm non facile reprimatur, uidete iudices. Bidis oppidum eſt, tenue ſane, non longe à Syracuſis. huius longe primus ciuitatis eſt Epicrates quidam. huic hæreditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut, ea etiam ſi inteſtata eſſet mortua, Epicratem Bidinorum legibus hæredem eſſe oporteret. recens Syracuſana erat illa res, quam ante demonſtraui, de Heraclio Syracuſano; qui bona non perdidiſſet, niſi ei ueniſſet hæreditas. huic quoque Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. cogitare cœperunt eius

inimici, nihilo minus eodem prætore hunc euerti bonis poſſe, quo Heraclius eſſet euerſus. rem occulte inſti-tuunt, ad Verrem per eius interpretes deferunt: ita cau ſa componitur, ut item palæſtritæ Bidenſes peterent ab Epicrate hæreditatem, quemadmodum palæſtritæ Sy-racuſani ab Heraclio petiſſent. nunquam uos præto-rem tam palæſtricum uidiſtis. uerum ita palæſtritas defendebat, ut ab illis ipſe unctior diſcederet: qui ſtatim cum præſenſiſſet, iubet cuidam ſuorum amicorum nu merari HS LXXX. res occultari ſatis non poſſe. per quendam eorum, qui interfuerat, fit Epicrates cer tior. primo negligere, & contemnere cœpit, quòd cau ſa prorſus, quod dubitari poſſet, nihil habebat. deinde cum de Heraclio cogitaret, & iſtius libidinem noſſet; commodiſſimum putauit eſſe, de prouincia clam abire: itaq; fecit: profectus eſt Rhegium. quod ubi auditum eſt: æſtuare illi, qui dederant pecuniam: putare nihil agi poſſe abſente Epicrati: nam Heraclius tamen af-fuerat, cum primum dati ſunt iudices: de hoc, qui, antequam in ius aditum eſſet, antequam denique men tio controuerſiæ facta eſſet, diſceſſiſſet, putabant nihil agi poſſe. homines Rhegium proficiſcuntur: Epicra-tem conueniunt: demonſtrant id, quod ille ſciebat, ſe HS LXXX dediſſe: rogant eum, ut id, quod ab ipſis abiſſet pecuniæ, curet; ab ſeſe caueat, quemadmodum uelit: de illa hæreditate cum Epicrate neminem eſſe acturum. Epicrates homines multis uerbis male à ſe ac-ceptos dimiſit. redeunt illi Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, ſeſe HS LXXX nummum fruſtra dediſſe. res percrebuit; in ore, atque ſermone

omnium cœpit eſſe. Verres refert illam ſuam Syracu-ſanam: ait ſeſe uelle de illis HS LXXX cognoſcere: aduocat multos: dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt, iuſſu iſtius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquiſſimo nummos affert, qui nihil amitteret. reddit inſpectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipſe fur non eſt, ſed ne alium quidem paſſus eſt eſſe. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, quæ uia modo uiſa eſt exire ab iſto, eadem ſemita reuertiſſe. quid enim debuit prætor? cum conſilio recognita, cum comperiſſet ſuum comitem, iuris, decreti, iudicij corrumpendi cauſa, quæ in re ipſius prætoris caput, exiſtimatioq; ageretur, pecuniam accepiſſe, Bidinos autem contra prætoris famam, ac fortunas dediſſe; non & in eum, qui accepiſſet, animaduertiſſe, & in eos, qui dediſſent? tu, qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperam iudicaſſent; quod ſæpe per imprudentiam fit; hos patieris impune diſcedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium pecuniam aut dandam, aut accipiendam putarant? Volcatius idem apud te poſtea fuit, eques R. tanta accepta ignominia. nam quid eſt turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quàm in conuentu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere? qui ſi eo animo eſſet, quo non modo eques R. ſed quiuis liber debet eſſe; aſpicere te poſtea non potuiſſet: inimicus, hoſtis eſſet, tanta contumelia accepta; niſi tecum colluſiſſet, & tuæ potius exiſtimationi ſeruiſſet, quàm ſuæ. qui quàm tibi amicus non modo tum

fuerit, quandiu tecum in prouincia fuit; uerum etiam nunc ſit, cum iam à cæteris amicis ſis relictus: & tu intelligis, & nos exiſtimare poſſumus. an hoc ſolum argumentum eſt, nihil iſto imprudente factum, quòd Volcatius ei non ſuccenſuit? quòd iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? eſt magnum argumentum, uerum illud maximum, quòd illis ipſis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit, ut à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil poſſent, etiam ſi adeſſet, iccirco ſuum decretum pecunia eſſe tentatum; his inquam ipſis non modo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat, ſed, ut in Heraclio Syracuſano, item in hoc, paulo etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq; eius Bidinis tradidit: oſtendit enim nouo modo, ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurum. adeunt Bidini: petunt hæreditatem: procuratores poſtulant, ut ſe ad leges ſuas reiiciat, aut ex lege Rupilia dicam ſcribi iubeat. aduerſarii non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. inſimulant, hominem fraudandi cauſa diſceſſiſſe: poſtulant, ut bona poſſidere liceat. debebat Epicrates ullum nummum nemini. amici, ſi quis quid peteret, iudicio ſecum agi paſſuros, iudicatum ſolui ſatiſdaturos eſſe dicebant. cum omnia conſilia frigerent, admonitu iſtius inſimulare cœperunt, Epicratem literas publicas corrupiſſe: à qua ſuſpicione ille aberat plurimum. actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, ne quod nouum iudicium, ne qua ipſius cognitio illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur: & ſimul idem illud poſtulare non deſiſtebant, ut ſe ad leges ſuas reiiceret. iſte

amplam occaſionem calumniæ nactus, ubi uidet eſſe aliquid, quòd amici abſentem Epicratem nollent defendere; aſſeuerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturum. cum omnes perſpicerent ad iſtum non modo illos nummos, qui per ſimulationem ab iſto exierant, reuertiſſe, ſed multo etiam plures eum poſtea nummos abſtuliſſe: amici Epicratem defendere deſtiterunt. iſte Epicratis bona Bidinos omnia poſſidere, & ſibi habere iuſſit. ad illa HS D millia hæreditaria acceſſit ipſius antiqua HS quindecies pecunia. utrum res ab initio ita ducta eſt, an ad extremum ita perducta eſt? an ita parua eſt pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta eſſe uideantur? hic nunc de miſeria Siculorum iudices audite. & Heraclius ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam uenerunt: ſordidati, maxima barba, et capillo Romæ biennium prope fuerunt. cum L. Metellus in prouinciam profectus eſt, tum iſti bene commendati cum Metello una proficiſcuntur. Metellus, ſimul ac uenit Syracuſas, utrunque reſcindit, et de Epicrate, et de Heraclio. in utriuſque bonis nihil erat, quod reſtitui poſſet, niſi quod moueri loco non poterat. fecerat hæc egregie primo aduentu Metellus, ut omnes iſtius iniurias, quas modo poſſet, reſcinderet, et irritas faceret. Heraclium reſtitui iuſſerat: non reſtituebatur: quiſquis erat ductus ſenator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat: itaque permulti ducti ſunt. Epicrates quidem continuò reſtitutus eſt. alia iudicia Lilybæi, alia Agrigēti, alia Panormi reſtituta ſunt. cenſus, qui iſto prætore ſunt habiti, non ſeruaturum ſe Metellus oſtenderat: decumas, quas iſte contra legē Hie=

ronicam uendiderat, ſeſe uenditurum Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiuſmodi, ut non tam ſuam præturam gerere, quàm iſtius præturam retexere uideretur. ſimul atque ego in Siciliam ueni, mutatus eſt. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus à literis: itaque eo iſte tabellario ſemper uſus eſt. is epiſtolas complures attulerat, in his unam domo, quæ totum immutarat hominem. repente cœpit dicere, ſe omnia Verris cauſa uelle, ſibi cum eo amicitiam, cognationemq́; eſſe. mirabantur omnes, hoc ei tum denique in mentem ueniſſe, poſteaquã tam multis eum factis, decretisq́; iugulaſſet. erant, qui putarent Letilium legatum à Verre ueniſſe, qui gratiam, amicitiam, cognationemq́; commemoraret. ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere, teſtes non ſolum deterrere uerbis, ſed etiam ui retinere cœpit. quòd ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem, & apud Siculos non Metelli ſed Glabrionis literis, ac lege pugnaſſem; tam multos huc euocare non potuiſſem. uerum, quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorum. Heraclius ille, et Epicrates longe mihi obuiam cum ſuis omnibus proceſſerunt: uenienti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quòd erant mihi oppida complura etiam reliqua, quæ adire uellem; conſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanæ præſto eſſent. eò mihi nuncium miſerunt, ſe à prætore retineri. quibus ego teſtimonium denunciaui, quorum nomina edidi Metello, cupidiſſimi ueniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure ſunt ſocij, ut ijs ne deplorare quidem de ſuis incommo-

dis liceat. iam Heraclij Centuripini, *optimi, nobiliſſimiq́; adoleſcentis, teſtimonium audiſtis: à quo* HS C *millia per calumniam malitiamq́; petita ſunt. iſte, pœnis, compromiſſiſq́; interpoſitis,* HS CCC *extorquenda curauit: quodq́; iudicium ſecundum* Heraclium *de compromiſſis factum erat, quòd ciuis* Cẽturipinus *inter duos ciues iudicaſſet, id irritum iuſſit eſſe, eumq́; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in ſenatu ne eſſet: locis, commodiſq́; publicis uti uetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius auctoritas tantum ualuit, ut neque illum pulſaret quiſquam, cum prætor in prouincia ſua uerbo permitteret, re hortaretur; neque quiſquam ab eo quidquam peteret, cum iſte calumniæ licentiam ſua auctoritate præbuiſſet. ignominia autem illa grauis tandiu in illo homine fuit, quandiu iſte in prouincia manſit. hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem putatis eſſe in* Sicilia, *niſi ad nutum iſtius, iudicatam? utrum id ſolum uidetur eſſe actum, quod eſt tamen actum, ut* Heraclio *pecunia eriperetur; an etiam illud, in quo præda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortunæ in iſtius unius eſſent poteſtate? iam uero in rerum capitalium quæſtionibus quid ego unamquanque rem colligam, et cauſam? ex multis ſimilibus ea ſumam, quæ maxime improbitate excellere uidebuntur.* Sopater *quidam fuit* Halicienſis, *homo domi ſuæ cum primis locuples, atque honeſtus. is ab inimicis ſuis apud* C. Sacerdotem *præto-*

rem rei capitalis cum accuſatus eſſet, facile eo iudicio eſt liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti succeſſiſſet, eiuſdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, & quòd erat innocens, & quòd Sacerdotis iudicium improbare iſtum auſurum non arbitrabatur. citatur reus: cauſa agitur Syracuſis: crimina tractantur ab accuſatore, ea, quæ erant antea non ſolum defenſione, uerum etiam iudicio diſſoluta. cauſam Sopatri defendebat Q. Minutius, eques R. in primis ſplendidus, atque honeſtus, uobisq; iudices non ignotus. nihil erat in cauſa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. interea iſtius libertus, & accenſus idem Timarchides, qui eſt, id quod ex plurimis teſtibus priore actione didiciſtis, rerum huiuſmodi omnium tranſactor, & adminiſter, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & cauſæ confidat: accuſatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniam prætori dare: prætorem tamen ob ſalutem malle accipere: & ſimul malle, ſi fieri poſſet, rem iudicatam non reſcindere. Sopater, cum hoc illi improuiſum atque inopinatum accidiſſet, commotus eſt ſane; neque in præſentia, Timarchidi quid reſponderet, habuit, niſi, ſe conſideraturum, quid ſibi de ea re eſſet faciendum: & ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nummaria. poſt ad amicos retulit. qui cum ei fuiſſent auctores redimendæ ſalutis, ad Timarchidem uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominem ad HS LXXX. perducit, eamq; ei pecuniam numerat. poſteaquam ad cauſam dicendam uentum eſt; tum uero ſine metu,

ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant: crimen nullum erat, res iudicata: Verres nummos acceperat. quis poſſet dubitare, quidnam eſſet futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam prætori polliceri, quàm quantam hic dediſſet: proinde, ſi ſaperet, uideret quid ſibi eſſet faciendum. homo, quanquam erat & Siculus, & reus, hoc eſt & iure iniquo, & tempore aduerſo; ferre tamen, atque audire diutius Timarchidem non potuit. facite, inquit, quod uobis libet: daturus non ſum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defenſoribus uidebatur, atque eo etiam magis, quòd iſte quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat, tamen in conſilio habebat homines honeſtos è conuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoque in conſilio fuerant, tunc, cum eſſet idem hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebant, facere eos nullo modo poſſe, ut eodem crimine, iiſdem teſtibus Sopatrum condemnarent iidem homines, qui antea abſoluiſſent. itaque hac una ſpe ad iudicium uenitur. quò poſteaquam uentum eſt; cum in conſilium frequentes conueniſſent iidem, qui ſolebant; et hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, conſilij frequentia, et dignitate; et quòd erant, ut dixi, iidem, qui antea Sopatrum eodem illo crimine liberarant: cognoſcite hominis apertam, ac non modo non ratione, ſed ne diſſimulatione quidem tectam improbitatem, et audaciam. M. Petiliũ, equitem R. quem habet in conſilio, iubet operam dare, quòd rei priuatæ iudex eſſet. Petilius recuſabat, quòd ſuos amicos, quos ſibi in conſilio eſſe uellet, ipſe Verres re=

tineret. iſte, homo liberalis, negat ſe quenquam retinere eorum, qui Petilio uellent adeſſe: itaque diſcedunt omnes: nam cæteri quoque impetrant, ne retineantur: qui ſe uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant, adeſſe. itaque iſte ſolus cum ſua cohorte nequiſſima relinquitur. non dubitabat Minutius, qui Sopatrum defendebat, quin iſte, quoniam conſilium dimiſiſſet, illo die rem illam quæſiturus non eſſet, cum repente iubetur dicere. reſpondet, ad quos? ad me, inquit; ſi tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicem. idoneus es, inquit: ſed peruellem adeſſent ij, qui affuerant antea, cauſamq́; cognorant. dic, inquit: illi adeſſe non poſſunt. nam hercule, inquit Minutius, me quoque Petilius, ut ſibi in conſilio adeſſem, rogauit: & ſimul à ſubſellijs abire cœpit. iſte iratus hominem uerbis uehementioribus proſequitur; atque ei grauius etiam minari cœpit, quòd in ſe tantum crimen inuidiamq́; conflarit. Minutius, qui Syracuſis ſic negotiaretur, ut ſui iuris dignitatisq́; meminiſſet; & qui ſciret, ſe ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet; homini, quæ uiſa ſunt, & quæ tempus illud tulit, & cauſa, reſpondit: cauſam ſeſe dimiſſo, atque ablegato conſilio defenſurum negauit: itaque à ſubſellijs diſceſſit: idemq́; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatiq́; fecerunt. iſte quanquam eſt incredibili importunitate, & audacia, tamen ſubito ſolus deſtitutus pertimuit, & conturbatus eſt. quid ageret, quò ſe uerteret, neſciebat. ſi dimiſiſſet eo tempore quæſtionem; poſt, illis adhibitis, quos ablegarat, abſolu-

tum iri Sopatrum uidebat. ſin autem hominem miſerum, atque innocentem condemnaſſet, cum ipſe prætor ſine conſilio, reus autem ſine patrono, atque aduocatis fuiſſet; iudiciumq́; C. Sacerdotis reſcidiſſet: inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur: itaque æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranque partem non ſolum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum, cupiditatemq́; pugnare. erat hominum conuentus maximus, ſummum ſilentium, ſumma expectatio, quonam eſſet eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat ſe accenſus ad aurem Timarchides. tum iſte aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominum, atque deum fidem, ut cum conſilio cognoſceret. tum repente iſte teſtes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixiſſe, pronunciat. iſte, quaſi metueret, ne Petilius, priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum cæteris in conſilium reuerteretur, ita properans de ſella exiluit, hominem innocentem, à Sacerdote abſolutum, indicta cauſa, de ſententia ſcribæ, medici, aruſpicisq́; condemnauit. retinete, retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conſeruate, ut ſit qui uobiſcum res iudicet, qui in ſenatu ſine ulla cupiditate de bello, & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandum eſt, qualis iſtius in ſenatu ſententia futura ſit. quæ enim eius auctoritas erit? quando iſte ſententiam dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atque deſidia, niſi Februario menſe, aſpirabit in curiam? uerum ue-

niat ſane, decernat bellum Cretenſibus : liberet Byzantios : Regem appellet Ptolemæum : quæ uult Hortenſius, omnia dicat, & ſentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ noſtræ diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarum periculum pertinent, illud, illud eſt capitale, illud eſt formidoloſum, illud optimo cuique metuendum, quòd iſte, ex hoc iudicio ſi aliqua ui ſe eripuerit, in iudicibus ſit neceſſe eſt, ſententiam de capite ciuis R. ferat, ſit in eius exercitu ſignifer, qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc populus R. recuſat, hoc ferre non poteſt; clamat, permittitq́; uobis, ut, ſi iſtis hominibus delectemini, ſi ex hoc genere ſplendorem ordini, atque ornamentum curiæ conſtituere uelitis, habeatis ſane uobiſcum iſtum ſenatorem, iſtum de uobis iudicem, ſi uultis, habeatis. de ſe homines, ſi qui extra iſtum ordinem ſunt, quibus ne reijciundi quidem amplius quàm trium iudicum, præclaræ leges Corneliæ faciunt poteſtatem, hunc hominem tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. etenim ſi illud eſt tam flagitioſum, quod mihi omnium rerum turpiſſimum, maximeq́; nefarium uidetur, ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitioſius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniam ob abſoluendum acceperis, condemnare, ut ne prædonum quidem prætor in fide retinenda conſuetudinem conſeruaret? ſcelus eſt, accipere ab reo: quanto magis, ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius, ab utroque? fidem cum propoſuiſſes uenalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit, concedo, forſitan aliquis

aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem tuam alteri addictam pecunia accepta habueris, poſt eandem aduerſarijs tradideris maiore pecunia: utrunque falles? & trades, cui uoles? et ei, quem fefelleris, ne pecuniam quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiuſmodi monſtrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus, qui cum reo tranſigat, poſt cum accuſatore decidat; honeſtos homines, qui cauſam norint, ableget, conſilioq́; dimittat, ipſe ſolus reum abſolutum, à quo pecuniam acceperit, condemnet, pecuniamq́; non reddat? hunc hominem iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam ſenatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabula committetur? quam iſte non modo cera, uerum etiam ſanguine, ſi uiſum erit, notabit. quid enim horum ſe negat feciſſe? illud uidelicet unum, quod neceſſe eſt, pecuniam accepiſſe. quid ni iſte neget? at eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius conſilijs, rebuſq́; interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam; iuratus dicit Timarchidem dixiſſe, maiorem ab accuſatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienſes, dicet etiam prætextatus Sopatri filius: qui ab iſto, homine crudeliſſimo, patre innocentiſſimo, pecuniaq́; patria priuatus eſt. uerum ſi de pecunia teſtibus planum facere non poſſem, illud negare poſſes, aut nunc negabis, te, conſilio tuo dimiſſo, uiris primarijs, qui in conſilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq́; eſſe ſolebant, remotis, de re iudicata iudicaſſe? teq́; eum, quem C. Sacerdos, adhibito conſilio, cauſa cognita, abſoluiſſet, eundem, remoto conſilio,

cauſa incognita, condemnaſſe? cum hæc confeſſus eris, quæ in foro palam Syracuſis, in ore, atque oculis prouinciæ geſta ſunt; negato ſane, ſi uoles, pecuniam accepiſſe: reperies, credo, aliquem, qui, cum hæc, quæ palam geſta ſunt, uideat, quærat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet, utrum malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere. Dixi iam antea, me non omnia iſtius, quæ in hoc genere eſſent, enumeraturum, ſed electurum ea, quæ maxime excellerent. accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis ſæpe commemoratum, et eiuſmodi, ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur: attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate, auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum, atque concluſum. Sthenius eſt, is qui nobis aſſidet, Thermitanus, antea multis propter ſummam uirtutem, ſummamq́; nobilitatem; nunc propter ſummam calamitatem, atque iſtius inſignem iniuriam omnibus notus. huius hoſpitio Verres cum eſſet uſus; & cum apud eum non modo Thermis ſæpe numero fuiſſet, ſed etiam habitaſſet; domo eius omnia abſtulit, quæ paulo magis animum cuiuſpiam, aut oculos poſſent commouere: etenim Sthenius ab adoleſcentia paulo ſtudioſius hæc comparabat, ſupellectilem ex ære elegantiorem & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebant, ſatis. quæ, cum eſſet in Aſia adoleſcens, ſtudioſe, ut dixi, comparabat, non tam ſuæ delectationis cauſa, quàm ad inuitationes aduentusq́; noſtrorum hominum, ſuorum amicorum, atque hoſpitum. quæ poſteaquam

iſte

iſte omnia abſtulit, alia rogando, alia poſcendo, alia ſumendo. ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore neceſſario, quòd domum eius exornatam, atque inſtructam fere iam iſte reddiderat nudam, atque inanem: ueruntamen dolorem ſuum nemini impartiebat: prætoris iniurias tacite, hoſpitis placide ferẽdas arbitrabatur. interea cupiditate iſte illa ſua nota, atque apud omnes peruulgata, cum ſigna quædam pulcherrima, atque antiquiſſima Thermis in publico poſita uidiſſet, adamauit: à Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollenda operam ſuam profiteretur, ſéq; adiuuaret. Sthenius uero non ſolum negauit, ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe, ut ſigna antiquiſſima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum, incolumi illa ciuitate, imperióq; populi R. tollerentur. etenim, ut ſimul P. Africani quoque humanitatem cognoſcatis, oppidum Himeram Carthaginenſes quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto ſocios ſua per noſtram uictoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine capta, quæ potuit, reſtituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij ſeſe Thermis collocarant in eiuſdem agri finibus, neque longe ab oppido antiquo. hi ſe patrum fortunam ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erant ſigna ex ære complura, in his mira pulchritudine ipſa Himera, in muliebrem figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiam Steſichori poetæ

ſtatua, ſenilis, incurua, cum libro, ſummo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ; ſed eſt, & fuit tota in Græcia ſummo propter ingenium honore & nomine. hæc iſte ad inſaniam concupierat. etiam, quod pene præterij, capella quædam, ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum ſumus, intelligere poſſumus, ſcite facta, & uenuſte. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens Verres auferre poſſet; ſed Thermitanis reſtituerat: non quo ipſe hortus, aut ſubúrbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: ſed, ſi domum abſtuliſſet, non diu Scipionis appellarentur, ſed eorum, ad quoſcunque ipſius morte ueniſſent: nunc ijs locis poſita ſunt, ut mihi ſemper Scipionis fore uideantur, itaq; dicantur. hæc cum iſte poſceret; ageretúrq; ea res in ſenatu; Sthenius uehementiſſime reſtitit, multaq;, ut in primis Siculorum in dicendo copioſus eſt, commemorauit: urbem relinquere Thermitanos eſſe honeſtius, quàm pati tolli ex urbe monimenta maiorum, ſpolia hoſtium, beneficia clariſſimi uiri, indicia ſocietatis populi R. atque amicitiæ. commoti animi ſunt omnium. repertus eſt nemo, quin mori diceret ſatius eſſe. itaque hoc adhuc oppidum Verres inuenit prope ſolum in orbe terrarum, unde nihil eiuſmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio poſſet auferre. ueruntamē haſce eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. itaque iſte uehementer Sthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat, domo eius emigrat, atque adeo exit; nam iam ante migrarat. cum autem inimiciſſi-

mi Sthenij domum ſuam ſtatim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus, homo nihilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam, Agathini, eius filiam, de qua iſte audierat: itaque ad generum Agathini migrare maluit. una nox interceſſerat, cum iſte Dorotheum ſic diligebat, ut diceres omnia inter eos eſſe communia; Agathinum ita obſeruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam ſignum illud Himeræ iam uidebatur, quòd eum multo magis figura & lineamenta hoſpitæ delectabant. itaque hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq́; confingerent. dicebant ſe illi nihil habere, quod dicerent. tum iſte his aperte oſtendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quidquid uellent dicerent, ſimul atque ad ſe detuliſſent, probaturos. ita illi non procraſtinant: Sthenium ſtatim educunt: aiunt ab eo literas publicas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat, ut ſecum ſui ciues agant de literis publicis corruptis, eiusq́; rei legibus Thermitanorum actio ſit: cum ſenatus populusq́; R. Thermitanis, quòd ſemper in amicitia, fideq́; manſiſſent, urbes, agros, legesq́; ſuas reddidiſſet; Publiusq́; Rupilius poſtea leges ita Siculis ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet, ut ciues inter ſe legibus ſuis agerent; idemq́; hoc habuerit Verres ipſe in edicto; ut de his omnibus cauſis ſe ad leges reijceret. iſte, homo omnium æquiſſimus, atque à cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturum eſſe confirmat: paratum ad cauſam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obſcurum,

quid homo improbus, ac neſarius cogitaret: neque enim ipſe ſatis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum eſt id ipſum agere, ut, cum Sthenium ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet, tum homo neſarius de homine nobili, atque id ætatis, ſuoq; hoſpite uirgis ſupplicium crudeliſſime ſumeret. quod cum eſſet perſpicuum; de amicorum hoſpitumq; ſuorum ſententia Thermis Sthenius Romam profugit; hiemi fluctibusq; ſeſe committere maluit, quàm non iſtam communem Siculorum tempeſtatem, calamitatemq; uitare. iſte, homo certus, & diligens, ad horam octauam præſto eſt: Sthenium citari iubet: quem poſteaquam uidet non adeſſe, dolore ardere, atque iracundia furere cœpit, Venerios in domum Sthenij mittere, equites circum agros eius, uillasq; dimittere. itaque cum expectat quidnam ſibi certi afferatur, ante horam tertiam noctis de foro non diſceſſit. poſtridie mane deſcendit: Agathinum ad ſeſe uocat: iubet eum de literis publicis in abſentem Sthenium dicere. erat eiuſmodi cauſa, ut ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poſſet, quid diceret: itaque tantum uerbo poſuit, Sacerdote prætore Sthenium literas publicas corrupiſſe. uix ille hoc dixerat, cum iſte pronunciat, Sthenium literas publicas corrupiſſe uideri. & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo, ob eam rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Sthenij bonis exacturum: bonaq; eius ſtatim cœpit uendere: & uendidiſſet, ſi tantulum moræ fuiſſet, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea poſtquam numerata eſt, contentus hac iniquitate non fuit: palam de ſella,

ac tribunali pronunciat; ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere uellet, ſeſe eius nomen recepturum: & ſimul, ut ad cauſam accederet, nomenq́; deferret, Agathinum, nouum affinem, atque hoſpitem, cœpit hortari. tum ille clare, omnibus audientibus, ſeſe id non eſſe facturum, neque ſe uſque eò Sthenio eſſe inimicum, ut eum rei capitalis affinem eſſe diceret. hic tum repente Pacilius quidam, homo egens, & leuis, accedit: ait, ſi liceret, nomen abſentis deferre ſe uelle. iſte uero, & licere, & fieri ſolere, et ſe recepturum. itaque defertur. edicit ſtatim, ut Cal. Dec. adſit Sthenius Syracuſis. hic, qui Romam ueniſſet, ſatisq́; feliciter anni iam aduerſo tempore nauigaſſet, omniaq́; habuiſſet æquiora, & placabiliora, quàm animum prætoris, atque hoſpitis; rem ad amicos ſuos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, ſic uidebantur omnibus. itaque in ſenatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius conſules faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi patribus conſcriptis uideretur, ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cauſam Sthenij totam, & iſtius crudelitatem, et iniquitatem ſenatum docent. aderat in ſenatu Verres, pater iſtius: flens unumquenque ſenatorem rogabat, ut filio ſuo parceret; neque tamen multum proficiebat: erat enim ſumma uoluntas ſenatus: itaque ſententiæ dicebantur: cum Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudicium nullum fieri placere; & ſi quod eſſet factum, id ratum eſſe non placere. eo die trāſigi nihil potuit, quòd & id temporis erat, &, ille pater iſtius inuenerat homines, qui dicendo tempus conſumerent. poſtea ſenex

Verres defenſores, atque hoſpites omnes Sthenij conue-nit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium ſuum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe eſſe, ne quid ei per filium ſuum noceretur, ſe homines certos eius rei cauſa in Siciliam & terra, et mari miſ-ſurum. & erat ſpatium dierum fere triginta ante Cal. Dec. quo iſte, ut Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat. commouentur amici Sthenij: ſperant fore, ut patris li-teris, nuncijsq; ab incepto furore reuocetur. in ſenatu poſtea cauſa non agitur. ueniunt ad iſtum domeſti-ci nuncij, literasq; à patre afferunt ante Cal. Dec. cum iſti etiam tum de Sthenio integra tota res eſſet: eo-demq; ei tempore de eadem re literæ complures à multis eius amicis, ac neceſſarijs afferuntur. hic iſte, qui præ cupiditate neque officij ſui, neque periculi, neque pie-tatis, neque humanitatis rationem habuiſſet unquam, neque in eo, quod monebatur, auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini ſuæ. mane Cal. Dec. ut edixerat, Sthe nium citari iubet. ſi abs te iſtam rem parens tuus alicu ius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petiſſet, grauiſſima tamen apud te uoluntas patris eſſe debuiſſet. cum uero abs te tui capitis cauſa peteret, ho-minesq; certos domo miſiſſet, hiq; eo tempore ad te ue-niſſent, cum tibi in integro tota res eſſet: ne tum qui-dem te potuit ſi non pietatis, at ſalutis tuæ ratio ad of-ficium, ſanitatemq; reducere? citat reum: non reſpon det. citat accuſatorem (attendite quæſo: uidete, quan topere iſtius amentiæ fortuna ipſa aduerſata ſit: & ſi-mul uidete, quis Sthenij cauſam caſus adiuuerit) cita-

tus accuſator M. Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit, non affuit. ſi præſens Sthenius reus eſſet factus, ſi manifeſto in maleficio teneretur: tamen, cum accuſator non adeſſet, Sthenium condemnari non oporteret: etenim, ſi poſſet reus abſente accuſatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonum, ac tua tela ueniſſem: quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit, cum periculo capitis, ob eam cauſam, ne tu ex reis eximerere, ſi ego non affuiſſem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatiſſimum, me, cum citatus eſſem, non adeſſe: cur Sthenio non putaſti prodeſſe oportere, cum eius accuſator non affuiſſet? itaque fecit ut exitus principio ſimillimus reperiretur. quem abſentem reum fecerat, eum abſente accuſatore condemnat. nunciabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoque ad eum pluribus uerbis ſcripſerat, agitatam rem eſſe in ſenatu, etiam in concione tribunum pl. de cauſa Sthenij M. Palicanum eſſe queſtum, poſtremo me ipſum apud collegium hoc tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei capitalis condemnatus eſſet, egiſſe cauſam Sthenij, cum rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſſemq; hác damnationem duci non oportere; tribunos pl. hoc ſtatuiſſe, idq; omnium ſententia pronunciatum eſſe, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romæ eſſe. cum hæc ad iſtum afferrentur, timuit aliquando, et commotus eſt: uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam: nihil enim ſibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione poſſet. nam

ſi ita defenderet, recipi nomen abſentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, et improba defenſione, uerum aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet, ſe imprudentem feciſſe, exiſtimaſſe id licere. quanquam hæc perditiſſima defenſio eſt, tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit coram delatum eſſe. hic uidete, in quot laqueos ſe induerit, quorum ex nullo ſe unquam expediret. primum ipſe in Sicilia ſæpe, et palam de loco ſuperiore dixerat, et in ſermone multis demonſtrarat, licere nomen recipere abſentis, ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet. hæc eum dictitaſſe priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea commemoraui; & Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompeij, clariſſimi uiri, iudicio plurimis maximisq; in rebus probatiſſimus et omnium exiſtimatione ornatiſſimus; & Poſides Matro Solentinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute; et hac actione quàm uoletis multi dicent; & qui ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis; & alij, qui interfuerint, cum abſentis nomen reciperetur. deinde Romæ cum res eſſet acta in ſenatu, omnes iſtius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: ſæpe eſſe factum: iſtum, quod feciſſet, aliorum exemplo, inſtitutoq; feciſſe. dicit præterea teſtimonium tota Sicilia: quæ in communibus poſtulatis ciuitatum omnium conſulibus edidit, rogare, atque orare patres conſcriptos, ut ſtatuerent, ne abſentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum, patronum Siciliæ, clariſſimum adoleſcentem, dicere audiſtis: Siculos, cùm ſe

cauſam, quæ pro his ſibi in ſenatu agenda eſſet, docerent, de Sthenij calamitate queſtos eſſe, propterq́; hanc iniuriam, quæ Sthenio facta eſſet, eos ſtatuiſſe, ut, quod dico, poſtularetur. quæ cum ita eſſent; tanta ne amentia præditus, atque audacia fuiſti, ut in re tam clara, tam teſtata, tam abs te ipſo peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodum corrupiſti? non ne ita, ut, omnibus nobis tacentibus, ipſæ te tuæ tabulæ condemnare poſſent? quæſo, codicem circunfer, oſtende. uidetis'ne totum hoc nomen, coram ubi facit delatum, eſſe in litura? quid fuit iſtic antea ſcriptum? quod mendum iſta litura correxit? quid à nobis iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ ſunt in medio: quæ ſe corruptas, atque interlitas eſſe clamant. ex iſtis etiam tu rebus effugere te poſſe confidis? cum te nos non opinione dubia, ſed tuis ueſtigijs perſequamur, quæ tu in tabulis publicis expreſſa, ac recentia reliquiſti. Is mihi etiam Stheniun literas publicas corrupiſſe cauſa incognita iudicauit, qui defendere non potuerit ſe non ex ipſius Sthenij nomine literas publicas corrupiſſe. uidete porro aliam dementiam: uidete, ut, dum expedire ſeſe uult, induat. cognitorem aſcribit Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum aliquē, honeſtum hominem, ac nobilem? ne id quidem: at Siculum, in quo aliquis ſplendor dignitasq́; eſſet? minime: quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari poteſt? cum eſſet Sthenius ciuitatis ſuæ nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, plurimis amicitijs, cum præterea tota Sicilia multum auctoritate, & gratia poſſet;

inuenire neminem Siculum potuit, qui pro ſe cognitor fieret? hoc probabis? an ipſe ciuem Romanum maluit? cedo, cui Siculo, cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus unquam ſit. omnium prætorum literas, qui ante fuerunt, profer, explica: ſi unum inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis ſcriptum habes, ita geſtum eſſe concedam. at credo Sthenius hoc ſibi amplum eſſe putauit, eligere è ciuium R. numero, ex amicorum, atque hoſpitum ſuorum copia, quem cognitorem daret. quem delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt? C. Claudius, C. filius, Palatina. non quæro, quis hic ſit Claudius, quàm ſplendidus, quàm honeſtus, quàm idoneus, propter cuius auctoritatem & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetudine diſcederet, & ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quæro: fortaſſe enim Sthenius non ſplendorem hominis, ſed familiaritatem ſecutus eſt. quid, ſi omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius tum ſemper, tum in his ipſis rebus, & temporibus fuit? ſi de literis corruptis contrauenit? ſi contra omni ratione pugnauit? utrum potius, pro Sthenio inimicum cognitorem eſſe factum, an te in Sthenij periculum inimici eius nomine abuſum eſſe credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiuſmodi totum ſit negotium: tametſi iamdudum omnibus iſtius improbitatem perſpicuam eſſe confido, tamen paululum etiam attendite. uidetis illum ſubcriſpo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut ſibi ipſe peracutus eſſe uideatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui monet? qui proximus eſt? is eſt C. Clodius, qui in Sicilia ſequeſter iſtius,

interpres, confector negotiorum, prope collega Timarchidi numerabatur, nunc obtinet eum locum, ut uix Apronio illi de familiaritate concedere uideatur; et qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius Verris collegam, & ſocium eſſe dicebat. dubitare etiamnum poteſtis, quin eum iſte potiſſimum ex omni numero delegerit, cui improbam perſonam imponeret, quem & huic inimiciſſimum, & ſibi amicum eſſe arbitraretur? hic uos dubitatis iudices tantam iſtius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum ſequi, qui damnato Cn. Dolabella damnationem Philodami Opuntij reſciderunt, quòd is non abſens reus factus eſſet, quæ res iniquiſſima & acerbiſſima eſt, ſed cum ei legatio Romam à ſuis ciuibus eſſet data? quod illi iudices multo in leuiore cauſa ſtatuerunt, æquitatem ſecuti; uos id ſtatuere in grauiſſima cauſa, præſertim aliorum auctoritate iam confirmatum, dubitabitis? at quem hominem C. Verres tanta, tam inſigni iniuria affeciſti? cuius abſentis nomen recepiſti? quem abſentem non modo ſine crimine, & ſine teſte, uerum etiam ſine accuſatore damnaſti? quem hominem, dij immortales: non dicam amicum tuum, quod apud homines cariſſimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt: nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi poſſit, inuenio, niſi quòd homo frugaliſſimus, atque integerrimus te hominem plenum ſtupri, flagitij, ſceleris domum ſuam inuitauit; niſi quòd qui C. Marij, & Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Siſennæ, tui defenſoris, cæterorumq; fortiſſimorum hoſpes fuiſſet,

atque eſſet, ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoque nomen aſcripſerit: quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror: hoc dico, non ijs, qui Sthenium norunt, hoc eſt nemini eorum, qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque exiſtimatione ſit: ſed ut illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atque intolerandum uideretur. eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuæ facillime cum adeptus eſſet, ampliſſime ac magnificentiſſime geſſit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis communibus, monimentiſq; decorauit? cuius de meritis in remp. Thermitanorum, Siculoſq; uniuerſos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs ſcriptum, & inciſum: (quæ tabula tum imperio tuo reuulſa, nunc à me tamen reportata eſt) ut omnes huius honores inter ſuos et amplitudinem poſſent cognoſcere. eſt ne hic, qui, apud Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, cum accuſatus eſſet, quòd propter C. Marij familiaritatem, & hoſpitium contra remp. ſenſiſſe eum inimici & accuſatores eius dicerent, cum magis inuidioſo crimine, quàm uero accerſeretur, ita à Cn. Pompeio abſolutus eſt, ut in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit? ita porro laudatus defenſuſq; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius non ab homine ſolum, ſed etiam à prouincia tota ſe huius abſolutione inire gra

tiam arbitraretur? poſtremo eſt ne hic, qui et animum in remp. habuit eiuſmodi, & tantum auctoritate apud ſuos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia ſolus te prætore, quod non modo Siculus nemo, ſed ne Sicilia quidem tota potuiſſet, ut ex oppido Thermis nullum ſignum, nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres? cum præſertim eſſent multa præclara, et tu omnia concupiſſes. denique nunc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies feſti agitantur, & præclara illa Verrea celebrantur, cui ſtatuæ Romæ ſtant inauratæ, à communi Sicilia, quemadmodum inſcriptum uidemus, datæ; uide inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te eſt patrono Siciliæ condemnatus, interſit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ teſtimonio ſuo, legationibusq́; ad eam rem miſſis publice laudant: te omnium Siculorum patronum una Mamertina ciuitas ſocia furtorum, ac flagitiorum tuorum publice laudat, ita tamen nouo more, ut legati lædant, legatio laudet: cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, teſtimonijs accuſant, queruntur, arguunt: ſi tu abſolutus ſis, funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryce monte monimentum tuorum flagitiorum, crudelitatisq́; poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomen aſcriptum eſt. uidi argenteum Cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res, quamobrem in eo potiſſimum Sthenianum præmium poneretur? utrum hoc ſignum cupiditatis tuæ, an trophæum neceſſitudinis, atque hoſpitij, an amoris indicium eſſe uoluiſti? faciunt hoc homines, quos in ſum-

ma nequitia non ſolum libido, & uoluptas: uerum etiam ipſius nequitiæ fama delectat, ut multis in locis notas, ac ueſtigia ſcelerum ſuorum relinqui uelint. ardebat amore illius hoſpitæ, propter quam hoſpitij iura uiolarat. hoc non ſolum ſciri tum, uerum etiam commemorari ſemper uolebat. itaque ex illa ipſa re, quam accuſante Agathino geſſerat, Veneri potiſſimum deberi præmium ſtatuit, quæ illam totam accuſationem, iudiciumq́; conflarat. putarem te gratum in deos, ſi hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dediſſes, ſed de tuis: quod facere debuiſti, præſertim cum tibi illo ipſo anno à Chelidone ueniſſet hæreditas. hic ego ſi hanc cauſam non omnium Siculorum rogatu recepiſſem, ſi hoc à me muneris non uniuerſa prouincia popoſciſſet, ſi me animus, atque amor in remp. exiſtimatioq́;, offenſa noſtri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegiſſet, atque hæc una cauſa fuiſſet, quòd amicum, atque hoſpitem meum Sthenium, quem ego in quæſtura mea ſingulariter dilexiſſem, de quo optime exiſtimaſſem, quem in prouincia exiſtimationis meæ ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq́; cognoſſem, tam crudeliter, ſcelerate, nefarieq́; tractaſſes: tamen digna cauſa eſſet, cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem, ut hoſpitis ſalutem, fortunasq́; defenderem. fecerunt hoc multi apud maiores noſtros, fecit etiam nuper homo clariſſimus Cn. Domitius, qui M. Silanum, conſularem uirum, accuſauit propter Egritomari tranſalpini hoſpitis iniurias. putarem me idoneum, qui exemplum ſequerer humanitatis, atque officij, proponeremq́; ſpem meis hoſpitibus, ac neceſſarijs, quo tutiorem uitam ſeſe meo præſidio uictu-

roſ eſſe arbitrarentur. cum uero in communibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoque cauſa contineatur, multiq́; uno tempore à me hoſpites, atque amici publice, priuatimq́; defendantur: profectò uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non exiſtimet ſummi officij ratione impulſum, coactumq́; ſuſcepiſſe. Atque ut aliquando de rebus ab iſto cognitis, iudicatisq́;, & de iudicijs datis dicere deſiſtamus, &, quoniam facta iſtius in his generibus infinita ſunt, nos modum aliquem, & finem orationi noſtræ, criminibusq́; faciamus; pauca ex alijs generibus ſumemus. Audiſtis, ob ius dicendum, Q. Varium dicere, procuratores ſuos iſti centum & triginta millia nummum dediſſe: meminiſtis, Q. Varij teſtimonium, remq́; hanc totam C. Sacerdotis hominis ornatiſſimi, teſtimonio comprobari: ſcitis, Cn. Sertium, M. Modium, equites R. ſexcentos præterea ciues R. multosq́; Siculos dixiſſe, iſti pecuniam ob ius dicundum dediſſe. de quo crimine quid ego diſputem, cum totum poſitum ſit in teſtibus? quid porro argumenter, qua de re dubitare nemo poſſit? an hoc dubitabit quiſquam omnium, quin is uenalem in Sicilia iuriſdictionem habuerit, qui Romæ totum edictum, atque omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundum popoſcerit? quod enim eſt præterea genus pecuniæ cogendæ, quod præterijt? quod non, ab omnibus alijs præteritum, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis ſit, aut poteſtas, aut procuratio, quin eam rem tu ad tuum quæſtum, nundinationemq́; hominum tra

duxeris? dicta ſunt priore actione & priuatim, & publice teſtimonia: legati Centuripini, Haleſini, Catinenſes, Panormitaniq; dixerunt, multarum præterea ciuitatum, iam uero priuatim plurimi: quorum ex teſtimonijs cognoſcere potuiſtis, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate ſenatorem factum eſſe gratis; neminem, ut leges eorum ſunt, ſuffragijs; neminem niſi iſtius imperio, aut literis: atque in his omnibus ſenatoribus cooptandis non modo ſuffragia nulla fuiſſe, ſed ne genera quidem ſpectata eſſe, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret; neque cenſus, neque ætatis, neque cætera Siculorum iura ualuiſſe: quicunque ſenator uoluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret; ſi is pretio apud iſtum fieret idoneus ut uinceret, factum eſſe ſemper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuiſſe leges, ſed ne ab ſenatu quidem populoq; R. datas: quas enim leges ſocijs amicisq; dat is, qui habet imperium à populo R. auctoritatem legum dandarum à ſenatu, hæ debent & populi R. & ſenatus exiſtimari. Haleſini pro multis et magnis ſuis maiorumq; ſuorum in remp. noſtram meritis, atque beneficijs ſuo iure nuper, L. Licinio Q. Mucio conſulibus, cum haberent inter ſe controuerſias de ſenatu cooptando, leges ab ſenatu noſtro petiuerunt. decreuit ſenatus honorifico S. C. ut his C. Claudius, Appij filius, Pulcher prætor de ſenatu cooptando leges conſcriberet. C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit, in quibus multa ſanxit; de ætate hominum; ne quis minor triginta annis natu; de quæſtu, quem

qui feciſſet, ne legeretur; de cenſu, de cæteris rebus. quæ omnia ante iſtum prætorem & noſtrorum magiſtratuum auctoritate, & Haleſinorum ſumma uoluntate ualuerunt. ab iſto & præco, qui uoluit, iſtum ordinem pretio mercatus eſt: & pueri annorum ſenum, ſeptenumq́; denum ſenatorium nomen nundinati ſunt: & quod Haleſini, antiquiſſimi, & fideliſſimi ſocij, atque amici, Romæ impetrarant, ut apud ſe ne ſuffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri poſſet, effecit. Agrigentini de ſenatu cooptando Scipionis leges antiquas habent: in quibus & eadem illa ſancta ſunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera ſint, unum ueterum, alterum colonorum, quos T. Manlius prætor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum eſt in Scipionis legibus, ne plures eſſent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. iſte, qui omnia iura pretio exæquaſſet, omniumq́; rerum delectum, atque diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet, non modo illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæſtusq́;, permiſcuit, ſed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq́; delectum, ordinemq́; turbauit. nam cum eſſet ex ueterum numero quidam ſenator demortuus; & cum ex utroque genere par numerus reliquus eſſet; ueterem cooptari neceſſe erat legibus, ut his amplius numerus eſſet. quæ cum ita ſe res haberet, tamen ad iſtum uenerunt emptum locum illum ſenatorium non ſolum ueteres, ſed etiam noui. fit, ut pretio nouus uincat, liteꝛasq́; à prætore auferat. Agrigentini ad iſtum legatos mittunt, qui eum leges doceant, conſuetudinemq́; omnium annorum de-

monſtrent, ut iſte intelligeret, ei ſe illum locum uendi diſſe, cui ne commercium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cum pretium iam accepiſſet, ne tantulum quidem commotus eſt. idem fecit Heracleæ: *nam eò quoque colonos* P. Rupilius *deduxit, legesq; ſimiles de cooptando ſenatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non ſolum iſte, ut apud cæteros, pecuniam accepit, ſed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiſcuit. nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea ciuitates: hoc uno complector crimine omnia, neminem iſto prætore ſenatorem fieri potuiſſe, niſi qui iſti pecuniam dediſſet. hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, ſacerdotia: quibus in rebus non ſolum hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit.* Syra*cuſis lex eſt de religione, quæ in annos ſingulos* Iouis *ſacerdotem ſortito capi iubeat: quod apud illos ampliſſimum ſacerdotium putatur. cum ſuffragijs tres ex tribus generibus creati ſunt, res reuocatur ad ſortem. perfecerat iſte imperio, ut pro ſuffragio* Theomnaſtus, *familiaris ſuus, in tribus illis renunciaretur. in ſorte, cui imperare non poterat, expectabant homines, quidnam acturus eſſet. homo, id quod erat facillimum, primo uetat ſortiri: iubet extra ſortem* Theomnaſtum *renunciari. negant id* Syracuſani *per religionem ſacrorum ullo modo fieri poſſe, fas denique negant eſſe. iubet ille ſibi legem legi. recitatur: in qua ſcriptum erat, ut, quot eſſent renunciati, tot in hydriam ſortes conijcerentur; cuius nomen exiſſet, ut is haberet ſacerdotium. homo ingenioſus, & peracutus, opti-*

me, inquit. nempe ſcriptum ita eſt, quot renunciati erunt: quot ergo ſunt renunciati? reſponſum, tres. nunquid igitur oportet niſi tres ſortes conijci, unam educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. fit clamor maximus, cum id uniuerſis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud ſacerdotium ampliſſimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Cephaledi menſis eſt certus, quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Athenio quidam, Climachias cognomine, homo ſane locuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo poterat, ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille, atque honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. toreumata ſane nota ac pretioſa auferuntur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia tempore uenturum, ſi pridie ueniſſet. iſte, ne aut alio menſe, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præſenti honos adimeretur, id quod iſte non laborabat, Climachias minime uolebat, excogitat (dixi iamdudum: non eſt homo acutior quiſquam, nec fuit) excogitat inquam, quemadmodum menſe illo legitimo comitia haberētur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum, cæterorumq; Græcorum, quòd ſuos dies menſesq; congruere uolunt cum ſolis lunæq; ratione, ut nonnunquam, ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut, ſummum, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. item nonnunquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quæ

iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui non tam cœli rationem, quàm cœlati argenti duceret, eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno unum dimidiatumq́; menſem, hoc modo, ut, quo die, uerbi cauſa, eſſe oporteret Idus Ianuarias, eo die Calendas Martias proſcriberet: itaq́; fit omnibus recuſantibus, & implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſacerdos Climachias renunciatus eſt. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia; offendit eum menſem comitialem, comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium X L V dies longum, ut reliqui menſes in ſuam rationem reuerterentur. hoc ſi Romæ fieri poſſet, certe aliqua ratione expugnaſſet iſte, ut dies X L V inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam uero cenſores quemadmodum in Sicilia iſto prætore creati ſunt, operæpretium eſt cognoſcere: ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſime mandatur à populo, propter hanc cauſam, quòd omnes Siculi ex cenſu quotannis tributa conferunt, in cenſu habendo poteſtas omnis æſtimationis habendæ, ſummæq́; faciundæ cenſori permittitur. itaque eum populus, cui maximam fidem ſuarum rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinem poteſtatis hic magiſtratus à populo ſumma ambitione contenditur. in ea re nihil obſcure facere uoluit, non in ſortitione fallere, neque dies de faſtis eximere: nihil ſane uafre, nec malitioſe facere conatus eſt: ſed, ut ſtudia cupiditatesq́; honorum, atque ambitiones ex omnibus

ciuitatibus tolleret, quæ res euertendæ reip. cauſa ſo-
lent eſſe, oſtendit ſeſe in omnibus ciuitatibus cenſores eſ-
ſe facturum. tanto mercatu prætoris indicto, concur-
ritur undique ad iſtum Syracuſas. flagrabat domus to-
ta prætoria ſtudio hominum, & cupiditate: nec mi-
rum, omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum
reuocatis, tantáq; ambitione prouinciæ totius in uno
cubiculo incluſa. exquiſitis palam pretijs, et licitatio-
nibus factis, deſcribebat cenſores binos in ſingulas ciui-
tates Timarchides. Is ſuo labore, ſuiſq; acceſſionibus,
huius negotij, atque operis moleſtia conſequebatur, ut
ad iſtum ſine ulla ſolicitudine ſumma pecunia referre-
tur. iam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit,
plane adhuc cognoſcere non potuiſtis: ueruntamen prio
re actione, quàm uarie, quàm improbe prædatus eſ-
ſet, multorum ex teſtimonijs cognouiſtis. ſed, ne mi-
remini qua ratione hic tantum apud iſtum libertus po-
tuerit; exponam uobis breuiter, quid hominis ſit: ut
et iſtius nequitiam, qui illum ſecum habuerit, eo præ-
ſertim numero, ac loco, & calamitatem prouinciæ
cognoſcatis. In mulierum corruptelis, et in omni eiuſ-
modi luxuria, atque nequitia mirandum in modum
reperiebam hunc Timarchidem ad iſtius flagitioſas libi-
dines, ſingularemq; nequitiam natum, atque aptum
fuiſſe: inueſtigare, adire, appellare, corrumpere,
quiduis facere in eiuſmodi rebus, quamuis callide,
quamuis audacter, quamuis impudenter: eundem mi
ra quædam excogitare genera furandi: nam ipſum Ver
rem tantum ſemper auaritia hiante, atque imminenti
fuiſſe, ingenio, et cogitatione nulla, ut, quidquid ſua

ſponte faciebat, item ut uos Romæ cognouiſtis, eripere potius, quàm fallere uideretur. huius uero erat ars, et malitia miranda, quòd acutiſſime tota prouincia, quid cuique eſſet neceſſe, indagare, et odorari ſolebat, omnium inimicos diligenter cognoſcere; colloqui, attentare, ex utraque parte cauſas, uoluntates perſpicere, facultates, & copias; quibus opus eſſet, metum afferre; quibus expediret, ſpem oſtendere: accuſatorum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in poteſtate: quod cuique negotij conflari uolebat, nullo labore faciebat: iſtius omnia decreta, imperia, literas peritiſſime et callidiſſime uenditabat: ac non ſolum erat adminiſter iſtius cupiditatum, uerum etiã ipſe ſui meminerat æque: non ſolum nummos, ſi qui iſti exciderant, tollere ſolebat, ex quibus pecuniam maximam fecit, ſed etiã uoluptatum, flagitiorumq́; iſtius ipſe reliquias colligebat. itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit, ſed Timarchidem fugitiuum omnibus oppidis per triennium ſcitote regnaſſe, in Timarchidis poteſtate ſociorum populi R. antiquiſſimorum, atque amiciſſimorum liberos, matresfamilias, bona, fortunasq́; omnes fuiſſe. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto pretio cenſores dimiſit. comitia iſto prætore cenſorum ne ſimulandi quidem cauſa fuerunt. iam hoc impudentiſſime. palam (licebat enim uidelicet legibus) ſingulis cenſoribus denarij trecenti ad ſtatuam prætoris imperati ſunt. cenſores CXXX facti ſunt. pecuniam illam ob cenſuram contra leges clam dederunt, ac denarium XXXIXM palam ſaluis legibus contulerunt in ſtatuam. primum, quò tantam

*pecuniam? deinde, quamobrem cenſores ad ſtatuam ti
bi conferebant? ordo aliquis cenſorum eſt collegium? ge
nus aliquod hominum? nam aut publice ciuitates iſtos
honores habent, aut generatim homines, ut aratores,
ut mercatores, ut nauicularij. cenſores quidem qui ma
gis, quàm Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere,
abs te hæc petita; (nam erepta non audebis dicere) te eos
magiſtratus hominibus beneficij, non reip. cauſa per=
miſiſſe. hoc autem cum tute fatebere, quiſquam dubi
tabit, quin tu iſtam apud populos prouinciæ iſtius inui
diam, atque offenſionem non ambitionis, neque bene=
ficiorum collocandorum, ſed pecuniæ conciliandæ cau=
ſa ſuſceperis? itaque cenſores fecerunt idem, quod in
noſtra rep. ſolent ij, qui per largitionem magiſtratus
adepti ſunt: dederunt operam, ut ita poteſtatem gere
rent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. ſic cen
ſus habitus eſt te prætore, ut eo cenſu nullius ciuitatis
reſp. poſſet adminiſtrari: nam locupletiſſimi cuiuſque
cenſus extenuarant, tenuiſſimi auxerant: itaque in
tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur,
ut, etiam ſi homines tacerent, res ipſa illum cenſum re=
pudiaret. id quod intelligi facillime re ipſa poteſt: nam
L. Metellus, qui, poſteaquam ego inquirendi cauſa in
Siciliam ueni, repente Letilij aduentu iſtius non modo
amicus, uerum etiam cognatus factus eſt, is, quòd
uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe, eum cen=
ſum obſeruari iuſſit, qui uiro fortiſſimo, atque inno=
centiſſimo Sex. Peduceo prætore habitus eſſet. erant
enim tum cenſores legibus facti, delecti à ſuis ciuita=
tibus: quibus, ſi quid commiſiſſent, pœnæ legibus erant*

conſtitutæ. te autem prætore qui cenſor aut legem meruerit, qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat, aut animaduerſionem tuam, cum id, quod abs te emerat, uendidiſſet? teneat iam ſane meos teſtes Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt: modo hæc faciat, quæ fecit: quis enim unquam tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? quinto quoque anno Sicilia tota cenſetur. erat cenſa prætore Peduceo. quintus annus cum te prætore incidiſſet, cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionem tui cenſus fieri uetat: cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peduceanum cenſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamen, ſi animo æquo prouincia tuliſſet, inimici iudicium graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius: aliter enim, ſi prouinciam retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe, facere non potuit. expectas etiam, quid hi iudicent? ſi tibi magiſtratum abrogaſſet, minore ignominia te affeciſſet, quàm cum ea, quæ in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit, atque irrita iuſſit eſſe. neque in hac re ſola fuit eiuſmodi, ſed, antequã ego in Siciliam ueni, in maximis rebus ac plurimis: nam et Heraclio Syracuſano tuos illos palæſtritas bona reſtituere iuſſit, & Epicratis Bidinos, et pupillo Drepanitano A. Claudium; &, niſi mature Letilius in Siciliam ueniſſet cum literis, minus XXX diebus Metellus totam trienniĳ præturam reſcidiſſet. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam cenſores contulerunt, dixi: non mihi prætermittẽdum uidetur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quam tu à ciuitatibus ſta-

tuarum nomine coegiſti: uideo enim eius pecuniæ ſummam eſſe pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac literis ciuitatum: & iſte hoc concedit, nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat, cum hæc tam improba ſunt, quæ fatetur? quid enim uis conſtitui? conſumptam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt, tantam ab ſocijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur, qua uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia conſumpta eſt? conſumetur, inquies. ſcilicet expectemus legitimum illud quinquennium: ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimiſq; criminibus in iudicium uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi condemnatus eris, non opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis: ſin abſolutus eris, quis erit tam amens, qui te ex tot tantiſq; criminibus elapſum, poſt quinquennium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neque adhuc conſumpta iſta pecunia eſt, & eſt perſpicuum non conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationem, quare & iſte HS CXX millia uno genere conciliarit, & ceperit, & cæteri, ſi à uobis hoc erit comprobatum, quàm uolent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint: ut iam uideamur non à pecunijs capiendis homines abſterrere, ſed, cum genera quædam pecuniarum capiendarum comprobaremus, hone-

ſta nomina turpiſſimis rebus imponere. etenim ſi C. Ver*res* HS C X X. *millia populum, uerbi gratia,* Centuri*pinum popoſciſſet, eamq́; ab his pecuniam abſtuliſſet: non, opinor, eſſet dubium, quin eum, ſi tum id planum fieret, condemnari neceſſe eſſet. quid, ſi eundem populum* HS C C C. *millia popoſcit, eaq́; coegit, atque abſtulit; num iccirco abſoluetur, quòd aſcriptum eſt, eam pecuniam datam ſtatuarum nomine? non opinor: niſi forte id agimus, non ut magiſtratibus noſtris moram accipiendi, ſed ut ſocijs cauſam dandi auferre uideamur. quòd ſi quem ſtatuæ magnopere delectant, & ſi quis earum honore & gloria ducitur; is hæc tamen conſtituat, neceſſe eſt: primum, auerti pecuniam domum non placere: deinde, ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere: deinde illud certe, ab inuitis exgi non oportere. ac de auertenda pecunia, quæro abs te, utrum ipſæ ciuitates ſolitæ ſint ſtatuas tibi faciundas locare ei, cui poſſent optima conditione locare; an aliquem curatorem præficere, qui ſtatuis faciundis præeſſet; an tibi, an cui tu imperaſſes, adnumerare pecuniam? nam ſi per eos ſtatuæ fiebant, à quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin* Timarchidi *pecunia numerabatur: deſine, quæſo, ſimulare, te, cum in manifeſto furto teneare, gloriæ ſtudioſum, ac monimentorum fuiſſe.* Quid *uero modum ſtatuarum haberi nullum placet? atqui habeatur neceſſe eſt: etenim ſic conſiderate.* Syracuſana *ciuitas (ut eam potiſſimum nominem) dedit ipſi ſtatuam: eſt honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæſtuoſa ſimulatio. et filio: ferri hoc poteſt: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus à* Syracu-

ſanis ſtatuas auferes? ut in foro ſtatuerent, abſtuliſti: ut in curia, coegiſti: ut pecuniam conferrent in eas ſtatuas, quæ Romæ ponerentur, imperaſti: ut ijdem darent homines aratorum nomine; dederunt: ut ijdem pro parte in commune Siciliæ conferrent; etiam id contulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniã contulerit, idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint; non res ipſa uos ad monet, ut putetis modum aliquem huic cupiditati conſtitui oportere? quòd ſi hoc uoluntate ſua nulla ciuitas fecit; ſi omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam ſtatuarum nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubium eſſe poterit, quin, etiam ſi quis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere, idem tamen ſtatuat eripere certe non licere? primum igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce ſtatuarum nomine magnam pecuniam coactam eſſe demonſtrat: nam legationes omnium ciuitatum in poſtulatis communibus, quæ fere omnia ex tuis iniurijs nata ſunt, etiam hoc ediderunt, ut ſtatuas ne cui, niſi cum is de prouincia deceſſiſſet, pollicerentur. tot prætores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores noſtros Siculi ſenatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulati genus, atque principium tua prætura attulit: quid enim tam nouum non ſolum re, ſed genere ipſo poſtulandi? nam cætera, quæ ſunt in ijſdem poſtulatis, de iniurijs tuis, ſunt noua, ſed tamen non nouo modo poſtulantur. rogant & orant Siculi patres conſcriptos, ut noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronica uendant: tu primus contra uendideras. audio. ne, in cellam quod imperatur, æſtiment: hoc quoque propter

tuos ternos denarios nunc primum poſtulatur: ſed genus iſtud poſtulandi non eſt nouum. ne abſentis nomen recipiatur: ex Sthenij calamitate, et tua natum eſt iniuria. cætera non colligam. ſunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi, ut crimina collecta in unum te reum eſſe uideantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, ſed poſtulationum formulas uſitatas. hoc poſtulatum de ſtatuis ridiculum eſſe uideatur ei, qui rem, ſententiamq; non perſpiciat: poſtulant enim non, ut ne cogantur ſtatuere: quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabunt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluum eſſe uis, mihi impone iſtam uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua prætura primum nata eſt hæc poſtulatio. qua cum utuntur, hoc ſignificant, atque adeo aperte oſtendunt, ſeſe pecuniam metu, ac malo coactos, inuitiſſimos contuliſſe. quid, ſi hoc non dicant? tibi non neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide, et perſpice, qua defenſione ſis uſurus: iam intelliges, hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe: mihi enim renunciatur, ita conſtitui à tuis patronis, hominibus ingenioſis, cauſam tuam, et ita eos abs te inſtitui, et doceri, ut quiſque ex prouincia Sicilia grauior homo, atque honeſtior teſtimonium uehementius dixerit, ſicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerunt, te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus dicere: inimicus eſt propterea, quòd arator eſt. itaque uno genere opinor circunſcribere habetis in animo genus hoc aratorum, quòd eos infenſo animo, atque inimico ueniſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte uehe-

mentior. ergo aratores inimici, omnes aduerſarij: nemo eorum eſt, quin periſſe te cupiat. omnino præclare te habes, cum is ordo, atque id genus hominum, quod optimum, atque honeſtiſſimum eſt, à quo uno & ſumma reip. & illa prouincia maxime continetur, tibi eſt inimiciſſimum. uerum eſto, alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita dicis: propter decumas. cōcedo: non quæro, iure, an iniuria ſint inimici. quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ uolunt, quæ populi R. oculos, animosq́; maxime offendunt, propter ædem Vulcani? nam ſcriptum eſſe uideo, quandam ex his ſtatuam aratores dediſſe. ſi honoris cauſa ſtatuam dederunt, inimici non ſunt. credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuæ conſulunt. ſin autem metu coacti dederunt, confitear neceſſe eſt, te in prouincia pecuniam ſtatuarum nomine per uim, ac metum coegiſſe. utrum tibi commodum eſt, elige. equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt, aratores tibi ad ſtatuam honoris tui cauſa uoluntate ſua contuliſſe. da mihi hoc: iam tibi maximam partem defenſionis præcideris: non enim poteris, aratores tibi iratos eſſe, atque inimicos, dicere. ò cauſam ſingularem: ò defenſionem miſeram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accuſatore, et eum reum, qui prætor in Sicilia fuerit; aratores ei ſtatuam ſua uoluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtimare, amicos eſſe, ſaluum eſſe cupere. metuit, ne hoc uos exiſtimetis: obruitur enim aratorũ teſtimonijs. utar eo, quod datur.

certe ita uobis hoc iudicandum eſt; eos, qui iſti inimiciſſimi ſunt, ut ipſe exiſtimari uult, ad iſtius honores, atque monimenta pecuniam non uoluntate ſua contuliſſe. atque ut hoc tamen facillime intelligi poſſit; quem uoles eorum teſtium, quos produxero, qui in Sicilia teſtes ſint, ſiue ciuem R. uelis, ſiue Siculum, rogato, & eum, qui tibi inimiciſſimus eſſe uidebitur, qui ſe ſpoliatum à te dicet, ecquid ſuo nomine in tuam ſtatuam contulerit? neminem reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quenquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimiciſſimum tibi eſſe oporteat, qui abs te grauiſſimas iniurias acceperit, pecuniam ſtatuæ nomine dederit ui, atque imperio adductus, non officio, ac uoluntate? & huius ego pecuniæ iudices, quæ permagna eſt, impudentiſſimeq; coacta ab inuitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracuſis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, eſſet coactum, quoniam intelligitis ipſius quoque confeſſione ab inuitiſſimis coactam eſſe. Venio nunc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudicium fieri uoluntatis poteſt. an etiam Siculi inuiti contulerunt? non eſt probabile: etenim ſic C. Verrem præturam in Sicilia geſſiſſe conſtat, ut, cum utriſque ſatisfacere non poſſet, & Siculis, & togatis, officij potius in ſocios, quàm ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eum non ſolùm patronum iſtius inſulæ, ſed etiam ſothera inſcriptum uidi Syracuſis. hoc quantum eſt? ita magnum, ut latino uno uerbo exprimi non poſſit. is eſt nimirum ſother, qui ſalutem dedit. huius nomine etiam dies feſti agitantur,

pulchra illa Verrea, non quaſi Marcellea, ſed pro Marcelleis, quæ illi iſtius iuſſu ſuſtulerunt. huius fornix in foro Syracuſis eſt, in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo nudatam ab ſe prouinciam proſpicit. huius ſtatuæ omnibus locis erectæ ſunt, quæ hoc demonſtrare uidentur, propemodum non minus multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis, quàm abſtuliſſe. huic etiam Romæ uidemus in baſi ſtatuarum maximis literis inciſum, à communi Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari poteſt cuiquam, tantos honores habitos eſſe ab inuitis? hic tibi etiam multo magis, quàm ante in aratoribus, uidendum, & conſiderandum eſt, quid uelis. magna res eſt. utrum tibi Siculos publice priuatimq́; amicos, an inimicos exiſtimari uis? ſi inimicos, quid te futurum eſt? quò confugies? ubi nitere? modo aratorum, honeſtiſſimorum hominum, & locupletiſſimorum, maximum numerum abs te abalienaſti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos eſſe amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eum publice teſtimonium dicerent, cum præſertim ex ea prouincia condemnati ſint complures, qui ibi prætores fuerunt, duo ſoli abſoluti; huc conueniunt cum literis, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum teſtimonijs publicis. qui ſi te publice laudarent, tamen id more potius ſuo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publice conqueruntur, non ne hoc indicant, tantas eſſe iniurias, ut multo maluerint de ſuo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? confitendum eſt igitur tibi neceſſario, Siculos inimicos eſſe

qui quidem & in te grauiſſima poſtulata conſulibus ediderunt, & me, ut hanc cauſam, ſalutisq́; ſuæ defenſionem ſuſciperem, obſecrarunt. qui cum à prætore prohiberentur, à quatuor quæſtoribus impedirentur; omnium minas, atque omnia pericula præ ſalute ſua leuia duxerunt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq́; dixerunt, ut Artemonem Centuripinum, legatum, & publice teſtem, Q. Hortenſius accuſatorem, non teſtem eſſe diceret: etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne, homine honeſtiſſimo & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam legatus à ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, et uarias iniurias quamapertiſſime uobis, planiſſimeq́; explicare. dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis, quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut, ſi in iſtum animaduerſum non ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum, atque adeo fugiendum eſſe arbitrentur. hos homines, tu perſuadebis, ad honores, atque amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumem eſſe nollent, ij monimenta tuæ formæ, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iandudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrum ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi accidit, ut eius

ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum eſt iudices: in Siculis quidem, & in omnibus Græcis monſtri ſimile. non crederem hoc de ſtatuis, niſi iacentes, reuulſasq́; uidiſſem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos eſt, ut honorem hominibus habitum in monimentis huiuſmodi, nonnulla religione deorum conſecrari arbitrentur. itaque cum Rhodij bellum illud prope ſoli ſuperius cum Mithridate rege geſſerint, omnesq́; eius copias, acerrimumq́; eius impetum à mœnibus, litoribus, claſſibusq́; ſuis exceperint, cum & regis inimici præter cæteros eſſent; ſtatuam eius, quæ erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipſis urbis periculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur; quem ipſum hominem cuperent euertere, eius effigiem, ſimulacrumq́; ſeruare: ſed tamen uidebam, apud eos cum eſſem, & religionem eſſe quandam in his rebus à maioribus traditam, & hoc diſputare; cum ſtatua ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet; cum homine uero, quo gereret bellum, atque hoſtis eſſet. uidetis igitur conſuetudinem, religionemq́; Græcorum, quæ monimenta hoſtium in bello ipſo ſoleat defendere, eam ſummam in pace prætoris populi R. ſtatuis præſidio non fuiſſe. Tauromenitani, quorum eſt ciuitas fœderata, homines quietiſſimi, qui maxime ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe præſidio

fœderis, hi tamen iſtius euertere ſtatuam non dubitarunt. qua ablata, baſin tamen in foro manere uoluerunt: quòd grauius in iſtum fore putabant, ſi ſcirent homines ſtatuam eius à Taurominitanis eſſe deiectam, quàm ſi nullam unquam poſitam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de cauſa equum inanem reliquerunt. Leontini, miſera in ciuitate, atque inani, tamen iſtius in gymnaſio ſtatua deiecta eſt. nam quid ego de Syracuſanis loquar, quod non eſt proprium Syracuſanorum, ſed & illorum commune, & conuentus illius, ac prope totius prouinciæ? quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conueniſſe dicebatur, tum, cum ſtatuæ ſunt illius deiectæ, atque euerſæ: at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo, ante ipſum Iouem, in primo aditu, ueſtibuloq; templi. quòd niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet, atque illam imperio, edictoq; prohibuiſſet: ueſtigium ſtatuarum iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictum. atque ego hoc non uereor, ne quid horum non modo impulſu, uerum omnino aduentu meo factum eſſe uideatur. omnia iſta ante facta ſunt, non modo quàm ego Siciliam, uerum etiam quàm iſte Italiam attigit. dum ego in Sicilia ſum, nulla ſtatua deiecta eſt. poſteaquam illinc diſceſſi, quæ ſunt geſta, cognoſcite. Centuripinorum ſenatus decreuit, populusq; iuſſit, ut, quæ ſtatuæ C. Verris ipſius, & patris, & filij eſſent, eas quæſtores demoliendas locarent; dumq; ea demolitio fieret, ſenatores triginta non minus adeſſent. uidete grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neque eas in urbe ſua ſtatuas eſſe noluerunt, quas inuiti per uim,

atque imperium dediſſent; neque eius hominis, in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio, quod nunquam antea, Romam mandata legatosq; miſiſſent: & id grauius eſſe putauerunt, ſi publico conſilio, quàm ſi per uim multitudinis factum uideretur. Cum hoc conſilio ſtatuas Centuripini publice ſuſtuliſſent, audit Metellus, grauiter fert, euocat ad ſe Centuripinum magiſtratum, et decem primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas, uehementer ijs minatur. illi ad ſenatum renunciant: ſtatuæ, quæ iſtius cauſæ nihil prodeſſent, reponuntur. hic ego aliud alij concedo: Metello, homini ſapienti, prorſus non poſſum ignoſcere, ſi quid ſtulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore, ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ? quod ſæpe uento, aut aliquo caſu fieri ſolet. non erat in hoc neque crimen ullum, neque reprehenſio. ex quo igitur crimen, atque accuſatio naſcitur? ex hominum iudicio, & uoluntate. ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos non coegiſſet, hæc dicerem. uidete iudices, quantum, et quàm acerbum dolorem ſociorum, atque amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriæ, cum Centuripinorum amiciſſima, & fideliſſima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo R. coniuncta eſt, ut non ſolum remp. noſtram, ſed etiam in quouis homine priuato nomen ipſum Romanorum ſemper dilexerit, ea publico conſilio, atque auctoritate iudicarit, C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod ueriſſime poſſem: commemorarem decem millia ciuium Centuripinorum, fortiſſimorum, fideliſſimorumq; ſociorum, eos omnes

ſtatuiſſe monimentum iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere. hæc tum dicerem, ſi ſtatuas Metellus *non repoſuiſſet. uelim quærere nunc ex ipſo* Metello, *quidnam ſua ui, & auctoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia conuenire: neque enim, ſi maxime ſtatuæ deiectæ eſſent, eas ego uobis poſſem iacentes oſtendere: hoc uno uterer, ciuitatem tam grauem ſtatuas iudicaſſe* C. Verris *demoliendas. hoc mihi* Metellus *non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererer, ſi mihi uideretur, tam iniquo iure ſocijs, atque amicis imperari, ut ijs ne in ſuis quidem beneficijs libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam faceretis, qualem in ijs rebus in me* L. Metellum *fuiſſe putaretis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit; in qua nihil obfuit. ſed ego* Metello *non iraſcor: neque ei ſuam purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitioſe, neque conſulto feciſſe uideatur. iam igitur eſt ita perſpicuum, ut negare non poſſis, nullam tibi ſtatuam uoluntate cuiuſquam datam, nullam pecuniam ſtatuarum nomine niſi ui expreſſam & coactam. quo quidem in crimine non illud ſolum intelligi uolo, te ad ſtatuas* HS CXX *millia coegiſſe; ſed multo etiam illud magis, quod ſimul demonſtrandum eſt, quantum odium in te aratorum, quantum omnium* Siculorum *ſit, & fuerit. in quo quæ ueſtra defenſio futura ſit, coniectura aſſequi non queo.* Oderunt Siculi: *togatorum enim cauſa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimiciſſimiq; ſunt.* Inimicos *habeo ciues* R. *quòd ſociorum commoda, ac iura defen=*

di. at ſocij in hoſtium numero ſe abs te habitos queruntur. Aratores *inimici ſunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberosq; arant, cur oderunt? cur* Haleſini? *cur* Centuripini? *cur* Segeſtani? *cur* Halicyenſes? *quod genus hominum, quem numerum, quem ordinem proferre poſſis, qui te non oderit, ſiue ciuium* R. *ſiue* Siculorum? *ut etiam ſi cauſam, cur te oderint, non poſſim dicere, tamen illud dicendum putem, quem omnes mortales oderint, eum quoque uobis odio eſſe oportere.* An *hoc dicere audebis; utrum de te aratores, utrum denique* Siculi *uniuerſi bene exiſtiment, ad rem id non pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neque, ſi cupies, licebit. eripiunt tibi iſtam orationem contemnendorum* Siculorum, *atque aratorum ſtatuæ illæ equeſtres, quas tu paulo ante, quàm ad* Vrbem *uenires, poni inſcribiq; iuſſiſti; ut omnium inimicorum añimos, accuſatorumq; tardares. quis enim tibi moleſtus eſſet, aut quis appellare auderet, cum uideret ſtatuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi* Siciliæ? *quod eſt aliud in illa prouincia genus humanum? nullum. ergo ab uniuerſa prouincia, generatimq; à ſingulis eius partibus non ſolum diligitur, ſed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negotiatorum,* Siculorumq; *omnium teſtimonia, cum, eorum nominibus in ſtatuarum inſcriptione poſitis, omnem te ſperaris inuidiam, atque infamiam tuam extinguere poſſe? an, quorum auctoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare non potero? niſi for-*

te, quòd apud publicanos gratioſus fuiſti, in ea re ſpes te aliqua conſolatur. quæ gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci; ut etiam obeſſe deberet, tu tua ſapientia curaſti. etenim rem totam iudices breuiter cognoſcite. In ſcriptura Siciliæ pro magiſtro eſt quidam L. Carpinatius: qui & ſui quæſtus cauſa, & fortaſſe quòd ſociorum intereſſe arbitrabatur, bene penitus in iſtius familiaritatem ſeſe dedit. is cum prætorem circum omnia fora ſectaretur, neque ab eo unquam diſcederet; in eam iam uenerat familiaritatem, conſuetudinemq; in uendendis iſtius decretis, & iudicijs, tranſigendisq; negotijs, ut prope alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, quòd idem pecuniam ijs, qui ab iſto aliquid mercabantur, fœnori dabat. ea autem fœneratio erat huiuſmodi iudices, ut etiam hic quæſtus huic cederet: nam quas pecunias ijs ferebat expenſas, quibuſcum contrahebat, aut ſcribæ iſtius, aut Timarchidi, aut etiam iſti ipſi referebat acceptas. idem præterea pecunias iſtius extraordinarias grandes ſuo nomine fœnerabatur. hic primo Carpinatius, antequam in iſtius tantam familiaritatem perueniſſet, aliquoties ad ſocios literas de iſtius iniurijs miſerat. Canuleius uero, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quoque iſtius permulta nominatim ad ſocios perſcripſerat ea, quæ ſine portorio Syracuſis erant exportata: portum autem, & ſcripturas eadem ſocietas habebat. ita factum eſt, ut eſſent permulta, quæ ex ſocietatis literis dicere in iſtum, ac proferre poſſemus. uerum accidit, ut Carpinatius, qui iam cum iſto ſumma conſuetudine,

præterea ratione coniunctus eſſet, crebras poſtea literas ad ſocios de iſtius ſummis officijs in rem communem, beneficijsq́; mitteret. etenim tum iſte omnia, quæcunque Carpinatius poſtulabat, facere, ac decernere ſolebat: tum ille etiam plura ſcribebat ad ſocios; ut, ſi poſſet, quæ antea ſcripſerat, ea plane extingueret. ad extremum uero, cum iſte iam decedebat, eiuſmodi literas ad eos miſit, ut huic frequentes obuiam prodirent, gratiasq́; agerent; facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſe pollicerentur: itaq́; ſocij fecerunt: uetere inſtituto publicanorum, non quo iſtum ullo honore dignum arbitrarentur, ſed quòd ſua intereſſe putabant, ſe memores, gratosq́; exiſtimari, gratias iſti egerunt: Carpinatium ſæpe ad ſe de eius officijs literas miſiſſe dixerũt. iſte cum reſpondiſſet, ea ſe libenter feciſſe, operasq́; Carpinatij magnopere laudaſſet; dat amico ſuo cuidam negotium, qui tum magiſter erat eius ſocietatis, ut diligenter caueret, atque proſpiceret, ne quid eſſet in literis ſociorum, quod contra ſuum caput, atque exiſtimationem ualere poſſet. itaque ille, multitudine ſociorum remota, decumanos conuocat: rem defert. ſtatuunt illi, atque decernunt, ut eæ literæ, quibus exiſtimatio C. Verris læderetur, remouerentur, operaq́; daretur, ne ea res C. Verri fraudi eſſe poſſet. ſi oſtendo, hoc decreuiſſe decumanos; ſi planum facio, hoc decreto remotas eſſe literas: quid expectatis amplius? poſſum ne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatũ? nempe eorum, quos ij, qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrentur res iudicare oportere: pu-

blicanorum iudicio: quos uidelicet nunc populus iudices poſcit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legẽ ab homine non noſtri generis, non ex equeſtri loco profecto, ſed nobiliſſimo promulgatam uidemus. Decumani, hoc eſt principes, & quaſi ſenatores publicanorum, remouendas de medio literas cenſuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt, quos producam, homines honeſtiſſimos, ac locupletiſſimos, iſtos principes equeſtris ordinis, quorum ſplendorem uel maxime iſtius, qui legem promulgauit, oratio, & cauſa nitatur. uenient in medium: dicent, quid ſtatuerint: profecto, ſi recte homines noui, non mentientur: literas enim communes de medio remouere potuerunt, fidem ſuam & religionem remouere non poſſunt. ergo equites R. te ſuo iudicio condemnari noluerunt. uos nunc, utrum illorum iudicium, an uoluntatẽ ſequi malitis, conſiderate. at uide, quid te amicorum tuorum ſtudium, quid tuum conſilium, quid ſociorum uoluntas adiuuet. dicam paulo amplius: neque enim iam uereor, ne quis hoc me magis accuſatorie, quàm libere dixiſſe arbitretur. Si iſtas literas non decreto Decumanorum magiſtri remouiſſent, tantum poſſem in te dicere, quantum in literis inueniſſem. nũc decreto iſto facto, literiſq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum poſſum; tantum iudici ſuſpicari, quantum uelit. dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam ueſtem Melitenſem, plurimam ſtragulam, multam Deliacam ſupellectilem, plurima uaſa Corinthia, magnum numerum frumenti, uim mellis maximam Syracuſis exportaſſe: his pro rebus, quòd portorium non eſſet datum, literas ad ſocios miſiſſe L.

Canuleium, qui in portu operas daret. ſatis'ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortenſius*? poſtulabit, ut literas* Canuleij *proferam? crimen huiuſmodi, niſi literis confirmetur, inane eſſe dicet? clamabo, literas remotas eſſe de medio, decreto ſociorum erepta mihi eſſe iſtius indicia, ac monimenta furtorum. aut hoc contendat nunquam eſſe factum: aut omnia tela excipiat, neceſſe eſt. negas eſſe factum? placet mihi iſta defenſio: deſcendo: æqua enim conditio, æquumq; certamen proponitur. producam teſtes, & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum eſt, unà fuerunt, nunc quoque unà ſunt. cum interrogabuntur, obligentur non ſolum iuriſiurandi, atque exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia. ſi planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, eſſe factum: non poteris dicere* Hortenſi*, nihil in iſtis fuiſſe literis, quod* Verrem *læderet. non modo id non dices, ſed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuiſſe. ergo hoc ueſtro conſilio, & gratia perfeciſtis, ut, quemadmodum paulo ante dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandum daretur, & iudicibus libera poteſtas ad credendum. quod cum ita ſit, nihil fingam tamen, meminero me non ſumpſiſſe, quem accuſarem; ſed recepiſſe, quos defenderem; uos ex me cauſam non à me prolatam, ſed ad me delatam audire oportere; me* Siculis *ſatis eſſe facturum, ſi, quæ cognoui in* Sicilia*, quæ accepi ab ipſis, diligenter expoſuero; populo* R. *ſi nullius uim, nullius potentiam pertimuero; uobis, ſi facultatem uere atque honeſte iudicandi fide & diligentia*

mea fecero; mihi in eo, ſi ne minimum quidem de eo curriculo uitæ, quod mihi ſemper propoſitum fuit, deceſſero. quapropter nihil eſt, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam, quod latere, habes: multa enim, quæ ſcio abs te eſſe commiſſa, quòd aut nimium turpia, aut parum credibilia ſunt, prætermittam: tantum agam de hoc toto nomine ſocietatis, ut uerum ſcire poſſitis. quæram, decretum ne ſit. cum id inuenero, quæram remotæ ne ſint literæ. cum id quoque conſtabit, uos iam me tacito intelligetis. ſi illi, qui hoc iſtius cauſa decreuerunt, equites R. nunc ijdem in eum iudices eſſent, iſtum ſine dubio condemnarent, de quo literas eas, quæ iſtius furta indicarent, & ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirent eſſe. quem igitur ab ijs equitibus R. qui iſtius cauſa cupiunt omnia, qui ab eo benigniſſime tractati ſunt, condemnari neceſſe eſſet; is à uobis iudices nulla ui, aut ratione abſolui poteſt. ac ne forte ea, quæ remota de medio, atque erepta uobis ſunt, omnia ita condita fuiſſe, atque ita abdite latuiſſe uideantur, ut hac diligentia, quam ego à me expectari maxime puto, nihil horum inueſtigari, nihil aſſequi potuerit: quæ conſilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta ſunt iudices: manifeſtis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam quòd in publicanorum cauſis uel plurimum ætatis meæ uerſor, uehementerq; illum ordinem obſeruo; ſatis commode mihi uideor eorum conſuetudinem uſu, tractandoq; cognouiſſe. itaque, ut hoc comperi, remotas eſſe literas ſocietatis; habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet: deinde quæſiui, quod erat inuentu facil-

limum, qui per eoſdem annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent: ſciebam enim hanc magiſtrorum, qui tabulas haberent, conſuetudinem eſſe, ut, cum tabulas nouo magiſtro traderent, exempla literarum ipſi habere non nollent. itaque ad L. Vibium, equitem R. uirum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum ueni. ſane homini præter opinionem improuiſo incidi. ſcrutatus ſum quæ potui, & quæſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſocijs ex portu Syracuſis, in quibus erat ratio ſcripta menſium complurium, rerum exportatarum iſtius nomine ſine portorio: itaque obſignaui ſtatim. erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex ſociorum literis reperire cupiebam. uerum tantum inueni iudices, quod apud uos quaſi exempli cauſa proferre poſſum. ſed tamen quidquid erit in his libellis, quantulumcunque uidebitur eſſe, hoc quidem certe manifeſtum erit. de cæteris ex hoc coniecturam facere debebitis. recita mihi quæſo hunc primum libellum, deinde illum alterum libellum Canuleij. Iam non quæro, unde CCCC amphoras mellis habueris, unde tantam Melitenſem ueſtem, unde quinquaginta tricliniorum lectos, unde tot candelabra: non inquam iam quæro, unde hæc habueris, ſed, quò tibi tantum opus fuerit, id quæro. mitto de melle: ſed tantum ne Melitenſium, quaſi etiam amicorum uxores; tantum lectorum, quaſi etiam omnium iſtorum uillas ornaturus eſſes? cum hæc paucorum menſium ratio in his libellis ſit, facite ut uobis triennij totius ueniat in mentem. ſic contendo, ex his paruis-

libellis apud unum magiſtrum ſocietatis repertis uos iam coniectura aſſequi poſſe, cuiuſmodi prædo iſte in illa prouincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit, quantam pecuniam non ſolum numeratam, uerum etiam huiuſcemodi in rebus poſitam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite. His exportationibus, *quæ recitatæ ſunt, ſcribit* HS L X *ſocios perdidiſſe ex uiceſima portorij* Syracuſis. *pauculis igitur menſibus, ut hi puſilli & contempti libelli indicant, furta* Prætoris, *quæ eſſent* HS *duodecies, ex uno oppido ſolo exportata ſunt. cogitate nunc, cum illa ſit hæc inſula, quæ undique exitus maritimos habeat, quid ex cæteris locis exportatum putetis, quid* Agrigento, *quid* Lilybæo, *quid* Panormo, *quid* Thermis, *quid* Haleſa, *quid* Catina, *quid ex cæteris oppidis, quid uero* Meſſana, *quem iſte ſibi locum maxime tutum arbitrabatur, ubi animo ſemper ſoluto, liberoq́; erat, quòd ſibi iſte* Mamertinos *delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius ſeruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. his inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius ſunt reconditi. nos tamen, ut omnes intelligant hoc nos ſine cupiditate agere, his ipſis libellis contenti ſumus. nunc ad ſociorum tabulas accepti & expenſi, quas remouere honeſte nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum* Carpinatium *reuertemur.* Inſpiciebamus Syracuſis *à* Carpinatio *confectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabant, multis nominibus eos homines uerſuram à* Carpinatio *feciſſe, qui pecuniam* Verri *dediſſent. erit uobis luce clarius iudices, cum eos ipſos*

produxero, qui dederunt: intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cum eſſent in periculo, pretio ſeſe redemerunt, cum ſocietatis tabulis non ſolum conſulibus, uerum etiam menſibus conuenire. Cum hæc maxime cognoſceremus, & iam in manibus tabulas haberemus; repente aſpicimus lituras eiuſmodi, quaſi quædam uulnera tabularum recentia. ſtatim ſuſpicione offenſi, ad ea ipſa nomina oculos, animumq́; tranſtulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, ſic tamen, ut uſque alterum, r, literæ conſtarent integræ, reliquæ omnes eſſent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erant eiuſmodi nomina. cum manifeſta res, tum flagitioſa tabularum, atque inſignis turpitudo teneretur, quærere incepimus de Carpinatio, quiſnam eſſet is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationem haberet. hærere homo, auerſari, rubere. quòd lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quo minus Romam deportentur, ut res quammaxime clara, ac teſtata eſſe poſſet; in ius ad Metellum Carpinatium uoco, tabulasq́; ſocietatis in forum defero. fit maximus concurſus hominum; et, quòd erat Carpinatij nota cum iſto prætore ſocietas, ac fœneratio, ſumme expectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perſpexiſſe ſociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus eſſe: meq́; hoc perſpicere ex conſulum menſiumq́; ratione, hunc Verrutium neque ante aduentum C. Verris, neque poſt deceſſionem quidquam cum Carpinatio rationis habuiſſe. poſtulo, mihi reſpondeat, qui ſit iſte Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Si-

cilia ſit, an deceſſerit? clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia fuiſſe Verrutium. ego inſtare, ut mihi reſponderet, ubi eſſet? quis eſſet? unde eſſet? cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit, ſemper in Verrutij nomine certo ex loco mendoſus eſſet? atque hæc poſtulabam; non quo illum cogi putarem oportere, ut ea mihi reſponderet inuitus; ſed ut omnibus iſtius furta, illius flagitium, utriuſque audacia perſpicua eſſe poſſet. itaque illum iniuriæ metu, conſcientiaq́; peccati mutum, atque exanimatum, ac uix uiuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq́; omnes aſſimulatæ, expreſſæ, de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia ſumma cura, & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. ſi Carpinatius tum mihi reſpondere noluit; reſponde mihi nunc tu Verres, quem eſſe hunc tuum pene gentilem Verrutium putes. fieri non poteſt, ut, quem uideo te prætore in Sicilia fuiſſe, & quem ex ipſa ratione intelligo locupletem fuiſſe, eum tu in tua prouincia non cognoris. atque adeo, hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit, procedite in medium, explicate deſcriptionem, imaginemq́; tabularum; ut omnes mortales iſtius auaritiæ non iam ueſtigia, ſed ipſa cubilia uidere poſſint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tanquam in luto, demerſam eſſe in litura? ſic habent ſe tabulæ iudices, ut uidetis. quid exſpectatis? quid quæritis amplius? tu ipſe, Verres quid

ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium neceſſe eſt, aut te eſſe Verrutium fateare. laudantur oratores ueteres, Craſſi illi, & Antonij, quòd crimina diluere dilucide, quòd copioſe reorum cauſas defendere ſolebant. nimirum illi non ingenio ſolum his patronis, ſed fortuna etiam præſtiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, ut defenſioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuiſſet in facto, tum impudentior uideretur, ſi negaret. nunc uero quid faciat Hortenſius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumq́; defendit. An ab hac eius infamia nequitiæ ueſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non poteſt. At mores commodi? quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? At hæc ſine cuiuſquam malo. quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior unquam fuit? In hoc homine, atque in eiuſmodi cauſa quid facerent omnes Craſſi, & Antonij? tantum, opinor, Hortenſi ad hanc cauſam non accederent; ne in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent: liberi enim ad cauſas, ſolutiq́; ueniebant; neque committebant, ut, ſi impudentes in defendendo eſſe noluiſſent, ingrati in deſerendo exiſtimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VER= REM LIBER V. ORATIO VIII.

OMNES, *qui alterum iudices, nulliſimpulſi inimicitijs, nulla priuatim læſi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium reip. cauſa uocant, prouidere debent, non ſolum quid oneris in præſentia tollant, ſed etiam quantum in omnem uitam negotij ſuſcipere conentur: legem enim ſibi ipſi indicunt innocentiæ, continentiæ, uirtutumq́; omnium, qui ab altero rationem uitæ repoſcunt, atque eo magis, ſi id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi utilitate communi. nam qui ſibi hoc ſumpſit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat; quis huic ignoſcat, ſi qua in re ipſe ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt, qui non ſolum reip. ciuem improbum remouet, uerum etiam ſe ipſum eiuſmodi fore profitetur, ac præſtat, ut ſibi non modo communi uoluntate uirtutis, atque officij, ſed etiam ut quadam magis neceſſaria ratione recte ſit, honeſteq́; uiuendum. ita hoc iudices ex homine clariſſimo, atque eloquentiſſimo* L. Craſſo *ſæpe auditum eſt, cum ſe nullius rei tam pœnitere diceret, quàm quòd* C. Carbonem *unquam in iudicium uocauiſſet: minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, & uitam ſuam pluribus, quàm uellet, obſeruari oculis arbitrabatur. atque ille ijs præſidijs ingenij, fortunæq́;*

næq; munitus, tamen hac cura continebatur, quam ſibi, nondum confirmato conſilio, ſed ineunte ætate ſuſceperat. quo minus etiam perſpicitur eorum uirtus & integritas, qui ad hanc rem adoleſcentuli, quàm qui iam firmata ætate deſcendunt. illi enim, ante=quam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorum, qui neminem accuſarint, gloriæ cauſa, atque oſtentationis accuſant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtendimus; niſi facile cupiditates noſtras teneremus, nunquam ipſimet nobis præcideremus iſtam licentiam, libertatemq; uiuendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accuſarunt: (ſi onus eſt id appellandum, quod cum lætitia feras, ac uoluptate) ueruntamen hoc ego amplius ſuſcepi, quàm cæteri, quòd ita poſtulatur ab omnibus, ut ab ijs ſe abſtineant maxime uitijs, in quibus alte=rum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auaritiæ ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, ne qua in re aſperior, aut in=humanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremo, quæ uindicaris in altero, tibi ipſi uehementer fugienda ſunt: etenim non modo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ poſſunt in homine perdito, nefarioq; eſſe, repre=hendo; nullum eſſe uitium libidinis, ſceleris, auda=ciæ, quod non in unius iſtius uita perſpicere poſſitis.

ègo in iſto reo legem hanc iudices mihi ſtatuo, uiuendum ita eſſe, ut iſti non modo factis dictisq; omnibus, ſed etiam oris, oculorumq; illa contumacia, ac ſuperbia, quam uidetis, diſſimillimus eſſe, ac ſemper fuiſſe uidear. patior non moleſte iudices, eam uitam, quæ mihi ſua ſponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & conditione neceſſariam quoque futuram. & in hoc homine ſæpe à me quæris Hortenſi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus ad accuſandum deſcenderim? mitto iam rationem officij mei, neceſſitudinisq; Siculorum: de ipſis tibi inimicitijs reſpondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas eſſe, quàm contrarias hominum ſententias, ac diſſimilitudines ſtudiorum, & uoluntatum? fidem ſanctiſſimam in uita qui putat, poteſt ei non inimicus eſſe, qui quæſtor conſulem ſuum, conſilijs commiſſis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit? pudorem & pudicitiam qui colit, poteſt animo æquo iſtius quotidiana adulteria, meretriciam diſciplinam, domeſticum lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult, ei, qui fana ſpoliarit omnia, qui ex tenſarum orbitis prædari ſit auſus, inimicus non eſſe qui poteſt? qui iure æquo omnes putat eſſe oportere, is tibi non infeſtiſſimus ſit, cum cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorum? qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat, is in te non expilatione Aſiæ, uexatione Pamphyliæ, ſqualore & lacrymis Siciliæ concitetur? qui ciuium R. iura, ac libertatem ſanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam, quàm inimicus, eſſe debeat, cum

tua uerbera, cum ſecures, cum cruces ad ciuium R. ſupplicia fixas recordetur? an, ſi qua in re contra rem meam decreſſet aliquid iniuria, iure me ei inimicum eſſe arbitrarer: cum omnia contra omnium bonorum rem, cauſam, rationem, utilitatem, uoluntatemq́; fecerit, quæris cur ei ſim inimicus, cui populus R. infe ſtus ſit? qui præſertim plus etiam, quàm pars uirilis poſtulat, pro uoluntate populi R. oneris, ac muneris ſu ſcipere debeam. quid illa, quæ leuiora uidentur eſſe, non cuiuſuis animum poſſunt mouere? quòd ad tuam ipſius amicitiam, cæterorumq́; omnium maiorum, atque nobilium faciliorem aditum iſtius habet nequitia, & audacia, quàm cuiuſquam noſtrum uirtus, & integritas. odiſtis hominum nouorum induſtrias: deſpicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depreſſam, extinctamq́; cupitis: Verrem amatis. ita credo, ſi non uirtute, non induſtria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at ſermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horum eſt: contràq́; ſunt omnia cum ſummo dedecore, ac turpitudine, tum ſingulari ſtultitia, atque inhumanitate oblità. huic homini ſi cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare, ac poſcere aliquid uidetur? hunc ueſtri ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti ueſtri, hunc ſerui, ancillæq́; amant: hic cum uenit, extra ordinem uocatur; hic ſolus introducitur, cæteri ſæpe frugaliſſimi homines excluduntur. ex quo intelligi poteſt, eos uobis eſſe cariſſimos, qui ita uixerunt, ut ſine ueſtro præſidio ſalui eſſe non poſſint. quid? hoc cuiquam ferendum putas eſſe, nos ita uiuere in pe-

cunia tenui, ut prorſus nihil acquirere uelimus, ut di gnitatem noſtram, populiq́; R. beneficia non copijs, ſed uirtute tueamur; iſtum rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circunfluere, atque abundare? hu ius argento domos ueſtras, huius ſignis, & tabulis fo rum, Comitiumq́; ornari? præſertim cum uos ueſtro marte his rebus omnibus abundetis. Verrem eſſe, qui ueſtras uillas ſuis manubijs ornet? Verrem eſſe, qui cum L. Mummio certet? ut plures hic ſociorum urbes, quàm ille hoſtium ſpoliaſſe uideatur; plures hic ſolus uil las ornamentis fanorum, quàm ille fana ſpolijs hoſtium ornaſſe. & is erit ob eam rem uobis carior, ut cæteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatibus ſeruiant? ue rum hæc dicentur alio loco, & dicta ſunt. nunc profi ciſcemur ad reliqua, ſi pauca ante erimus à uobis iudi ces deprecati. ſuperiore omni oratione perattentos ue ſtros animos habuimus. id fuit nobis gratum admo dum, ſed multo erit gratius, ſi reliqua uoletis atten dere: propterea quòd in his omnibus, quæ antea dicta ſunt, erat quædam ex ipſa uarietate, ac nouitate re rum, ac criminum delectatio: nunc tractare cauſam inſtituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ fere criminibus cæteris antecellit, iucunditatis in agen do, & uarietatis minus habebit. ueſtra autem aucto ritate, & prudentia digniſſimum eſt iudices, in au diendo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac cauſa frumentaria cognoſcenda, hæc uobis proponite iudices, uos de rebus fortuniſq́; Si culorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita ui-

ctuq; populi R. cognituros. quæ ſi magna, atque adeo maxima uobis uidentur; quàm uarie, & quàm copioſe dicantur, expectare nolite. neminem ueſtrum præterit iudices, omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi R. adiuncta ſit, conſiſtere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac ſuſtinemur. ea cauſa tripartita iudices erit in accuſatione: primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, poſtremo de æſtimato. inter Siciliam, cæterasq; prouincias iudices in agrorum uectigalium rationibus hoc intereſt, quòd cæteris aut impoſitum uectigal eſt certum, quod ſtipendiarium dicitur, ut Hiſpanis, & pleriſque Pœnorum, quaſi uictoriæ præmium, ac pœna belli; aut cenſoria locatio conſtituta eſt, ut Aſiæ lege Sempronia. Siciliæ ciuitates ſic in amicitiam, fidemq; recepimus, ut eodem iure eſſent, quo fuiſſent; eadem conditione populo R. parerent, qua ſuis antea paruiſſent. perpaucæ Siciliæ ciuitates ſunt bello à maioribus noſtris ſubactæ: quarum ager cum eſſet publicus populi R. factus, tamen illis eſt redditus. is ager à cenſoribus locari ſolet. fœderatæ ciuitates duæ ſunt, quarum decumæ uenire non ſoleant, Mamertina, & Taurominitana. quinque præterea ſine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ, Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halycienſis, Panormitana. præterea, omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus eſt, itemq; ante imperium populi R. ipſorum Siculorum uoluntate, & inſtitutis fuit. uidete nunc maiorum ſapientiam: qui, cum Siciliam tam

opportunum ſubſidium belli, atque pacis ad remp. adiunxiſſent, tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt, ut non modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent, ſed ne legem quidem uenditionis decumarum, ne ue uendundis aut tempus aut locum commutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe, eorum animos non modo lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieronica ſemper uendendas cenſuerunt, ut ijs iucundior eſſet muneris illius functio, ſi eius regis, qui Siculis cariſſimus fuit, non ſolum inſtituta commutato imperio, uerum etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem prætorem Siculi ſemper uſi ſunt. hic primus inſtituta omnium, conſuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius ſocietatis conuellere, & commutare auſus eſt. qua in re primum illud reprehendo, & accuſo, cur in re tam ueteri, tam uſitata quidquam noui feceris? ingenio aliquid aſſecutus es? tot homines ſapientiſſimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, conſilioq́; uiciſti? eſt tuum, eſt ingenij prudentiæq́; tuæ. do hoc tibi, & concedo: ſcio te Romæ, cum prætor eſſes, edicto tuo poſſeſſiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad ſecundos, à legibus ad libidinem tuam transtuliſſe: ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe, & poſſeſſiones hæreditatum non ſecundum eos, qui proferrent, ſed ſecundum eos, qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe: eaſq́; res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæſtui fuiſſe ſcio:

eundemq; te memini cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret, cuia res eſſet; ne pupillo tutores, propinquiq; conſulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diem præfiniri operi, qua cæteros ab negotio excluderes, ipſe in tuo redemptore nullam certam diem obſeruares. quamobrem nouam legem te in decumis ſtatuiſſe non miror, hominem in edictis prætorijs, in cenſorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum. non inquam miror, te aliquid excogitaſſe: ſed quòd tua ſponte, iniuſſu populi, ſine ſenatus auctoritate iura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuſo. L. Octauio & C. Cottæ conſulibus ſenatus permiſit, ut uini, & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante quæſtores in Sicilia uendere conſueſſent, Romæ uenderent, legemq; his rebus, quam ipſis uideretur, edicerent. cum locatio fieret, publicani poſtularunt, quaſdam res ut ad legem adderent, neque tamen a cenſorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui caſu tum Romæ fuit, tuus hoſpes Verres, hoſpes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. conſules cauſam cognouerunt: cum uiros primarios, atque ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent, de conſilij ſententia pronunciarunt, ſe lege Hieronica uendituros. ita ne uero? prudentiſſimi uiri, ſumma auctoritate præditi, quibus ſenatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem poteſtatem permiſerat, populuſq; R. idem iuſſerat; Siculo uno recuſante, cum amplificatione uectigalium nomen Hieronicæ legis mutare noluerunt: tu, homo mi-

nimi conſilij, nullius auctoritatis, iniuſſu populi, ac ſenatus, tota Sicilia recuſante, cum maximo detrimento, atque adeo exitio uectigalium totam Hieronicam legem ſuſtuliſti. at quam legem corrigit iudices, atque adeo totam tollit? acutiſſime, ac diligentiſſime ſcriptam; quæ omnibus cuſtodijs ſubiectum aratorem decumano tradit; ut neque in ſegetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in aſportando frumento grano uno poſſet arator ſine maxima pœna fraudare decumanum. ſcripta lex ita diligenter eſt, ut eum ſcripſiſſe appareat, qui alia uectigalia non haberet; ita acute, ut Siculum; ita ſeuere, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter conſtituta ſunt iura decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma non poſſit auferri. cum hæc eſſent ita conſtituta, Verres tot annis, atque adeo ſeculis inuentus eſt, qui hæc non commutaret, ſed euerteret, eáq;, quæ iam diu ad ſalutem ſociorum, utilitatemq́; reip. compoſita, comparatáq; eſſent, ad ſuos improbiſſimos quæſtus conuerteret: qui primum certos inſtituerit, nomine decumanos, re uera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarum: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatam, atque uaſtatam iudices, ut eam multis annis, multorum innocentia, ſapientiáq; recreare nequeamus. eorum omnium, qui decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari grauiſſimarum legationum querimonias audiſtis. aſpicite iudices uultum hominis, et aſpectum; & ex ea contumacia,

quam hic in perditis rebus retinet, illos eius ſpiritus Siculienſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordemini. hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum undique nequiſſimos homines conquiſiſſet, & cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet non parum multos, nequitia, luxuria, audacia ſui ſimillimum iudicauit. itaque iſtos inter ſe perbreui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudóq; coniunxit. Verris mores improbos, impuroſq; noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquem, qui in omnibus iſti rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines eſſe poſſit: is erat Apronius ille: qui, ut ipſe non ſolum uita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat, immenſa aliqua uorago eſt, aut gurges uitiorum, turpitudinumq; omnium. hunc in omnibus ſtupris, hunc in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamq; habebat morum ſimilitudo coniunctionem, atque concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti uni commodus, ac diſertus uideretur; ut quem omnes odiſſent, neque uidere uellent, ſine eo iſte eſſe non poſſet; ut, cum alij ne conuiuijs quidem ijſdem, quibus Apronius, hic ijſdem etiam poculis uteretur; poſtremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem, ut aiunt, ne beſtiæ quidem ferre poſſent, uni iſti ſuauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo ſolus, in conuiuio dominus, ac tum maxime, cum, accubante prætextato prætoris filio, in conuiuio ſaltare nudus cœperat. hunc, uti dicere inſtitui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripien-

daſq; eſſe uoluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati fideliſſimos ſocios, optimoſq; ciues ſcitote hoc prætore tra ditos iudices, atque addictos fuiſſe, nouis inſtitutis, & edictis, tota Hieronica lege, quemadmodum antea di= xi, reiecta & repudiata. primum edictum iudices au= dite præclarum: Quantum decumanus edidiſſet arato rem ſibi decumæ dare oportere, ut tantum arator decu= mano dare cogeretur. quo modo? quantum popoſcerit Apronius, dato. quid eſt hoc? utrum, prætoris inſtitu= tum in ſocios, an in hoſtes uictos inſani edictum, atque imperium tyranni? ego tantundem, quantum ille po= poſcerit? poſcet omne, quantum exarauero. quid om= ne? immo plus etiam, inquit, ſi uolet. quid tum? quid cenſes? aut dabis, aut contra edictum feciſſe dam= nabere. per deos immortales, quid eſt hoc? ueriſimi= le enim non eſt. ſic mihi perſuadeo iudices; tametſi omnia in iſtum hominem conuenire putetis, tamen hoc uobis falſum uideri: ego enim, cum hoc tota Si= cilia diceret, tamen affirmare non auderem, ſi hæc edicta non ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poſ= ſem, ſicuti faciam. da, quæſo, ſcribæ. recitet ex co= dice, recita. Edictum de profeſſione. Negat me recitare totum: nam id nutu ſignificare uidetur. quid præte= reo? an illud, ubi caues tamen Siculis, & miſeros re= ſpicis aratores? edicis enim, te in decumanum, ſi plu= ra ſuſtulerit, quàm debitum ſit, in octuplum iudicium daturum eſſe. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod poſtulat, totum, recita. Edictum de iu= dicio in octuplum. Iudicio ut arator decumanum per= ſequatur? miſerum, atque iniquum, ex agro homines

traduci in forum, ab aratro ad ſubſellia, ab uſu rerum ruſticarum ad inſolitam litem, atque iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Aſiæ, Macedoniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipſius Italiæ, quæ uectigalia ſunt; cum in his inquam rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neque poſſeſſor ſoleat eſſe; tu de optimo, de iuſtiſſimo, de honeſtiſſimo genere hominum, hoc eſt, de aratoribus, ea iura conſtituebas, quæ omnibus alijs eſſent contraria. utrum eſt æquius, decumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæſierit, an eum, qui digito licitus ſit, poſſidere? quid, qui in ſingulis iugis arant, qui ab opere ipſi non recedunt, quo in numero magnus ante te prætorem numerus, magna multitudo Siculorum fuit; quid facient? cum dederint Apronio, quod popoſcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem ſuum? uenient Syracuſas? ut te prætore uidelicet æquo iure Apronium, delicias ac uitam tuam, iudicio recuperatorio perſequantur. uerum eſto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & pœnam octupli perſequatur. expecto uim edicti, ſeueritatem prætoris: faueo aratori, cupio octupli damnari Apronium. quid tandem poſtulat arator? nihil, niſi ex edicto iudicium in octuplum. quid Apronius? non recuſat. quid prætor? iubet recuperatorum reijcere decurias. ſcribamus, quas decurias. de cohorte mea reijcies, inquit. quid? iſta cohors quorum hominum eſt? Voluſij aruſpicis, & Cornelij medici, & horum ca-

num, quos tribunal meum uides lambere. nam de conuentu nullum unquam iudicem, nec recuperatorem dedit: iniquos decumanis omnes dicebat eſſe, qui unam agri glebam poſſiderent. ueniendum erat ad eos contra Apronium, qui nondum etiam Aproniani conuiuij crapulam exhalaſſent. ò præclarum, & commemorandum iudicium: ò ſeuerum edictum: ò tutum perfugium aratorum. atque ut intelligatis, cuiuſmodi iſta iudicia in octuplum; cuiuſmodi iſtius de cohorte recuperatores exiſtimati ſint; ſic attendite. Ecquem putatis decumanum, hac licentia permiſſa, ut tantum ab aratore, quantum popoſciſſet, auferret, plus, quàm deberetur, popoſciſſe? conſiderate cum ueſtris animis uoſmet ipſi, ecquem putetis: præſertim cum id non ſolum ſine auaritia, ſed etiam impudentia accipere potuerit. multos, neceſſe eſt. at ego omnes dico plus, quàm decumas, abſtuliſſe. cedo mihi unum ex triennio præturæ tuæ, qui octupli damnatus ſit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam ſibi factam queri poſſet: nemo decumanorum, qui grano amplius, ſibi quàm deberetur, deberi profeſſus eſſet. immo uero contra, rapiebat, & aſportabat, quantum à quoque uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores ſpoliati, ac uexati querebantur: neque tamen ullum iudicium reperietur. quid eſt hoc? uiri fortes, honeſti, gratioſi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequiſſimo, ac turpiſſimo læſi, pœnam octupli, ſine ulla dubitatione commiſſam, non perſequebantur? quæ cauſa? quæ ratio eſt? una illa iudices, quàm uidetis; quòd

ultro etiam illuſos ſe et irritos ab iudicio diſceſſuros ui-debant: etenim quod eſſet iudicium, cum è Verris tur piſſimo, flagitioſiſſimoq; comitatu tres recuperatorum nomine aſſediſſent, aſſeclæ iſtius, non à patre ei tradi-ti, ſed à meretricula commendati? ageret uidelicet cau ſam arator: nihil ſibi frumenti ab Apronio relictum, bona ſua etiam direpta, ſe pulſatum, uerberatumq; diceret. conferrent uiri boni capita: de comeſſatione loquerentur inter ſe, ac de mulieribus, ſi quas à præ-tore abeuntes poſſent deprehendere: res agi uideretur. ſurrexiſſet Apronius, noua dignitas publicani, non, ut decumanus, ſqualoris plenus, ac pulueris, ſed unguen-tis oblitus, uino uigilijsq; languidus: omnia primo mo tu, ac ſpiritu ſuo, uini, unguenti, corporis odore com-pleſſet: dixiſſet hæc, quæ uulgo dicere ſolebat, non ſe decumas emiſſe, ſed bona fortunasq; aratorum; non ſe decumanum eſſe Apronium, ſed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum. quæ cum dixiſſet, illi uiri optimi de cohorte iſtius recuperatores non de ab-ſoluendo Apronio deliberarent, ſed quærerent, quo mo-do petitorem ipſum Apronio permiſiſſent, ut, quantum uellet, poſceret; quantum popoſciſſet, auferret. hoc ti-bi defenſionis ad iudicium tuum comparabas? habuiſſe te edictum, recuperatores daturum in octuplum? ſi mehercule ex omni copia conuentus Syracuſani, ſplen-didiſſimorum hominum, honeſtiſſimorumq;, faceres po-teſtatem aratori, non modo reijciendi, ſed etiam ſumen di recuperatores: tamen hoc nouum genus iniuriæ fer-re nemo poſſet: te, cum tuos omnes fructus publicano tradidiſſes, et rem de manibus amiſiſſes, tum bona tua

repetere, ac perſequi lite, atque iudicio? cum uero uerbo iudicium ſit in edicto, re quidem uera tuorum comitum, hominum nequiſſimorum, colluſio cum decumanis ſocijs tuis, atque adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præſertim cum id non modo oratione mea, ſed etiam re ipſa refellatur: cum in tantis incommodis aratorum, iniurijſq; decumanorum nullum ex iſto præclaro edicto non modo factum, ſed ne poſtulatum quidem iudicium inueniatur. erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. nam qui in decumanos octupli iudicium ſe daturum edixit, idem habuit in edicto, ſe in aratorem in quadruplum daturum. quis hunc audet dicere aratoribus infeſtum, aut inimicum fuiſſe? quanto lenior eſt, quàm in publicanum. edixit, ut, quod decumanus edidiſſet ſibi dari oportere, id ab aratore magiſtratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem dari poſſet? non malum eſt, inquit, eſſe iſtam formidinem, ut, cum exactum ſit ab aratore, tamen, ne ſe commoueat, reliquus metus iudicij ſit. ſi iudicio à me uis exigere, remoue Siculum magiſtratum. ſi hanc uim adhibes, quid opus eſt iudicio? quis porro erit, qui non malit decumanis tuis dare quod poſcent, quàm ab aſſeclis tuis quadrupli condemnari? illa uero præclara eſt clauſula edicti, quòd omnium controuerſiarum, quæ eſſent in aratorem, & decumanum, ſi uter uelit, edicit ſe Recuperatores daturum. primum, quæ poteſt eſſe controuerſia, cum is, qui petere debet, aufert? & cum is, non quantum debetur, ſed quantum commodum eſt, auferat? ille autem, unde ablatum eſt, iudicio

ſuum recuperare nullo modo poteſt? deinde in hoc homo lynceus, etiam callidus, ac ueterator eſſe uult, quòd ita ſcribit: ſi uter uolet, recuperatores dabo. quàm lepide ſe furari putat. utrique facit poteſtatem. ſed utrum ita ſcripſerit; ſi uter uolet, an, ſi decumanus uolet; nihil intereſt: arator enim tuos iſtos recuperatores nunquid uolet? Quid? illa cuiuſmodi ſunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio, honeſtiſſimo homine, equiteq; R. reſiſtente Apronio, & affirmante ſe plus decuma non daturum, exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis frumentum de area tolleret, antequam cum decumano pactus eſſet. ferebat hanc quoque iniquitatem Septitius, & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum, et quæſtuoſiſſimum naſcitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto non Siculi, nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atque afflixerat) ſed illi ipſi equites R. qui ſuum ius retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati, ſplendidi homines, & alijs prætoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. attendite enim, cuiuſmodi edicta ſunt. ne tollat, inquit, ex area, niſi erit pactus. ſatis hæc magna uis eſt ad inique paciſcendum: malo enim plus dare, quàm non mature ex area tollere. at iſta ui Septitium, & nonnullos Septitij ſimiles non coercet: qui ita dicunt; ne tollam potius, quàm paciſcar. his hoc apponitur. deportatum habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. niſi pactus eris, non commouebis. ſic deportandi dies præſtituta tollere cogebat ex area: cohibitio tol=

lendi, niſi pactus eſſet, uim adhibebat pactioni, non uoluntatem. Iam uero illud non ſolum contra legem Hieronicam, nec ſolum contra conſuetudinem ſuperiorum, ſed etiam contra omnia iura Siculorum, quæ habent à ſenatu, populoq; R. ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur. ſtatuit iſte, ut arator decumano, quod uellet decumanus, uadimonium promitteret: ut hic quoque Apronio, cum ex Leontino uſque Lilybæum aliquem uadaretur, ex miſeris aratoribus calumniandi quæſtus accederet. quanquam illa fuit ad calumniam ſingulari conſilio reperta ratio, quòd edixerat, ut aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. quæ res cum ad pactiones iniquiſſimas magnam uim habuit, ſicut oſtendemus, nec ad ullam utilitatem reip. pertinuit; tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos uellet Apronius. ut enim quiſque contra uoluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de profeſſione iugerum poſtulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ ſunt: non quo iugerum numerum uere profiteri eſſet difficile, aut amplius etiam profiteri: (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſa erat iudicij poſtulandi, quòd ex edicto profeſſus non eſſet. iudicium autem quod fuerit iſto prætore, ſi, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis, ſcire debetis. quid igitur eſt, quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi uelim iudices? iniuriam ne factam ſocijs? at uidetis. auctoritatem ſuperiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium iſto prætore potuiſſe? confiteatur, neceſſe eſt. Sed

eſt. ſed uos fortaſſe, quod uos lex commonet, id in hoc loco quæretis, num quas ex hiſce rebus pecunias ceperit. docebo, cepiſſe maximas, omnesq́; eas iniquitates, de quibus antea dixi, ſui quæſtus cauſa irrupiſſe conuincam, ſi prius illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus uſurum ſe putat, ex defenſione eius deiecero. magno, inquit, decumas uendidi. quid ais? an tu decumas homo audaciſſime, atque amentiſſime uendidiſti? tu partes eas, quas te ſenatus populusq́; R. uoluit, an fructus integros, atque adeo bona, fortunasq́; aratorum omnes uendidiſti? ſi palam præco iuſſu tuo prædicaſſet, non decumas frumenti, ſed dimidias uenire partes; & ita emptores acceſſiſſent, ut ad dimidias partes emendas; ſi pluris uendidiſſes tu dimidias, quã cæteri decumas: cuinam mirum uideretur? quid uero? ſi præco decumas pronunciauit; reuera, hoc eſt lege, edicto, conditione, plus etiam quàm dimidiæ uenierunt: tamen hoc tibi præclarum putabis, te pluris, quod non licebat, quàm cæteros, quod oportebat, uendidiſſe? pluris uendidi decumas, quàm cæteri. quibus rebus id aſſecutus es? innocentia? aſpice ædem Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mentionem innocentiæ. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui teſtes interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitum os tuum præbere malueris; quamuis & te, & patronos tuos ingenioſos eſſe dicito. qua re igitur id, quod ais, aſſecutus es? magna eſt enim laus, ſi ſuperiores conſilio uiciſti, poſterioribus exemplum atque auctoritatem reliquiſti. tibi fortaſſe idoneus fuit nemo, quem

imitarere. at te uidelicet inuẽtorem rerum optimarum, ac principem imitabuntur omnes. quis aratorum te prætore decumam dedit? quis duas? quis non maximo ſe affectum beneficio putauit, cum tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos, qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. uide, inter importunitatem tuam, ſenatusq; bonitatem quid interſit. ſenatus, cum temporibus reip. cogitur, ut decernat, ut alteræ decumæ exigantur; ita decernit, ut pecunia pro his decumis ſoluatur aratoribus; ut, quod plus ſumitur quàm debetur, id emi, non auferri putetur. tu, cum tot decumas non S. C. *ſed nouis edictis tuis, nefarijsq; inſtitutis exigeres, et eriperes, magnum te feciſſe arbitrabere, ſi pluris uendideris, quàm* L. *Hortenſius pater iſtius* Q. *Hortenſij, quàm* Cn. Pompeius, *quàm* M. Marcellus: *qui ab æquitate, ab lege, ab inſtitutis non receſſerunt. an tibi unius anni, aut bienij ratio habenda fuit; ſalus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio reip. in poſterum fuit negligenda? cum ita rem conſtitutam accepiſſes, ut & populo* R. *ſatis frumenti ex* Sicilia *ſuppeditaretur, & aratoribus tamen arare, atque agros colere expediret; quid effeciſti? quid aſſecutus es? ut prætore te neſcio quid ad decumas accederet, deſerendas arationes, relinquendasq; curaſti. ſucceſſit tibi* L. Metellus. *tu innocentior, quàm* Metellus? *tu laudis & honoris cupidior? tibi enim conſulatus quærebatur,* Metello *paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris uendidit, non modo quàm tu, ſed etiam quàm qui ante te uendiderunt. quæro, ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum*

quamplurimo uenderet: ne tua quidem recentia proximi prætoris ueſtigia perſequi poterat, ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, et excogitatis, edictis, atque inſtitutis uteretur? ille uero tum ſe Metellum minime fore putaſſet, ſi te ulla in re imitatus eſſet. qui ab urbe Roma, quod nemo unquam poſt hominum memoriam fecit, cum ſibi in prouinciam proficiſcendum putaret, literas ad Siciliæ ciuitates miſit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, ut ſerant in beneficio populi R. hoc petit aliquanto ante aduentum ſuum: & ſimul oſtendit ſe lege Hieronica uenditurum, hoc eſt in omni ratione decumarum nihil iſti ſimile facturum. atque hæc non cupiditate aliqua ſcribit adductus, ut in alienam prouinciam mittat literas ante tempus; ſed conſilio, ne, ſi tempus ſationis præteriſſet, granum in prouincia Sicilia nullum haberemus. cognoſcite Metelli literas. recita. Epiſtola L. Metelli. Hæ literæ iudices L. Metelli, quas audiſtis, hoc, quantum eſt, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam commoſſet in agro decumano Siciliæ nemo, ſi Metellus hanc epiſtolam non miſiſſet. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis, qui Romam frequentiſſimi conuenerant, negotiatoribusq; Siciliæ doctus eſt? quorum quanti conuentus ad Marcellos, antiquiſſimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium conſulem deſignatum, cæterosq; illius prouinciæ neceſſarios fieri ſoliti ſint, quis ignorat? quod quidem iudicium nullo unquam de homine factum eſt, ut abſens accuſaretur ab ijs palam, quorum in bona, liberosq; ſummum imperium, poteſtatemq; haberet. tanta uis erat iniuriarum, ut homines

quiduis perpeti, quàm non de iſtius prauitate, & iniurijs deplorare, et conqueri mallent. quas literas cum ad omnes ciuitates prope ſuppliciter miſiſſet Metellus, tamen antiquum modum ſationis nulla ex parte exequi potuit: diffugerant enim permulti, id quod oſtendam: non ſolum arationes, ſed etiam ſedes ſuas patrias, iſtius iniurijs exagitati, reliquerant. non mehercule criminis augendi cauſa dicam iudices: ſed quem accepi ipſe oculis, animoq́; ſenſum, hunc uere apud uos, et ut potero planiſſime, exponam. nam cum quadriennio poſt in Siciliam ueniſſem, ſic mihi affecta uiſa eſt, ut eæ terræ ſolent, in quibus bellum acerbum, diuturnumq́; uerſatum eſt. quos ego campos antea, colleſq; nitidiſſimos, uiridiſſimosq́; uidiſſem, hos ita uaſtatos nunc, ac deſertos uidebam, ut ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitenſis ager, Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis, Agyrinenſis ita relictus erat ex maxima parte, ut non ſolum iugerum, ſed etiam dominorum multitudinem quæreremus. Atenenſis uero ager, qui ſolebat eſſe cultiſſimus, et, quod caput eſt rei frumentariæ, campus Leontinus, cuius antea ſpecies hæc erat, ut, cum obſitum uidiſſes, annonæ caritatem non uererere; ſic erat deformis, atque horridus, ut in uberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus. labefactarat enim uehementer aratores iam ſuperior annus, proximus uero funditus euerterat. tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, et tantis iniurijs, cum in arationibus, et in earum rerum iure prouincia Sicilia conſiſtat; euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cum

in prouincia tam locuplete, ac referta, non modo rem, ſed ne ſpem quidem ullam reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis habere, cum dices te pluris, quàm cæteros, decumas uendidiſſe? quaſi uero aut populus R. *hoc uoluerit, aut ſenatus hoc tibi mandauerit, ut, cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in poſterum fructu illo, commodoq́; rei frumentariæ populum* R. *priuares; deinde, ſi quam partem tuæ prædæ ad ſummam decumarum addidiſſes, bene de populo* R. *meritus uiderere: atque hæc perinde loquor, quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos ſumma decumarum uinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interpoſuerit; omnium ſuperiorum auctoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidiſti. quid, ſi doceo te non minus domum tuam auertiſſe, quàm Romam miſiſſe decumarum nomine? quid habet popularis ratio tua, cum ex prouincia populi* R. *æquam partem tu tibi ſumpſeris, atque populo* R. *miſeris? quid, ſi, duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abſtuliſſe, quàm populo* R. *miſiſſe? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo ſe ad coronam daturum? hæc uos antea iudices audiſtis, uerum fortaſſe ita audiſtis, ut auctorem rumorem haberetis, ſermonemq́; omnium. cognoſcite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam, ut ſimul illam quoque eius uocem improbam agnoſcatis; qui ſe uno quæſtu decumarum omnia ſua pericula redempturum eſſe dicebat. Audiuimus hoc iandiu iudices: nego quenquam eſſe ueſtrum,*

quin ſæpe audierit, ſocios iſtius fuiſſe decumanos. nihil aliud arbitror in iſtū falſo eſſe dictum ab ijs, qui male de iſto exiſtimarint, niſi hoc. nam ſocij putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. ego rem totam, fortunasq́; aratorum omnes iſtius fuiſſe dico: Apronium, Veneriosq́; ſeruos, quod iſto prætore fuit nouum genus publicanorum, cæterosq́; decumanos, procuratores iſtius quæſtus, & miniſtros rapinarum dico fuiſſe. quo modo hoc doces? quo modo ex locatione illa columnarum docui iſtum eſſe prædatum? opinor ex eo maxime, quòd iniquam legem, nouamq́; dixiſſet: quis enim unquam conatus eſt iura omnia, & conſuetudinem omnium commutare cum uituperatione, ſine quæſtu? pergam, atque inſequar longius. iniqua lege uendebas; quo pluris uenderes. cur, iam addictis, et uenditis decumis, cum iam ad ſummam decumarum nihil, ad tuum quæſtum multum poſſet accedere, ſubito atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimonium decumano, quocunque is uellet, promitteretur; ut ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret; Cal. Sext. decumas deportatas haberent: hæc omnia, uenditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico. quæ ſi reip. cauſa faceres, in uendundo eſſent pronunciata: quia tua cauſa faciebas, quod erat imprudentia prætermiſſum, id quæſtu, ac tempore admonitus reprehendiſti. illud uero cui probari poteſt, te ſine tuo quæſtu, ac maximo quæſtu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq́; periculum neglexiſſe? ut, cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq́; audires; cum, ut ipſe dixiſti,

reum te fore putares; cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua non abhorreret, paterere tamen aratores indigniſſimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanquam es ſingulari crudelitate, & audacia, tamen abs te totam alienari prouinciam, tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rationem, & cogitationem ſalutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præſens illa præda ſuperaret. etenim, quoniam ſummam, & numerum iniuriarum iudices uobis non poſſum exponere, ſigillatim autem de uniuſcuiuſque incommodo dicere infinitum eſt; genera ipſa iniuriarum, quæſo, cognoſcite. Nympho eſt Centuripinus, homo nauus, & induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerunt; eaſq́; magna impenſa, magno inſtrumento tueretur; tanta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt, ut non modo arationes relinqueret, ſed etiam ex Sicilia profugeret, Romamq́; cum multis una ab iſto eiectis ueniret. fecit, ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro; quod nullam ad aliam rem, niſi ad huiuſmodi quæſtus, pertinebat: numerum iugerum profeſſum non eſſe. Nympho cum ſe uellet æquo iudicio defendere, iſte uiros optimos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium, (is eſt Artemidorus Pergamenus, qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianæ templum fuit) & aruſpicem Voluſianum, & Valerium præconem. Nympho, antequam plane conſtitit, condemnatur. quanti, fortaſſe quæritis. nulla

erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis, quod in areis eſſet. ſic Apronius decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque celatum, ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicti pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobiliſſimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, quòd decumanorum iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud ſuum damnatorium de iugerum profeſſione. Xenon ad ſe pertinere negabat, fundum eum locatum eſſe dicebat. dabat iſte iudicium; ſi pareret iugera eius modo fundi eſſe plura, quàm colonus eſſet profeſſus, tum Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non araſſe ſe id, quod in ſatis erat, ſed nec dominum eius eſſe fundi, nec locatorem; uxorem eſſe, eam ipſam ſuum negotium gerere, ipſam locauiſſe. defendebat Xenonem homo ſummo ſplendore, & ſumma auctoritate præditus M. Coſſetius. iſte nihilo minus iudicium HS LXXX dabat. ille tametſi recuperatores de cohorte latronum ſibi parari uidebat: tamen iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. tum iſte magna uoce Venerijs imperat, ut Xenonem adirent; dum res iudicaretur, hominem ut aſſeruarent; cum iudicatum ſit, ad ſe adducant. & illud ſimul dixit, ſe non putare illum, ſi propter diuitias pœnas damnationis contemneret, etiam uirgas contemnere. hac ille ui, et hoc metu adductus tantum decumanis, quantum iſte imperauit, exoluit. Polemarchus eſt Murgentinus, uir bonus, atque honeſtus. is, cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumæ im-

perarentur, quod recuſabat, domum ad iſtum in ius deductus eſt; & cum iſte iam cubaret, in cubiculum introductus eſt; quod, niſi mulieri, et decumano, pate bat alij nemini. ibi cum pugnis et calcibus conciſus eſſet, qui DCC *medimnis decidere noluiſſet, mille promiſit. Eubulides eſt Groſphus Centuripinus, homo cum uirtu te, et nobilitate domi ſuæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini iudices honeſtiſſimæ ciuitatis honeſtiſſimo, non modo frumenti ſcitote, ſed uitæ, & ſanguinis tantum relictum eſſe, quantum Apronij libido tulit: nam ui, malo, plagis adductus eſt, ut frumenti da ret, non quantum haberet, ſed quantum cogeretur. Soſtratus, & Numenius, & Nymphodorus eiuſdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres conſortes profugiſ ſent, quod ijs plus frumenti imperabatur, quam quan tum exararant; hominibus coactis, in eorum aratio nes Apronius uenit, omne inſtrumentum diripuit, fa miliam abduxit, pecus abegit. poſtea, cum ad eum Nymphodorus ueniſſet Ennam, & oraret, ut ſibi ſua reſtituerentur; hominem corripi, ac ſuſpendi iuſ ſit in oleaſtro quadam, quæ eſt arbor iudices in foro. tandiu pependit in arbore ſocius, amicuſq; populi R. in ſociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; ueſter, quan diu uoluntas Apronij tulit. Genera iandudum in numerabilium iniuriarum iudices ſingulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum præter mitto. uos ante oculos, animoſq; ueſtros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, hu ius importunitatem, Apronij regnum proponite. con tempſit Siculos: non duxit homines: nec ipſos ad perſe*

quendum uehementes fore, & uos eorum iniurias leuiter laturos exiſtimauit. eſto: falſam de illis habuit opinionem, malam de uobis. ueruntamen, cum de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulſit, eorum uoluntati & gratiæ deditus fuit. iſte ciues R? at nullis inimicior, aut infeſtior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto ſecures, crucem denique illam prætermitto, quam iſte ciuibus R. teſtem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ ſuæ uoluit eſſe: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus reiĳcio: de decumis, de ciuium R. conditione in arationibus diſputo. qui quemadmodum eſſent accepti, iudices, audiſtis ex ipſis: bona ſibi erepta eſſe dixere. uerum hæc, quoniam huiuſmodi caſus affuit, ferenda ſunt, nihil ualuiſſe æquitatem, nihil conſuetudinem: damna denique iudices nulla tanta ſunt, quæ non uiri fortes, magno, et libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid, ſi equitibus R. non obſcuris, neque ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto prætore, ſine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de iſto tranſigamus, quo maturius ad Apronium poſſimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum, uenire? qui C. Matrinium iudices, ſumma uirtute hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis in publico biduum tenuit. atque ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidineſq; accommodato, equitem R. ſcitote biduum cibo, tectoq; prohibitum, biduum Leontinis in foro cuſtodiĳs Aproniĳ

retentum, atque ſeruatum, neque ante dimiſſum, quàm ad conditiones eius depactus eſt. Nam quid ego *de* Q. *Lollio iudices dicam, equite* R. *ſpectato, atque honeſto? clara rés eſt, quam dicturus ſum, tota* Sicilia *celeberrima, atque notiſſima. qui cum araret in* Ennenſi, *cum is ager* Apronio *cum cæteris agris eſſet traditus, equeſtri uetere illa & auctoritate, & gratia fretus affirmauit, ſe decumanis plus, quàm deberet, non daturum. refertur eius ſermo* Apronio. *enimuero iſte ridere, ac mirari* Lollium *nihil de* Matrinio, *nihil de cæteris rebus audiſſe. mittit ad hominem* Venerios. *(hoc quoque attendite, apparitores à prætore aſſignatos habuiſſe decumanum: ſi mediocre argumentum uideri poteſt, iſtum decumanorum nomine ad ſuos quæſtus eſſe abuſum) adducitur à* Venerijs, *atque adeo attrahitur* Lollius, *commode, cum* Apronius *è palæſtra rediſſet, & in triclinio, quod in foro* Ennæ *ſtrauerat, decubuiſſet. ſtatuitur* Lollius *in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule, quæ loquor, crederem iudices, tametſi uulgo audieram, niſi mecum ipſe ſenex, cum mihi, atque huic uoluntati accuſationis meæ lacrymans gratias ageret, ſumma cum auctoritate eſſet locutus. ſtatuitur, ut dico, eques* R. *prope annos* LXXXX *natus in* Apronij *conuiuio, cum interea* Apronius *caput, atque os ſuum unguento perfricaret. quid eſt* Lolli, *inquit? tu, niſi malo coactus, recte facere neſcis? homo, quid ageret; taceret, reſponderet; quid faceret denique, illa auctoritate, & ætate præditus neſciebat.* Apronius *interea cœnam, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui &*

quendum uehementes fore, & uos eorum iniurias leuiter laturos exiſtimauit. eſto: falſam de illis habuit opinionem, malam de uobis. ueruntamen, cum de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulſit, eorum uoluntati & gratiæ deditus fuit. iſte ciues R? at nullis inimicior, aut infeſtior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto ſecures, crucem denique illam prætermitto, quam iſte ciuibus R. teſtem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ ſuæ uoluit eſſe: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus reijcio: de decumis, de ciuium R. conditione in arationibus diſputo. qui quemadmodum eſſent accepti, iudices, audiſtis ex ipſis: bona ſibi erepta eſſe dixere. uerum hæc, quoniam huiuſmodi caſus affuit, ferenda ſunt, nihil ualuiſſe æquitatem, nihil conſuetudinem: damna denique iudices nulla tanta ſunt, quæ non uiri fortes, magno, et libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid, ſi equitibus R. non obſcuris, neque ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto prætore, ſine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de iſto tranſigamus, quo maturius ad Apronium poſſimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum, uenire? qui C. Matrinium iudices, ſumma uirtute hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis in publico biduum tenuit. atque ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinesq; accommodato, equitem R. ſcitote biduum cibo, tectoq; prohibitum, biduum Leontinis in foro cuſtodijs Apronij

retentum, atque ſeruatum, neque ante dimiſſum, quàm ad conditiones eius depactus eſt. Nam quid ego de Q. Lollio iudices dicam, equite R. ſpectato, atque honeſto? clara res eſt, quam dicturus ſum, tota Sicilia celeberrima, atque notiſſima. qui cum araret in Ennenſi, cum is ager Apronio cum cæteris agris eſſet traditus, equeſtri uetere illa & auctoritate, & gratia fretus affirmauit, ſe decumanis plus, quàm deberet, non daturum. refertur eius ſermo Apronio. enimuero iſte ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audiſſe. mittit ad hominem Venerios. (hoc quoque attendite, apparitores à prætore aſſignatos habuiſſe decumanum: ſi mediocre argumentum uideri poteſt, iſtum decumanorum nomine ad ſuos quæſtus eſſe abuſum) adducitur à Venerijs, atque adeo attrahitur Lollius, commode, cum Apronius è palæſtra rediſſet, & in triclinio, quod in foro Ennæ ſtrauerat, decubuiſſet. ſtatuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule, quæ loquor, crederem iudices, tametſi uulgo audieram, niſi mecum ipſe ſenex, cum mihi, atque huic uoluntati accuſationis meæ lacrymans gratias ageret, ſumma cum auctoritate eſſet locutus. ſtatuitur, ut dico, eques R. prope annos LXXXX natus in Apronij conuiuio, cum interea Apronius caput, atque os ſuum unguento perfricaret. quid eſt Lolli, inquit? tu, niſi malo coactus, recte facere neſcis? homo, quid ageret; taceret, reſponderet; quid faceret denique, illa auctoritate, & ætate præditus neſciebat. Apronius interea cœnam, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui &

moribus iiſdem eſſent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, præter oculos Lollij hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ, cachinnari ipſe Apronius. niſi forte exiſtimatis, eum in uino, ac luxu non riſiſſe, qui nunc in periculo, ac exitio ſuo riſum tenere non poſſit. ne multa iudices: his contumelijs ſcitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; ueniſſe. Lollius ætate, & morbo impeditus, ad teſtimonium dicendum uenire non potuit. quid opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc ſe primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius, adoleſcens lectiſſimus, præſto eſt: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accuſauit, adoleſcens & bonus, & fortis, & in primis diſertus, cum his iniurijs contumelijsq; commotus in Siciliam eſſet profectus, in itinere occiſus eſt. cuius mortis cauſam fugitiui ſuſtinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo ſit occiſus, quòd habere clauſa non potuerit ſua conſilia de Verre. iſte porro non dubitabat, quin is, qui antea alium ſtudio adductus accuſaſſet, ſibi aduenienti præſto eſſet futurus, cum eſſet parentis iniurijs, & domeſtico dolore commotus. iam ne intelligitis iudices, quæ peſtis, quæ immanitas in ueſtra antiquiſſima, fideliſſima, proximaq; prouincia uerſata ſit? iam uidetis, quam ob cauſam Sicilia tot hominũ antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpeſſa, non potuerit nouum, ac ſingulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarumq; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuerſa prouincia defenſorem ſuæ ſalutis eum quæſiuit, cuius

iſte fidei, diligentiæ, perſeuerantiæ nulla ratione eripi poſſit. tot iudicijs interfuiſtis: tot homines nocentes & improbos accuſatos & ueſtra & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe: ecquem uidiſtis, ecquem audiſtis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia eſſe uerſatum? Apronius ſtipatorios Venerios ſecum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice ſibi conuiuia parari, ſterni triclinia etiam in foro iubebat, eo uocari homines honeſtiſſimos, non ſolum Siculos, ſed etiam equites R. ut, quocum inire conuiuium nemo unquam, niſi turpis, impuruſq; uoluiſſet, ad eius conuiuium ſpectatiſſimi, atque honeſtiſſimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortalium profligatiſſime, ac perditiſſime cum ſcires, cum audires quotidie, cum uideres; ſi ſine tuo maximo quæſtu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? & tantum apud te quæſtus Apronij, tantum eius ſermo inquinatiſſimus, & blanditiæ flagitioſæ ualuerunt, ut nunquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices, quod, & quantum incendium decumanorum impetu non ſolum per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum, non ſolum per bona, ſed etiam per iura libertatis, & ciuitatis iſto prætore peruaſerit. uidetis pendere alios ex arbore, pulſari autem alios, & uerberari, porro alios in publico cuſtodiri, deſtitui alios in conuiuio, condemnari alios à medico, & præcone prætoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? eſt hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? ſocij fideles? prouin-

cia ſuburbana? non ne omnia potius eiuſmodi ſunt, quæ, ſi Athenio uiciſſet, in Sicilia non feciſſet? non inquam iudices eſſet ullam partem iſtius nequitiæ fugitiuorum inſolentia conſecuta. priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatæ ſunt? audiſtis permulta indicia, & teſtimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinenſi populo fideli, & illuſtri breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc prætorem locupletium, ſummorumq; aratorum. eius agri decumas cum emiſſet idem Apronius, Agyrium uenit. qui cum eò cum apparitoribus, ideſt cum minis, ac ui ueniſſet, poſcere pecuniam grandem cœpit, ut accepto lucro diſcederet. nolle ſe negotij quidquam habere dicebat, ſed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. ſunt omnes Siculi non contemnendi, ſi per noſtros magiſtratus liceat, ſed homines & ſatis fortes, & ſatis plane frugi, ac ſobrij, & in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. itaque homini in primis improbiſſimo reſpondent Agyrinenſes, ſeſe decumas ei, quemadmodum deberent, daturos, lucrum, cum ille magno præſertim emiſſet, non addituros. Apronius certiorem facit iſtum, cuia res erat, quid rei eſſet. ſtatim, tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra remp. facta, aut legatus prætoris pulſatus eſſet, ita Agyrio magiſtratus, & quinqueprimi accitu iſtius euocantur. ueniunt Syracuſas: præſto eſt Apronius: ait eos ipſos, qui ueniſſent, contra edictum prætoris feciſſe. quærebant, quid? reſpondebat, ſe ad recuperatores eſſe dicturum. iſte, æquiſſimus homo,

formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus inijcie-bat, recuperatores ſe de cohorte ſua daturum minaba-tur. Agyrinenſes, uiri fortiſſimi, iudicium ſe paſſuros eſſe dicebant: ingerebat iſte Artemidorum medicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & eiuſmodi recu-peratores: quorum ciuis R. nemo erat, ſed Græci ſacri-legi, iampridem improbi, repente Cornelij. uidebant Agyrinenſes, quidquid ad eos recuperatores Apronius attuliſſet, illum perfacile probaturum: condemnari cum iſtius inuidia, infamiaq́; malebant, quàm ad eius conditiones, pactionesq́; accedere. quærebant, quæ in uerba recuperatores daret: reſpondebat, ſi pareret ad-uerſus edictum feciſſe, quæ in iudicio dicturum eſſe dicebat: iniquiſſimis uerbis, improbiſſimis recuperato-ribus, conflictari malebant, quàm quidquam cum iſto ſua uoluntate decidere. ſummittebat iſte Timarchidē, qui moneret eos, ſi ſaperent, ut tranſigerent. perne-gabant. quid ergo? in ſingulos HS quinquagenis mil-libus damnari mauultis? malle dicebant. tum iſte, cla re omnibus audientibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperunt, ut ſibi ſuas ſegetes, fructusq́; om-nes, arationesq́; uacuas Apronio tradere liceret, ut ipſi ſine ignominia, moleſtiaq́; diſcederent. hac lege iudi-ces decumas uendidit Verres. dicat licet Hortenſius, ſi audet, magno Verrem uendidiſſe. hæc conditio fuit iſto prætore aratorum, ut ſecum præclare agi ar-bitrarentur, ſi uacuos agros Apronio tradere liceret: multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet deberi, tantum ex edi-

ćto dandum erat: etiam ne ſi plus edidiſſet, quàm quantum natum eſſet? etiam. quo modo? magiſtratus ex ipſius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro recuperatore. quid, ſi minus arator dediſſet, quàm popoſciſſet Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum: ex quo iudicum numero? ex cohorte prætoris, præclara, honeſtiſſimorum. quid amplius? minus te iugerum profeſſum eſſe dico: recuperatores reijce, quod aduerſum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? ſi damnatus eris, (nam dubitatio damnationis illis recuperatoribus quæ poterat eſſe?) uirgis te ad necem cædi neceſſe erit. his legibus, his conditionibus, erit quiſquam tam ſtultus, qui decumas ueniſſe arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui non intelligat, iſtum ſibi quæſtui, prædæq; habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenſes, quod imperatum eſſet, facturos ſe eſſe dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: & diſſimulate, ſi poteſtis, uos intelligere, ipſum pretorem, quod tota Sicilia perſpexerit, redemptorem decumarum, atque adeo aratorum dominum, ac regem fuiſſe. imperat Agyrinenſibus, ut decumas ipſi publice accipiant, Apronio lucrum dent. ſi magno emerat: quoniam tu es, qui diligentiſſime pretium exquiſiſti, qui, ut ais, magno uendidiſti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderent? quid eſt aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet, ſi hoc non eſt, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum

dare

dare alteri, hoc eſt pecuniam dare? age, quid tum, ſi Apronio, delicijs prætoris, lucelli aliquid iuſſi ſunt dare? putate Apronio datum, ſi Apronianum lucellum, ac non prætoria præda uobis uidebitur. imperas, ut decumas accipiant; Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. *quid eſt hoc? una ciuitas, ex uno agro plebis* Romanæ, *prope menſtrua cibaria, prætoris imperio, donare* Apronio *cogitur. tu magno decumas uendidiſti; cum tantum lucri decumano ſit datum? profecto, ſi pretium exquiſiſſes diligenter, tum, cum uendebas,* X *medimna potius addidiſſent, quàm* HS DC *poſtea. magna præda uidetur. audite reliqua, et diligenter attendite, quo minus miremini* Siculos *re neceſſaria coactos auxilium à patronis, à conſulibus, ab ſenatu, ab legibus, à iudicijs petiuiſſe. ut probaret* Apronius *hoc triticum, imperat* Agyrinenſibus Verres, *uti in medimna ſingula dentur* Apronio HS III. *quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expreſſo, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modo* Apronius, *ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet, improbare* Siculum *frumentum, quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, & cogitur. non eſt ſatis. nummi præterea imperantur. dantur. parum eſt. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes* HS XXX *lucri dari. ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio, iniuriáq; prætoris, eripiuntur tritici medimna* XXXIII, *et præterea* HS LX. *an hæc obſcura ſunt? aut, ſi omnes homines uelint, obſcura eſſe poſſunt? quæ tu palam egiſti;*

in conuentu imperaſti: omnibus inſpectantibus coegiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & quinqueprimi, quos tui quæſtus cauſa euocaſti, acta, & imperia tua domum ad ſenatum ſuum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, literis publicis mandata eſt: quorum legati, homines nobiliſſimi, Romæ ſunt, qui hoc idem pro teſtimonio dixerunt. cognoſcite Agyrinenſium publicas literas, deinde teſtimonium publicum ciuitatis. recita. LITERAE PVBLICAE. TESTIMONIVM PVBLICVM. animaduertiſtis in hoc teſtimonio iudices, Apollodorũ, cui Pyragi cognomen eſt, principẽ ſuæ ciuitatis, lacrymantem teſtari, ac dicere, nunquam, poſt populi R. nomẽ ab Siculis auditũ, & cognitum, Agyrinenſes contra quenquam infimum ciuem R. dixiſſe, aut feciſſe quippiam; qui nunc contra prætorem populi R. magnis iniurijs, & magno dolore, publice teſtimonium dicere cogerentur: uni mehercule huic ciuitati Verres obſiſtere tua defenſione non potes: tanta auctoritas eſt in eorum hominum fidelitate, tantus dolor iniuriæ, tanta religio in teſtimonio. uerum non una te, ſed uniuerſæ ſimilibus afflictæ incommodis, legationibus, ac teſtimonijs publicis perſequentur. etenim deinceps uideamus, Herbitenſis ciuitas honeſta, & antea copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac uexata ſit. at quorum hominum? ſummorum aratorum, remotiſſimorum à foro, iudicijs, & controuerſiis: quibus parcere, & conſulere homo impuriſſime, et quod genus hominum ſtudioſiſſime conſeruare debuiſti. primo anno uenierunt eius agri decumæ tritici modijs X V I I I. M. accenſus iſtius, item

miniſter in decumis, cum emiſſet, & præfecti nomine cum ueniſſet Herbitam *cum* Venerijs*, locusq; ei publi= ce, quo diuerteretur, datus eſſet: coguntur* Herbiten= *ſes ei lucri dare tritici modium* XXXVII *millia, cũ decumæ ueniſſent tritici modium* XVIII. *atque hoc triticum lucri cogũtur dare publice; cum iam priuatim aratores ex agris ſpoliati, atque exagitati decumanorũ iniurijs profugiſſent. anno ſecundo cum emiſſet* Apro*nius decumas tritici modium* XXV *millibus, & ipſe* Herbitam *cum illa prædonis copia, manuq; ueniſſet: po pulus publice coactus eſt ei conferre lucri tritici modiũ* XXVI, *et acceſſionem* HS MM. *de acceſſione dubito an* Apronio *ipſi data ſit merces operæ, pretiumq; impu dentiæ. de tritici quidem numero tanto, quis poteſt du bitare, quin ad iſtum prædonem frumentarium, ſicut* Agyrinenſe *frumentum, peruenerit?* Anno *uero tertio in hoc agro conſuetudine uſus eſt regia. ſolere aiunt barbaros* Reges Perſarum*, ac* Syrorum *plures uxores habere; his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. ita populos habent uniuerſos non ſolum conſcios libidinis ſuæ, uerũ etiam admini= ſtros. eandem iſtius, qui ſe* Regem Siculorum *eſſe dice= bat, licentiam, libidinemq; fuiſſe cognoſcite:* Aeſchrio*nis* Syracuſani *uxor eſt* Pippa*, cuius nomen, iſtius ne= quitia, tota* Sicilia *peruulgatum eſt. de qua muliere uerſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra prætoris ca= put ſcribebantur. hic* Aeſchrio Pippæ *uir adumbratus, in* Herbitenſibus *decumis nouus inſtituitur publicanus.* Herbitenſes *cum uiderent, ſi ad* Aeſchrionem *pretium*

rediſſet, ſe ad arbitrium libidinoſiſſimæ mulieris ſpoliatum iri; liciti ſunt uſque eò, quoad ſe efficere poſſe arbitrabantur. ſupra adiecit Aeſchrio: neque enim metuebat, ne pretore Verre decumana mulier damno affici poſſet. addicitur medimnis M M. dimidio fere pluris, quàm ſuperiore anno. aratores funditus euertebantur, & eo magis, quòd iam ſuperioribus annis exhauſti erant, ac pene perditi. intellexit iſte ita magno ueniſſe, ut amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de capite medimna DC. iubet in tabulas, pro medimnis MM referri MCD. hordei decumas eiuſdē agri Docimus emerat. hic eſt Docimus, qui ad iſtum deduxerat Tertiam Iſidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quàm Pippæ, plus quàm cæterarum, ac prope dicam tantum apud iſtum in Sicilienſi prætura auctoritas ualuit, quantum in urbana Chelidonis. ueniunt Herbitam duo prætoris æmuli non moleſti, mulierularum deterrimarum improbiſſimi cognitores: incipiunt poſtulare, poſcere, minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimeſcebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur, promittunt Herbitenſes uadimonium Syracuſas. eò poſteaquam uentum eſt, coguntur Aeſchrioni, id eſt Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios DC. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno ſuo quæſtu animum ad uectigalia redimenda transferret. tranſactum putabant Herbitenſes, cum iſte, quid de hordeo, inquit, &

Docimo amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo iudices, atque in lectulo ſuo. negabant illi ſibi quidquam eſſe mandatum. non audio: numerate HS X V. quid facerent miſeri? aut quid recuſarent? præſertim cum in lectulo decumanæ mulieris ueſtigia uiderent recentia, quibus illum inflammari ad perſeuerandum intelligebant. ita ciuitas una ſociorum, atque amicorum, duabus deterrimis mulierculis, Verre prætore, uectigalis fuit. atque ego nunc, eum frumenti numerum, & eas publice pecunias decumanis ab Herbitenſibus datas eſſe dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à decumanorum iniurijs ciues ſuos non redemerunt: perditis enim, & direptis aratorum bonis, hæc decumanis merces dabatur, ut aliquando ex eorum agris, atque ex urbibus abirent. itaque cum Philinus Herbitenſis, homo diſertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, et de reliquorum paucitate publice diceret; animaduertiſtis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic cauſæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicam. nunc illud, quod pene præterij, non omnino relinquendum uidetur. nam per Deos immortales, quod de capite ipſo dempſit, quo tandem modo ferendum, uerum etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit poſt Romam conditam (Dij immortales faxint, ne ſit alter) cui reſp. totam ſe tradidit, temporibus coacta, & malis domeſticis, L. Sylla. hic tantum potuit, ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere poſſet: tantum animi habuit ad audaciam, ut dicere in concione non dubitaret,

bona ciuium R. *cum uenderet, ſe prædam ſuam uendere. eius omnes res geſtas non ſolum obtinemus, uerum etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatum metum publica auctoritate defendimus. unum hoc illius* S. C. *reprehenſum: decretumq́; eſt, ut, quibus ille de capite dempſiſſet, ij pecunias in ærarium referrent. ſtatuit ſenatus, hoc ne illi quidem eſſe licitum, cui conceſſerat omnia, à populo factarum, quæſitarumq́; rerum ſummas imminuere. illum uiris fortiſſimis iudicarunt patres conſcripti dimittere de ſumma non potuiſſe: te mulieri deterrimæ recte remiſiſſe ſenatores iudicabunt? ille, de quo lege populus* R. *iuſſerat, ut ipſius uoluntas populo* R. *eſſet pro lege, tamen in hoc uno genere, ueterum religione legum reprehenditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege eſſe uoluiſti? in illo reprehenditur, quòd ex ea pecunia remiſerit, quam ipſe quæſierat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi* R. *remiſiſti? atque in hoc genere audaciæ multo etiam impudentius in decumis* Segeſtenſium *uerſatus eſt. quas cum addixiſſet eidem illi* Docimo, *hoc eſt tritici modium quinque millia, & acceſſionem aſcripſiſſet* HS M D; *coegit* Segeſtenſes *à* Docimo *tantidem publice accipere. id quod ex* Segeſtenſium *publico teſtimonio cognoſcite.* Recita. *Teſtimonium publicum. Audiſtis, quanti decumas acceperit à* Docimo *ciuitas, tritici modium quinque millia, & acceſſionem: cognoſcite nunc, quanti ſe uendidiſſe retulerit.* LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. *hoc nomine uidiſtis tritici modium* M M M *de capite*

eſſe dempta. quæ cum de populi R. *uictu, de uectiga-lium neruis, de ſanguine detraxiſſet ærarij; Tertiæ mimæ condonauit. utrum, impudentius a ſocijs abſtulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo* R. *ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum ſeueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? ſed ſi eripuerit, non intelligis hæc, quæ iandudum loquor, ad aliam quæſtionem, atque ad peculatus iudicium pertinere? itaque hoc mihi reſeruabo genus integrum totum: ad illam, quam inſtitui, cauſam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cum agros maximos, ac feraciſſimos per ſe ipſum, hoc eſt per Apronium,* Verrem *alterum, depopularetur; ad minores ciuitates, habebat alios, quos, tanquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos, quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari.* A Valentius *eſt in* Sicilia *interpres, quo iſte interprete non ad linguam græcam, ſed ad furta, & flagitia uti ſolebat. ſit interpres hic, homo leuis, atque egẽs, repente decumanus: emit agri* Liparenſis *miſeri, atque ieiuni decumas tritici medimnis* D C. Liparenſes *uocantur: ipſi accipere decumas, & numerare* Valentio *coguntur lucri* HS X X X *millia. per* Deos *immortales, utrum tibi ſumes ad defenſionem? tanto ne minoris tibi decumas uendidiſſe, ut ad medimna* D C. HS X X X *millia lucri ſtatim ſua uoluntate ciuitas adderet, hoc eſt tritici medimna* I I *millia: an, cum magno decumas uendidiſſes, te expreſſiſſe ab inuitis* Liparenſibus *hanc pecuniam? ſed quid ego ex te quæro, quid defenſurus ſis, potius, quàm cognoſcam ex ipſa ciuitate*

quid geſtum ſit? Recita *teſtimonium publicum* Liparen*ſium : deinde, quemadmodum* Valentio *nummi ſint dati.* TESTIMONIVM PVBLICVM, QVO MODO SOLVTVM SIT, EX LITERIS PVBLICIS. *etiam ne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à conſpectu remota, ſeiuncta à* Sicilia, *in inſula inculta tenuiq; poſita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque frumentario genere prædæ tibi, & quæſtui fuit? quam tu totam inſulam cuidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum, condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquam à mediterraneis exigebantur? itaque qui tot annis agellos ſuos ante te prætorem redimere à piratis ſolebant, ijdem ſe ipſos à te pretio impoſito redemerunt. quid ergo? à* Tiſſenſibus, *perpauca & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimisq́; hominibus, non ne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararant? ad quos tu decumanum* Diognetum Venerium *miſiſti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non* Romæ *ſerui publici ad uectigalia accedant? anno ſecundo* Tiſſenſes HS XXI *lucri dare coguntur inuiti: tertio anno* HS MM *modium tritici lucri* Diogneto Venerio *dare coacti ſunt. hic* Diognetus, *qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullum habet, nihil omnino pecul ij. uos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis, utrum tantum numerum tritici* Venerius *apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atque hæc ex publico* Tiſſenſium *teſtimonio cognoſcite.* TESTIMONIVM PVBLI-

CVM TISSENSIVM. *obſcure iudices prætor ipſe decumanus eſt? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquanto plus ipſi auferant, quàm quantum populo R. decumarum nomine daturi ſunt. hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc prætoris dignitas, ut ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te prætore fuit, ut aratores in ſeruorum numero eſſent, ſerui in publicanorum.* Q*uid Ameſtratini miſeri? impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, non ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? adducuntur decumæ M. Cæſio, cum adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius legatus numerare HS XXII. quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ uis? quæ direptio ſociorum? ſi erat Heraclio ab ſenatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi non erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Cæſio renunciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex literis. recita.* EX *literis publicis. quo S.C. erat hoc legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. recita.* T*eſtimonium publicum. ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, et Sex. Vennonio datam, ex eodem teſtimonio cognouiſtis. at Ameſtratinos, homines tenues, cum eorum decumas med. DCCC uendidiſſes, Banobali Venerio (cognoſcite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quàm quanti uenierant, cum magnoueniſſent. dant Banobali med. pro DCCC HS M D. profecto nunquam iſte tam amens fuiſſet, ut ex agro populi R. plus frumenti ſeruo Venerio, quàm*

populo R. tribui pateretur, niſi omnis ea præda ſerui nomine ad iſtum ipſum perueniret. Petrini, cum eorum decumæ magno addictæ eſſent, tamen inuitiſſimi P. Neuio Turpioni, improbiſſimo homini, qui iniuriarum Sacerdote prætore damnatus eſt, HS VII dare coacti ſunt. ita ne diſſolute decumas uendidiſti, ut, cum medimnum XV millibus ueniſſent, hoc eſt HS XXXXV, lucri decumano HS MMM darentur? at permagno decumas eius agri uendidi. uidelicet gloriatur non Turpioni lucrum datum, ſed Petrinis pecuniam ereptam. Quid Halycienſes, quorum incolæ decumas dant, ipſi agros immunes habent; non ne huic eidem Turpioni, cum decumæ C mod. ueniſſent, HS XV dare coacti ſunt? ſi id, quod maxime uis, poſſes probare, hæc ad decumanos lucra ueniſſe, nihil te attigiſſe: tamen hæ pecuniæ per uim atque iniuriam tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi eſſe deberent. cum uero hoc nemini perſuadere poſſis, te tam amentem fuiſſe, ut Apronium, ac Turpionem, ſeruos homines, tuo, liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturum quenquam exiſtimas, quin illis emiſſarijs hæc tibi omnis pecunia quæſita ſit? Segeſtam item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. is ab iſto literas affert, ut ſibi, contra iura omnia, contraq; legem Rupiliam, extra forum uadimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segeſtanos miſerit. LITERAE C. VERRIS. *hic Venerius quemadmodum aratores eluſerit, ex una pactione hominis honeſti, gratioſiq; cognoſcite: in eodem enim genere ſunt*

cætera. Diocles eſt Panormitanus, Phimes cognomine, homo illuſtris, ac nobilis arator. is agrum in Segeſtano (nam commercium in eo agro Panormitanis eſt) conductum habebat HS ſex millibus. pro decuma, cum pulſatus à Venerio eſſet, dedit HS ſexdecim millia, & D C L I I I I. id ex tabulis ipſius cognoſcite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho Anneius Brochus, ſenator, homo eo ſplendore, ea uirtute, qua omnes exiſtimatis, nummos præter frumentum coactus eſt dare. Venerio ne ſeruo, te prætore, talis uir, ſenator populi R. quæſtui fuit? hunc ordinem ſi dignitate antecellere non exiſtimabas, ne hoc quidem ſciebas, iudicare? antea, cum equeſter ordo iudicaret, improbi & rapaces magiſtratus in prouincijs inſeruiebant publicanis, ornabant eos, quicunque in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate proſequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq; feciſſent. retinebatur hoc tum neſcio quo modo quaſi communi conſilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putaſſet, ab uniuerſo ordine malo dignus iudicaretur. tu ſic ordinem ſenatorium deſpexiſti, ſic ad iniurias libidineſq; tuas omnia coæquaſti, ſic habuiſti ſtatutum cum animo, ac deliberatum, omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te prætore attigiſſent, iudices reijcere; ut illud non cogitares, tamen ad eiuſdem ordinis homines te iudices eſſe uenturum? in quibus, ſi ex ipſorum domeſtico incom-

modo nullus dolor inſideret, tamen eſſet illa cogitatio, in alterius iniuria ſeſe deſpectos, dignitatemq́; ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur: habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime poſſunt. ſpoliaſti Siculos: *ſolent enim inulti eſſe in iniurijs ſuis prouinciales. uexaſti negotiatores: inuiti enim* Romam *raroq́; decedunt. equitem* R. *ad* Apronij *iniurias dediſti: quid enim iam nocere poſſunt, quibus non licet iudicare? quid, cum ſenatores ſummis iniurijs afficis? quid aliud dicis, niſi hoc? cedo mihi etiam iſtum ſenatorem: ut hoc ampliſſimum nomen ſenatorum non modo ad inuidiam imperitorum, ſed etiam ad contumeliam improborum natum eſſe uideatur. neque hoc in uno fecit* Anneio, *ſed in omnibus ſenatoribus; ut ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad ignominiam ualeret. in* C. Caſſio, *uiro clariſſimo, & fortiſſimo, cum is eo ipſo tempore, primo iſtius anno conſul eſſet, tanta improbitate uſus eſt, ut, cum eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in* Leontino, *frumentum omne in decumas auferre iuſſerit. hunc tu in hac cauſa teſtem* Verres *habebis; quoniam, iudicem ne haberes, prouidiſti. uos autem iudices putare debetis, eſſe quiddam nobis inter nos commune, atque coniunctum. multa ſunt impoſita huic ordini onera, multi labores, multa pericula, non ſolum legum, ac iudiciorum, ſed etiam rumorum, ac temporum. ſic eſt hic ordo quaſi propoſitus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari poſſe uideatur. in hac miſera, &*

indigna conditione uitæ, ne hoc quidem retinebimus iudices, ut magiſtratibus noſtris, in obtinendo iure noſtro, ne contemptiſſimi, ac deſpectiſſimi eſſe uideamur? Thermitani miſerunt, qui decumas emerent agri ſui. magni ſua putabant intereſſe, publice potius quamuis magno emi, quàm in aliquem iſtius emiſſarium indicere. appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non deſtitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo poſſe, contenderunt; poſtremo liceri deſtiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. VIIC. legatus Poſſidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod. VI. præterea HS MM. ex quo facile apparet, quæ merces decumani, quæ prætoris præda eſſe uideatur. cedo Thermitanorum mihi literas, & teſtimonium. TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM. Imacharenſes, iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miſeros, ac perditos coegiſti, ut Apronio darent HS XX millia. recita decretum de tributis, et publicum teſtimonium. S.C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. Ennenſes, cum decumæ ueniſſent agri Ennenſis, medimnis MMMCC, Apronio coacti ſunt dare tritici mod. LXXM, & HS III millia. quæſo attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nunc iudices uerſor, in quo non ſigillatim arato-

res euerſi bonis omnibus ſunt, ſed publice decumanis lucra data ſunt, ut aliquando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atque ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio decumano darent? quod neque ante te prætorem illi fecerunt, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendam, triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quæ pactæ ſint cum decumano Cn. Sergio; ſexies tantum, quàm quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. recita. Ex literis publicis. Cognoſcite pactiones Menenorum cum Venerio ſeruo. Recita. Ex literis publicis. cognoſcite item profeſſiones ſationum, & pactiones Menenorum. Recita. Ex literis publicis. Patiemini iudices, à ſocijs, ab aratoribus populi R. ab ijs, qui uobis laborant, uobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint; ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit? ſentio iudices moderandum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendamq; ueſtram ſatietatem: non uerſabor in uno genere diutius, & ita cætera de oratione mea tollam, ut in cauſa relinquam. audietis Agrigentinorum, fortiſſimorum uirorum,

diligentiſſimorumq́; querimonias: cognoſcetis iudices Entellinorum, ſummi laboris, ſummæq́; induſtriæ, dolorem & iniurias: Heracleinſium, Icilienſium, Aetnenſium, Solentinorum incommoda proferentur: Catinenſium, locupletiſſimorum hominum, amiciſſimorumq́; agros uexatos ab Apronio cognoſcetis: Tyndaritanam nobiliſſimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apollonienſem, Eggynam, Capitinam, perditas eſſe hac iniquitate decumanorum intelligetis: Murgentinis, Aſſorinis, Elorinis, Ennenſibus, Letinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines, omnino abiectos eſſe, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuiſſe: & pleriſque aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe: quibus quod tum aut remiſſum, aut relictum ſit, id fuiſſe tantum, quantum ex eo, quo iſtius auaritia contenta fuit, redundarit. duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices fere optimos, ac nobiliſſimos, Aetnenſium, & Leontinorum. horum agrorum ego miſſos faciam quæſtus trienni: unum annum eligam, quo facilius id, quod inſtitui, explicare poſſim. ſumam annum tertium, quòd & recentiſſimus eſt, & ab iſto ita adminiſtratus, ut, cum ſe certe deceſſurum uideret, non laboraret, ſi aratorem nullum in Sicilia omnino eſſet relicturus. agri Aetnenſis, & Leontini decumas agemus. attendite iudices diligenter. agri ſunt feraces, annus tertius, decumanus Apronius. de Aetnenſibus perpauca dicam: dixerunt enim ipſi priore actione publice: memoria tenetis, Ar-

temidorum Aetnenſem *, legationis eius principem , publice dicere ,* Apronium *ueniſſe* Aetnam *cum* Venerijs*, uocaſſe ad ſe magiſtratum , imperaſſe , ut in foro ſibi medio lecti ſternerentur : quotidie ſolitum eſſe non modo in publico , ſed etiam de publico conuiuari : cum in eis conuiuijs ſymphonia caneret, maximisq́; poculis miniſtraretur , retinere ſolitum eſſe aratores , atque ab ijs non modo per iniuriam , ſed etiam per contumeliam tantum exprimi frumenti , quantum* Apronius *imperaſſet . audiſtis hæc iudices : quæ nunc ego omnia prætereo , ac relinquo . nihil de luxuria* Aproni*j loquor, nihil de inſolentia , nihil de ſingulari nequitia, ac turpitudine : tantum de quæſtu , ac lucro dicam unius agri , & unius anni , quo facilius uos coniecturam de triennio , & de tota* Sicilia *facere poſſitis . ſed mihi* Aetnenſium *breuis eſt oratio : ipſi enim uenerunt : ipſi publicas literas deportarunt : docuerunt uos , quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris prætoris,* Apronius *. id quæſo ex ipſorum teſtimonio cognoſcite . recita.* Teſtimonium Aetnenſium *. quid ais ? dic, dic quæſo clarius , ut populus* R. *de ſuis uectigalibus , de ſuis aratoribus, de ſuis ſocijs, atque amicis audiat.* L. MILLIA *. per deos immortales ; unus ager , uno anno ,* CCC *millia mod. tritici , & præterea* L. *millia lucri dat* Apronio *? tanto ne minoris decumæ uenierunt , quàm fuerunt ; an , cum ſatis magno ueniſſent , hic tantus tamen frumenti , pecuniæq́; numerus ab aratoribus per uim ablatus eſt ? utrum enim horum dixeris , in eo culpa , & crimen hærebit . nam illud quidem non dices ; quod utinam dicas ; ad* Apronium *non*

perueniſſe

perueniſſe tantum . ita te non modo publicis tenebo , ſed etiam priuatis aratorum pactionibus , ac literis : ut intelligas,non te diligentiorem in faciendis furtis fuiſſe, quàm me in deprehendendis . hoc tu feres ? quiſquam defendet ? hoc hi , ſi aliter de te ſtatuere uoluerint , ſuſtinebunt ? uno aduentu , ex uno agro , Q. Apronium , præter eam , quam dixi , pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici, lucri nomine, ſuſtuliſſe ? quid? hoc Aetnenſes ſoli dicunt ? immo etiam Centuripini ; qui agri Aetnenſis multo maximam partem poſſident . quorum legatis , hominibus nobiliſſimis , Androni , & Artemoni ſenatus ea mandata dedit , quæ publice ad ciuitatem ipſorum pertinebant . de ijs iniurijs , quas ciues Centuripini non in ſuis , ſed in aliorum finibus acceperunt , ſenatus & populus Centuripinus legatos noluit mittere : ipſi aratores Centuripini , qui numerus eſt in Sicilia maximus , honeſtiſſimorum, & locupletiſſimorum , tres legatos ciues ſuos delegerunt ; ut eorum teſtimonio non unius agri , ſed prope totius Siciliæ calamitates cognoſceretis : arant enim tota Sicilia fere Centuripini : & hoc in te grauiores , certioresq́; teſtes ſunt , quòd cæteræ ciuitates ſuis ſolum incommodis commouentur; Centuripini , quòd in omnibus fere finibus habent poſſeſſiones , etiam cæterarum ciuitatum damna , ac detrimenta ſenſerunt . uerum, ut dixi , ratio certa eſt Aetnenſium , & publicis,& priuatis literis conſignata mea diligentia . penſum magis in Leontino agro eſt exigendum , propter hanc cauſam, quòd ipſi Leontini publice non ſane me multum adiuuerunt : neque enim eos iſto prætore hæ decumanorũ in-

iuriæ læſerunt, potius etiam adiuuerunt. mirum forſitaſſe hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorum incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incommodorum, atque iniuriarum fuiſſe. hoc cauſæ eſt iudices, quòd in agro Leontino, præter unam Mnaſiſtrati familiam, glebam Leontinorum poſſidet nemo. itaque Mnaſiſtrati, hominis honeſtiſſimi, atque optimi uiri, teſtimonium iudices audietis. cæteros Leontinos, quibus non modo Apronius in agris, ſed ne tempeſtas quidem ulla nocere potuit, expectare nolite: etenim non modo incommodi nihil ceperunt, ſed etiam in Apronianis illis rapinis, in quæſtu ſunt compendioq́; uerſati. quapropter, quoniam me Leontina ciuitas, atque legatio propter eam, quam dixi, cauſam defecit: mihimet ineunda ratio, et uia reperienda eſt, qua ad Apronij quæſtum, ſiue adeo qua ad iſtius ingentem immanemq́; prædam poſſim peruenire. Agri Leontini decumæ anno tertio uenierūt tritici medimnis X X X V I, hoc eſt tritici mod. CCXVI; magno iudices, magno: neque enim hoc poſſum negare: itaque neceſſe eſt, aut damnum, aut certe non magnum lucrum feciſſe decumanum: hoc enim ſolet uſu uenire ijs, qui magno redemerunt. quid, ſi oſtendo in hac una emptione lucri fieri tritici modios C? quid, ſi CC? quid, ſi CCCC? dubitabitis etiam, cui iſta tanta præda quæſita ſit? iniquum me eſſe quiſpiam dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti, atque prædæ. quid, ſi doceo iudices, eos, qui CCCC millia mod. lucri faciunt, damnum facturos fuiſſe, ſi, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte recu=

peratores non intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantaq́; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatem tam magnos quæſtus feceris, propter magnitudinem quæſtus improbus eſſe uolueris? quo modo igitur hoc aſſequar, iudices, ut ſciam, lucri quantum factum ſit? non ex Apronij *tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: & cum in ius ipſum eduxi, expreſſi, ut, conficere tabulas ſe, negaret. ſi mentiebatur, quam obrem remouebat, ſi hæ tabulæ nihil tibi erant obfuturæ? ſi omnino nullas confecerat literas: ne id quidem ſatis ſignificabat, illum non ſuum negotium geſſiſſe? ea eſt enim ratio decumarum, ut ſine plurimis literis confici non poſſit: ſingula enim nomina aratorum, et cum ſingulis pactiones decumarum, literis perſequi, et conficere neceſſe eſt. iugera profeſſi ſunt aratores omnes imperio, atque inſtituto tuo. non opinor quenquam minus eſſe profeſſum, quàm quantum araſſet, cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores proponerentur. in iugere* Leontini *agri medimnum fere tritici ſeritur, perpetua, atque æquabili ſatione: ager efficit, cum octauo, bene ut agatur; uerum, ut omnes dij adiuuent, cum decimo. quod ſi quando accidit, tum fit, ut tantum decumæ ſit, quantum ſeueris, hoc eſt, ut, quot iugera ſunt ſata, totidem medimna decumæ debeantur. hoc cum ita eſſet, primum illud dico, pluribus millibus medimnum ueniſſe decumas agri* Leontini, *quàm quot millia iugerum ſata erant in agro* Leontino. *quòd ſi fieri non poterat, ut plus quàm decem medimna ex iugere araret, medimnum autem ex iugere decumano dari poterat, cum ager, id quod per-*

raro euenit, cum decumo extuliſſet: quæ erat ratio decumani, ſi quidem decumæ, ac non bona ueniebant aratorum, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera erant ſata? in Leontino iugerum ſubſcriptio, ac profeſſio non eſt plus XXX, decumæ XXXVI medimnis uenierunt. errauit, an potius inſaniuit Apronius? immo tum inſaniſſet, ſi aratoribus, quod deberent, licitum eſſet, & non, quod Apronius imperaſſet, neceſſe fuiſſet dare. ſi oſtendo, minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe decumæ: concedes, opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus ſit, neminem minus tribus decumis dediſſe. atque hoc in beneficij loco petitum eſt ab Apronio, ut iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret. nam cum à multis quaterna, etiam quina exigerentur; multis autem non ſolum granum ullum, ſed ne paleæ quidem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus eſt, unum in locum conuenerunt; hominem ſuæ ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarũt ad Apronium, eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium legatum & teſtem Centuripina ciuitas miſit; ut is apud eum cauſam aratorum ageret, ab eoq; peteret, ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera ſingula, quàm terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in ſummo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum eſt. id cum impetrabatur, hoc uidelicet impetrabatur, ut pro ſingulis decumis ternas decumas dare liceret. quòd ſi tua res non ageretur à te potius po-

ſtularent, ne amplius quàm ſingulas, quàm ab Apronio, ut ne plus, quàm ternas decumas darent. nunc, ut hoc tempore ea, quæ regie, ſeu potius tyrannice ſtatuit in aratores Apronius, prætermittam, neque eos appellem, à quibus omne frumentum eripuit, & quibus nihil non modo de fructu, ſed ne de bonis quidem ſuis reliqui fecit: ex his ternis medimnis, quod beneficij gratiæq; cauſa conceſſit, quid lucri fiat, cognoſcite. profeſſio eſt agri Leontini ad iugera XXX mil. hæc ſunt ad tritici medimna XC, id eſt tritici mod. DXL millia. deductis tritici mod. CCXVI, quanti decumæ uenierunt, reliqua tritici CCCXXIIII. adde totius ſummæ DXL millia mod. tres quinquageſimas, id eſt tritici mod. XXXIICCCC. ab omnibus enim ternæ præterea quinquageſimæ exigebantur. ſunt hæc iam ad HS CCCXL mod. tritici. at ego CCCC lucri facta eſſe dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non eſt licitum decidere. uerum ut hac ipſa ratione ſummam mei promiſſi compleam, ad ſingula medimna multi HS duo, multi HS quinque acceſſionis cogebantur dare: qui minimum, ſingulos nummos. hoc minimum ut ſequamur, quoniam XC medimna duximus; accedant eò nouo, peſſimoq; exemplo ad HS XC mil. hic mihi etiam dicere audebit, magno ſe decumas uendidiſſe, cum ex eodem agro dimidio ipſe plus abſtulerit, quàm populo R. miſerit. CCXVI decumas agri Leontini uendidiſti: ſi ex lege, magno: ſi, ut lex eſſet libido tua, paruo: ſi, ut, quæ dimidiæ eſſent, decumæ uocarentur, paruo uendidiſti: multo enim pluris

fructus annui Siciliæ uenire potuerunt, ſi id te ſenatus, aut populus R. facere uoluiſſet: etenim ſæpe decumæ tanti uenierunt, cum lege Hieronica uenirent, quanti nunc lege Verrea uenierunt. cedo mihi C. Norbani decumas uenditas. C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. atque tum neque iudicium de modo iugerum dabatur: neque enim erat Artemidorus Cornelius recuperator: neque ab aratore magiſtratus Siculus tantum exigebat, quantum decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à decumano, ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum acceſſionem cogebatur arator dare, nec ternas quinquageſimas frumenti addere: & tamen populo R. magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero iſtæ ſibi quinquageſimæ? quid porro nummorum acceſſiones uolunt? quo id iure, atque adeo quo id potius ore feciſti? nummos dabat arator. quo modo? aut unde? qui, ſi largiſſimus eſſe uellet, cumulatiore menſura uteretur, ut antea ſolebant facere in decumis, cum æqua lege, et conditione ueniebant. is nummum dabat. unde? de frumento? quaſi habuiſſet te prætore, quod uenderet. de uiuo igitur erat aliquid reſecandum; ut eſſet, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. iam id porro utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium. inuiti? quare, niſi ui, & malo, cogebátur? iam iſte, homo amentiſſimus, in uendundis decumis nummorum faciebat acceſſiones ad ſingulas decumas: neque multum, bina aut terna millia adde-

bat. ſiunt per triennium HS fortaſſe D millia. hoc neque exemplo cuiuſquam, neque ullo iure fecit: neque eam pecuniam retulit: neque, hoc paruum crimen quemadmodum defenſurus ſit, homo quiſquam unquã excogitauit. quod cum ita ſit, audes dicere te magno decumas uendidiſſe? cum ſit perſpicuum, te bona, fortunaſq; aratorum, non populi R. ſed tui quæſtûs cauſa uendidiſſe. ut, ſi quis uillicus ex fundo, cui HS dena merces eſſet, exciſis arboribus, ac uenditis, demptis tegulis, inſtrumento, pecore abalienato, domino XX. millia nummum pro X. miſerit, ſibi alia præterea centum confecerit; primo dominus ignarus incommodi ſui gaudeat, uillicoq; delectetur, quòd tanto ſibi plus mercedis ex fundo refectum ſit; deinde cum audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cultura continentur, amotas, & uenditas, ſummo ſupplicio uillicum afficiat, et ſecum male actum putet: item populus R. cum audit pluris decumas uendidiſſe C. Verrem, quàm innocentiſſimum hominem, cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem; putat ſe bonum in arationibus fructibus ſuis habuiſſe cuſtodem, ac uillicum: cum ſenſerit iſtum omne inſtrumentum aratorum, omnia ſubſidia uectigalium uendidiſſe, omnem ſpem poſteritatis auaritia ſua ſuſtuliſſe, arationes, & agros uectigales uaſtaſſe, atque exinaniſſe, ipſum maximos quæſtus, prædaſq; feciſſe; intelliget ſecum actum eſſe peſſime; iſtum autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit. unde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maxime, quòd ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter iſtius auaritiam deſertus eſt. neque id ſolum actum eſt, uti ij minus

multis iugis arent, ſi qui in agris remanſerunt; ſed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, & naui aratores, agros latos, ac fertiles deſererent, totasq́; arationes derelinquerent. id adeo ſciri facillime poteſt ex literis publicis ciuitatum: propterea quòd lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magiſtratus publice ſubſcribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profiteantur. TRIGINTA DVO. unum & quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem ſucceſſerint. quot aratores adueniente te fuerunt agri Muticenſis? uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta ſeptem aratores unus ager iſtius iniuria deſiderat, atque adeo noſtra reſp. quoniam illa populi R. uectigalia ſunt, hunc tot patrumfamilias numerum deſiderat, & repoſcit. ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta ſeptem, tertio centum uiginti. hinc centum triginta ſeptem patresfamilias extorres profugerunt. Agyrinenſis ager, quorum hominum? quàm honeſtorum? quàm locupletum? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno præturæ tuæ. quot tertio anno? octuaginta, quemadmodum legatos Agyrinenſes recitare ex publicis literis audiſtis. pro dij immortales, ſi ex prouincia tota centum ſeptuaginta eieciſſes, poſſes ne ſeueris iudicibus ſaluus eſſe? unus ager Agyrinenſis centum ſeptuaginta aratoribus inanior cum ſit, uos coniecturam totius prouinciæ non facietis? atque hoc

peræque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris, minore inſtrumento, minus multis iugis, remanſiſſe, quòd metuebant, ſi receſſiſſent, ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autem iſte nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos plane non ſolum ex agris, uerum ex ciuitatibus ſuis profugiſſe. illi ipſi, qui remanſerant, uix decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erant, niſi ad eos Metellus Roma literas miſiſſet, decumas lege Hieronica uenditurum; & niſi ab ijs hoc petiuiſſet, ut ſererent quamplurimum: quod illi ſemper ſua cauſa fecerant, cum eos nemo rogaret, quandiu intelligebant ſeſe ſibi, & populo R. non Verri, & Apronio ſerere, impendere, laborare. iam uero iudices, ſi Siculorum fortunas negligitis; ſi, quemadmodum ſocij populi R. à magiſtratibus noſtris tractentur, non laboratis: at uos communem populi R. cauſam ſuſcipite, atque defendite. eiectos aratores eſſe dico: agros uectigales uexatos, atque exinanitos à Verre: populatam, uexatamq; prouinciam: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum teſtimonijs. quid uultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus, is, qui multos in iſtum teſtes imperio, & poteſtate deterruit, idem abſens de iſtius ſcelere, improbitate, audacia teſtimonium dicat? non, opinor. at is optime, qui ſucceſſit iſti, potuit cognoſcere. ita eſt, uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto ſe habeat prouincia. debet, ueruntamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli teſtimonium requirit? nemo. num quis poſtulat?

non, opinor. quid, ſi teſtimonio L. Metelli, *ac literis hæc omnia uera eſſe docebo? quid dicetis? utrum,* Me*tellum falſum ſcribere, an amicum lædendi eſſe cupidum? an prætorem, quemadmodum prouincia affecta ſit, neſcire?* Recita literas L. Metelli, *quas ad* Cn. Pompeium, *&* M. Craſſum *conſules, quas ad* M. Mummium *prætorem, quas ad quæſtores urbis miſit.* EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. *cum ſcribit ſe lege* Hieronica *uendidiſſe, quid ſcribit? ita ſe uendidiſſe, ut omnes præter* Verrem. *cum ſcribit ſe lege* Hieronica *uendidiſſe, quid ſcribit? ſe, per iſtum erepta,* Siculis *maiorum noſtrorum beneficia, ius ipſorum, conditionem ſocietatis, amicitiæ, fœderum reddidiſſe. dicit, quanti cuiuſque agri decumas uendiderit. deinde quid ſcribit?* Recita de *epiſtola reliqua.* SVMMA DATA EST OPERA À ME, VT QVAMPLVRIMO DECVMAS VENDEREM. *cur igitur* Metelle *non ita magno uendidiſti? quia deſertas arationes, inanes agros, prouinciam miſeram, perditamq; offendi. quid? id ipſum, quod ſatum eſt, qua ratione quiſquam, qui ſereret, inuentus eſt?* Recita literas. *Ait ſe miſiſſe, & confirmaſſe, ſuam interpoſuiſſe auctoritatem. tantum quod aratoribus* Metellus *obſides non dedit, ſe in nulla re* Verri *ſimilem futurum. at quid eſt tandem, in quo ſe laboraſſe dicat?* Recita. VT ARATORES, QVI RELIQVIERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. *qui reliqui? quid hoc eſt? reliqui? quo ex bello? qua ex uaſtitate?*

quænam in Sicilia tanta clades, aut quod bellum tam diuturnum, tam calamitoſum te prætore uerſatum eſt, ut is, qui tibi ſucceſſerit, reliquos aratores colle-giſſe, & recreaſſe uideatur? cum bellis Carthaginen-ſibus Sicilia uexata eſt, & poſt, noſtra, patrumq; me-moria, cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum co piæ uerſatæ ſint; tamen aratorum internicio facta nul la eſt. tum ſemente prohibita, aut meſſe amiſſa, fru-ctus annuus interibat: tamen incolumis numerus ma nebat dominorum, atque aratorum. tum qui M. Leui-no, aut P. Rupilio, aut M'. Aquilio prætoribus in eam prouinciam ſucceſſerant, aratores reliquos non collige-bant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Si-ciliæ calamitatis importauit, quàm aut Haſdrubal cum Pœnorum exercitu, aut Athenio cum fugitiuo-rum maximis copijs, ut temporibus illis, ſimul atque hoſtis ſuperatus eſſet, ager araretur omnis, neque ara tori prætor per literas ſupplicaret, neque eum præſens oraret, ut quamplurimum ſereret; nunc autem ne poſt abitum quidem huius importuniſſimæ peſtis quiſ-quam reperiretur, qui ſua uoluntate araret? pauci eſſent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, at-que ad ſuum larem familiarem redirent? his te literis homo audaciſſime atque amentiſſime iugulatum ſen-tis? non uides, cum is, qui tibi ſucceſſit, aratores reli-quos appellet, hoc eum diſerte ſcribere, reliquos hos eſ-ſe, non ex bello, neque ex aliqua huiuſmodi calami-tate, ſed ex tuo ſcelere, importunitate, auaritia, cru-delitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS, ARA-

TORVMQVE PENVRIA TVLIT. *aratorum, inquit, penuria. ſi ego accuſator toties de re eadem dicerem, uererer, ne animos ueſtros offenderem iudices. clamat* Metellus: *Niſi literas miſiſſem: non eſt ſatis:* Niſi *præſens confirmaſſem: ne id quidem ſatis eſt.* Reliquos, *inquit, aratores. reliquos? prope lugubri uerbo calamitatem prouinciæ* Siciliæ *ſignificat. addit:* Aratorum *penuria. expectate etiam iudices, ſi poteſtis, auctoritatem accuſationis meæ. dico aratores iſtius auaritia eiectos: ſcribit* Metellus *reliquos ab ſe eſſe confirmatos. dico agros relictos, arationesq́; deſertas eſſe: ſcribit* Metellus *aratorum eſſe penuriam. hoc cum ſcribit, illud oſtendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe populi* R. *ſocios, atque amicos. quibus ſi qua calamitas propter iſtum ſaluis uectigalibus noſtris accidiſſet, animaduertere in eum uos oportebat; præſertim cum ea lege iudicaretis, quæ ſociorum cauſa eſſet conſtituta. cum uero perditis, profligatisq́; ſocijs uectigalia populi* R. *ſint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, ſalus urbis, atque exercituum noſtrorum in poſteritatem, iſtius auaritia interierit: ſaltem commoda ueſtra reſpicite, ſi ſocijs fideliſſimis proſpicere non laboratis.* Atque *ut intelligatis, ab iſto, præ lucro, prædaq́; præſenti, nec uectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe rationem: cognoſcite, quid ad extremum ſcribat* Metellus. *in reliquum tempus ait ſe uectigalibus proſpexiſſe. non ſcriberet ſe uectigalibus proſpexiſſe, niſi hoc uellet oſtendere, te uectigalia perdidiſſe: quid enim erat, quod uectigalibus proſpiceret* Metellus *in decumis, & in tota re fru-*

mentaria, ſi iſte non uectigalia populi R. *ſuo quæſtu peruertiſſet? atque ipſe Metellus, qui uectigalibus proſpicit, qui reliquos aratores colligit, quid aſſequitur, niſi hoc? ut arent, ſi qui poſſunt, quibus aratrum ſaltem aliquod ſatelles iſtius Apronius reliquum fecit; qui tamen in agris ſpe, atque expectatione Metelli remanſerunt. quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui non modo ex agris eiecti ſunt, ſed etiam ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia, denique bonis, fortuniſq; omnibus ereptis profugerunt; qua ratione ij reuocabuntur? quot prætorum innocentia, ſapientiaq; opus eſt, ut illa aratorum multitudo aliquando in ſuis agris, ac ſedibus collocetur? ac ne miremini tantam multitudinem profugiſſe, quantam ex literis publicis, aratorumq; profeſſionibus cognouiſtis; ſcitote, tantam acerbitatem iſtius, tantum ſcelus in aratores fuiſſe, (incredibile dictu eſt iudices: ſed et factum, et tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq; decumanorum mortem ſibi ipſi conſciuerint. Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, ſuſpendiſſe ſe conſtat, quo die ſit ei nunciatum Apronium decumas redemiſſe. Dyrrachinum, primum ciuitatis, eadem ratione mortem oppetiſſe, dixit apud uos, homo nobiliſſimus Archonidas Elorinus, cum audiſſet tantum decumanum profeſſum eſſe ex edicto iſtius ſibi deberi, quantum ille bonis ſuis omnibus efficere non poſſet. hæc tu, tametſi omnium hominum diſſolutiſſimus, crudeliſſimuſq; ſemper fuiſti, tamen nunquam perpeterere; quòd illi gemitus, luctuſq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant, non inquam perpe-*

terere, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac ſuſpendio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? attendite iudices: omnibus enim neruis mihi contendendum eſt, atque in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rem pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominum memoriam iudiciaq́; de pecunijs repetundis conſtituta grauiſſimum, prætorem populi R. *ſocios habuiſſe decumanos. non hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens prætor, cum prouinciam* Siciliam *obtineret, cum ab omnibus non ſolum, id quod commune eſt, propter imperium, ſed etiam, id quod iſtius præcipuum eſt, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animum ad perſequendum non negligentia tardaret, ſed conſcientia ſceleris, auaritiæq́; ſuæ frænaret: loquebantur enim decumani palam, & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimum poterat, maximosq́; agros populabatur,* Apronius, *perparuum ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, prætorem eſſe ſocium. hoc cum palam decumani tota prouincia loquerentur, tuumq́; nomen in re tam turpi, nefariaq́; interponerent; nihil ne tibi uenit in mentem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cùm tui nominis terror in auribus, animisq́; aratorum uerſaretur; cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuum ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudicium* Romæ *tam diſſolutum, tam perditum, tam*

*nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus
ſeruare poſſet? cum planum fieret, decumis contra in=
ſtituta legis, conſuetudinemq́; omnium uenditis, in
aratorum bonis fortuniſq́; diripiendis decumanos dicti=
taſſe tuas eſſe partes, tuam rem, tuam prædam, idq́;
te tacuiſſe, &, cum diſſimulare non poſſes, potuiſſe
tamen perpeti, & perferre; quòd magnitudo lucri
obſcuraret periculi magnitudinem, pluſq́; aliquanto
apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus poſſet.
eſto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi re=
liquum feciſti, ut hoc poſſes dicere, nihil eorum te au=
diſſe, nihil ad tuas aures de infamia tua perueniſſe.
querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id
neſciebas? fremebat tota prouincia. nemo id tibi renun
ciabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentuſq́;
habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia?
quid? cum palam Syracuſis, te audiente, maximo con=
uentu, P. Rubrius Q. Apronium ſponſione laceſſiuit,
ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium,
hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut
capiti, & fortunis tuis proſpiceres, excitauit? tacui-
ſti, ſedaſti etiam lites illorum, &, ſponſio illa ne fie=
ret, laboraſti. pro dij immortales, hoc aut innocens
homo perpeti potuiſſet, aut, quamuis nocens, qui mo=
do iudicia Romæ fore putaret, non aliqua ſe ſimula=
tione exiſtimationi hominum uindicaſſet? quid eſt hoc?
ſponſio fit de capite, ac fortunis tuis: tu ſedes, et quie-
ſcis? non perſequeris? non perſeueras? non perquiris,
cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc na=
tum, quemadmodum prolatum ſit? ſi quis tibi ad au=*

rem acceſſiſſet, & dixiſſet Apronium dictitare, te ſibi eſſe ſocium: commoueri te oportuit, uocare Apronium, nec illum ante tibi ſatisfacere, quàm tu omnium exiſtimationi ſatisfeciſſes. cum uero in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc uerbo, & ſimulatione Apronio, re uera tibi obiectum eſſet: tu unquam plagam tacitus accipere potuiſſes, niſi hoc ita ſtatuiſſes, in re tam manifeſta quidquid dixiſſes, te deterius eſſe facturum? quæſtores, legatos, præfectos ſuos, tribunos multi miſſos fecerunt, & de prouincia decedere iuſſerunt, quòd eorum culpa ſe minus commode audire arbitrarentur, aut quòd peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem uix liberum, contaminatum, perditum, flagitioſum, qui non modo animum integrum, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet, eum in tanto tuo dedecore non profecto ne uerbo quidem grauiore appellaſſes, neque apud te tam ſancta religio ſocietatis fuiſſe, ut tui capitis periculum negligeres, niſi rem tam notam eſſe omnibus, & tam manifeſtam uideres. cum eodem Apronio poſtea P. Scandilius eques R. quem uos omnes noſtis, eandem ſponſionem de ſocietate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. inſtitit, oppreſſit, non remiſit: facta eſt ſponſio HS V mil. cœpit Scandilius recuperatores, aut iudicem poſtulare. ſatis ne uobis prætori improbo circundati cancelli uidentur in ſua prouincia, immo uero in ſella, ac tribunali, ut aut de ſuo capite iudicium fieri patiatur præſens, ac ſedens, aut confiteatur ſe omnibus iudicijs conuinci neceſſe eſſe? ſponſio eſt, ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat: prouincia tua eſt: ades: abs te iudicium

te iudicium

te iudicium poſtulatur. quid facis? quid decernis? recuperatores dicis te daturum. bene agis. tametſi qui erunt tantis ceruicibus recuperatores, qui audeant in prouincia, cum prætor adſit, non ſolum contra uoluntatem eius, ſed etiam contra fortunas iudicare? uerum eſto; manifeſta res eſt: cum nemo eſſet, quin hoc ſe audiſſe liquido diceret; locupletiſſimus quiſque certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui neſciret decumas eſſe prætoris; nemo, qui non audiſſet, ita Apronium dictitaſſe. præterea conuentus honeſtus Syracuſis, multi equites R. uiri primarij, ex qua copia recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo poſſent. inſtat Scandilius poſcere recuperatores. tum iſte; homo innocens, qui illam ſuſpicionem leuare, atque ab ſe remouere cuperet, recuperatores dicit ſe de cohorte ſua daturum. pro Deum hominumq; fidem, quem ego accuſo? in quo meam induſtriam, ac diligentiam ſpectari uolo? quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipſis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifeſto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita, ut negare non poſſit: nam quid hic dicet? ſponſio facta eſt cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni ſocium tibi in decumis eſſe dictitaret. expectant omnes, quantæ tibi ea res curæ ſit, quemadmodum hominum exiſtimationi te, atque innocentiam tuam probari uelis, hic tu medicum, & aruſpicem, & præconem tuum recuperatores dabis? aut etiam illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caſſianum iudicem habebas, ſi qua res

maior eſſet, Papirium Potamonem, hominem ſeuerum, ex uetere illa equeſtri diſciplina? Scandilius poſtulare de conuentu recuperatores. tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquam, niſi ſuis, commiſſurum. negotiatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum eiurare, ubi negotientur. prætor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat. ò impudentiam ſingularem. hic poſtulat ſe Romæ abſolui, qui in ſua prouincia iudicauit ſe abſolui nullo modo poſſe, qui plus exiſtimet apud lectiſſimos ſenatores pecuniam, quàm apud tres negotiatores metum ualere. Scandilius uero negat ſeſe apud Artemidorum recuperatorem uerbum eſſe facturum, & tamen auget, atque onerat te bonis conditionibus, ſi tu uti uelis. ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuebas idoneum iudicem, aut recuperatorem nullum poſſe reperiri, poſtulat à te, ut Romam reijcias. hic enimuero tu exclamas hominem improbum, qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudicium fieri, ubi te inuidioſum eſſe intelligebat: negas te Romam reiecturum; negas de conuentu recuperatores daturum; cohortem tuam proponis. Scandilius rem ſe totam relicturum dicit, et ſuo tempore eſſe rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis: quid? ſponſionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum exiſtimationis tuæ iudicium: non facis. quid ergo? Apronio permittis, ut quos uelit, de coborte ſumat recuperatores? indignum, uni potius ex iniquis ſumendi, quàm utriſque ex æquis reijciendi, fieri poteſtatem. neutrum facis eorum. quid ergo? eſt aliquid, quod improbius fieri poteſt: cogit enim Scandilium quinque illa millia nummum dare, atque

adnumerare Apronio. quid potuit elegantius facere prætor cupidus exiſtimationis bonæ, qui ab ſeſe omnem ſuſpicionem propulſaret, qui ſe eripere ex infamia cuperet? adductus erat in ſermonem, inuidiam, uituperationem: dictitarat homo improbus, atque improbus Apronius, ſocium eſſe prætorem: uenerat res in iudicium, atque diſcrimen: poteſtas erat iſti, homini integro, atque innocenti, data, ut, in Apronium cum animaduertiſſet, ſeſe grauiſſima leuaret infamia. quid excogitat pœnæ? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scãdilium Apronio, ob ſingularem improbitatem, atque audaciam, prædicationemq́; nefariæ ſocietatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. quid interfuit homo audaciſſime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem, ſi quis pudor in te, atque adeo ſi quis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere non debuiſti, hunc abs te ſine præmio diſcedere noluiſti. omnia ſimul intelligere potuiſtis iudices ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non eſſe Romæ natum, de ſocietate decumarum, non ab accuſatore fictum, non, ut ſolemus interdum in defenſionibus dicere, crimen domeſticum, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui conſtitutum, ſed uetus; non excogitatum iam, ſed te prætore iactatum; non ab inimicis Romæ compoſitum, ſed Romam de prouincia exportatum. ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudium, Apronij de iſto non modo confeſſio, uerum etiam commemoratio. eodem accedit, quòd hoc quoque intelligere poteſtis, iſtum ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis

perſuadeatur, quàm iam perſuaſum eſſe confido; ſed ut ille aliquãdo impudentiæ ſuæ finem faciat, aliquando deſinat ea ſe putare poſſe emere, quæ ipſe ſemper habuit uenalia, fidem, iuſiurandum, ueritatem, officiũ, religionem; deſinant amici eius ea dictitare, quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus eſſe poſſint. at qui amici? ò miſerum, atque inuidioſum, offenſumq́; paucorum culpa, atque indignitate ordinẽ ſenatorium. Albam Aemilium ſedentem in faucibus macelli loqui palam, uiciſſe Verrem, emptos habere iudices, alium HS CCCC millibus, alium HS D; quem minimo, CCC? atque ei cum reſponſum eſſet, fieri nõ poſſe; multos teſtes eſſe dicturos; me præterea cauſæ non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: niſi ita res manifeſta erit allata, ut reſponderi nihil poſſit, uicimus. bene agis Alba: ad tuam ueniam conditionem. nihil putas ualere in iudidicijs coniecturam, nihil ſuſpitionem, nihil anteactæ uitæ exiſtimationem, nihil bonorum uirorum teſtimonia, nihil ciuitatũ auctoritates, ac teſtimonia, literas manifeſtas quæris. non quæro iudices Caſſianos, ueterem iudiciorum ſeueritatem non requiro: ueſtram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem, eum hominem, qui ſe ipſe ſcurram improbiſſimum exiſtimari uult, qui à ſcurris potius ſemper gladiator, quàm ſcurra appellatus ſit. afferam rem eiuſmodi in decumis, ut Alba fateatur, iſtum in re frumentaria, & in bonis aratorum aperte, palamq́; eſſe prædatum. Decumas agri Leontini magno dicit ſe uendidiſſe. oſtendi iam illud

initio, non exiſtimandum magno uendidiſſe eum, qui uerbo decumas uendiderit; re, & conditione, & lege, & edicto, & licentia decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud oſtendi, uendidiſſe alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq́; agrorum; & lege Hieronica uendidiſſe; & pluris etiam, quàm te, uendidiſſe; nec aratorem quenquam eſſe queſtum: nec enim fuit, quod quiſquam queri poſſet, cum lege æquiſſime ſcripta uenirent. neque illud unquam aratoris interfuit, quanti decumæ uenirent: non enim ita eſt, ut, ſi magno uenierint, plus arator debeat; ſi paruo, minus. ut frumenta nata ſunt, ita decumæ ueneunt. aratoris autem intereſt, ita ſe frumenta habere, ut decume quamplurimo uenire poſſint. dum arator ne plus decuma det, expedit ei decumam eſſe quàm maximi. uerum hoc, ut opinor, eſſe uis caput defenſionis tuæ, magno te decumas uendidiſſe, agri uero Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. C C V I *millibus. ſi doceo, pluris aliquanto potuiſſe te uendere, neque ijs uoluiſſe addicere, qui contra* Apronium *licerentur, &* Apronio *multo minoris, quàm alijs potueris, tradidiſſe: ſi hoc doceo, poterit ne te ipſe* Alba*, tuus antiquiſſimus non ſolum amicus, uerum etiam amator, abſoluere? dico equitem* R. *hominem in primis honeſtum,* Q. Minutium, *cum ſui ſimilibus, ad decumas agri* Leontini *tritici mod. non* M, *non* M M, *non* M M M, *ſed ad unas unius agri decumas tritici mod.* X X X M *uoluiſſe addere; et ei poteſtatem emendi non eſſe factam, ne res abiret ab* Apronio. *negare hoc, niſi forte negare omnia conſtituiſti, nullo mo-*

do potes. palam res geſta eſt, maximo conuentu, Syracuſis: teſtis eſt tota prouincia; propterea quòd undique ad emendas decumas ſolent eò conuenire. quod ſiue fateris, ſiue conuinceris: quot & quàm maximis in rebus teneare, non uides? primum, tuam rem illam, & prædam fuiſſe: nam niſi ita eſſet, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minutium, decumas agri Leontini ſumere? deinde, immenſum, atque infinitū lucrum eſſe factum: nam ſi XXX M mod. tritici tu commotus nõ eſſes, certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dediſſet, ſi ille accipere uoluiſſet. quantam igitur illi ſpem prædæ propoſitam arbitramur fuiſſe, qui tantum præſens lucrum, nulla opera inſumpta, contempſerit, atque deſpexerit? deinde ipſe Minutius nunquam tanti habere uoluiſſet, ſi decumas tu lege Hieronica uenderes: ſed quòd tuis nouis edictis, & iniquiſſimis inſtitutis plus aliquanto ſe, quàm decumas, ablaturum uidebat, iccirco longius progreſſus eſt. ac Apronio ſemper plus etiam multo abs te permiſſum eſt, quàm quod edixeras. quantum igitur quæſtum putamus factum eſſe per eum, cui quiduis licitū ſit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, ſi decumas emiſſet, idem non liceret? poſtremo, illa quidem certe tibi præciſa defenſio eſt, in qua tu ſemper omnia tua furta, atque flagitia latere poſſe arbitratus es; magno te decumas uendidiſſe, plebi R. conſuluiſſe, annonæ proſpexiſſe. non poteſt hoc dicere is, qui negare non poteſt, ſe unius agri decumas XXX M mod. minoris, quàm potuerit, uendidiſſe: ut etiam, ſi tibi hoc conce-

dam, Minutio ideo te non tradidiſſe, quòd iam addixiſſes Apronio (aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto, cupioq́; te illud defendere) uerum ut ita ſit; tamen non potes hoc quaſi præclarum aliquid prædicare, magno te decumas uendidiſſe, cum fuiſſe fateare, qui multo pluris uoluerint emere. tenetur igitur iam iudices, & manifeſto tenetur auaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. quid, ſi hæc, quæ dico, ipſius amici, defenſoresq́; iudicarunt? quid uultis amplius? aduentu L. *Metelli prætoris, cum omnes eius comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto medicamento amicos redemiſſet, aditum eſt ad* Metellum: *eductus eſt* Apronius: *eduxit uir primarius* C. Gallius *ſenator: à* L. Metello, *ut ex edicto ſuo iudicium daret in* Apronium, *quod per uim, aut metum abſtuliſſet, quam formulam* Octauianam *&* Romæ Metellus *habuerat, & & habebat in prouincia, non impetrat; cum hoc diceret* Metellus, *præiudicium ſe de capite* C. Verris *per hoc iudicium nolle fieri. tota* Metelli *cohors, hominum non ingratorum, aderat* Apronio. C. Gallius, *homo noſtri ordinis, à ſuo familiariſſimo* L. Metello *iudicium ex edicto non poteſt impetrare. non reprehendo* Metellum. *pepercit homini amico, &, quemadmodum ipſum dicere audiui, neceſſario: non reprehendo inquam* Metellum: *ſed hoc miror, quo modo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per recuperatores, de hoc ipſo non modo præiudicarit, uerum grauiſſime, ac uehementiſſime iudicarit: primum enim, ſi* Apronium *abſolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur: deinde, ſi, condemnato* Apronio,

coniunctam cum eo Verris cauſam omnes erant exiſti- maturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eo- rum rem, cauſamq; eſſe coniunctam; qui ſtatuerit, Apronio condemnato, de iſto præiudicium futurum. & ſimul una res utrique rei eſt argumento; & ara- tores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dediſſe; & Apronium iſtius rem ſuo nomi- ne egiſſe, cum L. Metellus ſtatuerit, non poſſe Apro- nium condemnari, quin ſimul de iſtius ſcelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epiſtolam Ti- marchidis, liberti iſtius, & accenſi. de qua cum di- xero, totum hoc crimen decumanum perorabo. hæc epiſtola eſt iudices, quam nos Syracuſis in ædibus Apro- nij, cum literas conquireremus, inuenimus. miſſa eſt, ut ipſa ſignificat, ex itinere, cum Verres iam de pro- uincia deceſſiſſet, Timarchidis manu ſcripta. Recita epiſtolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SA- LVTEM DICIT. *iam hoc quidem non reprehen- do, quòd aſcripſit, accenſus: cur enim ſibi hoc ſcribæ ſoli ſumant? L. Papirius ſcriba. uolo ego hoc eſſe com- mune accenſorum, lictorum, uiatorum.* FAC DI- LIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM PRAETORIS ATTINET. *commendat Aprônio Verrem, et hor- tatur ut inimicis eius reſiſtat. bono præſidio munitur exiſtimatio tua, ſi quidem in Apronij conſtituitur dili- gentia, atque auctoritate.* HABES VIRTV- TEM, ATQVE ELOQVENTIAM. *quam copioſe laudatur Apronius à Timarchide? quàm ma-*

gnifice? cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus ſit? HABES, SVMPTVM VNDE FACIAS. *neceſſe eſt, quod redundaret de ueſtro frumentario quæſtu, ad illum potiſſimum, per quem agebatis, defluxiſſe.* SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. *uidete, quàm ualde malitiæ ſuæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur ad omne genus nequitiæ accommodata?* VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. *conſorti quidem in lucris, atque furtis, gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia.* IN COHORTE CHARVS HABEARE. *quid eſt hoc, in cohorte? quò pertinet? Apronium doces? quid? in ueſtram cohortem te monitore, an ſua ſponte peruenerat?* QVOD CVIQVE OPVS SIT, OPPONE. *qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe, qui in fuga tam improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe: dare, profundere, opponere, ſi uelis uincere. non hoc mihi tam moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem, quàm quòd hoc idem patrono ſuo præcipit.* TE POSTVLANTE OMNES VINCERE SOLENT. *Verre quidem prætore, non Sacerdote, non Peduceo, non ipſo Metello.* SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. *hoc uero ferri iam non poteſt, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac deſpici à*

fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. *hic uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe, aut Metellum unius arbitratu gerere præturam. ſed errat coniectura domeſtica. quia multos per ſe, & per alios, multa ludibundos libidinoſe apud Verrem effeciſſe uidit; ad omnes, eoſdem patere aditus arbitratur. facilius uos efficiebatis ludibundi, quæ uolebatis à Verre, quòd multa eius ludorum genera noratis.* INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. *quis iſtuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum, pecuniam acceperat? aut Seſtio lictori, cum aliquem innocentem ſecuri percuſſerat? nemo: omne ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari uolunt.* OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. *uides ne, hoc quàm clarum ſit, et fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat, concedes, non hoc crimen nos in te confingere, ſed iampridem ad crimen aliquam defenſionem libertum quærere? libertus, & accenſus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium ſcribit, uulgo eſſe ab omnibus ita demonſtratum Metello, tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe.* FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. *quod iſtuc pér deos immor-*

tales, aut qua de cauſa excitatum eſſe dicamus in aratores tam infeſtum odium, atque tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus, & accenſus eius tam irato animo, his literis inſequatur? neque ego huius fugitiui iudices epiſtolam uobis recitaſſem, niſi ut ex ea totius familiæ præcepta, et inſtituta, & diſciplinam cognoſceretis. uidetis, ut moneat Apronium, quibus rebus, ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli, Vulteium corrumpat? ſcribas, accenſumq́; pretio deliniat? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienum hominem, quæ domi didicit ipſe. uerum in hoc errat uno, quòd eaſdem exiſtimat uias ad omnium familiaritates eſſe munitas. quanquam merito ſum iratus Metello, tamen hæc, quæ uera ſunt, dicam. Apronius ipſum Metellum non pretio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, non ſermone incauto, atque improbo poſſet corrumpere. quibus rebus non ſenſim, atque moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat, ſed breui tempore totum hominem, totamq́; eius præturam poſſederat. cohortem autem Metelli, quam uocat, quid erat quod corrumperet? ex qua recuperatores nulli dabantur. nam quòd ſcribit Metelli filium puerum eſſe, uehementer errat: non enim ad omnes prætorum filios iidem aditus ſunt. ô Timarchide, Metelli eſt filius in prouincia, non puer, ſed adoleſcens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. ueſter ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuiſſet, non dicerem, ſi pueri eſſe illam culpam, ac non patris exiſtimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam noſſes, in Siciliam tecum grandem prætextatum

filium ducebas? ut etiam ſi natura puerum à paternis uitijs, atque à generis ſimilitudine abduceret, conſuetudo tamen eum, & diſciplina degenerare non ſineret. fac enim fuiſſe in iſto C. Lælij, M. Catonis materiem, atque indolem: quid ex eo boni ſperari, atque effici poteſt, qui in patris luxurie ſic uixerit, ut nullum unquam pudicum, neque ſobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis, adulta ætate, per triennium, inter impudicas mulieres, & intemperantes uiros uerſatus ſit? nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior eſſet? nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus eſſet, non, id quod turpiſſimum eſt, ſimilis patri putaretur? quibus in rebus non ſolum filio, uerum etiam reip. feciſti iniuriam: ſuſceperas enim liberos non ſolum tibi, ſed etiam patriæ, qui non modo tibi uoluptati, ſed etiam qui aliquando uſui reip. eſſe poſſent. eos inſtituere, atque erudire ad maiorum inſtituta, atque ciuitatis diſciplinam, non ad tuas turpitudines debuiſti. eſſet inerti, atque impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te reſp. muneris. nunc pro te Verrem ſubſtituiſti alterum ciuitati: niſi hoc forte deterior eſt, ſi fieri poteſt, quòd tu eiuſmodi euaſiſti non in hominis luxurioſi, ſed tantum in furis, ac diuiſoris diſciplina educatus. quid iſto feſtiuius fore arbitramur, qui eſt tuus natura filius, conſuetudine diſcipulus, uoluntate ſimilis? quem ego iudices quamuis bonum, fortemq; facile paterer euadere: non enim me inimicitiæ commouent, ſi quæ mihi cum iſto futuræ ſint: nam ſi in omnibus rebus inno-

cens fuero, meiq; ſimilis, quid mihi iſtius inimicitiæ nocebunt? ſin aliqua in re Verri ſimilis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit: etenim iudices eiuſmodi reſp. debet eſſe, & erit, ſeueritate iudiciorum conſtituta, ut inimicus neque deeſſe nocenti poſſit, neque obeſſe innocenti. quapropter nulla res eſt, quam obrem ego iſtum nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametſi iſti difficile eſt, tamen haud ſcio an fieri poſſit, præſertim ſi, ut nunc fit, cuſtodes amicorum eum ſectabuntur, quoniam pater tam negligens, ac diſſolutus eſt. uerum huc longius, quàm uoluntas fuit, ab epiſtola Timarchidis digreſſa eſt oratio mea: qua recitata, concluſurum me eſſe crimen decumarum dixeram: ex quo intellexiſtis, innumerabilem frumenti numerum per triennium auerſum à rep. eſſe, abreptumq; aratoribus. ſequitur, ut de frumento empto uos iudices doceam, maximo, atque impudentiſſimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S. C. & ex lege Terentia, & Caſſia frumentaria. emundi duo genera fuerunt, unum certarum decumarum, alterum, quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum. illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuiſſet, huius imperati tritici mod. DCCC millia: pretium autem conſtitutum decumano in modios ſingulos HS terni, imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur, quod aratoribus ſolueret; in alteras decumas ferme ad nonagies. ſic per triennium ad hanc fru

*menti emptionem Sicilienſem prope centies & uicies
erogatum eſt. hanc pecuniam tantam, datam tibi ex
ærario inopi, atque exhauſto, datam ad frumentum,
hoc eſt ad neceſſitatem ſalutis, & uitæ, datam ut Si-
culis aratoribus, quibus tanta onera reſp. imponeret,
ſolueretur, abs te ſic laceratam eſſe dico, ut poſſim il-
lud probare, ſi uelim, omnem te hanc pecuniam do-
mum tuam auertiſſe: etenim ſic hanc rem totam ad-
miniſtraſti, ut hoc, quod dico, probari æquiſſimo iudici
poſſit. ſed ego habebo rationem auctoritatis meæ: me-
minero, quo animo, quo conſilio ad cauſam publicam
acceſſerim: non agam tecum accuſatorie: nihil fin-
gam: nihil cuiquam probari uelim me dicente, quod
non ante mihimet ipſi probatum ſit. in hac pecunia pu-
blica iudices hæc inſunt tria genera furtorum. pri-
mum, eam, cum poſita eſſet apud eas ſocietates, un-
de erat attributa, binis centeſimis fœneratus eſt: dein-
de, permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit om-
nino: poſtremo ſi cui ciuitati ſoluit, tantum detraxit,
quantum cōmodum fuit, nulli, quod debitum eſt,
reddidit. ac primum, hoc ex te quæro. tu, cui publi-
cani è Carpinatij literis gratias egerunt, pecunia pu- *
blica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi R. ad
emendum frumentum attributa fuerit ne tibi quæ-
ſtui? penſitarit ne tibi binas centeſimas? credo te ne-
gaturum: turpis enim eſt, & periculoſa confeſſio. mi
hi autem hoc perarduum eſt demonſtrare: quibus e-
nim teſtibus? publicani tractati honorifice ſunt: tace-
bunt. literæ eorum decreto decumanorum remotæ
ſunt. quo me igitur uertam? rem tam improbam, cri-*

men tantæ audaciæ, tantæq; impudentiæ, propter ino piam teſtium, ac literarum prætermittam? non fa=ciam iudices: utar teſte: quo? P. Vectio Chilone, ho=mine equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atque ornatiſſi=mo: qui iſti ita amicus & neceſſarius eſt, ut etiam ſi uir bonus non eſſet, tamen, quod contra iſtum dice=ret, graue uideretur; ita uir bonus eſt, ut, etiam ſi inimiciſſimus iſti eſſet, tamen eius teſtimonio credi o=porteret. admiratur, & expectat, quidnam Vectius dicturus ſit. nihil dicet ex tempore, nihil ex ſua uolun tate, nihil, ut ei utrumuis licuiſſe uideatur. miſit in Siciliam literas ad Carpinatium, cum eſſet magiſter ſcri pturæ, & ſex publicanorum: quas ego Syracuſis a=pud Carpinatium in literarum allatarum libris, Romæ in literarum miſſarum apud magiſtrum Tullium fa=miliarem tuum inueni: quibus ex literis impuden-tiam fœnerationis quæſo cognoſcite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS, MAGISTRORVM. *præ=ſto ſe tibi ait futurum Vectius, & obſeruaturum quemadmodum rationes ad ærarium referas: ut, ſi hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris, red-das ſocietati. poſſumus hoc teſte, poſſumus P. Seruilij, et C. Antiſtitis, magiſtrorum, primorum hominum, at=que honeſtiſſimorum, poſſumus auctoritate ſocietatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere; an aliqua firmiora, aut grauiora quærenda ſunt? Vectius tuus familiariſſimus, Vectius tuus affinis, cuius ſororem habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, fra=ter tui quæſtoris, impudentiſſimum tuum furtum, certiſſimumq;*

certiſſimumq́; peculatum: nam quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio eſt appellanda? *

Recita reliqua. Scribam tuum dicit Verres huius perſcriptorem fœnerationis fuiſſe. ei quoque magiſtri minantur in literis. & caſu ſcribæ tum duo magiſtri fuerunt cum Vectio. binas centeſimas ab ſe ablatas, ferundum non putant: & recte non putant: quis enim hoc fecit unquam, quis denique conatus eſt facere, aut poſſe fieri cogitauit, ut, cum ſenatus publicanos uſura ſæpe iuuiſſet, magiſtratus à publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? certe huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt ſi equites R. iudicarent. minor eſſe nunc iudices uobis diſceptantibus debet, & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. quid ad hæc reſpondere cogitas? utrum, factum negabis, an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot teſtibus publicanis conuincare? licuiſſe uero qui? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non poſſes: ſed publicam, ſed ob frumentum decretam, ſed à publicanis fœnore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modo cæteri, ſed ipſe nihil audacius, improbiusq́; feciſti. non mehercule hoc, quod ómnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum iudices dicere audacius eſſe, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc præda fortaſſe eſt, ſed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa fœneratione ſatis dictum eſt, nunc de hac tota

pecunia auerſa quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt iudices ornatæ, atque honeſtæ. ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina: nullam enim reperietis aut officijs fideliorem, aut copijs locupletiorem, aut auctoritate grauiorem. huic iſte annos ſingulos cum ſexaginta tritici millia modium imperauiſſet, pro tritico nummos abſtulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obſtupui iudices, cum hoc mihi primum Haleſæ demonſtrauit, in ſenatu Haleſinorum, homo ſummo ingenio, ſumma prudentia, ſumma auctoritate præditus Haleſinus Aenias: cui ſenatus dederat publice cauſam, ut mihi, fratriq; meo gratias ageret, & ſimul qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demonſtrat hanc iſtius conſuetudinem, ac rationem fuiſſe; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes iſtum eſſet redacta, ſolitum eſſe iſtum pecuniam cogere à ciuitatibus; frumentum improbare; quantum frumenti Romam eſſet mittendum, tantum de ſuo quæſtu, ac de ſua copia frumenti mittere. poſco rationes: inſpicio literas: uideo frumenti granum Haleſinos, quibus LX millia modium imperata erant, nullum dediſſe; pecuniam Volcatio, Timarchidi, ſcribæ dediſſe. reperio genus huiuſcemodi iudices prædæ, ut prætor, qui frumentum emere debebat, non emat, ſed uendat; pecunias, quas ciuitatibus diſtribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. non mihi iam furtum, ſed monſtrum, ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento conſtituere; quod conſtituiſſet, id ciuitati-

bus auferre; quod à populo R. accepiſſet, tenere. quot uultis eſſe in uno furto peccatorum gradus? ut, ſi ſingulis inſiſtere uelim, progredi iſte non poſſet. improbas frumentum Siculum. quid? ipſe quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentum ſuppeditare poſſit? cum ſenatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet; hoc, ut opinor, intelligit; ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu, cum ciuitatum Siciliæ uulgo omne frumentum improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentum Romam mittis? improbas Haleſinum, Cephaleditanum, Thermitanum, Ameſtratinum, Tindaritanum, Herbitenſe, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tandem, ut horum populorum agri frumentum eiuſmodi te prætore ferrent, quod nunquam antea, ut neque tibi, neque populo R. poſſet probari, præſertim cum ex iiſdem agris, eiuſdemq́; anni frumentum ex decumis Romam mancipes aduexiſſent. quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanum probaretur, emptum non probaretur? dubium ne eſt, quin iſta omnis improbatio cogendæ pecuniæ cauſa nata ſit? eſto: improbas Haleſinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: miſſos fac eos, quorum frumentum improbaſti. ſed ab iis, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantum ad eum numerum frumenti ſatis ſit, quem ciuitati imperas. dubium eſt, quid egeris? in medimna ſingula uideo ex literis publicis tibi Haleſinos HS quinos denos dediſſe. oſtendam ex tabulis locupletiſſimorum aratorum, eodem tempore nemi-

nem in Sicilia pluris frumentum uendidiſſe. quæ ergo iſta ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco ſit, ex quo ſenatus, & populus R. emi uoluerit? ex eo aceruo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex ærario acceperis? utrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iuſſit? iam uero ab iſto omnem illam ex ærario pecuniam, quàm his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidebitis. accipis HS XV *pro medimno: tanti enim eſt illo tempore medimnum. retines* HS XII: *tanti enim eſt frumentum Sicilienſe ex lege æſtimatum. quid intereſt, utrum hoc feceris, an frumentum non improbaris, ſed frumento probato, & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neque quidquam ulli diſſolueris ciuitati? cum æſtimatio legis eiuſmodi ſit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te prætore etiam grata eſſe debuerit: eſt enim modius lege* HS III *æſtimatus: fuit autem te prætore, ut tu in multis Epiſtolis ad amicos tuos gloriaris,* HS II. *ſed fuerit* HS III: *quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti. cum, ſi ſolueres Siculis tantum, quantum te populus R. iuſſerat, aratoribus fieri gratiſſimum poſſet, tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluiſti, ſed etiam dare, quod non debebant, coegiſti. atque hæc ita geſta eſſe iudices cognoſcite ex literis publicis ciuitatum, & ex teſtimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intelli-*

gatis. omnia, quæ dicimus, rationibus populorum non interpoſitis, neque perturbatis, neque repentinis, ſed certis, inſtitutis, ordine relata, atque confecta ſunt. Recita rationes Haleſinorum. cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDI, MEVIO. *quid eſt Verres? ne illam quidem tibi defenſionem reliquam feciſti, mancipes in iſtis rebus eſſe uerſatos, mancipes frumentum improbaſſe, mancipes pretio cum ciuitatibus decidiſſe, et eoſdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe, deinde ipſos ſibi frumentum coemiſſe, nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac miſera defenſio, prætorem hoc dicere: ego frumentum neque attigi, neque aſpexi; mancipibus poteſtatem probandi, improbandiq; permiſi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorſerunt; ego autem, quàm pecuniam populis dare debui, mancipibus dedi: mala eſt hæc quidem, ut dixi, defenſio criminis; ſed tamen hac ipſa tibi, ſi uti cupias, non licet. uetat te Volcatius, tuæ, tuorumq; deliciæ, mentionem mancipis facere. Timarchides autem, columen familiæ ueſtræ, præmit fauces defenſionis tuæ: cui ſimul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. iam uero ſcriba tuus annulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuenit, iſta te ratione uti non ſinet. quid igitur eſt reliquum? niſi uti fateare, te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia miſiſſe, publicam pecuniam domum tuam conuertiſſe. ò conſuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna abfuit, et licentia conſecuta eſt. iſte in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur;*

ſed nunc demum tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniam numerari quæſtori ad ſumptum exercitus conſularis: uidimus paucis poſt menſibus & exercitum, & conſulem ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris, quæ totam remp. tum occupauerat. iterum geſſit hæreditariam quæſturam cum Dolabella: magnam pecuniam auertit: ſed eius rationem cum damnatione Dolabellæ permiſcuit. commiſſa eſt pecunia tanta prætori: non reperietis hominem timide, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita ſerpit illud inſitum in natura malum conſuetudine peccandi libera, finem ut audaciæ ſtatuere ipſe ſibi non poſſit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. atque in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidiſſe, non ſolum ut eas pœnas, quas proxime meruiſſet, ſolueret, ſed ut illa etiam ſcelera eius in Carbonem, & in Dolabellam uindicarentur. etenim noua quoque alia res extitit iudices in hoc crimine, quæ tollat omnem dubitationem ſuperioris illius decumani criminis. nam, ut illud miſſum faciam, permultos aratores in alteras decumas, et in hæc DCCC millia modium, quod emptum populo R. darent, non habuiſſe, ſed à tuo procuratore, hoc eſt ab Apronio, emiſſe; ex quo intelligi poteſt, nihil te aratoribus reliqui feciſſe: ut hoc præteream, quod in multis eſt teſtimonijs expoſitum: poteſt illo quidquam eſſe certius, in tua poteſtate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliæ per triennium, atque omnes fructus agri decumani fuiſſe? cum enim à ciuitatibus pro frumento pe-

cuniam exigebas, unde erat frumentum, quod Romã mitteres, ſi tu id non omne clauſum, & compreſſum poſſidebas? itaque in eo frumento primus tibi ille quæſtus fuit ipſius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quòd id frumentum improbiſſime partũ, non ſemel, ſed bis, neque uno, ſed duobus pretijs unum & idem frumentum uendidiſti, ſemel ciuitatibus HS XV in medimnum, iterum populo R. à quo HS XII in medimna pro eodem illo frumento abſtuliſti. at enim frumentum Centuripinorum, & Agrigentinorum, & nonnullorum fortaſſe præterea probaſti, & his populis pecuniam diſſoluiſti. ſint aliquæ ciuitates in eo numero, quarum frumentum improbare uolueris. quid tan dem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumento debita eſt, diſſoluta eſt? unum mihi reperi non populum, ſed aratorem: uide, quære, circunſpice, ſi quis forte eſt ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuiſti, qui te nolit periſſe: unum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerunt, qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe, quod opor tuerit, ſolutum. confirmo iudices, neminem eſſe dicturum. ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, primum pro ſpectatione, & collybo, deinde pro neſcio quo cerario. hæc omnia iudices non rerum certarum, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt uocabula. nam collybus eſſe qui poteſt, cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium uero quid uocas? quo moao hoc nomen ad rationes magiſtratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum eſt? nam illud genus tertium, dedu=

ctionis, erat eiuſmodi, quaſi non modo liceret, ſed etiam oporteret, nec ſolum oporteret, ſed plane neceſſe eſſet. ſcribæ nomine de tota pecunia binæ quinquageſimæ detrahebantur. quis tibi hoc conceſſit, quæ lex, quæ ſenatus auctoritas, quæ porro æquitas, ut tantam pecuniam ſcriba tuus auferret ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi R. *uectigalibus? nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi: populus* R. *habeat, præſertim in tantis ærarij anguſtijs. ſin autem & populus id uoluit, & æquum ita eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? & in hac cauſa ſcribarum ordinem in me concitabit* Hortenſius? *& eorum commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quaſi uero hoc ſcribis ullo exemplo ſit, aut ullo iure conceſſum. quid ego uetera repetam? aut quid eorum ſcribarum mentionem faciam, quos conſtat ſanctiſſimos homines, atque innocentiſſimos fuiſſe? non me fugit iudices, uetera exempla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his temporibus uerſabor miſeris, ac perditis. nuper* Hortenſi *quæſtor fuiſti. quid tui ſcribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadem iſta* Sicilia *pro frumento ciuitatibus pecuniam ſoluerem, mecum duos frugaliſſimos homines ſcribas haberem,* L. Mamilium, *&* L. Sergium, *non modo iſtas duas quinquageſimas, ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum. dicerem, hoc mihi totum eſſe attribuendum iudices, ſi illi unquam à me hoc poſtulaſſent, ſi unquam omnino cogitaſſent. quamobrem enim ſcriba deducat, ac non*

potius mulio, qui adduxerit? tabellarius, cuius aduentu certiores facti petiuerunt? præco, qui adeſſe iuſſit? uiator, ac Venerius, qui fiſcum ſuſtulit? quæ pars operæ, aut opportunitatis in ſcriba eſt, cur ei nón modo merces tanta detur, ſed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat? ordo eſt honeſtus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt uero honeſtus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculáq; magiſtratuum committuntur. itaque ex ijs ſcribis, qui digni ſunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atque honeſtis, percontamini, quid ſibi iſtæ quinquageſimæ uelint: iam omnes intelligetis, nouam rem totam, atque indignam uideri. ad eos me ſcribas reuoca, ſi placet: noli hos colligere, qui, nummulis corrogatis de nepotum donis, ac de ſcenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine exploſorum in ſecundum ordinem ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos ſcribas tecum diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos ſcribas eſſe moleſte ferunt. tametſi, cum in eo ordine uideamus eſſe multos non idoneos, qui ordo induſtriæ propoſitus eſt, & dignitati; mirabimur turpes aliquot in eo eſſe, quò cuiuis licet pretio peruenire? tu ex pecunia publica HS terdecies ſcribam tuum permiſſu tuo cum abſtuliſſe fateare, reliquam tibi ullam defenſionem putas eſſe? hoc ferre quenquam poſſe, hoc quenquam denique nunc tuorum aduocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni, clariſſimo uiro, conſulari homini, HS X V I I I millibus lis æſtimata ſit; in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum, ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc

ille eſt annulus aureus, quo tu iſtum in concione donaſti. quæ tua donatio ſingulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur. ſæpe enim noſtri imperatores, ſuperatis hoſtibus, optime rep. geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione donarunt: tu uero, quibus rebus geſtis, quo hoſte ſuperato, concionem, donandi cauſa, aduocare auſus es? neque enim ſolum ſcribam tuum annulo, ſed etiam uirum fortiſſimum, ac tui diſſimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, & phaleris, & torque donaſti; M. Coſſutium, ſanctiſſimum uirum, atque honeſtiſſimum; M. Caſtritium, ſummo ſplendore, ingenio, gloria præditum. quid hæc ſibi horum trium ciuium R. dona uoluerunt? Siculos præterea potentiſſimos, nobiliſſimosq; donaſti. qui non, quemadmodum ſperaſti, tardiores fuerunt, ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicunda uenerunt. quibus ex hoſtium ſpolijs, de qua uictoria, qua ex præda, aut manubijs hæc abs te donatio conſtituta eſt? an quòd te prætore, paucorum aduentu myoparonum, claſſis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præſidiumq; prouinciæ, piratarum manibus incenſa eſt? an quòd ager Syracuſanus prædonum incendijs te prætore uaſtatus eſt? an quòd forum Syracuſanum nauarchorum ſanguine redundauit? an quòd in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit? nihil poſſum reperire, quamobrem te in iſtam amentiam incidiſſe arbitrer: niſi forte id egiſti, ut hominibus ne obliuiſci quidem rerum tuarum male geſtarum liceret. annulo eſt aureo ſcriba donatus: & ad eam donationem

concio eſt aduocata. quod erat os tuum, cùm uidebas in concione eos homines, quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur, qui ipſi annulos aureos poſuerant, liberisq́; ſuis detraxerant, ut eſſet unde ſcriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa ſcilicet uetus, atque imperatoria? quandoquidem tu in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te prætore ulla facta eſt. an illa? quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuiſti, omnibusq́; in iiſdem flagitijs mecum & in legatione, & in prætura, & hic in Sicilia uerſatus es; ob haſce res, quoniam te locupletaui, hoc annulo aureo dono. uera hæc fuiſſet oratio: non enim iſte annulus aureus abs te datus, iſtum uirum, ſed hominem locupletem eſſe declarat. ita eundem annulum ab alio datum, teſtem uirtutis duceremus; abs te donatum, comitem pecuniæ iudicamus. Dictum iudices eſt de decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum eſt de æſtimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere, & uero eo magis, quòd ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio, ſed improbiſſima confeſſio comparatur. nam cum ex S. C. & ex legibus frumentum ei in cellam ſumere liceret, idq́; frumentum ſenatus ita æſtimaſſet, ternis HS tritici modium, binis ordei: iſte numero ad ſummam tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denarijs ternis æſtimauit. non eſt in hoc crimen Hortenſi, ne forte ad hoc meditere, multos ſæpe uiros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus, et cum

ciuitatibus frumentum, in cellam quod ſumi oporte-ret, æſtimaſſe, & pecuniam pro frumento abſtuliſſe. ſcio, quid ſoleat fieri: ſcio, quid liceat. nihil, quod an-tea fuerat in conſuetudine bonorum, nunc in iſtius fa-cto reprehenditur: hoc reprehendo, quòd, cum in Sici-lia HS II modius eſſet, ut iſtius epiſtola ad te miſſa declarat, ſummum HS ternis, id quod & teſtimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea eſt; tum iſte pro tritici modijs ſingulis ternos ab arato-ribus denarios exegit. hoc crimen eſt: ut intelligas non ex æſtimatione, neque ex ternis denarijs pendere cri-men, ſed ex coactione annonæ, atque æſtimationis. etenim hæc æſtimatio nata eſt iudices initio non ex præ-torum, aut conſulum, ſed ex aratorum, atque ciuita-tum commodo: nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cum frumentum deberetur, pecuniam poſceret. certe hoc ab aratore primum eſt profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uen-didiſſet, aut ſeruare uellet, aut in eum locum, quò imperabatur, frumentum portare nollet; petiuit in beneficij loco, & gratiæ, ut ſibi pro frumento, quanti frumentum eſſet, dare liceret. ex huiuſcemodi princi-pio, atque ex liberalitate, atque accommodatione ma-giſtratuum, conſuetudo æſtimationis introducta eſt. ſecuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen in aua-ritia ſua non ſolum uiam quæſtus inuenerunt, uerum etiam exitum, ac rationem defenſionis inſtituerunt. ſemper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare; ut uecturæ difficultate ad quam uellent æſtimationem peruenirent. in hoc genere

facilior eſt exiſtimatio, quàm reprehenſio: ideo quòd eum, qui hoc facit, auarum poſſumus exiſtimare, crimen in eo conſtituere non tam facile poſſumus: quòd uidetur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe, ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaque hoc eſt, quod multi fortaſſe fecerunt, & ita multi, ut ij, quos innocentiſſimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. quæro nunc à te Hortenſi, cum utris tandem iſtius factum collaturus es? cum ijs, credo, qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijſſe ab iſto aratores, ut, cum HS ternis tritici modium uendere non poſſent, pro ſingulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quoniam hoc non audes dicere, illuc confugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluiſſe. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelo ne Epheſum? uideo, quid inter annonam intereſſe ſoleat: uideo, quot dierum uia ſit: uideo Philomelenſibus expedire, quanti Epheſi ſit frumentum, tantum dare potius in Phrygia, quàm Epheſum portare, aut ad emendum frumentum Epheſum pecuniam, & legatos mittere. in Sicilia uero quid eiuſmodi? Enna mediterranea eſt maxime. coge, ut ad aquam tibi, id quod ſummi iuris eſt, frumentum Ennenſes metiantur, uel Plutiam, uel Haleſam, uel Catinam, loca inter ſe maxime diuerſa; eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. tametſi ne uectura quidem opus eſt: nam totus quæſtus hic iudices æſtimationis ex annonæ natus eſt uarietate: hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi po=

teſt, ut ibi accipiat, ubi eſt cariſſimum. ideo ualet iſta ratio æſtimationis in Aſia, ualet in Hiſpania, ualet in ijs prouincijs, in quibus unum pretium frumento eſſe non ſolet. in Sicilia uero quid cuiuſquam intererat, quo loco daret? neque enim portandum erat: & quò quiſque uehere iuſſus eſſet, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidiſſet. quamobrem ſi quid Hortenſi docere uis, aliquid ab iſto ſimile æſtimatione, atque à cæteris, eſſe factum; doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ, prætore Verre, ternis denarijs tritici modium fuiſſe. uide, quam tibi defenſionem patefecerim, quàm iniquam in ſocios, quàm remotam ab utilitate reip. quàm ſeiunctam à uoluntate, atque ſententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cum in ijs locis, in quibus es, uerſaris, rem geris, prouinciam adminiſtras, paratus ſim dare; angulum mihi aliquem eligas prouinciæ reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quò portare non expediat? ubi emere non poſſum? improbum facinus iudices, non ferendum, nemini lege conceſſum, ſed fortaſſe adhuc in nullo etiam uindicatum. tamen ego hoc, quod fieri nego poſſe, Verri iudices concedo, & largior. ſi ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit, quanti iſte æſtimauit: hoc crimen in iſtum reum ualere oportere non arbitror. uerum enimuero, cum eſſet HS binis, aut etiam ternis quibuſuis in locis prouinciæ, duodenos ſeſtertios exegiſti. ſi mihi tecum neque de annona, neque de æſtimatione tua poteſt eſſe controuerſia, quid ſedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ ui-

*dentur aduerſum leges, aduerſum remp. cum ma=
xima ſociorum iniuria, an uero id recte, ordine, è
rep. ſine cuiuſquam iniuria factum eſſe defendes? cum
tibi ſenatus ex ærario pecuniam prompſiſſet, & ſingu=
los tibi denarios adnumeraſſet, quos tu pro ſingulis mo
dijs aratoribus ſolueres: quid facere debuiſti? ſi, quod
L. Piſo ille Frugi, qui legem de pecunijs repetundis pri=
mus tulit: cum emiſſes, quanti eſſet; quod ſuperaret
pecuniæ, retuliſſes. ſi, ut ambitioſi homines, aut beni=
gni: cum pluris ſenatus æſtimaſſet, quàm quanti eſ=
ſet annona; ex ſenatus æſtimatione, non ex annonæ
ratione ſoluiſſes. ſin, ut plerique faciunt, in quo e-
tiam erat aliquis quæſtus, ſed is honeſtus, atque con=
ceſſus: frumentum, quoniam uilius erat, ne emiſſes:
ſumpſiſſes id nummorum, quod tibi ſenatus cellæ no=
mine conceſſerat. hoc uero quid eſt? quam habet ratio=
nem, non quæro æquitatis, ſed ipſius improbitatis, at-
que impudentiæ? neque enim eſt fere quidquam, quod
homines palam facere audeant in magiſtratu, quam=
uis improbi, quin eius facti ſi non bonam, at aliquam
rationem afferre ſoleant. hoc quid eſt? uenit prætor:
frumentum, inquit, me abs te emere oportet. optime.
modium denario: benigne, ac liberaliter: nam ego tri=
bus HS non poſſum uendere. mihi frumento non opus
eſt: nummos uolo. non ſperaueram, inquit arator, me
ad denarios peruenturum: ſed, ſi ita neceſſe eſt, quan
ti frumentum ſit, conſidera. uideo eſſe binis HS. quid
ergo à me tibi nummorum dari poteſt, cum ſenatus ti
bi quaternos nummos dederit? quid poſcit, attendite;
& uos quæſo ſimul iudices, æquitatem prætoris atten=*

dite. quaternos HS, quos mihi ſenatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato: qua ratione? quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem, atque prædam. dic, inquit ille, planius. ſenatus te uoluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos nummos, quos mihi ſenatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit. binos aufers? & huic prædæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te prætore, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur? nam quid eſſe reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, ſed etiam omne inſtrumentum uendere cogeretur? quò enim ſe uerteret, non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, em ptoq; frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quantum reliqui ſcriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didiciſtis, ablatum. cogantur etiam nummi ab aratore. quo modo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorum, atque omni lacerabantur iniuria; uidebatur id perdere arator, quod aratro ipſe quæſiſſet, in quo elaboraſſet, quod agri, ſegeteſq; extuliſſent. quibus iniurijs grauiſſimis tamen illud erat miſerum ſolatium, quòd id perdere uidebatur, quod alio prætore, eodem ex agro reparare poſſet. nummos uero ut daret arator, quos non aratro,

ac manu

ac manu quærit; boues, & aratrum ipſum, & omne inſtrumentum uendat, neceſſe eſt. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in nummis: habet idem in urbanis prædijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur; non hominis, ſi quæ ſunt præterea, facultates, ſed arationis ipſius uis, ac ratio conſideranda eſt, quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit, ac debeat. quanquam illi quoque ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc uobis eſt ſtatuendum, quid aratorem ipſum arationis nomine muneris in remp. fungi, ac ſuſtinere uelitis. imponitis decumas; patiuntur: alteras; temporibus ueſtris ſeruiendum putant. dent emptum præterea: dabunt, ſi uoletis. hæc quàm ſint grauia, & quid his rebus detractis poſſit ad dominos puri, ac reliqui peruenire; credo uos ex ueſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe. addite nunc eodem iſtius edicta, inſtituta, iniurias: addite Apronij, *Veneriorumq; ſeruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quanquam hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellam magiſtratibus noſtris frumentum* Siculos *gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc ſcitote aratoribus hoc prætore optandum, ac petendum fuiſſe.* Soſitenus *eſt* Entellinus, *homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis; cuius uerba audiſtis; qui ad hoc iudicium legatus publice cum* Artemone, *&* Meniſco, *primarijs uiris, miſſus eſt. is cum in ſenatu* Entellino *multa mecum de iſtius iniurijs ageret, hoc dixit, ſi hoc de cella, atque hac æſtimatione concederetur, uelle* Siculos *ſenatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne poſthac tantas pecunias*

magiſtratibus noſtris decerneremus. perſpicere nos cer=to ſcio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad æqui=tatis conditionem, ſed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modium Verri ſuæ partis in cellam gra=tis dediſſet, duo millia nummum, aut ſummum tria dediſſet; idem nunc pro eodem numero frumenti HS VIII millia dare coactus eſt. hoc arator aſſequi per triennium certo fructu ſuo non potuit: uendiderit in=ſtrumentum, neceſſe eſt. quod ſi hoc munus, & uecti gal aratio tolerare, hoc eſt Sicilia ferre, ac pati poteſt: populo R. ferat potius, quàm noſtris magiſtratibus. magna eſt pecunia, magnum præclarumq; uectigal. ſi modo id ſalua prouincia; ſi ſine iniuria ſociorum percipere poſſitis, nihil detraho. magiſtratibus tantun=dem detur in cellam, quantum ſemper datum eſt. quod præterea Verres imperat, id, ſi facere non poſ=ſunt, recuſent; ſi poſſunt, populi R. potius hoc ſit ue=ctigal, quàm præda prætoris. deinde cur in uno gene=re ſolo frumenti iſta æſtimatio conſtituitur? ſi eſt æqua, & ferenda; populo R. Sicilia decumas det, pro ſin=gulis tritici modijs ternos denarios; ſibi habeat frumen=tum. data tibi pecunia eſt Verres; una, qua frumen=tum tibi emeres in cellam; altera, qua frumentum emeres à ciuitatibus, quod Romam mitteres. tibi da=tam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumen to, quod ad populum R. pertinet: exige eadem æſti=matione pecuniam à ciuitatibus, & refer quam acce=piſti: tum refertius erit ærarium populi R. quàm un=quam fuit. at enim iſtam rem in publico frumento Si=

cilia non ferret, hanc rem in meo frumento tulit. proinde quaſi aut æquior ſit iſta æſtimatio in tuo, quàm in populi R. commodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quam tu feciſti, inter ſe genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differant. uerum iſtam ipſam cellam ferre nullo modo poſſunt. ut omnia remittantur; ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas te prætore tulerunt, in poſterum liberentur; iſtam ſe cellam, atque iſtam æſtimationem negant ullo modo ferre poſſe. multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium conſulem nuper homo diſertiſſimus, & omni doctrina, & uirtute ornatiſſimus pro tota Sicilia de aratorum miſerijs grauiter, ac copioſe dixiſſe, ac deploraſſe dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant (nam magno conuentu acta res eſt) indigniſſimum uidebatur: qua in re ſenatus optime, ac benigniſſime cum aratoribus egiſſet, large, liberaliterq; æſtimaſſet, in ea re prædari prætorem, bonis euerti aratores, & id non modo fieri, ſed ita fieri, quaſi liceat, conceſſumq; ſit. quid ad hæc Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc nunquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atque aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? utrum crimini defenſio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac rep. atque in hac hominum libidine, &, ut adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuit, ſed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factum eſſe defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in

hoc uno crimine iſto genere defenſionis uteris? ſunt quædam omnino in te ſingularia, quæ in nullum alium hominem dici, neque conuenire poſſint: quædam tibi cum multis communia. ergo ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiuſmodi cætera, quæ forſitan alij quoque etiam fecerint: illud, in quo te grauiſſime accuſaui, quòd ob iudicandam rem pecuniam accepiſſes, eadem iſta ratione defendes, feciſſe alios? ut ego aſſentiar orationi, defenſionem tamen non probabo: potius enim, te damnato, cæteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te abſoluto, alij, quod audaciſſime fecerunt, recte feciſſe exiſtimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna denique iam omnia de noſtris cupiditatibus, & iniurijs expoſtulant: locus intra Oceanum iam nullus eſt, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quò non per hæc tempora noſtrorum hominum libido, iniquitasq; peruaſerit: ſuſtinere iam populus R. omnium nationum non uim, non arma, non bellum, ſed luctum, lacrymas, querimonias non poteſt. in eiuſmodi re, ac moribus, ſi is, qui erit adductus in iudicium, cum manifeſtis in flagitijs tenebitur, alios eadem feciſſe dicet: illi exempla non deerunt; reip. ſalus deerit, ſi improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. placent uobis hominum mores? placet ita geri magiſtratus, ut geruntur? placet ſocios ſic tractari, quod reſtat, ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc à me opera conſumitur? quid ſedetis? cur non in media oratione mea conſurgitis, atque diſceditis? ultis autem iſto-

rum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? definite dubitare, utrum ſit utilius, propter multos improbos uni parcere, an unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coercere. tametſi quæ iſta ſunt exempla multorum? nam cum in cauſa tanta, cum in crimine maximo dici à defenſore cœptum eſt, factitatum eſſe aliquid; expectant ij, qui audiunt, exempla ex uetere memoria, & monimentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis. hæc plurimum ſolent & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res non placeat, tamen contra hominum auctoritatem pugnare non potero. an cum eos non poteris proferre, hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Sceuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerunt. magna eſt hominum auctoritas, & tanta, ut etiam delicti ſuſpicionem tegere poſſit. non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, ullum auctorem iſtius æſtimationis. quo me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uerſati ſunt in rep. cum & optimi mores erant, & hominum exiſtimatio grauis habebatur, & iudicia ſeuera fiebant, ad hanc hominum licentiam, et libidinem me abducis? et in quos aliquid exempli populus R. ſtatui putat oportere, ab ijs tu defenſionis exempla quæris? non fugio ne hos quidem mores, dummodo ex his ea, quæ probat populus R. exempla, non ea quæ condemnat, ſequamur. non cir-

cunſpiciam, non quæram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum. qui tanta auctoritate ſunt, tantis rebus geſtis, ut in illo antiquorum, & clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. exempla quærimus, et ea non antiqua. modo uterque horum exercitum habuit. quære Hortenſi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus frumento eſt uſus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquenniũ exercitui cum præeſſet, et iſta ratione innumerabilem pecuniam facere poſſet, non ſtatuit ſibi quidquam licere, quod non patrem ſuum, non auum Q. Metellum facere uidiſſet: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo niſi improbus fecerit, id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? at in Sicilia factitatum eſt. quæ eſt iſta conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetuſtatem, fidelitatem, propinquitatem eſſe debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? ſed in iſta ipſa Sicilia non quæram exemplum foris, hoc ipſo ex conſilio utar exemplis. C. Marcelle te appello: Siciliæ prouinciæ, cum eſſes pro conſule, præfuiſti: num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ ſunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia ſunt tua facta, atque cõſilia ſumma laude digna, quibus illam tu prouinciam afflictam, et perditam erexiſti, atque recreaſti. nam hoc de cella ante Lepidus quidem fecerat, cui tu ſucceſſiſti. quæ ſunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ, ſi hoc crimen non modo Marcelli facto, ſed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij æſtimationem frumenti, exactionemq; pecuniæ reuocatu-

rus es? ita, inquit, ad M. Antonij: hoc enim mihi ſignificaſſe, & annuiſſe uiſus eſt. ex omnibus ne igitur populi R. prætoribus, conſulibus. imperatoribus M. Antonium delegiſti, & eius unum improbiſſimum factum, quod imitarere? & hic utrum mihi difficile eſt dicere, an his exiſtimare, ita ſe in illo infinito imperio M. Antonium geſſiſſe, ut multo iſti pernicioſius ſit dicere, ſe in re improbiſſima uoluiſſe Antonium imitari, quàm ſe poſſit defendere, nihil in uita ſe M. Antonio ſimile feciſſe? homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quiſpiam, proferre ſolent, ſed quid probarint. Antonium, cum multa contra ſociorum ſalutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppreſſit. tu mihi, quaſi eius omnia facta, atque conſilia ſenatus populusq; R. iudices comprobarint, ita Antonij exemplo iſtius audaciam defendis. at idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & ſumma prudentia præditum nominas: ſed tum idem feciſſe erit exiſtimandus, ſi eodem conſilio fecerit. nam genus æſtimationis ipſum à me nunquam eſt reprehenſum: ſed eius æquitas aratorum commodo, & uoluntate perpenditur. non poteſt reprehendi illa æſtimatio, quæ aratori non modo incommoda non eſt, ſed etiam grata eſt. Sacerdos ut in prouinciam uenit, frumentũ in cellam imperauit. cum eſſet ante nouum tritici mod. HS X V, petiuerunt ab eo ciuitates ut æſtimaret. remiſſior aliquanto eius fuit æſtimatio, quàm annona: nam æſtimauit denarijs III. uides eandem æſtimationem propter temporis diſſimilitudinem in illo lau-

dis cauſam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? eodem tempore Antonius III *denarijs æſtimauit poſt meſſem, ſumma in uilitate, cum aratores frumentum dare gratis malebant; & aiebat, ſe tantidem æſtimaſſe, quanti* Sacerdotem: *neque mentiebatur: ſed eadem iſta æſtimatione alter ſubleuarat aratores, alter euerterat. quòd niſi omnis frumenti ratio ex temporibus eſſet, & annona, non ex numero, neque ex ſumma conſideranda: nunquam tam grati hi ſeſquimodij* Q. Hortenſi *fuiſſent: quos tu cum ad menſuræ tam exiguam rationem populi* R. *in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus feciſti: caritas enim annonæ faciebat, ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. idem iſtuc ſi in uilitate populo* R. *largiri uoluiſſes, deriſum tuum beneficium eſſet, atque contemptum. noli igitur dicere, iſtum idem feciſſe, quod* Sacerdotem: *quoniam non eo tempore, neque ſimili fecit anno. dicito potius, quoniam habes auctorem idoneum; quod* Antonius *uno aduentu, & uix menſtruis cibarijs fecerit, id iſtum per triennium feciſſe: & iſtius innocentiam* M. Antonij *facto, atque auctoritate defendito. nam de* Sex. *quidem* Peduceo, *fortiſſimo atque innocentiſſimo uiro, quid dicitis? de quo quis unquam arator queſtus eſt? aut quis non ad hoc tempus innocentiſſimam omnium, diligentiſſimamq; præturam illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate nummum arator quiſquam dedit, aut in caritate de æſtimatione frumenti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt*

caritate. credo: neque id eſt nouum, neque reprehendendum. modo C. Sentium uidimus, hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem non ego inuideo tuis commodis, ſi qua ad te lege uenerunt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritiam in crimen, & in iudicium uoco. quòd ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego iſtam defenſionem ueſtram pertimeſcam, ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor: etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicunque hoc factum eſt, improbe factum eſt: quicunque hoc fecit, ſupplicio dignus eſt. nam per deos immortales uidete iudices, & proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus, iſta ratione, cellæ nomine coegerunt: (omnino ego neminem uideo, præter iſtum: ſed do hoc uobis, & concedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudicium uidetis: quid facere poteſtis? utrum, cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere; an, cum lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorum querimonias non audire? uerum hoc quoque uobis remitto: negligite præterita, ſi uultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atque omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus, atque anguſtijs uti ſolebat, auctoritate ueſtra uiam patefaciatis illuſtrem, atque latam. nam ſi hoc probatis, & ſi hoc licere, pecunias iſto nomine capi, iudicatis:

certe hoc, quod adhuc nemo niſi improbiſſimus fecit, poſthac nemo niſi ſtultiſſimus non faciet. improbi ſunt, qui pecunias contra leges cogunt: ſtulti, qui, quod licere iudicatum eſt, prætermittunt. deinde iudices uidete, quam infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. ſi, ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, denos denique, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primum iniuriæ gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit ferendus? & in quo primum æſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? non enim à uobis ſumma, ſed genus æſtimationis eſt comprobatum: neque hoc poteſtis iudicare, ternis denariis æſtimare licere: ubi enim ſemel ab annonæ ratione, & ab aratorum uoluntate res ad prætoris libidinem translata eſt, non eſt iam in lege, atque in officio, ſed in uoluntate hominum, atque auaritia poſitus modus æſtimandi. quapropter ſi uos ſemel in iudicando finem æquitatis, & legis tranſieritis, ſcitote uos nullum cæteris in æſtimando finem improbitati, & auaritiæ reliquiſſe. uidete igitur, quàm multa ſimul à uobis poſtulentur. abſoluite eum, qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cepiſſe. non ſatis. ſunt alii quoque complures, qui idem fecerint. abſoluite etiam illos, ſi qui ſunt: ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id quidem ſatis eſt. facite, ut cæteris poſthac idem liceat. licebit. at hoc parum eſt. permittite, ut liceat: quanti quiſque uelit, tanti æſtimet. æſtimabit. uidetis iam profecto iudices, hac æſtimatione à uobis comprobata,

neque modum poſthac auaritiæ cuiuſquam, neque pœnam improbitatis futuram. quas ob res, quid agis Hor*tenſi?* Conſul *es deſignatus: prouinciam ſortitus es: de æſtimatione cum dices frumenti, ſic te audiemus, quaſi id, quod ab iſto recte factum eſſe defendes, te facturum profiteare, & quaſi, quod iſti licitum eſſe dices, uehementer cupias tibi licere. atqui ſi id licebit, nihil eſt, quod putetis quenquam poſthac commiſſurum, ut de pecunijs repetundis condemnari poſſit: quantam enim quiſque concupierit pecuniam, tantam licebit per cellæ nomen æſtimationis magnitudine conſequatur. at enim eſt quiddam, quod etiam ſi palam in defendendo non dicit* Hortenſius, *tamen ita dicit, ut uos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis: pertinere hoc ad commodum ſenatorium, pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum poteſtate, aut cum legatione ſe futuros aliquando arbitrentur. præclaros uiros exiſtimas iudices nos habere, quos alienis peccatis conceſſuros putes, quo facilius ipſos peccare liceat. ergo id uolumus populum* R. *id prouincias, id ſocios, nationesq; exteras exiſtimare, ſi ſenatores iudicent, hoc certe unum genus infinitæ pecuniæ per ſummam iniuriam cogendæ nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt: quid poſſumus contra illum prætorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui remp. ſiſtere negat poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur? quòd ſi ille hoc unum agitare cœperit, eſſe aliquod genus cogendæ pecuniæ ſenatorum commune, & iam prope conceſſum ordini, quo genere ab ſocijs maxima pecunia per ſummam iniuriam auferatur, neque ullo modo ſenatorij*

iudicijs reprehendi poſſe, idq́;, dum equeſter ordo iudicaret, nunquam eſſe commiſſum: quis obſtet? quis erit tam cupidus ueſtri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs poſſit recuſare? atque utinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modo humana, atque uſitata, defendere. minore periculo ueſtro, minore periculo prouinciarum omnium iudicaretis. negaret hic æſtimatione ſe uſum. uos id crediſſe homini, non factum comprobaſſe uideremini. nullo modo negare poteſt: urgetur à tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum, à quo pecunia cellæ nomine non ſit exacta. uellem etiam hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtam rationem pertinere, per quæſtores rem frumentariam eſſe adminiſtratam. ne id quidem ei licebit dicere: propterea quod ipſis literæ recitantur ad ciuitates de ternis denarijs miſſæ. quæ eſt igitur defenſio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine: ſed hoc mihi licuit: uobis, ſi proſpicitis, licebit. periculoſum prouincijs, genus iniuriæ confirmari iudicio. pernicioſum noſtro ordini, populum R. existimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur, leges in iudicando religioſe defendere. Atque iſto prætore iudices non ſolum æſtimandi frumenti modus non fuit, ſed ne imperandi quidem: neque enim id, quod debebatur, ſed quantum commodum fuit, imperauit. ſummam faciam uobis ex publicis literis, & teſtimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto iudices amplius iſtum, quàm quantum ei in cellam ſumere licitum ſit, ciuitatibus imperaſſe. quid ad hanc impudentiam addi poteſt, ſi &

æſtimauit tanti, ut homines ferre non poſſent, & tanto plus, quàm erat ei conceſſum legibus, imperauit? quapropter, cognita tota re frumentaria iudices, iam facillime perſpicere poteſtis, amiſſam eſſe populo R. Siciliam, fructuoſiſſimam atque opportuniſſimam prouinciam, niſi eam uos iſtius damnatione recuperatis: quid eſt enim Sicilia, ſi ei agri cultionem ſuſtuleris, & ſi aratorum numerum, ac nomen extinxeris? quid enim poteſt eſſe in calamitate reſidui, quod non ad miſeros aratores iſto prætore per ſummam iniuriam, ignominiamq́; peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent, uix ipſis decumæ relictæ ſunt: cum pecunia deberetur, ſoluta non eſt: cum optima æſtimatione ſenatus frumentum eos in cellam dare uoluiſſet, etiam inſtrumenta agrorum uendere coacti ſunt. dixi iam antea iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamen ipſam rationem arandi ſpe magis, & iucunditate quadam, quàm fructu, atque emolumento, teneri: etenim ad incertum caſum, & euentum certus quotannis labor, & certus ſumptus impenditur. annona porro pretium, niſi in calamitate fructuum, non habet. ſi autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, conſequitur uilitas in uendendis: ut aut male uendendum intelligas, ſi proceſſit; aut male perceptos fructus, ſi recte licet uendere. totæ autem res ruſticæ eiuſmodi ſunt, ut eas non ratio, neque labor, ſed, res incertiſſima, uenti, tempeſtatesq́; moderentur. hinc cum unæ decumæ lege, & conditione trahantur, alteræ nouis inſtitutis, propter annonæ rationem, imperentur, ematur præterea frumentum quotannis publice, poſtre-

mo etiam in cellam magiſtratibus, & legatis imperetur: quid, aut quantum præterea eſt, quod aut liberum poſſit habere ille arator, ac dominus in poteſtate, ſuorum fructuum, aut in ipſis fructibus ſolutum? quòd ſi hæc feruntur omnia; ſi uobis potius, ac populo R. *quàm ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumptu, labore deſeruiunt: etiam ne hæc noua debent edicta, & imperia prætorum, &* Apronij *dominationem, &* Veneriorum *ſeruorum furta, rapinasq́; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne hæc tota detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs, contumelijsq́; perferre? itaque hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota* Sicilia *deſertas, atque à dominis relictas eſſe cognoſcitis: neque quidquam aliud agitur hoc iudicio, niſi ut antiquiſſimi ſocij, fideliſſimiq́;,* Siculi, *coloni populi* R. *atque aratores, ueſtra ſeueritate, & diligentia, me duce, atque auctore in agros, atque in ſedes ſuas reuertantur.*

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI. ORATIO IX.

u

ENIO nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium; ut amici eius, morbum & inſaniam; ut Siculi, latrocinium. ego, quo nomine appellem, neſcio. rem uobis proponam: uos eam ſuo nominis pondere penditote. genus ipſum prius cognoſcite iudices: deinde fortaſſe non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copioſis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuiſſe: nego ullam gemmam, aut margaritam fuiſſe, aut quidquam ex auro, aut ebore factum, ſignum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuiſſe, quin quæſierit, inſpexerit; quod placitum ſit, abſtulerit. magnum uideor dicere. attendite, etiam quemadmodum dicam: non enim uerbi, neque criminis cauſa augendi complector omnia. cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe: latine me ſcitote, non accuſatorie loqui. etiam planius: nihil in ędibus cuiuſquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. denique nihil iſtum, quod oculos, animumq; accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque ſacri tota in Sicilia reli-

deam : ſignum erat hoc , quod dico , Cupidinis è marmore : ex altera parte Hercules egregie factus ex ære . is dicebatur eſſe Myronis , ut opinor , & certe . item ante hoſce deos erant tabulæ , quæ cuiuis ſacrarij religionem ſignificare poſſent . erant ænea præterea duo ſigna non maxima , uerum eximia uenuſtate , uirginali habitu , atque ueſtitu , quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant . Canephoræ ipſæ uocabantur. ſed earum artificem, quem ? quemnam ? recte admones: Polycletum eſſe dicebant . Meſſanam ut quiſque noſtrum uenerat , hæc uiſere ſolebat: omnibus hæc ad uiſendum patebant quotidie : domus erat non domino magis ornamento , quàm ciuitati. C. Claudius , cuius Aedilitatem magnificentiſſimam ſcimus fuiſſe , uſus eſt hoc Cupidine tandiu , dum forum dijs immortalibus , populoq; R. habuit ornatum : & cum eſſet hoſpes Heiorum , Mamertini autem populi patronus , ut illis benignis uſus eſt ad commodandum , ſic ipſe diligens fuit ad reportandum . nuper homines nobiles eiuſmodi , iudices : ecquid dico , nuper ? immo uero modo , ac plane paulo ante uidimus , qui forum , ac baſilicas non ſpolijs prouinciarum , ſed ornamentis amicorum , commodis hoſpitum, non furtis nocentium ornarent : qui tamen ſigna, atque ornamenta ſua cuique reddebant , non , ablata ex urbibus ſociorum, quatridui cauſa, per ſimulationem Aedilitatis , domum deinde , atque ad ſuas uillas auferebant . hæc omnia , quæ dixi, ſigna, iudices, ab Heio de ſacrario Verres abſtulit : nullum inquam horum reliquit , neque aliud ullum tamen , præter unum perue-

tus ligneum, Bonam fortunam, ut opinor, eam iſte domi ſuæ habere noluit. pro deum hominumq́; fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ, dico, ſigna, antequam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanam cum imperio uenit, quin uiderit. tot prætores, tot conſules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot homines cuiuſque modi: non loquor de integris, innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam uehemens, tam potens, tam nobilis uiſus eſt, qui ex illo ſacrario quidquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubique erit pulcherrimum, auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletiſſimas domus iſtius una capiet? iccirco nemo ſuperiorum attigit, ut iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres poſſet auferre? at non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: facile illo ſacrario patrio continebatur: Heio ſe à maioribus relictum eſſe ſciebat: ad hæreditatem ſacrorum non quærebat meretricis hæredem. ſed quid ego tam uehementer inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit. ò dij immortales, præclaram defenſionem. mercatorem cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus, qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret. hæc enim mihi ad omnia defenſio patefieri uidetur, emiſſe. primum, ſi id, quod uis, tibi ego concedam, ut emeris; quoniam in toto hoc genere hac una defenſione uſurus es: quæro, cuiuſmodi tu iudicia Romæ putaris eſſe, ſi tibi hoc quenquam conceſſu-

rum putaſti, te in prætura, ac imperio tot res, tam pretioſas, omnes denique res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemiſſe? uidete maiorum diligentiam; qui nihil dum etiam iſtiuſmodi ſuſpicabantur, ueruntamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterant, prouidebant. neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in prouinciam eſſet profectus, tam amẽtem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut ueſtem; præbebatur enim legibus: mancipium putauerunt: quo et omnes utimur, et non præbetur à populo. ſanxerunt, ne quis emeret mancipium, niſi in demortui locum. ſi quis Romæ *eſſet demortuus? immo, ſi quis ibidem: non enim te inſtruere domum tuam uoluerunt in prouincia, ſed illum uſum prouinciæ ſupplere. quæ fuit cauſa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? hæc iudices, quòd putabant ereptionem eſſe, non emptionem, cum uenditori ſuo arbitratu uendere non liceret. in prouincijs, intelligebant, ſi is, qui eſſet cum imperio, ac poteſtate, quod apud quenque eſſet, emere uellet, idq́; ei liceret; fore, uti, quod quiſque uellet, ſiue eſſet uenale, ſiue non eſſet, quanti uellet, auferret. dicet aliquis: noli iſto modo agere cum* Verre: *noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. ſic agam. ſi quid uenale habuit* Heius; *ſi id, quanti æſtimabat, tanti uendidit: deſino quærere, cur emeris. quid igitur nobis faciundum eſt? num argumentis utendum in re eiuſmodi? quærendum eſt credo,* Heius *iſte num æs alienum*

habuerit, num auctionem fecerit: ſi fecit, num tanta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tanta egeſtas, tanta uis oppreſſerit, ut ſacrarium ſuum ſpoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem feciſſe nullam, uendidiſſe præter fructus ſuos nihil unquam; non modo in ære alieno nullo, ſed in ſuis nummis multis eſſe, ac ſemper fuiſſe: ſi hæc contra, ac dico, eſſent omnia; tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, ſacrarioq́; maiorum fuiſſent, uenditurum non fuiſſe. quid, ſi magnitudine pecuniæ perſuaſum eſt ei? ueriſimile non eſt, ut ille, homo tam locuples, tam honeſtus, religioni ſuæ, monimentisq́; maiorum pecuniam anteponeret. ſunt iſta: ueruntamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniæ. uideamus, quanta iſta pecunia fuit, quæ potuerit Heium, hominem maxime locupletem, minime auarum, ab humanitate & pietate, ab religione deducere. ita iuſſiſti, opinor, ipſum in tabulas referre: hæc omnia ſigna Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri uendita ſunt. Recita. Ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artificum, quæ iſti ad cœlum ferunt, Verris æſtimatione ſic concidiſſe. Cupidinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum eſt; malo emere, quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu iſta permagno æſtimas? ego uero ad meam rationem, uſumq́; non æſtimo: ueruntamen à uobis ita arbitror ſpectari oportere, quanti hæc eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum, æſtimentur; quanti uenire ſoleant; quanti hæc ipſa, ſi palam libereq́; uenirent, uenire poſſent; denique ipſe Verres quanti

æſtimet: nunquam enim, ſi denarijs quadringentis Cupidinem illum putaſſet, commiſiſſet, ut propter eum in ſermonem hominum, atque in tantam uituperationem ueniret. quis ueſtrum igitur neſcit, quanti hæc æſtimentur? in auctione ſignum æneum non magnum HS C X X *millibus uenire non uidimus? quid, ſi uelim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerint; non ne poſſum? etenim qui modus eſt in his rebus cupiditatis, idem eſt æſtimationis: difficile eſt enim finem facere pretio, niſi libidini feceris. uideo igitur* Heiũ *neque uoluntate, neque difficultate aliqua temporis, neque magnitudine pecuniæ adductum eſſe, ut hæc ſigna uenderet, teq́; iſta ſimulatione emptionis, ui, metu, imperio, faſcibus, ab homine eo, quem una cum cæteris ſocijs non ſolum poteſtati tuæ, ſed etiam fidei populus* R. *commiſerat, eripuiſſe atque abſtuliſſe. quid mihi tam optandum iudices poteſt eſſe in hoc crimine, quàm ut hæc eadem dicat ipſe* Heius? *nihil profecto. ſed ne difficilia optemus.* Heius *eſt* Mamertinus. Mamertina *ciuitas iſtum publice communi conſilio ſola laudat: omnibus iſte cæteris* Siculis *odio eſt: ab his ſolis amatur. eius autem legationis, quæ ad iſtum laudandum miſſa eſt, princeps eſt* Heius: *etenim eſt primus ciuitatis: ne forte, dum publicis mandatis ſeruiat, de priuatis iniurijs reticeat. hæc cum ſcirem, & cogitarem, commiſi tamen me iudices* Heio: *produxi eum prima actione: neque id tamen ullo periculo feci: quid enim poterat* Heius *reſpondere, ſi eſſet improbus? ſi ſui diſſimilis? ſigna illa domi ſuæ eſſe, non apud* Verrem? *qui poterat quid=*

quam eiuſmodi dicere? ut homo turpiſſimus eſſet, impudentiſſimeq; mentiretur, hoc diceret, illa ſe habuiſſe uenalia, eaq; ſeſe, quanti uoluerit, uendidiſſe. homo domi ſuæ nobiliſſimus, qui uos de religione ſua, ac dignitate uere exiſtimare maxime uellet, primo dixit, ſe iſtum publice laudare, quòd ſibi ita mandatum eſſet; deinde, neque ſe habuiſſe illa uenalia, neque ulla conditione, ſi, utrum uellet, liceret, adduci unquam potuiſſe, ut uenderet illa, quæ in ſacrario fuiſſent à maioribus ſuis relicta, et tradita. quid ſedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tyndaritana, Ennenſi, Agyrinenſi, cæteriſq; Siciliæ ciuitatibus circunueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circunuenit; tua inquam Meſſana, tuorum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, prædarum, ac furtorum receptrix: adeſt enim uir ampliſſimus eius ciuitatis, legatus huiuſce iudicij cauſa domo miſſus, princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat: ita enim mandatum, atque imperatum eſt. tametſi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid reſponderit: ædificatam publicis operis, publice coactis, eiq; ædificandæ publice Mamertinum ſenatorem præfuiſſe. idem ad uos priuatim iudices confugit. utitur hac lege, qua iudicium eſt communis, & priuatæ rei ſociorum. tametſi lex eſt de pecunijs repetundis; ille ſe negat pecuniam repetere, quam ereptam non tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios repoſcit. ecqui pudor eſt? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitaſti apud Heium Meſſanæ: res il-

lum diuinas apud deos in ſuo ſacrario prope quotidie facere uidiſti. non mouetur pecunia: denique, quæ ornamenti cauſa fuerunt, non requirit. tibi habe Canephoras: deorum ſimulacra reſtitue. quæ quia dixit, quia tẽpore dato, modeſte, apud uos, ſocius, amicuſq; populi R. queſtus eſt; quia religioni ſuæ, non modo in dijs patrijs repetundis, ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus fuit: hominem miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de legatis unum, illum ipſum, qui nauiiſtius ædificandæ publice præfuit; qui à ſenatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. homo amentiſſime quid putaſti? te impetraturum? quanti is à ciuibus ſuis fieret, quanti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerum fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorum futuram, ſi in eum, quem conſtet uerum pro teſtimonio dixiſſe, pœnam conſtituerent? tametſi quæ eſt iſta laudatio, cum laudator interrogatus lædat neceſſe eſt? quid? iſti laudatores tui non'ne teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator: læſit grauiſſime. producam cæteros: reticebunt, quæ poterunt, libenter: dicent, quæ neceſſe erit, ingratis. negent iſti onerariam nauem maximam ædificatam eſſe Meſſanæ? negent, ſi poſſint. negent ei naui faciundæ ſenatorem Mamertinum publice præfuiſſe? utinam negent. ſunt etiam cætera, quæ malo integra reſeruare; ut quamminimum ſit illis temporis ad meditandum, confirmandumq; periurium. hæc tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines auctoritate ſua ſubleuent: qui te neque debẽt adiuuare, ſi poſſint; neque poſſunt,

ſi uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, contumeliasq́; impoſuiſti: quo in oppido multas familias totas in perpetuum infames tuis ſtupris, flagitijsq́; feciſti. at publice commodaſti. non ſine magno quidem reip. prouinciæq́; Siciliæ detrimento. tritici modium LX millia empta populo R. dare debebant, & ſolebant. abs te ſolo remiſſum eſt. Reſp. detrimentum fecit, quòd per te imperij ius una in ciuitate imminutum eſt: Siculi, quòd ipſum hoc non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed translatum in Centuripinos, & Haleſinos, immunes populos; & hoc plus impoſitum, quàm ferre poſſent. nauem imperare ex fœdere debuiſti: remiſiſti in triennium. militem nullum unquam popoſciſti per tot annos: feciſti item uti prædones ſolent, qui cum communes hoſtes ſint omnium, tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos, quibus non modo parcant, uerum etiam præda quos augeant, et eos maxime, qui habent oppidum oportuno loco, quò ſæpe adeundum ſit nauibus, nonnunquam etiam neceſſario. Phaſelis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs ante Cilicum, atque prædonum: Lycij illam Græci homines incolebant: ſed quòd erat eiuſmodi loco, atque ita proiecta in altum, ut & exeuntes è Cilicia prædones ſæpe ad eam neceſſario deuenirent, et, cum ex hiſce ſe locis reciperent, eodem deferrentur; aſciuerunt illud ſibi oppidum piratæ, primo commercio, deinde etiam ſocietate. Mamertina ciuitas improba antea non erat, etiã erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui conſul fuit, impedimenta retinuit: at cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimiq́;: qui tamen, cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt. ita ne uero?

C. Cato, duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius; quo damnato, tum cum ſeuera iudicia fiebant, HS XVIII millibus lis æſtimata eſt: huic Mamertini irati non fuerunt, qui maiorem ſumptum, quàm quanti Catonis lis æſtimata eſt, in Timarchidis prandium ſæpe fecerunt? uerum hæc ciuitas iſti prædoni, ac piratæ Sicilienſi Phaſelis fuit. huc omnia undique deportabantur, apud iſtos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant ſepoſitum, ac reconditum: per iſtos, quæ uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportanda curabat: nauem denique maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret, apud iſtos faciendam, ædificandamq́; curauit. pro hiſce rebus uacatio data eſt ab iſto ſumptus, laboris, militiæ, rerum denique omnium. per triennium ſoli non modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, ſoluti, ac liberi fuerunt ab omni ſumptu, moleſtia, munere. hinc illa Verrea nata ſunt. hinc in conuiuium Sex. Cominium protrahi iuſſit, in quem ſcyphum de manu iacere conatus eſt, quem obtorta gula de conuiuio in uincula, atque in tenebras abripi iuſſit. hinc illa crux, in quam ciuem R. iſte multis inſpectantibus ſuſtulit: quam non auſus eſt uſquam defigere, niſi apud eos, quibuſcum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communicaſſet. laudatum etiam uos quenquam uenire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud ſenatorium ordinem, an quam apud populum R. habere debetis? ecquæ ciuitas eſt, non modo in prouincijs noſtris, ue-

rum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara; rex denique ecquis eſt, qui ſenatorem populi R. *tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolum habetur, ſed primum populo* R. *cuius beneficio nos in hunc ordinem uenimus; deinde ordinis auctoritati; quæ niſi grauis erit apud ſocios atque exteras nationes, ubi erit imperij nomen, et dignitas?* Mamertini *me publice non inuitauerunt. me cum dico, leue eſt. ſenatorem populi* R. *ſi non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, ſed ordini. nam ipſi* Tullio *patebat domus locupletiſſima, & ampliſſima* C. Pompeij Baſilici, *quò, etiam ſi eſſet inuitatus à uobis, tamen diuertiſſet: erat etiam* Percenniorum, *qui nunc item* Pompeij *ſunt, domus honeſtiſſima: quò* L. *frater meus ſumma illorum uoluntate diuertit. ſenator populi* R. *quod in uobis fuit, in ueſtro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam commiſit. amicum enim noſtrum in iudicium uocabas. tu, quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuendo honore ſenatorio? uerum hæc tum queremur, ſi quid de uobis per eum ordinem agetur, qui ordo à uobis adhuc ſolis contemptus eſt. in populi* R. *quidem conſpectum quo ore uos commiſiſtis? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis* R. *ſanguine redundat, quæ fixa eſt ad portum, urbemq́; ueſtram, reuelliſtis, neque in profundum abieciſtis, locumq́; illum omnem expiaſtis, quàm* Romam, *atque in horum conuentum adiretis? in* Mamertinorum *ſolo fœderato, atque pacato monumentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt. ueſtra ne*

urbs electa eſt, ad quam cum adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quàm quenquam amicum uiderent populi R.? quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis, item incolis ueſtris, ciuibus R. oſtendere ſoletis; quo minus ſibi arrogent, minusq́; uos deſpiciant, cum uideant ius ciuitatis illo ſupplicio eſſe mactatum. Verum hæc emiſſe te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut ſigna: quid enim actum eſt? an literis peperciſti? uerum hominem amentem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quàm quod de ſacrario, eſſet ablatum. at quo modo abſtulit? non poſſum dicere planius, quàm ipſe apud uos dixit Heius. cum quæſiſſem, nunquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Verrem: reſpondit, iſtum ad ſe miſiſſe, ut ſibi mitteret Agrigentum peripetaſmata. quæſiui, an miſiſſet: reſpondit id, quod neceſſe erat, ſcilicet dicto audientem fuiſſe prætori, miſiſſe. rogaui, perueniſſent ne Agrigentum: dixit, perueniſſe. quæſiui, an domum reuertiſſent? negauit adhuc reuertiſſe. riſus populi, atque admurmuratio omnium facta eſt. hic tibi in mentem non uenit, iubere, ut hæc quoque referret HS D ſe tibi uendidiſſe: metuiſti, ne æs alienum tibi creſceret, ſi HS VI millibus D tibi conſtarent ea, quæ tu facile poſſes uendere HS CC millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret, quanti illa res eſſet: ſi modo te poſſes docere emiſſe, facile, cui uelles, tuam cauſam, et factum probares: nunc de peripetaſmatis quemadmodum te expedias, non habes. Quid? à Philarcho Cen-

turipino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuiſſe dicuntur, utrum tandem abſtuliſti, an emiſti? in Sicilia quidem cum eſſem, ſic à Centuripinis, ſic à cæteris audiebam: non enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abſtuliſſe dicebant, quàm alias item nobiles ab Ariſto Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim ſi Philarchus uendidiſſet, non ei, poſtea quàm reus factus es, redditurum te promiſiſſes. quod quia uidiſti plures ſcire: cogitaſti, ſi ei reddidiſſes, te minus habiturum, rem nihilo minus teſtatam futuram: non reddidiſti. dixit Philarchus pro teſtimonio, ſe, quòd noſſet tuum iſtum morbum, ut amici tui appellant, cupiſſe te celare de phaleris: cum abs te appellatus eſſet, negaſſe habere ſeſe: apud alium quoque eas habuiſſe depoſitas, ne quà inuenirentur: tuam tantam fuiſſe ſagacitatem, ut eas per illum ipſum inſpiceres, ubi erant depoſitæ: tum ſe deprehenſum negare non potuiſſe: ita ab ſe inuito ablatas phaleras gratis. iam, ut hæc omnia reperire, ac perſcrutari ſolitus ſit iudices, eſt operæ pretium cognoſcere. Cybiratæ ſunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera ſolitum eſſe, alterum eſſe pictorem. hoſce opinor Cybiræ, cum in ſuſpicionem ueniſſent ſuis ciuibus, fanum expilaſſe Apollinis, ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugiſſe. quòd Verrem artificij ſui cupidum cognouerant, tum, cum iſte, id quod ex teſtibus didiciſtis, Cybiram cum inanibus ſyngraphis uenerat: domo profugientes, ad eum ſe exules, cum iſte eſſet in Aſia, con-

tulerunt. habuit ſecum eos ab illo tempore: & in legationis prædis, atque furtis multum illorum opera, conſilioq; uſus eſt. hi ſunt illi, quibus in tabulas retulit ſeſe Q. Tadius *dediſſe, iuſſu iſtius,* Græcis *pictoribus: quos ſibi iam bene cognitos, & re probatos, ſecum in* Siciliam *duxit. quò poſteaquam uenerunt, mirandum in modum, canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia, & perueſtigabant, ut, ubi quidquid eſſet, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per ſeruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quidquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum poſcebatur argentum, niſi ut* Hieroni *&* Tlepolemo *diſpliceret. uere mehercules hoc iudices dicam. memini* Pamphilum Lilybætanum, *hoſpitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare; cum iſte ab ſeſe* Hydriam Boeti *manu factam, præclaro opere, & grandi pondere, per poteſtatem abſtuliſſet, ſe ſane triſtem, & conturbatum domum reuertiſſe, quòd uas eiuſmodi, quod ſibi à patre, & à maioribus eſſet relictum, quo ſolitus eſſet uti ad feſtos dies, ad hoſpitum aduentum, à ſe eſſet ablatum. cum ſederem, inquit, domì triſtis, accurrit* Venerius, *iubet me ſcyphos ſigillatos ad prætorem ſtatim afferre. permotus ſum, inquit. binos habebam: iubeo promi utroſque, ne quid plus mali naſceretur, & mecum ad prætoris domum ferri. eò cum uenio, prætor quieſcebat, fratres illi* Cybiratæ *inambulabant. qui ſimul ut me uiderunt, ubi ſunt* Pamphile, *inquiunt, ſcyphi? oſtendo triſtis. laudant. incipio queri, me nihil habi-*

turum, quod alicuius eſſet pretij, ſi etiam ſcyphi eſſent ablati. tum illi, ubi me conturbatum uident; quid uis nobis dare, ut iſti ne auferantur abs te? ne multa, HS C C me, inquit, popoſcerunt: dixi me C daturum. uocat interea prætor: ſcyphos poſcit. tum illos cœpiſſe prætori dicere, putaſſe ſe, id quod audiſſent, alicuius pretij ſcyphos eſſe Pamphili: luteum negotium eſſe, non dignum, quod in ſuo argento Verres haberet. ait ille, idem ſibi uideri. ita Pamphilus ſcyphos optimos aufert. & mehercules ego antea, tametſi hoc neſcio quid nugatorium ſciebam eſſe, iſta intelligere; tamen mirari ſolebam, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere, quem ſcirem nulla in re quidquam ſimile hominis habere. tum primum intellexi, ad eam rem iſtos fratres Cybiratas fuiſſe, ut iſte in furando manibus ſuis, oculis illorum uteretur. at ita ſtudioſus eſt huius præclaræ exiſtimationis, ut putetur in hiſce rebus intelligens eſſe, ut nuper (uidete hominis amentiam) poſteaquam eſt comperendinatus, cum iam pro damnato, mortuoq; eſſet, ludis Circenſibus mane apud L. Siſennam, uirum primarium, cum eſſent triclinia ſtrata, argentumq; expoſitum in ædibus, cum pro dignitate L. Siſennæ domus eſſet plena hominum honeſtorum, acceſſerit ad argentum, contemplari unumquodque otioſe, & conſiderare cœperit. mirari ſtultitiam alij, quòd in ipſo iudicio eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur, ſuſpicionem augeret: alij amentiam, cui comperendinato, cum tam multi teſtes dixiſſent, quidquam illorum ueniret in mentem. pueri autem Siſennæ, credo qui audiuiſſent quæ in iſtum

teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquam deijcere, neque ab argento digitum diſcedere. eſt boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere uniuſcuiuſque & cupiditatis, & incontinentiæ. qui reus lege, et reus comperendinatus, re, & opinione hominum pene damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Siſennæ argentum tractaret, & conſideraret; hunc in prouincia prætorem quiſquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abſtinere potuiſſe? Verum uti Lilybæum, unde digreſſa eſt, oratio reuertatur: Diocles eſt Pamphili gener illius, à quo hydria ablata eſt, Popillius cognomine. ab hoc abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerant, abſtulit. dicat ſe licet emiſſe. etenim hic, propter magnitudinem furti, ſunt, opinor, literæ factæ. iuſſit Timarchidem æſtimare argentum. quo modo? quo, qui unquam tenuiſſime in donatione hiſtrionum æſtimauit. tametſi iandudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrum emeris, & quo modo, & quanti emeris: quod uerbo tranſigere poſſum. ede mihi ſcriptum; quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidque, aut quanti emeris. quid fit? quanquam non debebam ego abs te has literas poſcere: me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horum annorum aliquot confeciſſe. compone hoc, quod poſtulo, de argento: de reliquo uidero. nec ſcriptum habeo: nec poſſum edere. quid futurum igitur eſt? quid exiſtimas hoſce iudices facere poſſe? domus plena ſignorum pulcherrimorum iam etiam ante præturam, multa ad uil=

las tuas poſita, apud amicos multa depoſita, multa alijs data, atque donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia eſt: nihil cuiquam, quod ſuum dici uellet, relictum. fingitur improba defenſio, prætorem omne id argentum coemiſſe: tamen id ipſum tabulis demonſtrari non poteſt: ſi quas tabulas profers, in his, quid habeas, quo modo habeas, ſcriptum non eſt. horum autem temporum cum te plurimas res emiſſe dicas, tabulas omnino nullas proferas; non ne te & prolatis, & non prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt? tu à M. Celio, equite R. lectiſſimo adoleſcente, quæ uoluiſti uaſa argentea Lilybæi abſtuliſti: tu P. Cacurij, promptiſſimi hominis, & experientis, & in primis gratioſi, ſupellectilem omnem auferre non dubitaſti: tu maximam, & pulcherrimam menſam citream à Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis R. factus eſt, omnibus ſcientibus, Lilybæi abſtuliſti. non tibi obijcio, quòd hominem digniſſimum tuis moribus, Apollonium Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A. Clodius uocatur, omni argento optime facto ſpoliaſti, ac depeculatus es. taceo: non enim putat ille ſibi iniuriam factam, propterea quòd homini iam perdito, & collum in laqueum inſerenti ſubueniſti, quum pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es. gaudeo etiam, ſi quid ab illo abſtuliſti; & abs te nihil rectius factum eſſe dico. à Liſone uero Lilybætano, primo homine, apud quem diuerſatus es, Apollinis ſignum ablatum certe eſſe non oportuit. at dices te emiſſe. ſcio: HS M: ita opinor: ſcio inquam: proferam

ſeram literas: & tamen id factum non oportuit. à pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor eſt, à quo pecuniam grandem eripueras, ſcaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta eſſe dicis, an confiteris erepta? ſed quid ego iſtius in eiuſmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantummodo in furtis iſtius, & damnis eorum, à quibus auferebat, uerſata eſſe uideantur? accipite, ſi uultis, iudices rem eiuſmodi, ut amentiam ſingularem, ut furorem iam, non cupiditatem eius perſpicere poſſitis. Melitenſis Diodorus eſt: qui apud uos antea teſtimonium dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domi nobilis, & apud eos, quò ſe contulit, propter uirtutem ſplendidus, & gratioſus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata, in his pocula duo quædam, quæ Heraclia nominantur, Mentoris manu ſummo artificio facta. quod ubi iſte audiuit, ſic cupiditate inflammatus eſt non ſolum inſpiciundi, uerum etiam auferendi, ut Diodorum ad ſe uocaret, ac poſceret. ille, qui illa non inuitus haberet, reſpondit ſe Lilybæi non habere, Melitæ apud quendam propinquum ſuum reliquiſſe. tum iſte continuo mittit homines certos Melitam: ſcribit ad quoſdam Melitenſes, ut ea uaſa perquirant: rogat Diodorum, ut ad illum ſuum propinquum det literas. nihil ei longius uidebatur, quàm dum illud uideret argentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui ſua ſeruare uellet, propinquo ſuo ſcribit, ut ijs, qui à Verre ueniſſent, reſponderet, illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybæum. ipſe interea recedit. abeſſe ab domo pauliſper maluit, quàm præſens illud optime factum argẽtum amit-

FF

tere. quod ubi audiuit iſte, uſque eò eſt commotus, ut ſine ulla dubitatione inſanire omnibus, ac furere uideretur. quia non potuerat argentum eripere, ipſe à Dio*doro erepta ſibi uaſa optime facta dicebat; minitari abſenti* Diodoro, *uociferari palam, lacrymas interdum uix tenere.* Eri*phylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidiſſet monile, ut opinor, ex auro, et gemmis, pulchritudine eius incenſa ſalutem uiri proderet. ſimilis iſtius cupiditas, hoc etiam acrior, atque inſanior, quòd illa cupiebat id, quod uiderat; huius libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur. conquiri* Diodorum *tota prouincia iubet. ille ex* Si*cilia caſtra iam mouerat, & uaſa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret, hanc excogitauit rationem: ſi hæc ratio potius, quàm amentia nominanda eſt. apponit de ſuis canibus quendam, qui dicat ſe* Diodorum Meli*tenſem rei capitalis reum uelle facere. primo mirum omnibus uideri,* Diodorum *reum, hominem quietiſſimum, ab omni non modo facinore: uerum etiam minimi errati ſuſpicione remotiſſimum: deinde eſſe perſpicuum, fieri omnia illa propter argentum. iſte non dubitat iubere, nomen deferri. & tum primum opinor iſtum abſentis nomen recepiſſe. reclamat* Sicilia *tota, propter cœlati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium, neque ſolum præſentes, ſed etiam abſentes.* Diodorus *Romæ ſordidatus, circum patronos, atque hoſpites curſare, rem omnibus narrare. literæ mittuntur iſti à patre uehementes, ab amicis itẽ; uideret, quid ageret de* Diodoro, *quò progrederetur; rem claram eſſe, & inuidioſam; inſanire hominem;*

periturum hoc uno crimine, niſi cauiſſet. iſte etiam tum patrem ſi non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat: primus annus erat prouinciæ, non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia: itaque furor eius paululum non pudore, ſed metu, ac timore repreſſus eſt: condemnare Diodorum non audet, abſentem de reis eximit. Diodorus interea, prætore iſto, prope triennium prouincia, domoq́; caruit. cæteri non ſolum Siculi, ſed etiam ciues R. hoc ſtatuerant; quoniam iſte tantum cupiditate progrederetur, nihil eſſe, quod quiſquam putaret ſe, quod iſti paulo magis placeret, conſeruare, aut domi ſuæ retinere poſſe. poſtea uero quàm intellexerunt, iſti uirum fortem, quem ſumme prouincia expectabat, Q. Arrium non ſuccedere: ſtatuerunt ſe nihil tam clauſum, neque tam reconditum poſſe habere, quod non iſtius cupiditati apertiſſimum, promptiſſimumq́; eſſet. tum iſte ab equite R. ſplendido, & gratioſo, Cn. Calidio, cuius filium ſciebat ſenatorem populi R. & iudicem eſſe, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. imprudens huc incidi iudices: emit enim, non abſtulit. nollem dixiſſe. iactabit ſe, et in his equitabit equuleis. emi: pecuniam ſolui. credo, etiam tabulæ proferentur. eſt tanti. cedo tabulas. dilue ſane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aſpicere poſſim. ueruntamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, ſe, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te ſolo ita eſſe contemptum, ita deſpectum, ut etiam cum cæteris Siculis diſpoliaretur; ſi emeras? quid erat, quod confirmabat ſe, abs te argentum eſſe repe=

titurum, ſi tibi ſua uoluntate uendiderat? tu porro poſſes facere, ut Cn. Calidio non redderes? præſertim cum is L. Siſenna, defenſore tuo, tam familiariter uteretur, cum & cæteris familiaribus Siſennæ reddidiſſes. denique non opinor negaturum eſſe te, homini honeſto, ſed non gratioſiori quàm Cn. Calidius eſt, L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidiſſe. qui quidem cæterorum cauſam apud te difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmaſſes redditurum; poſteaquam Cordius pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe, finem reddendi feciſti; quòd intellexiſti te, præda de manibus amiſſa, teſtimonium tamen effugere non poſſe. Cn. Calidio, equiti R. per omnes prætores licuit argentum habere bene factum: licuit poſſe domeſticis copijs, cum magiſtratum, aut aliquem ſuperiorem inuitaſſet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac poteſtate fuerunt: nemo inuentus eſt tam amens, qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet; nemo tam audax, qui poſceret; nemo tam impudens, qui poſtularet, ut uenderet: ſuperbum eſt enim iudices, et non ferendum, dicere prætorem in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, uende mihi uaſa cælata: hoc eſt enim dicere, non es dignus tu, qui habeas, quæ tam bene facta ſint: meæ dignitatis iſta ſunt. tu dignior Verres, quàm Calidius? qui, ut non conferam uitam, atque exiſtimationem tuam cum illius, (neque enim eſt conferenda) hoc ipſum conferam, quo tu te ſuperiorem fingis, quòd HS LXXX millia diuiſoribus, ut prætor renunciarere, dediſti; trecenta ac-

cuſatori, ne tibi odioſus eſſet. ea re contemnis equeſtrem ordinem, ac deſpicis? ea re indignum tibi uiſum eſt, quidquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere, quàm te? Iactat ſe iandudum de Calidio: narrat omnibus, ſe emiſſe. num etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplete, honeſtoq; equite R. thuribulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cum inſpiciendum popoſciſſes, auulſo emblemate remiſiſſe: ut intelligatis, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiam; artificij cupidum, non argenti fuiſſe. nec ſolum in Papirio fuit hac abſtinentia: tenuit hoc inſtitutum in thuribulis omnibus, quæcunque in Sicilia fuerunt. incredibile eſt autem, quàm multa, & quàm præclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuiſſe in ea inſula: nam domus erat ante iſtum prætorem nulla paulo locupletior, qua in domo hæc non eſſent, etiam ſi præterea nihil eſſet argenti; patella grandis, cum ſigillis ac ſimulacris deorum; patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur; thuribulum. hæc autem omnia antiquo opere, & ſummo artificio facta: ut hoc liceret ſuſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera; ſed quibus multa fortuna ademiſſet, tamen apud eos remanſiſſe ea, quæ religio retinuiſſet. Dixi iudices, multa fuiſſe fere apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidem eſſe. quid hoc eſt? quod monſtrum, quod prodigium in prouinciam miſimus? non ne uobis id egiſſe uidetur, ut non unius libidinem, non ſuos oculos, ſed omnium auariſſimorum inſanias, cum Romam reuertiſſet, expleret? qui ſimul atque in

oppidum quoppiam uenerat, immittebantur illi continuo Cybiratici canes, qui inueſtigabant, & perſcrutabantur omnia. ſi quod erat grande uas, & maius opus inuentum, læti auferebant. ſi minus eiuſmodi quippiam uenari poterant, illa quidem certe pro lepuſculis capiebantur, patellæ, pateræ, thuribula. hic quos putatis fletus mulierum, quas lamentationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quæ forſitan uobis paruæ eſſe uideantur; ſed magnum & acerbum dolorem commouent, mulierculis præſertim, cum eripiuntur è manibus ea, quibus ad res diuinas uti conſueuerunt, quæ à ſuis acceperunt, quæ in familia ſemper fuerunt. hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam oſtiatim: ab Aeſchilo Tindaritano iſtum pateram abſtuliſſe, à Thraſone item Tindaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino thuribulum. cum teſtes ex Sicilia dabo; quem uolet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, ſed ne domus quidem ulla paulo locupletior expers huius iniuriæ reperietur. qui cum in conuiuium ueniſſet, ſi quidquam cælati aſpexerat, manum abſtinere iudices non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnam iſti dabat apud uillam in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, ciuis R. quòd erat, impunius id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte, continuo ut uidit, nõ dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliumq; deorum ex hoſpitali menſa tollere: ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixèram, ſigillis auulſis reliquum argentum ſine ulla auaritia reddidit. quid?

Eupolemo Calatino, homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, non idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur; duo pocula non magna, ueruntamen cum emblematis. hic quaſi feſtiuum acroama ne ſine corollario de conuiuio diſcederet, ibidem, conuiuis inſpectantibus, emblemata auellenda curauit. neque ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neque opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt. tantummodo uniuſcuiuſque de uaria improbitate generis indicia apud uos, & exempla profero: neque enim ita ſe geſſit in his rebus, tanquam rationem aliquando eſſet redditurus; ſed prorſus ita, quaſi aut reus nunquam eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet uenturus; qui hæc, quæ dico, iam non occulte, non per amicos, atque interpretes, ſed palam de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cum ueniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum, Dionyſiarchum ad ſe Pardiorum, hoc eſt ſummum magiſtratum, uocari iubet. ei palam imperat, ut omne argentum, quod apud quenque eſſet Catinæ, conquirendum curaret, & ad ſe transferendum. Philarchum Centuripinum, primarium hominem genere, uirtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audiſtis? ſibi iſtum negotium dediſſe, atque imperauiſſe, ut Centuripis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, & locupletiſſima, omne argentum conquireret, & ad ſe comportari iuberet. Agyrio ſimiliter iſtius imperio uaſa Corinthia per Apollodorum, quem teſtem audiſtis, Sy=

racuſas deportata ſunt. illa uero optima, quòd, cum Haluntium ueniſſet prætor laborioſus & diligens, ipſe in oppidum accedere noluit, quòd erat difficili aſcenſu, atque arduo: Archagathum Haluntinum, hominem non ſolum domi ſuæ, ſed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iuſſit: ei negotium dedit, ut, quidquid Halunti eſſet argenti cælati, aut ſi quid etiam Corinthiorum, ut omne ſtatim ad mare ex oppido deportaretur. aſcendit in oppidum Archagathus. homo nobilis, qui à ſuis & amari, & diligi uellet, ferebat grauiter, illam ſibi ab iſto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronunciat, quid ſibi imperatum eſſet: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat ſummus: ipſe enim tyrannus non diſcedebat longius: Archagathum, & argentum, in lectica cubans, ad mare infra oppidum expectabat. quem concurſum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porro fletum mulierum? qui uiderent; equum Troianum introductum, urbem captam eſſe dicerent. efferri ſine thecis uaſa, extorqueri alia de manibus mulierum; effringi multorum fores, reuelli clauſtra: quid enim putatis? ſcuta ſi quando conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu, tamen homines inuiti dant, etſi ad ſalutem communem dari ſentiunt; ne quem putetis ſine maximo dolore argentum cælatum domo, quod alter eriperet, protuliſſe. omnia deferuntur. Cybiratæ fratres uocantur: pauca improbant: quæ probant, ijs cruſtæ, aut emblemata detrahuntur. ſic Halũtini, excuſſis delicijs, cum argento puro domum reuerterunt. quod unquam iudices huiuſcemodi euerriculum ulla in prouincia fuit?

auertere aliquid de publico quamobſcuriſſime per magiſtratum ſolebant. etiam aliquid de priuato nonnunquam occulte auferebant. & illi tamen condemnabantur. &, ſi quæritis, (ut egomet mihi detraham) illos ego accuſatores puto fuiſſe, qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquo leuiter preſſo ueſtigio perſequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto uolutatum totius corporis ueſtigijs inuenimus? permagnum eſt in eum dicere aliquid, qui præteriens, lectica pauliſper depoſita, non per præſtigia, ſed palam, per poteſtatem, uno imperio, oſtiatim, totum oppidum compilarit? attamen, ut poſſit ſe dicere emiſſe, Archagatho imperat, ut aliquid illis, quorum argentum fuerat, nummorum dicis cauſa daret. inuenit Archagathus paucos, qui uellent accipere: his dedit eos: nummos tamen iſte Archagatho non reddidit. uoluit Romæ petere Archagathus: Cn. Lentulus Marcellinus diſſuaſit, ſicut ipſum dicere audiſtis. atque hac tota de re audiſtis Archagathi, et Lentuli teſtimonium. & ne forte hominem exiſtimetis hanc tantam uim emblematum ſine cauſa coaceruare uoluiſſe, uidete quanti uos, quanti exiſtimationem populi R. quanti leges, & iudicia, quanti teſtes Siculos, negotiatoresq; fecerit. poſteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquiſſet; inſtituit officinam Syracuſis. in regiam maximam palam artifices omnes, cælatores, ac uaſcularios conuocari iubet: & ipſe ſuos complures habebat. eò conducit magnam hominum multitudinem. menſes octo continuos opus his non defuit; cum uas nullum fieret niſi

aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ uellerat, ita ſcite in aureis poculis illigabat, ita apte in ſcyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata eſſe diceres. ipſe tamen prætor, qui ſua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio. hæc ego iudices non auderem proferre, ni uererer, ne forte plura de iſto ab alijs in ſermone, quàm à me in iudicio, audiſſe uos diceretis: quis enim eſt, qui de hac officina, qui de uaſis aureis, qui de iſtius pallio, tunica pulla non audierit? quem uoles de conuentu Syracuſanorum uirum bonum nominato. producam. nemo erit, quin hoc ſe aut uidiſſe, aut audiſſe dicat. ô tempora: ô mores. nihil nimium uetus proferam. ſunt ueſtrum iudices quàm multi, qui L. Piſonem cognouerunt, huius L. Piſonis, qui prætor fuit, patrem. is cum eſſet in Hiſpania prætor, qua in prouincia occiſus eſt, neſcio quo pacto, dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus eſt, & comminutus. cum uellet ſibi annulum facere, aurificem iuſſit uocari in foro, ad ſellam, Cordubæ; & ei palam appendit aurum. hominem in foro ſellam iubet ponere, & facere annulum omnibus præſentibus. nimium fortaſſe dicet aliquis hunc diligentem. hactenus reprehendat, ſi quis uolet: nihil amplius. uerum fuit ei concedendum: filius enim L. Piſonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum eſt nunc de Verre me dicere, cum de Piſone Frugi dixerim. ueruntamen, quantum interſit, uidete. iſte cum aliquot abacorum faceret uaſa aurea, non labo-

rauit, quin non modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniam ſcire uoluit, unde prætori annulus fieret. nimirum ut hic nomen ſuum comprobauit, ſic ille cognomen. nullo modo poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti. genera ipſa cupio breuiter attingere. ut hic modo me commonuit Piſonis annulus, quod totum effluxerat. Quàm multis iſtum putatis hominibus honeſtis de digitis annulos aureos abſtuliſſe? nunquam dubitauit, quotieſcunque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus eſt. incredibilem rem dicam, ſed tam claram, ut ipſum negaturum non arbitrer. cum Valentio eius interpreti epiſtola Agrigenti allata eſſet, caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit ei: exquiſiuit, unde eſſet epiſtola: reſpondit, Agrigento. iſte literas, ad quos ſolebat, miſit, ut is annulus ad ſe primo quoque tempore afferretur. ita literis iſtius patrifamilias L. Titio cuidam, ciui R. annulus de digito detractus eſt. Illa uero eius cupiditas incredibilis eſt: nam, ut in ſingula conclauia, quæ iſte non modo Romæ, ſed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime ſtratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iſte non textrinam inſtituerit. mulier eſt Segeſtana perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triennium iſti plena domo telarum ſtragulam ueſtem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus, homo pecunioſus, nec uulgo, Lilybæi, Critolaus Ennæ, Syracuſis Aeſchrio, Cleomenes, Theomnaſtus, Pelori Archoni-

des, Megiſtus. uox me citius defecerit, quàm nomina. ipſe dabat purpuram tantum, amici operas: credo: iam enim non libet omnia criminari: quaſi hoc mihi non ſatis ſit ad crimen, habuiſſe tam multum, quod daret; uoluiſſe deportare tam multa: hoc denique quod concedit, amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus uſum. iam uero lectos æratos, & candelabra ænea num cui, præter iſtum, Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? emebat, credo. ſed tantum uos certiores iudices facio, quid iſte in prouincia prætor egerit, ne cui forte nimium negligens fuiſſe uideatur, neque ſe ſatis, cum poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe & ornaſſe. Venio nunc ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, ſed ad eiuſmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque ineſſe uideantur: in quo dij immortales uiolati, exiſtimatio, atque auctoritas nominis populi R. imminuta, hoſpitium ſpoliatum, ac proditum, abalienati ſcelere iſtius à nobis omnes reges amiciſſimi, nationesq́; quæ in eorum regno, ac ditione ſunt: nam reges Syriæ, regis Antiochi filios pueros, ſcitis Romæ nuper fuiſſe, qui uenerant, non propter Syriæ regnum: nam id ſine controuerſia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant: ſed regnum Aegypti ad ſe, & ad Selinem matrem ſuam pertinere arbitrabantur. hi poſtquam temporibus populi R. excluſi, per ſenatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt; in Syriam in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque iſto prætore uenit Syracuſas. hic Verres hæreditatem ſibi ue-

niſſe arbitratus eſt; quòd in eius regnum, ac manus uenerat is, quem iſte & audierat multa ſecum præclara habere, & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis large; hæc ad uſum domeſticum, uini, olei, quod uiſum erat; etiam tritici, quod ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum regem ad cœnam uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: nanque hæc aurea nondum fecerat. omnibus, curat, rebus inſtructum & paratum ut ſit conuiuium. quid multa? rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam deinde ipſe prætorem, exponit ſuas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quæ, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, *gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata, cum manubrio aureo: de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem,* Q. Minucium *dicere audiſtis. iſte unumquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. rex gaudere prætori populi* R. *ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquam inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, quàm, id quod ipſa res declarauit, niſi quemadmodum regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis cælatoribus uelle oſtendere. rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libentiſſime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum: uelle eam ſe diligentius conſiderare. ea quo-*

que ei mittitur. nunc reliquum iudices attendite, de quo & uos audiſtis, & populus R. non nunc primum audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatum eſt. candelabrum è gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectum, reges hi, quos dico, Romam cum attuliſſent, ut in Capitolio ponerent; quòd nondum etiam perfectum templum offenderant, neque ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt; ut & magnificentius uideretur, cum ſuo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret. ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare, ut, cum audiſſent ſimulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent, qui cum cæteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad iſtius aures neſcio quo modo: nam rex id celatum uoluerat: non quo quidquam metueret, aut ſuſpicaretur, ſed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quàm populus R. iſte petit à rege, & eum pluribus uerbis rogat, uti ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe aliјs uidendi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus, qui animo et puerili eſſet, et regio, nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, ut id in prætorium inuolutum quamocculti ſſime deferrent. quò poſteaquam attulerunt, inuolucris q́; reiectis conſtituerunt: iſte clamare cœpit, dignam rem eſſe regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat eo ſplendore, qui ex clariſſimis, & plurimis gemmis eſſe debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uide-

retur cum copia; ea magnitudine, ut intelligi poſſet, non ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamentum eſſe factum. quod cum ſatis iam perſpexiſſe uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iſte ait, ſe uelle illud etiam atque etiam conſiderare; nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere, & candelabrum relinquere. ſic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur. rex primo nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit rex ad iſtum: ſi ſibi uideatur, ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuerti. mirum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipſe hominem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, inſignemq; impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quodq; ex ipſo rege audiſſet in Capitolio eſſe ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. ſeruari uideret, id ſibi ut donaret, rogare, & uehementer petere cœpit. cum ille ſe & religione Iouis Capitolini, & hominum exiſtimatione impediri diceret, quòd multæ nationes teſtes eſſent illius operis, ac muneris: iſte homini minari acerrime cœpit. ubi uidet eum nihilo magis minis, quàm precibus permoueri; repente hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere; ait ſe comperiſſe, ex eius regno piratas in Siciliam eſſe uenturos. Rex maximo conuentu Syracuſis, in foro, ne quis forte me in crimine obſcuro uerſari, atque affingere aliquid ſuſpicione hominum arbitretur, in foro inquam Syracuſis flens, deos homineſq; conteſtans clamare cœpit, candelabrum factum è gemmis, quod in Capitolium miſſurus eſſet, quod in templo clariſſimo, populo R. monimentum

ſuæ ſocietatis, amicitiæq; eſſe uoluiſſet, id ſibi C. Ver*rem abſtuliſſe. de cæteris operibus ex auro, & gemmis, quæ ſua penes illum eſſent, ſe non laborare: hoc ſibi eripi, miſerum eſſe, & indignum: id etſi antea iam mente, & cogitatione ſua, fratriſq; ſui conſecratum eſſet; tamen tum ſe in illo conuentu ciuium* R. *dare, donare, dicare, conſecrare* Ioui Optimo Maximo, *teſtemq; ipſum* Iouem *ſuæ uoluntatis, ac religionis adhibere. quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniam poſſint ſuſtinere?* Rex Antio*chus, qui* Romæ *ante oculos omnium noſtrum biennium fere comitatu regio, atque ornatu fuiſſet, is cum amicus, & ſocius populi* R. *eſſet, amiciſſimo patre, auo, maioribus, antiquiſſimis, & clariſſimis regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, præceps è prouincia populi* R. *exturbatus eſt. quemadmodum hoc acceptur as nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti, cum audierint, à prætore populi* R. *in prouincia uiolatum regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi* R. *atque amicum? nomen ueſtrum populiq;* R. *odio, atque acerbitati ſcitote nationibus exteris iudices futurum, ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur, præſertim cum hæc omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit; non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo* Capi*tolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq; noſtri*

nomen

nomen deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter uos tuliſſe: grata fore uobis, popu loq́; R. ſua ſtudia, ac dona arbitrabuntur. ſin hoc uos in rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim de tuo clariſſimo, pul-cherrimoq́; monimento. non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed prope inimici, atque accuſatoris uim ſuſcipere debes: tuus eſt enim honos in illo templo, ſenatus populiq́; R. beneficio: tui nominis æterna me-moria ſimul cum templo illo conſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda, tibi hæc opera ſumenda eſt, ut Capitolium, quo modo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit, quàm fuit; ut illa flamma diuinitus ex-titiſſe uideatur, non quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed quæ præclarius magnificentiusq́; depo-ſceret. audiſti Q. Minucium Rufum dicere, domi ſuæ diuerſatum eſſe Antiochum regem Syracuſis, ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum, ſe ſcire non redditum. au-diſti, & audies omni è conuentu Syracuſano, qui ita di cant, ſeſe audientibus, illud Ioui Optimo Maximo di-catum eſſe ab rege Antiocho, & conſecratum. ſi iu-dex non eſſes, & hæc ad te delata res eſſet; te potiſſi-mum hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. qua-re non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe de-beas, qui apud alium iudicem multo acrior, quàm ego ſum, actor, accuſatorq́; eſſe deberes. uobis autem iudi ces quid hoc indignius, aut quid minus ferendum ui-

deri poteſt? Verres ne habebit domi ſuæ candelabrum Iouis Optimi Maximi è gemmis auroq́; perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs conſtituetur, quæ domeſticis ſtupris, flagitijsq́; flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Chelidonis hæreditarijs ornamentis Capitolij ornamenta ponentur? quid huic ſacri unquam fore, aut quid fuiſſe religioſi putatis, qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidem Iouem Optimum Maximum, atque ab eo auxilium petere more omnium poſſit? à quo etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad ſuas res repetundas eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab iſto deos tota Aſia, Græciáq́; uiolatos, qui à Capitolio manus abſtinere non potuerit? quod priuati homines de ſuis pecunijs ornant, ornaturiq́; ſunt, id C. Verres ab Regibus ornari non eſt paſſus. itaque hoc nefario ſcelere concepto, nihil poſtea tota in Sicilia neque ſacri, neque religioſi eſſe duxit. ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit, ut ab iſto non ſolum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segeſta eſt oppidum peruetus in Sicilia iudices, quod ab Aenea fugiente à Troia, atquæ in hæc loca ueniente conditum eſſe demonſtrant. itaque Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate, atque amicitia, uerum etiam cognatione ſe cum populo R. coniunctos eſſe arbitrantur. hoc quondam oppidum, cum illa ci-

uitas cum Pœnis, ſuo nomine, ac ſua ſponte bellaret, à Carthaginenſibus ui captum, atque deletum eſt, omniaq́; , quæ ornamento urbi eſſe poſſent, Carthaginem ſunt ex illo loco deportata. fuit apud Segeſtanos ex ære ſimulacrum Dianæ, tum ſumma, atque antiquiſſima præditum religione, tum ſingulari opere, artificioq́; perfectum. hoc translatum Carthaginem, locum tantum, hominesq́; mutarat, religionem quidem priſtinam conſeruabat: nam propter eximiam pulchritudinem etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſime colerent, uidebatur. aliquot ſeculis poſt P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domeſticis præclariſſimæ uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quòd diutiſſime, ſæpiſſimeq́; Siciliam uexatam à Carthaginenſibus eſſe cognorat, iubet omnia conquiri, ſibi pollicetur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, quæ cuiuſque fuiſſent, reſtituerentur. tum illa, quæ quondam fuerant Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita: tum alia Gellenſibus, alia Agrigentinis, in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur, quò uiuos ſupplicij cauſa demittere homines, & ſubijcere flammam ſolebat. quem taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixiſſe dicitur, æquum eſſe illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire, an populo R. obtemperare, cum idem monimentum & domeſticæ crudelitatis, et noſtræ manſuetudinis haberent.

illo tempore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua diximus, redditur: reportatur Segeſtam: in ſuis antiquis ſedibus, ſumma cum gratulatione ciuium, & lætitia, reponitur. hæc erat poſita Segeſtæ, ſane excelſa in baſi, in qua grãdibus literis P. Africani nomen erat inciſum, eumq́; Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uiſebatur. cum Quæſtor eſſem, nihil mihi ab illis eſt demonſtratum prius. erat admodum amplum, & excelſum ſignum cum ſtola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atque habitus uirginalis: ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. hanc cum iſte, ſacrorum omnium hoſtis, religionumq́; prædo, uidiſſet; quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet, ita flagrare cupiditate, atque amentia cœpit. imperat magiſtratibus iſte, ut eam demoliantur, & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uero dicere, id ſibi nefas eſſe, ſeq́; cum ſumma religione, tum ſummo metu legum, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis, tum minari, tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi interdum nomen Africani: donum populi R. illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere, quod imperator clariſſimus, urbe hoſtium capta, monimentum uictoriæ populi R. eſſe uoluiſſet. cum iſte nihilo remiſſius, atque etiam multo uehementius inſtaret quotidie; res agitur in ſenatu: uehementer ab omnibus reclamatur: itaque illo tempore, ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea quicquid erat oneris in nautis remigibusq́; exigendis, in frumento imperando, Segeſta=

nis præter cæteros imponebat aliquanto amplius, quàm ferre poſſent. præterea magiſtratus eorum euocabat: optimum, & nobiliſſimum quenque ad ſe accerſebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: ſigillatim unicuique calamitati fore ſe denunciabat: uniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatem minabatur. itaque aliquando multis malis, magnoq́; metu uicti Segeſtani, prætoris imperio parendum eſſe decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, & lamentatione uirorum, mulierumq́; omnium, ſimulacrum Dianæ tollendum locatur. uidete, quanta religione fuerit. apud Segeſtanos repertum eſſe iudices ſcitote neminem, neque liberum, neque ſeruum, neq̃ue ciuem, neque peregrinum, qui illud ſignum auderet attingere; barbaros quoſdam Lilybæo ſcitote aduocatos eſſe operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta ſuſtulerunt. quod cum ex oppido exportaretur, quem conuentũ mulierum factum eſſe arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana, Segeſtam Carthagine reuecta, uictoriam populi Ro. reditu ſuo nunciaſſet. quàm diſſimilis hic dies illi tempori uidebatur? tum imperator populi R. uir clariſſimus, deos patrios reportabat Segeſtanis, ex urbe hoſtium recuperatos: nunc ex urbe ſociorum prætor eiuſdem populi turpiſſimus, atque impuriſſimus eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat. quid hoc tota Sicilia eſt clarius, quàm omnes Segeſtanas matronas, & uirgines conueniſſe, cum Diana exportaretur ex oppido? unxiſſe

unguentis? compleſſe coronis, & floribus? thure odo-ribusq; incenſis uſque ad agri fines proſecutas eſſe? hanc tu tantam religionem ſi tum in imperio, propter cupiditatem, atque audaciam, non pertimeſcebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorum peri-culo perhorreſcis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum, tantis eorum religio-nibus uiolatis, auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incen-ſasq; uidiſſet, bis ex duorum bellorum flamma, ferroq; ſeruata eſt: quæ Carthaginenſium uictoria loco mu-tato, religionem tamen non amiſit: P. Africani uir-tute, religionem ſimul cum loco recuperauit. quo qui-dem ſcelere ſuſcepto, cum inanis eſſet baſis, & in ea P. Africani nomen inciſum, res indigna, atque into-leranda uidebatur omnibus, non ſolum religiones eſſe uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortiſſimi, rerum geſtarum gloriam, memoriam uirtutis, moni-menta uictoriæ C. Verrem ſuſtuliſſe. quod cum iſti re-nunciaretur de baſi, ac literis, exiſtimauit homines in obliuionem totius negotij eſſe uenturos, ſi etiam ba-ſim tanquam indicem ſui ſceleris ſuſtuliſſet: itaque tollendam iſtius imperio locauerunt. quæ uobis loca-tio ex publicis Segeſtanorum literis priore actione reci-tata eſt. te nunc P. Scipio, te inquam lectiſſimum, ornatiſſimumq; adoleſcentem appello: abs te officium tuum, debitum generi, & nomini, requiro, & fla-gito. cur pro iſto, qui laudem, honoremq; familiæ ueſtræ depeculatus eſt, pugnas? cur eum defenſum eſ-

ſe uis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum onus ſuſtineo? cur M. Tullius P. Africani monimenta requirit: P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit? cum mos à maioribus traditus ſit, ut monimenta maiorum ita ſuorum quiſque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat: tu iſti aderis, qui non obtruſit ali qua ex parte monimenta P. Scipionis, ſed funditus ſuſtulit, at deleuit? quiſnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monimenta, atque indicia uirtutis, ſi tu ea relinquis, ac deſeris? neque ſolum ſpoliata illa patiere, ſed etiam eorum ſpoliatorem, uexatoremq́; defendes? adſunt Segeſtani clientes tui, ſocij populi R. atque amici: certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta ſimulacrum Dianæ maioribus ſuis reſtituiſſe, idq́; apud Segeſtanos eius imperatoris nomine poſitum, ac dedicatum fuiſſe, hoc Verrem demoliendum, & aſportandum, nomenq́; omnino P. Scipionis delendum, tollendumq́; curaſſe. orant te, atque obſecrant, ut ſibi religionem, generi tuo laudem, gloriamq́; reſtituas: ut, quod ex urbe hoſtium per P. Africanum recuperarint, id per te ex prædonis domo conſeruare poſſint. quid aut his reſpondere honeſte potes, aut illi facere, niſi ut te, ac fidem tuam implorent? adſunt, & implorant. potes domeſticæ laudis amplitudinem Scipio tueri: potes omnia in te ſunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non eſt pudoris mei, P. Scipione, florentiſſimo adoleſcente, uiuo, & incolumi, me propugnatorem monimentorum P. Scipionis,

defenſoremq́; profiteri. quamobrem ſi ſuſcipis domeſticæ laudis patrocinium, me non ſolum ſilere de ueſtris monimentis oportebit, ſed etiam lætari, P. Africani eiuſmodi eſſe fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia ſint, defendatur, neque ullum aduentitium requiratur auxilium. ſin iſtius amicitia te impediet; ſi hoc, quod abs te poſtulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: ſuccedam ego uicarius tuo munere: ſuſcipiam partes, quas alienas eſſe arbitrabar, ne iſta præclara nobilitas deſinat queri populum R. hominibus nouis, atque induſtrijs libenter honores mandare, ſemperq́; mandaſſe. non eſt querendum, in ea ciuitate, quæ propter uirtutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum poſſe. ſit apud alios imago P. Africani: ornentur alij mortui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit, ita de populo R. meritus eſt, ut non uni familiæ, ſed uniuerſæ ciuitati commendatus eſſe debeat. eſt aliqua mea pars uirilis, quòd eius ciuitatis ſum, quam ille amplam, illuſtrem, claramq́; reddidit: præcipue quòd in his artibus pro mea parte uerſor, quarum ille princeps fuit, æquitate, induſtria, temperantia, defenſione miſerorum, odio improborum: quæ cognatio ſtudiorum, & artium propemodum non minus eſt coniuncta, quàm iſta, qua uos delectamini, generis, & nominis. repeto abs te Verres monimentum P. Africani: cauſam Siculorum, quam ſuſcepi, relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne ſit hoc tempore: Segeſtanorum iniuriæ negligantur: baſis P. Africani reſtituatur: nomen inuictiſſimi imperatoris incidatur: ſignum pulcherri-

mum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defenſor, non tuus accuſator, non Segeſtani poſtulant, ſed is, qui laudem, gloriamq́; P. Africani tuendam, conſeruandamq́; ſuſcepit. non uereor, ne hoc officium meum P. Seruilio iudici non probem: qui, cum res maximas geſſerit, monimentaq́; ſuarum rerum maxime conſtituat, atque in his elaboret, profecto uolet hæc non ſolum ſuis poſteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non ſpolianda improbis tradere. non uereor, ne tibi Q. Catule diſpliceat, cuius ampliſſimum in orbe terrarum, clariſſimumq́; monimentum eſt, quampluri mos eſſe cuſtodes monimentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defenſionem ad officium ſuum pertinere. & quidem cæteris iſtius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehendenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monimentis domum ſuam plenam ſtupri, plenam flagitij, plenam dedecoris ornabit? Verres temperatiſſimi, ſanctiſſimiq́; uiri monimentum, Dianæ ſimulacrum uirginis, in ea domo collocabit, in qua ſemper meretricum lenonumq́; flagitia uerſantur? At hoc ſolum Africani monimentum uiolaſti? quid? à Tindaritanis non eiuſdem Scipionis beneficio poſitum ſimulacrum Mercurij pulcherrime factum ſuſtuliſti? at quemadmodum, dij immortales, quàm audacter, quàm libidinoſe, quàm impudenter. audiſtis nuper dicere legatos Tindaritanos, homines honeſtiſſimos, ac principes ciuitatis; Mercurium, qui ſacris anniuerſarijs apud eos, ac ſumma

*religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine ca-
pta Tindaritanis non ſolum ſuæ uictoriæ, ſed etiam il-
lorum fidei, ſocietatiſq; monimentum, atque indicium
dediſſet, huius ui, ſcelere, imperioq; eſſe ſublatum.
qui, ut primum in illud oppidum uenit, ſtatim, tan-
quam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe
eſſet, tanquam hoc ſenatus mandaſſet, populuſq; R.
iuſſiſſet, ita, continuo ſignum ut demolirentur, &
Meſſanam deportarent, imperauit. quod cum illis,
qui aderant, indignum; qui audiebant, incredibile
uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeue-
ratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius
uerba audiſtis, ut demoliatur. cum recuſaret, uehe-
menter minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur.
Proagorus refert rem ad ſenatum: uehementer undi-
que reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt
ad illos uenit, quærit continuo de ſigno. reſpondetur
ei, ſenatum non permittere; pœnam capitis conſtitu-
tam, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul re-
ligio commemoratur. tum iſte, quam mihi religionem
narras? quam pœnam? quem ſenatum? uiuum te
non relinquam: moriere uirgis, niſi ſignum tradi-
tur. Sopater iterum flens ad ſenatum refert; iſtius cu-
piditatem, minaſq; demonſtrat. ſenatus Sopatro re-
ſponſum nullum dat, ſed commotus, perturbatuſq;
diſcedit. ille prætoris accerſitus nuncio, rem demon-
ſtrat, negat ullo modo fieri poſſe. atque hæc (nihil e-
nim prætermittendum de iſtius impudentia uidetur)
agebantur in conuentu palam, de ſella, ac de loco ſu-
periore. erat hiems ſumma, tempeſtas, ut ipſum So-*

patrum dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cum iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, præcipitem in forum deijciant, nudumq́; conſtituant. uix erat hoc plane etiam imperatum, cum illum ſpoliatum, ſtipatumq́; lictoribus uideres. omnes ideo putabant, ut miſer, atque innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iſte cæderet ſine cauſa ſocium populi R. atque amicum? non uſque eò improbus: non omnia ſunt in eo uno uitia: nunquam fuit crudelis. leniter hominem clementerq́; accepit. equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuæ, ſicuti fere cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq́; prouincia recentiſſima erant, & maxima. in ea Sopatrum, hominem tum domi nobilem, tum ſummo magiſtratu præditum, diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu ſit affectus, uenire in mentem neceſſe eſt omnibus, cum eſſet uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neque tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq́; fiebat, donec populus, atque uniuerſa multitudo atrocitate rei, miſericordiaq́; commota, ſenatum clamore coegit, ut ei ſimulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipſi ſeſe dij immortales ulciſcerentur, hominem interea perire innocentem non oportere. tum frequens ſenatus ad iſtum uenit, pollicetur ſignum. ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cum iam pene obriguiſſet, uix uiuus auffertur. non poſſum diſpoſite iſtum accuſare, ſi cupiam. opus eſt non ſolum ingenio, uerum etiam artificio quodam ſingulari. unum hoc crimen uidetur eſſe, & à

me pro uno ponitur : de Mercurio Tindaritano plura ſunt : ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarum captarum, quòd ſignum à ſocijs pecuniæ magnæ ſuſtulit : eſt peculatus, quòd publice populi R. ſignum, de præda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre : eſt maieſtatis, quòd imperij noſtri gloriæ, rerumq; geſtarum monimenta euertere, atque aſportare auſus eſt : eſt ſceleris, quòd religiones maximas uiolauit : eſt crudelitatis, quòd in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atque amicum, nouum, ac ſingulare ſupplicij genus excogitauit. illud uero quid ſit, iam non queo dicere : quo nomine appellem, neſcio : quòd in C. Marcelli ſtatua. quid eſt hoc? patronus ne quòd erat? quid tum? quò id ſpectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atque hoſpitum ualere debebat? an ut hoc oſtenderes, contra uim tuam in patronis præſidij nihil eſſe? quis hoc non intelligeret, in improbi præſentis imperio maiorem eſſe uim, quàm in bonorum abſentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putaſti? itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni, Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. quam in te tantam uirtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ traducere ad te, auferre à certiſſimis, antiquiſſimisq; patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modo totius Siciliæ, ſed unius tenuiſſimi Siculi clientelam

tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui honorem illi habuerant, ſupplicia quærebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nam Tindaritani ſtatuam iſtius, quam ſibi propter Marcellos, altiore etiam baſi poni iuſſerat, deturbarunt, ſimul ac ſucceſſum iſti audierunt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad ſtatuam Siculi te prætore alligabantur, eius religioni te eundem uinctum, aſtrictumq́; dedamus. ac primo iudices hoc ſignum Mercurij dicebat iſte Tyndaritanos C. Marcello huic Aeſernino uendidiſſe: atque hoc ſua cauſa etiam Marcellum ipſum ſperabat eſſe dicturum. quod mihi nunquam ueriſimile uiſum eſt, adoleſcentem illo loco natum, patronum Siciliæ, nomen ſuum iſti ad tranſlationem criminis commodaturum. ueruntamen ita res mihi tota præuiſa, atque præcauta eſt, uti, ſi maxime eſſet inuentus, qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, crimenq́; cuperet, tamen is proficere nihil poſſet: eos enim teſtes deduxi, & eas literas deportaui, ut de iſtius facto dubium nemini eſſe poſſet. publicæ literæ ſunt, deportatum eſſe Mercurium Meſſanam ſumptu publico: dicunt, quanti: præfuiſſe huic negotio publice legatum Poleam. quid is? ubi eſt? præſto eſt: teſtis eſt. Proagori Sopatri iuſſu. quis eſt hic? qui ad ſtatuam aſtrictus eſt. quid is? ubi eſt? teſtis eſt: uidiſtis hominem, & uerba eius audiſtis. demoliendum curauit Demetrius Gymnaſiarchus, quòd is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipſe præſens:

Romæ, nuper iſtum eſſe pollicitum, ſeſe id ſignum legatis eſſe redditurum, ſi eius rei teſtificatio tolleretur, cautumq́; eſſet eos teſtimonium non eſſe dicturos. dixit hoc apud uos Zoſippus, *&* Hiſmenias, *homines nobiliſſimi, & principes* Tindaritanæ *ciuitatis.* Quid Agrigento? *non ne eiuſdem* P. Scipionis *monimentum, ſignum* Apollinis *pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen* Myronis *erat inſcriptum, ex* Aeſculapij *religioſiſſimo fano ſuſtuliſti? quod iſte iudices cum clam feciſſet, cum ad ſuum ſcelus illud, furtumq́; nefarios quoſdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuiſſet: uehementer commota ciuitas eſt. uno eodem tempore* Agrigentini *beneficium* Africani, *religionem domeſticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, teſtimonium ſocietatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erant, præcipitur, & negotium datur quæſtoribus, & ædilibus, ut noctu uigilias agerent ad ædes ſacras: etenim iſte* Agrigenti *(credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues* R. *uiri fortes, ac ſtrenui, & honeſti permulti in illo oppido, coniunctiſſimo animo cum ipſis* Agrigentinis *uiuunt, ac negotiantur) non audebat palam tollere, aut poſcere, quæ placebant.* Herculis *templum eſt apud* Agrigentinos, *non longe à foro, ſane ſanctum apud illos, & religioſum. ibi eſt ex ære ſimulacrum ipſius* Herculis: *quo non facile quidquam dixerim me uidiſſe pulchrius (tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo, quàm multa uidi) uſque eò iudices, ut rictus eius, ac mentum paulo*

ſit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non ſolum id uenerari, uerum etiam oſculari ſolent. ad hoc templum, cum eſſet iſte Agrigenti, duce Timarchide, repente, nocte intempeſta, ſeruorum armatorum fit concurſus, atque impetus. clamor à uigilibus, faniq; cuſtodibus tollitur. qui primo cum obſiſtere, ac defendere conarentur, male mulctati clauis, ac fuſtibus repelluntur. poſtea conuulſis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri ſignum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebruit, expugnari deos patrios, non hoſtium aduentu, neque repentino prædonum impetu, ſed ex domo, atque cohorte prætoria manum fugitiuorum inſtructam, armatamq; uenisse. nemo Agrigenti neque ætate tam affecta, neque uiribus tam infirmis fuit, qui non illa nocte, eo nuncio excitatus ſurrexerit, telumq;, quod cuique ſors offerebat, arripuerit. itaque breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo ſigno permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alij uectibus ſubiectis conarentur commouere, alij deligatum omnibus membris rapere ad ſe funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant ſeſe in fugam iſtius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen ſigilla perparuula tollunt, ne omnino inanes ad iſtum prædonem religionum reuerterentur. nunquam tam male eſt Siculis, quin aliquid facete, & commode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immaniſſimum

Verrem, quàm illum aprum Erymanthium referri oportere. hanc uirtutem Agrigentinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea, uiri fortes, et fideles, ſed nequaquam ex tam ampla, neque tam ex nobili ciuitate. Chryſas eſt amnis, qui per Aſſorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius eſt in agro, propter ipſam uiam, qua Aſſoro itur Ennam. in eo Chryſæ eſt ſimulacrum præclare factum è marmore. id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem eius fani religionem non auſus eſt. Tlepolemo dat, Hieroniq́; negotium. illi noctu facta manu, armatiq́; ueniunt: fores ædis effringunt: æditui, cuſtodesq́; mature ſentiunt: ſignum, quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq́; Tlepolemus: neque quidquam ex fano Chryſæ, præter unum perparuulum ſignum ex ære, deſideratum eſt. Matris magnæ fanum apud Enguinos eſt. iam enim mihi non modo breuiter de unoquoque dicendum eſt, ſed etiam prætereunda uidentur eſſe permulta, ut ad maiora iſtius, & illuſtriora in hoc genere furta, & ſcelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq́; æneas, cælatas opere Corinthio, hydriasq́; grandes, ſimili in genere, atque eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentiſſimus, poſuerat, & ſuum nomen inſcripſerat. quid iam de iſto plura dicam, aut querar? omnia illa iudices abſtulit: nihil in religioſiſſimo fano, præter ueſtigia uiolatæ religionis, nomenq́; P. Scipionis, reliquit: hoſtium ſpolia, monimenta imperatorum, decora, atque ornamenta fanorum, poſthac his

præclaris

præclaris nominibus amiſſis, in inſtrumento, ac ſuppellectili C. Verris numerabuntur. tu uidelicet ſolus uaſis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta ſolertiſſime perſpicis? hæc. Scipio ille non intelligebat, homo doctiſſimus, atque humaniſſimus? tu, ſine ulla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine literis, intelligis, & iudicas? uide, ne ille non ſolum tẽperantia, ſed etiam intelligentia te, atque iſtos, qui ſe elegantes dici uolunt, uicerit: nam quia, quàm pulchra eſſent, intelligebat, iccirco exiſtimabat ea non ad hominũ luxuriem, ſed ad ornatum fanorum, atque oppidorum eſſe facta, ut poſteris noſtris monimenta religioſa eſſe uideantur. audite etiam ſingularem eius iudices cupiditatem, audaciam, amentiam, in ijs præſertim ſacris polluendis, quæ non modo manibus attingi, ſed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes, eadem religione, qua Romæ, qua in cæteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. in eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquum: quod uiri, non modo cuiuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant: aditus enim in id ſacrarium non eſt uiris: ſacra per mulieres, ac uirgines confici ſolent. hoc ſignum noctu clam iſtius ſerui ex illo religioſiſſimo, atque antiquiſſimo fano ſuſtulerunt. poſtridie ſacerdotes Cereris, atque illius fani antiſtitæ, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magiſtratus ſuos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuoſum denique uidebatur. tum iſte permotus illa atrocitate negotij, ut ab ſe ſceleris iſtius ſuſpicio remoueretur, dat hoſpiti ſuo cuidam negotium, ut ali-

quem reperiret, quem ea feciſſe inſimularet, daretq́; operam ut is eo crimine damnaretur, ne ipſe eſſet in crimine. res non procraſtinatur: nam cum iſte Catinam profectus eſſet, ſerui cuiuſdam nomen defertur: is accuſatur: ficti teſtes in eum dantur: rem cunctus ſenatus Catinenſium legibus iudicat. ſacerdotes uocantur: ex his quæritur ſecreto in curia, quid eſſet factum, quemadmodum arbitrarentur ſignum eſſe ablatum. reſpondent illæ, prætoris in illo loco ſeruos eſſe uiſos. res, quæ eſſet antea non obſcura, ſacerdotum teſtimonio perſpicua eſſe cœpit. itur in conſilium: ſeruus ille innocens omnibus ſententijs abſoluitur, quo facilius uos hunc omnibus ſententijs condemnare poſſetis. quid enim poſtulas Verres? quid ſperas? quid ſpectas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eò ne tu ſeruos ad ſpoliandum fanum immittere auſus es, quo liberos adire ne orandi quidem cauſa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitaſti, à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametſi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam ſceleratam, ac tam nefariam decidiſti: nam id concupiſti, quod nunquam uideras: id inquam adamaſti, quod antea non aſpexeras. auribus tu tantam cupiditatem concepiſti, ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum exiſtimatio contineret. at ex uiro bono, credo, audieras, et bono auctore. qui id poteſt? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audiſti igitur ex muliere; quoniam id uiri neque uidiſſe, neque noſſe poterant. qualem porro illā fœminam fuiſſe putatis iudices, quàm pudicam, quæ cum

Verre loqueretur? quàm religioſam, quæ ſacrarium ſpoliandi oſtenderet rationem? at minime mirum, quæ ſacra per ſummam caſtimoniam uirorum, ac mulierum fiant, eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe uiolata. quid ergo? hoc ſolum auditione expetere cœpit, cum id ipſe non uidiſſet? immo uero alia complura. ex quibus eligam ſpoliationem nobiliſſimi, atque antiquiſſimi fani: de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. nunc eadem illa quæſo audite, & diligenter, ſicut adhuc feciſtis, attendite. Inſula eſt Melita iudices, ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſoq́; diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidum, quò iſte nunquam acceſſit. quod tamen iſti textrinum per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. ab eo oppido non longe, in promontorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta religione ſemper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quæ in his fere locis nauali copia geſta, atque uerſata ſunt, ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiolatum, ſanctumq́; fuerit. quin etiam hoc memoriæ proditum eſt, claſſe quondam Maſiniſſæ regis ad eum locum appulſa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano ſuſtuliſſe, & eos in Africam portaſſe, Maſiniſſæq́; donaſſe: regem quidem primo delectatum eſſe munere: poſt, ubi audiſſet unde eſſent, ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe, qui eos dentes reportarent. itaque in his inſcriptum literis Punicis fuit, regem Maſiniſſam imprudentem accepiſſe, re cognita reponendos, reſtituendosq́; curaſſe. erat præterea magna uis eboris, multa ornamenta, in quibus eburneæ uictoriæ antiquo ope-

re, ac ſumma arte perfectæ. hæc iſte omnia, ne multis morer, uno impetu, atque uno nuncio, per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſa miſerat, tollenda, atque aſportanda curauit. pro dij immortales, quem ego hominem accuſo? quem legibus, ac iudiciali iure perſequor? de quo uos ſententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenſes publice, ſpoliatum templum eſſe Iunonis, nihil iſtum in religioſiſſimo fano reliquiſſe; quem in locum claſſes hoſtium ſæpe acceſſerant, ubi piratæ fere quotannis hiemare ſolebant; quod neque prædo uiolarit antea, neque hoſtis attigerit, id ab uno iſto ſic ſpoliatum eſſe, ut nihil omnino ſit relictum. hic nunc aut iſte reus, aut ego accuſator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut ſuſpicionibus in iudicium uocatur? dij ablati, fana uexata, nudatæ urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte neque inficiandi rationem, neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, conuincitur à teſtibus, urgetur confeſſione ſuà, manifeſtis in maleficijs tenetur, et manet etiam, ac tacitus facta mecum ſua recognoſcit. nimium mihi diu uideor in uno genere uerſari criminum: ſentio iudices occurrendum eſſe ſatietati aurium, animorumq; ueſtrorum. quamobrem multa prætermittam. ad ea autem, quæ dicturus ſum, reficite uos quæſo iudices, per deos immortales, per eos ipſos, de quorum religione iamdiu dicimus, dum id eius facinus commemoro, & profero, quo prouincia tota commota eſt. de quo ſi paulo altius ordiri, ac repetere memoriam religionis uidebor, ignoſcite. rei magnitudo me breuiter perſtrin=

gere atrocitatem criminis non ſinit. Vetus eſt hæc opinio iudices, quæ conſtat ex antiquiſſimis Græcorum literis, atq; monimentis; inſulam Siciliam totam eſſe Cereri, & Liberæ conſecratam. hoc cum cæteræ gentes ſic arbitrantur, tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt, ut animis eorum inſitum, atque innatum eſſe uideatur: nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam uocant, ex Ennenſium nemore; qui locus, quòd in media eſt inſula ſitus, umbilicus Siciliæ nominatur. quam cum inueſtigare, & conquirere Ceres uellet, dicitur inflammaſſe tædas ijs ignibus, qui ex Aetnæ uertice erumpunt: quas ſibi cum ipſa præferret, orbem omnium peragraſſe terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, geſta eſſe memorantur, eſt loco præcelſo, atque edito: quo in ſummo eſt æquata agri planities, & aquæ perennes: tota uero omni aditu circunciſa, atque dirempta eſt. quam circa lacus, luciq; ſunt plurimi, & lectiſſimi flores omni tempore anni: locus ut ipſe raptum illum uirginis, quem, iam à pueris, accepimus, declarare uideatur: etenim propter eſt ſpelunca quædam, conuerſa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitiſſe, abreptamq; ex eo loco uirginem ſecum aſportaſſe; & ſubito non longe à Syracuſis penetraſſe ſub terras, lacumq; in eo loco repente extitiſſe: ubi uſque ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq; conuentu. propter huius opinionis uetuſtatem, quòd eorum his locis ueſtigia, ac prope incunabula reperiun-

tur deorum, mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publice religio eſt Cereris Ennenſis: etenim multa ſæpe prodigia uim eius, numenq́; declarant, multis ſæpe in difficillimis rebus præſens auxilium eius oblatum eſt: ut hæc inſula ab ea non ſolum diligi, ſed etiam incoli, cuſtodiriq́; uideatur. nec ſolum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesq́; Ennenſem Cererem maxime colunt. etenim ſi Athenienſium ſacra ſumma cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore ueniſſe dicitur, frugesq́; attuliſſe: quantam eſſe religionem conuenit eorum, apud quos eam natam eſſe, & fruges inueniſſe conſtat? itaque apud patres noſtros atroci, ac difficili reip. tempore, cum Ti. Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur, P. Mucio, L. Calpurnio conſulibus aditum eſt ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum eſt, Cererem antiquiſſimam placari oportere. tum ex ampliſſimo collegio decemuirali ſacerdotes populi R. cum eſſet in urbe noſtra Cereris pulcherrimum, & magnificentiſſimum templum, tamen uſque Ennam profecti ſunt: tanta enim erat auctoritas, & uetuſtas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci uiderentur. non obtundam diutius aures ueſtras: iandudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi conſuetudine eſſe uideatur. hoc dico, hanc ipſam Cererem antiquiſſimam, religioſiſſimam, principem omnium ſacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq́; fiunt, a C. Verre ex ſuis templis, ac ſedibus eſſe ſublatam. qui acceſſiſtis Ennam, uidiſtis ſimulacrum Cereris è marmore, & in altero tem-

plo Liberæ. ſunt ea perampla, atque præclara, ſed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ ſunt in eo fano, multo antiquiſſimum. id ſuſtulit: ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cereris, in aperto, ac propatulo loco, ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit, quòd eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis uidebatur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrum pulcherrime factum Victoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auellendum, aſportandumq; curauit. qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum, cum ego ipſe in commemoratione eorum non ſolum animo commouear, uerum etiam corpore perhorreſcam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uerſantur ante oculos omnia; dies ille, quo ego Ennam cum ueniſſem, præſto mihi ſacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt; concio, conuentusq; ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq; fiebant, ut acerbiſſimus tota urbe luctus uerſari uideretur. non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppreſſiq; erant, conquerebantur: Cereris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari uolebant: omnia ſe cætera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus ueniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam

abripuiſſe Cererem uideretur: etenim urbs illa, non urbs uidetur, ſed fanum Cereris eſſe: habitare apud ſeſe Cererem Ennenſes arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolæ, atque antiſtites Cereris eſſe uideantur. Ennæ tu ſimulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere auſi ſunt; in quibus erant omnia, quæ ſceleri propiora ſunt; quàm religioni. tenuerunt enim P. Popilio P. Rupilio conſulibus illum locum ſerui, fugitiui, barbari, hoſtes. ſed neque tam ſerui illi dominorum, quàm tu libidinum: neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura, & moribus: neque illi tam hoſtes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio eſt igitur ei reliqua, qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes uicerit? audiſtis Theodorum, & Numinium, & Nicaſionem Legatos Ennenſes publice dicere, ſeſe à ſuis ciuibus hæc habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum ſimulacrum Cereris, & Victoriæ repoſcerent: id ſi impetraſſent, tum ut morem ueterem Ennenſium conſeruarent, publice in eum, tametſi uexaſſet Siciliam, tamen, quoniam hæc à maioribus conſtituta accepiſſent, teſtimonium ne quod dicerent: ſin autem ea non reddidiſſet, tum ut iudicio adeſſent, tum uti de eius iniurijs iudices docerent, ſed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aſpernari, nolite contemnere, ac

negligere iudices. aguntur iniuriæ ſociorum: agitur uis legum: agitur exiſtimatio, ueritasq́; iudiciorum. quæ ſunt omnia permagna, uerum illud maximum: tanta religione obſtricta tota prouincia eſt, tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omnium Siculorum *occupauit, ut, quæcunque accidant publice, uel priuatim incommoda, propter eam cauſam, ſcelere iſtius, euenire uideantur.* Audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Ennenſes, *complures alios publice dicere, quæ ſolitudo eſſet in agris, quæ uaſtitas, quæ fuga aratorum, quàm deſerta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametſi iſtius multis, & uarijs iniurijs acciderunt, tamen hæc una cauſa in opinione* Siculorum *plurimum ualet, quòd,* Cerere *uiolata, omnes cultus, fructusq́;* Cereris *in his locis interijſſe arbitrantur. medemini religioni ſociorum iudices: conſeruate ueſtram auctoritatem. neque enim hæc externa nobis eſt religio, neque aliena. quòd ſi eſſet; ſi ſuſcipere eam nolletis; tamen in eo, qui uiolaſſet, ſancire uos uelle oporteret. nunc uero in communi omnium gentium religione, inq́; his ſacris, quæ maiores noſtri ab exteris nationibus adſcita, atque accerſita coluerunt; quæ ſacra, ut erant re uera, ſic appellari* Græca *uoluerunt: negligentes, ac diſſoluti ſi cupiamus eſſe, qui poſſumus?* Vnius *etiam urbis, omnium pulcherrimæ, atque ornatiſſimæ,* Syracuſarum *direptionem commemorabo, & in medium proferam iudices, ut aliquando totam huius generis orationem concludam, ac definiam. nemo fere ueſtrum eſt, quin, quemadmodum captæ ſint à* M. Marcello

Syracuſæ, ſæpe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius prætoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. ac iam illa omitto, quæ diſperſe à me multis locis dicentur, ac dicta ſunt: forum Syracuſanorum, quod introitu Marcelli purum à cæde ſeruatum eſt, id aduentu Verris Siculorum innocentium ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum & noſtris claſſibus, & Carthaginenſium clauſus fuiſſet, eum iſto prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuiſſe. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quæ tum urbe capta commiſſa non ſunt neque odio hoſtili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure uictoriæ: mitto inquam hæc omnia, quæ ab iſto per triennium perfecta ſunt. ea, quæ coniuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi, cognoſcite. Vrbem Syracuſas maximam eſſe Græcarum urbium, pulcherrimamq; omnium, ſæpe audiſtis. eſt iudices ita, ut dicitur: nam et ſitu eſt cum munito, tum ex omni aditu uel terra uel mari præclaro ad aſpectum: & portus habet prope in ædificatione, aſpectuq; urbis incluſos: qui cum diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluunt. eorum coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Inſula, mari diſiuncta anguſto, ponte rurſum adiungitur, & continetur. ea tanta eſt urbs, ut ex quatuor urbibus maximis conſtare dicatur: quarum una eſt ea, quam dixi, Inſula:

quæ duobus portubus cincta, in utriuſque portus oſtium, aditumq; proiecta eſt: in qua domus eſt, quæ regis Hieronis fuit, qua prætores uti ſolent. in ea ſunt ædes ſacræ complures, ſed duæ, quæ longe cæteris antecellunt; Dianæ una, & altera, quæ fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima, Mineruæ. in hac Inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur, niſi munitione, ac mole lapidum à mari diſiunctus eſſet. Altera autem eſt urbs Syracuſis: cui nomen Acradina eſt: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatiſſimum Prytaneum, ampliſſima eſt curia, templumq; egregium Iouis Olympij: cæteræq; urbis partes una lata uia perpetua, multiſq; tranſuerſis diuiſæ, priuatis ædificijs continentur. Tertia eſt urbs, quæ, quòd in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit, Tyche nominata eſt: in qua, & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures ædes ſacræ: coliturq; ea pars, et habitatur frequentiſſime. Quarta autem eſt urbs: quæ, quia poſtrema ædificata eſt, Neapolis nominatur: quam ad ſummam theatrum eſt maximum: præterea duo templa ſunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ; ſignumq; Apollinis, qui Theſmotes uocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre. nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à me ſine cauſa commemorata eſſe uideantur. qui cum tam præclaram urbem ui, copijſq; cepiſſet, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua præſertim nihil periculi oſtenderetur, delere, &

Syracuſæ, ſæpe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius prætoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. ac iam illa omitto, quæ diſperſe à me multis locis dicentur, ac dicta ſunt: forum Syracuſanorum, quod introitu Marcelli purum à cæde ſeruatum eſt, id aduentu Verris Siculorum innocentium ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum & noſtris claſſibus, & Carthaginenſium clauſus fuiſſet, eum iſto prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq́; patuiſſe. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quæ tum urbe capta commiſſa non ſunt neque odio hoſtili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure uictoriæ: mitto inquam hæc omnia, quæ ab iſto per triennium perfecta ſunt. ea, quæ coniuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi, cognoſcite. Vrbem Syracuſas maximam eſſe Græcarum urbium, pulcherrimamq́; omnium, ſæpe audiſtis. eſt iudices ita, ut dicitur: nam et ſitu eſt cum munito, tum ex omni aditu uel terra uel mari præclaro ad aſpectum: & portus habet prope in ædificatione, aſpectuq́; urbis incluſos: qui cum diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluunt. eorum coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Inſula, mari diſiuncta anguſto, ponte rurſum adiungitur, & continetur. ea tanta eſt urbs, ut ex quatuor urbibus maximis conſtare dicatur: quarum una eſt ea, quam dixi, Inſula:

quæ duobus portubus cincta, in utriuſque portus oſtium, aditumq; proiecta eſt: in qua domus eſt, quæ regis Hieronis *fuit, qua prætores uti ſolent. in ea ſunt ædes ſacræ complures, ſed duæ, quæ longe cæteris antecellunt;* Dianæ *una, & altera, quæ fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima,* Mineruæ. *in hac* Inſula *extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen* Arethuſa *eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur, niſi munitione, ac mole lapidum à mari diſiunctus eſſet. Altera autem eſt urbs* Syracuſis: *cui nomen* Acradina *eſt: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatiſſimum* Prytaneum, *ampliſſima eſt curia, templumq; egregium* Iouis Olympij: *cæteræq; urbis partes una lata uia perpetua, multisq; tranſuerſis diuiſæ, priuatis ædificijs continentur.* Tertia *eſt urbs, quæ, quòd in ea parte* Fortunæ *fanum antiquum fuit,* Tyche *nominata eſt: in qua, & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures ædes ſacræ: coliturq; ea pars, et habitatur frequentiſſime.* Quarta *autem eſt urbs: quæ, quia poſtrema ædificata eſt,* Neapolis *nominatur: quam ad ſummam theatrum eſt maximum: præterea duo templa ſunt egregia,* Cereris *unum, alterum* Liberæ; *ſignumq;* Apollinis, *qui* Theſmotes *uocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre. nunc ad* Marcellum *reuertar, ne hæc à me ſine cauſa commemorata eſſe uideantur. qui cum tam præclaram urbem ui, copijsq; cepiſſet, non putauit ad laudem populi* R. *hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua præſertim nihil periculi oſtenderetur, delere, &*

extinguere. itaque ædificijs omnibus, publicis & priuatis, ſacris, & profanis ſic pepercit, quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda, ueniſſet. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationem, habuit humanitatis. uictoriæ putabat eſſe, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi eſſe poſſent: humanitatis, non plane ſpoliare urbem, præſertim quam conſeruare uoluiſſet. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quàm humanitas Syracuſanis reſeruauit. Romam quæ aſportata ſunt, ad ædem Honoris atque Virtutis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis poſuit, nihil in ſuburbano. putauit, ſi urbis ornamenta domum ſuam non contuliſſet, domum ſuam urbi ornamento futuram. Syracuſis autem permulta, atque egregia reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullum attigit. conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis, ne qua tali uiro mortuo fiat iniuria; ſed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum, & iuriſdictionem cum ferro, & armis, aduentum, & comitatum cum exercitu, & uictoria conferatis. Aedes Mineruæ eſt in inſula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit, quam plenam, atque ornatam reliquit. quæ ab iſto ſic ſpoliata, atque direpta eſt, non ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionum, & conſuetudinis iura retineret, ſed ut à barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur. pugna erat equeſtris Agathoris regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes ueſtiebantur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracuſis, quod magis uiſen-

dum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria ſua profana feciſſet, tamen religione impeditus non attigit. iſte, cum illa iam propter diuturnam pacem, fidelitatemq; populi Syracuſani ſacra, religioſaq; accepiſſet; omnes eas tabulas abſtulit; parietes, quorum ornatus tot ſecula manſerat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, ſi Syracuſas cepiſſet, duo templa ſe Romæ dedicaturum uouerat, id, quod erat ædificaturus, iis rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut ille, ſed Veneri, & Cupidini uota deberet, is Mineruæ templum ſpoliare conatus eſt. ille deos, deorum ſpoliis ornare noluit: hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciam domum tranſtulit. uiginti & ſeptem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde ſuſtulit: in quibus erant imagines Siciliæ regum, ac tyrannorum: quæ non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. ac uidete, quanto tetrior hic tyrannus Syracuſanis fuerit, quàm quiſquam ſuperiorum, cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium, hic etiam deorum monimenta, atque ornamenta ſuſtulerit. iam uero quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor, ne, hæc qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur. quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, præſertim ex iudicum numero, qui Syracuſis fuerint, qui hæc uiderint, eſſe temeritati, et mendacio meo conſcios. confirmare hoc liquido iudices

poſſum, ualuas magnificentiores ex auro atque ebore perfectiores nullas unquam ullo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quàm multi Græci de ualuarum harum pulchritudine ſcriptum reliquerint. nimirum forſitan hæc illi mirentur, atque efferant. eſto. ueruntamen honeſtius eſt reip. noſtræ iudices ea, quæ illis pulchra eſſe uideantur, imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quàm prætorem in pace abſtuliſſe. ex ebore diligentiſſime perfecta argumenta erant in ualuis: ea detrahenda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atque abſtulit: & tamen indicauit, ſe non ſolum artificio, ſed etiam pretio, quæſtuq; duci: nam bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iſte non opere delectabatur, ſed pondere. itaque eiuſmodi ualuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandum templum erant maxime, nunc tantum ad claudendum factæ eſſe uideantur. Etiam ne gramineas haſtas? uidi enim uos in hoc non minime, cum teſtes dicerent, commoueri: quòd erant huiuſmodi, ut ſemel uidiſſe ſatis eſſet: in quibus neque manu factum quidquam, neque pulchritudo erat ulla, ſed tantum magnitudo incredibilis: de qua uel audire ſatis eſſet: nimium, uidere plus quàm ſemel. etiam ne id concupiſti? nam Sappho, quæ ſublata de Prytaneo eſt, dat tibi iuſtam excuſationem, prope ut concedendum, atque ignoſcendum eſſe uideatur. M. Sullanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum quiſquam non modo priuatus, ſed populus potius haberet, quàm homo elegantiſſimus, atque erudi-

tiſſimus Verres*? nimirum contradici nihil poteſt: noſtrum enim unuſquiſque, qui tam beati, quàm iſte eſt, non ſumus, tam delicati eſſe non poſſumus: ſi quando aliquid iſtiuſmodi uidere uolet, eat ad ædem* Felicitatis*, ad monimentum* Catuli*, in porticum* Metelli*: det operam, ut admittatur in alicuius iſtorum* Tuſculanum*: ſpectet forum ornatum, ſi quid iſte ſuorum ædilibus accommodauit:* Verres *hæc habeat domi:* Verres *ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum, uillas refertas. etiam ne huius operarij ſtudia, ac delicias iudices perferetis? qui ita natus eſt, ita educatus, ita factus & animo & corpore, ut multo appoſitior ad deferenda, quàm ad auferenda ſigna eſſe uideatur. atque hæc* Sappho *ſublata quantum deſiderium ſui reliquerit, dici uix poteſt: nam tum ipſa fuit egregie facta, tum epigramma* Græcum *pernobile inciſum habuit in baſi: quod iſte eruditus homo, &* Græculus*, qui hæc ſubtiliter iudicat, qui ſolus intelligit, ſi unam literam* Græcam *ſciſſet, certe non ſuſtuliſſet: nunc enim quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatum indicat. quid? ſignum* Pæanis *ex æde* Aeſculapij*, præclare factum, ſacrum, et religioſum, non ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. quid? ex æde* Liberi *ſimulacrum* Ariſtei *non tuo imperio palam ablatum eſt? quid? ex æde* Iouis *religioſiſſimum ſimulacrum* Iouis Imperatoris*, quem* Græci Vrion *nominant, pulcherrime factum, non ne abſtuliſti? quid? ex æde* Liberi *paruum illud caput pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? atque ille*

Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, una cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autem Imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis, quanta religione fuerit eadem ſpecie, atque forma ſignum illud, quod ex Macedonia captum, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unum, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus: alterum in Ponti ore, & anguſtijs: tertium, quod Syracuſis ante Verrem prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis, poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id, cum tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porro in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrum, inuiolatumq́; ſeruatum eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, & uictor uiderat, quod religioni conceſſerat, quod ciues, atque incolæ Syracuſani colere, aduenæ non ſolum uiſere, uerum etiam uenerari ſolebant, id Verres ex templo Iouis ſuſtulit. ut ſæpius ad M. Marcellum reuertar iudices, ſic habetote, plures eſſe à Syracuſanis iſtius aduentu deos, quàm uictoria Marcelli homines deſideratos. etenim ille requiſiſſe dicitur etiam Archimedem illum, ſummo ingenio hominem, ac diſciplina; cumq́; cum audiſſet interfectum, permoleſte tuliſſe. iſte omnia, quæ requiſiuit; non ut ſeruaret, uerum ut

aſportaret,

aſportaret, requiſiuit. iam illa, quia leuiora uidebuntur, ſi hoc loco dicerentur, ideo præteribo, quòd iſte menſas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uaſorum Corinthiorum ex omnibus ædibus ſacris Syracuſis abſtulit. itaque iudices, ij, qui hoſpites, ad ea, quæ uiſenda ſunt, ducere ſolent, et unumquidque oſtendere, quos illi Myſtagogos uocant; conuerſam iam habent demonſtrationem ſuam: nam ut ante demonſtrabant, quid ubique eſſet; ita nunc, quid undique ablatum ſit, oſtendunt. quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos eſſe arbitramini? non ita eſt iudices: primum, quòd omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, & retinendos eſſe arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atque artificia, ſigna, tabulæ pictæ Græcos homines nimio opere delectant. itaque ex illorum querimonijs intelligere poſſumus, hæc illis acerbiſſima uideri, quæ forſitan nobis leuia, & contemnenda eſſe uideantur. mihi credite iudices: (tametſi uoſmet ipſos hæc eadem audire certo ſcio) cum multas acceperint per hoſce annos ſocij, atque exteræ nationes calamitates, & iniurias, nullas Græci homines grauius tulerunt, nec ferunt, quàm huiuſcemodi ſpoliationes fanorum, atque oppidorum. licet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi iudices, nulla unquam ciuitas tota Aſia, & Græcia ſignum ullum, tabulam pictam, nullum denique ornamentum urbis ſua uoluntate cuiquam uendidit. niſi forte exiſtimatis, poſteaquam iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint, Græcos homines hæc uendere cœpiſſe: quæ tum non modo non uen-

debant, cum iudicia fiebant, uerum etiam coemebant. niſi arbitramini L. Craſſo, Q. Scæuolæ, C. Claudio, *potentiſſimis hominibus, quorum ædilitates ornatiſſimas uidimus, commercium iſtarum rerum cum* Græcis *hominibus non fuiſſe; his, qui poſt iudiciorum diſſolutiones ædiles facti ſunt, fuiſſe acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam, et ſimulatam emptionem, quàm ſi quis clàm ſurripiat, aut eripiat palam, atque auferat: nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo, ea, quæ accepiſſet à maioribus, uendidiſſe, atque alienaſſe: etenim mirandum in modum* Græci *rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. itaque maiores noſtri facile patiebantur, hæc eſſe quamplurima apud ſocios, ut imperio noſtro quamornatiſſimi, florentiſſimiq́; eſſent. apud eos autem, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebant, ut illi, quibus ea iucunda ſunt, quæ nobis leuia uidebantur, haberent hæc oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis. quid arbitramini* Rheginos, *qui iam ciues* R. *ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea* Venus *illa ne auferatur? quid* Tarentinos, *ut ne* Europam *in* Tauro *ſedentem amittant? ut* Satyrum, *qui apud illos in æde* Veſtæ *eſt? ut cætera? quid* Theſpienſes, *ut* Cupidinis *ſignum, propter quod unum uiſuntur* Theſpiæ*? quid* Gnidios, *ut* Venerem *marmoream? quid, ut pictá,* Coos*? quid* Epheſios, *ut* Alexandrum*? quid* Cyzicenos, *ut* Aiacem, *aut* Medeam*? quid* Rhodios, *ut* Ialyſum*? quid* Athenienſes, *ut ex marmore* Iacchum, *aut* Parthalum *pictum, aut ex ære* Myronis *buculam?*

longum eſt, & non neceſſarium commemorare, quæ apud quoſque uiſenda ſunt tota Aſia, & Græcia. uerum illud eſt, quamobrem hæc commemorarim; quòd exiſtimare uos hoc uolo, mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. atque ut cæteros omittamus, de ipſis Syracuſanis cognoſcite: ad quos ego cum ueniſſem, ſic primo exiſtimabam, ut Romæ ex iſtius amicis acceperam; ciuitatem Syracuſanam propter Heraclij hæreditatem non minus eſſe iſti amicam, quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium ſocietatem: ſimul & uerebar, ne mulierum nobilium, & formoſarum gratia, quarum iſte arbitrio præturam per triennium geſſerat, uirorúmq́;, quibuſcum illæ nuptæ erant, nimia in iſtum non lenitudine, ſed etiam liberalitate oppugnarer, ſi quid ex literis Syracuſanorum conquirerem: itaque Syracuſis cum ciuibus R. eram: eorum tabulas exſcribebam, iniurias cognoſcebam: cum diutius in negotio, curáq́; fueram; ut requieſcerem, curámq́; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar: ubi cum equitibus R. ex illo conuentu honeſtiſſimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabam: à Syracuſanis prorſus nihil adiumenti neque publice, neque priuatim expectabam, neque erat in animo poſtulare. cum hæc agerem, repente ad me uenit Heraclius is, qui tum magiſtratum Syracuſis habebat, homo nobilis, qui ſacerdos Iouis fuiſſet: qui honos apud Syracuſanos eſt amplisſimus. agit mecum, & cum fratre meo, ut, ſi nobis uideretur, adiremus ad eorum ſenatum: frequentes eſſe in curia: ſe iuſſu ſenatus à nobis petere, ut ue-

niremus. primo nobis fuit dubium, quid ageremus. deinde cito uenit in mentem, non eſſe uitandum nobis illum conuentum, & locum. itaque in curiam ueni-mus. honorifice ſane conſurgitur. nos rogatu magiſtratus aſſedimus. incipit is loqui, qui & auctoritate, & ætate, &, ut mihi uiſum eſt, uſu rerum antecedebat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit primo ſententiam: ſenatum populumq; Syracuſanum moleſte, grauiterq; ferre, quòd ego, cum in cæteris Siciliæ ciuitatibus ſenatum populumq; docuiſſem, quid eis utilitatis, quid ſalutis afferrem, et cum ab omnibus mandata, legatos, literas, teſtimoniaq; ſumpſiſſem, in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem. reſpondi, neque Romæ in conuentu Siculorum, cum à me auxilium communi omnium legationum conſilio petebatur, cauſaq; totius ad me Siciliæ deferebatur, legatos Syracuſanorum affuiſſe; neque me poſtulare, ut quidquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris ſtatuam uiderem. quod poſteaquam dixi, tantus eſt gemitus factus aſpectu ſtatuæ, & commemoratione, ut illud in curia poſitum monimentum ſcelerum, non beneficiorum uideretur. tum pro ſe quiſque, quantum dicendo aſſequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paulo ante commemoraui: ſpoliatam urbem, fana direpta, de Heraclij hæreditate, quam palæſtritis conceſſiſſet, multo maximam partem ipſum abſtuliſſe: neque poſtulandum fuiſſe, ut ille palæſtritas diligeret, qui etiam inuentorem olei deum ſuſtuliſſet: neque illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica, neque publice datam; ſed eos, qui hæreditatis diripiendæ participes fuiſſent;

faciendam ſtatuendamq́; curaſſe : eoſdem Romæ fuiſſe legatos, illius adiutores improbitatis, ſocios furtorum, conſcios flagitiorum : eo minus mirari me oportere, ſi illi communi legatorum uoluntati, & ſaluti Siciliæ defuiſſent. ubi eorum dolorem ex illius iniurijs non modo minorem, ſed prope maiorem, quàm cæterorum Siculorum, eſſe cognoui, tum meum animum in illos, tum mei conſilij, negotij totius ſuſcepti cauſam, rationemq́; propoſui : tum eos hortatus ſum, ut cauſæ communi, ſalutiq́; ne deeſſent, ut ei illam laudationem, quam ſe ui, ac metu coactos paucis illis diebus decreſſe dicebant, tollerent. itaque, iudices, Syracuſani hæc faciunt iſtius clientes, atque amici : primum mihi literas publicas, quas in ærario ſanctiore conditas habebant, proferunt : in quibus oſtendunt omnia, quæ dixi ablata, eſſe perſcripta, & plura etiam, quàm ego potui dicere: perſcripta autem hoc modo, quòd ex æde Mineruæ hoc et illud abeſſet, quòd ex æde Iouis, quòd ex æde Liberi. ut quiſque eis rebus tuendis, conſeruandiſq́; præfuerat, ita perſcriptum erat, cum rationem ex lege redderet, &, quæ acceperat, deberet tradere, petiſſe, ut ſibi, quòd hæ res abeſſent, ignoſceretur : itaque omnes liberatos diſceſſiſſe, & eſſe ignotum omnibus. quas ego literas obſignandas publico ſigno, deportandaſq́; curaui. de laudatione autem ratio ſic reddita eſt : primum cum à Verre literæ aliquanto ante aduentum meum de laudatione ueniſſent, nihil eſſe decretum : deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent, oportere decerni, maximo eſſe clamore, & conuitio repudiatos ; & poſtea quàm meus aduentus appropinquarit, imperaſſe eum, qui

ſummam poteſtatem haberet, ut decernerent: decretum ita eſſe, ut multo plus illi laudatio mali, quàm boni poſſit afferre. id adeo iudices, ut mihi ab illis demonſtratum eſt, ſic uos ex me cognoſcite. mos eſt Syracuſis, ut, ſi qua de re ad ſenatum referatur, dicat ſententiam, qui uelit. nominatim nemo rogatur. & tamen, ut quiſque honore, & ætate antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere, idq́; à cæteris ei conceditur. ſi quando taceant omnes, tunc ſortito coguntur dicere. cum hic mos eſſet, refertur ad ſenatum de laudatione Verris. in quo primum, ut aliquid eſſet moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totaq́; prouincia optime meritus eſſet, ſeſe antea, cum audiſſent ei negotium faceſſitum, cumq́; eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos eſſe: iniquum eſſe, tametſi Peduceus eorum laudatione iam non uteretur, tamen non id prius decernere, quod aliquando uoluiſſent, quàm quod tum cogerentur. conclamant omnes, et approbant ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quiſque ætate, & honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. id adeo ex ipſo S. C. cognoſcite: nam principium ſententiæ perſcribi ſolet. Recita. QVÒD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. *dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic, quæſo.* QVÒD. *quo modo?* QVÒD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. *quid poſtea ſcriptum eſt?* CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. *quid hoc eſt?* SORS DVCITVR. *quamobrem? ne=*

mo erat uoluntarius laudator præturæ tuæ, defenſor periculorum tuorum? præſertim cum inire à prætore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuæ, conſiliarij, & conſcij, uerbum facere non audebant. in qua curia ſtatua tua ſtabat, & nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret. atque etiam hoc me docent, eiuſmodi S. C. *ſeſe feciſſe laudationem, ut omnes intelligere poſſent, non laudationem, ſed potius irriſionem eſſe illam, quæ commonefaceret iſtius turpem, calamitoſamq; præturam: etenim ſcriptum eſſe ita;* QVOD *iſte uirgis neminem cæcidiſſet; à quo cognoſcitis nobiliſſimos homines, atque innocentiſſimos ſecuri eſſe percuſſos:* QVOD *uigilanter prouinciam adminiſtraſſet; cuius omnes uigilias in ſtupris conſtat, adulterijsq; eſſe conſumptas. hoc autem ſcriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accuſator recitare non deſineret;* QVOD *prædones procul ab inſula* Sicilia *prohibuiſſet* Verres; *quos etiam intra* Syracuſanam Inſulam *recepiſſet. quæ poſteaquam ex illis cognoui, diſceſſi cum fratre è curia; ut nobis abſentibus, ſi quid uellent, decernerent. decernunt ſtatim: primum ut* Lucio *fratri hoſpitium publice fieret, quòd is eandem uoluntatem erga* Syracuſanos *ſuſcepiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id non modo tum ſcripſerunt, uerum etiam in ære inciſum nobis tradiderunt. ualde hercle te* Syracuſani *tui, quos crebro commemorare ſoles, diligunt: qui cum accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſam coniungendæ neceſſitudinis putant, quòd te accuſaturus ſit, & quòd ad inquirendum in te ue-*

nerit. poſtea decernitur, ac non uarie, ſed prope cunctis ſententijs, ut laudatio, quæ C. Verri decreta eſſet, tolleretur. at uero, cum iam non ſolum diſceſſio facta eſſet, ſed etiam præſcriptum, atque in tabulas relatum, prætor appellatur. at quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. ſenator? ne id quidem. Syracuſanorum aliquis? minime. quis igitur prætorem appellat? qui quæſtor iſtius fuerat, Cæcilius. ò rem ridiculam. ò deſertum hominem: ò deſperatum, ac relictum. à magiſtratu Siculo, ne S. C. Siculi homines facere poſſent, ne ſuum ius, ſuis moribus, ſuis legibus obtinere poſſent, non amicus iſtius, non hoſpes, non denique aliquis Siculus, ſed quæſtor prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? prætor æquus, & ſapiens dimitti iubet ſenatum. concurrit ad me maxima multitudo. primum ſenatores clamare, eripi ſibi ius, eripi libertatem: populus ſenatum laudare, gratias agere: ciues R. à me nuſquam diſcedere. quo quidem die nihil ægrius factũ eſt multo labore meo, quàm ut manus ab illo appellatore abſtinerentur. cum ad prætorem in ius adiſſemus, excogitat ſane diligenter, & caute, quid decernat: nam antequam uerbum facerem, de ſella ſurrexit, atque abijt. itaque tum de foro, cum iam adueſperaſceret, diſceſſimus. poſtridie mane ab eo poſtulo, ut Syracuſanis liceret S. C. quod pridie feciſſent, mihi reddere. ille enimuero negat: & ait indignum facinus eſſe, quòd ego in ſenatu Græco uerba feciſſem: quòd quidem apud Græcos græce locutus eſſem, ferri nullo modo poſſe. reſpondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui: tum multa, tum etiam hoc me memini

dicere: facile eſſe perſpicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum uerum & germanum Metellum intereſſet: illum noluiſſe ſua laudatione iuuare L.Lucullum ſororis uirum, quicum optime conueniſſet; hunc homini alieniſſimo à ciuitatibus laudationes per uim, & metum comparare. quód ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendatitias, ſed tributarias ualuiſſe; admonitu ipſorum Syracuſanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus ſingula perſcripta erant. ecce autem noua turba, atque rixa: ne tamen iſtum omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus plane nudum eſſe, ac deſertum putetis. retinere cœpit tabulas Theomnaſtus quidam, homo ridicule inſanus: quem Syracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt, ut eum pueri ſectentur, ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant. huius tamen inſania, quæ ridicula eſt alijs, mihi tum moleſta ſane fuit. nam cum ſpumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima, uim me ſibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego poſtulare cœpi, ut mihi tabulas obſignare, ac deportare liceret: ille contra. inſtare ego, omnium mihi tabularum, & literarum fieri poteſtatem oportere: contra, ille furioſus urgere, nihil ad ſe noſtras leges pertinere. prætor intelligens, negare ſibi placere, quod S.C. ratum eſſe non deberet, id me Romam deportare. quid multa? niſi uehementius homini minatus eſſem, niſi legum ſanctionem, pœnamq; recitaſſem; tabularum mihi poteſtas facta non eſſet. ille autem inſanus, qui pro iſto contra me uehementiſſime declamaſſet, poſtquam

non impetrauit, credo ut in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat, in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram, & acceperam. laudent te ſane iam Mamertini, qui ex tanta prouincia ſoli ſunt, qui te ſaluum uelint: ita tamen laudent, ut Heius, qui eius princeps legationis eſt, adſit: ita laudent, ut ea, quæ rogati erunt, mihi parati ſint reſpondere. ac ne ſubito à me opprimantur, hæc ſum rogaturus: nauem debeant ne? fatebuntur: præbuerint ne prætore C. Verre? negabunt: ædificauerint ne nauem onerariam maximam publice, quam Verri dederunt? negare non poterunt: frumentum ne ab his ſumpſerit Verres, quod populo R. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuiſſe Meſſanam omnium iſtius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauem maximam à Mamertinis datam, onuſtam cum iſto prætore profectam? fatebuntur. quamobrem tibi habe ſane iſtam laudationem Mamertinam. Syracuſanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta eſt, ita in te eſſe animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt: etenim minime conueniebat, ei deorum honores haberi, qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet. etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehenderetur, ſi, cum diem feſtum ludorum de factis ſuis ſuſtuliſſet celeberrimum, & ſanctiſſimum, quod eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur, ijdem

diem feſtum Verris nomine agerent, cum iſte Syracuſanis, quæ ille calamitoſus dies reliquerit, ademiſſet. at uidete hominis impudentiam, atque arrogantiam iudices, qui non ſolum Verrea hæc turpia, ac ridicula ex Heraclij pecunia conſtituerit, uerum etiam Marcellea tolli imperarit; ut ei ſacra facerent, quotannis, cuius opera omnium annorum ſacra, deosq; patrios amiſerant; eius autem familiæ dies feſtos tollerent, per quam cæteros quoque feſtos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII. ORATIO X.

EMINI *uideo dubium eſſe iudices, quin apertiſſime* C. Verres *in* Sicilia *ſacra, profanáq; omnia & priuatim, & publice ſpoliarit, uerſatusq; ſit ſine ulla non modo religione, uerum etiam diſſimulatione in omni genere furandi, atque prædandi. ſed quædam mihi magnifica & præclara eius defenſio oſtenditur: cui quemadmodum reſiſtam, multo mihi antea eſt iudices prouidendum: ita enim cauſa conſtituitur, prouinciam* Siciliam *uirtute eius, & uigilantia ſingulari dubijs, formidoloſisq; temporibus à fugitiuis, atque à belli periculis tutam eſſe ſeruatam. quid agam iudices? quò accuſationis meæ rationem conferam? quò me uertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi ſe iactaturus ſit* Hortenſius. *belli pericula, tempora reip. imperatorum penuriam commemorabit. tum deprecabitur à uobis, tum etiam pro ſuo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo* R. *Siculorum teſtimonijs eripi, ne'ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. non poſſum diſſimulare iudices. timeo, ne* C. Verres *propter hanc uirtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mentem, in iudicio* M'. Aquilij *quantum auctoritatis, quantum momenti oratio* M. Antonij

habuiſſe exiſtimata ſit: qui, ut erat in dicendo non ſolum ſapiens, ſed etiam fortis, cauſa prope perorata, ipſe arripuit M'. *Aquilium, conſtituitq́; in conſpectu omnium, tunicamq́; eius à pectore abſcidit, ut cicatrices populus* R. *iudicesq́; aſpicerent aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat, multa dixit, eoq́; adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne, quem uirum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cum ſibi ipſe non pepercisſet, hic non ad populi* R. *laudem, ſed ad iudicum crudelitatem uideretur eſſe ſeruatus. hæc eadem nunc ab illis defenſionis ratio, uiaq́; tentatur: idem quæritur. ſit fur, ſit ſacrilegus, ſit flagitiorum omnium, uitiorumq́; princeps: at eſt bonus imperator, & felix, & ad dubia reip. tempora reſeruandus. non agam ſummo iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere; cum iudicium certa lege ſit conſtitutum, non quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abſtinueris, abs te doceri oportere. non inquam ſic agam: ſed ita quæro, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quanta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorum* Siciliam *uirtute tua liberatam? magna laus, & honeſta oratio: ſed tamen quo bello? nos enim poſt id bellum, quod* M'. Aquilius *confecit, ſic accepimus, nullum in* Sicilia *fugitiuorum bellum fuiſſe. at in* Italia *fuit. fateor; & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriam cum* M.

Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiam deeſſe tuæ impudentiæ, ut quidquam eiuſmodi dicere audeas. obſtitiſti uidelicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiæ poſſent. ubi? quando? qua ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorſus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi, fortiſſimi uiri, uirtute, conſilioq; factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent. à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuiſſent, ſi ulla in Sicilia præſidia ad illorum aduentum oppoſita putarentur. at cum in Italia bellum tam prope à Sicilia, tamen in Sicilia non fuit. quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiam ulla peruaſit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrum, aditum facilem hoſtibus, an contagionem imitandi eius belli perículoſam fuiſſe? aditus omnis hominibus ſine ulla facultate nauium non modo diſiunctus, ſed etiam clauſus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuiſſe dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quàm ad Peloridem accedere. contagio autem iſta ſeruilis belli cur abs te potius, quàm ab iis omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerunt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipſa cauſa eſt, cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit, & fuerit: nam poſteaquam illinc M'. Aquilius deceſſit, omnium inſtituta, atque edicta prætorum fuerunt eiuſmodi, ut ne quis cum telo ſeruus eſſet. uetus eſt quod dicam, & propter ſeueritatem exempli nemini for-

taſſe ueſtrum inauditum : L. Domitium prætorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus eſſet, admiratum requiſiſſe, quis eum percuſiſſet : cum audiſſet, paſtorem cuiuſdam fuiſſe, eum ad ſe uocari iuſſiſſe : illum cupide ad prætorem, quaſi ad laudem, atque ad præmium accurriſſe : quæſiſſe Domitium, qui tantam beſtiam percuſſiſſet ? illum reſpondiſſe, uenabulo : ſtatim deinde iuſſu prætoris in crucem eſſe ſublatum. durum hoc fortaſſe uideatur : neque ego ullam in partem diſputo : tantum intelligo, maluiſſe Domitium crudelem in animaduertendo, quàm in prætermittendo diſſolutum uideri. ergo his inſtitutis prouinciæ, iam tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortiſſimus, Cn. Norbanus in ſummo otio fuit : perfacile enim ſeſe Sicilia tuebatur, ne quod in ipſa bellum poſſet exiſtere. etenim cum nihil tam coniunctum ſit, quàm negotiatores noſtri cum Siculis uſu, re, ratione, concordia; & cum ipſi Siculi res ſuas ita conſtitutas habeant, ut his pacem expediat eſſe; imperium autem populi R. ſic diligant, ut id imminui, ac commutari minime uelint; cumq; hæc ab ſeruorum bello pericula & prætorum inſtitutis, & dominorum diſciplina prouiſa ſint : nullum eſt malum domeſticum, quod ex ipſa prouincia naſci poſſit. quid igitur ? nulli ne motus in Sicilia ſeruorum Verre prætore ? nullæ ne conſenſiones factæ eſſe dicuntur ? nihil ſane, quod ad ſenatum populumq; R. peruenerit : nihil, quod iſte Romam publice conſcripſerit. & tamen cœptum eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitium

ſuſpicor. id adeo non tam ex re, quàm ex iſtius factis, decretiſq; cognoſco. ac uidete, quàm non inimico animo ſim acturus. ego ipſe hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nunquam audiſtis, commemorabo, & proferam. In Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt, Leonidæ cuiuſdam Siculi familia in ſuſpicionem uocata eſt coniurationis. res delata ad iſtum. ſtatim, ut par fuit, iuſſu eius homines, qui nominati erant, comprehenſi ſunt, adductiq; Lilybæum: domino denunciatum eſt, ut adeſſet: cauſa dicta damnati ſunt. quid deinde? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? nolite uſquequaque eadem quærere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua hic fuit in hac re occaſio, prætermiſſa eſt. tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cum denunciauit, ut adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam diceret. etiam alter locus, ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt: teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: teſtes publicæ tabulæ: teſtis ſplendidiſſima ciuitas Lilybætana: teſtis honeſtiſſimus, maximuſq; conuentus ciuium R. nihil poteſt. producendi ſunt: itaque producuntur, & ad palum alligantur. etiamnum mihi expectare uidemini iudices, quid deinde factum ſit: quòd iſte nihil unquam fecit ſine aliquo quæſtu, atque præda. quid in eiuſmodi re fieri potuit? quod commodum eſt? expectate facinus quàm uultis improbum: uincam tamen expectationem omnium. nomine ſceleris, coniurationiſq; damnati, ad

ſupplicium traditi, ad palum alligati, repente, multis millibus hominum inſpectantibus, ſoluti ſunt, et Leonidæ illi domino redditi. quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime? niſi id, quod ego non quæro, quod denique in re tam nefaria, tametſi dubitari non poteſt, tamen, ne ſi dubitetur quidem, quæri oporteat; quid, aut quantum, aut quo modo acceperis. remitto tibi hoc totum, atque iſta te cura libero: neque enim metuo, ne hoc cuiquam perſuadeatur, ut, ad quod facinus nemo, præter te, ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. uerum de iſta furandi, prædandiq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua laude diſputo. quid ais bone cuſtos, defenſorq; prouinciæ? tu quos ſeruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia uoluiſſe cognoras, & de conſilij ſententia indicaras, hos ad ſupplicium iam more maiorum traditos, & ad palum alligatos, ex media morte eripere, ac liberare auſus es, ut, quam damnatis ſeruis crucem fixeras, hanc indemnatis ciuibus R. reſeruares? perditæ ciuitates, deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere, ut damnati in integrum reſtituantur, uincti ſoluantur, exules reducantur, res iudicatæ reſcindantur. quæ cum accidunt, nemo eſt, quin intelligat ruere illã remp. hæc ubi ueniunt, nemo eſt, qui ullam ſpem ſalutis reliquã eſſe arbitretur. atque hæc ſicubi facta ſunt, facta ſunt, ut homines populares, aut nobiles ſupplicio, aut exilio leuarentur; ut non ab ijs ipſis, qui iudicaſſent; ut non ſtatim, ut non eorum facinorum damnati, quæ ad uitam, & fortunas omnium pertinerent. hoc uero nouum, & eiuſmodi eſt, ut magis propter reum, quàm

propter rem ipſam credibile eſſe uideatur, ut homines ſeruos, ut ipſe qui iudicarat, ut ſtatim, è medio ſupplicio dimiſerit; ut eius facinoris damnatos ſeruos, quod ad omnium liberorum caput, & ſanguinem pertineret. ò præclarum imperatorem, nec iam cum M'. *Aquilio fortiſſimo uiro, ſed uero cum* Paulis, Scipionibus, Marijs *conferendum. tantum ne uidiſſe in metu, periculoq; prouinciæ? cum ſeruitiorum animos in* Sicilia *ſuſpenſos propter bellum* Italiæ *fugitiuorum uideret? ne quis ſe commouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi iuſſit: quis non pertimeſcat? cauſam dicere dominos: quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe uideri, pronunciauit. exortam uidetur flammam paucorum dolore, ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? uerbera, atque ignes, & illa extrema ad ſupplicium damnatorum, metum cæterorum, cruciatus, et crux. hiſce omnibus ſupplicijs ſunt liberati. quis dubitet, quin ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit, cum uiderent ea facilitate prætorem, ut ab eo ſeruorum, ſceleris, coniurationisq; damnatorum, uita uel ipſo carnifice internuncio redimeretur? quid? hoc in* Apollonienſi Ariſtodamo? *quid? in* Leonte Magarenſi *non idem feciſti? quid? iſte motus ſeruorum, belliq; ſubita ſuſpicio utrum tibi tandem diligentiam cuſtodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbiſſimi quæſtus attulit?* Halycienſis Eumenidæ, *nobilis hominis, & honeſti, magnæ pecuniæ uillicus cum impulſu tuo inſimulatus eſſet,* HS LX *à domino accepiſti. quod nuper ipſe iuratus docuit, quemadmodum geſtum eſſet. ab equite* R. C. Matrinio *abſente, cum is*

eſſet Romæ, quòd eius uillicos, paſtoresq́; tibi in ſuſpicionem ueniſſe dixeras HS *centū abſtuliſti. dixit hoc* L. Fla*uius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator* C. Matrinij *: dixit ipſe* C. Matrinius*: dicet clariſſimus uir* Cn. Lentulus Cenſor*, qui,* Matrinij *honoris cauſa, recenti negotio ad te literas miſit, mittendasq́; curauit. quid? de* Apollonio Diocli *filio* Panormitano*, cui* Gemino *cognomen eſt, præteriri poteſt? ecquid hoc tota* Sici*lia clarius? ecquid indignius ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, uti* Panormum *uenit, ad ſe uocari, et de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaq́; conuentus. homines ſtatim loqui, mirari, quòd* Apol*lonius homo pecunioſus tandiu ab iſto maneret integer: excogitauit: neſcio quid attulit: profectò homo diues, repente à* Verre *non ſine cauſa citatur: expectatio ſumma omnium, quidnam id eſſet: cum exanimatus ſubito ipſo accurrit cum adoleſcente filio: nam pater grandis natu iandiu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruum, quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe, & alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia non erat. eum ſtatim exhiberi iubet.* Apollo*nius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habere neminem. iſte hominem abripi à tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur, nihil ſe miſerum feciſſe, nihil commiſiſſe, pecuniam ſibi eſſe in nominibus, numeratam in præſentia non habere. hæc cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur, ut quiuis intelligere poſſet, eum, quòd pecuniam non dediſſet, iccirco illa tam acerba iniuria affici, cum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla*

coniectus eſt. uidete conſtantiam prætoris, & eius prætoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris prætor; ſed ita laudetur, ut optimus imperator. cum ſeruorum bellum metueretur; quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium, *locupletiſſimum hominem, qui, ſi fugitiui bellum in* Sicilia *facerent, ampliſſimas fortunas amitteret, belli fugitiuorum nomine, indicta cauſa, in uincla coniecit: ſeruos, quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſa conſenſiſſe iudicauit, eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte, omni ſupplicio liberauit. quid, ſi ab* Apollonio *aliquid commiſſum eſt, quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem ſic agemus, ut crimini, aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere, ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? non agam tam acerbe: non utar iſta accuſatoria conſuetudine, ſi quod eſt factum clementer, ut diſſolute factum criminer; ſi quid uindicatum ſeuere eſt, ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam iſta ratione: tua ſequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu uoles. ſimul ac tute cœperis tua iudicia reſcindere, mihi ſuccenſere deſinito: meo enim iure contendam, eum, qui ſuo iudicio condemnatus ſit, iuratorum iudicum ſententijs damnari oportere. non defendam* Apollonij *cauſam, amici, atque hoſpitis mei; ne tuum iudicium uidear reſcindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia dicam: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in* Sicilia *tumultum, aut bellum commoueri: non*

dicam ne illud quidem; ſi maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honeſtiſſimum, ciuitatis honeſtiſſimæ, tam grauiter animaduerti cauſa indicta non oportuiſſe: nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo; cum eſſet talis uir in carcere, in tenebris, in ſqualore, in ſordibus, tyrannicis interdictis tuis, patri exacta ætate, & adoleſcenti filio adeundi ad illum miſerum poteſtatem nunquam eſſe factam: etiam illud præteribo; quotieſcunque Panormum ueneris illo anno, & ſex menſibus, (nam tandiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te ſenatum Panormitanum adiſſe ſupplicem cum magiſtratibus, ſacerdotibusq; publicis, orantem, atque obſecrantem, ut aliquando ille miſer, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ ſi uelim perſequi, facile oſtendam, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus miſericordiæ iudicum iam pridem eſſe præcluſos. omnia igitur iſta concedam, & remittam: præuideo enim, quid ſit defenſurus Hortenſius. fatebitur, apud iſtum neque ſenectutem patris, neque adoleſcentiam filij, neque lacrymas utriuſque plus ualuiſſe, quàm utilitatem, ſalutemq; prouinciæ. dicet, remp. adminiſtrari ſine metu, ac ſeueritate non poſſe. quæret, quamobrem faſces prætoribus præferantur, cur ſecures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorum conſtituta. quæ cum omnia grauiter, ſeuereq; dixerit; quæram, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſa, de carcere emitti iuſſerit: tantumq; in hoc crimine ſuſpicionis eſſe affirmabo, ut iam ipſis

iudicibus ſine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædandi, quàm improbum, quàm indignum, quamq; ad magnitudinem quæſtus immenſum, infinitumq; eſſe uideatur: nam quæ iſte in Apollonio fecit, ea primum breuiter cognoſcite quot, & quanta ſint: deinde hæc expendite, atque æſtimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in uno homine pecunioſo tot conſtituta, ut cæteris formidines ſimilium incommodorum, atque exempla periculorum proponerentur. primum inſimulatio eſt repentina, capitalis, atque inuidioſi criminis. ſtatuite, quanti hoc putetis, & quàm multos redemiſſe. deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. æſtimate harum rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unum hæſiſſe Apollonium, cæteros profecto multos ex his incommodis pecunia ſe liberaſſe. poſtremo tenebræ, uincla, carcer, incluſum ſupplicium, atque à conſpectu parentum, ac liberum, denique à libero ſpiritu, & communi luce ſecluſum. hæc uero, quæ uel uita redimi recte poſſunt, æſtimare pecunia non queo. hæc omnia ſero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miſerijs perditus: ſed tamen cæteros docuit, ante iſtius auaritiæ, ac ſceleri occurrere. niſi uero exiſtimatis, hominem pecunioſiſſimum, ſine aliqua cauſa quæſtus, iniectum ad tam incredibile crimen, aut ſine eadem cauſa repente è carcere emiſſum, aut hoc prædandi genus ab iſto in illo uno adhibitum, ac tentatum, & non per illum omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum, & iniectum. cupio mihi iudices ab illo ſubijci, quoniam de milita-

ri eius gloria dico, ſi quid forte prætereo: nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis, dixiſſe, quæ quidem ad belli fugitiuorum pertinerent ſuſpicionem: certe nihil ſciens prætermiſi. habetis hominis conſilia, diligentiam, uigilantiam, cuſtodiam, defenſionemq́; prouinciæ. ſumma illuc pertinet, ut ſciatis, quoniam plura genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare poſſitis; non ad Q. Maximi ſapientiam, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neque ad Pauli rationem, ac diſciplinam, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum, ſane diligenter retinendum, & conſeruandum, quæſo, cognoſcite. itinerum primum laborem, qui uel maximus eſt in re militari iudices, & in Sicilia maxime neceſſarius, accipite, quàm facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilioq́; reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinem frigorum: & ad tempeſtatum uim, ac imbrium præclarum ſibi hoc remedium comparat. urbem Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atque hæc natura eſſe loci, cœliq́; dicitur, ut nullus unquam dies tam magna, turbulentaq́; tempeſtate fuerit, quin aliquo tempore ſolem eius diei homines uiderent. hic ita uiuebat iſte bonus imperator hibernis menſibus. ut eum non facile non modo extra tectū, ſed ne extra lectum quidem quiſquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo ſtupris, et flagitijs conterebatur. cum autē uer eſſe cœperat, cuius initium

iſte non à Fauonio, neque ab aliquo aſtro notabat, ſed, cum roſam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur; dabat ſe labori, atque itineribus: in quibus uſque eò ſe præbebat patientem, atque impigrum, ut eum nemo unquam in equo ſedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitenſi roſa farctus. ipſe autem coronam habebat unam in capite, alteram in collo: reticulumq; ad nares ſibi apponebat tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſæ. ſic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica uſque in cubiculum deferebatur. eò ueniebant Siculorum magiſtratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audiſtis: controuerſiæ ſecreto deferebantur: paulo poſt palam decreta auferebantur. deinde, ubi paulliſper in cubiculo, pretio, non æquitate iura deſcripſerat; Veneri iam, et Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac ſingularis diligentia. nam ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus prætores conſiſtere, et conuentum agere ſolent, quo in oppido non iſti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier eſſet. itaque nonnullæ ex eo numero in conuiuium adhibebantur palam. ſi quæ caſtiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, conuentumq; uitabant. erant autem conuiuia non illo ſilentio prætorum, atque imperatorum; neque eo pudore, qui in magiſtratuum conuiuijs uerſari ſolet; ſed cum maximo clamore, atque conuicio. nonnunquam etiam res ad manus, atque ad pugnam ueniebat: iſte enim,

prætor ſeuerus, ac diligens, qui populi R. legibus nunquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque erant exitus eiuſmodi, ut alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio, auferretur, alius tanquam occiſus relinqueretur, plerique fuſi ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent; quiuis ut, cum aſpexiſſet, non ſe prætoris conuiuium, ſed ut Cannenſem pugnam nequitiæ uidere arbitraretur. cum uero æſtas ſumma eſſe iam cœperat; quod tempus omnes Siciliæ ſemper prætores in itineribus conſumere conſueuerunt; propterea quòd tum putant obeundam eſſe maxime prouinciam, cum in areis frumenta ſunt; quòd & familiæ congregantur, & magnitudo ſeruitij perſpicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia commonet, tempus anni non impedit: tum inquam, cum concurſant cæteri prætores, iſte nouo quodam ex genere imperator, pulcherrimo Syracuſarum loco ſtatiua ſibi caſtra faciebat: nam in ipſo aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo prætoria, quæ regis Hieronis fuit, ſic emigrabat, ut per eos dies nemo iſtum extra illum locum uidere poſſet. in eum autem ipſum locum aditus erat nemini, niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibuſcum iſte conſueuerat, conueniebant. quarum incredibile eſt quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni uita illa, conuiuijsq; ueniebant. inter eiuſmodi uiros, ac mulieres adulta ætate

filius uerſabatur: ut eum, etiam ſi natura à parentis ſimilitudine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret. huc Tertia illa perducta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur, cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſiodori filiam ueniſſe. iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret. ac per eos dies, cum iſte cum pallio purpureo, talariq; tunica uerſaretur in conuiuiis muliebribus, non offendebantur homines in eo, neque moleſte ferebant, abeſſe à foro magiſtratum, non ius dici, non iudicia fieri: lucum illum litoris percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; ſymphoniæ, in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum, atque iuris, non ferebant homines moleſte. non enim ius abeſſe uidebatur à foro, neque iudicia, ſed uis, & crudelitas, & bonorum acerba, atque indigna direptio. hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam, ſcelus, audaciam, rerum geſtarum magnitudine, atque imperatoriis laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuendum, ne ad exitum defenſionis tuæ uetus illa Antoniana dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne cicatrices populus R. aſpiciat, ex mulierum morſu ueſtigia libidinis, atque nequitiæ. dii faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas: cognoſcentur

enim omnia iſtius æra illa uetera: ut, non ſolum in imperio, uerum etiam in ſtipendijs qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iſte è foro abduci, non, ut ipſe prædicat, perduci ſolebat. aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt. multa eius in ſtipendijs damna proferentur: quæ ab iſto ætatis fructu diſſoluta, & compenſata ſunt. iam uero, cum in eiuſmodi patientia turpitudinis, aliena, non ſua ſatietate obduruiſſet, qui uir fuerit, quot præſidia, quàm munita, pudoris, & pudicitiæ, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum iſtius flagitio cuiuſquam præterea dedecus? non faciam iudices. omnia uetera prætermittam: duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus poſſitis: unum illud, quod ita fuit illuſtre, notumq́; omnibus, ut nemo tam ruſticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta conſulibus Romam ex ullo municipio uadimonij cauſa uenerit, quin ſciret iura omnia populi R. nutu, atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterum, quòd, cum paludatus exiſſet, uotaq́; pro imperio ſuo, communiq́; populi R. nuncupaſſet, noctu, ſtupri cauſa, lectica in Vrbem introferri ſolitus eſt ad mulierem, nuptam uni, propoſitam omnibus, contra fas, contrà auſpicia, contra omnes diuinas, atque humanas religiones. ò dij immortales, quid intereſt inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, ſpemq́; reliquæ uitæ ueſtra, populiq́; R. exiſtimatio comprobet, ut ego, quos adhuc mihi magiſtratus

populus R. mandauit, ſic eos accepi, ut me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer. ita quæſtor ſum factus, ut mihi honorem illum tum non ſolum datum, ſed etiam creditum, ac commiſſum putarem. ſic obtinui quæſturam in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer; ut me, quæſturamq; meam quaſi in aliquo orbis terræ theatro uerſari exiſtimarem; ut omnia ſemper, quæ iucunda uidentur eſſe, non modo his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturæ, ac neceſſitati denegarem. nunc ſum deſignatus ædilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos, mihi Floram matrem populo, plebiq; R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione, Ioui, Iunoni, Mineruæq; eſſe faciundos, mihi ſacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem, & ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in ſenatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam, poſteritatemq; prodendam. ex his ego rebus omnibus iudices, ita mihi deos omnes propitios eſſe uelim, ut, tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi, tamen nequaquam tantum capio uoluptatis, quantum ſolicitudinis, & laboris: ut hæc ipſa ædilitas, non quia neceſſe fuerit, alicui candidato data, ſed, quia ſic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco poſita eſſe uideatur. tu, cum eſſes prætor renun=

ciatus, quoquo modo, (mitto enim, & prætereo, quid tum ſit actum) ſed cum eſſes renunciatus, ut dixi, non ipſa præconis uoce excitatus es, qui te totiens ſeniorum, iuniorumq; centurijs illo honore affici pronunciauit, ut hoc putares, aliquam reip. partem tibi creditam? annum tibi illum unum domo carendum eſſe meretricis? cum tibi ſorte obtigiſſet, ut ius diceres; quantum negotij, quid oneris haberes, nunquam cogitaſti; neque illud rationis habuiſti, ſi forte expergefacere te poſſes, eam prouinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiam, nequitiamq; ueniſſe. itaque non modo domo tua Chelidonem in prætura extrudere noluiſti, ſed in Chelidonis domum præturam tuam totam detuliſti. ſecuta prouincia eſt: in qua tibi nunquam uenit in mentem, non tibi iccirco faſces, & ſecures, et tantam imperij uim, tantamq; ornamentorum omnium dignitatem datam, ut earum rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, et officij perfringeres; ut omnium bona prædam tuam duceres; nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſepta, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem, & audaciam poſſet eſſe: in qua tu te ita geſſiſti, ut, cum omnibus teneare rebus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, non modo tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminum exortam. niſi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thempſanum incommodum proferes. ad quod recens cum te peropportune fortuna obtuliſſet, ſi quid in te uirtutis, atque induſtriæ fuiſſet;

idem, qui ſemper fueras, inuentus es. cum ad te Valentini ueniſſent, & pro his homo diſertus, & nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium ſuſciperes, ut, cum penes te prætorium imperium, ac nomen eſſet, ad illam paruam manum extinguẽdam; ducem te, principemq́; præberes: non modo id refugiſti, ſed eo ipſo tempore, cum eſſes in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat in omnium conſpectu. ipſis autem Valentinis ex tam illuſtri, nobiliq́; municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti, cum eſſes cum tunica pulla, & pallio. quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis, qui, cum iam ex prouincia nõ ad triumphum, ſed ad iudicium decederet, ne illam quidem infamiam fugerit, quam ſine ulla uoluptate capiebat? ò diuina ſenatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis iudices; cum aduesperaſceret, & paulo ante eſſet de hoc Thempſano incommodo nunciatum, cum inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiſſe quendam, Verrem eſſe non longe à Thempſa, quàm ualde uniuerſi admurmurarint, quàm palam principes contradixerint. & is tot criminibus, teſtimoniiſq́; conuictus, in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam ponit, quorum omnium palam, cauſa incognita, uoce damnatus eſt? eſto: nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus eſt, quòd neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet. at uero contra bellum prædonum claſſem habuit ornatam, diligentiamq́; in eo ſingularem: itaque iſto prætore præclare defenſa prouincia eſt. ſic de bello prædonum, ſic de claſſe Sicilienſi iudices dicam, ut hoc

iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas, auaritiæ, maieſtatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quæſo, ut feciſtis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico eſſe adminiſtratam: non uti prouincia defenderetur, ſed ut claſſis nomine pecunia quæreretur. ſuperiorum prætorum conſuetudo cum hæc fuiſſet, ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nautarum, militumq; imperaretur, maximæ, & locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauiſti. ob quam rem, quid tibi Mamertini clam dederint pecuniæ, poſt uidebitur; ex ipſorum literis, et teſtibus quæremus. nauem uero Cybeam maximam, triremis inſtar, pulcherrimam, atque ornatiſſimam, palam ædificatam ſumptu publico, ſciente Sicilia, per magiſtratum, ſenatumq; Mamertinum, tibi datam, donatamq; eſſe dico. hæc nauis onuſta præda Sicilienſi, cum ipſa quoque eſſet ex præda, ſimul cum iſte decederet, appulſa Veliam eſt cum plurimis rebus, et ijs, quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit, quòd erant cariſſimæ, maximeq; eum delectabant. eam nauem nuper egomet uidi Veliæ, multiq; alij uiderunt, pulcherrimam, atque ornatiſſimam iudices. quæ quidem omnibus, qui eam aſpexerant, proſpectare iam exilium, atque explorare fugam domini uidebatur. quid mihi hoc loco reſpondebis? niſi forte id, quod tametſi probari nullo modo poteſt, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis neceſſe eſt, de tua pecunia conſtare ædificatam eſſe eam nauem. aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt. noli metuere Hortenſi, ne quæram, qui licuerit

ædificare nauem ſenatori. antiquæ ſunt iſtæ leges, & mortuæ, quemadmodum tu ſoles dicere, quæ uetant. fuit iſta reprehenſio quondam, fuit iſta ſeueritas in iudicijs, ut iſtam rem accuſator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui ſi quò publice proficiſcereris, & præſidij, & uecturæ cauſa, ſumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficiſci quoquam potes, nec accerſere res tranſmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges paraſti? ualeret hoc crimen in illa ueteri ſeueritate, ac dignitate reip. nunc non modo te hoc crimine non arguo, ſed ne illa quidem communi uituperatione reprehendo. poſtremo tu tibi hoc nunquam criminoſum, nunquam inuidioſum fore putaſti, celeberrimo loco palam tibi ædificari onerariam nauem in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant; quid exiſtimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te nauem eſſe in Italiam *deducturum? nauiculariam te, cum* Romam *ueniſſes, eſſe facturum? ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari, te habere in* Italia *maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. eiuſmodi de te uoluiſti ſermonem eſſe omnium, palam ut loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex* Sicilia *deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquiſſes, commearet? uerum hæc omnia, ſi doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. ſed hoc homo amentiſſime non intelligis priore actione ab iſtis ipſis tuis* Mamertinis *laudatoribus*

eſſe

eſſe ſublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis, quæ ad tuam laudationem miſſa eſt, nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe ædificatam, eiq́; faciendæ ſenatorem Mamertinum publice præfuiſſe. reliqua eſt materies: hanc Rheginis, ut ipſi dicunt, (tametſi tu negare non potes) publice, quòd Mamertini materiem non habent, imperauiſti. ſi, & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio præſto fuerunt: ubi tandem iſtuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impenſum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuiſſe fieri, ut ex ærario nihil darent: (etenim uel Capitolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt, publice gratis coactis fabris, operisq́; imperatis exædificari, atque effici potuit) deinde id, quod perſpicio, & quod oſtendam, cum iſtos produxero, ipſorum ex literis, multas pecunias iſti, erogatas in operum locationes falſas, atque inanes, eſſe perſcriptas: nam illud minime mirum eſt, Mamertinos, à quo ſummum beneficium acceperant, quem ſibi amiciorem, quàm populo R. eſſe cognouerant, eius capiti literis ſuis peperciſſe. ſed ſi argumento eſt, Mamertinos pecunias tibi non dediſſe, quia ſcriptum non habent: ſit argumento, tibi gratis conſtare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, ſcriptum proferre non potes. at enim iccirco nauem Mamertinis non imperaſti, quòd ſunt fœderati. dij approbent. habemus hominem in Fœcialium manibus educatum, unum præter cæteros in publicis religionibus fœderum ſanctum, & diligentem. omnes, qui ante te prætores fuerunt, dedantur Mamertinis, quòd ijs nauem contra pactio-

LL

nem fœderis imperarint. ſed tamen tu, ſancte homo, ac religioſe, cur Taurominitanis item fœderatis nauem imperaſti? an hoc probabis, in æqua cauſa populorum, ſine pretio uarium ius, & diſparem conditionem fuiſſe? quid, ſi eiuſmodi eſſe hæc duo fœdera duorum populorum iudices doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum, et exceptum ſit fœdere, ne nauem dare debeant; Mamertinis in ipſo fœdere ſanctum, atque perſcriptum ſit, uti nauem dare neceſſe ſit? iſtum autem, contra fœdus, & Taurominitanis imperaſſe, & Mamertinis remiſiſſe? num cui dubiũ poterit eſſe, quin, Verre prætore, plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opitulatum ſit? recitentur fœdera.

Fœdera iſto igitur tuo, quemadmodum ipſe prædicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atque mercede, minuiſti maieſtatem reip. minuiſti auxilia populi R. minuiſti copias maiorum uirtute, ac ſapientia comparatas: ſuſtuliſti ius imperij, conditionem ſociorum, memoriam fœderis. qui ex fœdere ipſo nauem uel uſque ad Oceanum, ſi imperaſſemus, ſumptu, periculoq; ſuo armatam, atque ornatam mittere debuerunt; hi, ne in freto, ante ſua tecta, & domos nauigarent, ne ſua mœnia, portusq; defenderent, pretio abs te ius fœderis, & imperij conditionem emerunt. quid cenſetis in hoc fœdere faciundo uoluiſſe Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis aſcriberetur, ſi id ullo modo poſſent à noſtris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tam graue ciuitati, inerat neſcio quo modo in illo fœdere ſocietatis quaſi quædam nota ſeruitutis. quod tum recentibus ſuis officijs, inte-

gra re, nullis populi R. difficultatibus, à maioribus noſtris fœdere aſſequi non potuerunt, id nunc, nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure imperij noſtri quotannis uſurpato, ac ſemper retento, ſumma in difficultate nauium, à C. Verre pretio aſſecuti ſunt. at non hoc ſolum aſſecuti, ne nauem darent: ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in claſſe, aut in præſidio eſſet, te prætore, per triennium Mamertini dederunt? denique cum ex S. C. itemq́; ex lege Terentia, et Caſſia frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue, atque commune Mamertinis remiſiſti. dices frumentum Mamertinos non debere. quo modo non debere? an, ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur, ſed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, et interprete, ne foro quidem, & commeatu Mamertini populum R. iuuare debuerũt. quæ tandem ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arant, certum eſt, quid ex lege cenſoria dare debeant. cur ijs quidquam præterea ex alio genere imperauiſti? quid decumani? nũquid præter ſingulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoque ſtatuiſti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui ſunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs non modo imperaſti, uerum etiã, quos plus darent, quàm poterant, hæc ſexagena millia modium, quæ Mamertinis remiſeras, addidiſti. neque hoc dico, cæteris non recte imperatum eſſe. Mamertinis, qui erant in eadem cauſa, & quibus ſuperiores omnes prætores, item ut cæteris, imperarant pecuniam, qui ex S. C. et ex lege diſſoluerant, his dico non recte remiſ-

iudicibus ſine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædandi, quàm improbum, quàm indignum, quamq; ad magnitudinem quæſtus immenſum, infinitumq; eſſe uideatur: nam quæ iſte in Apollonio fecit, ea primum breuiter cognoſcite quot, & quanta ſint: deinde hæc expendite, atque æſtimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in uno homine pecunioſo tot conſtituta, ut cæteris formidines ſimilium incommodorum, atque exempla periculorum proponerentur. primum inſimulatio eſt repentina, capitalis, atque inuidioſi criminis. ſtatuite, quanti hoc putetis, & quàm multos redemiſſe. deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. æſtimate harum rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unum hæſiſſe Apollonium, cæteros profectò multos ex his incommodis pecunia ſe liberaſſe. poſtremo tenebræ, uincla, carcer, incluſum ſupplicium, atque à conſpectu parentum, ac liberum, denique à libero ſpiritu, & communi luce ſecluſum. hæc uero, quæ uel uita redimi rectè poſſunt, æſtimare pecunia non queo. hæc omnia ſero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miſerijs perditus: ſed tamen cæteros docuit, ante iſtius auaritiæ, ac ſceleri occurrere. niſi uero exiſtimatis, hominem pecunioſiſſimum, ſine aliqua cauſa quæſtus, iniectum ad tam incredibile crimen, aut ſine eadem cauſa repente è carcere emiſſum, aut hoc prædandi genus ab iſto in illo uno adhibitum, ac tentatum, & non per illum omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum, & iniectum. cupio mihi iudices, ab illo ſubijci, quoniam de milita-

ri eius gloria dico, ſi quid forte prætereo: nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis, dixiſſe, quæ quidem ad belli fugitiuorum pertinerent ſuſpicionem: certe nihil ſciens prætermiſi. habetis hominis conſilia, diligentiam, uigilantiam, cuſtodiam, defenſionemq́; prouinciæ. ſumma illuc pertinet, ut ſciatis, quoniam plura genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare poſſitis; non ad Q. Maximi ſapientiam, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad huius; qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neque ad Pauli rationem, ac diſciplinam, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum, ſane diligenter retinendum, & conſeruandum, quæſo, cognoſcite. itinerum primum laborem, qui uel maximus eſt in re militari iudices, & in Sicilia maxime neceſſarius, accipite, quàm facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilioq́; reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinem frigorum: & ad tempeſtatum uim, ac imbrium præclarum ſibi hoc remedium comparat. urbem Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atque hæc natura eſſe loci, cœliq́; dicitur, ut nullus unquam dies tam magna, turbulentaq́; tempeſtate fuerit, quin aliquo tempore ſolem eius diei homines uiderent. hic ita uiuebat iſte bonus imperator hibernis menſibus. ut eum non facile non modo extra tectũ, ſed ne extra lectum quidem quiſquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo ſtupris, et flagitijs conterebatur. cum autẽ uer eſſe cœperat, cuius initium

iſte non à Fauonio, neque ab aliquo aſtro notabat, ſed, cum roſam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur; dabat ſe labori, atque itineribus: in quibus uſque eò ſe præbebat patientem, atque impigrum, ut eum nemo unquam in equo ſedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitenſi roſa farctus. ipſe autem coronam habebat unam in capite, alteram in collo: reticulumq; ad nares ſibi apponebat tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſæ. ſic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica uſque in cubiculum deferebatur. eò ueniebant Siculorum magiſtratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audiſtis: controuerſiæ ſecreto deferebantur: paulo poſt palam decreta auferebantur. deinde, ubi pauliſper in cubiculo, pretio, non æquitate iura deſcripſerat; Veneri iam, et Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac ſingularis diligentia. nam ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus prætores conſiſtere, et conuentum agere ſolent, quo in oppido non iſti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier eſſet. itaque nonnullæ ex eo numero in conuiuium adhibebantur palam. ſi quæ caſtiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, conuentumq; uitabant. erant autem conuiuia non illo ſilentio prætorum, atque imperatorum; neque eo pudore, qui in magiſtratuum conuiuijs uerſari ſolet; ſed cum maximo clamore, atque conuicio. nonnunquam etiam res ad manus, atque ad pugnam ueniebat: iſte enim,

prætor ſeuerus, ac diligens, qui populi R. legibus nunquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque erant exitus eiuſmodi, ut alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio, auferretur, alius tanquam occiſus relinqueretur, plerique fuſi ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent; quiuis ut, cum aſpexiſſet, non ſe prætoris conuiuium, ſed ut Cannenſem pugnam nequitiæ uidere arbitraretur. cum uero æſtas ſumma eſſe iam cœperat; quod tempus omnes Siciliæ ſemper prætores in itineribus conſumere conſueuerunt; propterea quòd tum putant obeundam eſſe maxime prouinciam, cum in areis frumenta ſunt; quòd & familiæ congregantur, & magnitudo ſeruitij perſpicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia commonet, tempus anni non impedit: tum inquam, cum concurſant cæteri prætores, iſte nouo quodam ex genere imperator, pulcherrimo Syracuſarum loco ſtatiua ſibi caſtra faciebat: nam in ipſo aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo prætoria, quæ regis Hieronis fuit, ſic emigrabat, ut per eos dies nemo iſtum extra illum locum uidere poſſet. in eum autem ipſum locum aditus erat nemini, niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibuſcum iſte conſueuerat, conueniebant. quarum incredibile eſt quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni uita illa, conuiuijsq́; ueniebant. inter eiuſmodi uiros, ac mulieres adulta ætate

filius uerſabatur: ut eum, etiam ſi natura à parentis ſimilitudine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret. huc Tertia illa perducta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur, cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſiodori filiam ueniſſe. iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret. ac per eos dies, cum iſte cum pallio purpureo, talariq; tunica uerſaretur in conuiuijs muliebribus, non offendebantur homines in eo, neque moleſte ferebant, abeſſe à foro magiſtratum, non ius dici, non iudicia fieri: lucum illum litoris percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; ſymphoniæ, in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum, atque iuris, non ferebant homines moleſte. non enim ius abeſſe uidebatur à foro, neque iudicia, ſed uis, & crudelitas, & bonorum acerba, atque indigna direptio. hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam, ſcelus, audaciam, rerum geſtarum magnitudine, atque imperatorijs laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuendum, ne ad exitum defenſionis tuæ uetus illa Antoniana dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne cicatrices populus R. aſpiciat, ex mulierum morſu ueſtigia libidinis, atque nequitiæ. dij faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas: cognoſcentur

enim omnia iſtius æra illa uetera: ut, non ſolum in imperio, uerum etiam in ſtipendijs qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iſte è foro abduci, non, ut ipſe prædicat, perduci ſolebat. aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt. multa eius in ſtipendijs damna proferentur: quæ ab iſto ætatis fructu diſſoluta, & compenſata ſunt. iam uero, cum in eiuſmodi patientia turpitudinis, aliena, non ſua ſatietate obduruiſſet, qui uir fuerit, quot præſidia, quàm munita, pudoris, & pudicitiæ, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum iſtius flagitio cuiuſquam præterea dedecus? non faciam iudices. omnia uetera prætermittam: duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus poſſitis: unum illud, quod ita fuit illuſtre, notumq; omnibus, ut nemo tam ruſticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta conſulibus Romam ex ullo municipio uadimonij cauſa uenerit, quin ſciret iura omnia populi R. nutu, atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterum, quòd, cum paludatus exiſſet, uotáq; pro imperio ſuo, communiq; populi R. nuncupaſſet, noctu, ſtupri cauſa, lectica in Vrbem introferri ſolitus eſt ad mulierem, nuptam uni, propoſitam omnibus, contra fas, contrà auſpicia, contra omnes diuinas, atque humanas religiones. ò dij immortales, quid intereſt inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, ſpemq; reliquæ uitæ ueſtra, populiq; R. exiſtimatio comprobet, ut ego, quos adhuc mihi magiſtratus

populus R. mandauit, ſic eos accepi, ut me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer. ita quæſtor ſum factus, ut mihi honorem illum tum non ſolum datum, ſed etiam creditum, ac commiſſum putarem. ſic obtinui quæſturam in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer; ut me, quæſturamq; meam quaſi in aliquo orbis terræ theatro uerſari exiſtimarem; ut omnia ſemper, quæ iucunda uidentur eſſe, non modo his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturæ, ac neceſſitati denegarem. nunc ſum deſignatus ædilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos; mihi Floram matrem populo, plebiq; R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione, Ioui, Iunoni, Mineruæq; eſſe faciundos, mihi ſacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem, & ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in ſenatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam, poſteritatemq; prodendam. ex his ego rebus omnibus iudices, ita mihi deos omnes propitios eſſe uelim, ut, tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi, tamen nequaquam tantum capio uoluptatis, quantum ſolicitudinis, & laboris: ut hæc ipſa ædilitas, non quia neceſſe fuerit, alicui candidato data, ſed, quia ſic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco poſita eſſe uideatur. tu, cum eſſes prætor renun-

ciatus, quoquo modo, (mitto enim, & prætereo, quid tum ſit actum) ſed cum eſſes renunciatus, ut dixi, non ipſa præconis uoce excitatus es, qui te totiens ſeniorum, iuniorumq́; centurijs illo honore affici pronunciauit, ut hoc putares, aliquam reip. partem tibi creditam? annum tibi illum unum domo carendum eſſe meretricis? cum tibi ſorte obtigiſſet, ut ius diceres; quantum negotij, quid oneris haberes, nunquam cogitaſti; neque illud rationis habuiſti, ſi forte expergefacere te poſſes, eam prouinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiam, nequitiamq́; ueniſſe. itaque non modo domo tua Chelidonem in prætura extrudere noluiſti, ſed in Chelidonis domum præturam tuam totam detuliſti. ſecuta prouincia eſt: in qua tibi nunquam uenit in mentem, non tibi iccirco faſces, & ſecures, et tantam imperij uim, tantamq́; ornamentorum omnium dignitatem datam, ut earum rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, et officij perfringeres; ut omnium bona prædam tuam duceres; nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſepta, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem, & audaciam poſſet eſſe: in qua tu te ita geſſiſti, ut, cum omnibus teneare rebus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, non modo tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminum exortam. niſi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thempſanum incommodum proferes. ad quod recens cum te peropportune fortuna obtuliſſet, ſi quid in te uirtutis, atque induſtriæ fuiſſet;

idem, qui ſemper fueras, inuentus es. cum ad te Valentini ueniſſent, & pro his homo diſertus, & nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium ſuſciperes, ut, cum penes te prætorium imperium, ac nomen eſſet, ad illam paruam manum extinguẽdam, ducem te, principemq́; præberes: non modo id refugiſti, ſed eo ipſo tempore, cum eſſes in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat in omnium conſpectu. ipſis autem Valentinis ex tam illuſtri, nobiliq́; municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti, cum eſſes cum tunica pulla, & pallio. quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis, qui, cum iam ex prouincia nõ ad triumphum, ſed ad iudicium decederet, ne illam quidem infamiam fugerit, quam ſine ulla uoluptate capiebat? ò diuina ſenatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis iudices; cum aduesperaſceret, & paulo ante eſſet de hoc Thempſano incommodo nunciatum, cum inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiſſe quendam, Verrem eſſe non longe à Thempſa, quàm ualde uniuerſi admurmurarint, quàm palam principes contradixerint. & is tot criminibus, teſtimonijſq́; conuictus, in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam ponit, quorum omnium palam, cauſa incognita, uoce damnatus eſt? eſto: nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus eſt, quòd neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet. at uero contra bellum prædonum claſſem habuit ornatam, diligentiamq́; in eo ſingularem: itaque iſto prætore præclare defenſa prouincia eſt. ſic de bello prædonum, ſic de claſſe Sicilienſi iudices dicam, ut hoc

iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas, auaritiæ, maieſtatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quæſo, ut feciſtis adhuc, diligenter attendite. Rem naua*lem primum ita dico eſſe adminiſtratam: non uti prouincia defenderetur, ſed ut claſſis nomine pecunia quæreretur. ſuperiorum prætorum conſuetudo cum hæc fuiſſet, ut naues ciuitatibus, certusq́; numerus nautarum, militumq́; imperaretur, maximæ, & locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauiſti. ob quam rem, quid tibi Mamertini clam dederint pecuniæ, poſt uidebitur; ex ipſorum literis, et teſtibus quæremus. nauem uero Cybeam maximam, triremis inſtar, pulcherrimam, atque ornatiſſimam, palam ædificatam ſumptu publico, ſciente Sicilia, per magiſtratum, ſenatumq́; Mamertinum, tibi datam, donatamq́; eſſe dico. hæc nauis onuſta præda Sicilienſi, cum ipſa quoque eſſet ex præda, ſimul cum iſte decederet, appulſa Veliam eſt cum plurimis rebus, et ijs, quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit, quòd erant cariſſimæ, maximeq́; eum delectabant. eam nauem nuper egomet uidi Veliæ, multiq́; alij uiderunt, pulcherrimam, atque ornatiſſimam iudices. quæ quidem omnibus, qui eam aſpexerant, proſpectare iam exilium, atque explorare fugam domini uidebatur. quid mihi hoc loco reſpondebis? niſi forte id, quod tametſi probari nullo modo poteſt, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis neceſſe eſt, de tua pecunia conſtare ædificatam eſſe eam nauem. aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt. noli metuere Hortenſi, ne quæram, qui licuerit*

ædificare nauem ſenatori. antiquæ ſunt iſtæ leges, & mortuæ, quemadmodum tu ſoles dicere, quæ uetant. fuit iſta reprehenſio quondam, fuit iſta ſeueritas in iudicijs, ut iſtam rem accuſator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui ſi quò publice proficiſcereris, & præſidij, & uecturæ cauſa, ſumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficiſci quoquam potes, nec acerſere res tranſmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges paraſti? ualeret hoc crimen in illa ueteri ſeueritate, ac dignitate reip. nunc non modo te hoc crimine non arguo, ſed ne illa quidem communi uituperatione reprehendo. poſtremo tu tibi hoc nunquam criminoſum, nunquam inuidioſum fore putaſti, celeberrimo loco palam tibi ædificari onerariam nauem in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant; quid exiſtimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te nauem eſſe in Italiam deducturum? nauiculariam te, cum Romam ueniſſes, eſſe facturum? ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. eiuſmodi de te uoluiſti ſermonem eſſe omnium, palam ut loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquiſſes, commearet? uerum hæc omnia, ſi doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. ſed hoc homo amentiſſime non intelligis priore actione ab iſtis ipſis tuis Mamertinis laudatoribus

eſſe

eſſe ſublatum : nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis, quæ ad tuam laudationem miſſa eſt, nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe ædificatam, eiq; faciendæ ſenatorem Mamertinum publice præfuiſſe. reliqua eſt materies: hanc Rheginis, ut ipſi dicunt, (tametſi tu negare non potes) publice, quòd Mamertini materiem non habent, imperauiſti. ſi, & ex quo ſit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio præſto fuerunt: ubi tandem iſtuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impenſum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuiſſe fieri, ut ex ærario nihil darent: (etenim uel Capitolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt, publice gratis coactis fabris, operisq; imperatis exædificari, atque effici potuit) deinde id, quod perſpicio, & quod oſtendam, cum iſtos produxero, ipſorum ex literis, multas pecunias iſti, erogatas in operum locationes falſas, atque inanes, eſſe perſcriptas: nam illud minime mirum eſt, Mamertinos, à quo ſummum beneficium acceperant, quem ſibi amiciorem, quàm populo R. eſſe cognouerant, eius capiti literis ſuis peperciſſe. ſed ſi argumento eſt, Mamertinos pecunias tibi non dediſſe, quia ſcriptum non habent: ſit argumento, tibi gratis conſtare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, ſcriptum proferre non potes. at enim iccirco nauem Mamertinis non imperaſti, quòd ſunt fœderati. dij approbent. habemus hominem in Fœcialium manibus educatum, unum præter cæteros in publicis religionibus fœderum ſanctum, & diligentem. omnes, qui ante te prætores fuerunt, dedantur Mamertinis, quòd ijs nauem contra pactio-

gra re, nullis populi R. *difficultatibus, à maioribus no-ſtris fœdere aſſequi non potuerunt, id nunc, nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure imperij noſtri quotannis uſurpato, ac ſemper retento, ſumma in difficultate nauium, à* C. *Verre pretio aſſecuti ſunt. at non hoc ſolum aſſecuti, ne nauem darent: ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in claſſe, aut in præſidio eſſet, te prætore, per triennium Mamertini dederunt? denique cum ex* S. C. *itemq́; ex lege Terentia, et Caſſia frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue, atque commune Mamertinis remiſiſti. dices frumentum Mamertinos non debere. quo modo non debere? an, ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur, ſed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, et interprete, ne foro quidem, & commeatu Mamertini populum* R. *iuuare debuerũt. quæ tandem ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arant, certum eſt, quid ex lege cenſoria dare debeant. cur ijs quidquam præterea ex alio genere imperauiſti? quid decumani? nũquid præter ſingulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoque ſtatuiſti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui ſunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs non modo imperaſti, uerum etiã, quos plus darent, quàm poterant, hæc ſexagena millia modium, quæ Mamertinis remiſeras, addidiſti. neque hoc dico, cæteris non recte imperatum eſſe. Mamertinis, qui erant in eadem cauſa, & quibus ſuperiores omnes prætores, item ut cæteris, imperarant pecuniam, qui ex* S. C. *et ex lege diſſoluerant, his dico non recte remiſ-*

ſum .at, ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cum conſilio cauſam Mamertinorum cognoſcit, & de conſilij ſententia Mamertinis ſe frumentum non imperare pronunciat. audite decretum mercenarij prætoris ex ipſius commentario; & cognoſcite, quanta in ſcribendo grauitas, quanta in conſtituendo iure ſit auctoritas. Recita. Commentarium. Libenter ait ſe facere: itaq́; perſcribit. quid, ſi hoc uerbo non eſſes uſus, libenter? nos uidelicet inuitum te quæſtum facere putaremus. Ac de conſilij ſententia. præclarum recitari conſilium iudices audiſtis. utrum uobis conſilium recitari tandem prætoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an prædonis improbiſſimi ſocietas, atque comitatus? en fœderum interpretes, ſocietatis pactores, religionis auctores. nunquam in Sicilia frumentum publice eſt emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc delectum præclarumq́; conſilium iſte dedit, ut ab his nummos acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. itaque tantum ualuit iſtius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuiſſet, ijs decretum uendidiſſet: nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſſit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducei inſtituto, ac literis, frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, ſe id, quod à malo auctore emiſſent, diutius obtinere non poſſe. age porro, tu, qui te tam religioſum exiſtimari uoluiſti interpretem fœderum, cur Tauromitanis frumentum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum utraque fœderata eſt. ac Netini quidem ſibi non defuerunt: nam ſimul ac pronunciaſti, libenter te Mamer-

tinis quidem remittere ; te adierunt , & eandem ſuam cauſam fœderis eſſe docuerunt . tu aliter decernere in eadem cauſa non potuiſti : pronuncias , Netinos frumentum dare non oportere : et ab his tamen exigis . cedo mihi eiuſdem prætoris literas & rerum decretarum, & frumenti imperati,et rerum decretarum tritici empti. quid potius in hac tanta , ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus iudices , quàm id , quod neceſſe eſt, aut iſti à Netinis pecuniam, cum poſceret , non datam, aut id eſſe actum , ut intelligerent Mamertini , bene ſe apud iſtum tam multa pretia , ac munera collocaſſe, cum idem alij iuris ex eadem cauſa non obtinerent ? hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis . in qua quàm multa ſint uulnera,quis eſt ueſtrum iudices quin intelligat ? primũ, ut in iudicijs, qui decem laudatores dare non poteſt , honeſtius eſt ei nullum dare , quàm illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates ſunt,quibus tu per triennium præfuiſti: arguunt cæteræ : paucæ , & paruæ metu repreſſæ ſilent : una laudat . hoc quid eſt , niſi intelligere , quid habeat utilitatis uera laudatio? ſed tamen ita Verres prouinciæ præfuiſti , ut hac utilitate neceſſario tibi ſit carendum . deinde , id quod alio loco ante dixi , quæ eſt iſta tandem laudatio, cuius laudationis legati principes & publice tibi nauem ædificatam , & priuatim ſe ipſos abs te ſpoliatos , expilatosq; eſſe dixerunt ? poſtremo quid aliud iſti faciunt, cum te ſoli ex Sicilia laudãt,niſi teſtimonio nobis ſunt, te omnia ſibi eſſe largitum , quæ tu de rep. noſtra detraxeris ? quæ colonia eſt in Italia tam bono iure , quod

ſum. at, ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cum conſilio cauſam Mamertinorum cognoſcit, & de conſilij ſententia Mamertinis ſe frumentum non imperare pronunciat. audite decretum mercenarij prætoris ex ipſius commentario; & cognoſcite, quanta in ſcribendo grauitas, quanta in conſtituendo iure ſit auctoritas. Recita. Commentarium. Libenter ait ſe facere: itaq; perſcribit. quid, ſi hoc uerbo non eſſes uſus, libenter? nos uidelicet inuitum te quæſtum facere putaremus. Ac de conſilij ſententia. præclarum recitari conſilium iudices audiſtis. utrum uobis conſilium recitari tandem prætoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an prædonis improbiſſimi ſocietas, atque comitatus? en fœderum interpretes, ſocietatis pactores, religionis auctores. nunquam in Sicilia frumentum publice eſt emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc delectum præclarumq; conſilium iſte dedit, ut ab his nummos acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. itaque tantum ualuit iſtius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuiſſet, ijs decretum uendidiſſet: nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſſit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducei inſtituto, ac literis, frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, ſe id, quod à malo auctore emiſſent, diutius obtinere non poſſe. age porro, tu, qui te tam religioſum exiſtimari uoluiſti interpretem fœderum, cur Tauromenitanis frumentum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum utraque fœderata eſt. ac Netini quidem ſibi non defuerunt: nam ſimul ac pronunciaſti, libenter te Mamer-

tinis quidem remittere; te adierunt, & eandem ſuam cauſam fœderis eſſe docuerunt. tu aliter decernere in eadem cauſa non potuiſti: pronuncias, Netinos frumentum dare non oportere: et ab his tamen exigis. cedo mihi eiuſdem prætoris literas & rerum decretarum, & frumenti imperati, et rerum decretarum tritici empti. quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus iudices, quàm id, quod neceſſe eſt, aut iſti à Netinis pecuniam, cum poſceret, non datam, aut id eſſe actum, ut intelligerent Mamertini, bene ſe apud iſtum tam multa pretia, ac munera collocaſſe, cum idem alij iuris ex eadem cauſa non obtinerent? hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis. in qua quàm multa ſint uulnera, quis eſt ueſtrum iudices quin intelligat? primũ, ut in iudicijs, qui decem laudatores dare non poteſt, honeſtius eſt ei nullum dare, quàm illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates ſunt, quibus tu per triennium præfuiſti: arguunt cæteræ: paucæ, & paruæ metu repreſſæ ſilent: una laudat. hoc quid eſt, niſi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? ſed tamen ita Verres prouinciæ præfuiſti, ut hac utilitate neceſſario tibi ſit carendum. deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ eſt iſta tandem laudatio, cuius laudationis legati principes & publice tibi nauem ædificatam, & priuatim ſe ipſos abs te ſpoliatos, expilatosq́; eſſe dixerunt? poſtremo quid aliud iſti faciunt, cum te ſoli ex Sicilia laudãt, niſi teſtimonio nobis ſunt, te omnia ſibi eſſe largitum, quæ tu de rep. noſtra detraxeris? quæ colonia eſt in Italia tam bono iure, quod

mento, ſtipendio, cæteriſq; rebus nauarcho ſuo quæque ciuitas ſemper dare ſolebat. is neque, ut accuſaretur à nautis, committere audebat, & ciuibus ſuis rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, ſed etiam periculo ſuo uerſabatur. erat hoc, ut dico, factitatum ſemper, nec ſolum in Sicilia, *ſed in omnibus prouincijs, etiam in ſociorum, &* Latinorum *ſtipendio, ac ſumptu, tum cum illorum auxilijs uti ſolebamus.* Verres, *poſt imperium conſtitutum, primus imperauit, ut ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret, quem ipſe præfeciſſet: cui poteſt eſſe dubium, quamobrem et omnium conſuetudinem ueterem primus immutaris, & tantam utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantam difficultatem cum crimine, moleſtiam cum ſuſpicione ſuſceperis? deinde alij quæſtus inſtituuntur, ex uno genere nauali, uidete quàm multi: accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: pretio certo miſſos facere nautas: miſſorum omne ſtipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. hæc omnia ex ciuitatum teſtimonijs cognoſcite.* Recita. Teſtimonia ciuitatum. *hunccine hominem? hanccine impudentiam iudices? hanccine audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecuniarum ſummas deſcribere: certo pretio ſexcentenos nummos nautarũ miſſioni conſtituere. quos qui dederat, commeatum totius æſtatis abſtulerat. iſte, quod et nautæ nomine pro ſtipendio, frumẽtoq; acceperat, lucrabatur. ita quæſtus duplex unius miſſione fiebat. atque hæc homo amentiſſimus in tanto prædonũ impetu, tantoq; periculo prouinciæ ſic palam*

faciebat, ut & ipſi prædones ſcirent, & tota prouincia teſtis eſſet. cum, propter iſtius hanc tantam auaritiam, nomine claſſis, eſſent in Sicilia re quidem uera naues inanes, quæ prædam prætori, non quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P. Ceſecius, & P. Tadius decem nauibus his ſemiplenis nauigarent, nauem quadam piratarum præda refertam non ceperũt, ſed abduxerunt onere ſuo plane captam, atque depreſſam. erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimæ, plena argenti facti, atque ſignati, multa cum ſtragula ueſte. hæc una nauis à claſſe noſtra non capta eſt, ſed inuenta ad Megaridem: qui locus eſt non longe à Syracuſis. quod ubi iſti nunciatum eſt; tametſi noctu cum mulierculis iacebat ebrius, erexit ſe tamen, & ſtatim quæſtori, legatoq́; ſuo cuſtodes miſit complures, ut omnia ſibi integra quamprimum exhiberentur. appellitur nauis Syracuſas: expectatur ab omnibus: ſupplicium ſumi de captiuis putatur. iſte, quaſi præda ſibi aduecta, non prædonibus captis, ſi qui ſenes, aut deformes erant, eos in hoſtium numero ducit: qui aliquid formæ, ætatis, artificijq́; habebant, abducit omnes: nonnullos ſcribis ſuis, filio, cohortiq́; diſtribuit: ſymphoniacos ſex cuidam amico ſuo Romam muneri miſit. nox illa tota exinanienda naui conſumitur. archipiratam ipſum uidet nemo: de quo ſupplicium ſumi oportuit: hodieq́; omnes ſic habent perſuaſum (quid eius ſit, uos coniectura quoque aſſequi debetis) iſtum clam à piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepiſſe. coniectura eſt. iudex eſſe bonus nemo poteſt, qui ſuſpicione certa non mouetur. hominem noſtis, conſuetudi-

nemq; omnium tenetis; qui ducem prædonum aut hoſtium cœperit, quàm libenter eum palam ante oculos omniũ eſſe patiatur. hominem in tanto conuentu Syracuſis uidi neminem iudices, qui archipiratam captum uidiſſe ſe diceret, cum omnes, ut mos eſt, ut ſolet fieri concurrerent,, quærerent, uidere cuperent. quid accidit, cur tantopere iſte homo occultaretur, ut eum ne caſu quidem quiſquam aſpicere poſſet? homines maritimi Syracuſis, qui ſæpe iſtius ducis nomen audiſſent, ſæpe timuiſſent, cum eius cruciatu, atque ſupplicio paſcere oculos, animumq; exaturare uellent; poteſtas aſpiciendi nemini facta eſt. unus plures prædonum duces uiuos cepit P. Seruilius, quàm omnes antea. ecquando igitur iſto fructu quiſquam caruit, ut uidere piratam captum non liceret? at contra, quacunque iter fecit, hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus uinctorum, captorumq; hoſtium præbebat: itaque ei concurſus undique fiebant, ut non modo ex ijs oppidis, quà ducebantur, ſed etiam ex finitimis uiſendi cauſa conuenirent. ipſe autem triumphus quamobrem omnium triumphorum gratiſſimus populo R. fuit, atque iucundiſſimus? quia nihil eſt uictoriæ dulcius: nullum eſt autem teſtimonium uictoriæ certius, quam, quos ſæpe metueris, eos te uinctos ad ſupplicium duci uidere. hoc tu quamobrem non feciſti? quamobrem ita iſte pirata celatus eſt, quaſi eum aſpicere nefas eſſet? quamobrem ſupplicium non ſumpſiſti? quam ob cauſam hominem reſeruaſti? ecquem audiſti in Sicilia ante captum archipiratam, qui non ſecuri percuſſus ſit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplum. uiuum tu

mediterraneos, ſummos aratores, qui nomen nunquam timuiſſent maritimi prædonis, unum te prætore horruiſſent Apronium terreſtrem archipiratam. et ut quiuis facile perſpiceret, id ab iſto actum eſſe, ut ille ſuppoſitus facile et libenter ſe illum, qui non erat, eſſe ſimularet; imperat Centuripinis, ut is uictu, cæteriſq; rebus quamliberaliſſime, commodiſſimeq; habeatur. interea Syracuſani, homines periti, & humani, qui non modo ea, quæ perſpicua eſſent, uidere, uerũ etiam occulta ſuſpicari poſſent; habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui ſecuri ferirẽtur; quàm multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat factum ſex remorum numero, conijciebant. iſte, quòd omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formæ, remouerat, atque abduxerat; reliquos ſi, ut conſuetudo eſt, uniuerſos ad palum alligaſſet, clamorem populi fore ſuſpicabatur, cum tanto plures abducti eſſent, quàm relicti: propter hanc cauſam cum inſtituiſſet alios alio tempore producere, tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem, numerumq; haberet, & reliquos non deſideraret ſolum, ſed etiam poſceret, et flagitaret. cum maximus numerus deeſſet, tum iſte, homo nefarius, in eorum locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere, & ſupponere cœpit ciues R. quos in carcerem antea coniecerat. quorum alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, et ex Hiſpania fugientes ad Siciliam appulſos eſſe dicebat: alios, qui à prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam ob cauſam nauigarent, ſua uoluntate cum piratis fuiſſe arguebat, itaque alij ciues R. ne cognoſcerentur, ca=

mini datum iri? quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? inimicum habebas neminem. ſi haberes, tamen non ita uixeras, ut metum iudicij propoſitum habere deberes. an te, id quod fieri ſolet, conſcientia timidum, ſuſpicioſumq́; faciebat? qui igitur, cum eſſes in imperio, iam tum iudicium, & crimen horrebas: reus, cum tot teſtibus coarguare, potes de damnatione dubitare? uerum ſi crimen hoc metuebas, ne quis abs te ſuppoſitum eſſe diceret, qui pro archipirata ſecuri feriretur: utrum tandem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti, in iudicio coactu, atque efflagitatu meo producere ad ignotos, tanto poſt, eum, quem archipiratam eſſe diceres, an recenti re, Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia penè tota, ſecuri ferire? uide, quid interſit, utrum faciendum fuerit. in illo repreheſio nulla eſſe potuit: hic defenſio nulla eſt. itaque illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis præter te fecerit, quæro. piratam uiuum tenuiſti. quem ad finem? dum cum imperio fuiſti? quamobrem? quam ob cauſam? quo exemplo? cur tandiu? cur inquam ciuibus R. quos piratæ ceperant, ſecuri ſtatim percuſſis, ipſis piratis lucis uſuram tam diuturnam dediſti? uerum eſto: ſit tibi illud liberum omne tempus, quod cum imperio fuiſti. etiam ne priuatus? etiam ne reus? etiam ne pene damnatus hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? unum, alterum menſem, prope annum denique domi tuæ piratæ, à quo tempore capti ſunt, quoad per me licitum eſt, fuerunt, hoc eſt quoad per M'. Acilium Glabrionem licitum eſt; qui, poſtulante me, produci, atque in carcerem condi imperauit.

te pecunia liberatus eſſet; cum uulgo loquerentur, ſuppoſitum in eius locum, quem pro illo probare uelles; cum tute faſſus eſſes, te id crimen tanto ante metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum, quis te audiret? nunc cum uiuum iſtum neſcio quem produces, tamen ne id credi uoles? quid, ſi aufugiſſet, ſi uincla rupiſſet, ita ut Nico *ille nobiliſſimus pirata fugit, quem* P. Seruilius, *qua felicitate ceperat, eadem recuperauit; quid diceres? uerum hoc erat: ſi ille ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet, pecuniam illam non haberes: ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profugiſſet, non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſupponere. plura dixi, quàm uolui, de illo archiparata: et tamen ea, quæ certiſſima ſunt huius criminis argumenta, prætermiſi: uolo enim mihi totum eſſe crimen hoc integrum. eſt certus locus, certa lex, certum tribunal, quò hoc reſeruetur. hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ueſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornandam, milites reuocandos, alendosq; eſſe cœpit, cum ea res non ſolum prouinciæ ſaluti, uerum etiam ipſi prædæ eſſe poſſet: nam æſtate ſumma, quo tempore cæteri prætores obire prouinciam, & concurſare conſueuerunt, aut etiam in tanto prædonum metu, et periculo ipſi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidinesq; ſuas domo ſua regia, quæ regis* Hieronis *fuit, qua prætores uti ſolent, contentus non fuit: tabernacula, quemadmodum conſueuerat temporibus æſtiuis, quod antea iam demonſtraui, carbaſeis intenta uelis collocari iuſſit in litore: quod eſt litus in inſula* Syracuſis *poſt* Arethuſæ *fontem, propter ipſum introi=*

tum atque oſtium portus, amœno ſanè, & ab arbitris re moto loco. hic dies æſtiuos ſexaginta prætor populi R. cuſtos, defenſorq́; prouinciæ ſic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia eſſent, uir accumberet nemo præter ipſum, & prætextatum filium. tametſi rectè ſine exceptione dixeram, uirum, cum iſti eſſent, neminem fuiſſe. nonnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autẽ nuptæ nobiles, præter unam mimi Iſidori filiam, quam iſte propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat; Pippa quædam, uxor Aeſchrionis Syracuſani: de qua muliere plurimi uerſus, qui in iſtius cupiditatem facti ſunt, tota Sicilia percelebrantur. erat Nice, facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracuſani. hanc Cleomenes uir amabat, uerumtamen huius libidini aduerſari nec poterat, nec audebat: & ſimul ab iſto donis, beneficijsq́; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iſte, tametſi ea eſt hominis impudentia, quam noſtis, ipſe tamen, cum uir eſſet Syracuſis, uxorem eius parum poterat animo ſoluto, ac libero, tot noctes ac dies ſecum habere. itaque excogitat rem ſingularem. naues, quibus legatus præfuerat, Cleomeni tradit: claſſi populi R. Cleomenem Syracuſanum præeſſe iubet, atque imperat. hoc eo facit, ut ille non ſolum abeſſet à domo, tum cum nauigaret; ſed etiam libenter cum magno honore, beneficioq́; abeſſet; ipſe autem remoto, atque ablegato uiro, non liberius, quàm ante, (quis enim unquam iſtius libidini obſtitit?) ſed paulo ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet, ſi non tanquam uirum, at tanquam æmulum remouiſſet. accipit nauem ſociorum,

atque

atque amicorum Cleomenes Syracuſanus. quid primum, aut accuſem, aut querar iudices? Siculo ne homini legati, quæſtoris, prætoris denique poteſtatem, honorem, auctoritatem dari? ſi te impediebat iſta conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi quæſtores? ubi legati? ubi ternis denarijs æſtimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tantáq; ornamenta magiſtratibus, & legatis à ſenatu, populoq; R. permiſſa, & data? denique ubi præfecti, & tribuni tui? ſi ciuis R. dignus iſto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideq; populi R. perpetuo manſerant? ubi Segeſtana; ubi Centuripina ciuitas? quæ tum officijs, fide, uetuſtate, tum etiam cognatione populi R. nomen attingunt. ò dij immortales. quid, ſi harum ipſarum ciuitatum militibus, nauibus, nauarchis Syracuſanus Cleomenes iuſſus eſt imperare? non omnis honos ab iſto dignitatis, æquitatis, officij ſublatus eſt? ecquod in Sicilia bellum geſſimus, quin Centuripinis ſocijs, Syracuſanis hoſtibus uteremur? atque hæc omnia ad memoriam uetuſtatis, non ad contumeliam ciuitatis referri uolo. itaque ille uir clariſſimus, ſummusq; imperator M. Marcellus, cuius uirtute captæ, miſericordia conſeruatæ ſunt Syracuſæ, habitare in ea parte urbis, quæ Inſula eſt, Syracuſanum neminem uoluit. hodie inquam Syracuſanum in ea parte habitare non licet: eſt enim locus, quem uel pauci poſſunt defendere. committere igitur eum non fideliſſimis hominibus noluit: ſimul quòd ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto eſt. quamobrem qui noſtros exercitus ſæpe excluſerant, ijs clau-

ſtra loci committenda non exiſtimauit. uide, quid interſit inter tuam libidinem, maiorumq́; auctoritatem; inter amorem, furoremq́; tuum, & illorum conſilium, atque prudentiam. illi aditum litoris Syracuſanis ademerunt: tu maritimum imperium conceſſiſti. illi habitare in eo loco Syracuſanum, quò naues accedere poſſent, noluerunt: tu claſſi, & nauibus Syracuſanum præeſſe uoluiſti. quibus illi urbis ſuæ partem ademerunt, ijs tu noſtri imperij partem dediſti: et quorum ſociorum opera Syracuſani nobis dicto audientes ſunt, eos Syracuſanis dicto audientes eſſe iuſſiſti. egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: ſequitur Segeſtana nauis, Tyndaritana, Herbitenſis, Heraclienſis, Apollonienſis, Haluntina, præclara claſſis in ſpeciem, ſed inops, & infirma propter dimiſſionem propugnatorum, atque remigum. tandiu in imperio ſuo claſſem iſte prætor diligens uidit, quandiu conuiuium eius flagitioſiſſimum prætervecta eſt. ipſe autem, qui uiſus multis diebus non eſſet, tum ſe tamen in conſpectum nautis pauliſper dedit. ſtetit ſoleatus prætor populi R. cum pallio purpureo, tunicaq́; talari, muliercula nixus, in litore. iam hoc ipſo iſtum ueſtitu Siculi, ciueſq́; R. permulti ſæpe uiderunt. poſteaquam paulum prouecta claſſis eſt, & Pachynum quinto die denique appulſa eſt: nautæ fame coacti, radices palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miſeri, perditiq́; alebantur. Cleomenes autem, qui alterum ſe Verrem cum luxuria, atque nequitia, tum etiam imperio putaret, ſimiliter totos dies, in litore tabernaculo po-

*ſito, perpotabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene,
eſurientibus cæteris, nunciatur piratarum naues eſſe in
portu Ediſſæ: nam ita is locus nominatur. noſtra au-
tem claſſis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem,
quòd erat terreſtre præſidium non re, ſed nomine, ſpe-
rabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxiſſet, explere
ſe numerum nautarum, & remigum poſſe. reperta eſt
eadem iſtius hominis auariſſimi ratio in præſidijs, quæ
in claſſibus: nam erant perpauci reliqui, cæteriq; di-
miſſi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina
malum erigi, uela fieri, præcidi anchoras imperauit: et
ſimul, ut ſe cæteri ſequerentur, ſignum dari iuſſit. hæc
Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis: nam
ſcire iſto prætore nemo poterat, quid quæque nauis re-
mis facere poſſet: etſi in hac quadriremi propter hono-
rem, & gratiam Cleomenis, minime multi remiges,
& milites deerant. euolarat iam è conſpectu fere, fu-
giens quadriremis, cum etiam tunc cæteræ naues ſuo
in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quan-
quàm erant pauci, quoquo modo ſeſe res habebat, pu-
gnare tamen ſe uelle clamabant, & quod reliquum ui-
tæ, uiriumq; fames fecerat, id ferro potiſſimum reddere
uolebant. quòd ſi Cleomenes non tanto ante fugiſſet,
aliqua tamen ad reſiſtendum ratio fuiſſet: erat enim
ſola illa nauis conſtrata, & ita magna; ut propugna-
culo cæteris poſſet eſſe: quæ, ſi in prædonum pugna
uerſaretur, urbis inſtar habere inter illos piraticos my-
oparones uideretur. ſed tunc inopes relicti à duce, præ-
fectoq; claſſis, eundem neceſſario curſum tenere cœpe-
runt. Pelorum uerſus, ut ipſe Cleomenes, ita cæteri*

MM ij

nauigabant. neque ita tamen tam prædonum fugiebant impetum, quàm imperatorem ſequebantur. tum ut quiſque in fuga poſtremus, ita in periculo princeps erat: poſtremam enim quanque nauem piratæ primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum *nauis capitur: cui præerat* Haluntinus *homo nobilis,* Philarchus*: quem ab illis prædonibus* Locrenſes *poſtea publice redemerunt: ex quo uos priore actione iurato rem omnem, cauſamq́; cognoſtis. deinde* Apollonienſis *nauis capitur, & eius præfectus* Anthropinus *occiditur. hæc dum aguntur, interea* Cleomenes *iam ad* Pelori *litus peruenerat, iam ſeſe in terram è naui eiecerat, quadriremem q́; in ſalo fluctuantem reliquerat. reliqui præfecti nauium, cum in terram imperator exiſſet, cum ipſi neque repugnare, neque mari effugere ullo modo poſſent, appulſis ad* Pelorum *nauibus* Cleomenem *perſecuti ſunt. tunc prædonum dux* Heracleo*, repente, præter ſpem, non ſua uirtute, ſed iſtius auaritia, nequitiáq́; uictor, claſſem pulcherrimam populi* R. *in litus expulſam, & eiectam, cum primum adueſperaſceret, inflammari, incendiq́; iuſſit. ò tempus miſerum, atque acerbum prouinciæ* Siciliæ*: ò caſum illum multis innocentibus calamitoſum, atque funeſtum: ò iſtius nequitiam, ac turpitudinem ſingularem. una atque eadem nox erat, qua prætor amoris turpiſſimi flamma, ac claſſis populi* R. *prædonum incendio conflagrabat. affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuncius* Syracuſas*: curritur ad prætorium, quò iſtum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atque ſymphonia.* Cleomenes*, quanquam*

nox erat, tamen in publico eſſe non audet. includit ſe domi: neque aderat uxor, quæ conſolari hominem in malis poſſet. huius autem præclari imperatoris ita erat ſeuera domi diſciplina, ut in re tanta, in tam graui nuncio, nemo admitteretur, nemo eſſet, qui auderet, aut dormientem excitare, aut interpellare uigilantem. iam uero, re ab omnibus cognita, concurſabat urbe tota maxima multitudo: non enim, ſicut antea conſuetudo erat, prædonum aduentum ſignificabat ignis è ſpecula ſublatus, aut tumulo, ſed flamma ex ipſo incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquum nunciabat. cum prætor quæreretur, et conſtaret ei neminem nunciaſſe: fit ad domum eius cum clamore concurſus atque impetus: tum iſte excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: ſagum ſumit. lucebat iam fere: procedit in medium, uini, ſomni, ſtupri plenus. excipitur ab omnibus eiuſmodi clamore, ut ei Lampſaceni periculi ſimilitudo uerſaretur ante oculos. hoc etiam maius hoc uidebatur, quòd in odio ſimili multitudo hominum hæc erat maxima. tum iſtius acta commemorabantur, tum flagitioſa illa conuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tum quærebatur ex ipſo palam, tot dies continuos, per quos nunquam uiſus eſſet, ubi fuiſſet? quid egiſſet? tum imperator ab iſto præpoſitus Cleomenes flagitabatur: neque quidquam propius eſt factum, quàm ut illud Vticenſe exemplum de Adriano transferretur Syracuſas, ut duo ſepulcra duorum prætorum improborum, duabusq; in prouincijs conſtituerentur. uerum habita eſt à multitudine ratio temporis, habita eſt tu-

multus, habita etiam dignitatis, exiſtimationisq; communis, quòd is eſt conuentus Syracuſis ciuium R. ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac Rep. digniſſimus exiſtimetur. confirmant ipſi ſe, cum is etiam tum ſemiſomnis ſtuperet: arma capiunt: totum forum, atque Inſulam, quæ eſt urbis magna pars, complent. unam illam ſolam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam noſtras naues reliquiſſent, accedere incipiunt ad Syracuſas. qui uidelicet ſæpe audiſſent, nihil eſſe pulchrius, quàm Syracuſarum mœnia, ac portus; ſtatuerant ſeſe, ſi ea Verre prætore non uidiſſent, nunquam eſſe uiſuros. ac primo ad illa æſtiua prætoris accedunt, ipſam illam ad partem litoris, ubi iſte per eos dies tabernaculis poſitis caſtra luxuriæ collocarat. quem poſteaquam inanem locum offenderunt, & prætorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerunt; ſtatim ſine ullo metu in portum ipſum penetrare cœperunt. cum in portum dico iudices, (explanandum eſt enim diligentius eorum cauſa, qui locum ignorant) in urbem dico, atque in urbis intimam partem ueniſſe piratas: non enim portu illud oppidum clauditur, ſed urbe portus ipſe cingitur, & concluditur; non ut alluantur à mari mœnia extrema, ſed influat in urbis ſinum portus. hic te prætore Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuum nauigauit. prò dij immortales, piraticus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac faſces eſſent Syracuſis, uſque ad forum, & ad omnes urbis crepidines acceſſit: quò neque Carthaginenſium glorioſiſſimæ claſſes, cum mari plurimum poterant, multis bellis ſæpe conatæ,

unquam aſpirare potuerunt; neque populi R. *inuicta ante te prætorem gloria illa naualis, unquam tot* Pu*nicis,* Sicilienſ*ibusq́; bellis penetrare potuit: qui locus eiuſmodi eſt, ut ante* Syracuſ*ani in mœnibus ſuis, in urbe, in foro hoſtem armatum, ac uictorem, quàm in portu ullam hoſtium nauem uiderent. hic te prætore prædonum nauiculæ peruagatæ ſunt, quò* Athenienſ*ium claſſis ſola poſt hominum memoriam* CCC *nauibus ui, ac multitudine inuaſit: quæ in eo ipſo portu, loci ipſius, portusq́; natura uicta, atque ſuperata eſt. hic primum opes illius ciuitatis uictæ, comminutæ, depreſſæq́; ſunt: in hoc portu* Athenienſ*ium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum exiſtimatur. eó ne pirata penetrauit, quò ſimul atque adiſſet, non modo à latere, ſed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret?* Inſ*ulam totam præteruectus eſt: quæ eſt urbis magna pars* Syracuſ*is ſuo nomine, ac mœnibus, quo in loco maiores, ut ante dixi,* Syracuſ*anum quenquam habitare uetuerunt, quòd, qui illam partem urbis tenerent, in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum eſt peruagatus? radices palmarum agreſtium, quas in noſtris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes iſtius improbitatem, & calamitatem* Siciliæ *poſſent cognoſcere.* Siculos *ne milites, aratorum ne liberos, quorum patres tantum labore ſuo frumenti exarabant, ut populo* R. *totiq́;* Italiæ *ſuppeditare poſſent, eos ne in inſula* Cereris *natos, ubi primum fruges inuentæ eſſe dicuntur, eo cibo eſſe uſos, à quo maiores eorum cæteros quoque frugibus inuentis remouerunt? te prætore*

Siculi milites palmarum ſtirpibus, prædones Siculo frumento alebantur. ò ſpectaculum miſerum, atque acerbum: ludibrio eſſe urbis gloriam, populi R. nomen; hominum conuentu, atque multitudine, piratico myoparone, in portu Syracuſano, de claſſe populi R. triumphum agere piratam, cum prætoris nequiſſimi, inertiſſimiq; oculos prædonum remi reſpergerent. poſteaquam è portu piratæ non metu aliquo affecti, ſed ſocietate exierant, tum cœperunt quærere homines cauſam illius tantæ calamitatis: dicere omnes; & palam diſputare, minime eſſe mirandum, ſi, militibus, remigibusq; dimiſſis, reliquis egeſtate, & fame perditis, prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas eſſet accepta. hæc autem iſtius uituperatio, atque infamia confirmabatur eorum ſermone, qui à ſuis ciuitatibus illis nauibus præpoſiti fuerant: qui ex illo numero reliqui Syracuſas claſſe amiſſa refugerant. dicebant, quos ex ſua quiſque naui miſſos ſciret eſſe. res erat clara: neque ſolum argumentis, ſed etiam certis teſtibus iſtius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu, toto die, niſi hoc quæri à nauarchis, quemadmodum claſſis eſſet amiſſa: illos reſpondere, & docere unumquenque, miſſione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod poſteaquam iſte cognouit, hanc rationem habere cepit. cauſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat iam ante, quàm hoc uſu ueniret, ita ut ipſum priore actione dicere audiſtis. uidebat, illis nauarchis teſtibus, tantum hoc crimen ſuſtinere ſe nullo modo poſſe. conſilium capit primo ſtultum, ueruntamen

men clemens: Cleomenem, & nauarchos ad ſe uocari iubet: ueniunt. accuſat eos; quòd huiuſmodi de ſe ſermones habuerint: rogat, ut id facere deſiſtant, & in ſua quiſque naui dicat ſe tantum habuiſſe nautarum, quantum oportuerit, neque quenquam eſſe dimiſſum. illi enimuero ſe oſtendunt, quod uellet, eſſe facturos. iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quærit ex his ſigillatim, quot quiſque nautas habuerit. reſpondit unuſquiſque, ut erat præceptum. iſte in tabellas refert: obſignat ſignis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, ſi quando opus eſſet, hac uidelicet teſtificatione uteretur. deriſum credo eſſe hominem amentem à ſuis conſiliarijs, & admonitum, haſce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia prætoris diligentia ſuſpicionis in eo crimine futurum. iam iſte erat hac ſtultitia multis in rebus uſus, ut publica quoque, quæ uellet, in ciuitatum literis, & tolli, & referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe, poſteaquam certis literis, teſtibus, auctoritatibusq; conuincitur. ubi hoc uidet, illorum confeſſionem, teſtificationem ſuam, tabellas ſibi nullo adiumento futuras; init conſilium, non improbi prætoris (nam id quidem eſſet ferendum) ſed importuni, atque amentis tyranni: ſtatuit, ſi hoc crimen extenuare uellet, (nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur) nauarchos omnes teſtes ſui ſceleris ita eſſe priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes eſſe iuſſi; miſſum facere eum, cui imperium, poteſtatemq; permiſi? potero ne eos afficere ſupplicio, qui Cleomenem

ſecuti ſunt; ignoſcere Cleomeni, qui ſecum fugere, & ſe conſequi iuſſit? potero ne in eos eſſe uehemens, qui naues inanes non modo habuerunt, ſed etiam apertas; in eum diſſolutus, qui ſolus habuerit conſtratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes una. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, complexusq́; ? ubi illud contubernium muliebris militiæ in illo delicatiſſimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat. dicit ei, ſe ſtatuiſſe animaduertere in omnes nauarchos, ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. tibi uni parcam; & totius iſtius culpæ crimen, uituperationemq́; inconſtantiæ potius ſuſcipiam, quàm aut in te ſim crudelis, aut tot, tam graues teſtes uiuos, incolumesq́; eſſe patiar. agit gratias Cleomenes: approbat conſilium, dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod iſtum fugerat, in Phalargum Centuripinum nauarchum non poſſe animaduerti, propterea quòd ſecum fuiſſet unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iſte, homo ex eiuſmodi ciuitate, adoleſcens nobiliſſimus, teſtis relinquetur? in præſentia, inquit Cleomenes: quoniam ita neceſſe eſt: ſed poſt, aliquid uidebimus, ne iſte nobis obſtare poſſit. hæc poſteaquam acta, & conſtituta ſunt, procedit iſte repente è prætorio inflammatus ſcelere, furore, crudelitate, in forum uenit, nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil ſuſpicarentur, ſtatim accurrunt. iſte hominibus miſeris, innocentibusq́; iniici catenas imperat. implorare illi fidem populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iſte hoc cauſæ dicit, quod claſſem prædonibus prodidiſſent.

ſit clamor, & admiratio populi, tantam eſſe in homine impudentiam, atque audaciam, ut aut alijs cauſam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipſius accidiſſet; aut, cum ipſe prædonum ſocius putaretur, alijs proditionis crimen inferret: deinde, hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. cum hæc fierent; quærebatur, ubi eſſet Cleomenes: non quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquam ſupplicio propter illud incommodum, dignum putaret: nam quid Cleomenes facere potuit, (non enim poſſum quenquam inſimulare falsò) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atque eum uident ſedere ad latus Prætoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimum uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum, atque in uincla coniectos, Cleomenem propter flagitiorum, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimum eſſe prætoris. apponitur his tamen accuſator Næuius Turpio quidam, qui C. Sacerdote prætore iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcurſorem habere ſolebat, & emiſſarium. ueniunt Syracuſas parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuæ commoti nuncio: uinctos aſpiciunt catenis liberos ſuos cum iſtius auaritiæ pœnam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant. fidem tuam, quæ nuſquam erat, nec unquam fuit, implorant. pater aderat Dexio

Tyndaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eum cum illa auctoritate, & miſeria uideres præditum, non te eius lacrymæ, non ſenectus, non hoſpitij ius, atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. ſed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum, hoſpitem ſuum, cuius domum per hoſpitium exhauſit, & exinaniuit, abſentem in reos retulerit, cauſa indicta capite damnarit; ab eo nunc hoſpitiorum iura, atque officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt, an cum fera, atque immani bellua? te patris lacrymæ de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquiſſes, filium tecum haberes; te neque præſens filius de liberorum caritate, neque abſens pater de indulgentia patria commonebat? catenas habebat hoſpes tuus Ariſteus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat claſſem. quod ob præmium? deſeruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiſerat nautas: at ab omnibus tu mercedem miſſionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida, homo domi ſuæ clarus, & nobilis: qui, quia Cleomenem in defendendo filio læſerat, nudus pene eſt deſtitutus. quid erat autem, quod quiſquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at cauſa cogit. moriere, ſi appellaris. nunquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant. prætorem tu accuſas? frange ceruicem. ſi neque prætorem, neque prætoris æmulum appellare licebit, cum

in his duobus tota cauſa ſit; quid futurum eſt? Dicit etiam cauſam Heraclius Segeſtanus, homo domi ſuæ ſummo loco natus. audite, ut ueſtra humanitas poſtulat, iudices: audietis enim de magnis incommodis, iniurijsq́; ſociorum. hunc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, & iuſſu eius, qui poteſtatem habuit, in commeatu Syracuſis remanſerit. iſte certe neque prodidit claſſem, neque metu perterritus fugit, neque exercitum deſeruit: etenim tunc eſſet hoc animaduerſum, cum claſſis Syracuſis proficiſcebatur. is tamen in eadem cauſa fuit, quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus, in quem ne falſo quidem cauſa conferri criminis potuit. fuit in illis nauarchis Heraclienſis quidam Furius, (nam habent illi nonnulla huiuſcemodi Latina nomina) homo, quandiu uixit, domi ſuæ, poſt mortem tota Sicilia clarus, & nobilis. in quo homine tantum animi fuit, non ſolum ut iſtum libere læderet, (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat, ſine periculo ſe facere intelligebat) uerum, morte propoſita, cum lacrymans in carcere mater noctes, dieſq́; aſſideret, defenſionem cauſæ ſuæ ſcripſit: quam nunc, nemo eſt in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui ſceleris, & crudelitatis ex illa oratione commonefiat. in qua docet, quot à ciuitate ſua nautas acceperit, quot & quanti quenque dimiſerit, quot ſecum habuerit: item de cæteris nauibus dicit, quæ cum apud te diceret, uirgis oculi uerberabantur; ille, morte propoſita, facile dolorem corporis patiebatur, clamabat, id quod ſcriptum reliquit, facinus eſſe indignum, plus

impudiciſſimæ mulieris apud te de Cleomenis ſalute, quàm de ſua uita lacrymas matris ualere. deinde etiam illud uideo eſſe dictum, quod, ſi recte uòs populus R. cognouit, non falſo ille iam in ipſa morte de uobis prædicauit: non poſſe Verrem teſtes interficiendo crimina ſua extinguere: grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtem, quàm ſi uiuus in iudicium produceretur: tum, auaritiæ ſolum, ſi uiueret; nunc, cum ita eſſet necatus, ſceleris, audaciæ, crudelitatis teſtem fore: iam illa præclara, non teſtium modo cateruas, cum tua res ageretur, ſed tum à dijs Manibus innocentium pœnas, ſceleratorumq́; furias in tuum iudicium eſſe uenturas: ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere, quòd iam ante, aciem ſecurium tuarum, Seſtijq́; tui carnificis uultum, & manum uidiſſet, cum in conuentu ciuium R. iuſſu tuo ſecuri ciues R. ferirentur. ne multa iudices, libertatem quã uos ſocijs dediſtis, hac ille in acerbiſſimo ſupplicio miſerrimæ ſeruitutis abuſus eſt. condemnat omnes de conſilij ſententia: tamen neque iſte in tanta re, tot hominum, totq́; ciuium cauſa, P. Vectium ad ſe accerſit quæſtorem ſuum, cuius conſilio uteretur, neque P. Ceruium, talem uirum, legatum, qui, quia legatus iſto prætore in Sicilia fuit, primus ab iſto iudex reiectus eſt; ſed de latronum, hoc eſt de comitum ſuorum ſententia condemnat omnes. hic cuncti Siculi, fideliſſimi, atque antiquiſſimi ſocij, plurimis affecti beneficijs à maioribus noſtris, grauiter commouentur, et de ſuis periculis, fortuniſq́; omnibus pertimeſcunt. illam clementiam, manſuetudinemq́; noſtri imperij in tantam crudelitatem, inhu-

manitatemq; eſſe conuerſam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defenſionem ſuorum furtorum prætorem improbum ex indigniſſima morte innocentium quærere? nihil addi iam uidetur iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq; poſſe: & recte nihil uidetur: nam, ſi cum aliorum imbrobitate certet, longe omnes, multumq; ſuperabit: ſed ſecum ipſe certat: id agit, ut ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum eſſe à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus eſſet: tamen, quia pertimuerat adoleſcens, quòd eandem ſuam cauſam uidebat eſſe, quam illorum, qui innocentes peribant, ad hominem accedit Timarchides: à ſecuri negat eſſe ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. ne multa: ipſum dicere adoleſcentem audiſtis, ſe ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numeraſſe. leuia ſunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum nauarchus nobiliſſimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: uſitatum eſt. non uult populus R. obſoletis criminibus accuſari Verrem: noua poſtulat, inaudita deſiderat: non de prætore Siciliæ, ſed de crudeliſſimo tyranno fieri iudicium arbitratur. includuntur in carcerem condemnati. ſupplicium conſtituitur in illos, ſumitur de miſeris parentibus nauarchorum: prohibentur adire ad filios ſuos, prohibentur liberis ſuis cibum, ueſtitumq; ferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine, matresq; miſeræ pernoctabant ad oſtium carceris, ab ex=

tremo complexu liberum excluſæ : quæ nihil aliud orabant, niſi ut filiorum extremum ſpiritum excipere ſibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors terrorq́; ſociorum, & ciuium, lictor Seſtius: cui ex omni gemitu, doloreq́; certa merces comparabatur. ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantum: nemo recuſabat. quid, ut uno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne ſæpius feriatur? ne cum ſenſu doloris aliquo, aut cruciatu ſpiritus auferatur? etiam ob hanc cauſam pecuniam lictori? dabatur. ò magnum, atque intolerandum dolorem: ò grauem, acerbamq́; fortunam. non uitam liberum, ſed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atque ipſi etiam adoleſcentes cum Seſtio de eadem plaga, & de uno illo ictu loquebantur: idq́; poſtremum parentes ſuos liberi orabant, ut, leuandi cruciatus ſui gratia, lictori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi. ueruntamen mors ſit extrema: non erit. eſt ne aliquid ultra, quò progredi crudelitas poſſit? reperietur: nam illorum liberi cum erunt ſecuri percuſſi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti, redimat pretio ſepeliendi poteſtatem. Onaſum Segeſtanum, hominem nobilem, dicere audiſtis, ſe ob ſepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi dinumeraſſe. hoc (ne poſſis dicere; patres enim ueniunt amiſſis filijs irati) uir primarius, homo nobiliſſimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, quis tum fuit Syracuſis, qui non audierit, quin ſciat, has per Timarchidem pactiones ſepulturæ

turæ cum uiuis etiam illis eſſe factas? non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palam uiuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atque deciſis, producuntur è carcere, et deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miſeria commoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur ſecuri. lætaris tu in omnium gemitu, & triumphas: teſtes auaritiæ tuæ gaudes eſſe ſublatos. errabas Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, ſociorum innocentium ſanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare, qui te exiſtimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs poſſe ſanare: etenim quanquam illi ſunt mortui ſceleris tui teſtes, tamen eorum propinqui neque tibi, neque illis deſunt; tamen ex illo ipſo numero nauarchorum aliqui uiuunt, & adſunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentium pœna fortuna ad hanc cauſam reſeruauit. adeſt Philarchus Haluntinus: qui, quia cum Cleomene non fugit, oppreſſus à prædonibus, & captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: qui niſi captus à piratis eſſet, in hunc prædonem ſociorum incidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſſione nautarũ, de fame, de Cleomenis fuga. adeſt Centuripinus Phalargus, in ampliſſima ciuitate ampliſſimo loco natus. eadem dicit: nulla in re diſcrepat. per deos immortales, iudices quo tandem

animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? utrum ego deſipio, & plus, quàm ſatis eſt, doleo in tanta calamitate, miſeriaq́; ſociorum, an uos quoque hic acerbiſſimus innocentium cruciatus, & mœror pari ſenſu doloris afficit? ego enim cum Herbitenſem, cum Heraclienſem ſecuri eſſe percuſſum dico, uerſatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis, ac laboribus quæritur, qui à parentibus ſpe noſtri imperij, noſtræq́; æquitatis ſuſcepti, educatiq́; ſunt, ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad eius ſecurem funeſtam eſſe ſeruatos? cum mihi Tyndaritani illius uenit in mentem, cum Segeſtani, tum iura ſimul ciuitatum, atque officia conſidero. quas urbes P. Africanus etiam ornandas eſſe ſpolijs hoſtium arbitratus eſt, eas C. Verres non ſolum illis ornamentis, ſed etiam uiris nobiliſſimis nefario ſcelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter prædicent. nos in ſeptemdecim populis Siciliæ non eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq́; bellis amicitiam fidemq́; populi R. ſecuti ſumus: à nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Multum uero hæc his iura profuerunt in iſtius imperio ac poteſtate. Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra prædones pene inanes Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis communicauit. at nunc per me ſpoliati, naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoq́; ducemini. Quid uero

illa Segeſtanorum non ſolum literis tradita, neque commemorata uerbis, ſed multis officijs illorum uſurpata & comprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure iudices, ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, et è complexu matris ereptus innocens filius iſtius carnifici Seſtio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros atque optimos conceſſerunt, quam immunem eſſe uoluerunt; hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis auctoritate, ne hoc quidem iuris obtinuit, ut unius honeſtiſſimi atque innocentiſſimi ciuis mortem & ſanguinem deprecaretur. Quo confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe denique, ut uiuere uelint, tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad ſenatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatum, non ſenatorium. ad populum R. confugient? facilior eſt cauſa populi: legem enim ſe ſociorum cauſa iuſſiſſe, et ei legi uos cuſtodes ac uindices præpoſuiſſe dicet. hic locus eſt igitur unus, quo perfugiant; hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorum: quò quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in ſuis repetendis rebus ſolebant. non argentum, non aurum, non ueſtem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quæ ex urbibus faniſq; erepta ſunt: metuunt homines imperiti, ne iam hæc populus R. concedat, & iam fieri uelit. patimur enim iam multos annos, & ſilemus, cum uideamus ad paucos omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eo magis ferre æquo animo, atque concedere uidemur, quia nemo iſtorum diſſimulat, nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur. in urbe noſtra pulcher-

rima atque ornatiſſima quod ſignum, quæ tabula pi-cta eſt, quæ non ab hoſtibus uictis capta, atque ap-portata ſit? at iſtorum uillæ, ſociorum fideliſſimorum & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatæ refertæq; ſunt. ubi pecunias exterarum nationum eſſe arbitra-mini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Perga mum, Cinzicum, Miletum, Chion, Samon, totam denique Aſiam, Achaiam, Græciam, Siciliam iam in paucis uillis incluſas eſſe uidetis? ſed hæc, ut dico, o-mnia iam ſocij ueſtri relinquunt, et negligunt iudices. ne publice à populo R. ſpoliarentur, officijs ac fide pro-uiderunt: paucorum cupiditati, tum cum obſiſtere non poterant, tamen ſufficere aliquo modo poterant: nunc uero iam adempta eſt non modo reſiſtendi, uerum etiã ſuppeditandi facultas: itaque res ſuas negligunt: pecu nias, quo nomine iudiciũ hoc appellatur, non repetunt, relinquunt, et negligunt: hoc iam ornatu ad uos confu giunt. aſpicite, aſpicite iudices ſqualorem, ſordesq; ſocio-rum. eſt Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, at-que ueſte: domo ſua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: ſeſe ipſum abs te repetit, nihil am plius: totum enim tua libidine et ſcelere ex ſua patria, in qua multis uirtutibus et beneficijs princeps fuit, ſu-ſtuliſti. Dexio hic, quem uidetis, non quæ publice Tyn dari, non quæ priuatim ſibi eripuiſti, ſed unicum mi-ſer abs te filium optimum atque innocentiſſimum fla-gitat. non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam domum, ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filij ſui ſola-tium uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta ætate laboris itinerisq;

ſuſcepit, non ut aliquid ex ſuis bonis recuperaret, ſed ut quibus oculis cruentas ceruices filij ſui uiderat, iiſdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum eſſet iudices, matres illorum, uxores, ſororesq; ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam no=ctu accederem, cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit; & ita, me ſuam ſalutem appellans, te ſuum carnificem nomi=nans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera ia=cuit, quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miſerorum: quorum utrorumq; ætas laborem & induſtriam meam, fidem et miſericordiam ueſtram requirebat. itaque ad me iudi=ces præter cæteras, hanc quærimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus acceſſi, ſed ne falſa damnatio, ne carcer, ne catenæ, ne uerbe=ra, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis in=nocentium, ne denique etiam exanguium corpora mor tuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magi ſtratibus noſtris quæſtui poſſet eſſe. hunc ego ſi metum Siciliæ, damnatione iſtius, per ueſtram fidem & ſeueri=tatem deiecero iudices, ſatis officio meo, ſatis illorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt, factum eſſe ar=bitrabor. Quapropter ſi quem forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere; is ita defendat, illa communia, quæ ad cauſam nihil pertinent, præter=mittat: me culpam fortunæ aſſignare, calamitatem crimini dare, me amiſſionem claſſis obijcere, cum mul=ti uiri fortes in communi incertoq; periculo belli, &

ſe demonſtro : pretio milites remigesq; dimiſiſſe arguo.
hoc nauarchi reliqui dicunt , hoc Netinorum fœderata
ciuitas publice dicit , hoc Herbitenſes , hoc Ameſtratini,
hoc Ennenſes , hoc Agyrinenſes , Tyndaritani , Locren
ſes publice dicunt: tuus denique teſtis , tuus imperator,
tuus hoſpes Cleomenes hoc dicit, ſeſe in terram eſſe egreſ=
ſum , ut Pachyno è terreſtri præſidio milites colligeret ,
quos in nauibus collocaret . quod certe non feciſſet ; ſi
ſuum numerum naues haberent : ea eſt enim ratio in=
ſtructarum ornatarumq; nauium , ut non modo plu=
res , ſed ne ſinguli quidem poſſint accedere . Dico præ=
terea , illos ipſos reliquos nautas fame atque inopia re=
rum omnium confectos fuiſſe , ac perditos . dico , aut
omnes extra culpam fuiſſe : aut , ſi uni attribuenda
culpa ſit , in eo maximam fuiſſe, qui optimam nauem,
plurimos nautas haberet , ſummum imperium obtine=
ret: aut, ſi omnes in culpa fuerint, non oportuiſſe Cleo=
menem conſtitui ſpectatorem illorum mortis atque cru-
ciatus , dico etiam , in illo ſupplicio mercedem lacry-
marum , mercedem uulneris , atque plagæ , merce=
dem funeris , ac ſepulturæ conſtitui nefas fuiſſe .
Quapropter ſi mihi reſpondere uoles , hæc dicito , claſ=
ſem inſtructam , atque ornatam fuiſſe , nullum pro=
pugnatorem abfuiſſe , nullum uacuum tranſtrum
fuiſſe , remigi rem frumentariam eſſe ſuppeditatam ,
mentiri nauarchos , mentiri tot & tam graues ciuita=
tes , mentiri etiam Siciliam totam , proditum eſſe te à
Cleomene, qui ſe dixerit exiſſe in terram, ut Pachyno de=
duceret milites: animum illis , non copias defuiſſe : Cleo=
menem acerrime pugnantem ab his relictum eſſe, atque

deſertum: nummum ob ſepulturam datum nemini. quæ ſi dices, tenebere. ſin alia dices; quæ à me dicta ſunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, Eſt in iudicibus ille familiaris meus; eſt paternus amicus ille? non ut quiſque maxime eſt, quicum tibi aliquid ſit; ita tui huiuſcemodi criminis maxime eum pudet? Paternus amicus eſt. ipſe pater ſi iudicaret, per deos immortales quid facere poſſet, cum tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi R. prætor, cum tibi maritimum bellum eſſet adminiſtrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triennium remiſiſti: tibi apud eoſdem priuatim nauis oneraria maxima publice eſt ædificata: tu à ciuitatibus pecunias claſſis nomine coegiſti: tu pretio remiges demiſiſti: tu, cum nauis eſſet à quæſtore, & ab legato capta prædonum, archipiratam ab omnium oculis remouiſti: tu, qui ciues R. eſſe dicerentur, qui à multis cognoſcerentur, ſecuri ferire potuiſti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere auſus es: tu in prouincia tam ſplendida, apud ſocios fideliſſimos, ciues R. honeſtiſſimos, in metu periculoq; prouinciæ, dies continuos complures in litore conuiuijsq; iacuiſti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu ſociorum atque amicorum ad ea conuiuia matresfamilias adhibuiſti: tu inter eiuſmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum collocauiſti, ut ætati maxime lubricæ atque incertæ exempla nequitiæ parentis uita præberet: tu prætor in prouincia cum tunica pallioq; purpureo uiſus es: tu, propter amorem libidinemq; tuam, impe-

rium nauium legato populi R. ademiſti, Syracuſano tradidiſti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria, atque auaritia claſſis populi R. capta, & incenſa eſt: poſt Syracuſas conditas quem in portum nunquam hoſtis acceſſerat, in eo te prætore primum piratæ nauigauerunt: neque hæc tot tantaq; dedecora diſſimulatione tua, neque obliuione hominum ac taciturnitate tegere uoluiſti; ſed etiam nauium præfectos, ſine ulla cauſa, de complexu parentum ſuorum, hoſpitumq; tuorum ad mortem cruciatumq; rapuiſti; neque in parentum luctu atque lacrymis te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocētium ſanguis non modo uoluptati, ſed etim quæſtui fuit. Hæc ſi tibi tuus parens diceret, poſſes ab eo ueniam petere? poſſes, ut tibi ignoſceret, poſtulare? Satis eſt factum Siculis, ſatis officio ac neceſſitudini iudices, ſatis promiſſo muneri ac recepto. reliqua eſt ea cauſa iudices, quæ non iam recepta, ſed innata; neque delata ad me, ſed in animo ſenſuq; meo penitus affixa atque inſita eſt: quæ non ad ſociorum ſalutem, ſed ad ciuium R. hoc eſt ad uniuſcuiuſq; noſtrum uitam & ſanguinem pertinet. in qua nolite a me, quaſi dubium ſit aliquid, argumenta iudices expectare. omnia, quæ dicam de ſupplicio ciuium R. ſic erunt clara, et illuſtria, ut ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim. furor enim quidam, ſceleris & audaciæ comes, iſtius effrænatum animum, importunamq; naturam tanta oppreſſit amentia, ut nunquam dubitaret in conuentu palam ſupplicia, quæ in conuictos maleficij ſeruos conſtituta ſunt, ea in ciues R. exprome re.

uirgis quàm multos ceciderit, quid ego commemorem? tantum breuiſſime dico iudices nullum fuit omnino iſto Prætore in hoc genere diſcrimen. itaque iam conſuetudine ad corpora ciuium R. etiam ſine iſtius nutu ferebatur manus ipſa lictoris. Num potes hoc negare Verres, in foro Lilybæi, maximo conuentu, C. Seruilium ciuem R. è conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram uirgis & uerberibus abiectum? aude hoc primum negare, ſi potes. nemo Lilybæi fuit, quin uiderit; nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectum dico à lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidiſſe: ob quam cauſam dij immortales? tametſi iniuriam facio communi cauſæ, & iuri ciuitatis: quaſi enim poſſit eſſe ulla cauſa, cur hoc cuiquam ciui R. iure accidat; ita quæro, quæ in Seruilio cauſa fuerit. ignoſcite in hoc uno iudices: in cæteris enim non magnopere cauſas requiram. locutus erat liberius de iſtius improbitate atque nequitia. quod iſti ſimul ac renunciatum eſt, hominem iubet Lilybæum uadimonium Venerio ſeruo promittere. promittit. Lilybæum uenitur. cogere eum cœpit, cum ageret nemo, nemo poſtularet, HS duobus millibus ſponſionem facere cum lictore ſuo, ni furtis quæſtum faceret. Recuperatores de cohorte ſua dicit daturum. Seruilius & recuſare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduerſario, iudicium capitis in ſe conſtitueretur. hæc cum maxime loqueretur, ſex lictores circunſiſtunt ualentiſſimi, & ad pulſandos uerberandosq; homines exercitatiſſimi; cedunt acerrime uirgis: denique proximus lictor, de quo ſæpe iam di=

xi, Seſtius, conuerſo bacillo oculos miſero tundere uehementiſſime cœpit. itaque illi cum ſanguis os oculosq́; compleſſet, concidit; cum illi nihilo minus iacenti latera tunderentur; ut aliquando ſpondere ſe diceret. ſic ille affectus; illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortuus. iſte autem, homo Venerius, & affluens ommi lepore, & uenuſtate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum ſuarum. nam quid ego de cæteris ciuium R. ſupplicijs ſigillatim potius, quàm generatim, atque uniuerſe, loquar? carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quæ Lautumiæ uocantur, in iſtius imperio domicilium ciuium R. fuit. ut quiſque iſtius animum, aut oculos offenderat, in Lautumias ſtatim conijciebatur. indignum hoc uideri omnibus iudices; & id iam priore actione, cum hæc teſtes dicerent, intellexi: retineri enim putatis oportere iura libertatis non modo hic, ubi tribuni pl. ſunt, ubi cæteri magiſtratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi ſenatus auctoritas, ubi exiſtimatio populi R. & frequentia; ſed ubicunque terrarum, & gentium uiolatum ius ciuium R. ſit, ſtatuitis id pertinere ad communem cauſam libertatis, & dignitatis. in externorum hominum, et maleficorum, ſceleratorumq́; in prædonum hoſtiumq́; cuſtodias tu tantum numerum ciuium R. includere auſus es? nunquam ne tibi iudicij, nunquam concionis, nunquam huius tantæ frequentiæ, quæ nunc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimoq́; intuetur, uenit in mentẽ? nunquã tibi populi R. abſentis dignitas,

animoq́; uerſata eſt? nunquam te in horum conſpectum rediturum, nunquam in forum populi R. uenturum, nunquam ſub legum et iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla iudices præter prædandi nouam ſingularemq́; rationem. nam ut illi, quos à poetis accepimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta ſaxa tenuiſſe dicuntur, ut eos, qui eſſent appulſi nauigijs, interficere poſſent: ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcunque nauis ex Aſia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexandria uenerat, ſtatim certis indicibus et cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebantur: onera atque merces in prætoriam domum deferebantur. uerſabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionyſius ille, nec Phalaris, (tulit enim illa quondam inſula multos & crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum monſtrum, ex uetere illa immanitate, quæ in iiſdem locis uerſata eſſe dicitur: non enim Charybdim tam infeſtam, neque Scyllam nautis, quàm iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror: hoc etiam iſte infeſtior, quòd multo ſe pluribus et maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter, multo importunior: hic enim totam inſulam obtinebat: ille Aetnam ſolam & eam Siciliæ partem tenuiſſe dicitur. at quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo iudices huius tam nefariæ crudelitatis? eadem, quæ nunc in defenſione commemorabitur. quicunque acceſſerant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites eſſe, atque à Dianio fugere dicebat.

*illi ad deprecandum periculum proferebant alij purpu-
ram Tyriam, thus alij, atque odores, ueſtemq́; lineam,
gemmas alij, & margaritas, uina nonnulli Græca,
uenalesq́; Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, qui-
bus ex locis nauigarent. non intelligebant, eas ipſas ſi-
bi cauſas eſſe periculi, quibus adiumentis ſe ad ſalutem
uti arbitrabantur. iſte enim hæc eos ex piratarum ſo-
cietate adeptos eſſe dicebat: ipſos in Lautumias abduci
imperabat: naues eorum atque onera diligenter aſſer-
uanda curabat. his inſtitutis, cum completus iam mer-
catorum carcer eſſet, tum illa fiebant, quæ L. Sue-
tium, equitem R. lectiſſimum uirum, dicere audiſtis,
quæ cæteros audietis. ceruices in carcere frangebantur
indigniſſime ciuium R. ut etiam illa uox, et illa implo-
ratio, ciuis R. ſum, quæ ſæpe multis in ultimis terris
opem inter barbaros & ſalutem tulit, ea mortem illis
acerbiorem, et ſupplicium maturius ferret. quid eſt Ver
res? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri me?
num fingere aliquid? num augere crimen? num quid
horum dicere iſtis defenſoribus tuis audes? cedo mihi
quæſo ex ipſius ſinu literas Syracuſanorum, quas iſte
ad arbitrium ſuum confectas eſſe arbitratur. cedo ratio
nem carceris, quæ diligentiſſime conficitur, quo quiſque
die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit.*
LITERAE SYRACVSANORVM. *Videtis
ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis in-
digniſſimo in loco coaceruatam multitudinẽ ueſtrorum
ciuium. quærite nunc ueſtigia, quibus exitus illorum
ex illo loco compareant. nulla ſunt. omnes ne mortui?
ſi ita poſſet defendere, tamen fides huic defenſioni non*

haberetur. ſed ſcriptum extat in iiſdem literis, quod iſte, homo barbarus, ac diſſolutus, neque attendere unquam, neque intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν, inquit, ut Siculi loquuntur, hoc eſt, ſupplicio affecti ac necati ſunt. ſi quis Rex, ſiqua ciuitas exterarum gentium, ſiqua natio feciſſet aliquid in ciuem R. eiuſmodi, non ne publice uindicaremus? non bello perſequeremur? poſſemus hanc iniuriam ignominiamq́; nominis Ro. inultam impunitamq́; dimittere? quot bella maiores noſtros, & quanta ſuſcepiſſe arbitramini, quòd ciues R. iniuria affecti, quòd nauicularij retenti, quòd mercatores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos, ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, et in uinculis ciues R. necatos eſſe, arguo. Si hæc apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium R. non apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot et tam acerbis ſupplicijs ciuium Romanorum; tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem: tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. num ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem, cum te implicatum ſeueritate iudicum, circumretitum frequentia populi R. eſſe uideam? ſi mehercules, id quod fieri intelligo non poſſe, ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici & concidi neceſſe eſt. cui ſi etiam, id quod defendit, uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio

non minus eſſe ei pernicioſa, quàm mea uera accuſatio, debeat. quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forum plenum, & baſilicas iſtorum hominum uidemus, et animo æquo uidemus: ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor conſulis, translator quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tantum ſibi auctoritatis in rep. ſuſcepit, ut quibus hominibus per ſenatum, per populum R. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in rep. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam crudelemq; proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, & fortiſſimum, permulti, occiſo Perpenna, ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille ſummo cum ſtudio ſaluum incolumemq; ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta, & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? ita ne uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt; ijs apud te, cuius nullum in rep. unquam monimentum fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? uide, quàm commodam defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus populoq; R. quàm id, quod ego inſimulo, probari. malo inquam, te iſti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauicularijs, inimicum atque infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coar

guit: tua defenſio, furoris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, & pene nouæ proſcriptionis. ſed non licet me iſto tanto bono iudices uti, non licet: adſunt enim Puteoli toti; frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes, atque honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe dicent. hic uide quàm me ſis uſurus æquo. cum ego P. Granium teſtem produxero, qui ſuos libertos a te ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, merceſq; repetat: refellito, ſi poteris: meum teſtem deſeram, tibi fauebo, te inquam adiuuabo: oſtendito, illos cum Sertorio fugiſſe, à Dianio fugientes ad Siciliam eſſe delatos. nihil eſt, quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignum ſit, reperiri, neque proferri poteſt. reducam iterum equitem R. L. Flauium, ſi uoles, quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam ſapientia; ut omnes intelligunt, conſcientia tua, atque auctoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti: interrogetur Flauius, ſi uoles, quinam fuerit L. Herennius is, quem ille argentariam Lepti feciſſe dicit; qui cum amplius centum ciues R. haberet ex conuentu Syracuſarum, qui eum non ſolum cognoſcerent, ſed etiam lacrymantes, ac te implorantes defenderent, tamen à te, inſpectantibus omnibus Syracuſanis, ſecuri percuſſus eſt. hunc quoque teſtem meum refelli, & illum Herennium Sertorianum fuiſſe abs te demonſtrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarum

ratarum

ratarum captiuorumq́; numero producebantur, ut ſecuri ferirentur? quæ iſta noua diligentia? quam ob cauſam abs te excogitata? an te L. Flauij, cæterorumq́; de L. Herennio uociferatio commouebat? an M. Annij, grauiſſimi atque honeſtiſſimi uiri, ſumma auctoritas paulo diligentiorem timidioremq́; fecerat? qui nuper pro teſtimonio, non aduenam neſcio quem, nec alienum, ſed eum ciuem R. qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracuſis natus eſſet, à te ſecuri percuſſum eſſe dixit. poſt hanc illorum uociferationem, poſt hanc communem famam atque querimoniam non mitior in ſupplicio, ſed diligentior eſſe cœpit: capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere inſtituit: quos tamen iccirco necabat palam, quòd homines in conuentu, id quod antea diximus, nimium diligenter prædonum numerum requirebant. hæccine populi R. te prætore eſt conſtituta conditio? hæc negotij gerendi ſpes? hoc capitis, uitæq́; diſcrimen? parum ne multa mercatoribus ſunt neceſſario pericula ſubeunda fortunæ, niſi etiam hæ formidines ab noſtris magiſtratibus, atque in noſtris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc ſuburbana ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorum ſociorum, et honeſtiſſimorum ciuium R. quæ ciues R. omnes ſuis ipſa ſedibus libétiſſime ſemper accepit, ut qui uſque ex ultima Syria atque Aegypto nauigarent, qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuiſſent, qui ex prædonum inſidijs, qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent, in Sicilia ſecuri ferirentur, cum ſe iam domum ueniſſe arbitrarentur? ná quid ego de P. Gauio Conſano municipe dicam iudices? aut qua ui uocis, qua

OO

grauitate uerborum, quo dolore animi dicam? tametſi dolor me non deficit: ut cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo ſuppetant, magis elaborandum eſt. quod crimen eiuſmodi eſt, ut, cum primum ad me delatum eſt, uſurum me illo non putarem: tametſi enim uerißimum eſſe intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omnium ciuium R. qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentinorum, hominum honeſtiſſimorum, teſtimonijs, omniumq́; Rhegynorum, multorum equitum R. qui caſu tum Meſſanæ fuerunt, dedi tantum priore actione teſtium, res ut nemini dubia eſſe poſſet. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere, ac de iſtius nefaria crudelitate dicam, cum prope omnem uim uerborum eiuſmodi, quæ ſcelere iſtius digna ſunt, alijs in rebus conſumpſerim, neque hoc prouiderim, ut uarietate criminum uos attentos tenerem, quemadmodum de tanta re dicam? opinor, unus modus, atque una ratio eſt. rem in medio ponam: quæ tantum habet ipſa grauitatis, ut neque mea, quæ nulla eſt, neque cuiuſquam ad inflammandos ueſtros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Conſanus, cum illo numero ab iſto in uincula coniectus eſſet, & neſcio qua ratione clam è Latomijs profugiſſet, Meſſanamq́; ueniſſet; qui prope iam Italiam, & mœnia Rhegynorum uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quaſi luce libertatis, et odore aliquo legum recreatus reuixiſſet, loqui Meſſanæ cœpit, & queri, ſe ciuem R. in uincla eſſe coniectum, ſibi recta iter eſſe Romam, Verri ſe præſto aduenienti futurum. non intelligebat miſer, nihil inter-

eſſe, utrum hæc Meſſanæ, an apud ipſum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc ſibi iſte urbem delegerat, quam haberet adiutricem ſcelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium ſociam. itaque ad magiſtratum Mamertinum ſtatim deducitur Gauius, eoq́; ipſo die caſu Meſſanam Verres uenit. res ad eum defertur, eſſe ciuem R. qui ſe Syracuſis in Latomijs fuiſſe quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à ſe retractum eſſe, & aſſeruatum, ut ipſe in eum ſtatueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga ſe beneuolentiam diligentiamq́; collaudat. ipſe inflammatus ſcelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expectabant omnes, quò tandem progreſſurus, aut quidnam acturus eſſet: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, et uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, ſe ciuem eſſe R. municipem Conſanum, meruiſſe ſe cum L. Pretio ſplendidiſſimo equite R. qui Panormi negotiaretur, ex quo hæc Verres ſcire poſſet. tum iſte ſe comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſa in Siciliam ab ducibus fugitiuorũ eſſe miſſum: cuius rei neque index, neque ueſtigium aliquod, neque ſuſpicio cuiquam eſſet ulla. deinde iubet undique hominem proripi, uehementiſſimeq́; uerberari. Cædebatur uirgis in medio foro Meſſanæ ciuis R. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla uox alia illius miſeri inter dolorem, crepitumq́; plagarum audiebatur, niſi hæc, ciuis R. ſum. hac ſe commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulſurum, cruciatum à corpore deiecturum arbitrabatur. is non

modo hoc non perfecit, ut uirgarum uim deprecaretur; ſed cum imploraret ſæpius, uſurparetq́; nomen ciuitatis, crux, crux inquam infelici & ærumnoſo, qui nunquam iſtam poteſtatem uiderat, comparabatur. ô nomen dulce libertatis: ô ius eximium noſtræ ciuitatis: ô lex Porcia, legesq́; Semproniæ: ô grauiter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ tribunitia poteſtas: huccine tandem omnia reciderunt, ut ciuis R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi R. faſces & ſecures haberet, deligatus in foro uirgis cederetur? quid, cum ignes, candentesq́; laminæ, cæteriq́; cruciatus admouebantur? ſi te illius acerba imploratio, & uox miſerabilis non inhibebat; ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere auſus es quenquam, qui ſe ciuem R. eſſe diceret? nolui tam uehementer agere hoc prima actione iudices, nolui: uidiſtis enim, ut animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. ſtatui egomet mihi tum modum orationi meæ, & C. Numitorio equiti R. primario homini, teſti meo: & Glabrionem id, quod ſapientiſſime fecit, facere lætatus ſum, ut repente conſilio in medio teſtem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus R. ab iſto eas pœnas ui repetiſſe uideretur, quas, ueritus eſſet, ne iſte legibus & ueſtro iudicio non eſſet perſoluturus. nunc quoniam iam exploratum eſt omnibus, quo loco cauſa tua ſit, & quid de te futurum ſit: ſic tecum agam. Gauium iſtum, quem repentinum ſpeculatorem fuiſſe dicis, oſtendam in Lautumias Sy-

racuſis à te eſſe coniectum : neque id ſolum ex literis oſtendam Syracuſanorum, ne poſſis dicere me, quia ſit aliquis in literis Gauius, hoc fingere & eligere nomen, ut hunc illum eſſe poſſim dicere; ſed ſecundum arbitrium tuum teſtes dabo, qui iſtum ipſum Syracuſis abs te in Lautumias coniectum eſſe dicant. producam etiam Conſanos, municipes illius ac neceſſarios, qui te nunc ſero doceant, iudices non ſero, illum P. Gauium, quem tu in crucem egiſti, ciuem R. & municipem Conſanum; non ſpeculatorem fugitiuorum fuiſſe. cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero; tum iſtuc ipſum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentum me eſſe dicam. quid enim nuper tu ipſe, cum populi R. clamore atque impetu perturbatus exiluiſti, quid inquam locutus es? illum, quod moram ſupplicio quæreret, ideo clamitaſſe, ſe eſſe ciuem R. ſed ſpeculatorem fuiſſe. iam mei teſtes ueri ſunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius, quid M. & P. Cotij, nobiliſſimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius, qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid cæteri? adhuc enim teſtes ex eo genere à me ſunt dati, non qui nouiſſe Gauium, ſed qui ſe uidiſſe dicerent, cum is, qui ſe ciuem R. eſſe clamaret, in crucem ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitaſſe ſe ciuem eſſe romanum; apud te nomen ciuitatis ne tantum quidem ualuiſſe, ut dilationem aliquam crucis, ut crudeliſſimi teterrimiq; ſupplicij aliquam paruam moram ſaltem poſſet afferre. hoc teneo, hic hæreo iudices, hoc ſum contentus uno: omitto, ac negligo cætera: ſua confeſſione induatur ac inguletur neceſſe

eſt. qui eſſet, ignorabas? ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare? non quæro, qua ſuſpicione: tua te accuſo oratione. ciuem R. ſe eſſe dicebat. ſi tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus Verres, ad ſupplicium ducerere; quid aliud clamitares, niſi te ciuem eſſe Romanum? et ſi tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gentibus poſitos, nobile & illuſtre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuiſſet: ille, quiſquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi eſſet ignotus, cum ciuem ſe R. eſſe diceret, apud te prætorem ſi non effugium, ne moram quidem mortis mētione atque uſurpatione ciuitatis aſſequi potuit? homines tenues, obſcuro loco nati, nauigant; adeunt ad ea loca, quæ nunquam antea uiderunt: ubi neque noti eſſe ijs, quò uenerunt, neque ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt: hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud noſtros magiſtratus, qui & legum & exiſtimationis periculo continentur; neque apud ciues ſolum Romanos, qui et ſermonis, & iuris, & multarum rerum ſocietate iuncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur; ſed, quocunque uenerint, hanc ſibi rem præſidio ſperant eſſe futurum. tolle hanc ſpem, tolle hoc præſidium ciuibus Romanis; conſtitue, nihil eſſe opis in hac uoce, ciuis R. ſum; poſſe impune prætorem, aut alium quemlibet ſupplicium, quod uelit, in eum conſtituere, qui ſe ciuem R. eſſe dicat, quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit, ciuibus R. iſta defenſione præcluſeris. Quid, ſi L. Pretium, equitem

R. qui tum in Sicilia, nominabat? etiam ne id magnum fuit, Panormum literas mittere, aſſeruaſſe hominem, cuſtodijs Mamertinorum tuorum uinctum clauſum habuiſſe, dum Panormo Pretius ueniret? cognoſceret hominem: aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret: tum ſi ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes conſtitueres, ut qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorem locupletem daret, quamuis ciuis R. eſſet, in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hoſtis. non illi inquam homini, ſed cauſæ communi libertatis inimicus fuiſti. quid enim attinuit, cum Mamertini more atque inſtituto ſuo crucē fixiſſent poſt urbem, in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum ſpectaret, & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixiſti palam, te iccirco illum locum deligere, ut ille, qui ſe ciuem R. eſſe diceret, ex cruce Italiam cernere ac domum ſuam proſpicere poſſet? itaque illa crux ſola iudices poſt conditam Meſſanam illo in loco fixa eſt. Italiæ conſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt, ut ille in dolore cruciatuq; moriens, peranguſto fretu diuiſa ſeruitutis, ac libertatis iura cognoſceret; Italia autem alumnum ſuum, ſeruitutis extremo ſummoq; ſupplicio affectum uideret? Facinus eſt, uincire ciuem R. ſcelus, uerberare: prope paricidium, necare: quid dicam, in crucem tollere? uerbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. non fuit his omnibus iſte contentus. ſpectet, inquit, patriam: in conſpectu legum libertatiſq; moriatur. non tu hoc loco Gauium

non unum hominem neſcio quem ciuem R. *ſed commu= nem libertatis, et ciuitatis cauſam in illum cruciatum, & crucem egiſti. iam uero uidete hominis audaciam. non ne eum grauiter tuliſſe arbitramini, quod illam ci uibus* R. *crucem non poſſet in foro, non in comitio, non in roſtris defigere? quod enim his locis in prouincia ſua celebritate ſimillimum, regione proximum potuit, elegit: monimentum ſceleris audaciæq; ſuæ uoluit eſſe in conſpectu* Italiæ, *ueſtibulo* Siciliæ, *præteruectione o= mnium, qui ultro citroq; nauigarent.* Si *hæc non ad ciues* R. *non ad aliquos amicos noſtræ ciuitatis, non ad eos, qui populi* R. *nomen audiſſent; denique, ſi non ad homines, uerum ad beſtias, aut etiam, ut longius progrediar, ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa et ad ſcopulos hæc conqueri & deplorare uellem: ta= men omnia muta atque inanima, tanta & tam indi= gna rerum atrocitate commouerentur. nunc uero, cum loquar apud ſenatores populi* R. *legum iudiciorumq; & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iſte ciuis* R. *illa cruce dignus, cæteri omnes ſimili periculo indigniſſimi iudicentur. paulo ante iudices lacrymas in morte miſera atque indigniſſima nauarchorum non tenebamus, & recte ac merito ſociorum innocentium miſeria commouebamur: quid nunc in noſtro ſangui= ne tandem facere debemus? nam ciuium* R. *omnium ſanguis coniunctus exiſtimandus eſt, quoniam id & ſalutis omnium ratio, & ueritas omnium poſtulat. o= mnes hoc loco ciues* R. *et qui adſunt, et qui ubicunque ſunt, ueſtram ſeueritatem deſiderant, ueſtram fidem implorant, ueſtrum auxilium requirunt: omnia ſua*

iura, commoda, auxilia, totam denique libertatem in uestris ſententijs uerſari arbitrantur. à me, tametſi ſatis habent, tamen, ſi res aliter acciderit, plus habebunt fortaſſe, quàm poſtulant: nam & ſi qua uis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit, id quod neque metuo iudices, neque ullo modo fieri poſſe uideo: ſed ſi in hoc me ratio fefellerit; Siculi cauſam ſuam periſſe querentur, & mecum pariter moleſte ferent; populus quidem Romanus breui, quoniam mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit, ius ſuum, me agente, ſuis ſuffragijs ante cal. Feb. recuperabit. ac ſi de mea gloria & amplitudine quæritis iudices; non eſt alienum meis rationibus, iſtum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium reſeruari. ſplendida eſt illa cauſa, probabilis mihi & facilis, populo grata aque iucunda. denique ſi uideor hic, id quod ego non quæſiui, de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. ſed meh ercules ueſtra reiq; publicæ cauſa iudices nolo in hoc delecto conſilio tantum flagitium eſſe commiſſum: nolo eos iudices, quos ego probarim atque delegerim, ſic in hac urbe notatos iſto abſoluto ambulare, ut non cera, ſed cœno obliti eſſe uideantur. quamobrem te quoque Hortenſi, quia monendi locus eſt, ex hoc loco moneo, uideas etiam atque etiam, et conſideres, quid agas, quò progrediare, quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quidquam tibi præfinio, quo minus ingenio mecum atque omni dicendi facultate contendas: cætera, ſi qua putas te occultius extra iudicium, quæ ad iudicium pertinent, facere poſſe; ſi quid artificio,

conſilio, potentia, gratia, copijs iſtius moliri cogitas: magnopere cenſeo deſiſtas; & illa, quæ tentata iam, & cœpta ab iſto ſunt, à me autem peruestigata et cognita, moneo ut extinguas, & longius progredi ne ſinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quàm putas. quòd enim te liberatum iam exiſtimationis metu, defunctum honoribus, deſignatum conſulem cogites: mihi crede, ornamenta iſta, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quàm comparantur. tulit hæc ciuitas, quoad potuit, quoad neceſſe fuit, regiam iſtam ueſtram dominationem in iudicijs, & in omni republica, tulit: ſed quo die populo R. tribuni pl. reſtituti ſunt, omnia iſta uobis, ſi forte nondum intelligitis, adempta atque erepta ſunt. omnium nunc oculi coniecti ſunt hoc ipſo tempore in unumquenque noſtrum, qua fide ego accuſem, qua religione hi iudicent, qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, ſi quis tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita exiſtimatio, quam antea contemnere ſolebatis, ſed uehemens ac liberum populi R. iudicium conſequetur. nulla tibi Quinte cum iſto cognatio eſt, nulla neceſſitudo: quibus excuſationibus antea nimium in aliquo iudicio ſtudium tuum defendere ſolebas, earum habere in hoc homine nullam potes. quæ iſte in prouincia palam dictitabat, cum ea, quæ faciebat, tua ſe fiducia facere dicebat; ea ne uera putentur, tibi maxime eſt prouidendum. ego mei iam rationem officij confido eſſe omnibus iniquiſſimis meis perſolutam. nam iſtum paucis horis primæ actionis omnium mortalium ſententijs condemnaui. reliquum iudicium non iam de mea

fide, quæ perfecta eſt; neque de iſtius uita, quæ damnata eſt; ſed de iudicibus, & , uere ut dicam, de te futurum eſt. at quo tempore futurum eſt? (nam id maxime prouidendum eſt: etenim cum omnibus in rebus, tum in rep. permagni momenti eſt ratio atque inclinatio temporum) nempe eo, cum populus R. *aliud genus hominum atque alium ordinem ad res iudicandas requirit: nempe ea lege de iudicijs iudicibusq; nouis promulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptam uidetis, ſed hic reus. hic inquã ſua ſpe atque opinione, quam de uobis habet, legem illam ſcribendam promulgandamq; curauit. itaque, cum primo agere cœpimus, non erat promulgata; cum iſte ueſtra ſeueritate permotus, multa ſigna dederat, quamobrem reſponſurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat: poſteaquam iſte recreari et confirmari uiſus eſt, lex ſtatim promulgata eſt: cui legi cum ueſtra dignitas uehementer aduerſaretur, iſtius ſpes falſa & inſignis impudentia maxime ſuffragatur.* Hic *ſi quid erit commiſſum à quoquam ueſtrum, quod reprehendatur: aut populus* R. *iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offenſionem iudiciorum de ueteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt conſtituti. mihi porro, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quàm longe progredi ſit neceſſe? potero ſilere* Hortenſi, *potero diſſimulare, cum tantum reſp. uulnus acceperit, ut expilatæ prouinciæ, uexati ſocij, dij immortales ſpoliati, ciues* R. *cruciati & necati impune me actore eſſe uideantur? potero hoc onus tantum aut in hoc iudicio de-*

ponere, aut diutius tacitusq́ ſuſtinere? non agitanda res erit? non in medium proferenda? non populi R. *fides imploranda? non omnes, qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint, ut aut fidem ſuam corrumpi paterentur, aut iudicium corrumperent, in diſcrimen ac iudicium uocandi? quæret aliquis fortaſſe: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum ſuſcepturus es? non ſtudio quidem hercule ullo, neque uoluntate: ſed non idem mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati ſunt; quibus omnia populi* R. *beneficia dormientibus deferuntur: longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendum eſt. uenit enim mihi in mentem* M. *Catonis, hominis ſapientiſſimi: qui cum ſe uirtute, non genere populo* R. *commendari putaret, cum ipſe ſui generis initium ac nominis ab ſe gigni & propagari uellet, hominum potentiſſimorum ſuſcepit inimicitias, & maximis in laboribus uſque ad ſummam ſenectutem ſumma cum gloria uixit. poſtea* Q. *Pompeius, humili atque obſcuro loco natus, non ne plurimis inimicitijs, maximisq́; ſuis periculis ac doloribus ampliſſimos honores eſt adeptus? modo* L. *Fimbriam,* C. *Marium,* C. *Celium uidimus non mediocribus inimicitijs ac laboribus contendere, ut ad iſtos honores peruenirent, ad quos uos per ludum & per negligentiam perueniſtis. hæc eadem eſt noſtræ nationis regio, & uia: horum nos hominum ſectam atque inſtituta perſequimur. uidemus, quanta ſit in inuidia, quantoq́; in odio apud quoſdam homines nobiles nouorum hominum uirtus, & induſtria; ſi tantulum oculos deiecerimus, præſto eſſe inſidias; ſi ullum locum*

*aperuerimus ſuſpicioni aut crimini, accipiendum eſſe
ſtatim uulnus: eſſe nobis ſemper uigilandum, ſemper
laborandum uidemus. inimicitiæ ſunt, ſubeantur: la=
bores, ſuſcipiantur. etenim tacitæ magis et occultæ ini-
micitiæ timendæ ſunt, quam indictæ et apertæ. homi=
num nobilium non fere quiſquam noſtræ induſtriæ fa
uet: nullis noſtris officijs beneuolentiam illorum alli=
cere poſſumus: quaſi natura & genere diſiuncti ſint,
ita diſſident à nobis animo ac uoluntate. quare quid ha
bent eorum inimicitiæ periculi, quorum animos iam
ante habueris inimicos & inuidos, quàm ullas inimi-
citias ſuſceperis? quamobrem mihi iudices optandum
eſt illud, in hoc reo finem accuſandi facere, cum & po-
pulo R. ſatisfactum, & receptum officium Siculis ne=
ceſſarijs meis erit perſolutum. deliberatum autem eſt, ſi
res opinionem meam, quam de uobis habeo, fefellerit,
non modo eos perſequi, ad quos maxime culpa corrum-
pendi iudicij, ſed etiam illos, ad quos conſcientiæ conta-
gio pertinebit. proinde ſiqui ſunt, qui in hoc reo aut po
tentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iu
dicium uelint eſſe; ita ſint parati, ut diſceptante popu-
lo R. mecum ſibi rem uideant futuram. & ſi me in hoc
reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, ſatis uehe=
mentem, ſatis perſeuerantem, ſatis uigilantem eſſe co=
gnorunt; exiſtiment in ijs hominibus, quorum ego ini=
micitias populi R. ſalutis cauſa ſuſcepero, multo gra=
uiorem, atque acriorem futurum. Nunc te Iupiter Opti
me Maxime, cuius iſte donum regale, dignum tuo pul
cherrimo templo, dignum Capitolio, atque iſta arce o=
mnium nationum, dignum regio munere, tibi factum*

ab regibus, tibi dicatum atque promiſſum, per nefarium ſcelus de regijs manibus extorſit; cuiuſq; ſanctiſſimum & pulcherrimum ſimulacrum Syracuſis ſuſtulit: teq; Iuno regina, cuius duo fana duabus in Inſulis poſita ſociorum, Melitæ, et Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima, ſimili ſcelere idem iſte omnibus donis ornamentiſq; nudauit: teq; Minerua, quam item iſte duobus in clariſſimis & religioſiſſimis templis expilauit; Athenis, cum auri grande pondus; Syracuſis, cum omnia præter tectum & parietes abſtulit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iſte Deli non fanum, ſed, ut hominum opinio, et religio fert, ſedem antiquam diuinumq; domicilium nocturno latrocinio, atque impetu compilauit: etiam te Apollo, quem iſte Chio ſuſtulit: teq; etiam atque etiam Diana, quam Pergæ ſpoliauit, cuius ſimulacrum ſanctiſſimum Segeſtæ, bis apud Segeſtanos conſecratum, ſemel ipſorum religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, aſportandumq; curauit: teq; Mercuri, quem Verres in uilla, & in priuata aliqua palæſtra poſuit, P. Africanus in urbe ſociorum, & in gymnaſio Tyndaritanorum iuuentutis illorum cuſtodem, & præſidem uoluit eſſe: teq; Hercules, quem iſte Agrigenti, nocte intempeſta, ſeruorum inſtructa & comparata manu conuellere ex ſuis ſedibus, atque auferre conatus eſt: teq; ſanctiſſima mater Idæa, quam apud Enguinos auguſtiſſimo & religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatam reliquit, ut nunc nomen modo Africani, et ueſtigia uiolatæ religionis maneant, monimenta uictoriæ faniq; ornamenta non extent: uoſq; omnium rerum forenſium, conſiliorum maximorum,

legum iudiciorumq́; arbitri, & teſtes, celeberrimo in loco prætorij locati Caſtor, & Pollux, quorum è templo quæſtum ſibi iſte, & prædam maximam improbiſſime comparauit: omnesq́; dij, qui uehiculis tenſarum ſolennes cœtus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum quæſtum, non ad religionum dignitatem faciendum, exigendumq́; curauit: teq́; Ceres, & Libera, quarum ſacra, ſicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longe maximis, atque occultiſſimis cerimonijs continentur, à quibus initia uitæ atque uictus, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus, et ciuitatibus data, ac diſpertita eſſe dicuntur: quarum ſacra populus R. à Græcis aſcita, & accepta, tanta religione & publice & priuatim tuetur, non ut ab alijs huc allata, ſed ut cæteris hinc tradita eſſe uideantur: quæ ab iſto uno ſic polluta, & uiolata ſunt, ut ſimulacrum Cereris unum, quod à uiro non modo tangi, ſed ne aſpici quidem fas fuit, è ſacrario Catinæ conuellendum auertendumq́; curauerit; alterum autem Ennæ ex ſua ſede, ac domo ſuſtulerit; quod erat tale, ut homines, cum uiderent, aut ipſam uidere ſe Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam eſſe, ſed cœlo delapſam arbitrarentur: uos etiam atque etiam imploro & appello ſanctiſſimæ deæ, quæ illos Ennenſes lacus, lucosq́; colitis, cunctæq́; Siciliæ, quæ mihi defendenda tradita eſt, præſidetis; à quibus, inuentis frugibus, et in orbem terrarum diſtributis, omnes gentes, ac nationes ueſtrì religione numinis continentur: cæteros item deos deasq́; omnes imploro atque obteſtor, quorum templis & religionibus iſte nefario quodam furore, & au-

dacia inſtinctus bellum ſacrilegum ſemper, impiumq́; habuit indictum, ut, ſi in hoc reo, atque in hac cauſa omnia mea conſilia ad ſalutem ſociorum, dignitatem populi R. *fidem meam ſpectauerunt, ſi nullam ad rem niſi ad officium & ueritatem, omnes meæ curæ, uigiliæ cogitationesq́; laborarunt; quæ mea mens in ſuſcipienda cauſa fuit, fides in agenda, eadem ueſtra in iudicanda ſit; deinde, uti* C. V*errem, ſi eius omnia ſunt inaudita, & ſingularia facinora ſceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiuſmodi uita, atque factis ueſtro iudicio conſequatur; utq́; reſp. meaq́; fides una hac accuſatione mea contenta ſit; mihiq́; poſthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accuſare neceſſe ſit.*

PRO

Deſunt permulta.

Hoc prætore oppreſſam eſſe ære alieno Galliam. à quibus uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus R. qui negotiantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? inſector ultro, atque inſto accuſatori iudices: inſector, inquam, ac flagito teſtes. plus ego in hac cauſa laboris, & operæ conſumo in poſcendis teſtibus, quàm cæteri defenſores in refutandis. audacter hoc dico iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorum eſt, plena ciuium R. nemo Gallorum ſine ciue R. quidquam negotij gerit: nummus in Gallia nullus ſine ciuium R. tabulis commouetur. uidete, quò deſcendam iudices, quàm longe uidear à conſuetudine mea, & cautione, ac diligentia diſcedere. unæ tabulæ proferantur, in quibus ueſtigium ſit aliquod, quod ſignificet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant: uere accuſatum eſſe concedam. prò dij immortales, quæ eſt hæc cauſa? quæ defenſio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ conſtat ex ijs generibus hominum, & ciuitatum, qui, ut uetera mittam, partim noſtra memoria bella cum popu

lo R. acerba, ac diuturna geſſerunt: partim modo ab noſtris imperatoribus ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis, ac monimentis notati, modo ab ſenatu agris urbibusq́; mulctati ſunt: partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoq́; eius ſudore, ac labore ſub populi R. imperium, ditionemq́; ceciderunt. eſt in eadem prouincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi R. ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum & obiectum. eſt item urbs Maſſilia, de qua ante dixi, fortiſſimorum fideliſſimorumq́; ſociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populo R. copijs, armisq́; propulſarunt. eſt præterea numerus ciuium R. atque hominum honeſtiſſimorum. huic prouinciæ, quæ ex hac gentium uarietate conſtaret, M. Fonteius, ut dixi, præfuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erant mulctati, decedere coegit. cæteris, qui iccirco magnis ſæpe erant bellis ſuperati, ut ſemper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto orbe terrarum à populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe bellum tolerandum imperauit. hæc qui geſſit, in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuiſtis, cauſam una cum populo R. cognoſcitis. dicunt contra, quibus inuitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem conſiſtere. quid coloni Narbonenſes, quid uolunt? quid exiſtimant? hunc per uos uolunt, ſe per hunc incolumes exi-

ſtimant eſſe. quid Maſſilienſium ciuitas? hunc præſentem ijs affecit honoribus, quos habuit ampliſſimos. uos autem abſens orat atque obſecrat, ut ſua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud ueſtros animos momenti habuiſſe uideatur. quid? ciuium R. quæ uoluntas eſt? nemo eſt ex tanto numero, quin hunc optime de prouincia, de imperio, de ſocijs, & ciuibus meritum eſſe arbitretur. quoniam igitur uidetis, qui oppugnent M. Fonteium; cognoſcitis, qui defenſum uelint; ſtatuite nũc, quid ueſtra æquitas, quid populi R. dignitas poſtulet: utrum colonis ueſtris, negotiatoribus ueſtris, amiciſſimis atque antiquiſſimis ſocijs & credere & conſulere malitis; an ijs, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatem honòrem habere debetis. quid, ſi maiorem etiam hominum honeſtiſſimorum copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocentiæ teſtimonio poſſint eſſe? tamen ne plus Gallorum conſenſio ualebit, quàm ſumma auctoritas omnium? cum Galliæ Fonteius præeſſet, ſcitis iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hiſpanijs clariſſimosq; imperatores fuiſſe. quàm multi equites R. quàm multi tribuni militũ, quales, et quot, et quoties legati ad eos exercitus? præterea Cn. Pompeius, maximus atque ornatiſſimus, hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperante. ſatis ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, et conſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earum rerum, quæ M. Fonteio prætore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iam laudadatore, & teſte utemur. dubitabitis etiam diutius

iudices, quin illud, quod initio uobis propoſui, ueriſſimum ſit? aliud per hoc iudicium nihil agi, niſi ut M. Fonteio *oppreſſo teſtimonijs eorum, quibus multa, reip. cauſa, inuitiſſimis imperata ſunt, ſegniores poſthac ad imperandum cæteri ſint, cum uideant eos oppugnari, quibus oppreſſis populi* R. *imperium incolume eſſe non poſſit.* Obiectum *eſt etiam, quæſtum* M. Fonteium *ex uiarum munitione feciſſe: ut aut ne cogeret munire, aut id, quod munitum eſſet, ne improbaret. ſi & coacti ſunt munire omnes, & multorum opera improbata ſunt: certe utrunque falſum eſt, & ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit; et ob probationem, cum multa improbata ſint. quid, ſi hoc crimen optimis hominibus delegare poſſumus, & ita, ut non culpam in alios transferamus, ſed uti doceamus, eos iſti munitioni præfuiſſe, qui facile officium ſuum & præſtare, & probare poſſunt? tamen ne uos omnia in* M. Fonteium, *iratis teſtibus freti, conferetis? cum maioribus reip. negotijs* M. Fonteius *impediretur; & cum ad remp. pertineret, uiam* Domitiam *munire: legatis ſuis, primarijs uiris,* C. Annio Bellieno, *&* C. Fonteio *negotium dedit. itaque præfuerunt, imperauerunt pro dignitate ſua, quod uiſum eſt, & probauerunt. quod uos, ſi nulla alia ex re, ex literis quidem ueſtris, quas ſcripſiſtis, & miſſis & allatis certe ſcire potuiſtis. quas ſi antea non legiſtis, nunc ex nobis, quid de ijs rebus* Fonteius *ad legatos ſuos ſcripſerit, quid ad eum illi reſcripſerint, cognoſcite.* Literæ *ad* C. Annium *legatum, ad* C. Fonteium *legatum.* Literæ *à* C. Annio *legato, à* C. Fonteio *legato.* Satis *opi=*

nor eſſe perſpicuum iudices, hanc rationem munitionis neque ad M. Fonteium *pertinere, & ab ijs eſſe tractatam, quos nemo poſſit reprehendere. cognoſcite nunc de crimine uinario, quod illi inuidioſiſſimum & maximum eſſe uoluerunt.* Crimen *à* Pletorio *iudices ita conſtitutum eſt:* Fonteio *non in* Gallia *primum ueniſſe in mentem, ut portorium uini inſtitueret; ſed, in* Italia *hac propoſita ratione,* Roma *profectum: itaque* Titurium Toloſæ *quaternos denarios in ſingulas uini amphoras portorij nomine exegiſſe,* Secrodimi Porcium & Numium *ternos uictoriatos,* Nulchalone *ſerene um binos & uictoriatos mille. atque in his locis* Secrodimi & Nulchalone *ab his portorium eſſe exactum, ſi qui* Cobiamacho, *qui uicus inter* Toloſam *et* Narbonem *eſt, diuerterentur, neque* Toloſam *ire uellent.* Eleſiodolus *tantum ſenos denarios ab ijs, qui ad hoſtem portarent, exegiſſet. uideo iudices eſſe crimen, & genere ipſo magnum: uectigal enim eſſe impoſitum fructibus noſtris dicitur: & pecuniam permagnam ratione iſta cogi potuiſſe confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare uoluerunt. ſed ego ita exiſtimo, quo maius crimen ſit id, quod oſtendatur eſſe falſum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat: uult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.*

Deſiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua, nec non quæ ad bellum Vocontiorum, *& diſpoſitionem hibernorum pertinebant.*

At hoc Galli negant, actio rerum & uis argumentorum coargui poteſt. igitur teſtibus iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, et ab religione remotis non ſolum poteſtis, ſed etiam debetis. etenim ſi, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens exiſtimandus eſt: quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid æquo quæſitore? quid oratore non ſtulto? dicunt enim Galli. negare non poſſumus. hic ſi ingenioſi, & periti, & æqui iudicis has partes eſſe exiſtimatis, ut quoniam quidem teſtes dicunt, ſine ulla dubitatione credendum ſit: Salus ipſa uirorum fortium innocentiam tueri non poteſt. ſin autem in rebus iudicandis non minimam partem ad unamquanque rem exiſtimandam, momentoq; ſuo ponderandam ſapientia iudicis tenet: næ multo ueſtræ maiores grauioresq; partes ſunt ad cogitandum, quàm ad dicendum meæ: mihi enim ſemper unaquaque de re teſtis non ſolum ſemel, uerum etiam breuiter interrogandus, & ſæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa eſſe uideatur. uos & ſæpius eandem rem animis agitare et diutius unoquoque de teſte cogitare poteſtis. & ſi quem nos interrogare nolumus, quæ cauſa nobis tacendi fuerit, exiſtimare debetis. quam obrem ſi hoc iudices præſcriptum lege, aut officio putatis, teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur: unum eſt enim, & ſimplex aurium iudicium, & promiſcue, & communiter ſtultis, ac ſapientibus ab natura datum. quid eſt igitur, ubi elucere poſſit prudentia? ubi diſcerni ſtultus auditor, et credulus ab religioſo, & ſapienti iudice? nimi

*rum illud, in quo ea, quæ dicuntur à teſtibus, conie=
ćtura, & cogitatione traduntur, quanta auctoritate,
quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide,
quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonæ,
quanta cura, quanto timore dicantur. an uerò uos id
in teſtimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod
perſæpe et noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi
iudices de clariſſimis noſtræ ciuitatis uiris dubitandum
non putauerunt? qui* Cn. *et* Q. Cepionibus, L. & Q.
Metellis *teſtibus in* Q. Pompeium *hominẽ nouum non
crediderunt: quorum uirtuti, generi, rebus geſtis fidem
& auctoritatem in teſtimonio cupiditatis atque inimi=
citiarum ſuſpicio derogauit. ecquem hominem uidimus,
ecquem uere commemorare poſſumus parem conſilio,
grauitate, conſtantia, cæteris uirtutibus, honoris, inge=
nij, rerum geſtarum ornamentis* M. Aemilio Scauro
*fuiſſe? tamen huius, cuius iniurati nutu prope terra=
rum orbis regebatur, iurati teſtimonio neque in* C. Fim
briam, neque in C. Memmium *creditum eſt. noluerunt
ij, qui iudicabant, hanc patere inimicitijs uiam; quem
quiſque odiſſet, ut eum teſtimonio poſſet tollere. quan=
tus in* L. Craſſo *pudor fuerit, quod ingeniũ, quanta au=
ctoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiam ſermo teſti=
monij auctoritatem habebat, teſtimonio ipſo, quæ in* M.
Marcellum *inimico animo dixit, probare non potuit.
Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac ſingulare iudices con
ſilium, qui ſe non ſolum de reo, ſed etiam de accuſato=
re, de teſte iudicare arbitrabãtur, quid fictum, quid for
tuna ac tempore allatum, quid pretio corruptum, quid
ſpe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut*

inimicitijs profectum uideretur. quæ ſi iudex non amplectetur omnia conſilio, non animo, ac mente circunſpiciet; ſi, quidquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profecto ſatis erit id, quod dixi antea, non ſurdum iudicem huic muneri atque officio præeſſe: nihil erit, quamobrem ille neſcio quis ſapiens homo, ac multarum rerum peritus ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in rep. iudicijsq; maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantum roboris, ut M. Scauro teſti non crederent: uos Belgarum atque Allobrogum teſtimonijs non credere timetis? Si inimico teſti credi non oportuit: inimicior Marcello Craſſus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus ſtudijs atque obtrectatione domeſtica, quàm huic Galli? quorum, qui optima in cauſa ſunt, equites, frumentum, pecuniam ſemel atque iterum, ac ſæpius inuitiſſimi dare coacti ſunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati, partim ab hoc ipſo, bello ſuperati, et oppreſſi. ſi, qui ob aliquod emolumentum ſuum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus & Metellis propoſitum fuiſſe ex Q. Pompeij damnatione, cum ſtudiorum ſuorum obtrectatorem ſuſtuliſſent, quàm cunctæ Galliæ ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia prope ſuam immunitatem ac libertatem poſitam eſſe arbitratur. an, ſi homines ipſos ſpectare conuenit, id quod in teſte profecto ualere plurimum debet, non modo cum ſummis ciuitatis noſtræ uiris, ſed cum infimo ciue R. quiſquam ampliſſimus Galliæ comparandus eſt? ſcit Induciomarus, quid ſit teſtimonium dice-

re? mouetur eo timore, quo noſtrum unuſquiſque, cum in eum locum productus eſt? recordamini iudices, quantopere laborare ſoleatis, non modo quid dicatis pro teſtimonio, ſed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate poſitum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapſum uerbum eſſe uideatur. uultu denique laboratis, ne qua ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut et, cum proditis, exiſtimatio ſit quædam tacita de uobis pudoris, ac religionis; & cum diſceditis, ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarum *in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primum illud uerbum conſideratiſſimum noſtræ conſuetudinis,* Arbitror, *quo nos etiam tunc utimur, cum ea dicimus iurati, quæ comperta habemus, quæ ipſi uidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atque omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos populumq;* R. *de exiſtimatione ſua deperderet: ne qua fama conſequeretur eiuſmodi,* Induciomarum, *talem uirum, tam cupide, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter uocem, et os, & audaciam neque ciuibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris præſtare debere. an uero iſtas nationes religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri arbitramini? quæ tantum à cæterarum gentium more ac natura diſſentiunt, quòd cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium religiones: illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt, iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerunt. hæ ſunt nationes, quæ quondam tam longe ab*

ſuis ſedibus Delphos uſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terræ uexandum ac ſpoliandum profectæ ſunt. ab iiſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis obſeſſum Capitolium eſt, atque ille Iupiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo, iis quidquam ſanctum, ac religioſum uideri poteſt, qui, etiam ſi quando aliquo metu adducti deos placandos eſſe arbitrantur, humanis hoſtiis eorum aras ac templa funeſtant? ut ne religionem quidem colere poſſint, niſi eam ipſam prius ſcelere uiolarint. quis enim ignorat, eos uſque ad hanc diem retinere illam immanem ac barbaram conſuetudinem hominum immolandorum? quamobrem quali fide, quali pietate exiſtimatis eſſe eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominum ſcelere et ſanguine facillime poſſe placari? cum his uos teſtibus ueſtram religionem coniungetis? ab his quidquam ſancte aut moderate dictum putabitis? hoc ueſtræ mentes tam caſtæ, tam integræ ſibi ſuſcipient, ut cum omnes legati noſtri, qui illo triennio in Galliam uenerunt; omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt; omnes negotiatores eius prouinciæ, denique omnes in Gallia, qui ſunt ſocii populi R. atque amici, M. Fonteium incolumem eſſe cupiant, iurati priuatim & publice laudent; uos tamen Gallis credere malitis? quid ut ſecuti eſſe uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur uobis erit hoſtium uoluntas, quàm ciuium? an dignitatem teſtium? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domeſticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religioſis, inimiciſſimos huic imperio ac nomini, bo-

nis, ac fidelibus & ſocijs, & ciuibus anteferre? an ue=ro dubitatis iudices, quin inſitas inimicitias iſtæ gentes omnes & habeant, & gerant cum populi R. *nomine? ſic exiſtimatis eos hic ſagatos brachatosq; uerſari ani=mo demiſſo atque humili, ut ſolent ij, qui affecti in-iurijs, ad opem iudicum ſupplices inferioresq; confu-giunt? nihil uero minus. hi contra uagantur læti atque erecti paſſim toto foro, cum quibuſdam minis, & bar baro atque immani terrore uerborum. quod ego profe=cto non crederem, niſi aliquoties ex ipſis accuſatoribus uobiſcum ſimul iudices audiſſem; cum præciperent, ut caueretis, ne, hoc abſoluto, nouum aliquod bellum* Gal *licum concitaretur. ſi* M. Fonteium *iudices in cauſa deficerent omnia; ſi turpi adoleſcentia, uita infami, magiſtratibus, quos ante oculos ueſtros geſſit, conuictis uirorum bonorum teſtimonijs, legationibus flagitioſe obitis, inuiſus ſuis omnibus in iudicium uocaretur; ſi in eo iudicio colonorum populi* R. Narbonenſium, *fi=deliſſimorum ſociorum* Maſſilienſium, *ciuium* R. *omnium teſtimonijs tabulisq; premeretur: tamen eſ=ſet uobis magnopere prouidendum, ne quos ita af=flictos à ueſtris patribus maioribusq; accepiſſetis, ut contemnendi eſſent, eos pertimuiſſe, & eorum mi=nis & terrore commoti eſſe uideremini. nunc ue=ro, cum lædat nemo bonus, laudent omnes ueſtri ciues, atque ſocij, oppugnent ij, qui ſæpiſſime hanc urbem & hoc imperium oppugnarunt; cumq; ini=mici* M. Fonteij *uobis, ac populo* R. *minentur, ami=ci, ac propinqui ſupplicent uobis; dubitabitis non mo=do ueſtris, ciuibus, qui maxime gloria, ac laude*

ducuntur, uerum etiam exteris nationibus ac gentibus oſtendere, uos in ſententijs ferendis ciui parcere, quàm hoſti cedere, maluiſſe? magna mehercule cauſa iudices abſolutionis cum cæteris cauſis hæc eſt, ne qua inſignis huic imperio macula atque ignominia ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam*, ſenatum, equitesq́; populi* R. *non teſtimonijs* Gallorum*, ſed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicaſſe. ita uero, ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis* C. Marius*, qui* Induciomaro *iſti minaci atque arroganti par in belligerando eſſe poſſit: excitandus* Cn. Domitius *&* Maximus*, qui nationem* Allobrogum *& reliquias ſuis iterum armis conficiat atque opprimat: aut, quoniam id quidem non poteſt, orandus erit nobis amicus meus* M. Pletorius*, ut ſuos nouos clientes à bello faciendo deterreat, ut eorum iratos animos, atque horribiles impetus deprecetur: aut, ſi non poterit,* M. Fabium *ſubſcriptorem eius rogabimus, ut* Allobrogum *animos mitiget, quoniam apud illos* Fabiorum *nomen ampliſſimum: ut uelint iſti aut quieſcere, id quod uicti ac ſubacti ſolent; aut, cum minantur, intelligere, ſe populo* R. *non metum belli, ſed ſpem triumphi oſtendere. quòd ſi in turpi reo patiendum non eſſet, ut quidquam iſti ſe minis profeciſſe arbitrarentur: quid faciendum uobis in* M. Fonteio *arbitramini? de quo homine iudices (iam enim mihi uideor hoc, prope cauſa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo uos homine iudices ne ab inimicis quidem ullum fictum probroſum non modo crimen, ſed ne maledictum quidem audiſtis. ecquis unquam reus, præſertim in hac*

uitæ ratione uerſatus, in honoribus petendis, in poteſtatibus, in imperijs gerendis, ſic accuſatus eſt, ut nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata eſſet, ab accuſatore obijceretur, ſi non uera, attamen ficta, cum aliqua ratione ac ſuſpicione? M. Aemilium Scaurum, ſummum noſtræ ciuitatis uirum, ſcimus accuſatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi poteſt, multa in illum ipſum Scaurum eſſe dicta, falſo, quis negat? ueruntamen ab inimico dicta, & obiecta. Quàm multa M'. Aquilius audiuit in ſuo iudicio? quàm multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui et ſi damnatus eſt, mihi uidetur tamen inter uiros optimos atque innocentiſſimos eſſe numerandus. ille igitur ipſe, homo ſanctiſſimus, ac temperatiſſimus, multa audiuit in ſua cauſa, quæ ad ſuſpicionem ſtuprorum ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis, ut opinio mea fert, noſtrorum hominum longe ingenioſiſſimi, atque eloquentiſſimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem turpia ac flagitioſa dicuntur: at in quem uirum? qui tanta uirtute atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem poſſes, ſolus tamen Frugi nominaretur: quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet, & uiator quæreret, quem Piſonem? quòd erant plures. cogis me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. is igitur uir, quem ne inimicus quidem ſatis in appellando ſignificare poterat, niſi ante laudaſſet; qui uno cognomine declarabatur, non modo quis eſſet, ſed etiam qualis eſſet; tamen in falſam atque iniquam pro=

brorum inſimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accuſatus eſt, ut obiectum nihil ſit, quo ſignificari ueſtigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ poſſit. non modo nullum facinus huius protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quòd ſi aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, non melioré fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui, fuiſſet. frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis poſitum in ueſtra fide ac poteſtate; atque ita, ut commiſſus ſit fidei, permiſſus poteſtati. uidete igitur, utrum ſit æquius; hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimum, ciuem optimum dedi inimiciſſimis, atque immaniſſimis nationibus, an reddi amicis: præſertim cum tot res ſint, quæ ueſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent: primum generis antiquitas; quam Tuſculo ex clariſſimo municipio profectam, in monimentis rerum geſtarum inciſam ac notatam uidemus: tum autem continuæ præturæ, quæ & cæteris ornamentis & exiſtimatione innocentiæ maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt, ſed totum illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt: poſtremo ipſe cum in omnibus uitæ partibus honeſtus atque integer, tum in re militari cum ſummi cõſilij, et maximi animi,

tum uero uſu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc ſunt, exercitus. quare ſi etiam monendi eſtis à me, quod non eſtis iudices, uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere poſſe, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, induſtria, felicitas in re militari ſit, diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac rep. copia: quæ cum eſſet, tamen eorum non modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur, quid nunc uobis faciendum eſt, ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis, hominibus autem ac ſummis ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcordijs hac reip. calamitate conſumptis, cum tot bella aut à nobis neceſſario ſuſcipiantur, aut ſubito atque improuiſa naſcantur. non ne et hominem ipſum ad dubia Reip. tempora reſeruandum, & cæteros ſtudio laudis ac uirtutis inflammandos putatis? recordamini, quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: ſcietis fuiſſe tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, prætorios homines, belli gerendi peritiſſimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Craſſum, non literis homines ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introſpicite penitus in omnes reip. partes: utrum uidetis, nihil poſſe accidere, ut tales uiri deſiderandi ſint; an, ſi acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quæ ſi diligenter attendetis, profecto iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad uſum ac diſciplinam peritum, ad conſilia prudentem, ad caſum

ſortunamq́; felicem, domi uobis ac liberis ueſtris retinere, quàm inimiciſſimis populi R. nationibus & crudeliſſimis tradere, & condemnare, maletis. at infeſtis prope ſignis inferuntur Galli in Fonteium, & inſtant atque urgent ſummo cum ſtudio, ſumma cum audacia: nos uero iudices non & multis & firmis præſidijs, uobis adiutoribus, iſti immani atque intolerandæ barbariæ reſiſtemus? primum obijcitur contra iſtorum impetus Macedonia, fidelis & amica populo R. prouincia: quæ ſe ac ſuas urbes non ſolum conſilio, ſed etiam manu Fonteij conſeruatam eſſe dicat: ut illa per hunc à Thracum aduentu ac depopulatione defenſa fuit, ſic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresq́; depellit. conſtituitur ex altera parte ulterior Hiſpania; quæ profectò non modo religione ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt, ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſtimonijs ac laudationibus ſuis refutare. atque ex ipſa etiam Gallia fideliſſima & grauiſſima auxilia ſumuntur. uenit huic ſubſidio miſero atque innocenti Maſſilienſium cuncta ciuitas; quæ non ſolum ob eam cauſam laborat, ut huic, à quo ipſa ſeruata eſt, parem gratiam referre uideatur, ſed etiam, quòd ea conditione atque eo fato ſe in ijs terris collocatam eſſe arbitratur, ne quid noſtris hominibus iſtæ gentes nocere poſſint. pugnat pariter pro ſalute M. Fonteij Narbonenſis colonia, quæ per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata, nunc eiuſdem miſerijs ac periculis commouetur. denique, ut oportet bello Gallico, ut maiorum iura, moresq́; præſcribunt, nemo eſt ciuis R. qui ſibi ulla excuſatione utendum putet. omnes illius pro-

uinciæ

uinciæ publicani, agricolæ, pecuarij, cæteri negotiatores uno animo M. Fonteium atque una uoce defendunt. quòd ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias Induciomarus ipſe deſpexerit, dux Allobrogum cæterorumq́; Gallorum: num etiam de matris hunc complexu, lectiſſimæ miſerrimæq́; fœminæ, uobis inſpectantibus auellet atque abſtrahet? præſertim cum uirgo Veſtalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat, ueſtramq́; iudices ac populi R. fidem imploret: quæ pro uobis liberiſq́; ueſtris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata eſt, ut ea nunc pro ſalute ſua, fratriſq́; ſui animos ueſtros placare poſſit: cui miſeræ quod præſidium, quod ſolatium reliquum eſt, hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ gignere ipſæ ſibi præſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium participemq́; poſſunt: huic uero uirgini quid eſt præter fratrem, quod aut iucundum, aut carum eſſe poſſit? nolite pati iudices, aras deorum immortalium, Veſtæq́; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de ueſtro iudicio commoueri. proſpicite, ne ignis ille æternus, nocturnis Fonteiæ laboribus uigilijſq́; ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lacrymis extinctus eſſe dicatur. tendit ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdem, quas pro uobis dijs immortalibus tendere conſueuit. cauete, ne periculoſum, ſuperbumq́; ſit, eius uos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarentur, hæc ſalua eſſe non poſſent. uidetis ne ſubito iudices uirum fortiſſimum M. Fonteium parentis & ſororis commemoratione lacrymas profudiſſe? qui nunquam in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manum

immiſerit, cum in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet; idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne non modo ornamento & adiumento non ſit ſuis, ſed etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus æternum miſeris atque ignominiam relinquat. ò fortunam longe diſparem M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi Gallorum, quàm periurijs intereundum eſſet: tum enim uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nunc uero qui eſt dolor? uictoriæ te atque imperij pœnas ad eorum arbitrium ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerunt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem, atque innocentem: curate, ut noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis crediſſe uideamini; plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini conſuluiſſe; grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quæ ueſtris ſacris præſit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium ſacris delubriſq; bella geſſerunt. poſtremo proſpicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quàm minæ Gallorum ualuiſſe uideantur.

I, quantum in agro, locisq; deſertis audacia poteſt, tantum in foro, at=
5 *que in iudicijs impudentia ualeret, non minus in cauſa cederet* A. Cæci*na* Sex. Ebutij *impudentiæ, quàm tum in ui facienda ceſſit audaciæ. uerum & illud conſiderati hominis eſſe putauit, qua de re iure decer=tari oporteret, armis non contendere; & hoc conſtan=tis, quicum ui & armis certare noluiſſet, eum iure iudicioq; ſuperare. ac mihi quidem cum audax præci=pue fuiſſe uidetur* Ebutius *in conuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: non ſolum quòd in iudicium uenire auſus eſt, (nam id quidem, tametſi improbe fit in aperta re, tamen malitia eſt iam uſitatum) ſed quòd non dubitauit id ipſum, quod arguitur, confiteri, niſi forte hoc rationis habuit, quo=niam, ſi facta uis non eſſet, moribus, ſuperior in poſ=ſeſſione retinenda non fuiſſet: quia contra ius moremq; facta ſit,* A. Cæcinam *cum amicis metu perterritum profugiſſe: nunc quoque in iudicio, ſi cauſa more in=ſtitutoq; omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: ſin è conſuetudine recedatur, ſe, quo im=pudentius egerit, hoc ſuperiorem diſceſſurum. quaſi uero aut in iudicio poſſit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eo libentius tum audaciæ ceſſeri=mus, quo nunc impudentiæ facilius obſiſteremus. ita=que longe alia ratione recuperatores ad agendam cau=ſam hac actione uenio, atque initio ueneram: tum enim*

*noſtræ cauſæ ſpes erat poſita in defenſione mea, nunc
in confeſſione aduerſarij; tum in noſtris, nunc uero in
illorum teſtibus: de quibus ego antea laborabam, ne,
ſi improbi eſſent, falſi aliquid dicerent; ſi probi exiſti=
marentur, quod dixiſſent, probarent. nunc ſum ani=
mo æquiſſimo: ſi enim ſunt uiri boni, me adiuuant,
cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus inſimulo:
ſin autem minus idonei, me non lædunt, cum, ſiue
creditur ijs hoc ipſum, quod nos arguimus, ſiue fides
non habetur, de aduerſarij teſtium fide derogatur.
ueruntamen cum illorum cauſæ actionem conſidero,
non uideo, quid impudentius dici poſſit: cum autem
ueſtram in iudicando dubitationem, uereor, ne id,
quod uidentur impudenter feciſſe, aſtute & callide fe=
cerint: nam ſi negaſſent uim hominibus armatis eſſe
factam, facile honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua te-
nerentur: ſin confeſſi eſſent, & id, quod nullo tem=
pore iure fieri poteſt, tum ab ſe iure factum eſſe defen=
derent, ſperarunt id, quod aſſecuti ſunt, ſe iniectu=
ros uobis cauſam deliberandi, & iudicandi iuſtam mo
ram ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum
eſt, futurum arbitrati ſunt, ut in hac cauſa non de
improbitate* Sex. Ebutij, *ſed de iure ciuili iudicium fie=
ri uideretur. qua in re ſi mihi eſſet unius* A. Cæcinæ
*cauſa agenda, profiterer ſatis idoneum eſſe me defen-
ſorem, propterea quòd fidem meam diligentiamq; præ=
ſtarem: quæ cum ſunt in actore cauſæ, nihil eſt, in re
præſertim aperta ac ſimplici, quòd excellens ingenium
requiratur. ſed cum de eo iure mihi dicendum ſit,
quod pertineat ad omnes, quod conſtitutum ſit à*

maioribus, conſeruatum uſque ad hoc tempus, quo ſublato non ſolum pars aliqua iuris diminuta, ſed etiam uis ea, quæ iuri maxime eſt aduerſaria, iudicio confirmata eſſe uideatur; uideo ſummi ingenij cauſam eſſe; non uti demonſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quanquam ego mihi ſic perſuadeo recuperatores, non uos tam propter iuris obſcuram dubiamq; rationem bis iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm, quòd uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe. quod quoniam iam in conſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt, reprehendendum fortaſſe minus, querendum uero magis etiam uidetur: ideo quòd omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minus lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico dijudicatur: alterum eſt uehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt, id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam ut quæque res eſt turpiſſima, ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem moram eſſe ad indicandum?

ſi quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit; maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo pœna eſt tardior. eſt enim turpe iudicium. et factum quidem turpe. uidete igitur quàm inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi; quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. at ſi quis mihi hoc iudex, recuperator'ue dicat: potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamen is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe æquum eſt, ſi aut mihi præſcribat, quemadmodum meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. etenim ſi prætor, is, qui iudicia dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quàm iniquum ſit, conſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit, quærere. ueruntamen nimiæ ueſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus: nunc uero quis eſt, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe re-

petitam? uerum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum, alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis, alterius ego uobis hodierno die cauſam profectò auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. Et ſi forte uidebor altius initium rei demonſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius de quo iudicium eſt, & natura cauſæ coegerit; quæſo ut ignoſcatis: non enim minus laborat A. Cæcina, ne ſummo iure egiſſe, quàm ne certum ius non obtinuiſſe uideatur. M. Fulcinius fuit recuperatores è municipio Tarquinienſi, qui & domi ſuæ cum primis honeſtus exiſtimatus eſt, & Romæ argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Ceſenniam, eodem è municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam fœminam, ſicut & uiuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamento declarauit. huic Ceſenniæ fundum in agro Tarquinienſi uendidit temporibus illis difficillimis ſolutionis. cum uteretur dote uxoris numerata, quo mulieri eſſet res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto poſt, iam argentaria diſſoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius: (multa enim, quæ ſunt in re, quia remota ſunt à cauſa, prætermittam) teſtamento facit hæredem, quem habebat è Ceſennia filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum Ceſenniæ legat, ut frueretur unà cum filio. magnus honos uiri iucundus mulieri fuiſſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet: frueretur enim bonis cum

eo, quem ſuis bonis hæredem eſſe cupiebat, & ex quo maximum fructum ipſa capiebat: ſed hunc fructum mature fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius adoleſcens mortuus eſt, hæredem P. Ceſennium fecit, uxori grande pondus argenti, matriq́; partem bonorum maiorem legauit: itaque in partem mulieres uocatæ ſunt. cum eſſet hæc auctio hæreditaria conſtituta, Ebutius iſte, qui iandiu Ceſenniæ uiduitate ac ſolitudine aleretur, ac ſe eius in familiaritatem inſinuaſſet hac ratione, ut cum aliquo ſuo compendio negotia mulieris, ſi qua acciderent, controuerſiasq́; ſuſciperet, uerſabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis & partitionis, atque etiam ſe ipſe inferebat, & intrudebat, & in eam opinionem Ceſenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide poſſe, ubi non adeſſet Ebutius. quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis uita recuperatores, mulierum aſſentatoris, cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi, conciti ad rixam, inepti ac ſtulti inter uiros, inter mulieres periti iuris & callidi: hanc perſonam imponite Ebutio: is enim Ceſenniæ fuit Ebutius. ne forte quæratis, num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quem ſupra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non neceſſitudine aliqua, ſed ficto officio, ſimulatáq; ſedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. cum eſſet, ut dicere inſtitueram, conſtituta auctio Romæ, ſuadebant amici cognatiq́; Ceſenniæ id, quod ipſi quoque mulieri in mentem ueniebat: quo-

niam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens eſſet, nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem, cum præſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaque mulier facere conſtituit. mandat, ut fundum ſibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit hominis illius ad hoc munus, et ad omnia mulieris negotia parati, ſine quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? recte attenditis. Ebutio negotium datur. adeſt ad tabulam, licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Ceſenniæ, partim etiam pretio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius. quo teſtimonio nunc uir optimus utitur, ſibi emptum eſſe. quaſi uero aut nos ei negemus addictum, aut tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Ceſenniæ, cum id plerique ſcirent, omnes fere audiſſent, hi coniectura aſſequi poſſent, cum pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate deberetur. eam porro in prædijs collocari maxime expediret, eſſent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent, ea uenirent, liceretur is, quem Ceſenniæ dare operam nemo miraretur, ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. hac emptione facta, pecunia ſoluitur à Ceſennia. cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe, quòd ipſe tabulas auerterit: ſe autem habere argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptáq; relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta eſſent, quemadmodum nos defendimus, Ceſennia fundum poſſedit, locauitq;, neque ita multo poſt A. Cæcinæ nupſit. ut in

brorum inſimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accuſatus eſt, ut obiectum nihil ſit, quo ſignificari ueſtigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ poſſit. non modo nullum facinus huius protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quòd ſi aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui, fuiſſet. frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis poſitum in ueſtra fide ac poteſtate; atque ita, ut commiſſus ſit fidei, permiſſus poteſtati. uidete igitur, utrum ſit æquius; hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimum, ciuem optimum dedi inimiciſſimis, atque immaniſſimis nationibus, an reddi amicis: præſertim cum tot res ſint, quæ ueſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent: primum generis antiquitas; quam Tuſculo ex clariſſimo municipio profectam, in monimentis rerum geſtarum inciſam ac notatam uidemus: tum autem continuæ præturæ, quæ & cæteris ornamentis & exiſtimatione innocentiæ maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt, ſed totum illud sociale bellum macula ſceleris imbutum eſt: poſtremo ipſe cum in omnibus uitæ partibus honeſtus atque integer, tum in re militari cum ſummi cōſilij, et maximi animi,

tum uero uſu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc ſunt, exercitus. quare ſi etiam monendi eſtis à me, quod non eſtis iudices, uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere poſſe, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, induſtria, felicitas in re militari ſit, diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac rep. copia: quæ cum eſſet, tamen eorum non modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur, quid nunc uobis faciendum eſt, ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis, hominibus autem ac ſummis ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcordijs hac reip. calamitate conſumptis, cum tot bella aut à nobis neceſſario ſuſcipiantur, aut ſubito atque improuiſa naſcantur. non ne et hominem ipſum ad dubia Reip. *tempora reſeruandum, & cæteros ſtudio laudis ac uirtutis inflammandos putatis? recordamini, quos legatos nuper in bello* L. Iu*lius, quos* P. Rutilius, *quos* L. Cato, *quos* Cn. Pompeius *habuerit: ſcietis fuiſſe tum* M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, *prætorios homines, belli gerendi peritiſſimos: præterea* C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Craſ*ſum, non literis homines ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introſpicite penitus in omnes reip. partes: utrum uidetis, nihil poſſe accidere, ut tales uiri deſiderandi ſint; an, ſi acciderit, eorum hominum copia populum* R. *abundare? quæ ſi diligenter attendetis, profecto iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad uſum ac diſciplinam peritum, ad conſilia prudentem, ad caſum*

fortunamq; felicem, domi uobis ac liberis ueſtris retinere, quàm inimiciſſimis populi R. *nationibus & crudeliſſimis tradere, & condemnare, maletis. at infeſtis prope ſignis inferuntur* Galli *in* Fonteium, *& inſtant atque urgent ſummo cum ſtudio, ſumma cum audacia: nos uero iudices non & multis & firmis præſidijs, uobis adiutoribus, iſti immani atque intolerandæ barbariæ reſiſtemus? primum obijcitur contra iſtorum impetus* Macedonia, *fidelis & amica populo* R. *prouincia: quæ ſe ac ſuas urbes non ſolum conſilio, ſed etiam manu* Fonteij *conſeruatam eſſe dicat: ut illa per hunc à* Thracum *aduentu ac depopulatione defenſa fuit, ſic ab huius nunc capite* Gallorum *impetus terroresq; depellit. conſtituitur ex altera parte ulterior* Hiſpania; *quæ profecto non modo religione ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt, ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſtimonijs ac laudationibus ſuis refutare. atque ex ipſa etiam* Gallia *fideliſſima & grauiſſima auxilia ſumuntur. uenit huic ſubſidio miſero atque innocenti* Maſſilienſium *cuncta ciuitas; quæ non ſolum ob eam cauſam laborat, ut huic, à quo ipſa ſeruata eſt, parem gratiam referre uideatur, ſed etiam, quòd ea conditione atque eo fato ſe in ijs terris collocatam eſſe arbitratur, ne quid noſtris hominibus iſtæ gentes nocere poſſint. pugnat pariter pro ſalute* M. Fonteij Narbonenſis *colonia, quæ per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata, nunc eiuſdem miſerijs ac periculis commouetur. denique, ut oportet bello* Gallico, *ut maiorum iura, moresq; præſcribunt, nemo eſt ciuis* R. *qui ſibi ulla excuſatione utendum putet. omnes illius pro-*

uinciæ

uinciæ publicani, agricolæ, pecuarij, cæteri negotiatores uno animo M. *Fonteium atque una uoce defendunt. quòd ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias* In*duciomarus ipſe deſpexerit, dux* Allobrogum *cæterorumq́;* Gallorum *: num etiam de matris hunc complexu, lectiſſimæ miſerrimæq́; fœminæ, uobis inſpectantibus auellet atque abſtrahet ? præſertim cum uirgo* Ve*ſtalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat, ueſtramq́; iudices ac populi* R. *fidem imploret: quæ pro uobis liberiſq́; ueſtris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata eſt, ut ea nunc pro ſalute ſua, fratriſq́; ſui animos ueſtros placare poſſit: cui miſeræ quod præſidium, quod ſolatium reliquum eſt, hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ gignere ipſæ ſibi præſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium participemq́; poſſunt: huic uero uirgini quid eſt præter fratrem, quod aut iucundum, aut carum eſſe poſſit? nolite pati iudices, aras deorum immortalium,* V*eſtæq́; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de ueſtro iudicio commoueri. proſpicite, ne ignis ille æternus, nocturnis* Fonteiæ *laboribus uigilijſq́; ſeruatus, ſacerdotis* Veſtæ *lacrymis extinctus eſſe dicatur. tendit ad uos uirgo* Veſtalis *manus ſupplices eaſdem, quas pro uobis dijs immortalibus tendere conſueuit. cauete, ne periculoſum, ſuperbumq́; ſit, eius uos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarentur, hæc ſalua eſſe non poſſent. uidetis ne ſubito iudices uirum fortiſſimum* M. Fonteium *parentis & ſororis commemoratione lacrymas profudiſſe ? qui nunquam in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manum*

immiſerit, cum in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet; idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne non modo ornamento & adiumento non ſit ſuis, ſed etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus æternum miſeris atque ignominiam relinquat. ò fortunam longe diſparem M. Fontei, *ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi* Gallorum, *quàm periurijs intereundum eſſet: tum enim uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nunc uero qui eſt dolor? uictoriæ te atque imperij pœnas ad eorum arbitrium ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerunt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem, atque innocentem: curate, ut noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis crediciſſe uideamini; plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini conſuluiſſe; grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quæ ueſtris ſacris præſit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium ſacris delubriſq; bella geſſerunt. poſtremo proſpicite iudices, id quod ad dignitatem populi* R. *maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis* Veſtalis, *quàm minæ* Gallorum *ualuiſſe uideantur.*

I, *quantum in agro, locisq́; deſertis audacia poteſt, tantum in foro, atque in iudicijs impudentia ualeret, non minus in cauſa cederet* A. C*æcina* Sex. E*butij impudentiæ, quàm tum in ui facienda ceſſit audaciæ. uerum & illud conſiderati hominis eſſe putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere; & hoc conſtantis, quicum ui & armis certare noluiſſet, eum iure iudicioq́; ſuperare. ac mihi quidem cum audax præcipue fuiſſe uidetur* E*butius in conuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: non ſolum quòd in iudicium uenire auſus eſt, (nam id quidem, tametſi improbe fit in aperta re, tamen malitia eſt iam uſitatum) ſed quòd non dubitauit id ipſum, quod arguitur, confiteri, niſi forte hoc rationis habuit, quoniam, ſi facta uis non eſſet, moribus, ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet: quia contra ius moremq́; facta ſit,* A. C*æcinam cum amicis metu perterritum profugiſſe: nunc quoque in iudicio, ſi cauſa more inſtitutoq́; omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: ſin è conſuetudine recedatur, ſe, quo impudentius egerit, hoc ſuperiorem diſceſſurum. quaſi uero aut in iudicio poſſit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eo libentius tum audaciæ ceſſerimus, quo nunc impudentiæ facilius obſiſteremus. itaque longe alia ratione recuperatores ad agendam cauſam hac actione uenio, atque initio ueneram: tum enim*

noſtræ cauſæ ſpes erat poſita in defenſione mea, nunc in confeſſione aduerſarij; tum in noſtris, nunc uero in illorum teſtibus: de quibus ego antea laborabam, ne, ſi improbi eſſent, falſi aliquid dicerent; ſi probi exiſtimarentur, quod dixiſſent, probarent. nunc ſum animo æquiſſimo: ſi enim ſunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus inſimulo: ſin autem minus idonei, me non lædunt, cum, ſiue creditur ijs hoc ipſum, quod nos arguimus, ſiue fides non habetur, de aduerſarij teſtium fide derogatur. ueruntamen cum illorum cauſæ actionem conſidero, non uideo, quid impudentius dici poſſit: cum autem ueſtram in iudicando dubitationem, uereor, ne id, quod uidentur impudenter feciſſe, aſtute & callide fecerint: nam ſi negaſſent uim hominibus armatis eſſe factam, facile honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur: ſin confeſſi eſſent, & id, quod nullo tempore iure fieri poteſt, tum ab ſe iure factum eſſe defenderent, ſperarunt id, quod aſſecuti ſunt, ſe iniecturos nobis cauſam deliberandi, & iudicandi iuſtam moram ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt, futurum arbitrati ſunt, ut in hac cauſa non de improbitate Sex. Ebutij, *ſed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. qua in re ſi mihi eſſet unius* A. Cæcinæ *cauſa agenda, profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorem, propterea quòd fidem meam diligentiamq́; præſtarem: quæ cum ſunt in actore cauſæ, nihil eſt, in re præſertim aperta ac ſimplici, quòd excellens ingenium requiratur. ſed cum de eo iure mihi dicendum ſit, quod pertineat ad omnes, quod conſtitutum ſit à*

maioribus, conſeruatum uſque ad hoc tempus, quo ſublato non ſolum pars aliqua iuris diminuta, ſed etiam uis ea, quæ iuri maxime eſt aduerſaria, iudicio confirmata eſſe uideatur; uideo ſummi ingenij cauſam eſſe; non uti demonſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quanquam ego mihi ſic perſuadeo recuperatores, non uos tam propter iuris obſcuram dubiamq; rationem bis iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm, quòd uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe. quod quoniam iam in conſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt, reprehendendum fortaſſe minus, querendum uero magis etiam uidetur: ideo quòd omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minus lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico dijudicatur: alterum eſt uehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt, id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam ut quæque res eſt turpiſſima, ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem moram eſſe ad iudicandum?

ſi quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit; maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo pœna eſt tardior. eſt enim turpe iudicium. et factum quidem turpe. uidete igitur quàm inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi; quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. at ſi quis mihi hoc iudex, recuperator'ue dicat: potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamen is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe æquum eſt, ſi aut mihi præſcribat, quemadmodum meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. etenim ſi prætor, is, qui iudicia dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quàm iniquum ſit, conſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit, quærere. ueruntamen nimiæ ueſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus: nunc uero quis eſt, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe re=

petitam? uerum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum, alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis, alterius ego uobis hodierno die cauſam profectò auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. Et *ſi forte uidebor altius initium rei demonſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius de quo iudicium eſt, & natura cauſæ coegerit; quæſo ut ignoſcatis: non enim minus laborat* A. *Cæcina, ne ſummo iure egiſſe, quàm ne certum ius non obtinuiſſe uideatur.* M. Fulcinius *fuit recuperatores è municipio* T*arquinienſi, qui & domi ſuæ cum primis honeſtus exiſtimatus eſt, &* Romæ *argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matrimonio* Ceſenniam*, eodem è municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam fœminam, ſicut & uiuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamento declarauit. huic* Ceſenniæ *fundum in agro* T*arquinienſi uendidit temporibus illis difficillimis ſolutionis. cum uteretur dote uxoris numerata, quo mulieri eſſet res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto poſt, iam argentaria diſſoluta,* Fulcinius *huic fundo uxoris continentia quædam prædia atque adiuncta mercatur. moritur* Fulcinius*: (multa enim, quæ ſunt in re, quia remota ſunt à cauſa, prætermittam) teſtamento facit hæredem, quem habebat è* Ceſennia *filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum* Ceſenniæ *legat, ut frueretur unà cum filio. magnus honos uiri iucundus mulieri fuiſſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet: frueretur enim bonis cum*

niam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens eſſet, nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem, cum præſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaque mulier facere conſtituit. mandat, ut fundum ſibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit hominis illius ad hoc munus, et ad omnia mulieris negotia parati, ſine quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? recte attenditis. Ebutio negotium datur. adeſt ad tabulam, licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Ceſenniæ, partim etiam pretio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius. quo teſtimonio nunc uir optimus utitur, ſibi emptum eſſe. quaſi uero aut nos ei negemus addictum, aut tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Ceſenniæ, cum id plerique ſcirent, omnes fere audiſſent, hi coniectura aſſequi poſſent, cum pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate deberetur. eam porro in prædijs collocari maxime expediret, eſſent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent, ea uenirent, liceretur is, quem Ceſenniæ dare operam nemo miraretur, ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. hac emptione facta, pecunia ſoluitur à Ceſennia. cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe, quòd ipſe tabulas auerterit: ſe autem habere argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptáq; relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta eſſent, quemadmodum nos defendimus, Ceſennia fundum poſſedit, locauitq;, neque ita multo poſt A. Cæcinæ nupſit. ut in

pauca conferam, teſtamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & ſemuncia Cæcinam, ex duobus ſextulis M. Fulcinium libertum ſuperioris uiri, Ebutio ſextulam aſpergit. hanc ſextulam illa mercedem iſti eſſe uoluit aſſiduitatis, & moleſtiæ, ſi quam ſuſceperat. iſte autem hac ſextula ſe anſam retinere omnium controuerſiarum putat. iam principio auſus eſt dicere, non poſſe hæredem eſſe Ceſenniæ Cæcinam, quòd is deteriore iure eſſet, quàm cæteri ciues, propter incõmodum Volaterranorum, calamitatemq́; ciuilem. itaque homo timidus, imperitusq́;, qui neque animi, neque conſilij ſatis haberet, non putauit eſſe tanti hæreditatem, ut de ciuitate in dubium ueniret: conceſſit credo, Ebutio, quantum uellet de Ceſenniæ bonis ut haberet: immo, ut uiro forti, ac ſapienti dignum fuit, ita calumniam ſtultitiamq́; obtriuit, ac contudit. in poſſeſſione bonorum cum eſſet, & cum ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ herciſcundæ poſtulauit. atque illis paucis diebus, poſteaquam uidet nihil ſe ab A. Cæcina poſſe litium terrore abradere, homini Romæ in foro denunciat, fundum illum, de quo ante dixi, cuius iſtum emptorem demonſtraui fuiſſe mandato Ceſenniæ, ſuum eſſe, ſeq́; ſibi emiſſe. quid ais? tuus ille fundus eſt, quem ſine ulla controuerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus uenijt, quoad uixit, poſſedit Ceſennia? uſus enim, inquit, eius et fructus fundi teſtamento uiri fuerat Ceſenniæ. cum hoc nouæ litis genus tam malitioſe intenderet, placuit Cæcinæ de amicorum ſententia conſtituere, quo die in rem præſentem ueni-

retur, & de fundo Cæcina moribus deduceretur. colloquuntur, dies ex utriuſque commodo ſumitur. Cæcina cum amicis ad diem uenit in caſtellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, non longe abeſt. ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos atque ſeruos coegiſſe et armaſſe Ebutium. cum id partim mirarentur, partim non crederent, ecce ipſe Ebutius in caſtellum uenit, denunciat Cæcinæ ſe armatos habere, abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet. Cæcinæ placuit, & amicis, quoad uideretur ſaluo capite fieri poſſe, experiri. tum de caſtello deſcendunt, in fundum proficiſcuntur. uidetur temere commiſſum. uerum, ut opinor, hoc fuit cauſæ: tam temere iſtum re commiſſurum, quàm uerbis nunciabatur, nemo putauit. atque iſte ad omnes introitus, quà adiri poterat non modo in eum fundum, de quo controuerſia fuerat, ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. itaque primo cum in antiquum fundum ingredi uellet, quòd ea proxime accedi poterat; frequentes armati obſtiterunt. quo loco depulſus Cæcina, tamen, quà potuit, ad eum fundum profectus, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur, iſte cum omnibus copijs præſto fuit, ſeruumq; ſuum nomine Antiochum ad ſe uocauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearum ordinem intraſſet, occideret. homo mea ſententia prudentiſſimus Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi, quàm conſilij, uidetur habuiſſe: nam cum & armatorum mul-

aliud? minatum eſſe Ebutium Cæcinæ. quid ego de hoc teſte dicam, niſi hoc, recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis, quòd homo minus idoneus habetur, ſed ideo credatis, quòd ex illa parte id dicit, quod illi cauſæ maxime eſt alienum. A. Terentius alter teſtis non modo Ebutium, ſed etiam ſe ipſum arguit. in Ebutium hoc dicit, armatos homines fuiſſe. de ſe autem hoc prædicat, Antiocho Ebutij ſeruo imperaſſe, ut in Cæcinam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer à Cæcina, nunquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quo modo aut loquar, aut taceam, cum ipſe hoc de ſe iuratus prædicet. deinde L. Celius non ſolum Ebutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus, uerum etiam cum aduocatis perpaucis eo ueniſſe Cæcinam. de hoc ego teſte detraham, cui, æque atque meo teſti, ut credatis, poſtulo? P. Memmius ſecutus eſt, qui ſuum non paruum beneficium cõmemorauit in amicos Cæcinæ, quibus ſeſe uiam per fratris ſui fundum dediſſe dixit, qua effugere poſſent, cum eſſent metu omnes perterriti. huic ego teſti gratias agam, quòd & in re miſericordem ſe præbuit, & in teſtimonio religioſum. A. Attilius, & eius filius L. Attilius, & armatos ibi fuiſſe, & ſe ſuos armatos adduxiſſe, dixerunt, etiam hoc amplius: cum Ebutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam poſtulaſſe, ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius teſtimonio creditum putaretur. duo præterea teſtes nihil de ui, ſed de ipſa emptione fundi di-

xerunt, P. Ceſennius auctor fundi, non tam auctoritate graui, quàm corpore, & argentarius Sex. Clodius, cui nomen eſt Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus eſt Phormio: nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad ueſtrum iudicium pertineret. Decimo uero loco teſtis expectatus, & ad extremum reſeruatus dixit, ſenator populi R. ſplendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis, Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens acerq; ueniſſet, ut non modo Cæcinam periurio ſuo læderet, ſed etiam mihi uideretur iraſci; ita eum placidum mollemq; reddidi, ut non auderet, ſicut meminiſtis, iterum dicere, quot milia fundus ſuus abeſſet ab urbe: nam cum dixiſſet minus abeſſe LIII, populus cum riſu acclamauit ipſa eſſe: meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accepiſſet. in eum quid dicam, niſi id, quod negare non poſſit? ueniſſe in conſilium publicæ quæſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet: & in eo conſilio, cum cauſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi, dixiſſe, ſibi liquere; dum incognita re iudicare uoluiſſet, maluiſſe condemnare, quàm abſoluere: cum, ſi uno minus damnarent, condemnari reus non poſſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet, neque audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quidquam obijci poteſt, quam quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? ueruntamen is teſtis (ut fa-

cile intelligeretis eum non adfuiſſe animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſteſq; dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe) cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio fuiſſe complures; ſolus dixit, non fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret; & tantummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. quid huic tu homini facias? nonne concedas interdum, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? utrum recuperatores his teſtibus non credidiſtis, cum, quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis, dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? an uero illa defenſio uobis præclara uiſa eſt: non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus: nunc rem ipſam ponamus, quam illi non negant; & eius rei ius, actionemq́; quæramus. Eſt hæc res poſita, quæ ab aduerſario non negatur: Cæcinam, cum ad conſtitutam diem, tempuſq; ueniſſet, ut ius ac deductio moribus fieret, pulſum prohibitumq́; eſſe ui coactis hominibus & armatis. cum hoc con-

ſtet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac litium, hanc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atque iniuriam tuam perſequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo poſſe per hoc interdictum id aſſequi, quod uelim: te uti in hac re magiſtro uolo. quæro, ſit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter poſſeſſionis controuerſiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi cauſa non conuenit: nec iuri quidquam tam inimicum, quàm uis: nec æquitati quidquam tam infeſtum eſt, quàm conuocati homines & armati. quod cum ita ſit, resq; eiuſmodi ſit, ut in primis à magiſtratibus animaduertenda eſſe uideatur: iterum quæro, ſit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam eſſe dices? audire cupio, qui in pace & otio cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, inſtruxerit, homines inermes, qui ad conſtitutum experiundi iuris gratia ueniſſent, armis, uiris, terrore periculoq; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, feci equidem, quæ dicis, omnia, & ea ſunt & turbulenta, & temeraria, & periculoſa: quid ergo eſt? impune feci: nam, quid agas mecum ex iure ciuili, ac prætorio, non habes. ita ne uero recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini ſæpius? cum maiores noſtri tanta diligentia prudentiaq; fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerum, ſed etiam tenuiſſimarum iura ſtatuerint, perſecutiq; ſint, ut hoc genus unum uel maximum prætermitterent, ut, ſi qui me exire domo mea coegiſſet armis, haberem actionem; ſi qui introire prohibuiſſet,

non

non haberem? nondum de Cæcinæ cauſa diſputo, non dum de iure poſſeſſionis noſtræ loquor, tantum de tua defenſione C. *Piſo queror. quando ita dicis, & ita conſtituis; ſi Cæcina, cum in fundo eſſet, inde deiectus eſſet, tum per hoc interdictum eum reſtitui oportuiſſe; nunc uero deiectum nullo modo eſſe inde, ubi non fuerit; hoc interdicto nihil nos aſſecutos eſſe: quæro, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines et armati non modo limine tectoq; ædium tuarum, ſed primo aditu ueſtibuloq; prohibuerint, quid acturus ſis? monet amicus meus te* L. *Calphurnius, ut idem dicas, quod ipſe antea dixit, iniuriarum. quid ad cauſam poſſeſſionis? quid ad reſtituendum eum, quem oportet reſtitui? quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris actionem, & ad animaduerſionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. non ſolum egeris, uerum etiam condemnaris licet: nunquid magis poſſidebis? actio enim iniuriarum non ius poſſeſſionis aſſequitur, ſed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnaq; mitigat. prætor interea Piſo tanta de re tacebit? quemadmodum te reſtituat in ædes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut reſtitui factam iubet, qui de foſſis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq; controuerſijs interdicit, is repente obmuteſcet? in atrociſſima re quid faciat, non habebit? &* C. *Piſone domo tectiſq; ſuis prohibito, prohibito inquam per homines coactos, & armatos, prætor, quemadmodum more & exemplo opitulari poſſit, non habebit? quid enim dicet? aut quid tu tam inſigni accepta iniuria poſtulabis? unde ui prohibitus ſis, nemo un-*

RR

quam interdixit. nouum eſt, non dico inuſitatum, uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies, cum illi hoc reſpondebunt tibi, quod tu nunc mihi? armatos ſe tibi obſtitiſſe, ne in ædes accederes: deijci porro nullo modo potuiſſe, qui non acceſſerit. deijcior ego, inquis, ſi quis meorum deijcitur. omnino iam bene agis: à uerbis enim recedis, & æquitate uteris: nam uerba ipſa ſi ſequi uolumus, quomodo tu deijceris, cum ſeruus tuus deijcitur? uerum ita eſt, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiam ſi tactus non fueris. nonne? age nunc, ſi ne quidem tuorum quiſquam loco motus erit, atque omnes in ædibus adſeruati ac retenti, tu ſolus prohibitus, et à tuis ædibus ui atque armis perterritus: utrum hanc actionem habebis, qua nos uſi ſumus, an aliam quampiam? an omnino nullam? nullam eſſe actionem dicere in re tam inſigni, tamq; atroci, neque prudentiæ, neque auctoritatis tuæ eſt. alia ſi qua forte eſt, quæ nos fugerit, dic quæ ſit: cupio diſcere. hæc ſi eſt, qua nos uſi ſumus: te iudice uincamus, neceſſe eſt: non enim uereor, ne hoc dicas, in eadem cauſa eodem interdicto te oportere reſtitui, Cæcinam non oportere. etenim cui perſpicuũ non ſit, ad incertum reuocari bona, fortunas, poſſeſſiones omnium, ſi ulla ex parte ſententia huius interdicti diminuta, aut infirmata ſit? ſi auctoritate uirorum talium, uis armatorum hominũ iudicio approbata uideatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, ſed de uerbis quæſitum eſſe dicatur? is ne apud uos obtinebit cauſam ſuam, qui ſe ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tãtum facinus non in æquitate defenſionis, ſed

in una litera latuiſſe uideatur? huiuſce rei uos ſtatuetis nullam eſſe actionem? nulli experiundi ius conſtitutum? quòd obſtiterit armatis hominibus qui multitune coacta non introitu, ſed omnino aditu quempiã prohibuerit? quid ergo? hoc quam habet uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrũ, pedem cum intulero, atque in poſſeſſionẽ ueſtigium fecero, tum expellar atque deijciar; an in eadem ui atque iiſdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam aſpicere, aut aſpirare poſſim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur reſtituere, qui ingreſſum expulerit; ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? uidete per deos immortales, quod ius nobis, quã conditionem uobiſmetipſis, quam denique ciuitati legem conſtituere uelitis. huiuſce generis una eſt actio, per hoc interdictum, quo uos uſi ſumus, conſtituta. ea ſi nihil ualet, aut ſi ad hanc rem non pertinet, quid negligentius, aut quid ſtultius maioribus noſtris dici poteſt, qui aut tantæ rei prætermiſerint actionem, aut eam conſtituerint, quæ nequaquam ſatis uerbis cauſam & rationem iuris amplecteretur? periculoſum eſt diſſolui hoc interdictũ: captioſum eſt omnibus rem ullam conſtitui eiuſmodi, quæ cum armis geſta ſit, reſcindi iure non poſſit: ueruntamen eſt turpiſſimum illud, tantæ ſtultitiæ prudentiſſimos homines condemnari, ut uos iudicetis huius rei interdictum atque actionem in mentem maioribus noſtris non ueniſſe. queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quòd uis Cæcinæ facta non eſt. dici in hac cauſa poteſt, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi inſtru-

ſti & certis locis cum ferro homines collocati, ubi minæ, pericula, terroresq; mortis, ibi uim non fuiſſe? nemo, inquit, occiſus eſt, neque ſaucius. quid ais? cum de poſſeſſionis controuerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu uim negabis eſſe factam, ſi cædes & occiſio facta non erit? ego exercitus maximos ſæpe pulſos & fugatos eſſe dico terrore ipſo, impetuq; hoſtium, ſine cuiuſquam non modo morte, uerum etiam uulnere. etenim recuperatores non ea ſola uis eſt, quæ ad corpus noſtrum, uitamq; peruenit; ſed etiam multo maior ea, quæ, periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſæpe & certo de ſtatu dimouet: itaque ſaucij ſæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem ſtatuerint defendere: at alij pelluntur integri: ut non dubium ſit, quin maior adhibita uis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quàm illi, cuius corpus uulneratum ſit. quòd ſi ui pulſos dicimus exercitus eſſe eos, qui metu ac tenui ſæpe ſuſpicione periculi fugerunt; & ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neque conflictu corporum, neque ictu comminus, neque coniectione telorum, ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpectuq; ſignorum magnas copias pulſas eſſe & uidimus, & audiuimus: quæ uis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? et quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum non uidebitur mouiſſe? & uulnus corporis magis iſtam uim, quàm terror animi declarabit? et ſauciatio quæretur, cum fugam

factam eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit, metu perterritis noſtris aduocatis, locum, quà effugerent, demonſtraſſe. qui non modo ut fugerent, ſed etiam ipſius fugæ tutam uiam quæſierunt, his uis adhibita non uidebitur? quid igitur fugiebant? propter metum. quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugæ dicitis eandem, quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem atque impetum armorum: hæc ubi conceduntur eſſe facta, ibi uis facta negabitur? at uero hoc quidem iam uetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus uſitatum; cum ad uim faciundam ueniretur, ſi quos armatos quamuis procul conſpexiſſent, ut ſtatim teſtificati diſcederent, optime ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus edictum prætoris uis facta eſſet. ita ne uero? ſcire eſſe armatos, ſatis eſt ut uim factam probes: in manus eorum incidere, non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad uim probandam ualebit, incurſus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius ſibi uim factam probabit, quàm qui effugerit? at ego dico hoc: ſi, ut primo in caſtello Cæcinæ dixit Ebutius, ſe homines coegiſſe, & armaſſe, neque illum, ſi eò acceſſiſſet, abiturum, ſtatim Cæcina diſceſſiſſet; dubitare uos non debuiſſe, quin Cæcinæ facta uis eſſet. ſi uero, ſimulac procul conſpexit armatos, receſſiſſet: eo minus dubitaretis: omnis enim uis eſt, quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. quòd ſi aliter ſtatuetis; uidete: ne hoc uos ſtatuatis, qui uiuus diſceſſerit, ei uim non eſ-

ſe factam; ne hoc omnibus in poſſeſſionum controuerſijs præſcribatis, ut confligendum ſibi & armis decertandum putent; ne, quemadmodum in bello pœna ignauis ab imperatoribus conſtituitur, ſic in iudicijs deterior cauſa ſit eorum, qui fugerint, quàm qui ad extremum uſque contenderint: cum de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur, et in rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis paucos: magna uis eſt. deceſſi unius hominis telo perterritus: deiectus detruſuſq; ſum. hoc ſi ita ſtatuetis, non modo non erit cur depugnare quiſquam poſthac poſſeſſionis cauſa uelit, ſed ne illud quidem, cur repugnare. ſin autem uim ſine cæde, ſine uulneratione, ſine ſanguine nullam intelligetis; ſtatuetis, homines poſſeſſionis cupidiores, quàm uitæ, eſſe oportere, age uero, de ui te ipſum habebo iudicem Ebuti: reſponde, ſi tibi uidetur: in fundum Cæcina utrum noluit tandem, ac non potuit accedere? cum te obſtitiſſe, & repudiaſſe dicis, certe hunc uoluiſſe concedis. potes igitur dicere non ei uim fuiſſe impedimento, cui, cum cuperet, eoq; conſilio ueniſſet, per homines coactos non ſit licitum accedere? ſi enim id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit: uis profecto quædam obſtiterit, neceſſe eſt: aut tu dic, quamobrem, cum uellet accedere, non acceſſerit. iam uim factam negare non potes. deiectus quemadmodum ſit, qui non acceſſerit, id quæritur: dimoueri enim, & depelli de loco neceſſe eſt eum, qui deijciatur. id autem accidere ei, qui poteſt, qui omnino in eo loco, unde ſe deiectum eſſe dicit, nunquam fuit? quòd ſi fuiſſet, & ex eo lo=

eo, metu permotus fugiſſet, cum armatos uidiſſet; diceres ne eſſe deiectum? opinor. at tu, qui tam diligenter et tam callide uerbis controuerſias, non æquitate dijudicas, & iura non utilitate communi, ſed literis exprimis, poteris ne dicere deiectum eſſe eum, qui tactus non erit? quid, detruſum dices? nam eo uerbo antea prætores hoc interdicto uti ſolebant. quid ais? poteſt ne detrudi quiſquam, qui non attingitur? non ne, ſi uerbum ſequi uolumus, hoc intelligamus neceſſe eſt, eum detrudi, cui manus afferantur? neceſſe eſt inquam, ſi ad uerbum rem uolumus attingere, neminem ſtatuere detruſum, qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui poteſt eſſe quiſquam, niſi in inferiorem locum de ſuperiore motus? poteſt pulſus, fugatus, eiectus denique: illud uero nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam, non modo qui tactus non ſit, ſed ne æquo quidem, & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum eſſe cauſa compoſitum, qui ſe præcipitatos ex locis ſuperioribus dicerent? eos enim uere poſſumus dicere eſſe deiectos. an non, cum uoluntas, & conſilium, & ſententia interdicti intelligatur, impudentiam ſummam, aut ſtultitiam ſingularem putabimus, in uerborum errore uerſari, rem, et cauſam, & utilitatem communem non relinquere ſolum, ſed etiam prodere? an dubium eſt, quin neque uerborum tanta copia ſit, non modo in noſtra lingua, quæ dicitur eſſe inops, ſed ne in alia quidem ulla res ut omnes ſuis certis, ac proprijs uocabulis nominentur? neque

uero quidquam opus ſit uerbis, cum ea res, cuius cauſa uerba quæſita ſint, intelligatur. quæ lex, quod ſenatuſconſultum, quod magiſtratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) teſtamentum, quæ iudicia, aut ſtipulationes, aut pacti, et conuenti formula non infirmari, aut conuelli poteſt, ſi ad uerba rem deflectere uelimus, conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? ſermo hercule, & familiaris, & quotidianus non cohærebit, ſi uerba inter nos aucupabimur. denique imperium domeſticum nullum erit, ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad id quod ex uerbis intelligi poſſit, obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium. non occurrit unicuique ueſtrum aliud alij in omni genere exemplum, quod teſtimonio ſit, non ex uerbis totum pendere ius, ſed uerba ſeruire hominum conſilijs, & auctoritatibus? ornate & copioſe L. Craſſus, homo longe eloquentiſſimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit; & facile, cum contra eum prudentiſſimus homo Q. Mutius diceret, probauit omnibus M. Curium, qui hæres inſtitutus eſſet ita, mortuo poſthumo filio, cum filius non modo non mortuus, ſed ne natus quidem eſſet, hæredem eſſe oportere. quid? uerbis ſatis hoc cautum erat? minime. quæ res igitur ualuit? uoluntas. quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet, uerbis omnino non uteremur. quia non poteſt, uerba reperta ſunt, non quæ impedirent, ſed quæ indicarent

uoluntatem. lex uſum & auctoritatem fundi iubet eſſe biennium. at utimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. ſi uia ſit immunita, iubet, quà uelit, agere iumentum. poteſt hoc ex uerbis intelligi, licere, ſi uia ſit in Brutijs *immunita, agere, ſi uelit, iumentum per* M. Scauri Tuſculanum. *actio eſt in actorem præſentem his uerbis:* Quandoquidem te *in iure conſpicio. hac actione* Appius *ille cæcus uti non poſſet, ſi tam uere homines uerba conſectarentur, quàm rem, cuius cauſa uerba ſunt, non conſiderarent. teſtamento ſi recitatus hæres eſſet pupillus* Cornelius, *isq́; iam annos* XX. *haberet, uobis interpretibus amitteret hæreditatem? ueniunt in mentem mihi permulta, uobis plura certo ſcio. uerum ne nimium multa complectamur, atque ab eo, quod propoſitum eſt, longius aberret oratio; hoc ipſum interdictum, de quo agitur, conſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in uerbis ius conſtituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uerſuti & callidi uolumus eſſe, amiſſuros.* VNDE TV AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. *Si me uillicus tuus ſolus deieciſſet; non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia; recte igitur diceres te reſtituiſſe? quippe. quid enim facilius eſt, quàm probari ijs, qui latine ſciant, in uno ſeruulo familiæ nomen non ualere? ſi uero ne habeas quidem ſeruum præter eum, qui me deiecerit; clames uidelicet, ſi habeo familiam, à familia mea fateor te eſſe deiectum. neque dubium eſt, quin, ſi ad rem iudicandam uerbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quæ conſtet ex ſeruis plu=*

ribus; quin unus homo familia non ſit. uerbum certe hoc non modo poſtulat, ſed etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq́; uis, & prætorum uoluntas, & hominum prudentium conſilium, & auctoritas reſpuat hanc defenſionem, & pro nihilo putet: quid ergo? iſti homines latine non loquuntur? immo uero tantum loquuntur, quantum eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem: cum ſibi hoc propoſuerint, ut, ſiue me tu deieceris, ſiue tuorum quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amicorum, ut ſeruos non numero diſtinguant, ſed appellent uno familiæ nomine; de liberis autem, quiſquis eſt, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes ſint aut appellentur procuratores, qui negotij noſtri aliquid gerant: ſed in hac re, cognita ſententia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt: non enim alia cauſa eſt æquitatis in uno ſeruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere duntaxat, utrum me tuus procurator deiecerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non ſit, abſit'ue reip. cauſa, quaſi quidam pene dominus, hoc eſt alieni iuris uicarius; an tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectionemq́; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare ſi ad eum reſtituendum, qui ui deiectus eſt, eandem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rem pertinet, quæ uerborum uis ſit, ac nominum. tam reſtitues, ſi tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præpoſitus negotio, quàm ſi procurator deiecerit: non quo omnes ſint procuratores, qui aliquid noſtri negotij gerunt; ſed quòd in hac re quæri nihil attinet. tam reſtitues, ſi

unus ſeruulus, quàm ſi familia deiecerit uniuerſa: non quo idem ſit ſeruulus, quòd familia; uerum quia, non quibus uerbis quidque dicatur, quæritur, ſed quæ res agatur. etiam ut iam longius à uerbo decedamus, ab æquitate ne tantulum quidem: ſi tuus ſeruus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij, tamen et ipſi tuæ familiæ & genere & nomine continebuntur. Perge *porro hoc idem interdictum ſequi.* HOMINIBVS COACTIS. *neminem coegeris, ipſi conuenerint ſua ſponte: certe cogit is, qui congregat homines & conuocat. coacti ſunt ij, qui ab aliquo ſunt unum in locum congregati. ſi non modo conuocati non ſunt, ſed ne conuenerunt quidem, ſed ij modo fuerunt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerum colendi, aut paſcendi cauſa eſſe in agro conſueuerant: defendes, homines coactos non fuiſſe; & uerbo quidem ſuperabis, me ipſo iudice; re autem ne conſiſtes quidem ullo iudice: uim enim multitudinis reſtitui uoluerunt, non ſolum conuocatæ multitudinis: ſed, quia plerunque, ubi multitudine opus eſt, homines cogi ſolent, ideo de coactis compoſitum interdictum eſt: quod etiam ſi uerbo differre uidebitur, re tamen erit unum, & omnibus in cauſis idem ualebit, in quibus perſpicitur una atque eadem cauſa æquitatis.* ARMATISVE. *quid dicemus? armatos, ſi latine loqui uolumus, quos appellare uere poſſumus? opinor eos, qui ſcutis, teliſq; parati, ornatiq; ſunt. quid igitur? ſi glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem de fundo præcipitem egeris, iuſſuſq; ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere: reſtituiſſe te dices? uerba ſi ualent, ſi*

cauſæ non ratione, ſed uocibus ponderantur: me au-ctore dicito. uinces profecto non fuiſſe armatos eos, qui ſaxa iacerent, quæ de terra ipſi tollerent: non eſſe arma ceſpites, neque glebas: non fuiſſe armatos eos, qui prætereuntes ramum defringerent arboris: arma eſſe ſuis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum: quæ qui non habuerint, eos inermes fuiſſe uinces. uerum, ſi quidem erit armorum iudicium, tum iſta dicito. iuris iudicium cum erit, & æquitatis, caue in iſta tam frigida, tam ieiuna calumnia deliteſcas: non enim reperies quenquam iudicem, aut recuperatorem, qui, tanquam ſi arma militis inſpiciunda ſint, ita probet armatum: ſed perinde ualebit, quaſi armatiſſimi fuerint, ſi reperientur ita parati fuiſſe, ut uim uitæ, aut corpori potuerint afferre: atque ut magis intelligas, quàm uerba nihil ualeant: ſi tu ſolus, aut quiuis unus cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſet, atque ego ita deiectus eſſem, auderes ne dicere interdictum eſſe de armatis hominibus, hic autem hominem armatum unum fuiſſe? non, opinor, tam impudens eſſes. atqui uide, ne multo nunc ſis impudentior: nam tum quidem omnes mortales implorare poſſes, quòd homines in tuo negotio latine loqui obliuiſcerentur, quòd inermes armati iudicarentur, quòd, cum interdictum eſſet de pluribus, commiſſa res eſſet ab uno, unus homo plures eſſe homines iudicarentur: uerum in his cauſis non uerba ueniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſa uerba hæc in interdictum coniecta ſunt. uim, quæ ad caput & ad uitam pertinet, reſtitui ſine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunque per ho-

mines coactos armatoſq́;. quæ ſi alio conſilio, eodem periculo facta ſit, eodem iure eſſe uoluerunt: non enim maior eſt iniuria, ſi tua familia, quàm ſi tuus uillicus; non ſi tui ſerui, quàm ſi alieni, ac mercenarij; non ſi tuus procurator, quàm ſi uicinus, aut libertus tuus; non ſi coactis hominibus, quàm ſi uoluntarijs, aut etiam aſſiduis, ac domeſticis: non ſi armatis, quàm ſi inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum: non ſi pluribus, quàm ſi uno armato: quibus enim rebus plerunque uis fit, eiuſmodi hæ res appellantur interdicto. ſi per alias res eadem facta uis eſt, ea, tametſi uerbis interdicti non concluditur, tamen ſententia iuris atque auctoritate retinetur. uenio nunc ad illud tuum: non deieci, ſi non ſiui accedere. puto te ipſum Piſo perſpicere, quanto iſta ſit anguſtior iniquiorq́; defenſio, quàm ſi illa uterere: non fuerunt armati, cum fuſtibus & ſaxis fuerunt. ſi mehercule mihi, non copioſo homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non eſſe deiectum eum, cui ui & armis ingredienti ſit occurſum; an armatos non fuiſſe eos, qui ſine ſcutis ac ſine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem uideam infirmam nugatoriamq́; eſſe: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire poſſe, non fuiſſe armatos eos, qui neque ferri quidquam neque ſcutum ullum habuerint; hic uero hæream, ſi mihi defendendum ſit, eum qui pulſus, fugatuſq́; ſit, non eſſe deiectum. atque illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere iuriſconſultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametſi non nunc primum, neque

in hac cauſa ſolum audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæteri tum ad iſtam orationem decurrunt, cum ſe in cauſa putant habere æquum & bonum, quod defendant. ſi contra uerbis & literis, &, ut dici ſolet, ſummo iure contenditur; ſolent eiuſmodi iniquitati boni & æqui nomen dignitatemq; opponere. tum illud, quod dicitur, ſummo iure, irrident: tum aucupia uerborum, & literarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur, ex æquo & bono, non ex callido uerſutoq; iure rem iudicari oportere: ſcriptum ſequi, calumniatoris eſſe; boni iudicis, uoluntatem ſcriptoris, auctoritatemq; defendere. in iſta uero cauſa, cum tu ſis is, qui te uerbo, literaq; defendas, cum tuæ ſint eæ partes, unde deiectus es? an inde, quò prohibitus es accedere? eiectus, non deiectus: cum tua ſit hæc oratio, fateor me homines coegiſſe, fateor armaſſe, fateor tibi mortem eſſe minitatum, fateor hoc interdicto prætoris uindicari, ſi uoluntas & æquitas ualeat. ſed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi deliteſcam. non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. in iſta defenſione accuſas eos, qui conſuluntur, quòd æquitatis cenſeant rationem, non uerbi haberi oportere. & hoc loco Sceuolam dixiſti cauſam apud centumuiros non tenuiſſe: quem ego antea commemoraui, quòd idem faceret, quod tu nunc: tametſi ille in aliqua cauſa faciebat, tu in nulla facis: tamen probaſſe nemini quod defendit, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, &

contra quàm iſta cauſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud uulgo in iudicijs, & nonnunquam ab ingenioſis hominibus defendi mihi mirum uideri ſolet, nec iuriſconſultis concedi, nec ius ciuile in cauſis ſemper ualere oportere: nam qui hoc diſputant, ſi id dicunt, non recte aliquid ſtatuere eos, qui conſulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, ſed hominibus ſtultis obtemperari non oportere: ſin illos recte reſpondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt: neque enim fieri poteſt, ut aliud iudicari de iure, aliud reſponderi oporteat; nec ut quiſquam iuris numeretur peritus, qui id ſtatuat eſſe ius, quod non oporteat iudicari. at eſt aliquando contra iudicatum. primum, utrum recte, an perperam? ſi recte, id fuit ius, quod iudicatum eſt: ſin aliter; non dubium eſt, utrum iudices, an iuriſconſulti uituperandi ſint. deinde, ſi de iure uario quippiam iudicatum eſt, non potius contra iuriſconſultos ſtatuunt, ſi aliter pronunciatum eſt ac Mucio placuit, quàm ex eorum auctoritate, ſi, ut Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudicatum. etenim ipſe Craſſus non ita cauſam apud Centumuiros egit, ut contra iuriſconſultos diceret, ſed ut hoc doceret, illud, quod Sceuola defendebat, non eſſe iuris; & in eam rem non ſolum rationes afferret, ſed etiam Q. Mucio ſocero ſuo, multisq; peritiſſimis hominibus auctoribus uteretur: nam qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæq; communis. qui autem interpretes iuris uituperat, ſi imperitos iuris

eſſe dicit, de hominibus non de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum, non homines lædit, ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentem profecto neceſſe eſt: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quàm ius ciuile, retinendum: etenim hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, aut quid alienum ſit; nihil eſt, quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus eſſe poſſit. itaque in cæteris controuerſijs atque iudicijs, cum quæritur, aliquid factum, nec ne ſit, uerum an falſum proferatur, & fictus teſtis ſubornari ſolet, & imponi falſæ tabulæ, nonnunquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum ſciens perperam iudicarit, teſtamentum aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. in iure nihil eſt eiuſmodi recuperatores, non tabulæ falſæ, non teſtis improbus. denique nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate, potentia in hoc ſolo genere quieſcit; quid agat, quo modo aggrediatur iudicem, quà denique digitum proferat, non habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quàm gratioſo: iudica hoc factum eſſe, aut nunquam eſſe factum, uel cogitatum. crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc non poteſt. cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica; quod mulier ſine tutore auctore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res neque potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ. denique quo maius hoc, ſanctiuſq; uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere, feciſſe uideri eum, de quo ne cuius rei

argueretur,

argueretur quidem, ſcire potuiſſet, ipſe nunquam au= deret iudicare, deberi uiro dotem, quam mulier nul= lo auctore dixiſſet. ò rem præclaram, uobiſq; ob hoc re tinendam recuperatores. quod enim eſt ius ciuile? quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſſit. quòd ſi non modo oppreſſum ſed etiam deſertum, aut negligentius adſeruatum erit; nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum relictum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum, ſi incertum ſit, cum omnia tua iure mancipij ſint, ea poſſis ne re= tinere? ſi parum ſit communitum ius? ſi ciuili ac publi ca lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid inquam prodeſt fundum habere, ſi, quæ decentiſſime deſcripta à maioribus iura finium, poſſeſſionum, a= quarum, itinerumq; ſunt, hæc perturbari aliqua ra= tione, commutariq; poſſunt? mihi credite, maior hære= ditas uenit unicuique noſtrum in iiſdem bonis à iure & à legibus, quàm ab iis, à quibus illa ipſa bona reli= cta ſunt. nam ut perueniat ad me fundus, teſtamen= to alicuius fieri poteſt: ut retineam quod meum fa= ctum ſit, ſine iure ciuili non poteſt. fundus à patre re linqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſolicitu dinis, ac periculi litium, non à patre relinquitur, ſed à legibus. aquæ ductus, hauſtus, iter, actus, à patre, ſed rata auctoritas harum rerum omnium a iure ciuili ſumitur. quapropter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepiſtis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei ueſtræ retinere debetis; non ſolum, quòd

hæc iure ciuili ſepta ſunt; ſed etiam, quòd patrimonium unius incommodo dimittitur, ius amitti non poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. in hac ipſa cauſa recuperatores, ſi hoc nos non obtinebimus, ui armatis hominibus deiectum eſſe eum, quem ui armatis hominibus pulſum, fugatumq́; eſſe conſtet: Cæcina *rem non amittet, quam ipſam animo forti, ſi tempus ita ferret, amitteret: in poſſeſſionem in præſentia non reſtituetur, nihil amplius: populi* R. *cauſa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, poſſeſſionesq́; in dubium, incertumq́; reuocabuntur: ueſtra auctoritate hoc conſtituetur, hoc præſcribetur; quicum tu poſthac de poſſeſſione contendes, eum ſi ingreſſum modo deieceris, in prædium reſtituas oportebit: ſin autem ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fugaris, auerteris, non reſtitues. tum ſtatueritis uim in cæde ſolum, non in animo libidinis: niſi cruor appareat, uim non eſſe factam; iniuriarum delictum eſſe: qui prohibitus ſit, niſi ex eo loco, ubi ueſtigium impreſſerit, deijci neminem poſſe; iuris retinere ſententiam, & æquitatem plurimum ualere oportere, an uerbo ac litera ius omne torqueri, uos ſtatuite recuperatores, utrum utilius eſſe uideatur. hoc loco percommode accidit, quòd non adeſt is, qui paulo ante affuit, & adeſſe nobis frequenter in hac cauſa ſolet, uir ornatiſſimus* C. *Aquilius: nam ipſo præſente, de uirtute eius & prudentia timidius dicerem, quòd & ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude, & me ſimilis ratio pudoris à præſentis laude tardaret. cuius auctoritati dictum eſt*

ab illa cauſa concedi nimium non oportere. non uereor, de tali uiro ne plus dicam, quàm uos aut ſentiatis, aut apud uos commemorari uelitis: quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius prudentiam populus R. in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo R. promptam, expoſitamq́; præbuerit: qui ita iuſtus & bonus uir eſt, ut natura, non diſciplina conſultus eſſe uideatur, ita peritus ac prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia ſolum quædam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum eſt ingenium, ita prompta fides, ut, quidquid inde haurias, purum, liquidumq́; te haurire ſentias. quare permagnam initis à nobis gratiam, cum eum auctorem ueſtræ defenſionis eſſe dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me ſentire dicatis, cum eum auctorem uos pro me appelletis, ueſtrum nominetis. ueruntamen quid ait iſte ueſter auctor? Omnibus quicquid uerbis actum pronunciatumq́; ſit. Conueni ego ex iſto genere conſultorum non neminem, ut opinor, iſtum ipſum, quo uos auctore rem iſtam agere, et defenſionem cauſæ conſtituere dicitis; qui cum iſtam diſputationem mecum ingreſſus eſſet, non poſſe probari quenquam eſſe deiectum, niſi ex eo loco, in quo fuiſſet: rem, et ſententiam interdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat, à uerbo autem poſſe recedi non arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa materia æquitatis, ab uerbo, & ab ſcripto plurimis ſæpe in rebus æqui boniq́; rationem eſſe ſeiunctam, ſemperq́;

id ualuiſſe plurimum, quod in ſe auctoritatis habuiſſet æquitatiſq; plurimum: conſolatus eſt me, & oſtendit, in hac ipſa cauſa nihil eſſe quod laborarem: nam uerba ipſa ſponſionis facere mecum, ſi uellem diligenter attendere. quonam inquam modo? quia certe, inquit, deiectus eſt Cæcina ui hominibus armatis aliquo ex loco: ſi non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? prætor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus eſſet, eò reſtitueretur, hoc eſt quicunque is locus eſſet, unde deiectus eſt. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum eſſe Cæcinam, is, quo modo ſe reſtituiſſe dixit, neceſſe eſt male fecerit ſponſionem. quid eſt Piſo? placet tibi pugnare uerbis? placet cauſam iuris, & æquitatis, & non noſtræ poſſeſſionis, ſed omnino poſſeſſionum omniumconſtitue re in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod à maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum eſt, dignum eſſet, oſtendi, id uerum, id æquum, id utile omnibus eſſe: ſpectari, quo conſilio & qua ſententia, non quibus quidque uerbis eſſet actum. tu me ad uerbum uocas? non ante uenio, quàm recuſaro. nego oportere, nego obtineri poſſe, nego ullam rem eſſe, quæ aut comprehendi ſatis, aut caueri, aut excipi poſſit, ſi aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue poſito, ſententia et re cognita, non id quod intelligitur, ſed id quod dicitur, ualebit. quoniam ſatis recuſaui, uenio iam quò uocas. quæro abs te, ſim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim prætor, ſi ex eo fundo eſſem deiectus, ita me reſtitui iuſſit, ſed eò, unde deiectus eſſem. ſum ex proximi uicini fundo deiectus, quà

adibam ad iſtum fundum: ſum de uia, ſum certe aliunde, ſiue de priuato, ſiue de publico: eò reſtitui ſum iuſſus. reſtituiſſe te dixiſti: nego me ex edicto prætoris reſtitutum eſſe. quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut noſtro defenſio tua conficiatur neceſſe eſt. ſi ad interdicti ſententiam confugis, & de quo fundo actum ſit tum, cum Ebutius reſtituere iubebatur, id quærendum eſſe dicis, neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis caſtris, præſidijsq; uerſaris: mea, mea eſt iſta defenſio: ego hoc uociferor, ego omnes homines deosq; teſtor, cum maiores uim armatam nulla iuris defenſione texerint, non ueſtigium eius, qui deiectus ſit, ſed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire; deiectum eſſe, qui fugatus ſit; uim eſſe factam, cui periculum mortis ſit iniectum. iſtum locum fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis ad iſtas uerborum anguſtias, et ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipſis intercludere inſidijs, quas mihi conaris opponere. non deieci, ſed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic eſt mucro defenſionis tuæ: in eum ipſum cauſa tua incurrat, neceſſe eſt: ego enim tibi refero: ſi non ſum ex eo loco deiectus, quò prohibitus ſum accedere; at ex eo ſum deiectus, quò acceſſi, unde fugi. ſi prætor non diſtinxit locum, quo me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit, non ſum ex edicto reſtitutus. uelim recuperatores, hoc totum ſi uobis uerſutius, quàm mea conſuetudo defendendi fert, uidebitur, ſic exiſtimetis; primum, alium, non me excogitaſſe; deinde, huius rationis non modo non inuentorem, ſed ne probatorem quidem eſſe

me; idq́; me non ad meam defenſionem attuliſſe, ſed illorum defenſioni retuliſſe: me pro meo poſſe iure dicere; neque in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus uerbis prætor interdixit, ſed de quo loco ſit actum, cum interdixit, neque in ui armatorum ſpectari oportere, in quo loco ſit facta uis, uerum ſit ne facta: te uero nullo modo poſſe defendere; in qua re tu uelis, uerba, ſpectari oportere; in qua re nolis, non oportere. uerũ tamen ecquid mihi reſpondetur ad illud quod antea dixi, non ſolum re et ſententia, ſed uerbis quoque hoc interdictum ita eſſe compoſitum, ut nihil commutandum uideretur? attendite diligenter quæſo recuperatores: eſt enim ueſtri ingenii, non meam, ſed maiorum prudentiam cognoſcere: non enim ſum id dicturus, quod ego inuenerim, ſed quod illos non fugerit. cum de ui interdicitur, duo genera cauſarum eſſe intelligebant, ad quæ interdictum pertineret; unum, ſi qui ex eo loco, in quo eſſet; alterum, ſi ab eo loco, quò ueniret, ui deiectus eſſet. & horum utrumque, neque præterea quidquam, poteſt accidere recuperatores. id adeo, ſi placet, conſiderate. ſi qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. ſi qui mihi præſto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, ſed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod ſatis declararet utraſque res, inuenerunt, ut, ſiue ex fundo, ſiue à fundo deiectus eſſem, uno atque eodem interdicto reſtituerer, VNDE VI. hoc uerbum, unde, utrunque declarat, & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus eſt Cæcina? ex urbe. unde de-

ieciſti? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo ſignificari res duas, et ex quo, et à quo loco. cum autem eò reſtitui iubet, ita iubet; ut, ſi Galli à maioribus noſtris poſtularent, ut eò reſtituerentur, unde deiecti eſſent, & aliquà ui hoc aſſequi poſſent: non opinor eos in cuniculum, quà aggreſſi erant, ſed in Capitolium reſtitui oportere. hoc enim intelligitur: unde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue à quo loco, eò reſtituas. hoc iam ſimplex eſt, in eum locum reſtituas: ſiue ex hoc loco deieciſti, reſtitue in hunc locum: ſiue ab hoc loco, reſtitue in eum locum, non ex quo, ſed à quo deiectus. ut ſi qui ex alto, cum ad patriam acceſſiſſet, tempeſtate ſubito reiectus optaret, ut cum eſſet à patria deiectus, eò reſtitueretur; hoc opinor optaret, ut à quo loco depulſus eſſet, in eum ſe fortuna reſtitueret, non in ſolum, ſed in ipſam urbem, quam petebat: ſic (quoniam uim uerborum neceſſario ſimilitudine rerum aucupamur) qui poſtulat, ut à quo loco deiectus eſt, hoc eſt unde deiectus eſt, eò reſtituatur. cum uerba nos eò ducunt, tum res ipſa hoc ſentire, atque intelligere cogit. etenim Piſo (redeo nunc ad illa principia defenſionis meæ) ſi quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit, quid ages? opinor, hoc interdicto, quo nos uſi ſumus, perſequere. quid? ſi qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur prætor interdixerit, unde deiectus es, ut eò reſtituaris; tu hoc idẽ, quod ego dico, et quod perſpicuum eſt, interpretabere, cum illud uerbũ unde, in utranque

rem ualeat, eoq; tu reſtitui ſis iuſſus, tam te in ædes tuas reſtitui oportere, ſi è ueſtibulo, quàm ſi ex interiore ædium parte deiectus ſis. ut uero iam recuperatores nulla dubitatio ſit, ſiue rem, ſiue uerba ſpectare ultis, quin ſecundum nos iudicetis; exoritur hic, iam obrutis rebus omnibus & perditis, illa defenſio, eum deijci poſſe, qui tum poſſideat; qui non poſſideat, nullo modo poſſe; itaque, ſi ego ſim à tuis ædibus deiectus, reſtitui non oportere; ſi ipſe ſis, oportere. numera, quam multa in iſta defenſione falſa ſint Piſo. ac primum illud attende, te iam ex illa ratione eſſe depulſum, quòd negabas quenquam deijci poſſe, niſi qui in eo loco eſſet: nunc iam poſſe concedis: eum, qui non poſſideat, negas deijci poſſe. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, unde ille me ui deiecit, additur, cum ego poſſiderem, ſi deijci nemo poteſt, qui non poſſidet: aut in hoc interdictum, de hominibus armatis, non additur, ſi oportet quæri, poſſederit, nec ne? negas deijci niſi qui poſſideat. oſtende, ſi ſine armatis, coactis'ue hominibus deiectus quiſquam ſit, eum, qui fateatur ſe deieciſſe, uincere ſponſionem, ſi oſtendat eum non poſſediſſe. negas deijci niſi qui poſſideat. oſtendo, ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui poſſit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit, condemnari tamen ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur eſſe deiectum. dupliciter homines deijciuntur; aut ſine coactis, armatis'ue hominibus, aut per eiuſmodi rationem ac uim. ad duas diſſimiles res duo deuincta interdicta ſunt. in illa ui quotidiana non ſatis eſt poſſe docere ſe deiectum, niſi oſtendere poſſit, cum poſſideret, tum deiectum.

ne id quidem ſatis eſt, niſi docet ita ſe poſſediſſe, ut nec ui, nec clam, nec precario poſſederit. itaque is, qui ſe reſtituiſſe dixit, magna uoce ſæpe confiteri ſolet, ſe ui deieciſſe: uerum illud addit, non poſſidebat: uel etiam, cum hoc ipſum conceſſit, uincit tamen ſponſionem, ſi planum facit, ab ſe illum aut ui, aut clam, aut precario poſſediſſe. uidetis ne, quot defenſionibus eum, qui ſine armis ac multitudine uim fecerit, uti poſſe maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit, nudum in cauſa deſtitutumq; uidetis: ut, qui armatus de poſſeſſione contendiſſet, inermis plane de ſponſione certaret. ecquid igitur intereſt Piſo inter hæc interdicta? ecquid intereſt, utrum hoc additum, cum A. Cæcina poſſideret, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum diſſimilitudo, ecquid auctoritas maiorum commouet? ſi eſſet additum, de eo quæri oporteret. additum non eſt, tamen oportebit? atqui ego in hoc Cæcinam non defendo: poſſedit enim Cæcina recuperatores: et id tametſi extra cauſam eſt, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipſum, quàm ius commune defenſum uelitis. Ceſenniam poſſediſſe propter uſumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Ceſennia fundum, cum idem ex eadem conductione fuerit in fundo, dubium eſt, quin, ſi Ceſennia tum poſſidebat, cum erat colonus in fundo, poſt eius mortem hæres eodem iure poſſederit? deinde, ipſe Cæcina, cum circuiret prædia, uenit in iſtum fundum, rationes à colono accepit. ſunt in eam rem teſtimonia. poſtea cur Ebuti de iſto potius fundo, quàm de alio, ſi quem habes, Cæcinæ denuncia-

bas, ſi Cæcina non poſſidebat? ipſe porrò Cæcina cur ſe moribus deduci uolebat, idq́; tibi de amicorum, etiam de ipſius C. Aquilij ſententia reſponderat? at enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate reip. querar, hoc tibi reſpondeo, adſcripſiſſe eundem Syllam in eandem legem, ſi quid ius non eſſet rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt, quod ius non ſit, quod populus iubere, aut uetare non poſſit? ut ne longius abeam, declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid: nam niſi eſſet, hoc in omnibus legibus non adſcriberetur. ſed quæro abs te, putes ne, ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe, id iuſſum ratum atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe. VT in cæteris, quæ rogaui. primum illud concedis, non, quidquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem, ſi libertas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit: nam & eodem modo de utraque re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam, probaui. cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decemuiris religionem inieciſſet, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari, quòd Arretinis adempta ciuitas eſſet; & ego uehementius contendiſſem, ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerunt; poſtea, re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. atque hoc &

contradicente Cotta, *&* Sylla *uiuo iudicatum eſt. iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadem cauſa ſunt, & lege agant; & ſuum ius perſequantur, & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrum eſt. certe quæri hoc ſolere me non præterit (ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias) quemadmodum, ſi ciuitas adimi non poſſit, in colonias* Latinas *ſæpe noſtri ciues profecti ſint. aut ſua uoluntate, aut legis mulcta profecti ſunt: quam mulctam ſi ſufferre uoluiſſent, tamen manere in ciuitate potuiſſent. quid? quem paterpatratus dedidit, aut ſuus pater populus'ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas ſoluatur, ciuis* R. *traditur: qui cum eſt acceptus, eſt eorum, quibus eſt deditus. ſi non accipiunt, ut* Mancinum Numantini, *retinet integram cauſam, & ius ciuitatis. ſi pater uendidit, eum, quem in ſuam poteſtatem ſuſceperat, ex poteſtate dimittit. iam populus cum eum uendit, qui miles factus non eſt; non adimit ei libertatem, ſed iudicat non eſſe eum liberum, qui, ut liber ſit, adire periculum noluit: cum autem incenſum uendit, hoc iudicat; cum ij, qui in ſeruitute iuſta fuerint, cenſu liberentur, eum, qui, cum liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. quod ſi maxime iiſce rebus adimi libertas aut ciuitas poteſt, non intelligunt, qui hæc commemorant, ſi per has rationes adimi maiores poſſe uoluerunt, alio modo noluiſſe: nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt, ſic afferant uelim, quibus lege aut* Romana

ciuitas, aut libertas erepta ſit. nam quod ad exilium attinet, perſpicue intelligi poteſt quale ſit: exilium enim non ſupplicium eſt, ſed profugium portusq́; ſupplicij: nam qui uolunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eo ſolum uertunt, hoc eſt ſedem ac locum mutant. itaque nulla in lege noſtra reperietur, ut apud cæteras ciuitates, maleficium ullum exilio eſſe mulctatum. ſed cum homines uincula, neces, ignominiasq́; uitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt quaſi ad aram in exilium: qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent, non prius ciuitatem quàm uitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur, atque deponitur: nam cum ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo eſſe poſſit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus eſt in exilium, hoc eſt in aliam ciuitatem. Non me præterit recuperatores, tametſi de hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapſum eſſe, quàm ratio ueſtri iudicij poſtularit. uerum id feci, non quòd uos in hac cauſa hanc defenſionem deſiderare arbitrarer, ſed ut omnes intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem eſſe, nec adimi poſſe. hoc cum eos ſcire uolui, quibus Sylla uoluit iniuriam facere, tum omnes cæteros nouos, ueteresq́; ciues: neque enim ratio afferri poteſt, cur, ſi cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, non omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſit. nam ad hanc quidem cauſam nihil hoc pertinuiſſe, primum ex eo intelligi poteſt, quòd uos ea de re iudicare non debetis; deinde, quòd Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit horum nexa atque hæreditates: iubet enim eodem

iure eſſe, quo fuerint Ariminenſes*: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuiſſe, & à populo* R.*hæreditates capere potuiſſe? quòd ſi adimi ciuitas* A. *Cæcinæ lege potuiſſet, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quemadmodum ſpectatiſſimum, prudentiſſimumq; hominem, ſummo conſilio, ſumma uirtute, ſumma auctoritate domeſtica præditum, leuatum iniuria, ciuem retinere poſſemus, quàm uti nunc, cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quiſquam exiſtat, niſi tui* Sexte *ſimilis & ſtultitia, & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam eſſe dicat. qui quoniam recuperatores ſuum ius non deſeruit, neque quidquam illius audaciæ, petulantiæq; conceſſit, derelinquo communem cauſam, populiq;* R. *ius in ueſtra fide ac religione depono. is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq; ſimilibus ſemper uoluit, ut id non minus in hac cauſa laborarit; nec contenderit aliud, quàm ne ius ſuum diſſolute relinquere uideretur; nec minus ueretur, ne contemnere* Ebutium*, quàm ne ab eo contemptus eſſe exiſtimaretur. quapropter ſi quid extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita, & ſpectata fide ampliſſimum,* Etruriæ *nomine totius in utraque fortuna cognitum multis ſignis & uirtutis, & humanitatis. ſi quid in contraria parte in homine offendendum ſit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui ſe homines coegiſſe fateatur. ſin hominibus remotis de cauſa quæritis; cum iudicium de ui ſit, is, qui arguitur, uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur; uerbo ſe, non æquitate defendere*

conetur, id quoque ei uerbum ipſum ereptum eſſe ui=deatis; auctoritatem ſapientiſſimorum hominum fa=cere nobiſcum; in iudicium non uenire, utrum Cæci=na poſſederit, nec ne; tamen doceri poſſediſſe; multo etiam minus quæri, A. Cæcinæ fundus ſit, nec ne; me tamen id ipſum docuiſſe, fundum eſſe Cæcinæ: cum hæc ita ſint, ſtatuite, quid uos tempora reip. de arma=tis hominibus, quid illius confeſſio de ui, quid noſtra deciſio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admo=neant, ut iudicetis.

Series chartarum.

ABCDEFGHIKLMNOPQ,RSTVXYZ.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL
MM NN OO PP QQ QQ RR SS.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS, APVD PAVLVM
MANVTIVM, ALDI
FILIVM. M. D. LIIII.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google